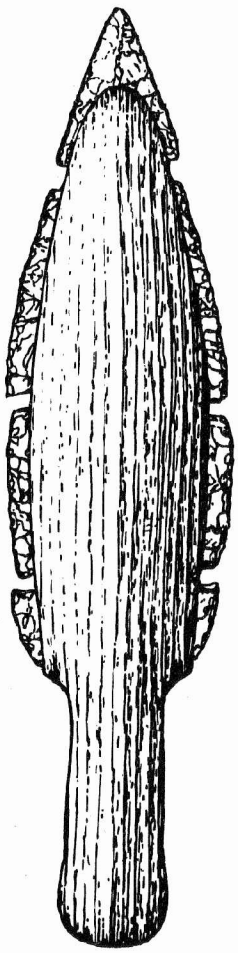
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1993-1994

ISSN 1211-7250

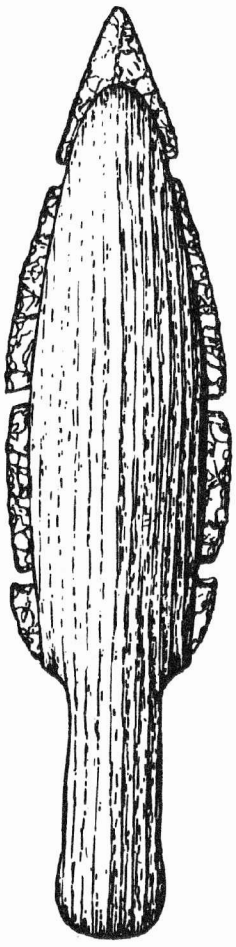

BRNO 1997

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1993-1994

ISSN 1211-7250

381 ch n. 1992
382

BRNO 1997

250,- S 9395458

PD 1520 | 1993-1994. (1997).

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY PRÁVA
KNIHOVNA

0981/00

KNIHOVNA AV ČR
PD 1520
1993-1994.(1997)
981/00

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1993-1994

Vydává:	Archeologický ústav AV ČR Brno
	Královopolská 147, 612 00 Brno
	E-mail: ps@isibrno.cz
Odpovědný redaktor:	PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc
Redakce a příprava pro tisk:	Mgr. Patrik Červák, Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla
Na titulním listě:	Rekonstrukce skládané dýky z Maref
Tisk:	Tiskárna Gloria, Rosice u Brna
Náklad:	400 ks

Publikace neprošla redakční ani jazykovou úpravou

© 1997 by the Authors

All rights reserved

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

Obsah:

STUDIE A KRÁTKÉ ČLÁNKY

A.Přichystal, J.Svoboda	Výroba štípané industrie na sídlišti kultury s moravskou malovanou keramikou v Jezeřanech-Maršovicích	15
P.Kos	Otevřená sídliště mladého paleolitu a neolitu v jižní části Moravského krasu	27
E.Kazdová, L.Šebela, A.Přichystal	Besiedlung des Gebietes von Blučina (Kr. Brno-venkov) durch Träger der Stichbandkeramik	45
P.Škrdla, L.Šebela	Pozdně eneolitické složené dýky na Moravě	77
J.Peška	Nové poznatky c hradiscích z doby popelnicových polí na Pavlovských vrších	87

PŘEHLED VÝZKUMŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

PALEOLIT

BRNO-VINOHRADY (okr. Brno-město)	P.Škrdla	97
DOLNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)	J.Svoboda, P.Škrdla, L.Jarošová	100
DOLNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)	P.Škrdla	101
DRNOVICE (okr. Vyškov)	J.Svoboda	102
MOKRÁ (okr. Brno-venkov)	P.Škrdla	103
PETŘKOVICE (okr. Ostrava)	J.Svoboda, L.Jarošová	109
VEDROVICE (okr. Znojmo)	Z.Nerudová	110

NEOLIT

BOROTICE (okr. Znojmo)	S. Stuchlík	115
BRNO-LÍŠEŇ (okr. Brno-město)	J. Stuchlíková	115
BULHARY (okr. Břeclav)	E. Klanicová	116
HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Geisler, J. Kohoutek	117
HOLASOVICE (okr. Opava)	Z. Brachtl	118
LANŽHOT (okr. Břeclav)	E. Klanicová	118
MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	119
MODRÁ (okr. Uherské Hradiště)	M. Geisler	120
OPAVA-JAKTAŘ (okr. Opava)	Z. Brachtl	120
SMRŽICE (okr. Prostějov)	M.Šmíd	123
VÁVROVICE (okr. Opava)	Z. Brachtl	123
VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	124

ENEOLIT

BRNO-ČERNÁ POLE (okr. Brno-město)	J. Stuchlíková	129
DUBŇANY (okr. Hodonín)	L. Šebela, M.Dočkalová	129
MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	132
NÁMĚŠŤ NA HANÉ (okr. Olomouc)	M.Šmíd	133
POHOŘELICE (okr. Břeclav)	M. Geisler	135
VYŠKOV - MARCHANICE (okr. Vyškov)	B. Mikulková	136

DOBA BRONZOVÁ

BLUČINA (okr. Brno-venkov)	M. Salaš	141
MARŠOVICE (okr. Znojmo)	P. Vitula	143
NEMOJANY (okr. Vyškov)	B. Mikulková	143
ORLOVICE (okr. Vyškov)	B. Mikulková	144
POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)	M. Salaš	145
SLAVKOV (okr. Vyškov)	P. Enderová - A. Štrof	146
TVAROŽNÁ (okr. Brno - venkov)	A. Štrof - M. Bálek	147
TVAROŽNÁ (okr. Brno - venkov)	B. Mikulková	148

DOBA ŽELEZNÁ

BOHUSLAVICE (okr. Hodonín)	M. Hložek	155
MALÉ HRADISKO (okr. Prostějov)	M. Čižmář	155
STRÁŽOVICE (okr. Hodonín)	M. Hložek	156
VEDROVICE (okr. Znojmo)	P. Vitula	156

DOBA ŘÍMSKÁ A STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

DRÁSOV (okr. Brno - venkov)	A. Štrof - V. Růžička	161
IVAŇ (okr. Břeclav)	M. Bálek - O. Šedo	161
LULEČ (okr. Vyškov)	B. Mikulková	161
MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)	J. Musil	162
MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)	P. Červák, B. Komoróczy, J. Musil	169
MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)	J. Musil	176
MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)	M. Bálek - O. Šedo	176
MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)	M. Bálek - O. Šedo	177
PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)	M. Bálek - O. Šedo	178
PŘIBICE (okr. Břeclav)	M. Bálek - O. Šedo	178

STŘEDOVĚK A NOVOVĚK

BLANSKO (okr. Blansko)	A. Štrof	183
BOŘETICE (okr. Břeclav)	E. Klanicová	183

BRNO (okr. Brno-město)	R. Zatloukal	184
BRNO (okr. Brno-město)	R. Zatloukal	184
BRNO (okr. Brno-město)	J. Unger	184
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	185
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	185
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	186
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	186
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	187
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	187
BRNO (okr. Brno-město)	P. Vitula	187
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	188
BRNO (okr. Brno-město)	K. Geislerová - R. Procházka	188
BRNO (okr. Brno-město)	M. Geisler	189
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	189
BRNO (okr. Brno-město)	P. Vitula	189
BRNO (okr. Brno-město)	R. Procházka	190
BRNO (okr. Brno-město)	R. Zatloukal	190
BRNO (okr. Brno-město)	Z. Himmelová	190
BRNO (okr. Brno-město)	Z. Himmelová	191
BRNO (okr. Brno-město)	Z. Himmelová	191
BRNO (okr. Brno-město)	Z. Himmelová	191
BRNO (okr. Brno-město)	Z. Himmelová	192
CRHOV (okr. Blansko)	J. Sadílek	192
DEBLÍN (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	193
DOLNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)	E. Klanicová	194
HELFENŠTEJN (okr. Přerov)	J. Kohoutek	194
HLÍNA (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	195
HOLASICE U VEVERSKÉ BITÝŠKY (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	196
HORNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)	J. Unger	197
HRANICE (okr. Přerov)	T. Drobný	197
IVANČICE (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	197
JAVORNÍK (okr. Šumperk)	Z.Brachtl	201
JAVORNÍK (okr. Šumperk)	Z.Brachtl	202
JAVORNÍK (okr. Šumperk)	Z.Brachtl	203
JAVORNÍK-VES (okr. Šumperk)	Z.Brachtl	203
JIHLAVA (okr. Jihlava)	O. Šedo, R. Zatloukal	204
JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	205
JIHLAVA (okr. Jihlava)	A.Štrof, R. Zatloukal	205
JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	205

JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	206
JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	207
JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	208
JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	209
JIHLAVA (okr. Jihlava)	R. Zatloukal	210
JINDŘICHOV NA MORAVĚ (okr. Šumperk)	M. Rychlý, Z. Brachtl	210
JINDŘICHOV NA MORAVĚ (okr. Šumperk)	M. Rychlý, Z. Brachtl	211
KYJOV (okr. Hodonín)	J. Unger	211
KUNOVICE (okr. Uherské Hradiště)	J. Kohoutek	212
LAŽÁNKY (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	212
LEDNICE (okr. Břeclav)	E.Klanicová	215
LOUKA (okr. Blansko)	J. Sadílek, J. Doležel	216
MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)	J. Doležel	218
MORAVSKÝ KRUMLOV (okr. Znojmo)	Z. Himmelová	218
MOSTIŠTĚ (okr. Žďár nad Sázavou)	J. Unger	219
NOVÁ VES U POHOŘELIC (okr. Břeclav)	A. Štrof, J. Unger	219
NOVÝ SVĚTLOV (okr. Uherské Hradiště)	J. Kohoutek	220
NÝROV (okr. Blansko)	J. Sadílek	220
OLOMOUC (okr. Olomouc)	T. Drobný	222
OLOMOUC (okr. Olomouc)	J. Bláha, T. Drobný	222
OPAVA (okr. Opava)	H. Teryngerová	223
OPAVA (okr. Opava)	H. Teryngerová	225
OPAVA (okr. Opava)	H. Teryngerová	226
OPAVA (okr. Opava)	H. Teryngerová	227
OPAVA (okr. Opava)	H. Teryngerová	228
OSIKY (okr. Blansko)	J. Unger	228
PETROVICE (okr. Blansko)	J. Doležel	228
POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)	J. Unger	229
POHOŘELICE (okr. Břeclav)	E. Klanicová	229
POHOŘELICE (okr. Břeclav)	J. Unger	230
POHOŘELICE (okr. Břeclav)	M. Bálek, J. Unger	231
PROSETÍN (okr. Žďár nad Sázavou)	J. Sadílek	231
PŘEROV (okr. Přerov)	J. Kohoutek	232
RAJHRAD (okr. Brno-venkov)	J. Unger	232
ROŽNÁ (okr. Žďár nad Sázavou)	J. Sadílek	234
SKRYJE, TIŠNOVSKÁ NOVÁ VES (okr. Žďár n. Sázavou)	J. Doležel	235
SLAVKOV (okr. Vyškov)	R.Procházka	236
SMOLÍN (okr. Břeclav)	J. Unger	236
SOVINEC (okr. Brutál)	J. Kohoutek	236

ŠTĚPÁNOV NAD SVRATKOU (okr. Žďár nad Sázavou) J. Sadílek 237
ŠUMPERK (okr. Šumperk) V. Goš 238
TEČOVICE (okr. Zlín) J. Kohoutek 238
TELČ (okr. Jihlava) R.Procházka 240
TELČ (okr. Jihlava) R. Zatloukal 242
TELČ (okr. Jihlava) R. Procházka 242
TIŠNOV (okr. Brno-venkov) J. Doležel 242
TOVAČOV (okr. Přerov) T. Drobný 247
UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště) J. Kohoutek 248
UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště) J. Kohoutek 248
UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště) P.Vitula 249
UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště) J. Kohoutek 249
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) M. Geisler 250
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) M. Geisler 250
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) R. Procházka 251
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) R. Procházka 251
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) J. Kohoutek, R. Procházka 251
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) J. Stuchlíková 254
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště) P. Vitula 254
URČICE (okr. Prostějov) M.Šmíd, Z. Čižmář, M. Dočkalová 256
VALAŠSKÉ KLOBOUKY (okr. Zlín) J. Kohoutek 258
VALTICE (okr. Břeclav) E.Klanicová 259
VELEHRAD (okr. Uherské Hradiště) J. Kohoutek 259
VELKÁ BÍTEŠ (okr. Žďár nad Sázavou) J. Doležel, S. Smutná 260
VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov) J. Doležel 263
VYŠKOV (okr. Vyškov) B. Mikulková 264

VARIA

DRNOVICE (okr.Vyškov) B. Mikulková 269
LULEČ (okr. Vyškov) B. Mikulková 269
PASOHLÁVKY (okr. Břeclav) M. Bálek - O. Šedo 271
SLAVKOV (okr. Vyškov) P. Enderová 271
VYŠKOV (okr. Brno-venkov) P. Vitula 272

SPECIÁLNÍ METODY

G. Fuchs, V. Hašek, J. Unger **Geophysikalische Prospektion und archäologische Grabungen in der Katharinkirche Frohnleiten (Steiermark)** 277
V. Hašek, M. Tymonová, J. Unger **Geophysikalische Methoden in mittelalterlicher Archaeologie** 283

A. Majer	**Elektroodporová měření střídavými proudy a jejich užití v mělké archeologické prospekci**	301
J. Dvořák	**Zpráva o výzkumu horninového stavebního materiálu středověkých staveb a jejich provenience**	306
M. Bálek	**Výsledky leteckého snímkování na Moravě**	307
J. Kovárník	**Deset let letecké archeologie na Moravě (a v bývalém Československu) 1983 - 1993**	311
J. Kovárník	**Využití letecké archeologie na Jižní Moravě v roce 1994**	332
L. Horáčková, L. Benešová	**Příspěvek ke studiu skeletů ze slavkovského bojiště**	342

ZPRÁVY O ČINNOSTI

J. Doležel	**Z činnosti Archeologického ústavu AV ČR Brno v letech 1993-1994**	347

STUDIE
A KRÁTKÉ ČLÁNKY

VÝROBA ŠTÍPANÉ INDUSTRIE NA SÍDLIŠTI KULTURY S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU V JEZEŘANECH-MARŠOVICÍCH

Antonín Přichystal a Jiří Svoboda
MU Brno, AÚ AV ČR Brno

V roce 1976 provádělo Jihomoravské muzeum ve Znojmě záchranný výzkum sz. od obce Jezeřany-Maršovice (okr. Znojmo), na mírně k JV skloněném sprašovém hřbetu. Celkem bylo prozkoumáno 128 objektů, z nichž 116 náleží dvěma stupňům kultury s moravskou malovanou keramikou (MMK, fáze Ic a IIb; Rakovský 1978). Již sama poloha tohoto sídliště při výchozech rohovcových valounů typu Krumlovský les (krumlovská exploatační oblast) podmínila početné zastoupení štípané industrie z lokální suroviny a ovlivnila i její vnitřní strukturu.

Koncepce I. Rakovského se vyznačovala snahou o kolektivní, interdisciplinárně pojaté zpracování výzkumů, které zahrnovalo i analýzu štípané industrie. Touto formou se skutečně podařilo publikovat osídlení mladšího stupně kultury s MMK (12 objektů fáze IIb; Koštuřík a kol. 1984), zatímco podstatně rozsáhlejší osídlení staršího stupně MMK se ke zpracování teprve připravovalo v Archeologickém ústavu tehdejší ČSAV.

Shodou okolností narazil týž autor v roce 1981 na objekt kultury nálevkovitých pohárů (KNP) v další významné moravské exploatační oblasti, a to při zdrojích rohovců v jurských vápencích na Stránské skále v Brně (Čižmářová - Rakovský 1983). Přirozeně i tato lokalita poskytla nápadně početný soubor štípané industrie.

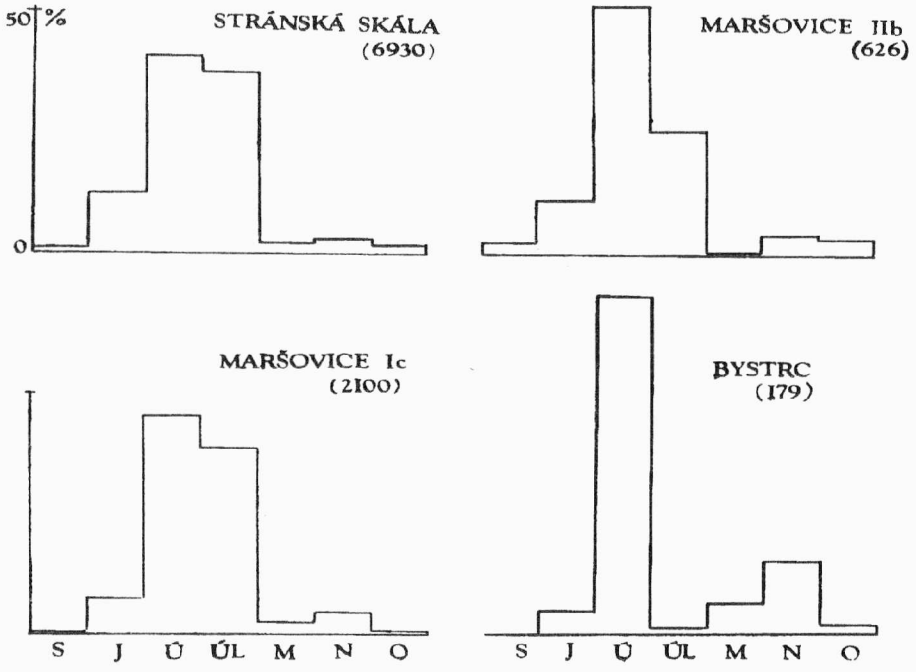
Výzkumy dvou stupňů MMK v Jezeřanech-Maršovicích a KNP na Stránské skále tedy otevřely možnost srovnávat tři velké soubory industrií z rozhraní neolitu a eneolitu, vždy při surovinových výchozech. Byla to rovněž příležitost rozvinout na lépe datovaném neolitickém a eneolitickém materiálu koncepci exploatačních oblastí, původně formulovanou pro počátek mladého paleolitu (Svoboda 1986).

Když v roce 1992 I. Rakovský zemřel, komplexní zveřejnění staršího stupně osídlení MMK z Maršovic přestalo být reálné. V té době se činnost Archeologického ústavu AV ČR při analýze štípané industrie z kapacitních důvodů již zcela přesunula do paleolitu, s těžištěm ve zpracování velkých loveckých sídlišť. Bylo by jistě slibné dále srovnávat bohatý materiál MMK z dílen v exploatačních oblastech s industriemi importovanými na běžná sídliště a sledovat jejich využití i dále, třeba až k artefaktům vybraným jako milodary na pohřebištích. Bylo by dnes možné aplikovat i nové metody, např. skládání industrie a výzkum pracovních stop. V dané chvíli však je účelné především zveřejnit již provedené rozbory a hotové texty, léta čekající na publikaci (Svoboda - Šmíd 1996 a tento příspěvek).

Staršímu stupni MMK by mělo náležet celkem 104 objektů. Podstatná část rohovcové industrie (53%) je však soustředěna v 7 objektech a zbývající část je rozptýlena v 66 sídlištních jamách. Z toho objekt 19 lze považovat za specializovanou dílnu (33.3% jader, jen 2.7% retušovaných nástrojů); naproti tomu výrazně sídlištní charakter má objekt 106 (4.3% jader, 10.2% nástrojů). Ostatní velké objekty reprodukují s většími či menšími variacemi v

zastoupení hlavních skupin celkovou strukturu industrie, takže u nich nelze uvažovat o výraznější specializaci.

Tato celková struktura rámcově odpovídá souborům mladšího stupně MMK (IIb) i KNP ze Stránské skály: podíl prvotně opracované suroviny (0.1%) a jader (7.5%) je sice poněkud nižší než na obou zmíněných lokalitách, zato podíl retušovaných nástrojů (4.6%) je nepatrně vyšší.

Obr. 1. Histogram reprezentující celkovou strukturu některých industrií konce neolitu a počátku eneolitu. S - připravená surovina, J - jádra, Ú - úštěpy a čepele, ÚL - úlomky, M - místně retušované artefakty, N - retušované nástroje, O - ostatní.

Histogram showing general structure of certain Late Neolithic and Early Aeneolithic industries. S - prepared raw material, J - cores, Ú - flakes and blades, ÚL - fragments, M - partially retouched artifacts, N - retouched artifacts, O - others.

Tab. 1. Složení industrie fáze Ic

Objekt	19		36		39		44		53		106		116		Celkem	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Surovina	0	0	0	0	2	0,5	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0,1
Jádra	25	33,3	19	8,0	24	5,7	7	5,8	0	0	3	4,3	9	7,6	159	7,5
Úštěpy a čepele	28	37,3	130	54,6	166	39,4	42	35,0	35	50,0	44	63,8	69	58,5	955	45,6
Místně ret.atf.	5	6,7	1	0,4	12	2,8	3	2,5	2	2,9	0	0	2	1,7	54	2,6
Nástroje	2	2,7	7	2,9	9	2,1	5	4,2	0	0	7	10,2	1	0,9	96	4,6
Otloukače	0	0	2	0,8	1	0,2	1	0,8	2	2,9	0	0	3	2,5	15	0,7
Úlomky a třísky	15	20,0	79	33,3	208	49,3	62	51,7	31	44,2	15	21,7	34	28,8	816	38,9
Celkem	75	100	238	100	422	100	120	100	70	100	69	100	118	100	2100	100

1. Surovina

Naleziště kultury s MMK v Jezeřanech - Maršovicích je významné z toho důvodu, že se zde podařilo zachytit dvě vývojové fáze obou základních stupňů (Ic a IIb MMK - Rakovský 1985), studovat je z hlediska použitých surovin k výrobě štípané industrie a tak vlastně sledovat vývoj surovinové základny v čase. Zjištění z Jezeřan - Maršovic dovolují společně s poznatky z dalších lokalit načrtnout některé obecnější představy o změnách v používaných surovinách. Tyto změny nepochybně odrážejí důležité ekonomické a společenské vlivy, které zasáhly do vývoje kultury s MMK a studium kamenných surovin tak napomáhá tyto vlivy dešifrovat.

Rozhodujícím faktorem, který se projevuje na surovinové základně štípané industrie v Jezeřanech - Maršovicích, je bezprostřední přítomnost místních kvalitních surovin - rohovců typu Krumlovský les. Tyto suroviny hrály zásadní roli v obou studovaných fázích kultury s MMK, určité rozdíly však byly zjištěny. Jestliže u mladší fáze IIb je štípaná industrie na místní suroviny vázána zcela, u starší fáze Ic je to jen zhruba ze 70% a objevují se i suroviny jednoznačně importované (jejich zastoupení v jednotlivých objektech ukazuje tabulka 2).

Především byla zaznamenána přítomnost silicitů z glacigenních sedimentů (minimálně 4%), silicitů krakovsko-čenstochovské jury (5%), radiolaritů (2%), ojedinělý výskyt obsidiánu a bavorského plattensilexu. Objevuje se rovněž rohovec blízký polskému čokoládovému silicitu (2%).

Výskyt silicitů z glacigenních sedimentů a silicitů krakovsko-čenstochovské jury není překvapením - jejich nízké obsahy jsou obvykle přítomny ve všech větších kolekcích štípané industrie s MMK na jz. Moravě. Zastoupení těchto surovin se zvyšuje směrem na Brněnsko a Vyškovsko, na Olomoucku a Prostějovsku již představují dominující materiály. Obsidián je typickou surovinou pro starší stupeň MMK, podobně bavorský plattensilex byl zjištěn již dříve v Těšeticích - Kyjovicích (MMK Ia).

Pokud jde o přítomnost radiolaritu, je relativně zvýšená oproti jiným kolekcím (v Těšeticích - Kyjovicích během fáze Ia jen 5 artefaktů ze 1629, to je 0,3%). Obecně lze konstatovat, že výskyty radiolaritu jsou na lokalitách s MMK velmi nízké, nižší ve srovnání se sídlišti s lineární keramikou. Např. v blízkých Vedrovicích zjistil Ondruš (1975/6) v jednom z objektů s lineární keramikou 14 kusů radiolaritů ze 139 artefaktů, to je 10%.

Druhý rozdílný znak mezi fázemi Ic a IIb MMK v Jezeřanech - Maršovicích lze pozorovat přímo v rámci skupiny rohovců typu Krumlovský les. U mladší fáze IIb naprosto převládá snadněji dostupná varieta Krumlovský les I (minimálně 80%) nad kvalitnější varietou Krumlovský les II (kolem 14%), což dobře odpovídá přírodním poměrům v mateřských štěrcích třetihorního stáří v blízkém okolí sídliště. Ve starší fázi Ic jsou více zastoupeny kvalitnější rohovce typu Krumlovský les II, což již přírodním poměrům neodpovídá.

Je třeba podtrhnout, že uvedený rys se jako charakteristický objevuje i na dalších lokalitách staršího stupně kultury s MMK na jz. Moravě a na Brněnsku: převaha variety Krumlovský les II nad varietou Krumlovský les I byla zjištěna rovněž v Těšeticích - Kyjovicích (MMK Ia), v Popůvkách "Pod šípem" (MMK Ia), v Brně - Žebětíně (MMK Ib). Stratigrafické zařazení lokalit je podle Kazdové (1984).

Z časového hlediska je s fází Ic z Jezeřan - Maršovic v literatuře srovnáván objekt 141c z Vedrovic, který je rovněž řazen k závěru staršího stupně kultury s MMK. Surovinově je štípaná industrie z tohoto objektu velmi podobná: naprosto převládají rohovce typu Krumlovský les (poměr mezi varietami nebyl bohužel zjišťován), jsou ale rovněž zastoupeny

silicity z glacigenních sedimentů a ojedinělý obsidián (Oliva 1984). K fázi Ic je řazeno i sídliště s MMK v Brně - Bystrci (Rakovský 1985). Pokud jde o štípanou industrii, opět pozorujeme převahu variety rohovce typu Krumlovský les II nad varietou KL I, z importovaných materiálů jsou přítomny silicity krakovsko - čenstochovské jury a patrně i silicity z glacigenních sedimentů, obsidián nebyl zjištěn.

Uvedená pozorování z jednotlivých lokalit s MMK na jz. Moravě je možné předběžně zobecnit takto: pro starší stupeň kultury s MMK je typickým rysem výskyt obsidiánu, pro fáze Ia a Ib navíc křemičitých zvětralin hadců. Během vývoje kultury s MMK je obsidián nahrazován křišťálem (Vildomec 1928-29, Skutil 1940). Dalším charakteristickým rysem pro starší stupeň je, že v rámci dominující suroviny - rohovců typu Krumlovský les - převládá kvalitnější varieta KL II nad varietou KL I.

Mladší stupeň kultury s MMK byl na jz. Moravy z hlediska surovin studován zatím jen z Jezeřan - Maršovic. Totální vazbou na místní suroviny se fáze IIb podobá výskytu z Brna - Líšně, Breicetlovy ulice, který je rovněž řazen do mladšího stupně kultury s MMK (Čižmářová 1985). Zde pozorujeme úplnou vazbu na blízké rohovce Stránské skály.

Zdá se proto pravděpodobné, že během mladšího stupně kultury s MMK vznikala v blízkosti zdrojů některých surovin centra specializovaná na jejich dobývání ve velkém měřítku. Tento přechod ke kvantitě se projevil v tom, že během fáze IIb již není v Jezeřanech - Maršovicích vybírána z třetihorních štěrků převážně varieta KL II, jak tomu bylo během staršího stupně, ale jsou zpracovávány všechny rohovce zhruba v tom poměru, jak se vyskytují na přírodním nalezišti.

Tab.2. Zastoupení surovin jiných než rohovce typu Krumlovský les v jednotlivých objektech s MMK, fáze Ic

Surovina / č. objektu	9	11	19	35	36	39	42	44	46	47	48	49	69	93	108	115	116
radiolarit								1									
silicit krakovsko-čenst. jury					4	2			1		2						
„plattensilex"			1						1								
moravské jurské rohovce		1		1			1					1	1			1	
glacigenní silicity			2			2		2(?)							1		1(?)
„čokoládový silicit"					1	2											
neurčeno	2		2		3	4		1		1			1	1			

2. Jádra

Soubor připravených jader (40 ks) je tvarově velmi variabilní a lze jej členit do 10 morfologických typů. Již z toho je patrno, že proces přípravy jádra nebyl technologicky ustálen, ale že probíhal v široké škále tvarů a typů. Ve fázi těžby jádra (48 ks) se pracovní postup zaměřuje poněkud výrazněji na těžbu z užší těžební plochy; do této kategorie spadají jádra v bocích zploštělá (11 ks), někdy dokonce s upravenou hřbetní hranou, která plynule přecházejí až do extrémních tvarů kýlovitých jader (9 ks). Těžba z širší těžební plochy je sice také hojně zastoupena, a to především na krychlových jádrech (11 ks), většinou však jde o méně typické artefakty. Nejsou tedy srovnatelné s charakteristickými krychlovými a hranolovými jádry specializovanými na paralelní odbíjení čepelí, které jsou typické pro fázi IIb v Jezeřanech-Maršovicích a pro Stránskou skálu (Koštuřík a kol. 1984, obr.10, Svoboda - Šmíd 1996, obr. 13,15,16).

Celkově je patrno, že jádra fáze Ic jsou méně pravidelně těžena (výroba se zdá být méně standardizována) než tomu bylo později. Větší počet jader je ve zlomcích a nezdařených (24 ks), nebo se změnami těžební plochy (10 ks). Nápadná je také skupina mikrojader (19 ks), odpovídajících velikostí některým drobnotvarým čepelkám. Soubor uzavírá poměrně početná a tvarově různorodá skupina reziduí (17 ks).

Stopy odrcení ukazují, že některá jádra byla druhotně používána ve funkci otloukačů.

Tab. 3. Jádra

Jádra	fáze Ic	fáze IIb
Prvotně obitá surovina	3	2
Připravená jádra:		
- ploché	4	4
- hranolové	6	3
- krychlové	7	2
- s bočními hranami	3	7
- s připravenou hranou	3	-
- trojboké	5	-
- polyedrické	2	2
- polokulovité	1	-
- s kolmou přípravou	2	-
- jiné	7	8
Těžená jádra		
- načatá	6	-
- krychlová jednopodstavová	11	8
- hranolová jednopodstavová	1	6
- hranolová dvoupodstavová	1	-
- v bocích zploštělá	11	-
- kýlovitá	9	2
- s kolmou přípravou	1	1
- jiná	8	8
Obnova úderové plochy	2	3
Změna těžební plochy	10	2
Mikrojádra	19	-
Zlomky jader a nezdařená jádra	24	9
Rezidua jader	17	7

3. Úštěpy a čepele

Negativy na jádrech ukazují, že cílem výroby bylo sice především získávání čepelí, ale dosud méně výlučně než např. ve fázi IIb nebo na Stránské skále. Vedle čepelových jader existují i jádra na výrobu úštěpů. Přesto lze předpokládat, že většina úštěpů vznikala ve fázi přípravy suroviny a přípravy jádra. Jsou doloženy všechny fáze výroby úštěpů (korové, 64 ks; úštěp s korovým bokem, 78 ks; bez kůry, 286 ks) i specielní typy preparačních úštěpů (82 ks). Cílovým produktem jsou zřejmě úštěpy hrotitých tvarů (11 ks).

Mezi čepelemi výrazně dominují cílové produkty (324 ks), včetně hrotitých tvarů (48 ks), oproti čepelím z počáteční fáze těžby (8 ks) a čepelím preparačním (35 ks). Celkový podíl čepelí v industrii (Ilam - 47.6) odpovídá předpokládané struktuře pracovního procesu, takže je pravděpodobné, že hotové produkty zůstávaly na lokalitě k místnímu použití (srv. k tomu Koštuřík a kol. 1984, tab. 16).

Příprava úderových ploch u úštěpů a čepelí je ve fázi Ic stejně vzácným až výjimečným jevem, jako je tomu ve fázi IIb (Koštuřík a kol. 1984, tab. 17).

Tab. 4. Úštěpy (fáze Ic)

Úštěpy	neretušované	místně retuš.	retušované
Úštěp korový	64	1	0
Úštěp s korovým bokem	78	2	2
Úštěp bez kůry	286	20	16
Masivní úštěp	2	1	5
Rohový úštěp	33	1	0
Úštěp z hrany jádra	10	0	0
Úštěp z těžební plochy	17	0	0
Úštěp z úderové plohy	20	0	0
Hrotitý úštěp	11	0	1

Tab. 5. Čepele (fáze Ic)

Čepele	neretušované	místně retuš.	retušované
Čepele korové	8	0	0
Čepele s korovým bokem	18	1	2
Čepele bez kůry	324	27	53
Čepele z hrany jádra	30	0	0
Čepele z těžební plochy	5	0	0
Hrotité čepele	48	0	1

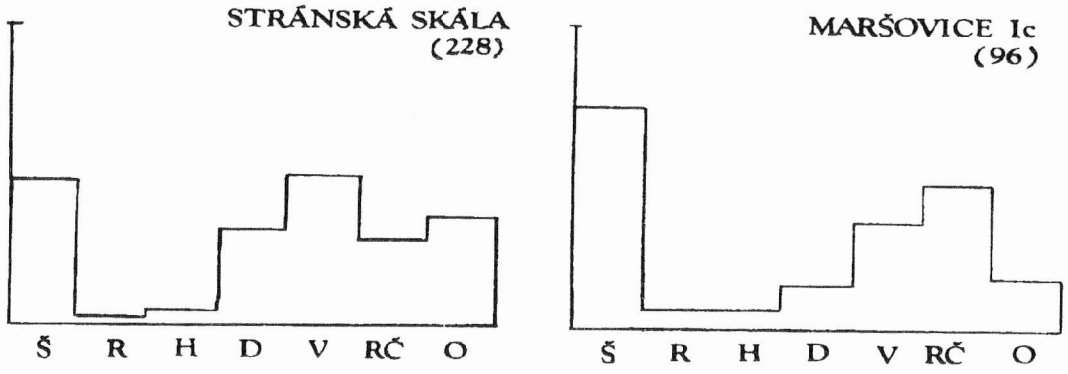
4. Nástroje

K místnímu retušování a především k vlastní výrobě nástrojů byly přednostně voleny čepele (srv. tab. 3,4). Index čepelí, který v rámci neretušovaných artefaktů činí 45.4, stoupne u místně retušovaných na 52.8 a u nástrojů dokonce na 70.0. Hrubotvaré úlomkové nástroje, které jsou charakteristické pro industrie z exploatačních oblastí, jsou sice přítomny (16 ks), jejich podíl však nepřesahuje 16.7%.

Mezi retušovanými nástroji dominují škrabadla, čepelová i úštěpová, a to poněkud výrazněji (36.5%) než je tomu ve fázi IIb nebo na Stránské skále. Druhou bohatě zastoupenou skupinu tvoří retušované čepele (24.0%), a to zejména vzhledem k četným čepelím srpovým (18 ks). Vedle běžných, jednostranně i oboustranně zkosených tvarů je však nutno sem zařadit i ty srpové čepele, které byly používány bez jakékoliv retuše (4 ks). Škrabadlo a srpová čepel tvoří charakteristickou dvojici typů, která provází řadu objektů fáze Ic. Nápadnější je soustředění 5 srpových čepelí v obj. 44.

Skupina vrubů a jejich kombinací (zoubkovaný nástroj, zobec; 17.7%) je spolu s poněkud vzácnějšími drasadly (7.3%) běžným prvkem dílenských industrií. Zbývají některé vzácnější typy: 4 pilky soustředěné v obj. 15, mikrolitický, strmě obitý vrtáček z obj. 25, 2 protáhlé drobné hroty, které mají typologické obdoby ve fázi IIb i na Stránské skále a větší, ventrálně retušovaný hrot. Velmi vzácná jsou atypická rydla (3.1%).

Industrii doplňuje 12 otloukačů a jejich zlomků, spolu s 3 retušéry.

Obr. 2. Histogram reprezentující typologickou strukturu industrií ze Stránské skály a Maršovic (Ic). Š - škrabadla, R - rydla, H - hroty, D - drasadla, V - vruby a zoubkované nástroje, RČ - retušované čepele, O - ostatní.

Histogram showing typological structure of industries from Stránská skála and Maršovice (Ic). Š - endscrapers, R - burins, H - points, D - sidescrapers, V - notches and denticulates, RĆ - retouched blades, O - others.

Tab. 6. Typologický přehled

Typologie	fáze Ic		fáze IIb	
	n	%	n	%
1.Škrabadla	35	36,5	7	25,9
- čepelová	22		4	
- úštěpová	11		3	
- vyčnělé mikroškrabadlo	2		-	
2.Rydla	3	3,1	1	3,7
- lomová	2		-	
- masivní hranové rydlo	1		1	
3.Hroty	3	3,1	1	3,7
- konvergentní hrot	2		1	
- hrot s ventroterm.ret.	1		-	
4.Drasadla	7	7,3	5	18,5
- jednoduchá	5		4	
- dvojitá	2		1	
5.Vruby a zoubk.nástroje	17	17,7	9	33,2
- vrub	9		2	
- zoubkovaný nástroj	3		5	
- zobec	5		2	
6.Retušované čepele	23	24,0	2	7,4
- čepel s otupeným bokem	1		-	
- čepel s příčnou retuší	1		-	
- čepel se zkosenou retuší	3		-	
- srpová čepel jednostr.zkos.	9		2	
- srpová oboustr.zkosená	3		-	
- srpová s oblouk.hřbetem	1		-	
- srpová bez retuše	4		-	
- srpová jiná	1		-	
7.Ostatní	8	8.3	2	7,4
- vrtáček	1		2	
- pilka	4		-	
- strmě obitý úlomek	3		-	

5. Závěr

Změny, k nimž na lokalitě Maršovice došlo v rámci dvou fází MMK, se projevují nejprve v prostorové struktuře osídlení. Jestliže industrie fáze Ic je nalézána rozptýlena v menších sídlištních jamách, pak industrie fáze IIb se výrazně koncentruje do dvou velkých dílenských objektů.

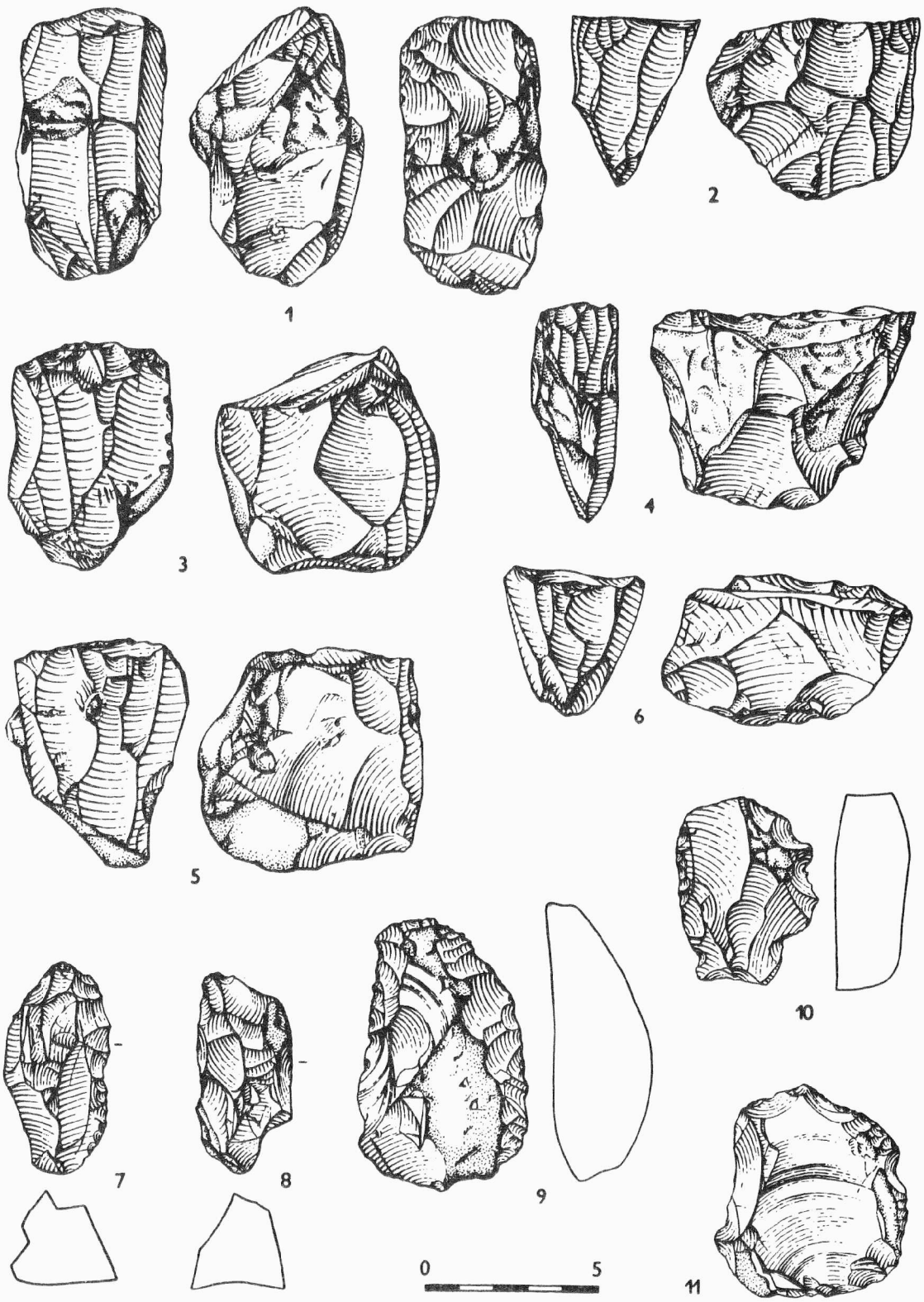
Výroba, tak jak ji odráží morfologie jader, se v objektech fáze Ic zaměřuje na odbíjení čepelí, i když dosud ne tak výhradně, jako je tomu na téže lokalitě ve fázi IIb. Obecněji se aplikovala technika těžby z užší strany jádra, dosahujícího až typických kýlovitých tvarů. Ta byla později, ve fázi IIb, poněkud zatlačena technikou paralelního odbíjení čepelí ze široké strany krychlových a hranolových jader. Je tedy patrno, že v rámci vývoje MMK došlo k určité technologické změně, jejíž platnost není omezena jen na tuto kulturu, ale zasáhla i technologii KNP (Stránská skála).

Vysoký podíl hlavních cílových produktů - čepelí (index čepelí 47.6) i jejich velmi časté retušování (index ret. čepelí 70.0) naznačuje, že dosud nedocházelo k výraznějšímu exportu čepelí mimo lokalitu. Výroba, ač probíhá na úrovni primárních dílen, tedy byla zaměřena spíše na místní spotřebu. V tom tkví další podstatný rozdíl oproti pozdějším obdobím. Snížený podíl čepelí ve fázi IIb (18.8), který je v přímém rozporu s nárůstem jader určených k jejich výrobě, ukazuje, že část hotových produktů se musela exportovat. Výmluvným svědectvím o exportu čepelí na rozhraní neolitu a eneolitu je džbánek obsahující čepele z převážně cizích surovin (typ Krumlovský les), který byl nalezen v dílnách stránskoskalské exploatační oblasti.

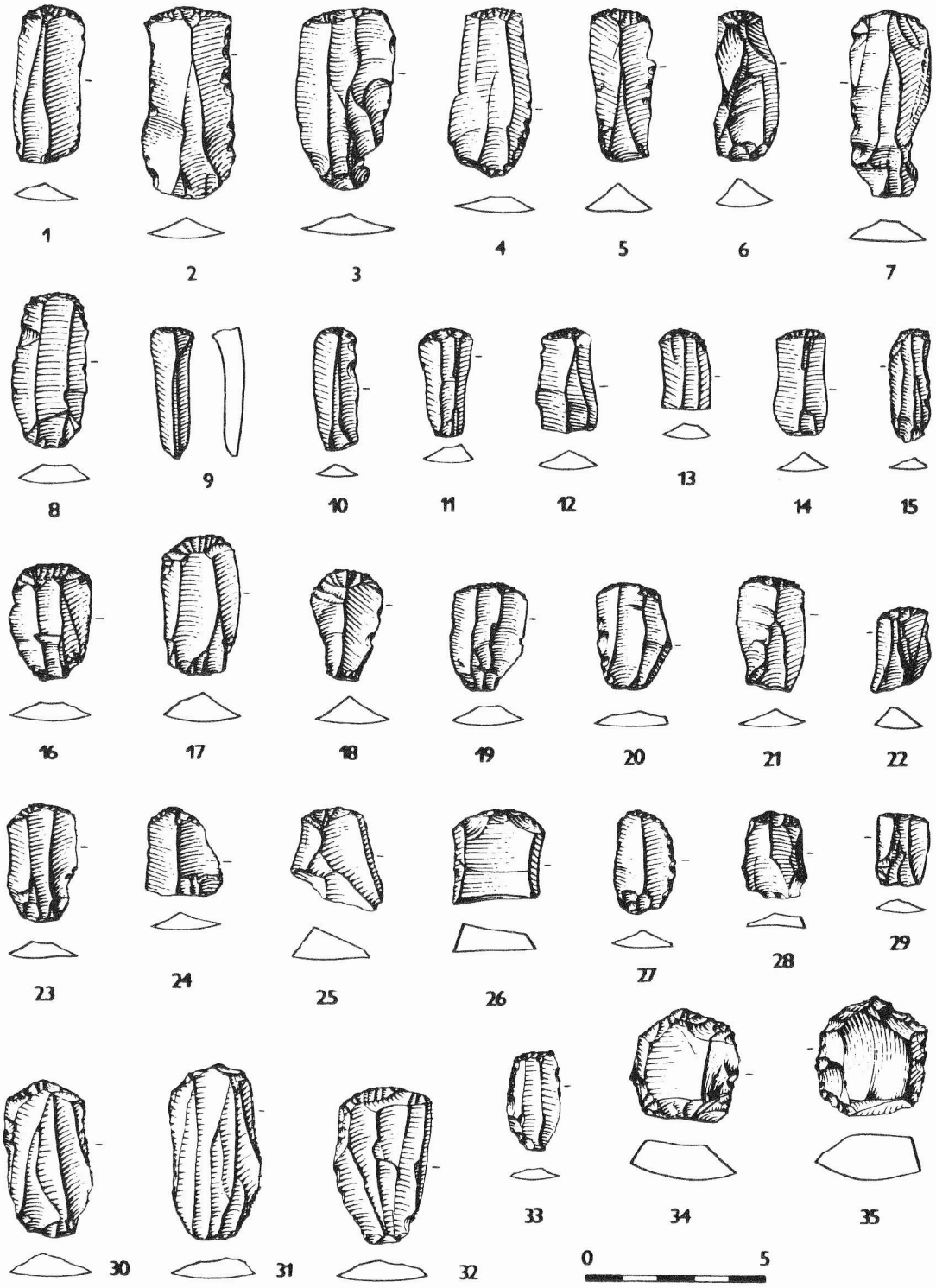
Změny ve funkci a specializaci lokality Jezeřany-Maršovice se promítly i do typologie. Ve fázi IIb mírně ubývá nástrojů jako takových a uvnitř této kategorie pak zvláště srpových a retušovaných čepelí, méně škrabadel. Současně narůstá podíl jednoduchých vrubů, zoubkovaných nástrojů a hrubotvarých nástrojů s odrcenými či jinak zhmožděnými hranami, které obvykle provázejí primární dílny.

V souladu s těmito zjištěními je i závěr studia převládajících místních surovin: během starší fáze MMK Ic byly k výrobě štípaných artefaktů upřednostňovány kvalitnější rohovce Krumlovský les II, které musely být záměrně vybírány z třetihorních štěrků. Při zvýšené produkci štípaných artefaktů během fáze MMK IIb se již exploatovaly všechny rohovce zhruba v tom poměru, jak se nacházejí v přírodě.

Uvedený komplex změn, které proběhly v rámci dvou fází MMK na lokalitě Maršovice, lze celkově interpretovat jako přechod od sídliště zásobovaného převážně místní surovinou k dílnám plně specializovaným na zpracování této suroviny a zprostředkovávajícím tak či onak její export (Koštuřík a kol. 1984). Je přirozené, že takové dílny dále plnily i všechny běžné funkce neolitického sídliště, jak o tom svědčí doklady o zemědělství, lovu či výrobě keramiky. Nález další dílny KNP na Stránské skále, která je s fází IIb v Maršovicích plně srovnatelná, ukazuje, že tento proces měl na přelomu neolitu a eneolitu transkulturní platnost (Svoboda-Šmíd 1996). Jako třetí exploatační oblast k tomu přistupují i nálezy dílenských industrií v okolí Jevišovic (Kovárník 1993).

Obr. 3. Jezeřany-Maršovice. Jádra a další artefakty - Cores and other artifacts.

Obr. 4. Jezeřany-Maršovice. Retušované nástroje - Retouched tools.

Literatura:

Čižmářová, J. 1985: Objekt s moravskou malovanou keramikou v Brně-Líšni (okres Brno-město). Přehled výzkumů 1983, 24.

Čižmářová, J. - Rakovský, I. 1983: Grabung eines Siedlungsobjektes der Trichterbecherkultur auf Stránská skála. Přehled výzkumů 1981, 21.

Kazdová, E. 1984: Těšetice - Kyjovice I. Starší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou. UJEP Brno.

Košturík, P. - Rakovský, I. - Peške, L. - Přichystal, A. - Salaš, M. - Svoboda, J. 1984: Sídliště mladšího stupně kultury s moravskou malovanou keramikou v Jezeřanech-Maršovicích. Archeologické rozhledy 36, 378-410.

Kovárník, J. 1993: Grossproduktions- Exploitationszentrum und prähistorische Ateliers Jevišovice I (Bez. Znojmo). Přehled výzkumů 1991, 9-15.

Oliva, M. 1984: Typologické, chronologické a sociální aspekty štípané industrie. In: Kazdová, E., Těšetice-Kyjovice I. Starší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou, 212-231. UJEP Brno.

Ondruš, V. 1975/6: Neolitické dílny z Vedrovic-Zábrdovic. Sborník prací Fil.fak.BU, E 20-21, 133-139.

Rakovský, I. 1978: Sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou v Jezeřanech-Maršovicích (okr. Znojmo). Přehled výzkumů 1976, 20-21.

- 1985: Morava na prahu eneolitu. Kandidátská disertační práce, AÚ AV ČR Brno.

Skutil, J. 1940: Beiträge zur Kenntnis der prähistorischen Bergkristallindustrie in Mähren. Germania 24, 166-175.

Svoboda, J. 1986: Primary raw material working in Neolithic/Eneolithic Moravia. In: Int. conference on prehistoric flint mining and lithic raw material identification in the Carpathian Basin, Budapest-Sümeg, 277-286.

Svoboda, J. - Šmíd, M. 1996: Dílenský objekt kultury nálevkovitých pohárů na Stránské skále. Pravěk NŘ 4, 1994, 79-125.

Vildomec, F. 1928-29: O moravské neolithické keramice malované. Obzor praehistorický 7-8, 1-43.

Summary:

Chipped lithic industry production at the Moravian Painted Ware settlement Maršovice. A comparative analysis of lithic industry in frame of two subsequent occupation stages of the Moravian Painted Ware Ic and IIb (cf. Košturík et al. 1984) was realised from several viewpoints of mineralogical and archaeological examination. The results demonstrate a tendency towards increasing specialisation in the use and import of the local cherts (Krumlovský-Les type), and concentration of this production in special workshop areas.

OTEVŘENÁ SÍDLIŠTĚ Z MLADÉHO PALEOLITU A NEOLITU V JIŽNÍ ČÁSTI MORAVSKÉHO KRASU

Petr Kos
(ÚAPP Brno)

Lokalizace naleziště a stručná geologie

Důvodem osídlení této polohy byla pravděpodobně zvláštní morfologie terénu. Lokalita se nachází na jihovýchodním okraji jižní části Moravského krasu na výrazném terénním návrší vytvářejícím náhorní plošinu mezi obcemi Mokrou a Hostěnicemi (viz. Ochozské plošiny, na mapách trať Mokerský les, obr.1). Nadmořská výška naleziště se pohybuje kolem 420 metrů. Přibližně na této výškové úrovni se nachází rozsáhlá zahlinění, která vyplňují nám blíže svým rozsahem neznámé krasové deprese.

Naleziště je situováno do zalesněné oblasti severozápadně od vesnice Mokrá u Brna. Povrch této oblasti je tvořen vápencovými škrapy, které místy překrývají sprašové sedimenty. Oku všímavého pozorovatele však neunikne několik terénních depresí, které zde naznačují silný stupeň zkrasovění. Skalní podklad paleozoického stáří je zastoupen světlými vilémovickými vápenci macošského souvrství, tmavými vápenci souvrství říčského a břidlicemi mislejovického souvrství. Výrazné krasové jevy jsou vytvořeny pouze ve vápencích vilémovických, které jsou zde značně tektonicky rozrušeny a ve stykových plochách rozdílného geologického stáří jsou silně poznamenány laminací. V posledních letech zde došlo k objevu nových krasových jam, které bylo možné vysledovat v systému několika nevýrazných řad, na které se narazilo při lomové těžbě v prostoru západního lomu v Mokré. Geomorfologicky spadá zkoumaná oblast do systému Ochozských plošin.

Geomorfologie okolí lokality

Jižně od údolí Křtinského potoka se rozkládá jižní část Moravského krasu zvaná *Ochozské plošiny*. Ochozské plošiny se opět skládají ze tří menších jednotek. Od údolí Křtinského potoka směrem na jih leží *Babická plošina* v nadmořské výšce kolem 500 m. Na jihozápadě je vymezena výrazným svahem a vápencovými sruby mezi Adamovem a Kanicemi. Na jihovýchodě ji omezuje *údolí Ochozského potoka* mezi Březinou a Ochozem u Brna. Jižní část Ochozských plošin se nazývá *Hádecká plošina* (Hády 424 m.n.m). Na jihu Hádecká plošina spadá výrazným svahem vázaným na zlom do Dýjsko-svrateckého úvalu. Na východě plošinu prořezává a od Bělkova mlýna po Muchovu boudu pak i omezuje hluboké *údolí Říčky* s propadáním Říčky a četnými jeskyněmi. Pod Hostěnicemi ústí zleva do údolí Říčky *Hostěnické údolí* s Hostěnickým propadáním. Dolní část Hostěnického údolí pod propadáním se nazývá *Kamenný žlíbek.*

Dna údolí, jež obklopují výše zmíněnou část plošiny jsou protékána, na severní straně Hostinským potokem, na severozápadní straně Hádeckou Říčkou a na jihu periodickým Mokerským potokem. Profily údolí vyplňují terciérní miocénní sedimenty jež jsou zde prezentovány šedozelenými tégly se zbytky ústřic a zbytky litavských (litotamniových) vápenců. Svahy údolí budují paleozoické sedimenty a jejich zvětraliny (mohutné vápencové

valouny). Chronologicky je lze zařadit do období karpatu až pleistocénu. Podnebí této oblasti je mírné. Průměrná teplota je 8,4 °C. Průměrné roční srážky činí 500 - 600 mm.

Popis zjištěné archeologické situace

V roce 1988-91 bylo v okolí trati "U obrázku" sesbíráno větší množství paleolitické štípané industrie. Materiál byl zastoupen četnými úštěpy a čepelemi charakteristickými pro období mladého paleolitu (obr.10). Ze stejné polohy pochází také nález přelomeného oboustranného drásadla (obr.10:1). Pro absenci vůdčích typů však nebylo možné nálezy přesněji kulturně zařadit.

V roce 1988 bylo při lomové těžbě v lomu u Mokré narušeno dosud neznámé pravěké sídliště, jehož jihovýchodní část se v současné době bohužel již nepodaří plošně vymezit. Ve zbytcích sídlištní plochy se podařilo narychlo prozkoumat sedm objektů z období kultury s moravskou malovanou keramikou. Udivující je koncentrace neolitického osídlení do prostoru, kde se nacházela již výše zmíněná centrální závrtová deprese. Dva objekty bylo možné prozkoumat dokonce plošným odkryvem. Pochází z nich početný soubor keramiky, broušené a štípané industrie. Tyto nálezy umožňují zařazení kultury do fáze IIa. Nalezený materiální fond poskytl inventář zcela charakteristický pro tuto neolitickou kulturu. Nalezená keramika představuje větší zásobnicové tvary a fragmenty menšího tenkostěnného nádobí (poháry a misky). Broušená a štípaná industrie je zastoupena klasickými plochými sekerkami bez průvrtu, ve dvou případech i s průvrtem (kopytovité sekeromlaty) a v jednom případě s pokusem o průvrt. Byly zde také nalezeny zrnotěrky (droba, slepenec) s třecími kameny. Osídlená plocha se nachází v nadmořské výšce kolem 420 metrů. Specifickým znakem tohoto místa je skutečnost, že většina pravěkých objektů, které byly výzkumem zachyceny se nápadně seskupovala kolem mělké močálovité prohlubně (viz. závrt č. I), která nepochybně kdysi v minulosti plnila funkci permanentní krasové nádrže. O této skutečnosti svědčily mohutné bahnité usazeniny ve dně tohoto závrtu. Mocnost sedimentů byla až kolem dvou metrů. Nakupení slínovitých spraší ve dnech závrtů vytvořilo jistou přírodní zátku, která umožňovala dlouhodobé zachycování srážkových vod. V průběhu těžby sprašových hlín, jakožto nežádoucí skrývky pro cementárenské zpracování, byly objevovány hluboké zařícené trativody, mizející vertikálním směrem do nitra skalního masivu. Ihned po tomto objevu byl proveden členy Speleologického klubu Brno průzkum (Archiv ZO 6-12). Nám nezbývá než konstatovat, že zmíněné drenážní kanály mohly mít pravděpodobně za následek úplné odvodnění nádrže, ke kterému mohlo dojít někdy na konci neolitu.

Zkoumané objekty představovaly nehluboké jámy zřídka kdy pravidelného geometrického tvaru. Tvarově převládá ovál. Nadzemní stavby ani fortifikační prvky zjištěny nebyly. Výplně objektů byly až na několik málo výjimek v terénu dobře čitelné. Profily zachycují dokonce silnou vrstevnatost zásypů, kde se střídají humózní a popelovité vrstvy. Archeologický materiál se kumuloval do horních částí vyplní objektů. Plošný odkryv s dokonalejší preparací archeologických situací byl umožněn až při těžbě výplně závrtů (skrývky). Profil touto depresí nám ukazuje, že zde docházelo k mohutným přesunům a sesuvům sprašových hlín a půd ovlivněných erozí, a mimo jiné i vlastní činností závrtu. Vzhledem k tomu, že byla v této krasové depresi dokázána přítomnost permanentního krasového jezera, lze dosti vážně uvažovat o obdobných situacích v rámci osídlení okrajových oblastí Moravského krasu.

Vývoj bioty v poledové době

Kolem roku 4000 před n. l. následuje období, označované jako epiatlantik. Jeho podnebí je vcelku teplé a vlhké, avšak s řadou kratších suchých výkyvů. Rychle se šíří bukojedlové lesy ve středních polohách a lesní společenstva dosahují vrcholného rozvoje. Do Moravského krasu pronikají některé citlivé karpatské druhy plžů. Ve zmíněných suchých výkyvech se začínají tvořit svahové sutě, které místy překrývají atlantické půdy a obohacují povrchové vrstvy vápníkem (Ložek 1973).

Období atlantické a epiatlantické společně představují klimaticky nejpříznivější úsek poledové doby, kdy teplota i vlhkost dosáhly vrcholu, což poskytlo nejpříznivější podmínky pro rozvoj lesů.

	Podnebí	Sedimentace	Vývoj živé přírody
EPIATLANTIK -4000	Pozdní klimatické optimum. Vcelku teplo a vlhko. Četné krátké sušší oscilace.	Mírná tvorba pěnitců.V sušších fázích mírná tvorba sutí a rendzinových sedimentů.	Na většině území optimum rozvoje lesních formací, ve kterých nabývá převahy buk. Šíření buku a jedle. Ústup smrku.
ATLANTIK -6000	Klimatické optimum. Velmi teplo a vlhko. Vysušení. Maximum vlhkosti.	Sedimentační a odnosný klid - intenzivní tvorba odvápněných půd.	Nástup buku a jedle. Převaha smíšených doubrav s vysokým podílem ušlechtilých listnáčů. Všeobecné šíření zapojených lesů a zatlačování otevřených formací na extrémní stanoviště (skalní hrany).

ZÁVRT Č. I

V silně zahlíněné prohlubni na s.z. okraji západního lomu došlo 13.5. 1989 k objevu dvou objektů z období kultury s moravskou malovanou keramikou. V průběhu exploatace této terénní deprese byl průběh těžebních prací pozorně sledován. Při obnažení profilu bylo zjištěno, že se jedná o velkou krasovou jámu (ozn. č. I) téměř pravidelné mísovité profilace s permanentní vodní nádrží uprostřed. Závrtová deprese, jež byla do poslední chvíle patrna v terénu dosahovala průměru kolem 60 metrů a největší hloubky v místě obnažení asi 8 m. Po odtěžení větší části plochy závrtu se ve skrývce počaly objevovat četné zlomky pravěké keramiky. Rozptyl archeologického materiálu byl v této části lomu sledován již od roku 1988, ovšem bez možnosti jej bezpečně stratifikovat. Při bližším ohledání místa objevu bylo nasbíráno několik desítek keramických střepů, štípaná pazourková industrie, dvě zrnotěrky a dvě kamenné sekerky. V místě skalní stěny, kde probíhala lomová těžba byl zachycen profil se dvěma objekty sídlištního charakteru. Z objektu číslo 2 byl vyzvednut fragment mísy na duté nožce zdobené plastickými pupky (obr.1:2). Plošný odkryv těchto jam byl během těžby, která rychle pokračovala, prakticky nemožný, proto se výzkum omezil pouze na nezbytnou dokumentaci a odebrání vzorků z pravěkých vrstev. Oba objekty byly převrstvené splavenou sprašovou hlínou, která dosahovala mocnosti až 1,3 m a dále její tloušťka kolísala až na 3 metry. V této nadložní vrstvě nás zaujala jiná vrstva. Jednalo se o horizont, který byl tvořen přepálenými kousky hlíny, popelem a uhlíky. Struktura vrstvy byla ale recentního charakteru. Pravděpodobně souvisela s místní vápenickou výrobou a plnila funkci odpadní výsypky. Dle

náhodných nálezů, zejména keramického materiálu z okolí závrtu, lze tuto vrstvu datovat nejdříve do 18. století. Asi po 10 - 20 cm přeplavené hnědožluté hlíny následovala rostlá sprašová hlína do které byly zahloubeny objekty z neolitu (obr.4,5).

OBJEKT Č. 1

Na existenci dalšího objektu z období kultury s moravskou malovanou keramikou upozornil značný výskyt zlomků keramiky, která byla nalezena na dně, mírně se jihovýchodním směrem svažující, terénní deprese. Zjištěná anomálie se nacházela v blízkosti trati "U obrázku", asi 150 metrů severovýchodním směrem od závrtu č. I. K záchrannému výzkumu došlo 9.6. 1989. Jednalo se o jámu téměř čtvercového půdorysu o rozměrech 4x3 m a hloubce asi 30 cm (obr.5). V jednom rohu byla dokonce objevena kůlová jamka o hloubce asi 15 cm. Zásyp obsahoval drobné úlomky mazanice, štěpiny silně strávených kostí, štípanou industrii (obr.6), zlomek broušené sekerky, třecí kámen a zrnotěrku (obr.1:3,4). Z keramického inventáře lze uvést nález celé naběračky (obr.1:6), téměř celou putnovitou nádobu zdobenou pupky (obr.1:5), fragmenty několika velkých mís (obr.1:1) a velké nádoby zdobené dvojpupky (obr.2:2).

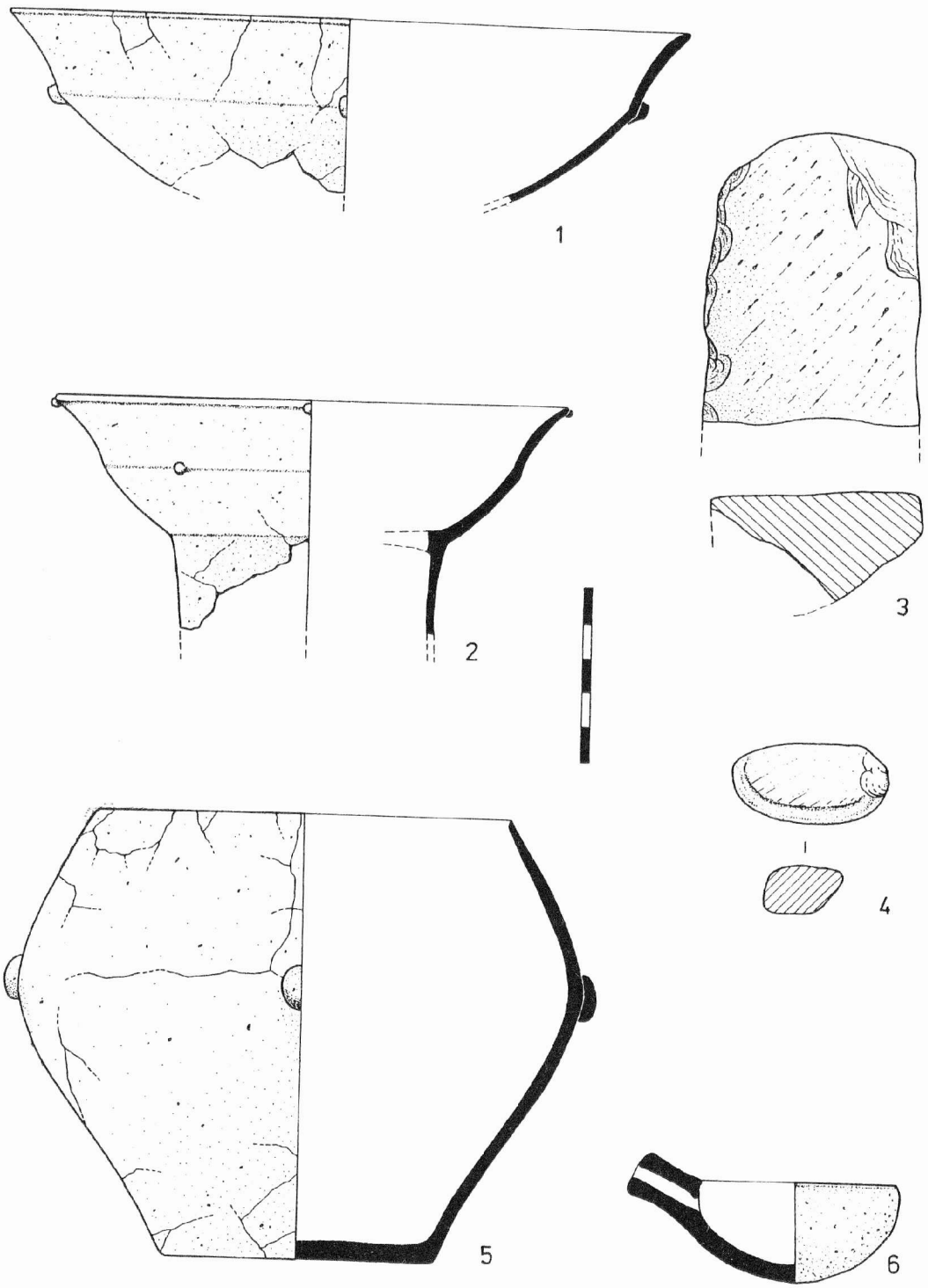
OBJEKT Č. 2

Severním směrem, asi 50 m od objektu č. 1 byla zjištěna malá jáma o průměru asi 2x1 m. I přes svou relativně malou hloubku, asi 20 cm od úrovně skryté plochy, obsahovala četné zlomky keramiky jež bylo možné opět zařadit do období kultury s moravskou malovanou keramikou. Dále zde byl nalezen fragment broušeného kamenného předmětu a štípaná industrie.

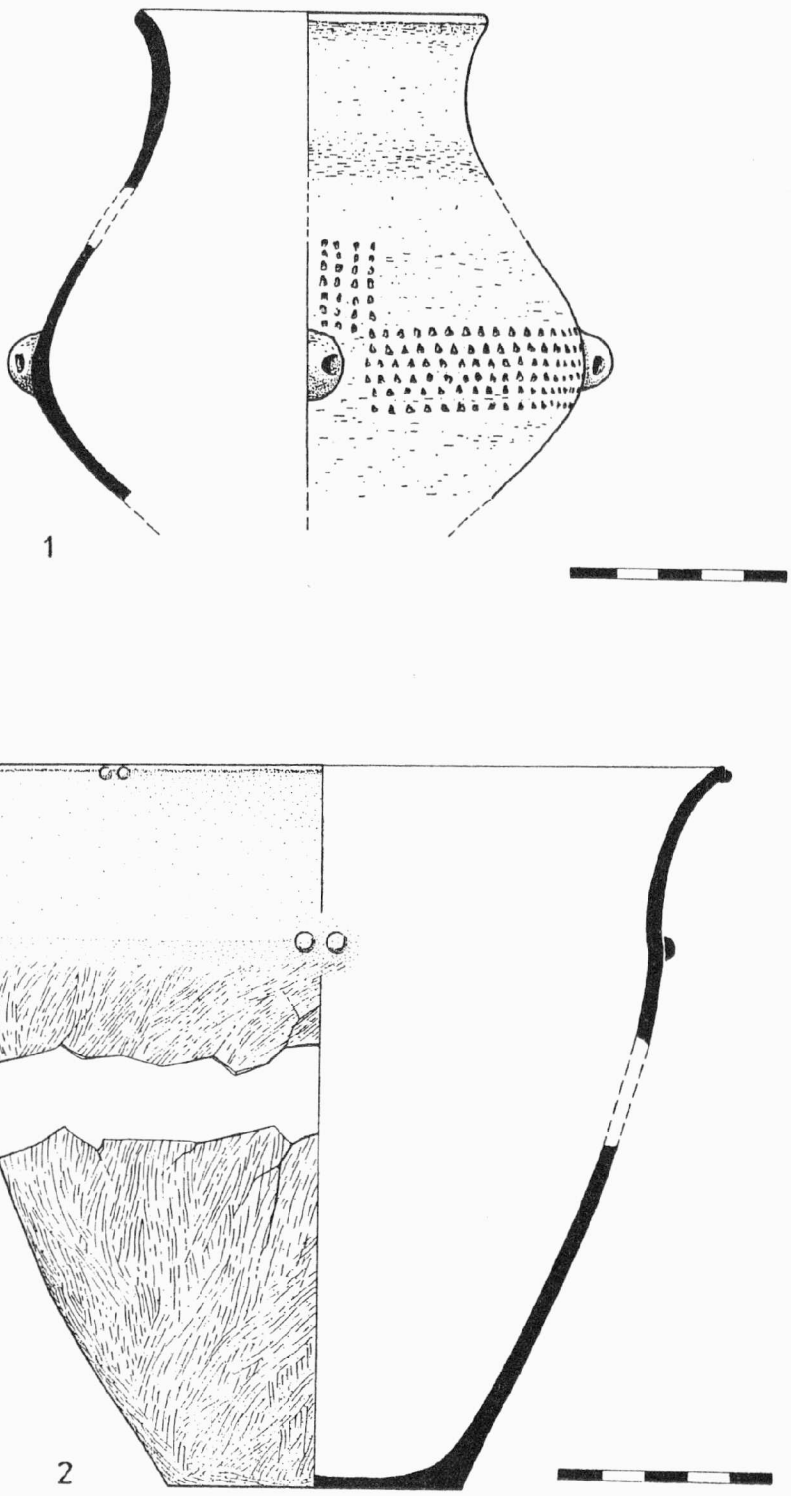
OBJEKT Č. 3

27.8. 1989 došlo k odtěžení nadložních skrývek v severní části závrtu. Tento terénní zásah umožnil plošný odkryv dalšího neolitického objektu (obr.4). Jednalo se o oválnou jámu mísovitého profilu s lalokovitým vyvýšeným místem ve východní části objektu. Zajímavostí bylo, že byl vyplněn velkým množstvím uhlíků a keramického materiálu. Z tohoto objektu, označeného č. 3, pochází nález fragmentu keramického pohárku zdobeného sovími hlavičkami v kombinaci s geometrickými řadami jemných vpichů na výduti (obr.2:1), dále zlomky dvou naběraček a fragmenty hlubokých mís s plastickou výzdobou se zbytky červené polychromní malby (obr.3:3,5). Ve štípané industrii byl použit severský pazourek (viz. obr.7) a méně kvalitní moravské rohovce.

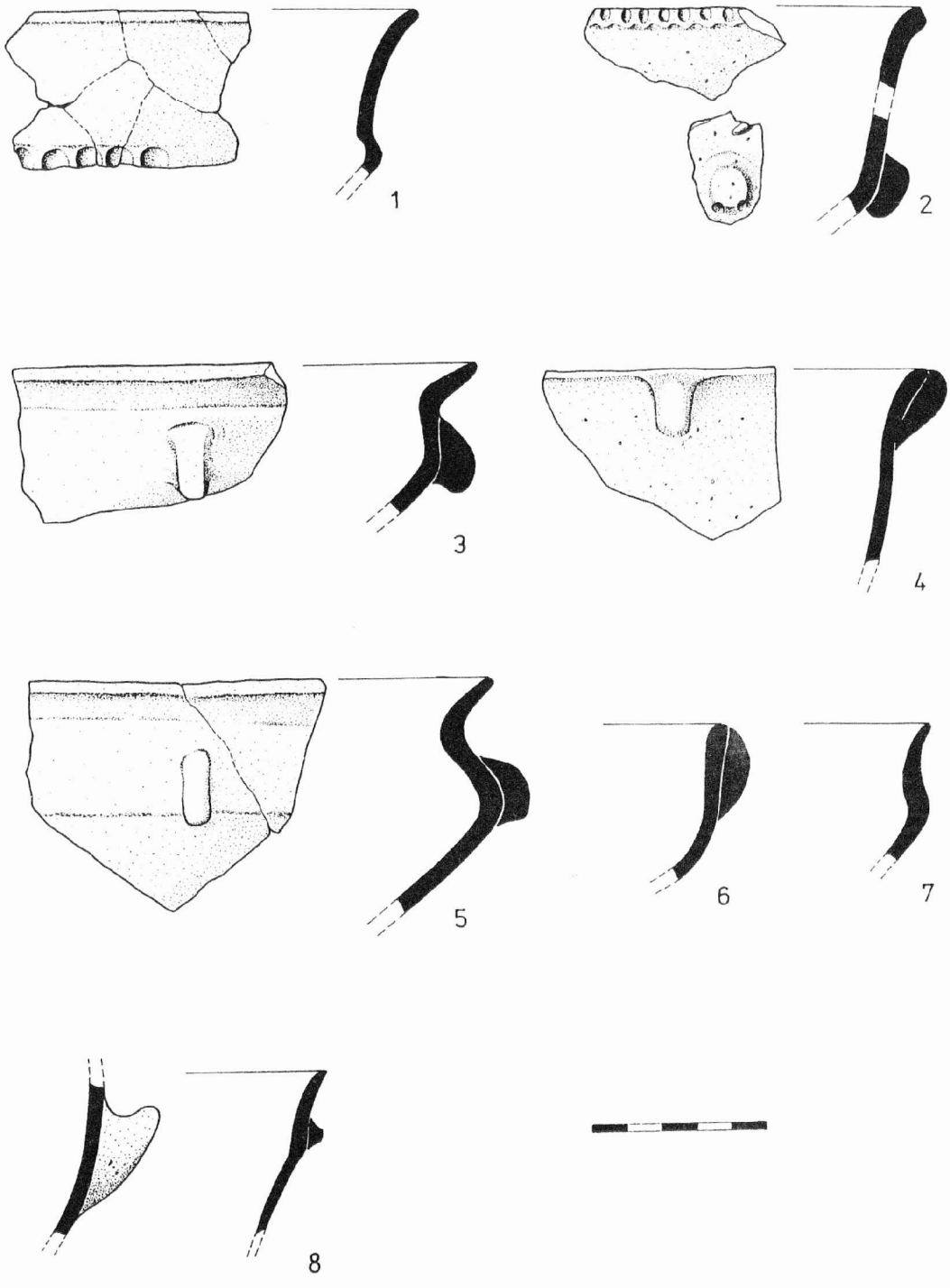
Asi 30 m západním směrem od objektu č. 3 byla zjištěna skupina několika dalších pravěkých objektů. Ve většině případů však byly již zcela zničeny. Na kupách, které čerstvě skrytou plochu obklopovaly, bylo nalezeno větší množství keramiky, přeražená sekerka s průvrtem, dva fragmenty zrnotěrek a několik úštěpů vyrobených ze severského pazourku a rohovce. Ve zbytcích jam byla zjištěna větší koncentrace uhlíků a štípané industrie. Keramika v zásypech jam nalezena nebyla.

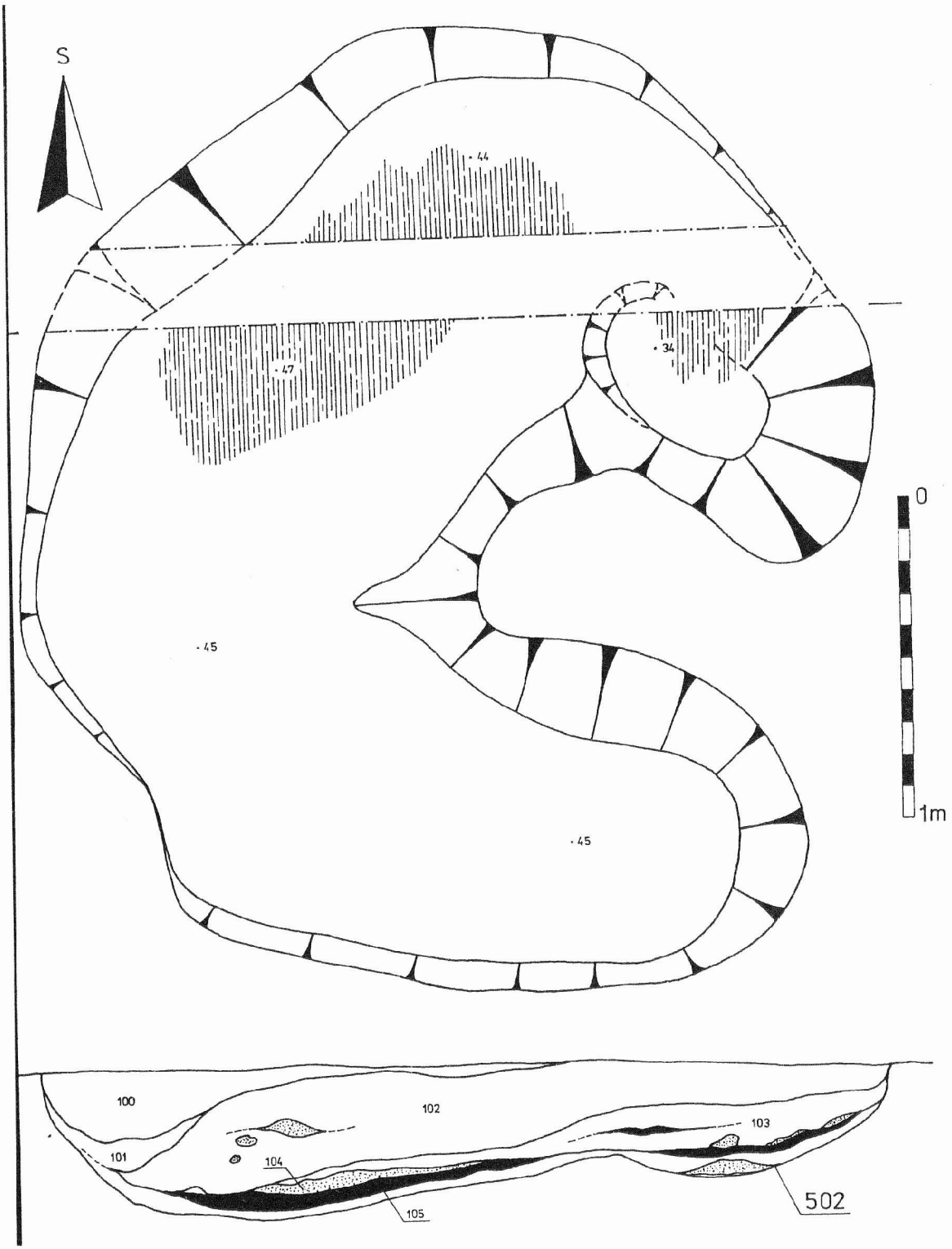
Obr.1 - Nálezy keramiky z obj.1(1:1,5,6), těrka a třecí kámen z obj.1(1:3,4). Mísa na nožce z rozrušeného obj.2(1:2).

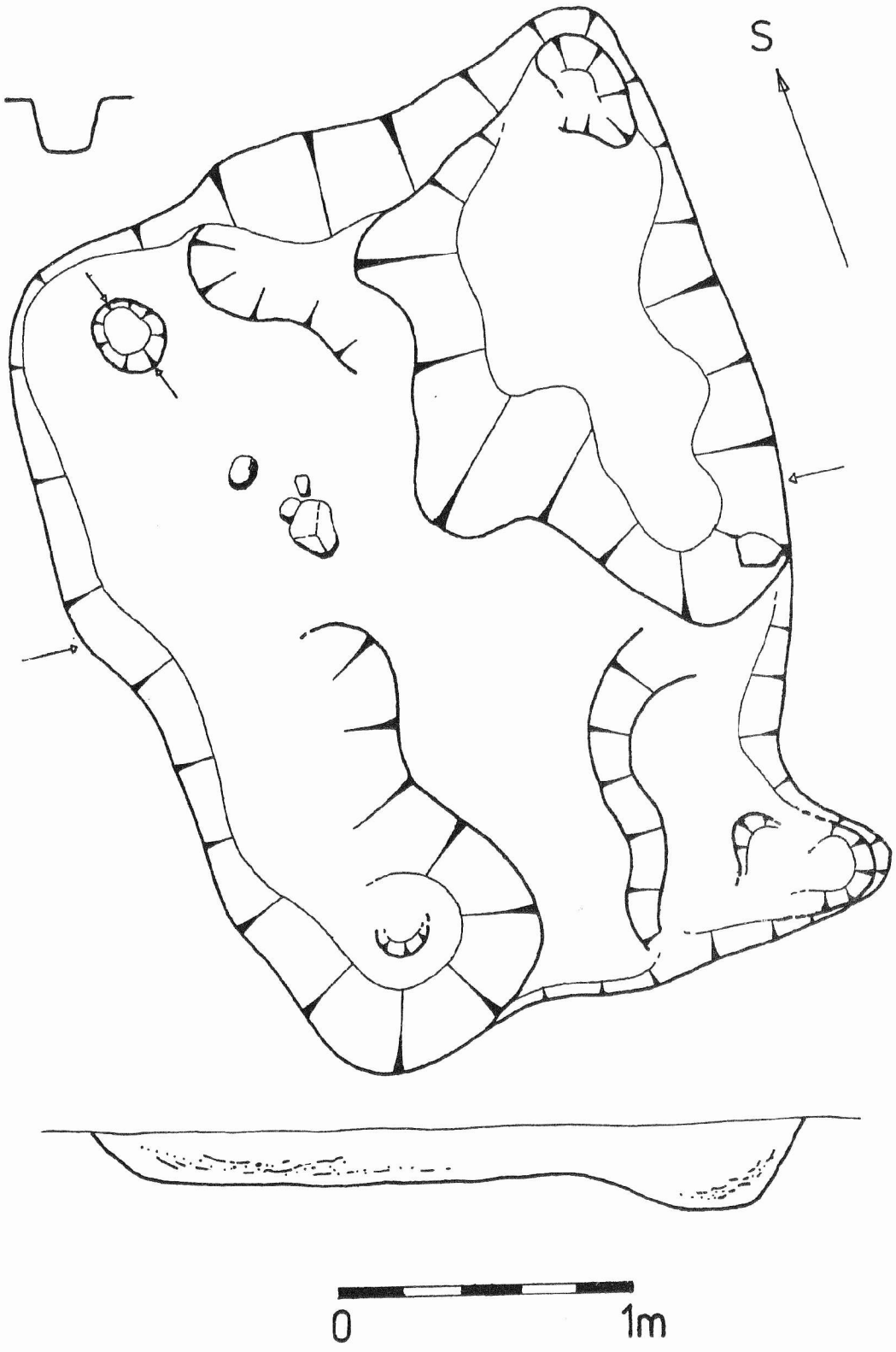
Obr.2 - Nálezy keramiky z obj.3, zdobený pohár (2:1), velká nádoba s dvojpupky z obj.1 (2:2).

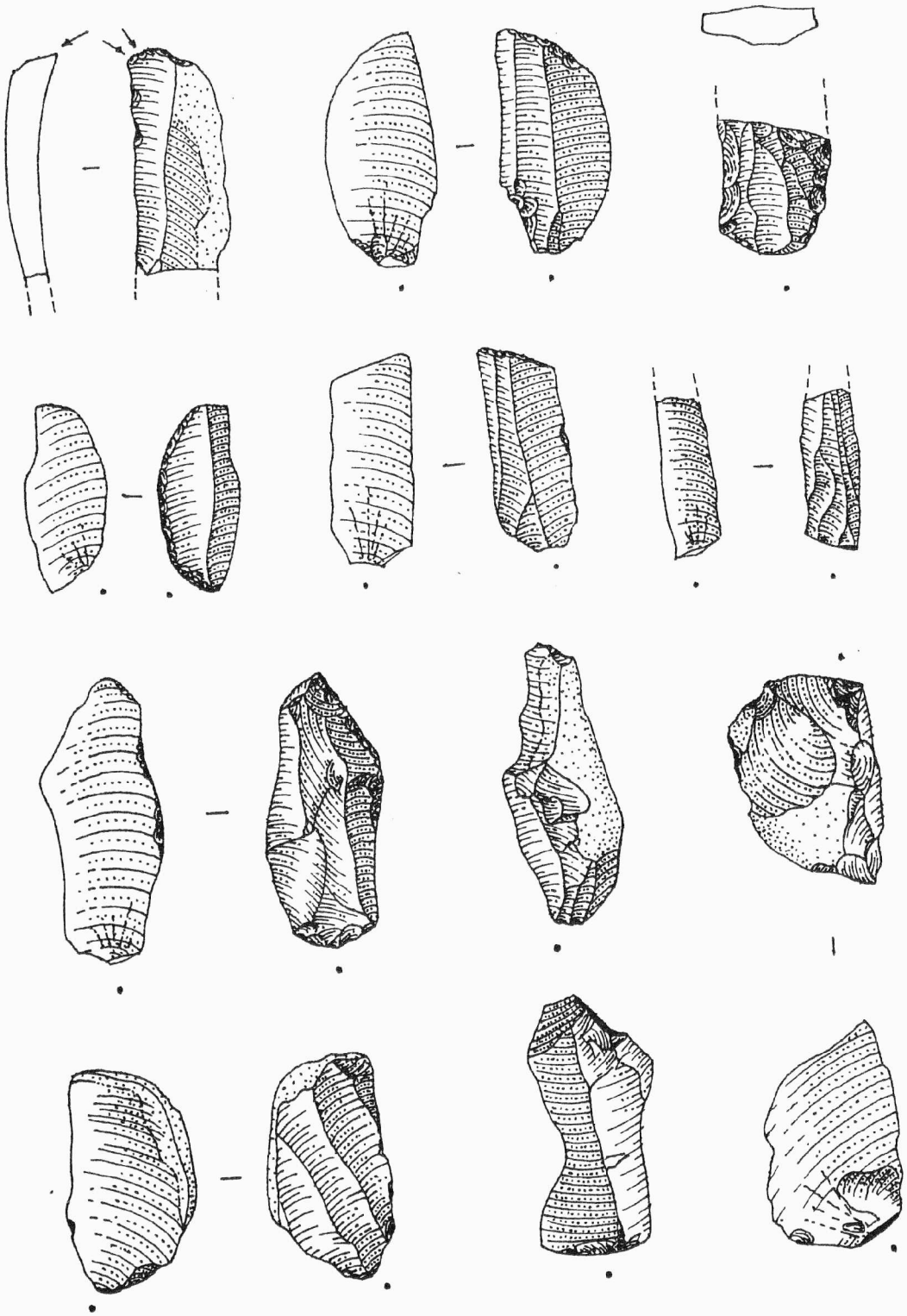
Obr.3 - Fragmenty keramických nádob z obj.3

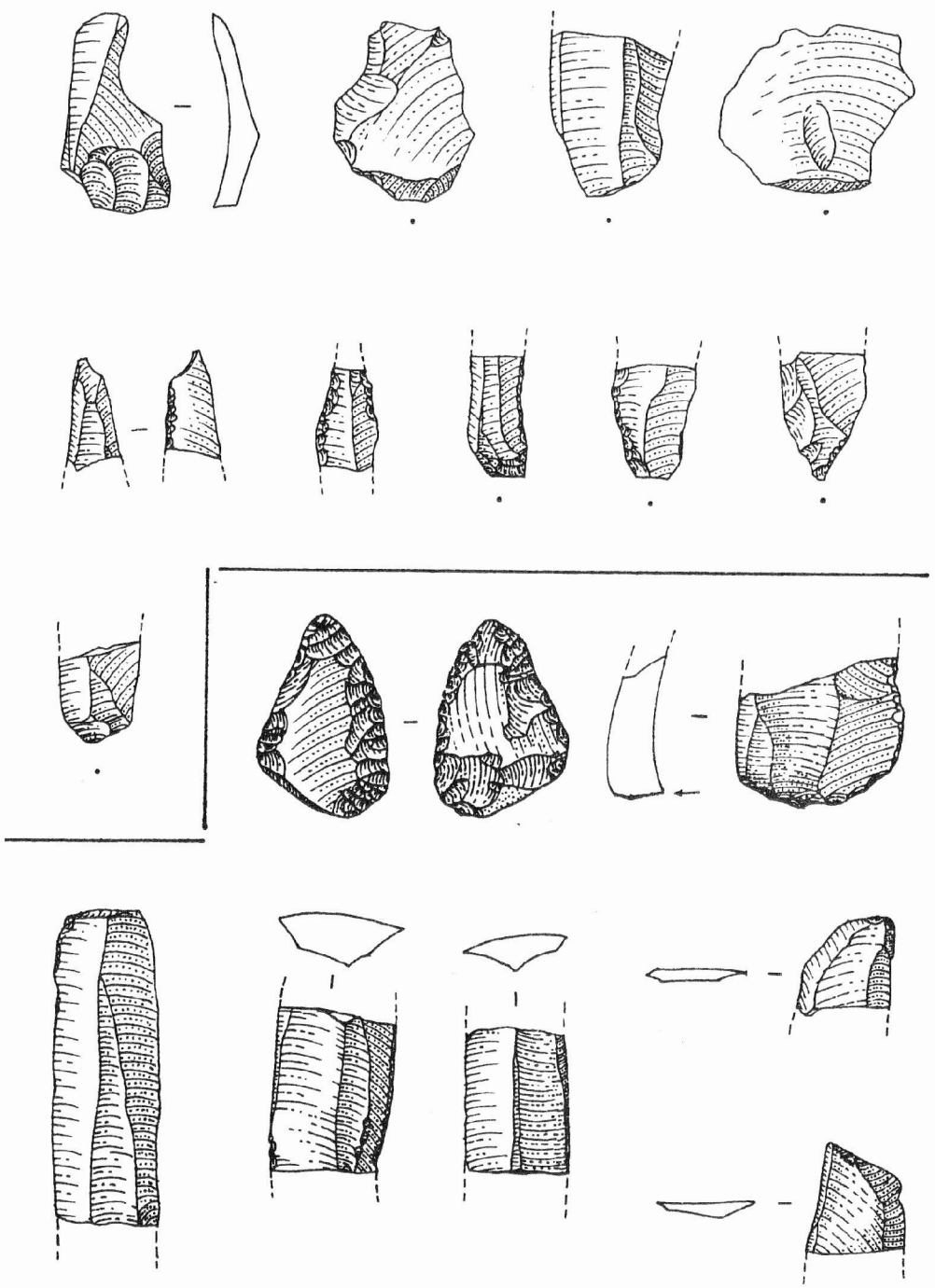
Obr.4 - Objekt č.3

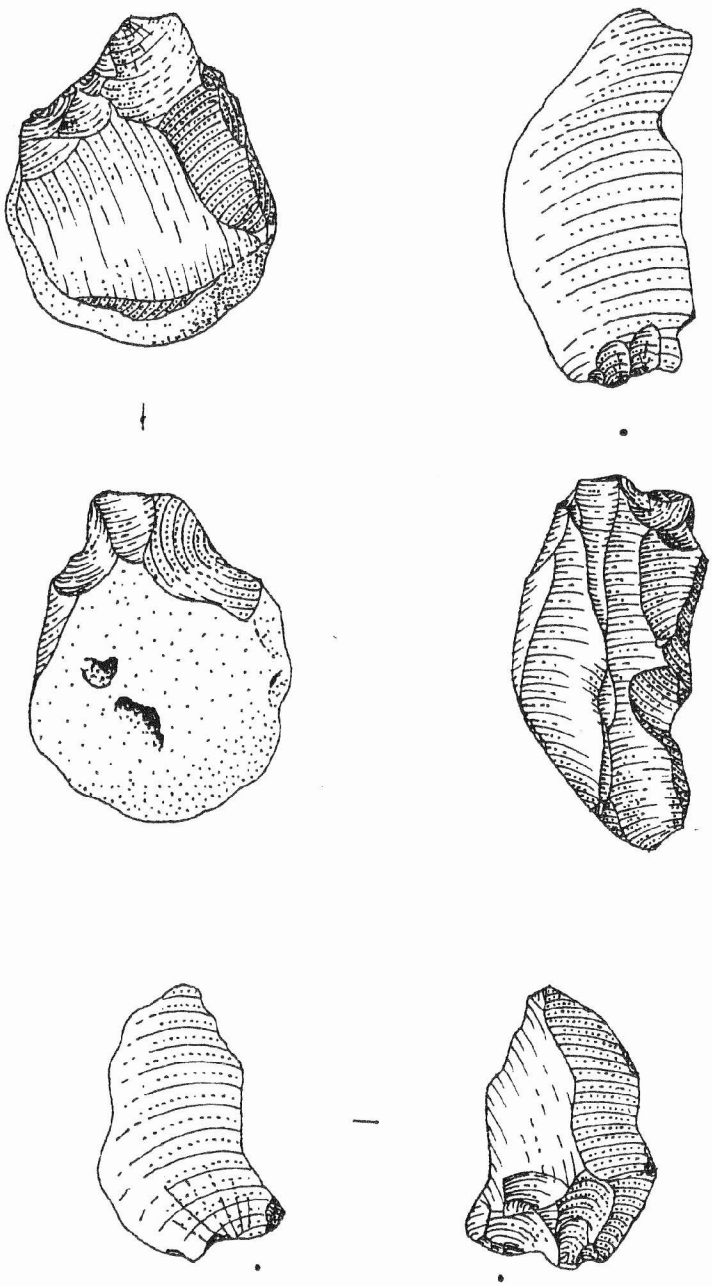
Obr.5 - Objekt č.1

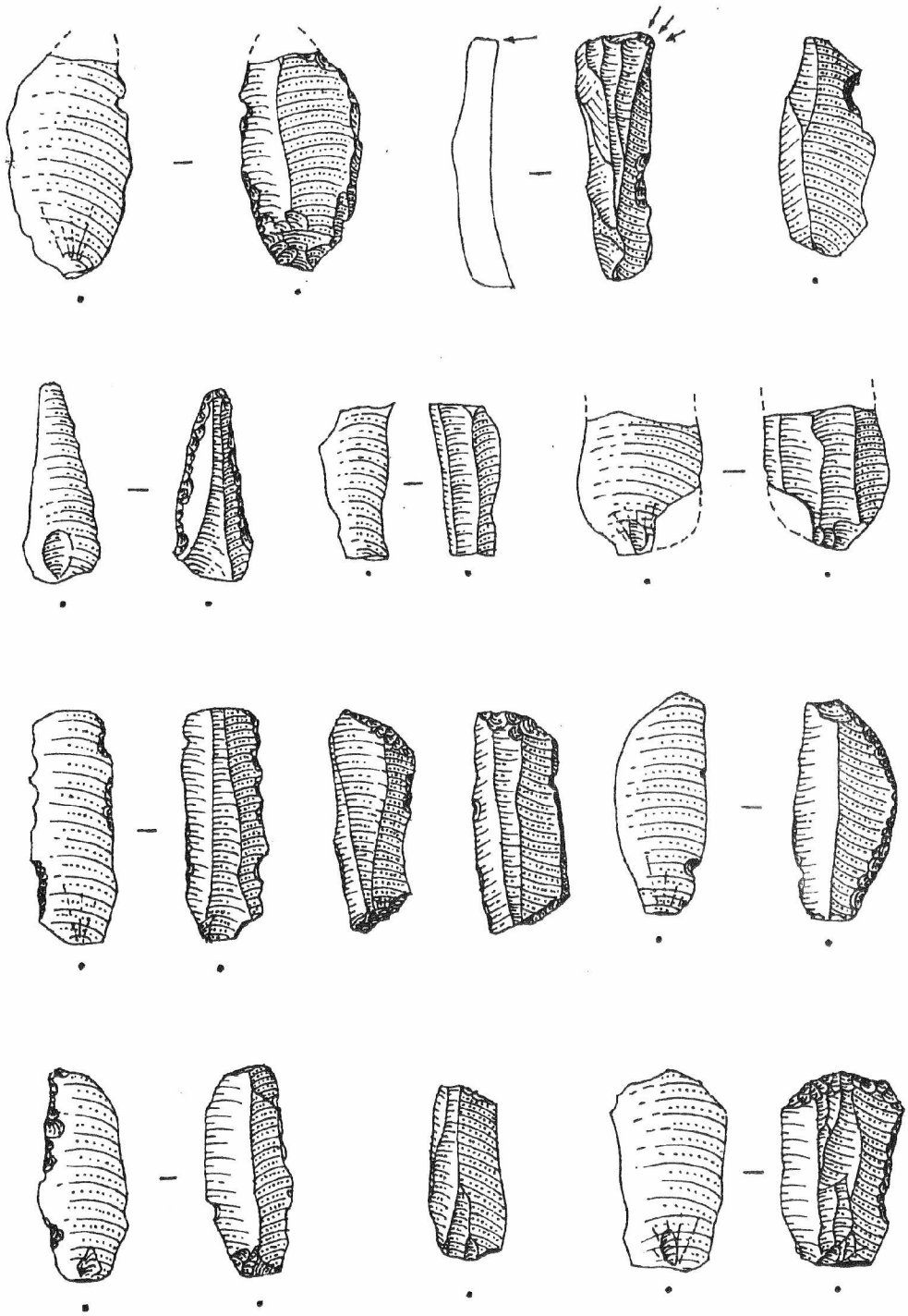
Obr.6 - ŠI z obj.1

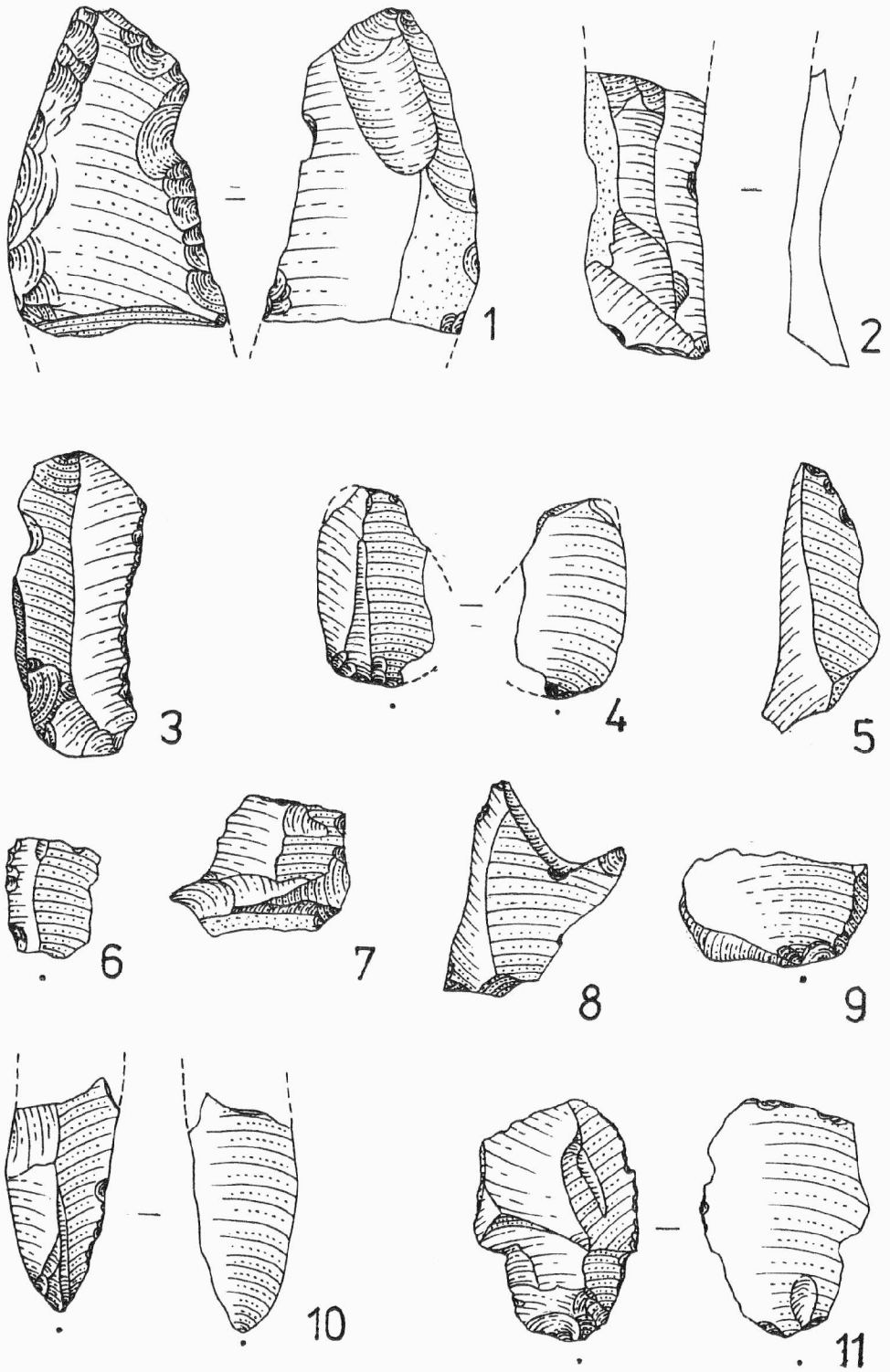
Obr.7 - ŠI z obj.3 (nahoře) a z okolí výzkumu (dole)

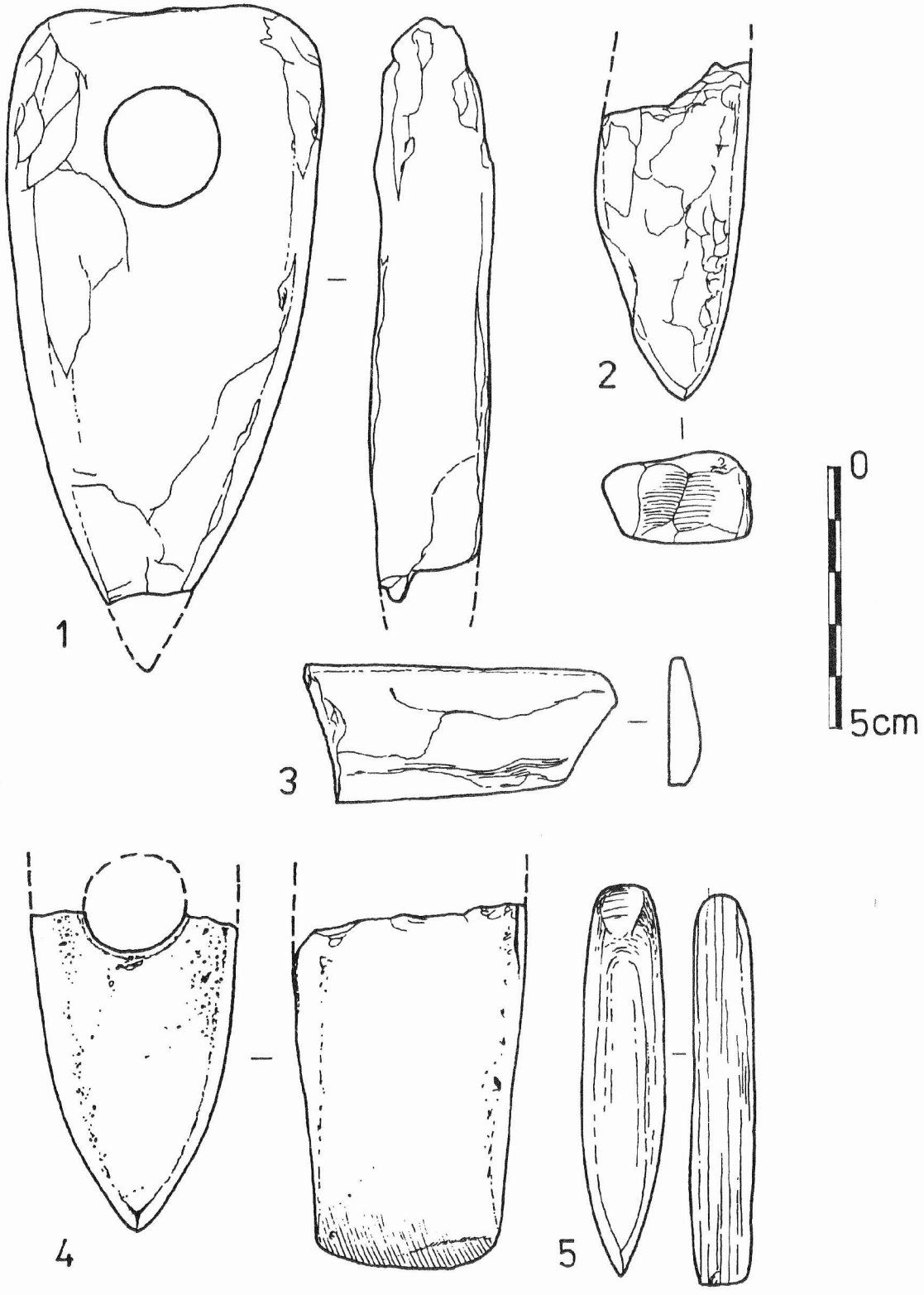
Obr.8 - ŠI z obj.3

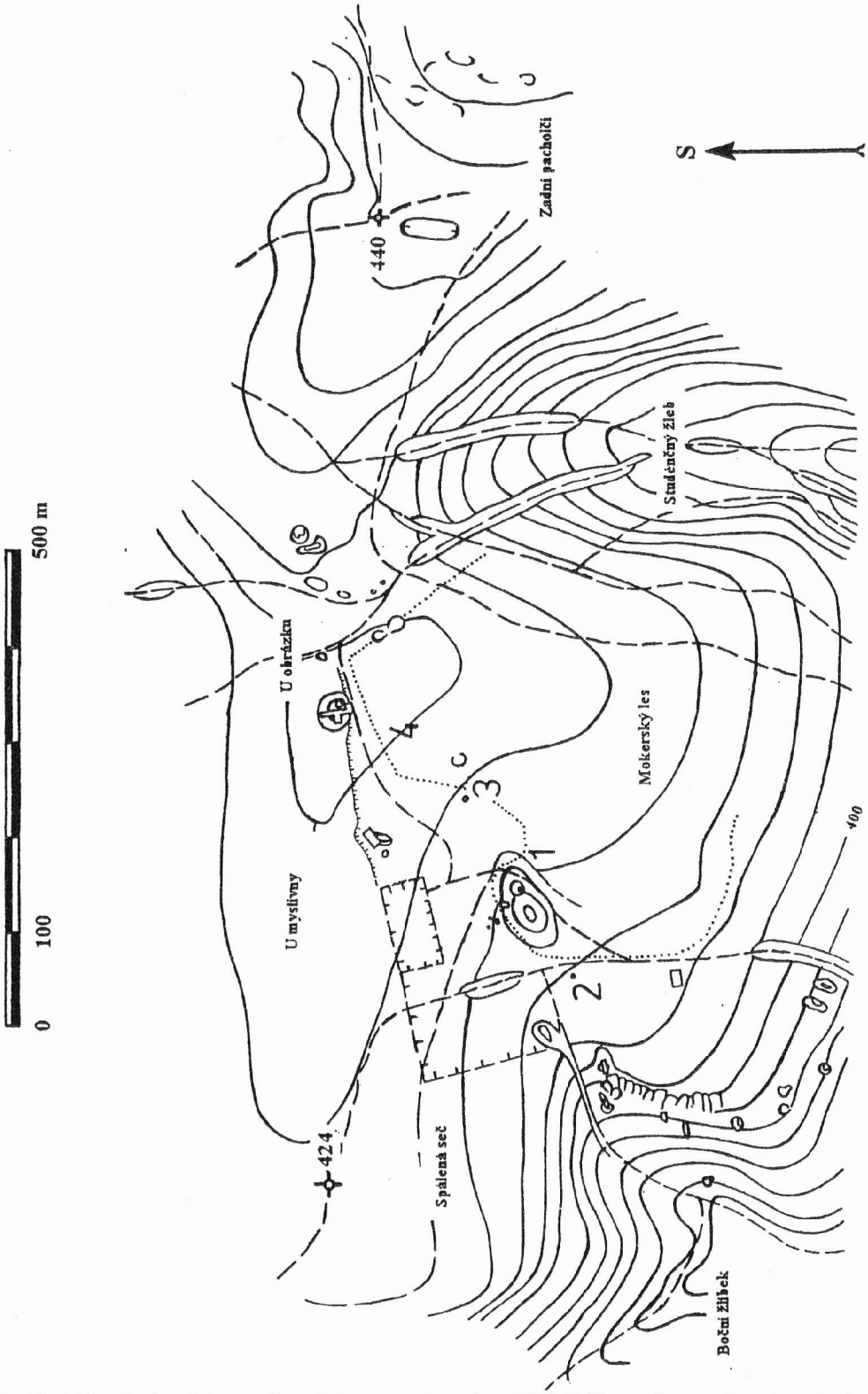
Obr.9 - Drobné kamenné nástroje z obj.3

Obr.10 - Paleolitická ŠI z blízkosti zkoumaného neolitického sídliště, povrchový sběr (Kos 1988).

Obr. 11 - Broušená industrie

Obr.12 - Plán plochy záchranného výzkumu se situací v r.1988 (tečkovaně vyznačena hranice lomu).
1 - závrt č.I s kumulací neolitických objektů; 2 - izolovaný obj.4; 3 - izolovaný obj.1;
4 - plocha s výskytem paleolitické ŠI (šrafovaně)

OBJEKT Č. 4

V souvislosti se záchranným výzkumem drobné paleolitické stanice na lokalitě Mokrá-lom I (Kos - Škrdla 1994) došlo i k náhodnému objevu sídlištního objektu z období kultury s moravskou malovanou keramikou. Zásyp objektu byl vůči podloží nevýrazný. Na jeho rozsah upozorňoval pouze rozptyl archeologických nálezů. Ve výplni jámy byly nalezeny dosti skromné zlomky keramiky a štípaná industrie. Z blízkého okolí pochází vývrtek z kamenné sekery.

Závěr

Tento výzkum navázal po mnoha letech na výzkumy, které prováděli v Moravském krasu v minulosti badatelé mnoha věhlasných jmen, jako J. Wankel, K. Absolon, M. Kříž, a B. Klíma. Středem jejich zájmu se stávaly především jeskyně v údolí Říčky, kde stojí na prvním místě jeskyně Pekárna.

Od roku 1988 se zájem archeologů soustředí do oblasti krasu, která je v současné době ničena těžbou vápence. Rozsáhlé odlesňování a těžba nadložních hlín pro cementárenské účely vedla k narušení osídlení z období paleolitu a neolitu. Významnou roli zde sehrává i industriální archeologie, která zde zkoumá stopy středověkých a raně novověkých aktivit. Jedná se hlavně o objekty související s místní výrobou vápna a štěrku.

Význam těchto objevů tkví ve skutečnosti, že pravěké osídlení krasu se nesoustřeďuje pouze do jeskyní, ale lze s ním do budoucna počítat i v otevřeném prostředí krasu.

Literatura :

Demek, J. 1993: Geografická pozice Moravského krasu In: R. Musil a kol.: Moravský kras, labyrinty poznání.

Svoboda, J. 1987: Primární zpracování štípané industrie v neolitu a eneolitu Moravy, Zkoumání výr. obj. arch. Metodami. Tech. muz. v Brně.

Ložek, V. 1973: Příroda ve čtvrtohorách, Academia Praha

Podborský V., Kazdová E., Koštuřík P., Weber Z. 1977: Numerický kód moravské malované keramiky, Brno.

Koštuřík P. 1973: Die Lengyel-Kultur in Mahren, Studie AÚB I/6, Praha.

Kos, P. - Škrdla, P. 1995: Mokrá lom II (U Obrázku), Nálezová zpráva ÚAPP Brno, č.j. 95/95

Kos, P. 1996: Pozdně středověká kůlová stavba v souvislosti s místním vápenictvím v Mokré u Brna. Archeologia technica 10, 122.Technické muzeum v Brně.

Ložek, V. 1993: Biota Moravského krasu. In:R. Musil a kol.: Moravský kras, labyrinty poznání, 1993

Resumé:

Die im Vorfeld des Steinbruchs in Mokrá gemachten Entdeckungen spigeln die Wirklichkeit wieder, daß sich die vorgeschichtliche Besiedlung des Mährischen Karstes nicht nur in die Höhlen und deren unmittelbare Umgebung konzentriert, sondern daß man damit künftig auch im offenen Karstgebiet gerechnet werden muß. Im Falle der paläolithischen SI handelt es sich wahrscheinlich um Überreste einer größeren Station, die sich offensichtlich vor dem Steinförderungsbeginn weiter in den SO Teil der Lokalität erstreckte.

Die untersuchten jungneolithischen Objekte kann man nach der typischen Keramik in die Phase IIa der Mährischen Bemalten Keramik datieren. Der großen Streuung der neolithischen Objekte nach zu schießen, kann Existenz einer größeren Siedlung signalisiert werden.

Weiterhin sehr interessant ist die Tatsache, daß die Mehrzahl der menschlichen Aktivitäten rund um die Karsterscheinungen konzentriert ist. Es handelt sich um Dolinen (Einsturztrichter), deren man auf der Karstebene NO von Mokrá begegnet.

Weil es sich im Falle des Steinbruchs bei Mokrá um ein Gebiet des Großkapazitätskarbonatförderung handelt, ist es notwendig die Richtung und Schnelligkeit der Kalksteinförderung weiter zu verfolgen. Den Terrainbegehungen nach zu schließen, konzentrieren sich in diesem Bereich viele archäologischen Objekte. Es handelt sich hauptsächlich um oberflächliche Steinbrücke, Kalköfen, Meiler, Holzbautenüberreste und andere Objekte, die hauptsächlich der frühen Neuzeit gehören. Diese Angelegenheiten sind, den Terrainmerkmalen nach, eindeutig zu identifizieren. Schwieriger lassen sich die paläolithischen Stationen erkennen, die nur vollkommen zufällig im Laufe der fortschreitenden Steinabbau entdeckt werden. Mit den Rettungsarbeiten im Steinbruch bei Mokrá wird es weiterhin gerechnet.

BESIEDLUNG DES GEBIETES VON BLUČINA (Kr. Brno-venkov) DURCH TRÄGER DER STICHBANDKERAMIK

Eliška Kazdová - Lubomír Šebela - Antonín Přichystal
MU Brno, AÚ AV ČR Brno

Die Entdeckungen einiger bedeutsamer Lokalitäten in der Umgebung von Blučina machten den Namen dieser Gemeinde zu einem belangvollen archäologischen Begriff (erinnern wir z.B. an die befestigte Höhensiedlung "Cezavy" oder an das reiche Fürstengrab aus der Völkerwanderungszeit (Abb. 1). Unser Beitrag soll sich nicht mit weiteren unikaten Funden aus dieser Gegend befassen, sondern unsere Kenntnis der frühesten Besiedlungsphasen im nordöstlichen Teil des Gemeindekatasters, in der Flur "Spodní Kolberky", erweitern und ergänzen (Abb. 2).

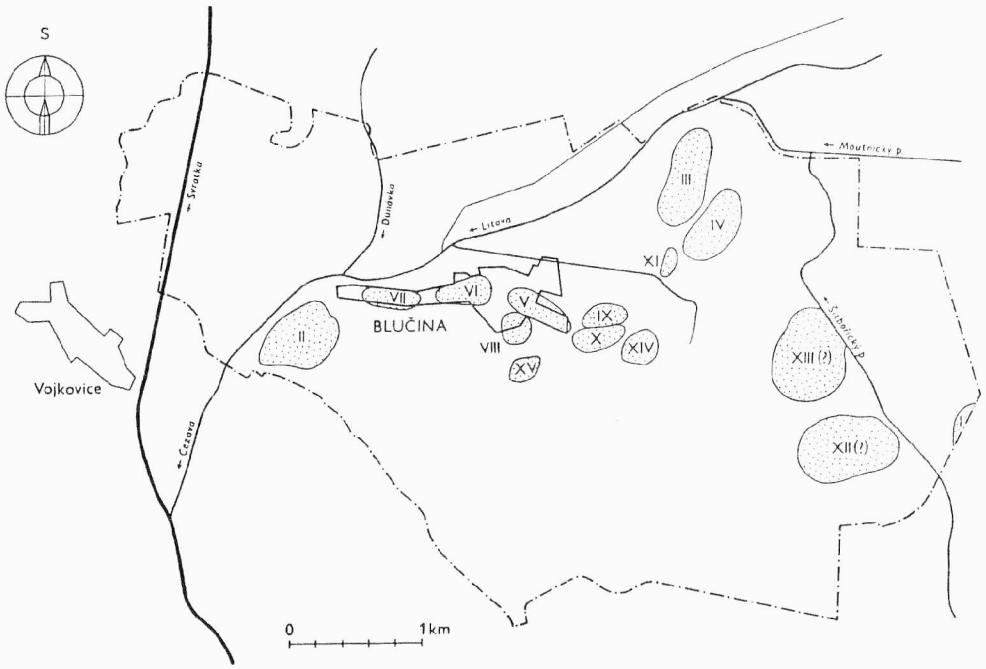

Abb. 1. Plan sämtlicher archäologischen Fundstellen im Kataster Blučina (nach Břečka - Čejka et al. 1994)

Die Entwicklung der ur- und frühgeschichtlichen Besiedlung von Blučina wurde Gegenstand einer monographischen Bearbeitung, an der eine breite Autorengemeinschaft von Naturwissenschaftlern, Archäologen und Historikern teilnahm (Břečka-Čejka et al. 1994). Im I. Kapitel der einschlägigen Publikation werden die geologischen Verhältnisse behandelt und man wendet auch der Rekonstruktion der natürlichen sowie der klimatischen Bedingungen Aufmerksamkeit zu. Das II. Kapitel bringt eine ausführliche Übersicht über die

archäologische Forschungsarbeit im Katastergebiet Blučina, beginnend mit den ersten Entdeckungen um die Mitte des vorigen Jahrhunderts (Břečka-Čejka et al., l.c. 7-18).

1959 kamen nach einer Untergrundlockerung in der genannten Flur auf einer mäßigen, gen NW abfallenden Anhöhe am linken Ufer des Flüßchens Cezava Funde an den Tag, die aus der Laténe-, der römischen Kaiser- und slawischen Burgwallzeit stammen und unter denen auch neolithisches Material verstreut war. Man schenkte ihm bislang nicht viel Aufmerksamkeit, abgesehen von informativen Vorberichten (Peškař 1960, 1966, 51, Taf. 1; Stloukal 1973) und einem Fundbericht (Aktenzeichen 351/66).

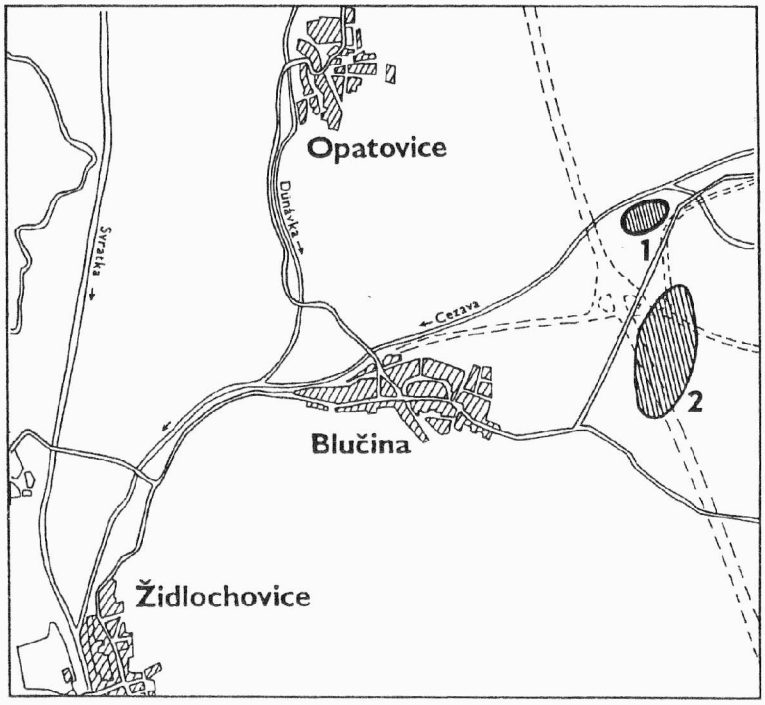

Abb. 2. Blučina (Kr. Brno-venkov). Lokalitäten mit Stichbandkeramik.
1 - "Spodní Kolberky". 2 - "Horní Kolberky"

Im Zusammenhang mit der geplanten Bearbeitung der Besiedlung mit Stichbandkeramik (StK) in Mähren wollen wir in unserem Aufsatz in erster Linie eine Auswertung der Keramik vorlegen. Mit Ausnahme der Skelettreste aus einem Kindergrab wird der neolithische Fundstoff aus Blučina (Inv. Nr. s. Beschreibung der Objekte) im Kreismuseum Ivančice aufbewahrt.

FUNDUMSTÄNDE UND BESCHREIBUNG DER OBJEKTE

Im Herbst 1959 begann das Archäologische Institut Brno an der genannten Lokalität mit einer Suchgrabung, bei der 142 Objekte vermessen wurden. Von den meisten konnte man - den Angaben I. Peškařs nach - nur eine Auswahl aus dem in der zerstörten oberen Schüttschicht vorgefundenen Material entnehmen (Fundbericht Aktenzeichen 351/66).

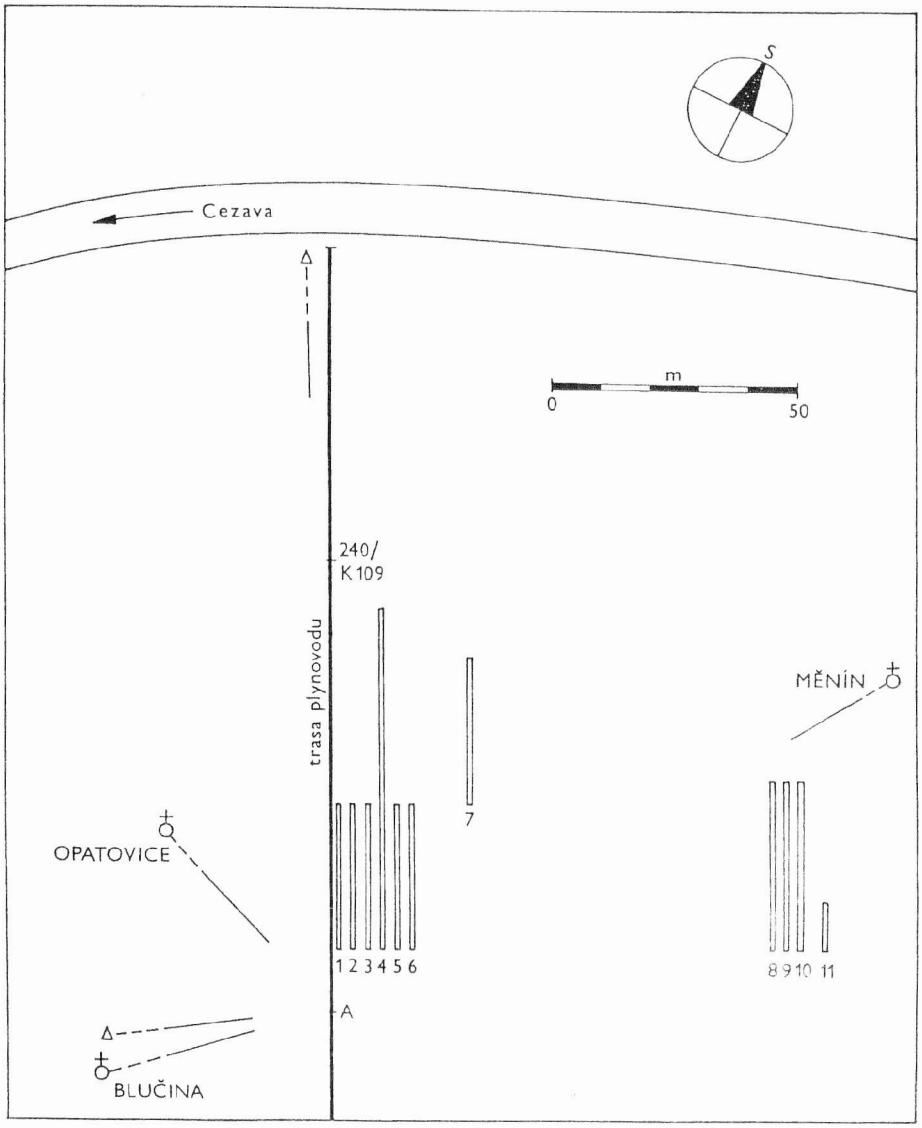

Abb. 3. Blučina (Kr. Brno-venkov). Dislokation der Suchabschnitte in der Flur "Spodní Kolberky"

Danach gehörten in jener Arbeitssaison der StK drei Gruben (91-93/59) an, deren schwarzbraune Aufschüttung an der Oberfläche einen "Fleck mittlerer Größe" bildete; der Durchmesser bewegte sich zwischen 1 und 3 m. Aus der Ausfüllung dieser Gruben gewann man nur wenige Fundstücke (Inv. Nr. 55-1250/59-1261/59 - Abb. 13).

1965 nahm man die Ausgrabungen in der Flur "Spodní Kolberky" wieder auf. Auf den vermessenen Flächen führte man eine Sondierung durch, wobei man dort parallele, 1 m breite Suchabschnitte in 2 m - Abständen zog (Abb. 3). Auf einer freigelegten Fläche mit einem Ausmaß von etwa 540 m² registrierte man laténezeitliche eingetiefte Objekte sowie Hütten und eine Vorratsgrube aus der römischen Kaiserzeit (Peškař 1966, 50-51, Taf. 10, 11, 36, 37). Zugleich stieß man auf 7 Gruben mit StK (N 1 - N 7 : Abb. 4) und auf ein Skelettgrab der gleichen Kultur (Abb. 6). Dieses Grab und die Grube N 7 ausgenommen, konnten die

neolithischen Objekte nur teilweise untersucht werden : bei N 1, N 4 und N 5 war es nur bei einem kleinen Teil der Randpartie möglich (Abb. 4), bei N 6 konnte nur der 1 m breite Streifen des Suchabschnitts Nr. 7 durchgraben werden, der dieses Objekt anschnitt (Abb. 4). Bei N 2 und N 3 konnte ein größerer Abschnitt des Objekts untersucht werden und eben da wurden auch die meisten Funde geborgen (Abb. 8 : 11-15, 9-11).

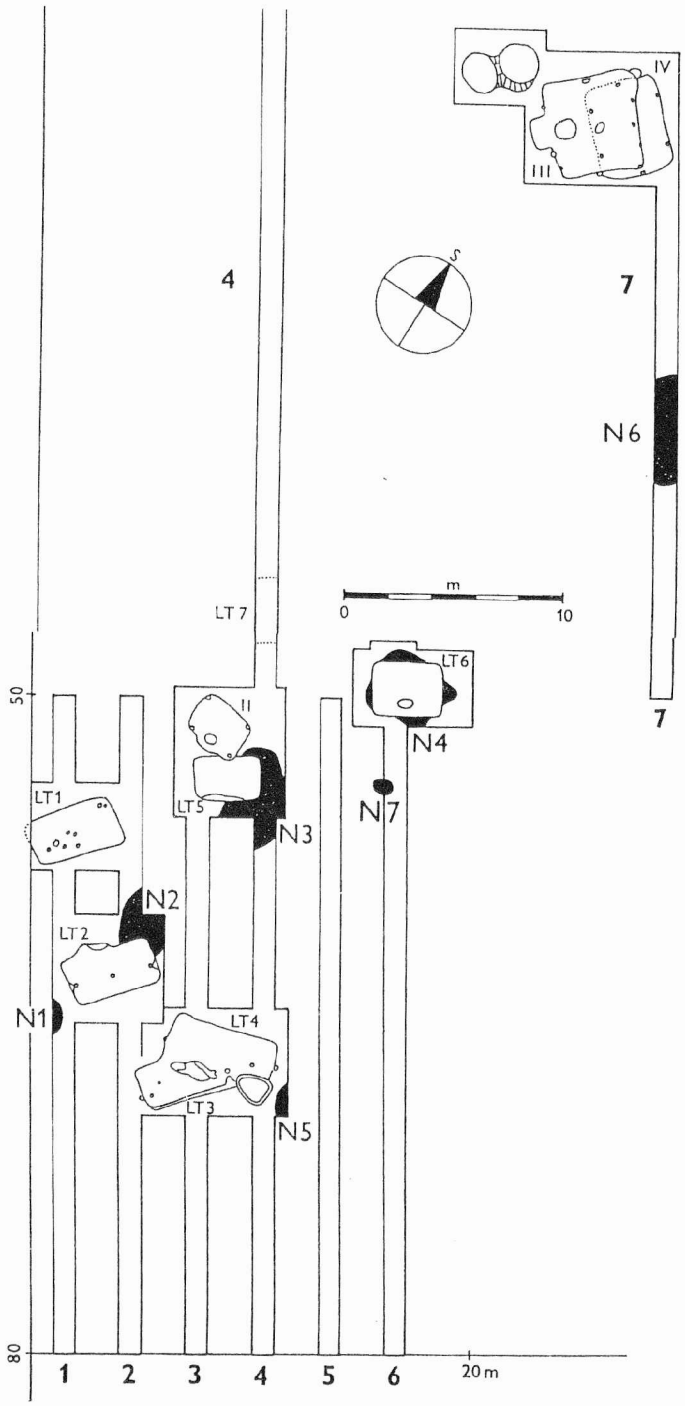

Abb. 4. Blučina (Kr. Brno-venkov). Lokalisierung der Objekte mit StK (N 1 - N 7)

Die ursprüngliche Form der Gruben mit StK war nicht feststellbar. Der Fundbericht (Aktenzeichen 351/66) bringt folgende Angaben:

Objekt N 1

wurde im Suchabschnitt 1 festgestellt. In einer Tiefe von 55 cm zeichnete die dunkelbraune lehmige Aufschüttung auf Lößbasis das annähernd 140 cm lange Segment einer kleineren kreisförmigen Grube, die Scherben der StK und Spaltindustrie (Inv. Nr. 55-2301/65 - 2317/65) enthielt, ab.

Objekt N 2

Im Suchabschnitt 2 und beim Erweitern der Arbeitsfläche bei der latćnezeitlichen Hütte 2 zeichnete die dunkelbraune lehmige Aufschüttung in einer Tiefe von 70 cm auf Gelbliegendem den Abschnitt einer großen Grube, deren Länge etwa 3.25 m betrug. Daraus wurden neolithische Scherben und Tierknochen geborgen (Inv. Nr. 55-2318/65 - 2333/65).

Objekt N 3

Im Suchabschnitt 4 und beim Erweitern der Grabungsfläche bei der latćnezeitlichen Hütte 5 wurde der Teil einer großen Grube freigelegt, die ein Ausmaß von ungefähr 470 x 270 cm hatte und sich in einer Tiefe von 50 cm durch ihre dunkelbraune lehmige Aufschüttung auf Gelbliegendem abzeichnete. Daraus entnahm man Fragmente der StK, Spaltindustrie und Tierknochen (Inv. Nr. 55-2334/65 - 2417/65).

Objekt N 4

Eine Grube unregelmäßigen Grundrisses, der ein Ausmaß von 360x320 cm hatte und auf gelber Lößbasis in einer Tiefe von 55 cm gut erkennbar war, wurde am Ende des Suchabschnitts 6 und auf der Grabungsfläche bei der latćnezeitlichen Hütte 6 festgestellt. Die dunkelbraune bis schwärzliche lehmige Aufschüttung dieser Grube enthielt Scherben der StK (Inv. Nr. 55-2418/65 - 2434/65).

Objekt N 5

Auf der Grabungsfläche bei der latćnezeitlichen Hütte 4 zeichnete sich auf gelber Lößbasis in einer Tiefe von 80 cm der Randabschnitt einer Grube durch ihre lehmige dunkelbraune Aufschüttung ab, in welcher Scherben der StK und Spaltindustrie vorkamen (Inv. Nr. 55-2435/65 - 2442/65).

Objekt N 6

Suchabschnitt 7 durchschnitt in einer Länge von etwa 5 m eine Grube, die in eine cca 55 cm starke humose Schicht über einer Lößbasis eingelassen war. Aus ihrer dunkelbrunen lehmigen Ausfüllung gewann man Scherben der StK, die Spitze eines bearbeiteten Geweihs, das Bruchstück eines Knochenpfriems und Spaltindustrie (Inv. Nr. 55-2443/65 - 2470/65).

Objekt N 7

Am Rande des Suchabschnitts 6 wurde eine kleine kreisförmige Grube freigelegt, deren Durchmesser cca 80 cm betrug. Ihre senkrechte Wand war ziegelrot gebrannt, ähnlich wie ihr Boden, der 65-75 cm tief lag (Abb. 5). Ihre schwarzbraune Ausfüllung enthielt Fragmente der StK und leicht gebrannte Hornsteinabschläge (Inv. Nr. 55-2471/65 - 2476/65.

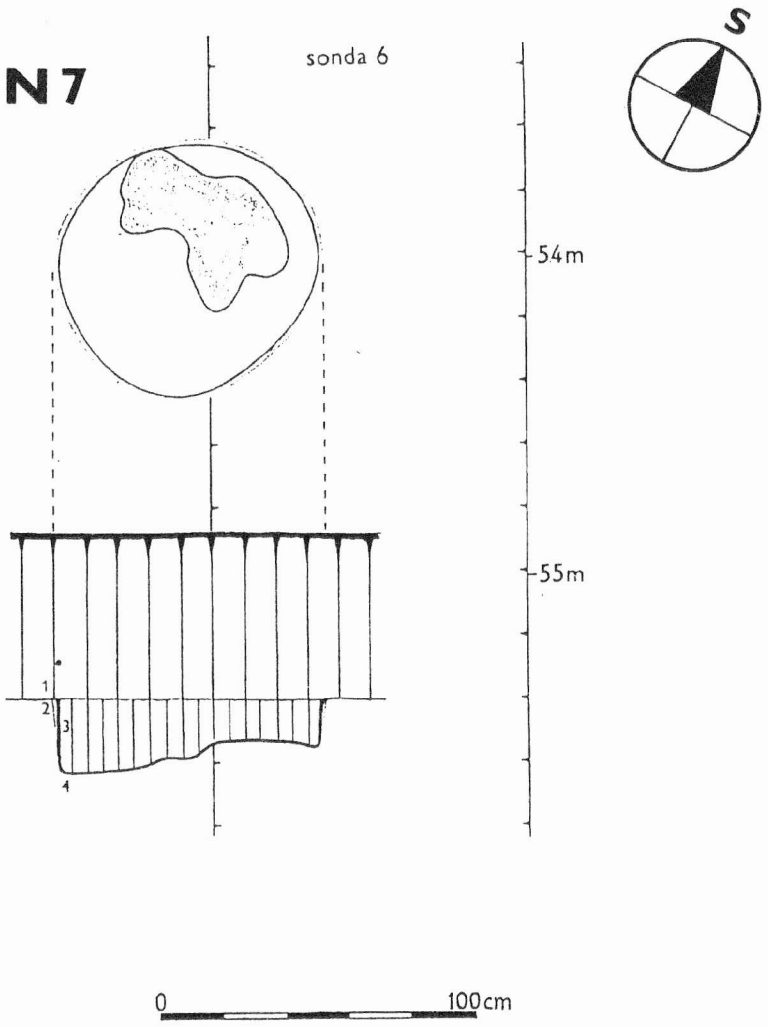
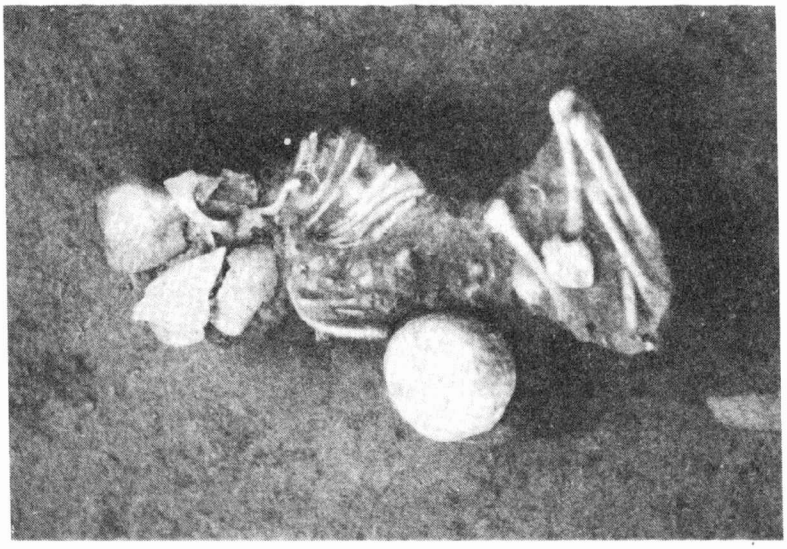

Abb. 5. Blučina (Kr. Brno-venkov). Grundriß und Querschnitt des Obj. N 7

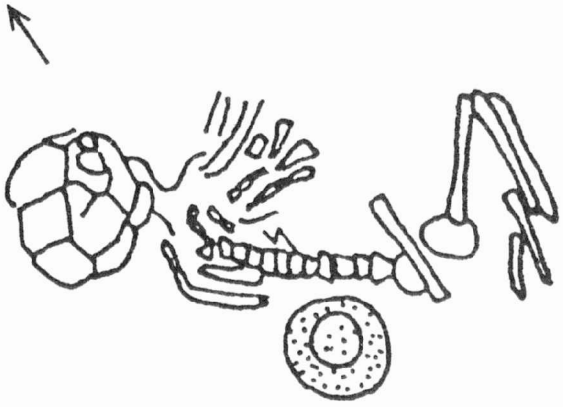

Abb. 6. Blučina (Kr. Brno-venkov). Skelettgrab eines Kindes im Suchabschnitt 8

Skelettgrab

Der Suchabschnitt 8 stieß auf das Hockgrab eines sehr früh gestorbenen Kindes, das 60 cm tief unter dem heutigen Terrainniveau in einer schwarzbraunen humosen Schicht bestattet war (Abb. 6). Die Grabgrube war unkenntlich. Der Hockende ruhte auf der linken Seite, mit dem Kopf gen NW und mit den Füßen gen SO. Über dem Beckenknochen fand man bei der Wirbelsäule einen Reibstein, zwischen den Rippen zwei keramische Bruchstücke: das eine war die Hälfte eines Scherbenrädchens mit Mittelpunktöffnung (Abb. 8 : 10), das andere ein atypisches Fragment (Inv. Nr. 55 - 2497/65 - 2500/65. Peškař 1966, 51). Die Gebeine sind in der anthropologischen Abteilung des Nationalmuseums in Prag aufbewahrt (Inv. Nr. 6807).

Anthropologischer Befund über das Skelett aus dem neolithischen Kindergrab (M. Stloukal)

Vom Schädel sind Bruchstücke der flachen Knochen des Hirnschädels, die linke Hälfte des Oberkiefers und der ganze Unterkiefer erhalten geblieben. Vom postkranialen Skelett sind Fragmente der Wirbel und Rippen, das linke Schulterblatt, beide Schlüsselbeine, sämtliche lange Knochen der Extremitäten und Bruchstücke des Beckenknochens vorgefunden worden.

Für die Bestimmung des Alters dieses Kindes ist vor allem die erhaltene Krone des unteren linken Milchbackenzahns maßgeblich, deren Größe und Entwicklungsstufe dem Zustand bei der Geburt entsprechen.

Schlußfolgerung: Der Fund aus Blučina ist als Skelett eines neugeborenen Kindes zu betrachten (Stloukal 1973, 19).

Aus der Situation im Terrain wird ersichtlich, daß sich die Objekte mit StK unweit voneinander befanden (Abb. 4): N 1 - N 5 und N 7 waren auf einem etwa 20 m breiten Streifen verstreut; nur N 6 lag etwas nördlicher, ungefähr 14 m weit von N 4. Abseits von den Objekten kam das oben erwähnte Kindergrab zum Vorschein (Suchabschnitt 8). Man kann jedoch nicht mit voller Sicherheit behaupten, daß die Bestattung von den Siedlungsgruben isoliert war: eine Fläche von etwa 60 m^2 zwischen den Suchschnitten 7 und 8 ist nämlich nicht untersucht worden; man kann daher nicht ausschließen, daß sich die Besiedlung mit StK auch noch dort ausdehnte. Die Situation auf dieser Fläche blieb einfach unerforscht.

Für weitere Schlußfolgerungen ist die Tatsache von Belang, daß auf unserer Grabungsfläche keine Objekte anderer neolithischer Kulturen - namentlich jener mit mährischer bemalter Keramik - vorkamen. Die Objekte in Blučina bilden einen homogenen Kulturkomplex, wenn er auch zum Teil durch eine wesentlich jüngere Besiedlung (Latènezeit, römische Kaiserzeit) beschändigt wurde.

CHARAKTERISTIK DES FUNDKOMPLEXES DER StK

Der Komplex der StK aus Blučina verliert dadurch an Wert, daß er von nur teilweise untersuchten Objekten herrührt. Aus den drei Objekten von 1959 entnahm man bloß informative Materialproben, während der Fundstoff aus Objekt N 3/1965 bereits als Beispiel einer wichtigen - weil zahlenmäßig starken - Auswahl dienen kann. Im Hinblick darauf eignet sich der Fundkomplex aus Blučina als Ganzes nicht zu Schlußfolgerungen, die sich auf

Quantifikation mancher Angaben begründen würden. Nichtsdestoweniger kann er als zufällige Auswahl zur Bildung einer allgemeinen Vorstellung über die Zusammensetzung der Keramik - von verschiedenen Gesichtspunkten aus -genutzt werden. Überdies handelt es sich da um einen kulturell relativ einheitlichen Komplex ohne asynchrone Beimischungen. Für die Evidenz der keramischen Einzelstücke wählten wir anstelle einer verbalen Beschreibung einen einfachen numerischen Code (sieh unten).

NUMMERNKODE DER STICHBANDKERAMIK IN MÄHREN

Typologie der Keramik:

1 halbkugeliges Gefäß
2 birnenförmiges Gefäß
3 Schüssel
4 kleiner Kessel
5 Kessel
6 Topf
7 Becher
8 besondere Form
9 unbestimmt

Keramiksorte:

1 Feinkeramik
2 grobe Keramik

Material:

1 geschlämmt, homogen
2 geschlämmt, mit einzelnen Körnern
3 fein gekörnt
4 sandhaltig
5 grob, mit Steinchen

Zusatz:

1 Graphit
2 pflanzlicher Zusatz (z.B.Spreu)
3 Glimmer
4 Farbstoff
5 keramischer Splitt
6 und
7 unbesetzt
8 kein (makroskopisch nicht feststellbar)

Stichform:

Grundformen:	Grundformen-Varianten:	
1 kreisrund, fein	11 beinahe tüpfelig	12 zugespitzt
2 oval	21 regelmäßig	22 tropfenförmig
3 dreieckig	31 pfeilspitzenförmig	
4 gestreckt	41 schmal	42 linienförmig
5 rhomboid		

6 halbmondförmig
7 Tremolierstich
8 kantig unregelmäßig
9 undeutlich, verwischt

Hauptmotiv (A)

1 Winkelband aus deutlich voneinander getrennten Doppelstichreihen
2 Winkelband aus dicht aneinandergereihten Stichen
3 Außen mit einzelnen Doppelstichen (Vierfachstichen) gesäumtes Winkelband
4 Innen mit einzelnen Doppelstichen (Vierfachstichen) gesäumtes Winkelband
5 Winkelband aus einzelnen parallelen Doppelstichen, eingefaßt mit einer durchlaufenden Reihe alternierender Doppelstiche
6 Schräge Stichbänder
7 Dreieckförmige Anordnungen
8 Schachbrettförmige Anordnungen

Zwischenmotiv (B)

1 Senkrechtes einfaches, durchlaufendes Band (alternierender Doppelstich)
2 Senkrechtes einfaches Band mit einer Quere am oberen Ende (T-Motiv)
3 Einzelne alternierend eingedrückte Doppelstiche (Vierfachstiche)
4 Kombination(1+3): senkrechtes Band, gesäumt mit einzelnen Doppelstichen (Vierfachstichen)

Begleitmotiv (C)

1 Durchlaufendes Randband aus mehreren Reihen alternierender Doppelstiche
2 Mehrmals unterbrochenes Randband
3 Randband aus durchlaufenden Doppelstichreihen (Vierfachstichreihen) und einzelnen Doppelstichen (Vierfachstichen)
4 Randband aus schachbrettartig angeordneten Elementen
5 Einzelne, an der freien Gefäßoberfläche ungeordnet verstreute Doppelstiche
6 Schräge, von den Winkelbänder-Eckpunkten oder Seiten zu den Zwischenmotiven gezogene Bänder
7 Schachbrettartige Anordnung der Dreifach- und Vierfachstiche
8 Figuralmotiv

Plastische verzierung

Grundformen (ohne Öffnung)	Variante (mit Öffnung)
1 Kreisförmige Knubbe	11
2 Vertikal gestreckte Knubbe	21
3 Horizontal gestreckte Knubbe	31
4 Asymmetrische Knubbe	41
5 Schnabelförmige Knubbe	51
6-8 frei	
9 Abgebrochene Knubbe	91

Unser Komplex der StK zählt im ganzen 117 Stücke, die aus 10 Siedlungsgruben und einem Grab herrühren. Was die zahlenmäßige Stärke betrifft, sind die Fundinhalte der Objekte N 1, N 2 und N 4 vergleichbar, während aus Obj. N 3 beinahe die Hälfte aller geborgenen Funde der StK entstammt (Tab. 1).

Ferner ist für diesen Fundkomplex sein fragmentarischer Charakter kennzeichnend. Infolge der unvollständigen Bergung einzelner Grubeninhalte war es unmöglich, alle zusammengehörenden Scherben ausfindig zu machen. Deshalb verfügen wir bloß über wenige rekonstruierbare Formen.

Tab. 1. Blučina - „Spodní Kolberky" (1959, 1965). Stichbandkeramiksiedlung. Keramik-datenbank.

Spalten Nr.														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11 A	11 B	11 C	12	13	14
1	N1	55-2301/65	1	2	4	1	8	42	2	9		2		Graphitirung	7:1
2	N1	55-2302/65	1	2	3	1	8	22	2	9		2		Reparatur	7:5
3	N1	55-2303/65	1	4	3	1	8	1	2,1	3,4		3			7:10
4	N1	55-2304/65	1	2	3	1	8	1	2	1	4				7:9
5	N1	55-2305/65	1	2	2	1	8	42	2			1			7:3
6	N1	55-2306/65	1	9	4	1	8	42	2			1			
7	N1	55-2307/65	1	2	4	1	3	3	2	2	3				7:6
8	N1	55-2308/65	1	2	3	1	3	1	2	2					7:4
9	N1	55-2309/65	1	2	3	1	8	1	2	9					
10	N1	55-2310/65	1	9	3	1	8	42	2	2	1				7:7
11	N1	55-2311/65	1	9	3	1	3	22	2	2					
12	N1	55-2312/65	1	9	3	1	8	6	2	9					7:2
13	N1	55-2313/65	1	9	4	1	8	9	2	2					7:8
14	N1	55-2314/65	1	3	7	2	3	1,2,22	2,1	9		8			7:11
15	N2	55-2318/65	2	5	12	5	8						2		8:14
16	N2	55-2319/65	2	9	8	4	8						1		8:8
17	N2	55-2320/65	2	5	10	4	8								8:12
18	N2	55-2321/65	2	4	6	4	3								8:11
19 a	N2	55-2322/65	2	5	14	5	8							verkohlter Belag	
b		55-2323/65												im Inneren	
c		55-2327/65													
20 a	N2	55-2324/65	2	9	10	4	8								
b		55-2326/65													
21 a	N2	55-2325/65	2	5	12	5	8							Harzreste	
b		55-2328/65													
c		55-2330/65													
22	N2	55-2329/65	2	5	15	5	8								
23	N2	55-2339/65	2	3	9	4	8								
24	N2	55-2332/65	2	9	8	5	3								
25	N2	55-2333/65	2	9	6	3	8								
26 a	N3	55-2335/65	1	3	5	1	3								9:16
b		55-2336/65													9:16
27	N3	55-2337/65	2	9	7	5	8								9:13
28	N3	55-2338/65	1	1	5	1	8								
29	N3	55-2339/65	2	5	7	3	8								11:8
30	N3	55-2340/65	1	7	3	1	8								9:6
31	N3	55-2341/65	1	3	3	1	8	2	1	6					9:2
32	N3	55-2342/65	1	3	9	2	3	3,22	2	1		1			11:6
33	N3	55-2343/65	1	4	4	1	3	2,22	2	2		1			10:7
34 a	N3	55-2344/65	1	4	4	1	3	2,22	2	2		2			9:11
b		55-2351/65													
35 a	N3	55-2345/65	1	4	4	1	8	3,31	2	1	9	3			9:8
b		55-2350/65													
c		55-2360/65													11:4
d		55-2369/65													9:4
36	N3	55-2346/65	1	1	3	2	8	22	2	9		1			10:1
37	N3	55-2347/65	1	2	4	1	3	22	2	2	9	1			10:3
38 a	N3	55-2348/65	1	2	3	1	3	22	2	2	9	1			9:15

b		55-2371/65													9:15
39	N3	55-2349/65	1	4	3	2	3	22	2			1			9:1
40	N3	55-2352/65	1	9	4	1	8	22		9	9	1			9:7
41	N3	55-2353/65	1	9	3	1	8	22	2	9	9	2			11:5
42	N3	55-2354/65	1	2	5	1	3	22	2	1					9:14
43 a	N3	55-2355/65	1	2	4	1	3	2	2	2					9:14
b		55-2356/65													
44	N3	55-2357/65	1	2	5	2	3	22	2	9					11:2
45	N3	55-2358/65	2	9	7	2	3	22	2	2					11:9
46	N3	55-2359/65	1	4	7	1	3	22	2	2					11:1
47	N3	55-2361/65	1	9	5	1	3	22	2	2					10:4
48	N3	55-2362/65	1	9	6	1	3	22	2	2					11:3
49	N3	55-2363/65	1	4	3	1	3	2	2	1		3			10:9
50	N3	55-2364/65	1	2	4	2	8	22	2	1	1				
51 a	N3	55-2365/65	1	9	5	1	3	3	2	4	9				
b		55-2373/65													
c		55-2382/65													
52 a	N3	55-2366/65	1	9	4	2	8	9	2	9					
b		55-2383/65													
53	N3	55-2367/65	1	2	6	1	3	22	2	2	9	9			
54	N3	55-2368/65	1	9	9	1	3	22	1,2	9	9				
55	N3	55-2370/65	1	9	3	1	3	22	1,2	7					9:3
56 a	N3	55-2372/65	1	2	6	2	3	22	2	2					9:12
b		55-2377/65													
57	N3	55-2374/65	1	9	4	1	3	22,31	2	2		9			10:2
58	N3	55-2375/65	1	9	7	1	3	22	2	9					
59	N3	55-2376/65	1	9	3	1	3	1	1	9	5				9:9
60	N3	55-2378/65	1	2	3	1	8	2,22	2	2	1				
61 a	N3	55-2379/65	1	9	4	2	8	9	2	2					
b		55-2380/65													
62	N3	55-2381/65	1	9	5	1	3	22	2	9	9				
63	N3	55-2384/65	1	3	6	1	3	9	2	6				Streifen a: Boden	10:8
64	N3	55-2385/65	1	3	6	1	3	22,9	2	6					10:6
65	N3	55-2386/65	1	2	4-10	2	3	22	1	1	9	9			11:7
66	N3	55-2387/65	1	9	8	1	3	22	2	2	9	9	9		10:10
67	N3	55-2388/65	1	2	5	1	8	2	1,2	1	3	9	1		10:11
68	N3	55-2389/65	1	9	4	1	8	2,22	2	1	1	9	1		9:10
69	N3	55-2389/65	2	6	7	2	8						1		8:13
70	N3	55-2391/65	1	2	4	1	8						9		
71 a	N3	55-2392/65	2	9	9	2	3								
b		55-2395/65													
72 a	N3	55-2393/65	2	9	7	2	3								
b		55-2394/65													
73	N3	55-2396/65	1	9	3	1	8								
74	N3	55-2397/65	1	9	3	1	3	2		9	9				
75	N3	55-2398/65	2	8	7	4	9	22,42	1,2	9	9	9		schl. gebr.	9:5
76	N3	55-2399/65	1	8		1	3						91	s. Text	14:1, 2
77	N4	55-2418/65	2	5	6	3	3								
78 a	N4	55-1419/65	1	4	4	1	8	22	2	2	1	1			
b		55-2420/65													12:14
79	N4	55-2421/65	1	2	4	1	8	42	2	2		1		Int. zw. Stich.	12:13
80	N4	55-2422/65	1	4	4	1	3	2,42	2	2		2			12:11
81	N4	55-2423/65	1	4	4	1	3	22	2	2		2			12:9
82	N4	55-2424/65	1	9	3	1	3	9	9			9			12:7
83	N4	55-2425/65	2	9	4	2	8						1		12:10
84	N4	55-2426/65	1	3	5	1	3								12:1
85	N4	55-2427/65	1	1	4	1	8							Kleingefäß	12:2
86	N4	55-2428/65	2	9	5	3	8								12:3
87	N4	55-2429/65	2	9	4	3	8							Kleingefäß	12:4
88	N4	55-2430/65	1	3	6	1	3								12:5

89	N4	55-2431/65	2	9	6	2	3	22	2	2					12:8
90	N4	55-2432/65	1	2	6	1	3	2	2	2	1				12:12
91	N4	55-2433/65	1	9	2	1	8								
92	N4	55-2434/65	2	5	8	3	3								
93	N5	55-2435/65	2	3	9	3	3								8:2
94	N5	55-2436/65	1	4	7	2	8	22	2	9		1			12:15
95	N5	55-2437/65	1	3	6	1	3	22	2	6					8:5
96	N6	55-2443/65	1	2	3	1	3	1,22,31	2	1	1	2		3 Sticharten	8:9
97	N6	55-2444/65	1	9	4	1	3	2	2	2		9		Reparatur	8:6
98	N6	55-2445/65	1	2	2	1	3	2	2	9					8:4
99	N6	55-2446/65	2	9	9	3	3								8:3
100	N6	55-2447/65	1	9	9	1	3								
101	N6	55-2448/65	2	5	10	4	8								
102	N7	55-2471/65	1	2	3	1	3	1	1,2	2		1			8:10
103	N7	55-2472/65	1	9	2	1	8	2	2	9					8:1
104	N7	55-2473/65	2	5	12	3	8								
105	Grab	55-2497/65	1	8	6	1	3							Hälf.einer Scheib.	
106	Grab	55-2498/65	1	9	6	1	8								
107	N91	55/1-1250/59	1	9	2	1	8	22	2	2	1	1			13:6
108	N91	55/1-1251/59	1	2	3	1	8								
109	N92	55/1-1253/59	1	3	4	1	8								13:1
110	N92	55/1-1254/59	1	4	4	1	3	22	2	9		3			13:7
111	N93	55/1-1255/59	1	3	6	1	8	2	2	6					
112	N93	55/1-1256/59	1	2	3	1	8	3	2			4			13:8
113	N93	55/1-1257/59	1	3	4	1	3								13:3
114	N93	55/1-1258/59	1	9	6	2	3	22	2	6					13:2
115	N93	55/1-1259/59	1	2	4	1	3	22	2	9			1		13:4
116	N93	55/1-1260/59	2	9	6	4	8							Harzreste	13:5
117	N93	55/1-1261/59	2	9	7	3	3								

Legende:

1 - lfd. Nr.
2 - Objekt
3 - Inv. Nr.
4 - Sorte
5 - Typ
6 - Wandstärke
7 - Masse
8 - Zusatz
9 - Stichform
10 - Anordnung der Stiche
11 - Motiv
12 - Plastische Verzierung
13 - Anmerkung
14 - Abb. Nr.

CHARAKTERISTIK DER STICHBANDKERAMIK

In unserem Fall herrscht die Feinkeramik deutlich über die grobe vor. Als Feinkeramik bezeichnen wir Gefäße aus feingeschlämmtem Material, deren Wandstärke höchstens 8 mm beträgt und deren geglättete Oberfläche meistens verziert ist. Die grobe Keramik ist aus sandhältiger, oft mit Steinchen vermengter Masse: sie ist dickwandig (bei einer Wandstärke von 8 bis zu 16 mm), ihre rauhe Oberfläche ist meistens unverziert, sie trägt höchstens Knubben, oder eine Leiste.

Wie schon gesagt, gelingt es nur selten, die Gefäßform zu rekonstruieren. Vorherrschend sind birnenförmige Gefäße (27), neben kesselförmigen Stücken und Schüsseln (15, 14), es treten aber auch besonders grobe kesselartige Formen auf (11). Als Rarität erwähnen wir 2 Fragmente halbkugeliger Gefäße, die Scherbe vom Hals eines Bechers und 3 sgn. "seltene keramische Formen" (Tab. 2). Zu dieser letztgenannten, ziemlich ungleichartigen Fundgruppe gehört außer den gut bekannten Scherbenrädchen noch der Boden eines Miniaturgefäßes, und vor allem ein seltsames keramisches Artefakt (Abb. 14), dem wir später besondere Aufmerksamkeit schenken wollen.

Tab. 2. Blučina - „Spodní Kolberky". Keramiksorte und Vertretung ihrer Grundformen.

Obj.	Sorte der Keramik		Grundformen								
	fein	grob	1	2	3	4	5	6	7	8	9
3/59	9	2		3	3	1					4
1/65	14			7	1	1					5
2/65		11			2	1	5				3
3/65	44	7	1	12	4	8	2		1	2	21
4/65	10	6	1	2	2	3	2				6
5/65	2	1			2	1					
6/65	4	2		2			1				3
7/65	2	1		1			1				1
Grab	2								1	1	
insges.	87	30	2	27	14	15	11	-	1	3	44

Legende: s. Keramiktypologie im Nummerncode im Textteil.

Soweit es um die Zusammensetzung der keramischen Masse und die Magerung geht (Tab. 3), stellt man im Komplex aus Blučina am häufigsten recht fein geschlämmten Ton fest, mit Ausnahme des Objekts N 2, wo er kein einziges Mal verzeichnet wurde. Ein sandhaltiges und ausgesprochen grobkörniges Material erscheint regelmäßig bei den großen kesselförmigen Gefäßen. Mehr als die Hälfte aller untersuchten Exemplare enthält feine Glimmerschuppen : es fragt sich nur, ob sie der keramischen Masse zielbewußt zugesetzt wurden, oder sekundär - beispielsweise beim Schlämmen - hervortraten. Ein anderer Zusatz als Glimmer war makroskopisch nicht feststellbar.

Tab. 3. Blučina - „Spodní Kolberky". Keramik - Charakteristik des Marterials

Obj.	1	2	3	4	5	mit Zusatz von Glimmer
3/59	8	1	1	1		5
1/65	13	1				5
2/65			1	5	5	2
3/65	35	13	1	1	1	32
4/65	10	2	4			9
5/65	1	1	1			2
6/65	4		1	1		5
7/65	2		1			1
Grab	2		1			1
insges.	75	18	10	8	6	62

Legende: 1-5 siehe Nummercode (Material)

Die Analyse der Verzierung zeigte, daß die Stichform (Tab. 4) beträchtliche Variabilität aufweist, und dies auch auf ein und demselben Gefäß. Diese Beobachtung machte man auch an anderen Lokalitäten. Die Umwandlung der Form und Dichte der Stiche ist namentlich an dem umlaufenden Randband evident, an der Stelle, wo sich seine beiden Enden zusammenschließen (was die unterschiedliche Geräteführung am Anfang und am Ende des

Bandes verursacht (s. Abb. 8 : 8; 9 : 1; 11 : 6). In unserem Fundstoff überwiegt der zugespitzte ovale (tropfenförmige) Stich (z.B. Abb. 7 : 5, 10, 11 A; 12 : 9, 11; 8 : 1, 4-6). An zweiter Stelle stehen einfache ovalförmige Stiche (Abb. 7 : 8, 9; 9 : 2, 15; 12 : 12), gefolgt von sehr feinen rundförmigen (Abb. 9 : 9), die annähernd ebenso häufig sind wie jene mitschmaler, gestreckter Form (Abb. 7 : 3; 9 : 11). Weitere Varianten, beispielsweise der dreieckige und pfeilspitzenförmige Stich, sind selten. Den Tremolierstich stellten wir kein einziges Mal fest. Was die Größe betrifft, herrschen winzig kleine Stiche (1-2 mm) vor (z.B. Abb. 7 : 49; 9 : 9, 10, 12, 14; 10 : 11; 11 : 4; 12 : 12), während die länglichen (4-6 mm) eine Seltenheit darstellen (Abb. 7 : 37, 9 : 1; 11 : 6).

Tab. 4. Blučina - „Spodní Kolberky". Stichform und deren Anordnung

Obj.	1	2	3	4	31	41	A	B
3/59		2	1	4				7
1/65	5	1	1	3		4	2	15
2/65								
3/65	1	8	3	29	2	1	6	37
4/65		2		3		2	1	6
5/65				3				2
6/65	1	2		1	1			3
7/65	1	1					1	2
insges.	8	16	5	42	3	7	10	72

Legende: 1,2,3,4,31,41 - siehe Nummerncode
A - Doppelreihe
B - alternierende Doppelreihe

Das Dekor wurde ausschließlich mit zweizinkigen Geräten ausgeführt (nach den evidenten Doppelstich-Reihen und deren Vervielfachungen zu schließen). Meistens handelte es sich um einen alternierenden Doppelstich (Tab. 4) bei den Hauptmotiven und den Randbändern (z.B. Abb. 13 : 4 - 7; 10 : 1 - 7, 9-11; 11 : 1-9). Parallele Doppelstiche kamen viel seltener zur Geltung, namentlich bei den Begleitmotiven (Abb. 7 : 10; 9 : 3,9). Ebenso wie der Tremolierstich, wurde auch der Mehrfachstich in unserem Fundstoff nie festgestellt.

Die Verzierungsmotive teilen wir - übereinstimmend mit der von E. Kazdová (1994, 28-29) vorgelegten Klassifikation der StK - Funde aus Kuřim - in drei Gruppen ein:

A. Das Hauptmotiv stellen meistens Winkelbänder dar, gebildet aus dicht aneinandergereihten Doppelstichen (A2 - Abb. 7 : 4; 9 : 11, 12; 10 : 3, 4, 7; 11 : 1, 9; 12 : 11, 13). In 10 Fällen (Abb. 13 : 4, 6; 7 : 9; 9 : 4; 11 : 4 - 7) wurden mehrfache Winkelbänder (A 1) verzeichnet. Weitere Varianten des Winkelbandes (A3, A4) erschienen vereinzelt (Abb. 7 : 10). Was andere Hauptmotive betrifft, traten in unserem Scherbenmaterial nur Kombinationen schräger Bänder auf (Abb. 13 : 8B; 10 : 6, 8).

B. Das Zwischenmotiv (Nebenmotiv) ist vor allem durch Variante B 1 vertreten, welche ein einfaches vertikales, die Winkelbänder trennenes Band darstellt (Abb. 10 : 9; 11 : 7; 12 : 14; 8 : 8). Andere Zwischenmotive kann man nur schwer auf unseren Gefäßscherben identifizieren. Mit einiger Sicherheit konnte man alternierende Doppelstiche (B3 - Abb. 10 : 11), vielleicht auch ein vertikales, durch einzelne Stiche eingefaßtes Band (B4 - Abb. 7 : 9) erkennen.

C. Das Begleitmotiv (Ergänzungsmotiv) zeichnet sich durch eine größere Variabilität als die vorerwähnten Verzierungskategorien aus. Belegt sind einige Modifikationen des umlaufenden Randbandes, welches oft sowohl als durchlaufend (C 1 - Abb. 10 : 1, 3, 7; 12 : 9, 13 - 15; 8 : 7 - 9), als auch als mehrfach unterbrochen erscheint (C 3 - Abb. 7 : 1, 5; 9 : 4, 7; 11 : 4; 12 : 11). Die übrigen Varianten (C 3, C 4) sind schon seltener (Abb. 13 : 3, 7; 7 : 10). Ein mehr oder weniger ausgeprägtes Schachbrettmuster war in unserem Fundkomplex nur selten vertreten (Abb. 9 : 3).

Tab. 5. Blučina - „Spodní Kolberky". Vertretung des Hauptmotivs

Obj.	A1	A2	A3	A4	A5	A6	A7	A8	?
3/59		1				2			3
1/65	1	5	1	1					6
2/65									
3/65	8	15		1		3			11
4/65		6							1
5/65						1			1
6/65	1?	1							2
7/65		1							1
insges.	10	29	1	2		6			25

Legende: A1 - A7 siehe Nummerncode

Auf der Außenseite einer Scherbe, die vom unteren Teil einer Schüssel herrührte (Obj. N 1/65 - Inv. Nr. 55-2313/65), bildete die schachbrettartige Gruppierung von 5 Rechtecken die schematische Darstellung einer Figur 8C 8 - Abb. 7 : 11 B). Es geht hier um „ein anthropomorphes Motiv in seinem Endstadium, wo es seine ursprüngliche Bedeutung verliert" (Horáková - Jansová 1938, 128, Abb. 31). Im Vergleich mit anderen Motiven dieser Art ist unser Exemplar besonders auffallend, denn es befindet sich auf einem kreisförmigen Feld mit einem Ausmaß von 3x3 cm, das in der umliegenden Verzierung ausgespart ist. Die Innenseite derselben Scherbe ist mit horizontalen Doppelstich-Reihen dicht bedeckt, die bei dem einen Scherbenrand durch eine vertikale Linie umgrenzt werden (Abb. 7 : 11A); demnach handelt es sich nicht um eine bloße ornamentale Ausfüllung einer freien Fläche. Besonders interessant ist die Tatsache, daß jene anthropomorphe Darstellung an einer Stelle dicht beim Gefäßboden angebracht wurde, wo sie kaum zu sehen war. Dies mag kein Zufall gewesen sein, denn eine analoge Beobachtung machte man z.B. auch in Kuřim (Obj. I/79) : dort erschien das gleiche (wenn auch etwa um die Hälfte kleinere) anthropomorphe Symbol ebenfalls am unteren Teil eines birnenförmigen Gefäßes (Kazdová 1994, Abb. 6 : 7). Allerdings begegnet man solchen Motiven auch auf gut sichtbaren Gefäßpartien - beispielsweise unter dem umlaufenden Randband, zwischen den Eckpunkten der Winkelbänder u.ä. (Zápotocká 1967, Abb. 34 : 1; Kazdová 1984, Taf. 41 : 9).

Eine plastische Verzierung kam in unserem Fundstoff nur selten vor. Plastische Leisten fehlten vollends, man hatte es nur mit Knubben ohne Öffnungen zu tun, mit Ausnahme des schon oben erwähnten seltsamen keramischen Artefakts. Die Knubben sind vorwiegend kegelförmig (Abb. 13 : 5; 8 : 13, 14; 9 : 10; 12 : 10), oder auch mit abgeflachter Form (Abb. 13 : 6; 10 : 11). Ein großes kesselförmiges Gefäß war unter dem Rand mit einer vertikal gestreckten Knubbe versehen (Abb. 8 : 15). Horizontal geführte Öffnungen als Spur

einer abgebrochenen plastischen Applikation wurden nur an dem obengenannten merkwürdigen Fund (Abb. 14) festgestellt.

SELTSAME KERAMISCHE FORM

Zum Inventar des Obj. 3/65 gehörte der Torso einer merkwürdigen keramischen Form (Inv. Nr. 55-2399/65 - Abb. 14). Er hat einen fragmentarischen schüsselförmigen Teil, dessen Durchmesser 7.5 cm beträgt und der in einen vollen Fuß unregelmäßig ovalen Durchschnitts (Abb. 14) übergeht. Der ganze Torso ist 7.7 cm, der Fuß 5.3 cm hoch. Dieses Artefakt braungrauer Farbe ist aus feingeschlämmtem Ton mit Glimmerschuppen hergestellt (der makroskopisch mit der Töpfermasse der meisten Gefäße der StK identisch ist). Die Innenseite der schüsselförmigen Partie ist sorgfältig geglättet, die Außenseite zeigt kleine Unebenheiten, besonders am Übergang der "Schüssel" zum Fuß. An diesem befinden sich beiderseits symmetrisch unter der "Schüssel" angebrachte Öffnungen, die nur zum Teil erhalten sind. Rings um sie gibt es ovalförmige Überreste abgelöster Applikationen, über deren ursprüngliches Aussehen man nur mutmaßen kann. Im einfacheren Fall dürfte es sich um vertikal gestreckte Knubben gehandelt haben, versehen mit einer horizontal geführten Öffnung, die teilweise bis in den Korpus des Fußes hineinreichte (Abb. 14 : 1a, 2a). Auch kompliziertere Applikationen wären denkbar, z.B. solche in Form von Armen. Der Fuß verbreitert sich zum Endstück hin, das vielleicht als stabilerer Sockel gedient haben mag, und zwar in dem Falle, daß das Stück mit der "Schüssel" oben daran richtig stehen würde. Sollte die richtige Lage des Stücks mit dem Fuß nach oben sein (Abb. 14 : 2), könnte das Artefakt an einen Topfdeckel erinnern. Diese Möglichkeit scheint uns aber weniger wahrscheinlich im Hinblick auf die Disproportion der kleinen "Deckelpartie" und des viel zu massiven und langen "Halters". Das Artefakt würde uns in dieser Lage eher an irgendeine stark stilisierte anthropomorphe Plastik denken lassen. Dieser Vorstellung mag unsere Kenntnis der Figuralplastik der Lengyel-Kultur - namentlich der als "Venus im Röckchen" bezeichneten Statuette (Kazdová 1984, Taf. 60 : 5) - zugrunde liegen. Unserem Exemplar fehlen jedoch die grundlegenden anthropomorphen Merkmale und Beweise für eine Beeinflussung durch die Lengyel-Kultur. Und selbst wenn wir die Hypothese vom anthropomorphen Charakter unseres Fundes nicht eindeutig ablehnen möchten, würde uns die Formung seines vollen Fußes eher an den säulchenförmigen Rumpf der Statuetten aus der Zeit der Kultur mit Linearkeramik (Vildomec 1932, Abb. 2) erinnern.

Bislang haben wir vergeblich nach einer Analogie zu diesem merkwürdigen Artefakt aus Blučina gesucht. Gegenstände solcher Art, einschließlich Kleinplastik, treten im vorlengyeler Neolithikum vereinzelt als individuelle Schöpfungen auf, nach deren genauen Repliken man allem Anschein nach vergeblich suchen würde.

Soweit es um den Fundkontext dieses seltsamen Fundes geht, ist nur seine Herkunft aus Obj. 3/65 (Abb. 4: 9 - 11) sicher. Trotzdem möchten wir ihm keinen alltäglichen Zweck zuschreiben. Er dürfte eher bei besonderen Anlässen - bei irgendwelchen Zeremonien Verwendung gefunden haben.

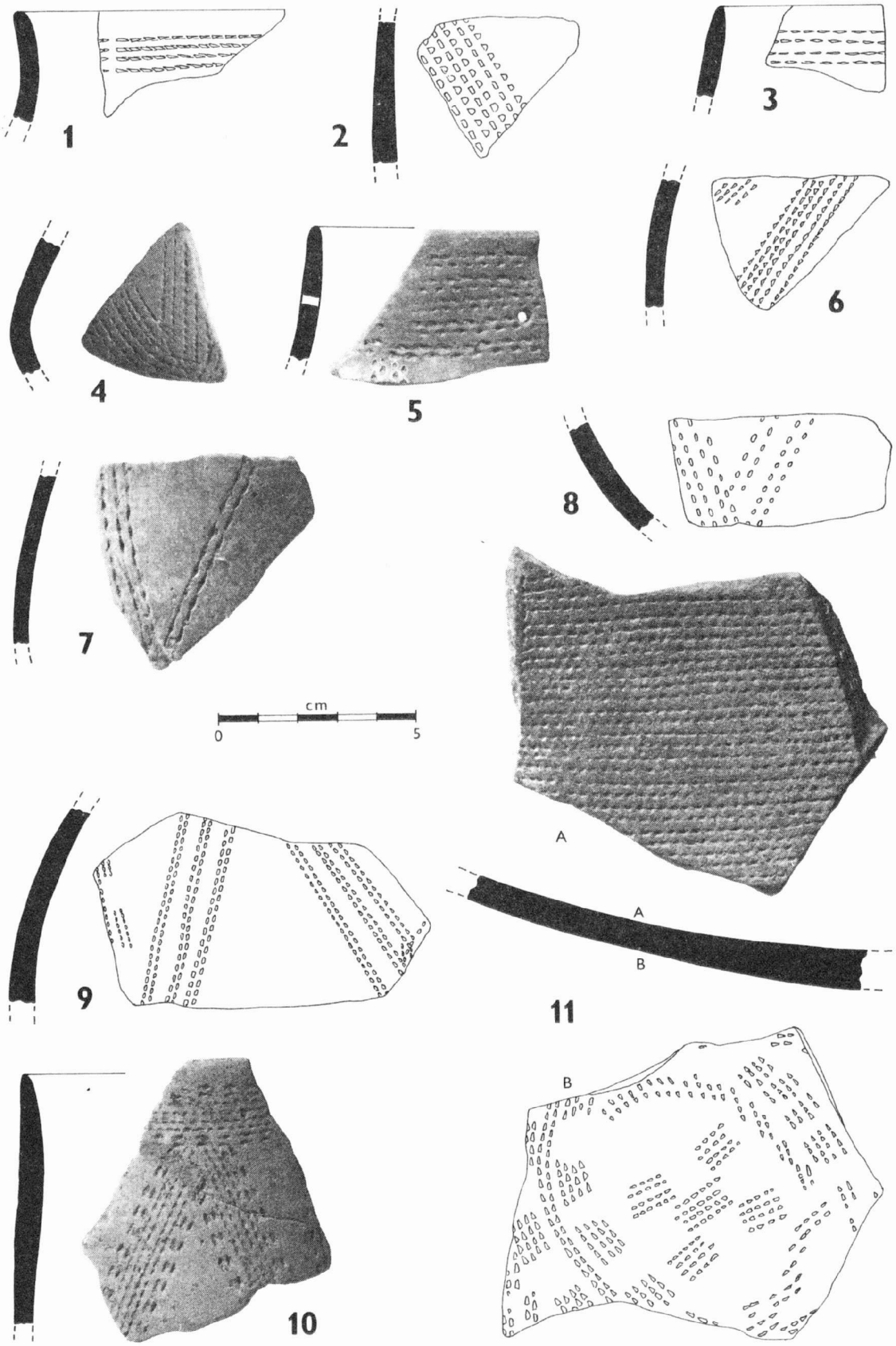

Abb. 7. Blučina (Kr. Brno-venkov). Auswahl der StK aus Obj. N 1 /65

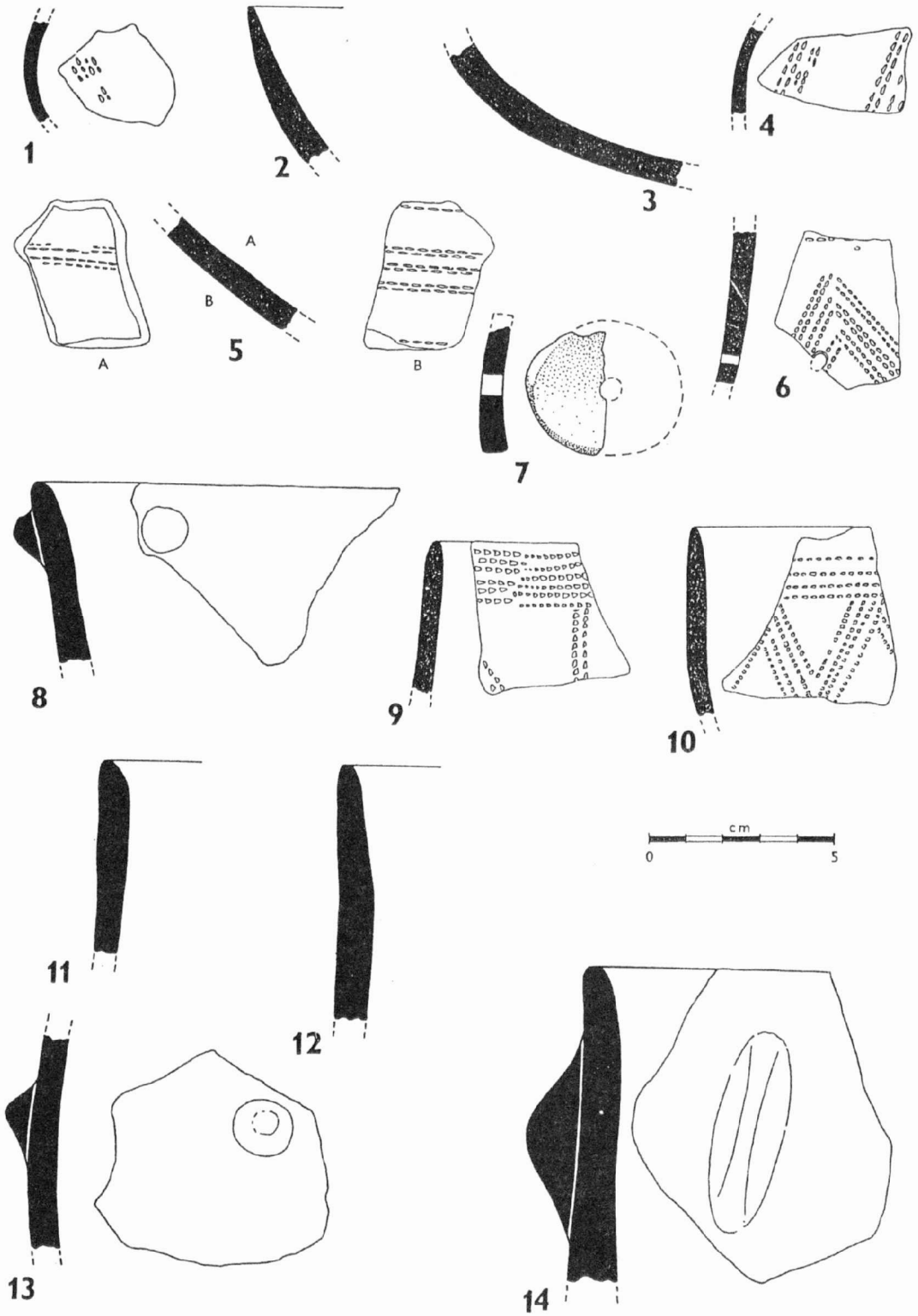

Abb. 8. Blučina (Kr. Brno-venkov). Keramik aus Obj. N 2/65 (11-15), N 5 - N 7 (1-9). Hälfte des Scherbenrädchens aus dem Kindergrab (10)

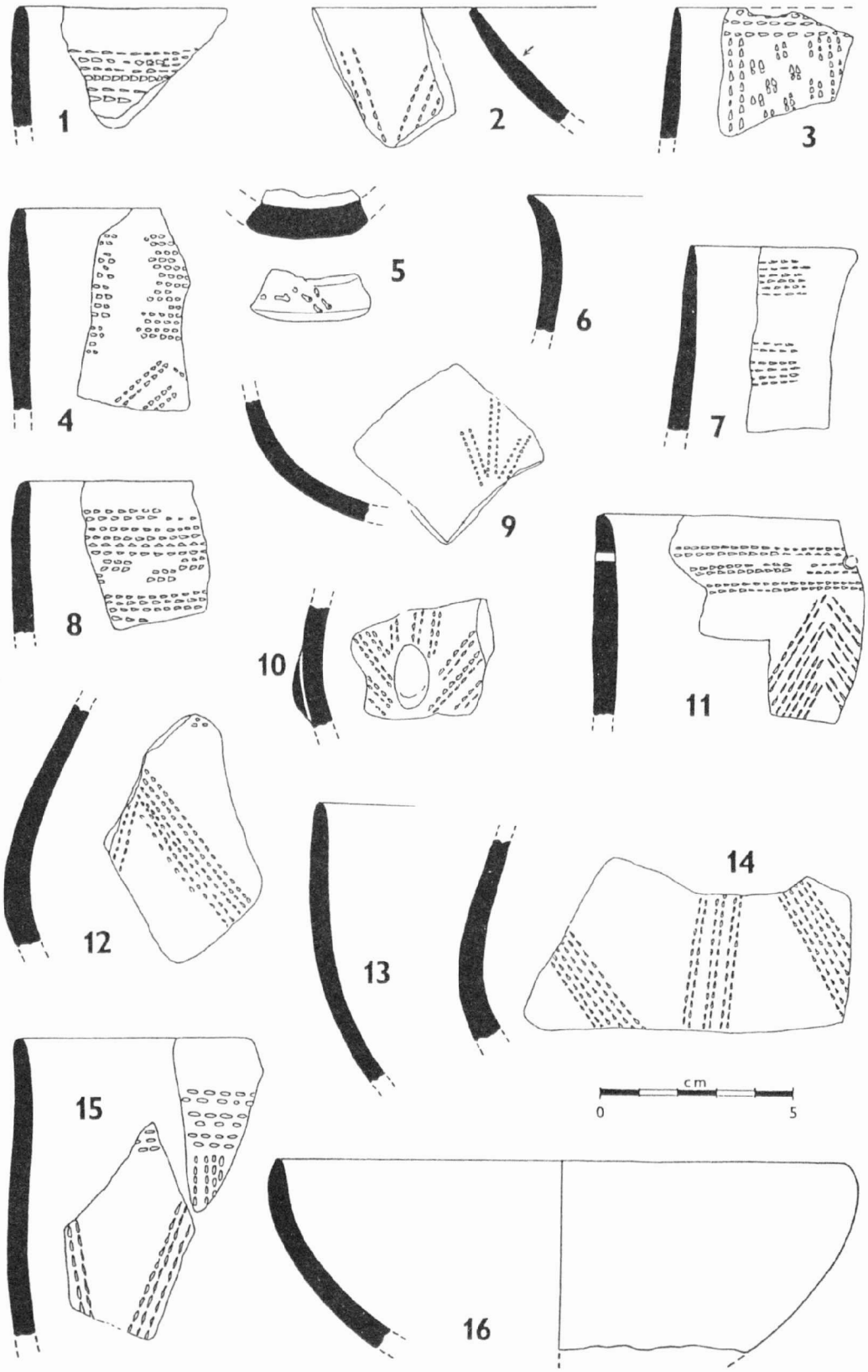

Abb. 9. Blučina (Kr. Brno-venkov). Auswahl der StK aus Obj. N 3/65

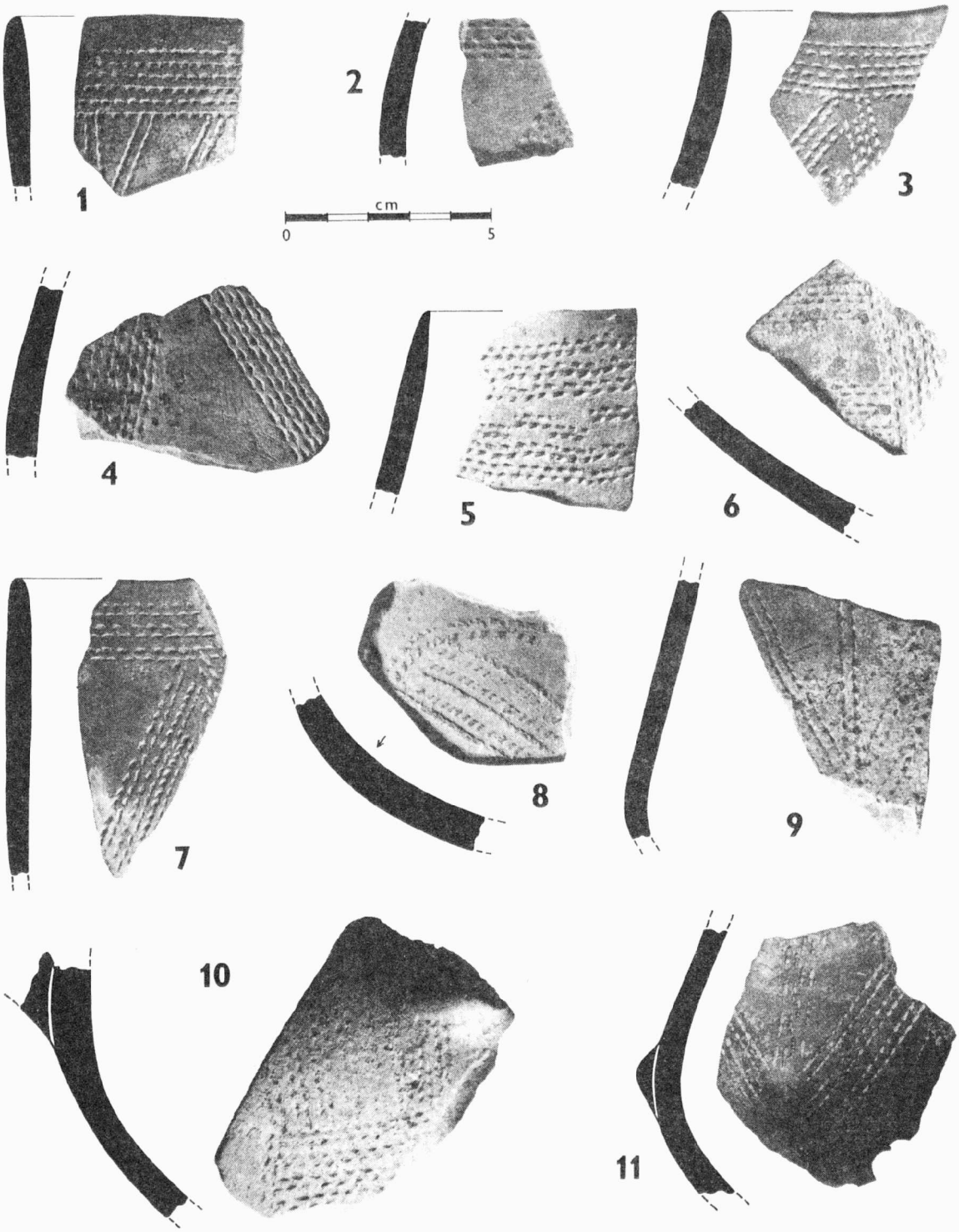

Abb. 10. Blučina (Kr. Brno-venkov). Auswahl der StK aus Obj. N 3/65

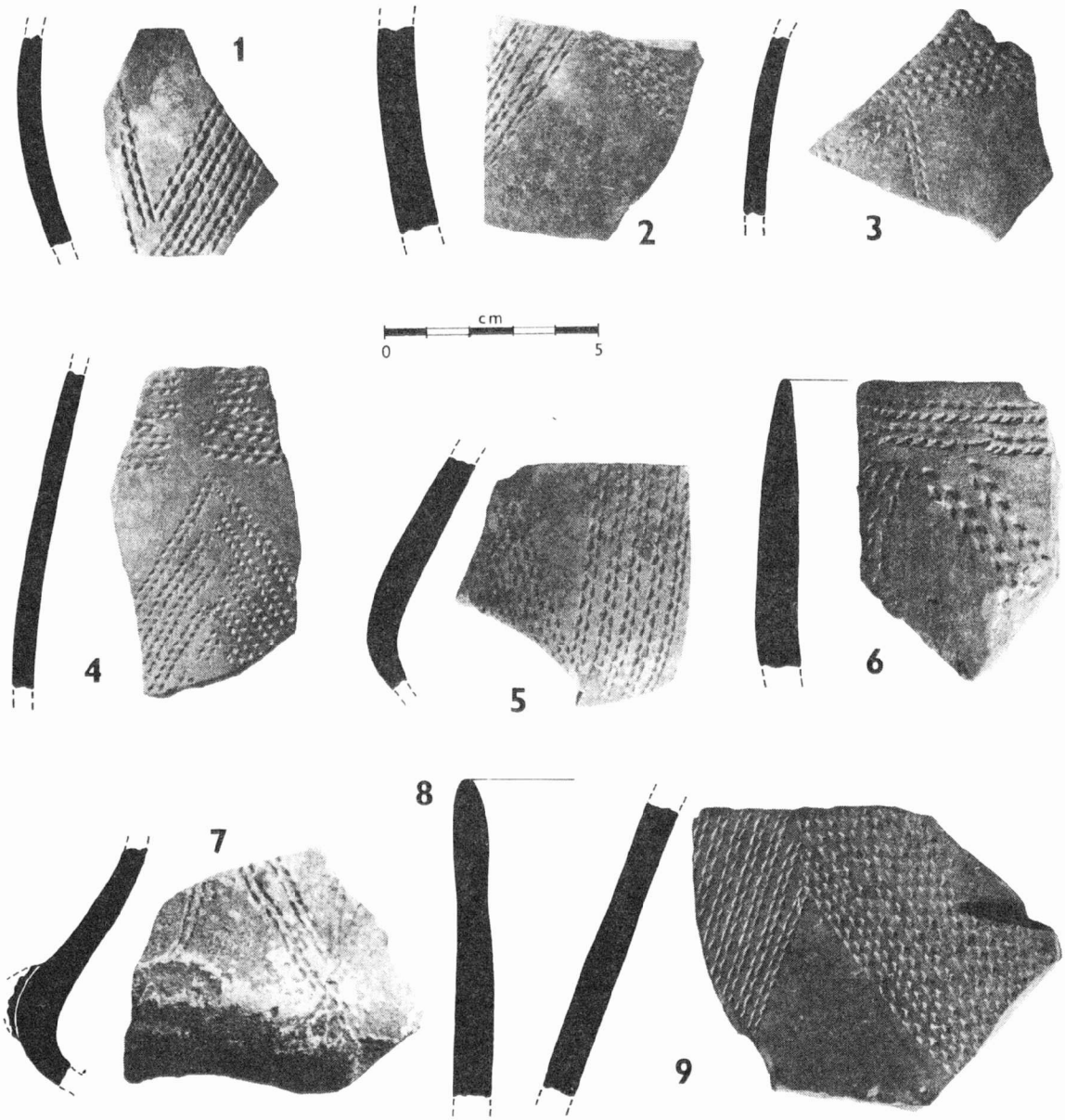

Abb. 11. Blučina (Kr. Brno-venkov). Auswahl der StK aus Obj. N 3/65

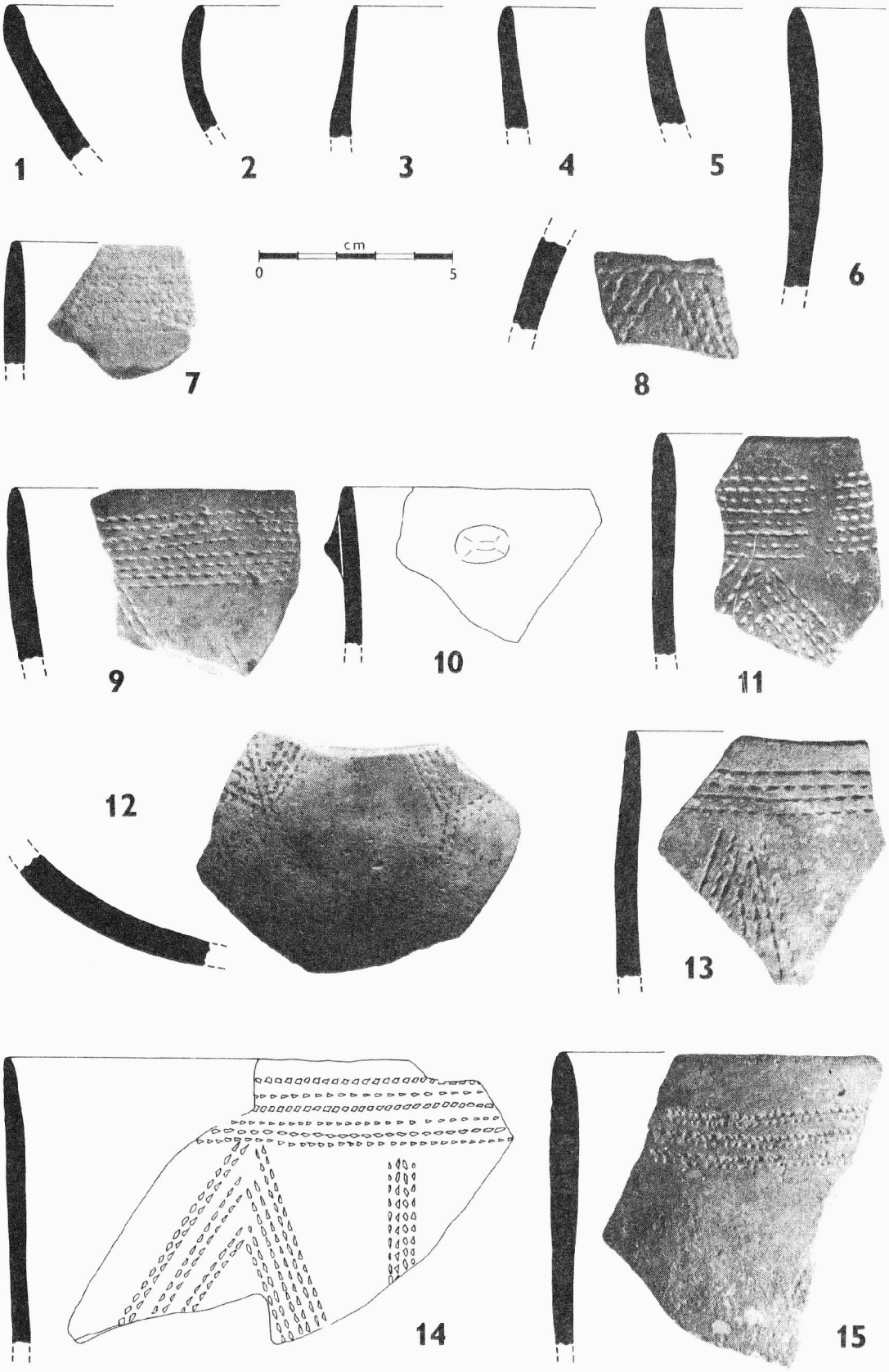

Abb. 12. Blučina (Kr. Brno-venkov). StK aus Obj. N 4/65

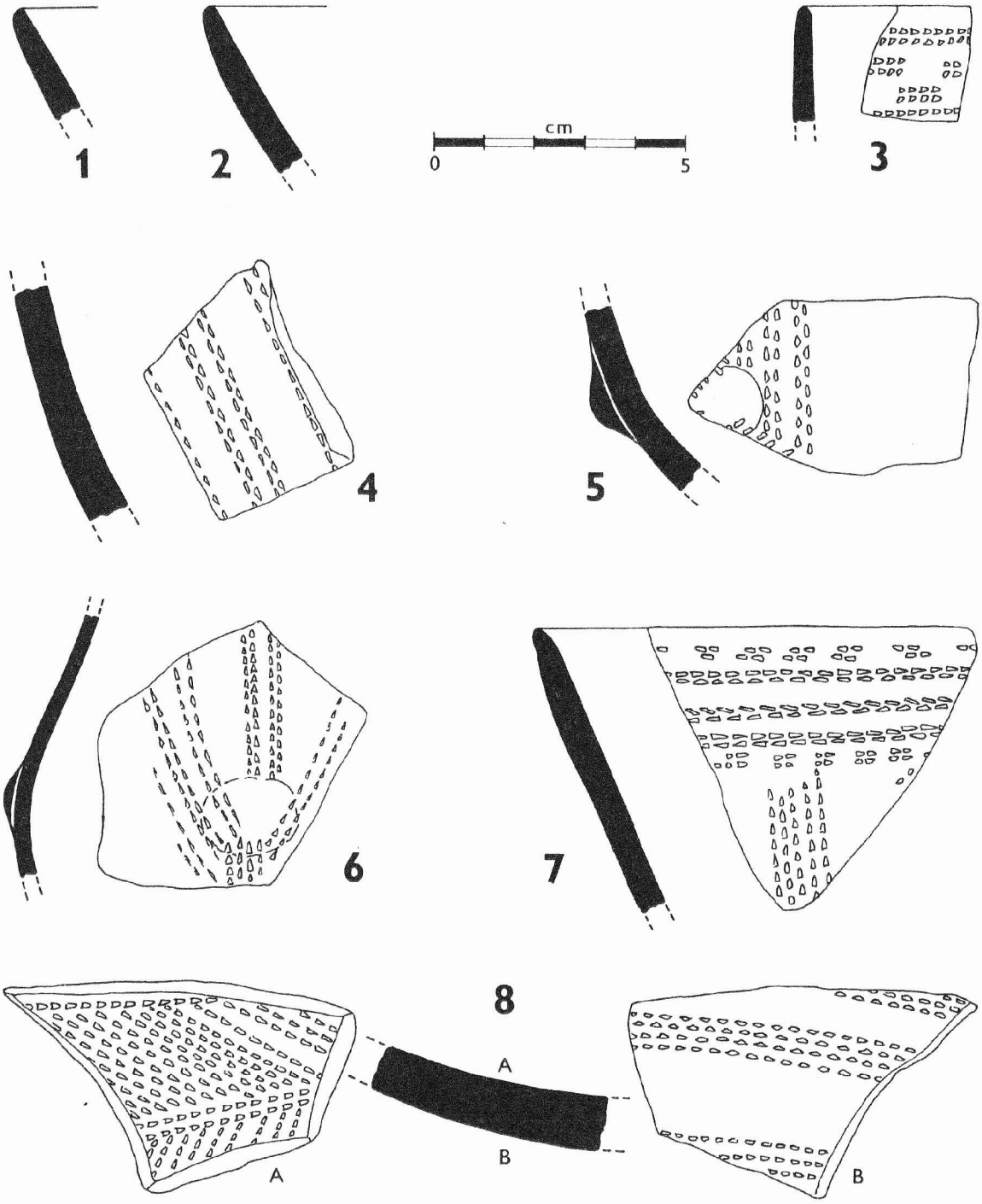

Abb. 13. Blučina (Kr. Brno-venkov). StK aus Obj. 91-93/59

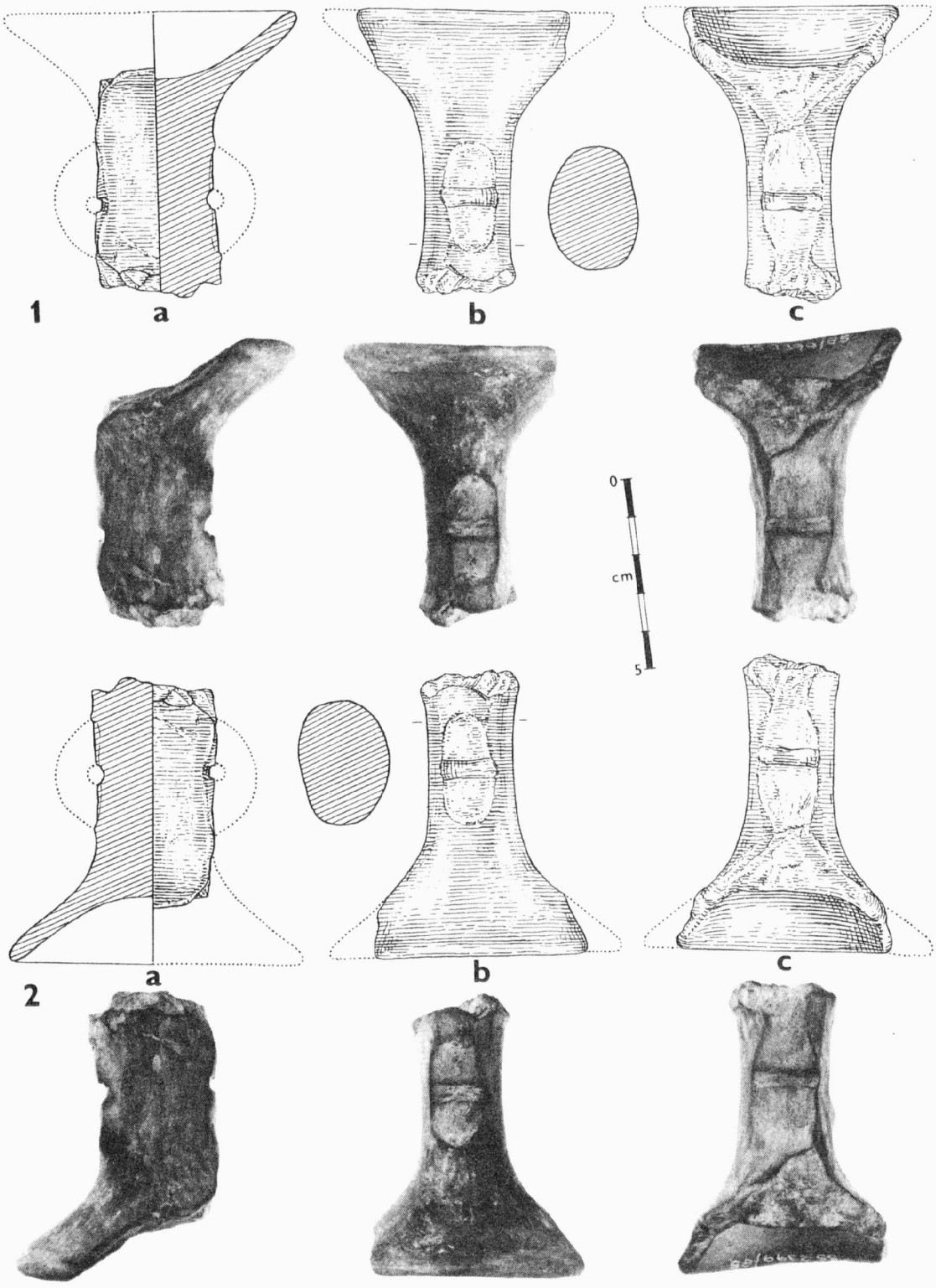

Abb. 14. Blučina (Kr. Brno-venkov). Seltsame keramische Form aus Obj. N 3/65

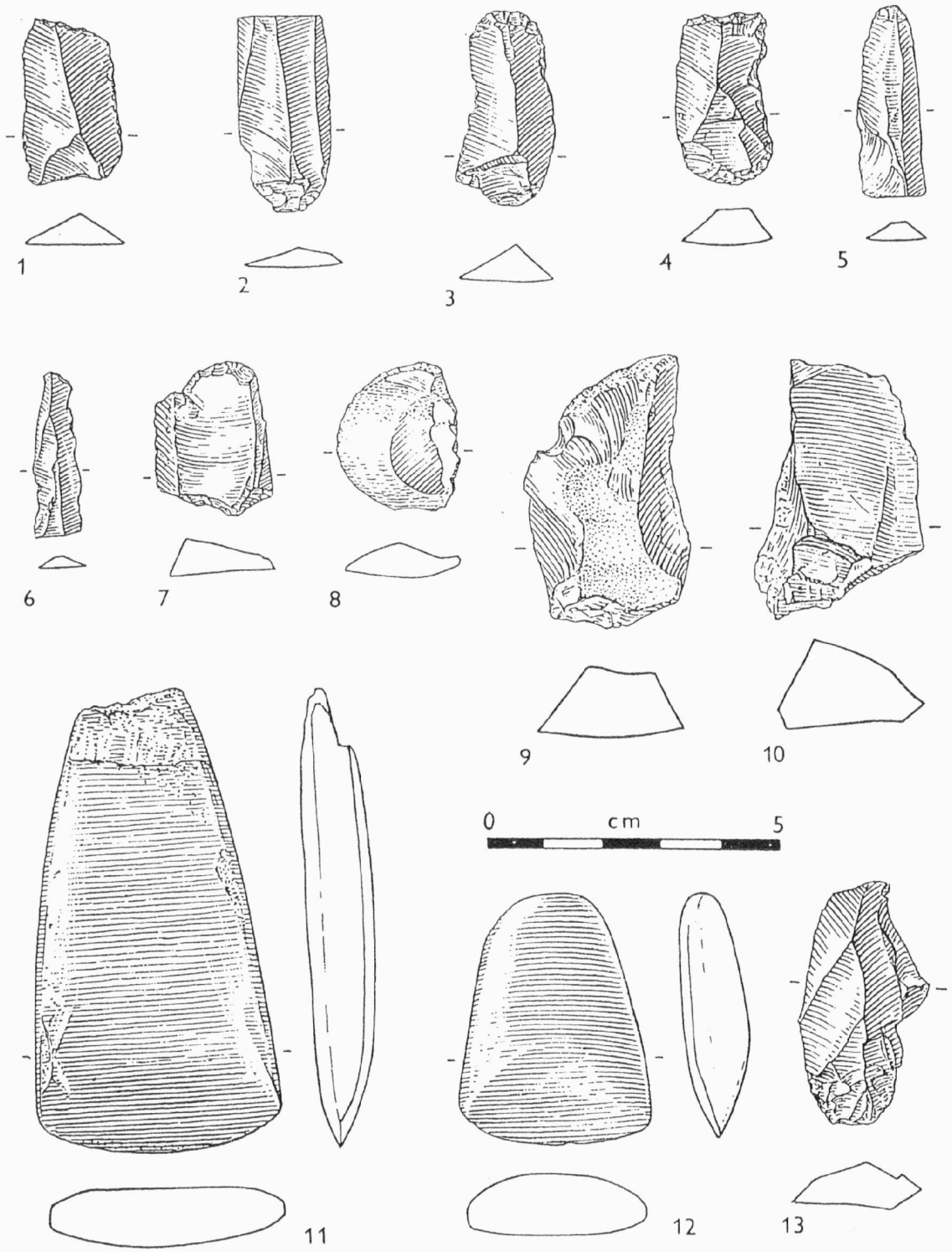

Abb. 15. Blučina (Kr. Brno-venkov). Auswahl der Spalt- und geschliffen Industrie: 1 - Obj. N 7; 2, 5, 13 Obj. N 3; 3 - Obj. N 1; 4, 7, 8, 10, 11, 12 - Sonde VI (Kultursschichte); 6 - Kindergrab.

aus der gegebenen Lokalität zählte 74 Artefakte, die aus den Objekten N 2 (3 Stück), N 3 (18), N 5 (5) , N 6 (20), N7 (3) und N91 (1) geborgen wurde, ferner aus der Kulturschicht im Suchabschnitt 6 (22 Stück) und aus dem Kindergrab (2 Stück). Bei der Revision dieses Fundstoffs wurde nämlich festgestellt, daß 2 Exemplare der Spaltindustrie fehlen und daß es einmal um ein Pseudoartefakt ging. Für die Analyse kommen also 70 Steinartefakte in Betracht (Tab. 6).

Tab. 6. Blučina - „Spodní Kolberky" (1959, 1965). Stichbandkeramiksiedlung. Spaltindustrie datenbank.

lfd. Nr.	Objekt	Inv.Nr.	Typ[1]	Rohstoff[2]	Anmerkung	Abb.Nr.
1	N1	55-2315/65	IA	KL II		15:3
2	N1	55-2316/65	IV	KL II		
3	N1	55-2371/65	III	PS		
4	N3	55-2400/65	IG	KL II	Abschlag, retuschiert	15:13
5	N3	55-2401/65	ID	SG		
6	N3	55-2402/65	IB	SG	Kante unretuschiert	15:2
7	N3	55-2403/65	III	PS		
8	N3	55-2404/65	IB	KL II	Kante unretuschiert	15:5
9	N3	55-2405/65	III	KL II		
10	N3	55-2406/65	III	SG		
11	N3	55-2407/65	IV	SG		
12	N3	55-2408/65	IV	KL II		
13	N3	55-2409/65	IV	KL II		
14	N3	55-2410/65	IV	KL II		
15	N3	55-2411/65	IV	KL II		
16	N3	55-2412/65	IA	KL II		
17	N3	55-2413/65	II	KL II		
18	N3	55-2414/65	IV	KL II		
19	N3	55-2415/65	IV	KL II		
20	N3	55-2416/65	IV	KL II		
21	N3	55-2417/65	II	KL II		
22	N5	55-2438/65	IF	ZBA		
23	N5	55-2439/65	III	KL II		
24	N5	55-2440/65	II	KL II		
25	N5	55-2441/65	IV	KL II		
26	N5	55-2442/65	III	KL II		
27	N6	55-2451/65	IV	PS		
28	N6	55-2452/65	IV	KL II		
29	N6	55-2453/65	IV	KL II		
30	N6	55-2454/65	IB	KL II	unausgeprägte Retusche	
31	N6	55-2455/65	IV	KL II		
32	N6	55-2456/65	IV	PS		
33	N6	55-2457/65	IV	KL II		
34	N6	55-2458/65	IV	KL II		
35	N6	55-2459/65	IG	KL II	retuschierter Abschlag	15:9
36	N6	55-2460/65	II	PS		
37	N6	55-2461/65	II	KL II		
38	N6	55-2462/65	II	KL II	Kern guter Qualität	
39	N6	55-2463/65	II	KL II		
40	N6	55-2464/65	II	KL II		
41	N6	55-2465/65	II	KL II		
42	N6	55-2466/65	II	KL II		
43	N6	55-2467/65	IV	SG		
44	N6	55-2468/65	IV	KL II	massiver Abschlag	
45	N6	55-2469/65	II	KL II	(von einem Kern)	

46	N6	55-2470/65	III	KL II		
47	N7	55-2474/65	III	PS		
48	N7	55-2475/65	IB	PS	zwei retuschierte Kanten	15:1
49	N7	55-2476/65	IV	PS	(KL I /?/)	
50	Grab	55-2499/65	III	KL II		15:6
51	Grab	55-2500/65	IG	Geröll (KL /?/)		
52	Sonde VI	55-2477/65	IF	ZBA		
53	Sonde VI	55-2478/65	IF	ZBA		15:11
54	Sonde VI	55-2479/65	IF	ZBA		15:12
55	Sonde VI	55-2480/65	IV	KL II		
56	Sonde VI	55-2481/65	III	KL II		
57	Sonde VI	55-2482/65	IB	KL II		15:4
58	Sonde VI	55-2483/65	III	KL II		
59	Sonde VI	55-2484/65	III	KL II		
60	Sonde VI	55-2485/65	V	PTS	kein Artefakt	15:8
61	Sonde VI	55-2486/65	IA	KL II	vom Abschlag	15:7
62	Sonde VI	55-2487/65	IV	PTS		
63	Sonde VI	55-2488/65	IB	KL II		
64	Sonde VI	55-2489/65	III	KL II		
65	Sonde VI	55-2490/65	IV	KL II		
66	Sonde VI	55-2491/65	II	KL II	andere Schlagrichtung	
67	Sonde VI	55-2492/65	II	KL II		
68	Sonde VI	55-2493/65	IV	KL II		
69	Sonde VI	55-2494/65	IG	KL II	gezahnter Abschlg	15:10
70	Sonde VI	55-2495/65	IV	KL II		
71	Sonde VI	55-2496/65	IV	KL II		
72	Sonde VI	55-2497/65			nichtidentifiziert	
73	Sonde VI	55-2498/65			nichtidentifiziert	
74	N 91	55/1-1252/59	IV	KL II	Ausgrabung 1959	

Anmerkungen: 1) Typ wird in Tabelle 7 näher erläutert
2) Rohstoff wird nach Tabelle 8 bezeichnet

Die typologische Analyse arbeitete J. Kopacz aus, dem die Autoren dieses Aufsatzes besten Dank sagen. Seinen Schlußfolgerungen nach sind in unserem Fundkomplex am stärksten Abschläge und Absplisse (38.6 %), weiter Kerne (20 %), Klingen (15.7 %) und Werkzeuge (14.3 %) vertreten. Zu den letztgenannten gehören Schaber (3 Stück), querretuschierte Klingen (6) und retuschierte Klingen (1 Stück). Vom typologischen Gesichtspunkt aus betrachtet, fällt hier der hohe Index der querretuschierten Klingen auf (IT - 33.3 %), wobei jedoch bei manchen Stücken die Retusche vermißt wird. Relativ niedrig ist der Kratzerindex (IG - 16.6 %). Stichel wurden nicht verzeichnet, ähnlich wie es in den Fundkomplexen der Spaltindustrie in Těšetice-Kyjovice und Kuřim (Kazdová 1994, 30) der Fall war.

4 Funde vertreten die geschliffene Industrie: es sind flache Schuhleistenbeile, von denen zwei komplett (Abb. 15 : 11, 12) und zwei fragmentarisch sind (Schneide und Nacken sind abgebrochen). Halbprodukte und Produktionsabfall gab es in unserem Fundstoff nicht. Aus den vorliegenden Feststellungen kann man aber keine allgemeingeltenden Schlüsse ziehen, da unser Material nur eine zufällige, aus unvollständig ausgegrabenen Objekten herrührende Fundauswahl darstellt.

Was den angewandten Rohstoff betrifft, begutachtete A. Přichystal 66 Artefakte der Spaltindustrie, einen Reibstein und 4 Stück geschliffene Industrie. In der Spaltindustrie überwiegen deutlich Hornsteine des Typs Krumlovský les II (Variante besserer Qualität), die mindestens 82 % des ganzen Fundkomplexes ausmachen. Ihre Vertretung kann man noch höher (bis zu 94 %) veranschlagen, weil auch die meisten verbrannten Artefakte (8 Stück -

d.h. 12 %) allem Anschein nach aus dem genannten Hornsteintyp hergestellt sind. Auch für den (gleichfalls verbrannten) Reibstein nahm man offensichtlich ein Hornsteingeröll des Typs Krumlovský les an. Außerdem fand man im Komplex aus Blučina 4 Stück Silizite aus glazigenen Sedimenten. Die geschliffene Industrie war aus Grünschiefer (Tab. 6, 8).

Tabelle 7. Blučina - „Spodní Korbelky". Typologie und Vertretung der Steinfunde

Typ	Artefakte			Zahl
I	Geräte	A	Kratzer	3
		B	Klinge mit Quer retusche	6
		C	Stiche	0
		D	retuschierte Klinge	1
		E	Bohrer	0
		F	geschliffene Geräte	4
		G	anderes	4
II	Kerne			14
III	Klinge			12
IV	Abschläge und Absplüsse			27
V	Pseudoartefakte			1
VI	unidentifiziert			3
insges.				74

Tabelle 8. Blučina - „Spodní Kolberky ". Rohstoff der Steinfunde

Bezeichnung	Rohstoff sorte
KL I	Hornsteine vom Typ Moravský Krumlov (Höhenzug), Varietät I
KL II	Hornsteine vom Typ Moravský Krumlov (Höhenzug), Varietät II
PS	Silizit, gebrannter
PR	Hornstein, gebrannter
SG	Silizite aus glazialen Sedimenten Nordmährens
ZBA	Gestein aus der Gruppe Grünschiefer
PTS	Petrosilex

Wenn auch unser Fundkomplex nicht besonders umfangreich ist, kann man ihm trotzdem einen hohen Grad an Homogenität zusprechen und seine fast ausschließliche Bindung an die vollwertige Varietät der Hornsteine des Typs Krumlovský les unterstreichen. Dieser Rohstoff war auch an weiteren mährischen Lokalitäten mit Stichbandkeramik nachweisbar vorherrschend, z.B. in Kuřim (Kr. Brno-venkov), ebenso wie in Těšetice-Kyjovice (Kr. Znojmo: Kazdová 1994, 30). In der Zeit der Kultur mit StK wurde dieses Mineral guter Qualität nicht nur zufällig oder gelegentlich exploitiert, sondern es kam zum umfangreichen Abbau seiner Lagerstätten, die man - nach dem gegenwärtigen Stand der Forschung - in der Umgebung von Moravské Bránice und Vedrovice voraussetzen kann.

Im Vergleich mit anderen Komplexen von gleichaltrigen Steinartefakten ist das Rohstoffspektrum in Blučina ausgesprochen einheitlich, bis eintönig. Rohstoffe fremder Provenienz, beispielsweise den Plattensilex, oder die Silexe vom Typ Skrašín und Tušimice, gab es hier überhaupt nicht. Solches "exotische" Material erschien in der Spaltindustrie in Těšetice-Kyjovice (Kazdová 1989-90, 134, 138, Abb. 7 : 7, Taf. XII : 2) im Rahmen der Kultur mit StK, es fehlte aber im Spaltindustrie-Komplex in Kuřim, desgleichen wie in

Blučina. In Kuřim wurde das Rohstoffspektrum wenigstens durch die Hornsteine vom Typ Olomučany bereichert, aus den Jurasedimenten des mittleren Teiles der Mährischen Karsts stammend. Dieser Hornsteintyp mag nahe der Siedlung mit StK bei Kuřim vorgekommen sein und ist, vom typologischen Gesichtspunkt aus betrachtet, von Ateliercharakter, wie M. Oliva meint (Kazdová 1994, 30).

Ein künftiger Vergleich unserer Ergebnisse mit eventuellen Schlußfolgerungen allgemeinerer Gültigkeit wird erst nach der Publikation größerer Steinindustrie-Komplexe aus der Zeit der Kultur mit StK möglich sein, unter denen vor allem jene aus Pavlov (Kr. Břeclav) und Určice (Kr. Prostějov) nennenswert sind.

DATIERUNG DES FUNDKOMPLEXES

Aus einer Analyse von Merkmalen der StK vor allem im Hinblick auf die angewandte Verzierungstechnik und Anordnung der Stiche geht hervor, daß unser Fundstoff eindeutig in die ältere Stufe der Kultur mit StK gehört. Damals kamen die Einflüsse aus dem Kreis der Lengyel-Kultur noch nicht zum Ausdruck und mehrzinkige Geräte wurden nicht angewendet, ebenso wie die Mehrfach- und Tremolierstiche. Nach der feineren, von M. Zápotocká (1983, 34-35) ausgearbeiteten Gliederung entspricht der Fundkomplex aus Blučina vorwiegend der III. Phase der Kultur mit StK.

SCHLUßFOLGERUNG

Obwohl der Fundkomplex aus der Flur "Spodní Kolberky" bei Blučina durch den Umstand, daß die Objekte dort nicht in der Gänze untersucht werden konnten etwas seinen Wert einbüßt, gebührt ihm doch die Aufmerksamkeit der Fachkreise, von mehreren Gesichtspunkten aus gesehen.

Die erstrangige Bedeutung der Fundstätte beruht allein schon auf der Entdeckung des Skelettgrabes eines Kindes, das zu den seltenen Belegen des Bestattungsritus des Volkes mit StK in Mähren gehört (Kazdová - Lorencová 1985; Kazdová 1992).

Die Lokalität ist auch für das Studium der Beziehung zwischen der Kultur mit StK und jener mit mährischer bemalter Keramik von Belang, weil sie von asynchroner neolithischer Beimischung freiblieb: Sie brachte also einen kulturell homogenen Fonds, der auch den Erfordernissen der relativen Chronologie entsprechen kann. Von den hier verzeichneten charakteristischen Merkmalen der Form und Verzierung ist zu ersehen, daß unsere Funde in die III. Phase der älteren Stufe der StK fallen (Zápotocká 1983, 34). Das Dekor wurde ausschließlich mit zweizinkigen Geräten ausgeführt, wobei der alternierende Doppelstich vorherrscht. Das Fehlen des Mehrfach- und Tremolierstichs sowie der Lengyeler Formen schließt die Möglichkeit einer jüngeren Datierung aus.

Unter den verhältnismäßig eintönigen Verzierungsmotiven der StK ragt die anthropomorphe schematische Darstellung auf einem beidseitig verzierten Schüsselfragment hervor (Abb. 7 : 11). Dieses Motiv befand sich auf der Außenseite der Gefäßwand knapp beim Gefäßboden, was mit Rücksicht auf gewisse Parallelen kein Zufall zu sein scheint. Falls dieses Symbol sichtbar werden sollte, mußte man die Schüssel heben, aufhängen oder mit dem Boden nach oben legen: das käme aber im Alltagsleben kaum in Frage, sondern mag eher nur von Zeit zu Zeit, unter bestimmten Bedingungen geschehen sein. Deshalb möchten wir ein solches Gefäß nicht als Gebrauchsgegenstand betrachten.

Diese Meinung bezieht sich ebenfalls auf jene seltsame keramische Form (Abb. 14), die unsere bisherige Vorstellung von der Formenskala der älteren Stufe der StK erweitert. Anscheinend wird manchmal in die relative Uniformität dieser Keramik etwas Abwechslung durch originelle Schöpfungen gebracht, welche einem besonderen Zweck gedient haben dürften. Von diesem Standpunkt aus gesehen, gehört die Siedlung des Volkes mit StK bei Blučina zu den beachtenswerten Lokalitäten. Bedauernswert ist, daß sie nicht vollständig untersucht werden konnte.

LITERATURVERZEICHNIS

Břečka, J. - Čejka, J. et al. 1994: Dějiny Blučiny, Brno.

Horáková - Jansová, L. 1938: Ke vzniku české vypíchané keramiky, OP XI, 81-138.

Kazdová, E. 1984: Těšetice-Kyjovice 1. Starší stupeň kultury s moravskou malovanou keramikou, Brno.

Kazdová, E. 1989-90: Hrob H 12 s vypíchanou keramikou a červeným barvivem z Těšenic-Kyjovic, SPFFBU E 34-35, 127-141.

Kazdová, E. 1992: K pohřebnímu ritu lidu s vypíchanou keramikou na Moravě, SPFFBU E 37, 7-24.

Kazdová, E. 1994: Neolitické osídlení s vypíchanou a moravskou malovanou keramikou na katastru Kuřimi, okres Brno-venkov, Pravěk NŘ 2, 1992, 23-49.

Kazdová, E. - Lorencová, A. 1985: Společný hrob tří jedinců s vypíchanou keramikou z Těšetic-Kyjovic, okr. Znojmo, SPFFBU E 30, 7-22.

Kazdová, E. - Šebela, L. 1994: Soubor vypíchané keramiky z polohy "Spodní Kolberky" u Blučiny, SPFFBU E 39, 9-29.

Peškař, I. 1960: Sídliště v trati "Spodní Kolberky" u Blučiny, PV 1959, 86.

Peškař, I. 1966: Výzkum na sídlišti v trati "Spodní Kolberky" u Blučiny, PV 1965, 50-52.

Stloukal, M. 1973: Antropologický posudek o kostře z neolitického dětského hrobu z Blučiny (okr. Brno-venkov), PV 1972, 19.

Vildomec, F. 1932: Linearkeramische Idole, Sudeta VIII, obr. 2.

Zápotocká, M. 1967: Das Skelettgrab von Praha-Dejvice. Beitrag zum chronologischen Verhältnis der Stichbandkeramik zu der Lengyel-Kultur, AR XIX, 64-87.

Zápotocká, M. 1983: Pozdní (šárecký) stupeň kultury s keramikou lineární a počátky kultury s keramikou vypíchanou, Studia Archeologiczne XIII, 27-37.

POZDNĚ ENEOLITICKÉ SLOŽENÉ DÝKY NA MORAVĚ

Petr Škrdla a Lubomír Šebela
AÚ AV ČR Brno

Úvod

Při shromažďování pramenného materiálu pro souhrnou studii o štípané industrii moravské protoúnětické kultury (Kopacz-Šebela-Peška v tisku) se podařilo ve sbírkách Archeologického ústavu MZM v Brně identifikovat i soubor 6 silicitových artefaktů z nekropole kultury zvoncovitých pohárů (dále jen KZP) z trati "Člupy" na katastrálním území obce Marefy (okr. Vyškov), kde se rozprostíralo polykulturní pohřebiště. Bylo objeveno v roce 1927 M.Chleborádem, který ho společně s F.Kalouskem a A.Procházkou prokopal. Ke zmíněné kultuře zvoncovitých pohárů patří 6 hrobů (ponecháváme římské číslování), a to hrob XXI, XXIX, XXXII, XXXV, XLI a XLII. Do odborné literatury je uvedl až v druhé polovině 50. let F.Kalousek (1956, 76-81). V rámci vnitřní chronologie KZP řadíme marefské pohřebiště na základě analýzy hrobového inventáře do III. nálezové skupiny, spíše na její počátek (Šebela-Škrdla v tisku).

Předmětem našeho zájmu se stala již výše uvedená kolekce silicitových artefaktů z hrobu XLII (6). Tvoří ji větší šipka, dále pak čtveřice jakoby čepelovitých artefaktů a jeden zlomek (Kalousek 1956, 80-81, Tab.I:3; II:6-10). Tato kolekce není ojedinělá a na marefském pohřebišti se vyskytl ještě jeden podobný soubor v hrobě XXI (1), který se nám nepodařilo ve sbírkách MZM identifikovat. Disponujeme však jeho fotografickou dokumentací a slovním popisem, který jsme převzali z výše citované studie F.Kalouska (1956, 78-79, Tab.I:2; II:1-5).

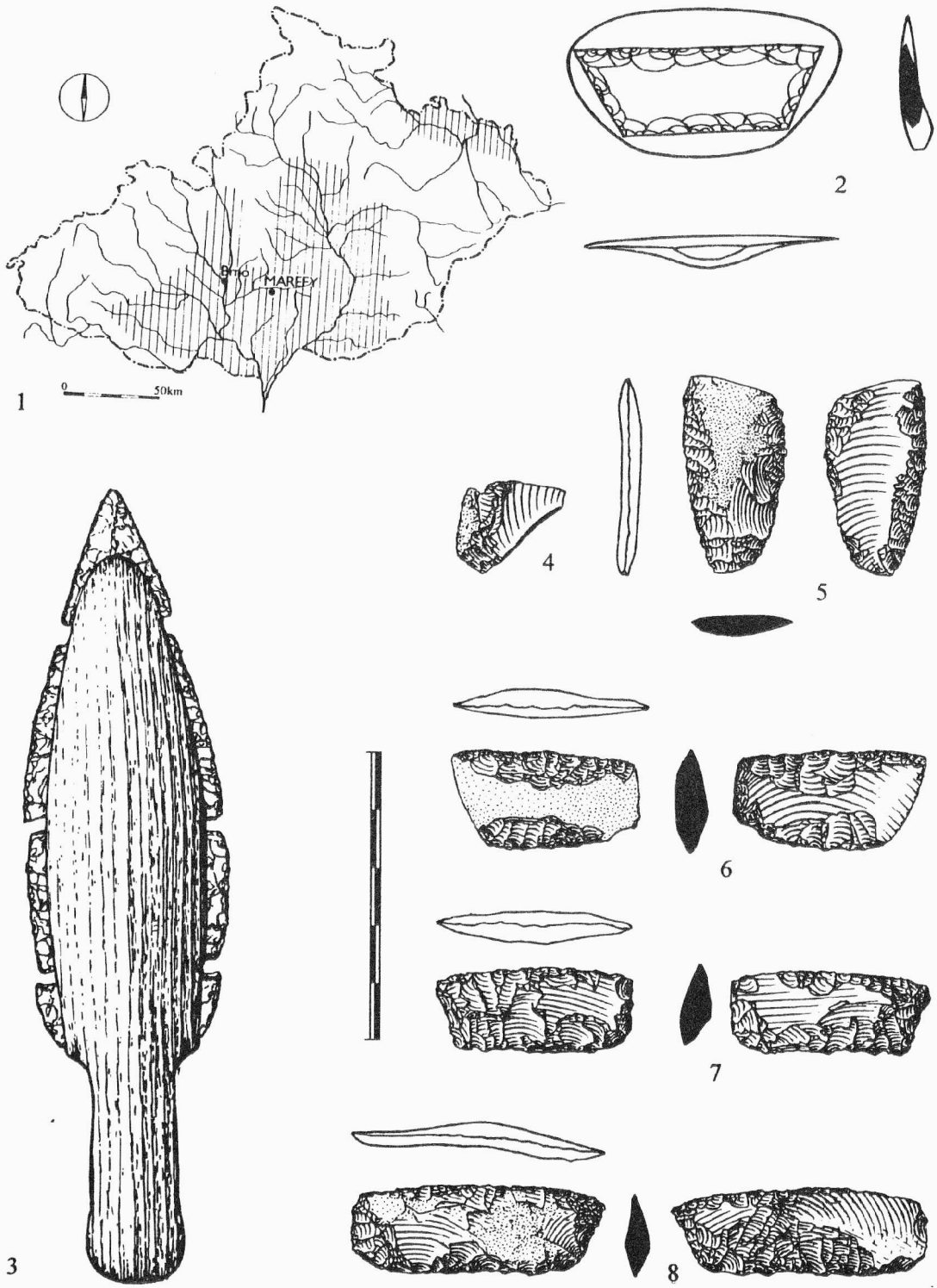
Typologicko-morfologická deskripce a technologie výroby

Artefakty štípané kamenné industrie z pozdně eneolitického souboru pocházejícího z katastru Maref (z hrobů 1 a 6) je možno rozčlenit do tří základních skupin:

1. hroty (větší šipky)
2. oboustranně plošně retušované trapezoidy
3. ostatní (úštěpy a zlomky)

Pro hroty je charakteristická oboustranná plošná retuš a trojúhelníkovitý tvar. Podstatný rozdíl je patrný na bazi: vyjímečný je řap skládající se ze dvou trnů, v druhém případě se jedná o běžnou konkávní (vkleslou) bazi. Za pozornost stojí jejich metrické charakteristiky: ačkoli se od běžných šipek typických pro kulturu se zvoncovitými poháry výrazně neliší morfologicky, jsou o něco větší. Toto je hlavní rozdíl od artefaktů, které sloužily skutečně jako hroty šípů. Surovinou jediné identifikované šipky je silicit z glacigenních sedimentů.

Pro artefakty náležející druhé skupině je typický lichoběžníkový tvar (4 ks máme k dispozici, ostatní jsme studovali na základě fotografií). Jejich parametry jsou následující (v

Obr. 1:1- Poloha Maref (okr. Vyškov) v rámci rozšíření KZP na Moravě; 2-rekonstrukce výroby silicitového artefaktu; 3-pokus o rekonstrukci uchycení silicitových artefaktů do násady (kost event. dřevo); 4 až 8-identifikované kusy štípané industrie z hrobu XLII. Kresba J.Brenner. 1: Bell Beaker culture in Moravia; 2:a reconstruction of the production; 3: hafting reconstruction; 4: identified pieces from burial No. XLII. Drawing J.Brenner.

mm): 34,5x17,0 (inv.č. 66363), 33,5x15,0 (inv.č. 66366), 31,5x17,0 (inv.č. 66367) a 42,4x15,8 (inv.č. 66369). Na první pohled působí tyto lichoběžníkovité artefakty dojmem, jako by se jednalo o úzké čepelovité nástroje. Takto byly původně klasifikovány (Kalousek 1956, 78-81). Jsou však vyretušovány většinou ze širokého úštěpu, často se zbytky kůry (obr. 1:5,6,8). Bazální část úštěpu je vyrovnaná, bulbus není téměř zřetelný - tzn. že bulbus byl cíleně retuší odstraněn (obr. 1:2). Obvodové hrany lichoběžníku jsou tvarovány a ostřeny (z ventrální i dorsální strany) plošnou retuší. V jednom případě je polotovarem delší úštěp (téměř čepel - poměr os 2:1; obr. 1:5) a artefakt je méně intenzivněji retušován, tvarově však odpovídá ostatním trapezám. V měkké kůře tohoto artefaktu se dochovaly makroskopicky dobře patrné pracovní stopy (rýhy), které někteří badatelé považují za umělecké projevy (Oliva 1987). Ve třech případech je ostří přímé, v jednom mírně prohlé. Segmenty se vyskytují vždy v párech po dvou, kde jeden je přibližným zrcadlově převráceným tvarem druhého. Nástroje jsou zhotoveny výlučně ze silicitů z glacigenních sedimentů (srovnej Přichystal 1994).

Nejmenší artefakt klasifikujeme jako neopracovaný úštěp (obr. 1:4), který je vyroben z rohovce typu Krumlovský les (varianta I ve smyslu kalsifikace A.Přichystala 1994).

Pracovní stopy a funkční analýza

Pracovní stopy na lichoběžnících byly zkoumány (na dvou vybraných předmětech - inv.č. 66366 a 66369; obr. 1:7,8) pod světelným odměřovacím mikroskopem značky Leitz. Pro lepší čitelnost byly dva zkoumané artefakty pokryty stříbrem. Byla použita dvě základní zvětšení - 50x a 100x, při kterých bylo docíleno nejlepších výsledků. Naše pozornost se zaměřila především na charakter opotřebení a jeho distribuci.

Pozorované pracovní stopy se dají roztřídit do tří základních kategorií: vyštípání hrany (microfractures), lesky (polishes) a mikrorýhy (striations).

V prostoru špičky je patrno mikrovyštípání pracovního ostří nástroje (obr. 2:1) a celá předpokládaná funkční plocha je pokryta pouhým okem neviditelným leskem. Tento charakter ostří kontrastuje s neopotřebenou protilehlou hranou nástroje (obr. 2:2). Je rozdíl mezi vzhledem povrchu v prostoru negativů ostřících odštěpků (šupin) kde je patrné pouze oleštění, a na vystouplých, tedy namáhání vystavených a zároveň ostřením nepoznamenaných plochách (obr. 4:1,2). V místě maximální tloušťky nástroje a tedy v oblasti nejintenzivnějšího kontaktu s předpokládanou rukojetí jsou nejzřetelněji patrny mikrorýhy. Je pro ně typický zakřivený průběh a tzv. chaotické rozložení směrů (obr. 5:1-2). Blíže k pracovnímu ostří nástroje nabývá distribuce těchto mikrorýh určitého stupně organizovanosti - přecházejí v systémy přímých, paralelních, navzájem se překrývajících mikrorýh až tří různých směrů (obr. 3:1-2). Tento přechod je plynulý, bez jakéhokoliv zřetelného rozhraní. Není možno ani spolehlivě vysledovat okraje oleštěné plochy, je však zřetelné, že tato se překrývá s paralelními rýhami blíže ostří.

Je sporná příčina systémů paralelních mikrorýh mezi hlavním ostřím a místem o maximální tloušťce. Je pravděpodobné, že se jedná o opotřebení vzniklé prací, jde o plochu nepoznamenanou dodatečným ostřením. Z toho plyne dlouhodobější kontakt s obráběným materiálem než v prostoru ostří, kde je patrno pouze naleštění. Je však nutno zmínit i nejbližší tvarovou analogii, kterou je možno pozorovat v neolitických srpových čepelích. Zde se lesk, tedy místo nejintenzivnějšího kontaktu nástroje s obráběným materiálem, většinou vyskytuje též pouze v prostoru do 5 mm od hlavního ostří. Vzhledem k namáhání úchytu nástroje je pravděpodobné, že z pevnostních důvodů většina tohoto pevně tkvěla v rukojeti a vyčnívala

pouze malá funkční ploška, maximálně však 1/2 lichoběžníku. S touto teorií kontrastuje makroskopicky patrný slabý lesk na artefaktu na obr. 1:5 pokrývající asi 2/3 plochy segmentu. Na základě výše diskutovaných faktů byl proveden pokus o rekonstrukci uchycení nástroje (obr. 1:3).

Rekonstrukce

Rekonstrukci je možno provést na základě ne příliš kvalitně zdokumentovaných nálezových okolností a analýzy pracovních stop. F.Kalousek (1956, 90) popisuje nálezy takto: *"... byly čepelky spolu s šipkou naskládány vedle sebe tak, že zasazeny do dřeva tvořily ostří nějakého nástroje. To, že dvě čepelky jsou stejného tvaru, nasvědčovalo by, že vytvářely dvojbřitý nástroj (kopí, dýku). To dále dotvrzuje okolnost, že na nich zůstaly stopy nějaké organické látky (dřeva?), i umístění u ramenní kosti."*

Je nápadná podobnost ve struktuře obou souborů (z hrobů 1 a 6) - vždy se jedná o šipku a sérii trapez. Přesná poloha v hrobech nebyla bohužel kresebně zdokumentována, na základě slovního popisu je však zřejmá i shoda v uložení předmětů - byly nalezeny pospolu a navíc seskupeny do řady. Domníváme se proto, že tzv. šipka tvořila hrot složeného nástroje, nikoliv hrot šípu, jak se dnes takový artefakt běžně interpretuje. Je velmi pravděpodobné, že podélné ostří zmíněného nástroje tvořily zasazené lichoběžníkové segmenty. Z polohy v hrobech je možno tento složený nástroj interpretovat jako dýku - možnou obdobu protoúnětických celopazourkových dýk (Škrdla 1995; Oliva 1996). Otázkou zůstává přesná poloha lichoběžníkových segmentů vůči rukojeti. Tyto mohly být poskládány do průběžného ostří nebo mírně "harpunovitě" vysazeny.

Podobný artefakt je znám v době bronzové na severu Evropy (Lamborg 1973, Fig.41). Zde byly podobnou technikou vyrobeny delší dýky až meče.

Interpretace a závěrečné úvahy

Na základě zaznamenaného výskytu různých druhů opotřebení (mikrovyštípání a rýhy, které jsou chrakteristické pro obráběni spíše tvrdých materiálů společně s lesky, charakteristickými pro kontakt s měkkým materiálem) lze předpokládat, že zkoumanými artefakty bylo vykonávano několik funkcí zároveň (multifunkční nástroj). Rekonstruovanou dýku můžeme srovnávat s dnešním "kapesním nožíkem". Typologicky se sestává ze dvou základních elementů: větší šipky a série trapezoidů. Pro šipky větších rozměrů by bylo vhodné zavést nový termín - navrhujeme **oboustranně plošně retušovaný trojúhelníkovitý hrot**. Pro zbývající artefakty navrhujeme označení **oboustranně plošně retušovaný trapezoid**. Je pozoruhodné, že výše definované typy byly zaznamenány v rámci pohřebišť KZP jen v Marefách (okr. Vyškov). Jinak k uvedeným typům artefaktů neznáme další analogie ani v chronologicky soušasných kulturách moravského pozdního eneolitu, jejichž štípaná kamenná industrie se v současné době průběžně zpracovává a vyhodnocuje (srov. např. Kopacz-Šebela 1992; Oliva 1996), ani v neolitických-eneolitických souborech. Je pro nás také překvapení, že v hrobech nositelů KZP se vyskytly vysoce funkční kamenné nástroje, což je v protikladu s našimi znalosmi pohřebního ritu tvůrců nitranské kultury na východní Moravě. Ve výbavě zemřelých na pohřebišti v Holešově nacházíme totiž silicitové předměty, kde rozborem pracovních stop (Molčík-Šebela 1985; Svoboda 1985) bylo zjištěno, že se jedná o "značně opotřebované nebo zcela nepoužitelné nástroje" (Ondráček 1993, 262).

Tato studie je pouze předběžná a zaměřená více na technologicko-typologickou deskripci. Komplexní zpracování je provedeno v souborné studii referentů (Šebela - Škrdla v tisku).

Literatura:

Kalousek, F. 1956: Lid se zvoncovitými poháry na Bučovsku (Morava), Časopis Moravského muzea 41, 53-100.

Kopacz, J. - Šebela, L.1992: Chipped stone industries of the Moravian Corded Ware culture, Przeglad Archeologiczny. 39, 67.85.

Kopacz, J. - Šebela, L. - Peška, J. v tisku: Cipped Stone Industries of Proto-únětice (Únětice I) Culture in Moravia, Przeglad Archeologiczny.

Lomborg, E. 1973: Die Flintdolche Dänemarks, Kobenhavn.

Molčík, M. - Šebela, L. 1985: Technika elektronově mikroskopických pozorování pracovních stop, in: Studie Muzea Kroměřížska 85, 188-196, Kroměříž.

Oliva, M. 1987: Aurignacien na Moravě. Studie muzea Kroměřížska 87. Kroměříž.

Oliva, M. 1996: Štípaná industrie z pohřebiště u Moravské Nové Vsi - Hrušek, in: Stuchlík, S. - Stuchlíková, J.: Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi - Hruškách, Studie AÚ AV ČR Brno XVI, 186-189.

Ondráček J. 1993: Nitranská skupina, in: Podborský, V. et al: Pravěké dějiny Moravy, 258-262, Brno.

Přichystal, A. 1994: Zdroje kamenných surovin, in: J.Svoboda a kol.: Paleolit Moravy a Slezska. AÚ AV ČR Brno 1994, 42-49.

Svoboda, J. 1985: Štípaná industrie nitranské skupiny z pohřebiště v Holešově, in: Studie Muzea Kroměřížska 85, 180-184, Kroměříž.

Šebela, L. - Škrdla, P. v tisku: Das Gräberfeld der Glockenbecherkultur von Marefy (Mähren) und sein Beitrag zur besseren Erkenntnis der Spaltindustrie des späten Äneolithikums in Mähren, Przeglad Archeologiczny.

Škrdla, P. 1995: Kamenné bodné nástroje. Archeologické rozhledy 47, 685-687.

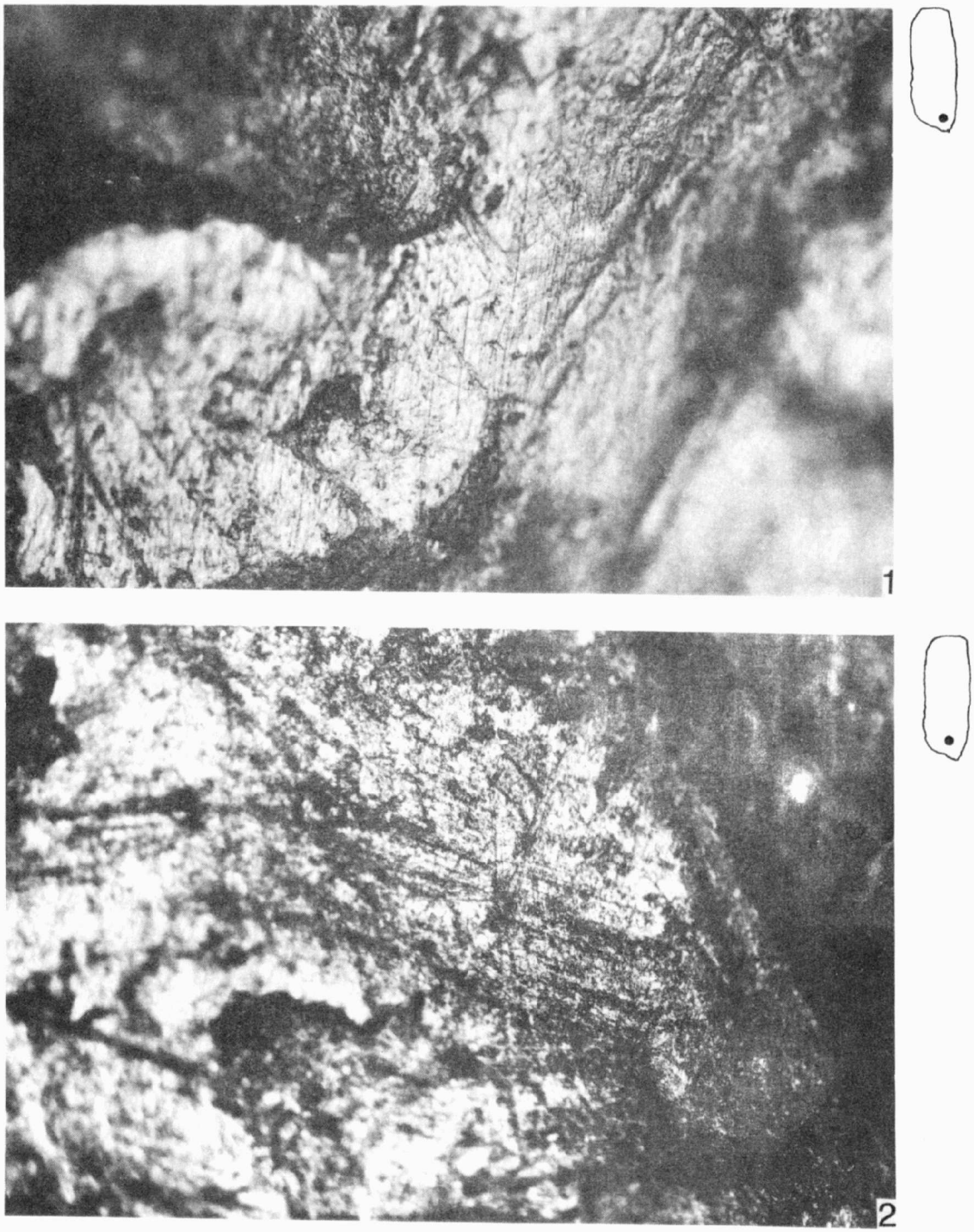
Summary:

Late Aeneolithic Coumpound Daggers. In order to understand a silex industry of the Moravian Late Aeneolithic, we analyzed a collection of several artifacts from Marefy, where (among other) two important burials were excavated. From both of them, a similar assemblage of chipped silex artifacts (made from silicites from the glacigene sediments), was recovered. Both include triangular points with bifacial retouch, as well as trapezoids. Based on the excavators' verbal description of the spatial distribution, on the typology and use-wear analysis of the above-mentioned pieces, the following interpretation is possible: These artifacts represent parts of compound daggers with the point located at the distal end and the trapezoids creating two parallel lateral cutting edges. The character of the documented use-wear (microfractures and striations, together with polish) suggests a multifunctional use for this tool. Chronologically, both burials are placed near the end of the Bell Beaker culture (stage III), and, in fact, they may represent an analogy (respectively, an imitation) of the Bronze Age daggers made of single flint piece. Similar compound artifacts are known from the North European Bronze Age.

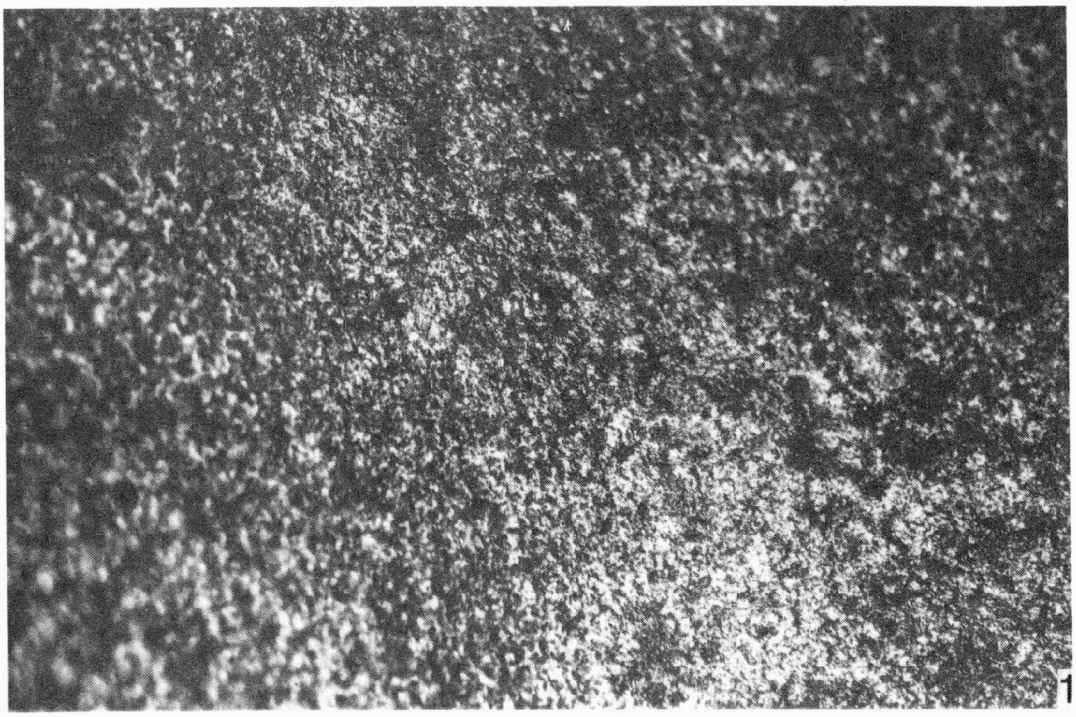
KNIHOVNA

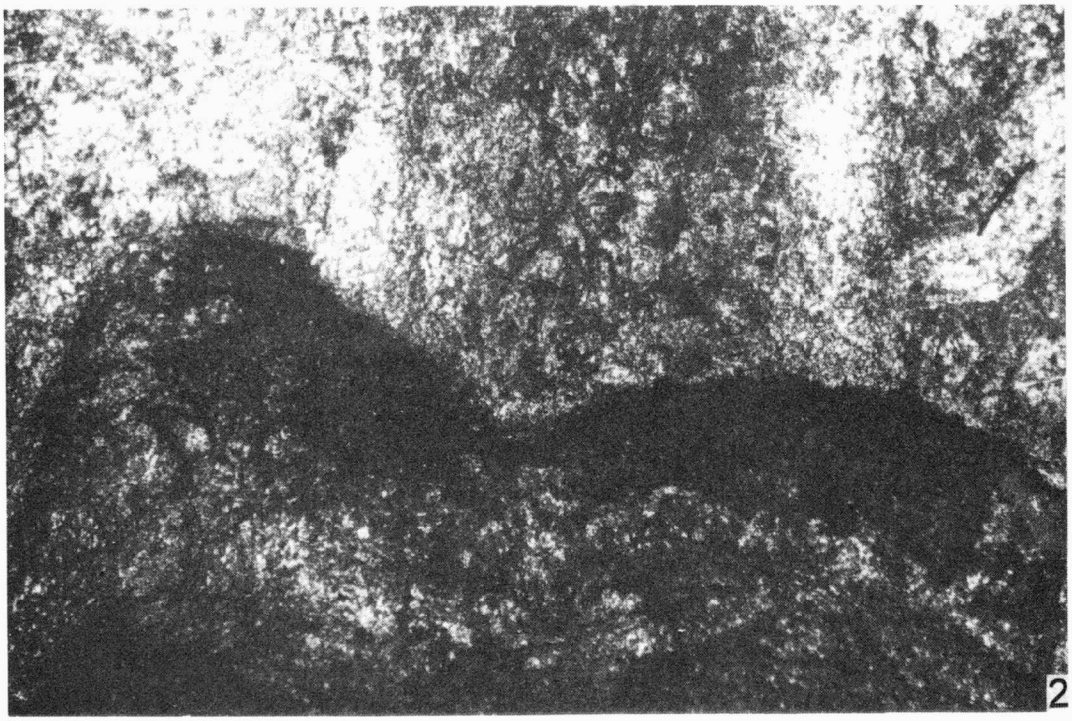

Obr. 2. Marefy, okr. Vyškov. Oboustranně plošně retušovaný trapezoid (inv.č. 66369). 1-pracovní ostří, 2-protilehlé ostří (neopotřebovaná hrana). Zvětšení: 50x. Bifacially retouched trapezoid, 1: working edge, 2: opposite edge. Magnifiction 50x.

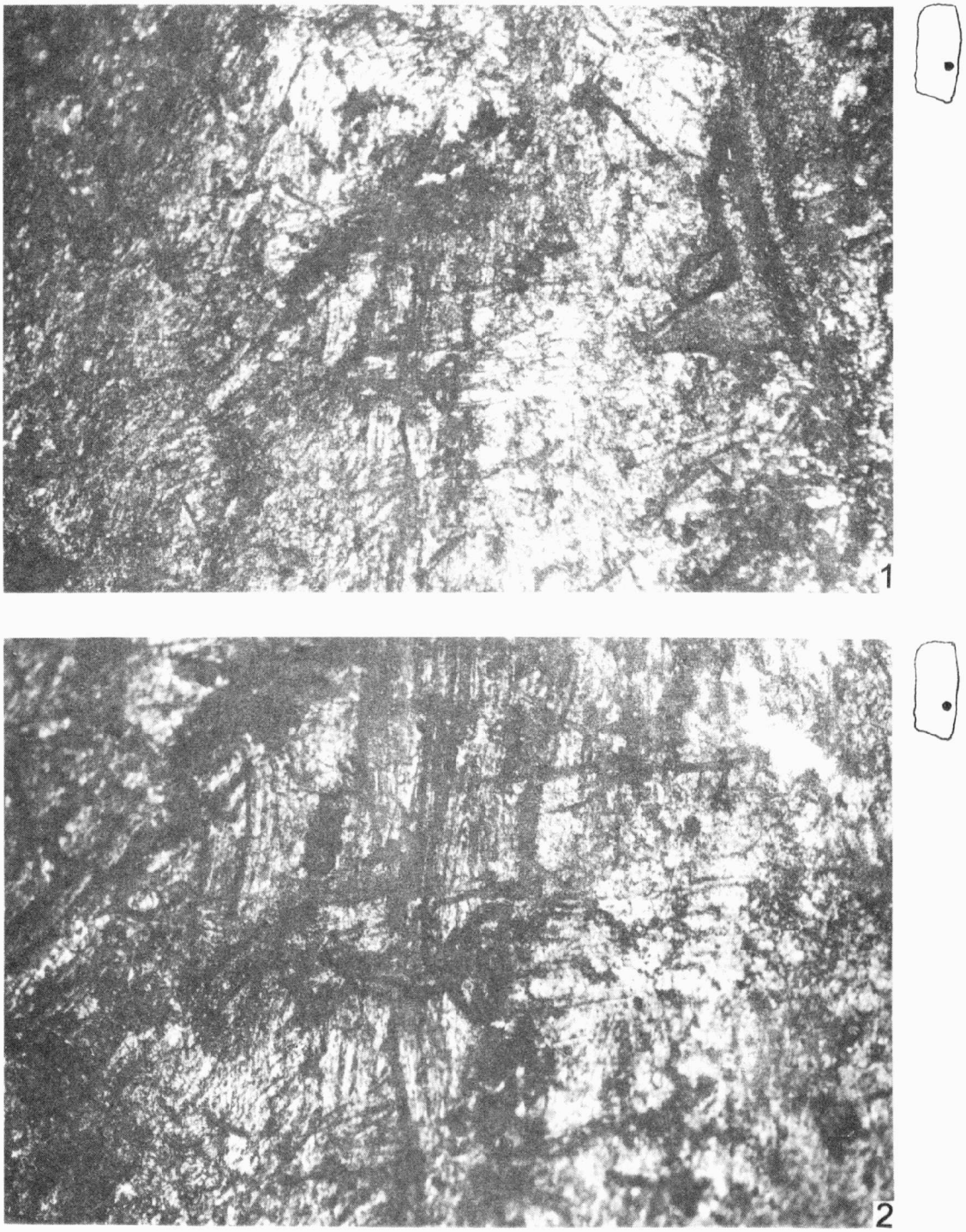
Obr. 3. Marefy, okr. Vyškov. Oboustranně plošně retušovaný trapezoid (inv.č. 66369). 1,2-systémy rýh. Zvětšení: 50x (1) a 100x (2). Bifacially retouched trapezoid, 1,2: striations. Magnification 50x (1), 100x (2).

Obr. 4. Marefy, okr. Vyškov. Oboustranně plošně retušovaný trapezoid. 1-inv.č. 66369, neopotřebovaná část (uvnitř prohlubně), 2-inv.č. 66366, přechod ostřené plochy (bez rýh) a opotřebené - poškrábané (vyvýšené). Zvětšení: 100x (1) a 50x (2). Bifacially retouched trapezoid, 1: unused part, intersection between resharpened and worn out parts. Magnification 100x (1), 50x (2).

Obr. 5. Marefy, okr. Vyškov. Oboustranně plošně retušovaný trapezoid (inv.č. 66366). 1,2-změť rýh, místo pravděpodobného kontaktu s rukojetí. Zvětšení: 50x (1) a 100x (2). Bifacially retouched trapezoid, 1,2: striations, possible haft. Magnification 50x (1), 100x (2).

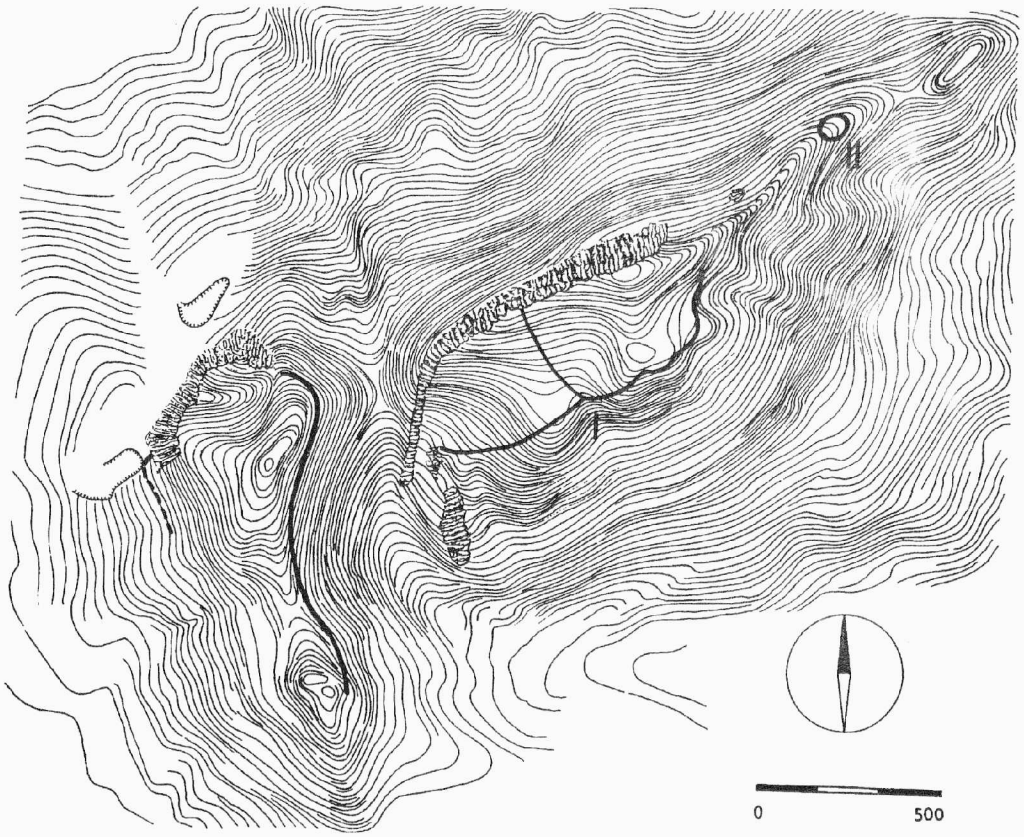

Obr. 6. Marefy, okr. Vyškov. Rekonstrukce dýky. Hrob XXI (vlevo), XLII (vpravo). Dagger reconstruction.

NOVÉ POZNATKY O HRADISCÍCH Z DOBY POPELNICOVÝCH POLÍ NA PAVLOVSKÝCH VRŠÍCH

Jaroslav Peška
ÚAPP Olomouc

V rámci letecké prospekce jižní Moravy v roce 1990 (Peška 1993) byla dokumentována i soustava pravěkých výšinných opevněných sídlišť v areálu Pavlovských kopců, které známe již od konce minulého století (Dohnal 1988 se starší literaturou), ovšem jejich výzkum i dokumentace není dodnes ani zdaleka vyčerpávající (Říhovský 1955, týž 1957, týž 1958, týž 1959; Salaš 1987; Dohnal 1988). V rámci výše zmíněného leteckého průzkumu byly odhaleny některé nové skutečnosti, přispívající k bližšímu poznání struktury a topografickému prostředí opevněných sídlišť.

Obr. 1. Topografická situace hradisek z doby popelnicových polí v mapě 1:10 000 (Pavlov-Děvín I, II; Perná-Kotel).

Obr. 2. Pavlovské vrchy s komplexem opevněných a otevřených sídlišť z doby popelnicových polí (podle J. Říhovského 1959).

Pavlov - Děvín I

Lokalita objevena v 70. letech minulého století, nezřetelné opevnění v podobě obvodového valu především na V a J straně, datace na základě malé sondáže HA(?). V prosinci 1990 bylo za zvláště příhodných klimatických podmínek možno na čerstvě napadnutém sněhu pozorovat velice zřetelný průběh valového opevnění vrcholu kopce, lemující po vrstevnici celou jeho V a J stranu (Obr,4). Asi uprostřed JV průběhu, v místech dříve označovaných za vstup typu čelních bran (Dohnal 1988, 56), je celé hradisko rozděleno vnitřním valem, směřujícím mírným obloukem zhruba k S až ke skalnímu masívu, na dvě poloviny (Obr. 1). Vnitřní členění opevněných sídlišť doby popelnicových polí není právě obvyklé, a to ani v její mladší fázi, kdy budování fortifikací na výšinách vrcholí (Podborský a kol. 1993, 292, 314). Zcela jisté nejsou totiž ani uváděné příklady z obřanského Hradiska či z Šancí u Plavče, neboť zvláště u polykulturních lokalit je tato problematika bez bližšího průzkumu jen ztěží objektivně řešitelná. Nejasná je i situace na nedokončeném Javorníku.

Terénní vlna rozdělující vnitřní prostor hradiska z doby halštatské v Kostelci u Holešova není datovaná a její vztah k obvodovému opevnění není jasný (Dohnal 1988, 16).

Vnitřní členění lokality na Děvíně podtrhuje význam jeho postavení v rámci tamější skupiny hradisek. Tomu by odpovídala i velikost uváděná mezi 22-26 ha (Dohnal 1988, 55-56, Salaš 1987, 279, Abb. 1), dominující nad svým okolím, přestože skutečný rozsah všech sídlišť není přesně vymezen (Perná- Kotel).

Dalším velice zajímavým zjištěním je objev malého opevnění v bezprostřední blízkosti Děvína. Prostorová souvislost obou objektů totiž jistě není náhodná.

Obr. 3. Pavlov-Děvín I. Průběh valového opevnění od JZ. Foto M. Bálek.

Pavlov - Děvín II

V roce 1983 bylo na hřebenu SV svahu Děvína, asi 500 m od děvínského hradiska a 350 m JZ od zříceniny Děviček objeveno drobné kruhové valové opevnění o rozměrech ca 60x50 m s vnitřním příkopem a jádrem v podobě skaliska (Merta - Unger 1984; tíž 1985). Hypotéza o středověkém tzv. oblehatelském opevnění, bránícím přístupu k hradu, vzala se získáním materiálu, datovatelném rámcově do mladší doby bronzové, za své. Blízkost velkého hradiska a strategická poloha malého opevnění v místě možného přístupu však nebrání vztáhnout výše uvedenou myšlenku na pravěké poměry a hovořit o funkci jakéhosi "předsunutého" opevnění, střežícího vstup na hradisko z této strany (Obr. 1). V topografii našich mlado- resp. pozdně bronzových hradisek jde o prvek zcela nový a výjimečný. Bezprostřední sousedství, rámcové datování obou do velatické fáze kultury popelnicových polí, ale hlavně tvar, velikost a umístění malé fortifikace tuto interpretaci umožňují.

Obr. 4. Pavlov-Děvín I. Část vnějšího opevnění s průběhem vnitřního valu. Foto M. Bálek.

Perná - Kotel

Nejméně sledovaná poloha, z níž se uvádí tradičně opevnění v podobě valu pouze na SV straně mezi dvěma vrcholky masívu. Podobně je odhadována jeho rozloha i datování (Říhovský 1957, 110; týž 1958, Tab. 6; Salaš 1987, 279, Abb. 1).

Situace v terénu je rovněž značně nepřehledná. Přesto se v roce 1988 podařilo P. Vitulovi při terénním průzkumu "Kotle" v rámci výzkumu lokality Perná - Pod lomem vysledovat nepatrné zbytky valu, narušené těžební stěnou lomu spolu s reliktem kulturní vrstvy, na protějším SZ úbočí kopce (P. Vitulovi děkuji za laskavé poskytnutí informace). Tento poznatek vede k úvahám o dnes již zničeném opevnění, obepínajícím původně snad

Obr. 5. Klentnice-Tabulová hora. Celkový pohled na hradisko se vstupem od S. Foto M. Bálek.

celé nebo téměř celé temeno kopce, čímž nabývá rozloha tohoto hradiska rovněž úctyhodných parametrů (Obr. 1).

Klentnice - Tabulová hora

Lokalita známá od roku 1870 a zkoumaná v letech 1952 a 1958 (Dohnal 1988, 42). Nezřetelné opevnění se soustřeďuje na vrcholovém plató, celková plocha uváděna mezi 7,2-9 ha (Dohnal 1988, 42; Salaš 1987, 279, Abb. 1). Opevnění dvoufázové, datované rámcově do BD-HA s možností přežívání do HB (Dohnal 1988, 42). Na J straně plošiny výzkum zachytil menší vstup. Na S okraji vrcholové pláně se prameny zmiňují o nápadném vybíhání valu mezi dvěma na povrchu patrnými skalisky s možností původního vstupu do vnitřního areálu hradiska (Dohnal 1988, 42). Zdá se, že tento předpoklad byl potvrzen právě při již zmíněné letecké prospekci, kdy se podařilo na sněhové pokrývce dobře rozlišit průběh valu a půdorys snad hlavní brány na S straně Tabulové hory (Obr. 5).

Nebývalá koncentrace výšinných opevněných sídlišť z doby popelnicových polí, nacházející se v obvodu Pavlovských vrchů, spolu se svým zemědělským zázemím v podobě desítek otevřených především velatických osad, situovaných na plochých hřbítcích či úbočích vybíhajících z úpatí hlavního hřebene nebo usazených přímo v inundaci řeky Dyje (Obr. 2) vytváří jednu z nejhustějších sídelních oikumen tohoto období. Lokality známé z odborné literatury již nejméně 125 let nebyly ve větší míře zkoumány a míra jejich dokumentace je více než nedostatečná. Mizivé jsou také naše informace o jejich vnitřním urbanismu. Nová terénní pozorování a objevy (viz Pavlov - Děvín II) však ukazují, že i v tak archeologicky frekventovaném regionu lze systematickým sledováním kraje a vhodnou aplikací moderních průzkumných metod dosáhnout mnoha překvapivých zjištění, jež by měla vést k ještě hlubšímu zájmu odborné veřejnosti o tento druh archeologického kulturního dědictví.

Literatura:

Dohnal, V. 1988: Opevněná sídliště z doby popelnicových polí na Moravě, Studie muzea Kroměřížska 88, Kroměříž.

Merta, J. - Unger, J. 1984: Objev "hradiska" na Pavlovských vrších (okres Břeclav), Jižní Morava 23, 260-262.

Merta, J. - Unger, J. 1985: Nová opevněná lokalita na Pavlovských vrších v katastru Pavlova, (okr. Břeclav), Přehled výzkumů 1983, Brno, 33.

Peška, J. 1993: Letecká prospekce Regionálního muzea v Mikulově na jižní Moravě v roce 1990, (okr. Břeclav, Hodonín), Přehled výzkumů 1990, Brno, 128-130.

Podborský, V. a kol. 1993: Pravěké dějiny Moravy. Brno.

Říhovský, J. 1955: Opevněná osada na Tabulové hoře u Klentnice na Moravě, Archeol. rozhledy VII, 28-32.

- 1957: Opevněné osady lidu s velatickou kulturou v Pavlovských vrších na jižní Moravě, Archeol. rozhledy IX, 110-112.

- 1958: Opevněná osada na Tabulové hoře u Klentnice, Přehled výzkumů 1958, 35.

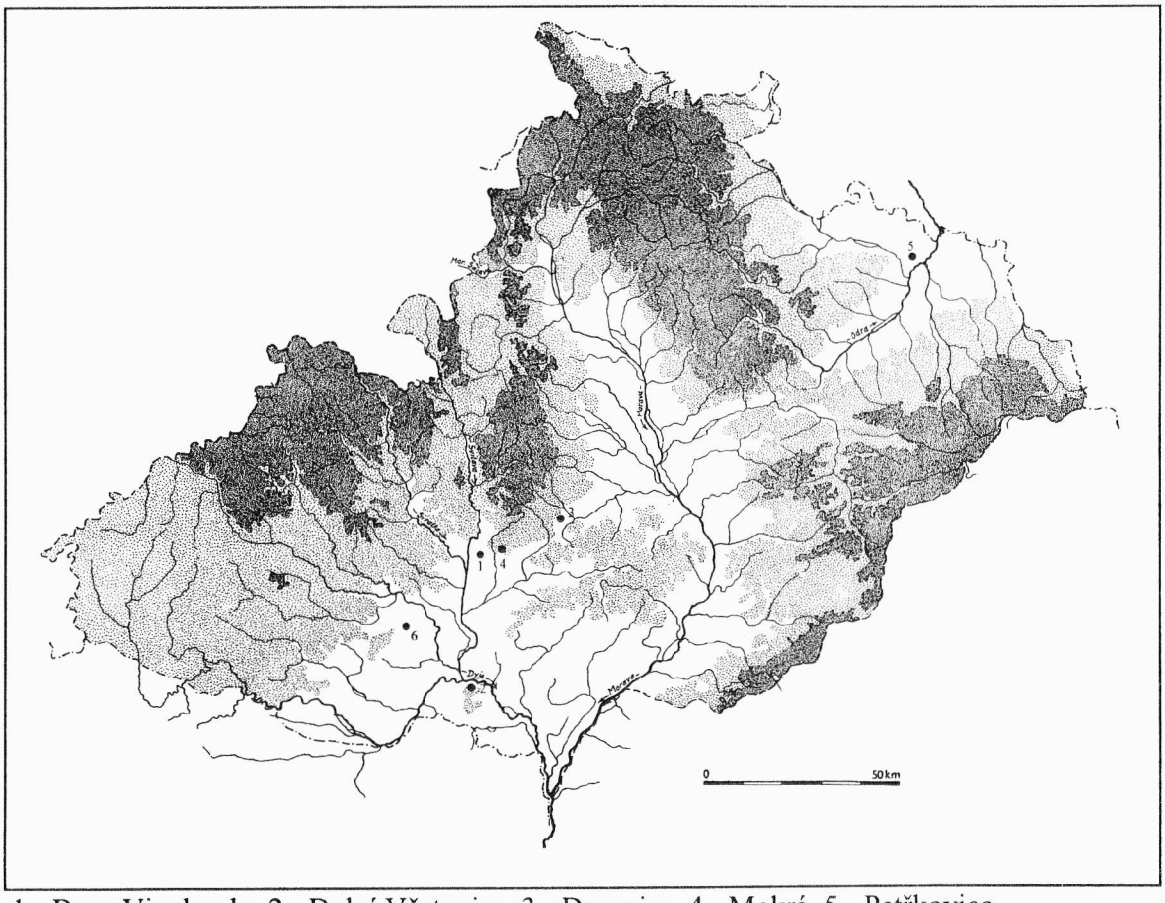
- 1959: Opevněné osady lidu velatické kultury na Pavlovských vrších na jižní Moravě, Přehled výzkumů 1959, 73.

Salaš, M. 1987: Zur Frage der jungbronzezeitlichen Höhensiedlungen in Südmähren, in: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas, Symposium Liblice 21-25.10.1985, Praha, 277-286.

Resumé

Neue Erkenntnisse über die urnenfelderzeitlichen Burgwälle auf den Pollauer Bergen. Obwohl die urnenfelderzeitlichen Burgwälle im Bereich der Pollauer Berge schon seit 125 Jahren bekannt sind, wurde ihnen weder von der Seite der Erforschung noch der Dokumentation keine größere Aufmerksamkeit gewidmet. Erst in der letzten Zeit haben die Prospektion aus der Luft und die Terrainbegehungen neue Erkenntnisse zur Struktur und Topographie dieses außerordentlichen Komplexes der jung- und spätbronzezeitlichen befestigten Siedlungen gebracht. Es handelt sich vor allem um die aus der Luft festgestellte neue Gliederung des größten Burgwalls auf dem Děvín, die Entdeckung einer neuen Befestigung in dessen unmittelbarer Nähe auf dem zur Burgruine Děvíčky abfallenden Bergabhang, die von uns als "vorgeschobene" Befestigung des großen Gipfelburgwalls interpretiert wird. Durch die Terrainbegehungen wurden Befestigungsreste auf der NW Seite der Bergs Kotel über dem Dorf Perná festgestellt, und während eines Fluges die Befestigung des Tafelbergs (Tabulová hora) bei Klentnice, mit mächtigem Eingang in dessen Südrand aufgenommen.

PALEOLIT A MEZOLIT

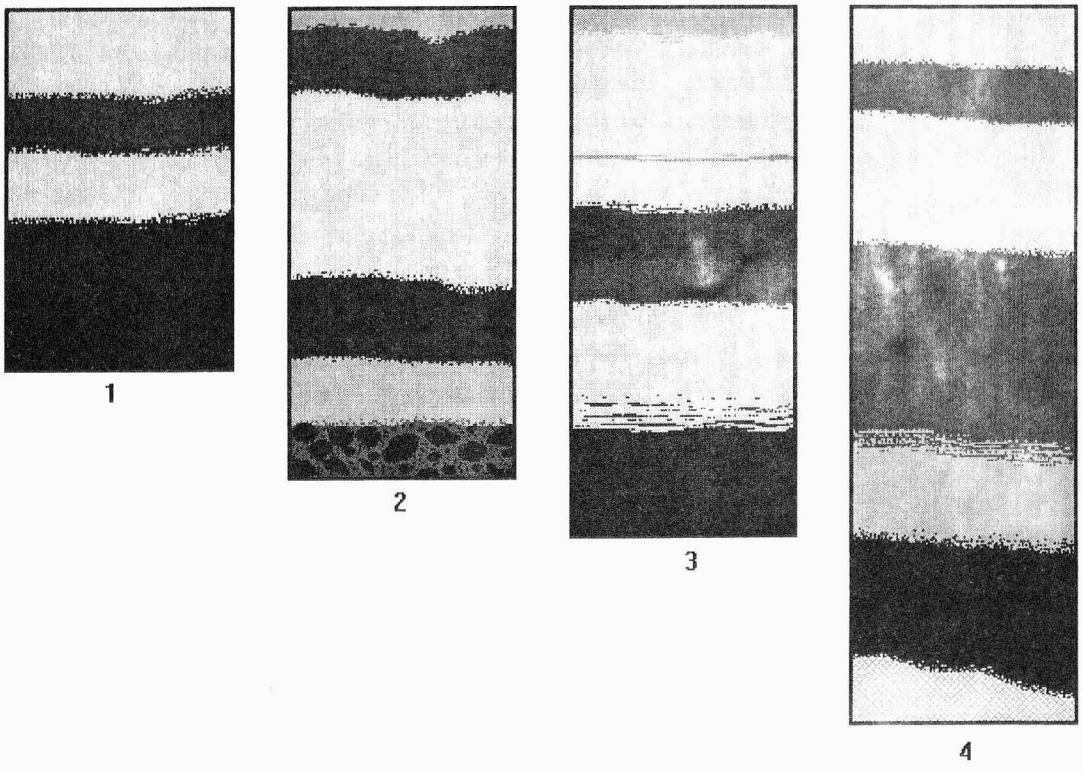
1 - Brno-Vinohrady, 2 - Dolní Věstonice, 3 - Drnovice, 4 - Mokrá, 5 - Petřkovice, 6 - Vedrovice

BRNO-VINOHRADY (okr. Brno-město)

Sídliště Vinohrady. Paleolit. Ojedinělé nálezy. Systematický průzkum a záchranný výzkum.

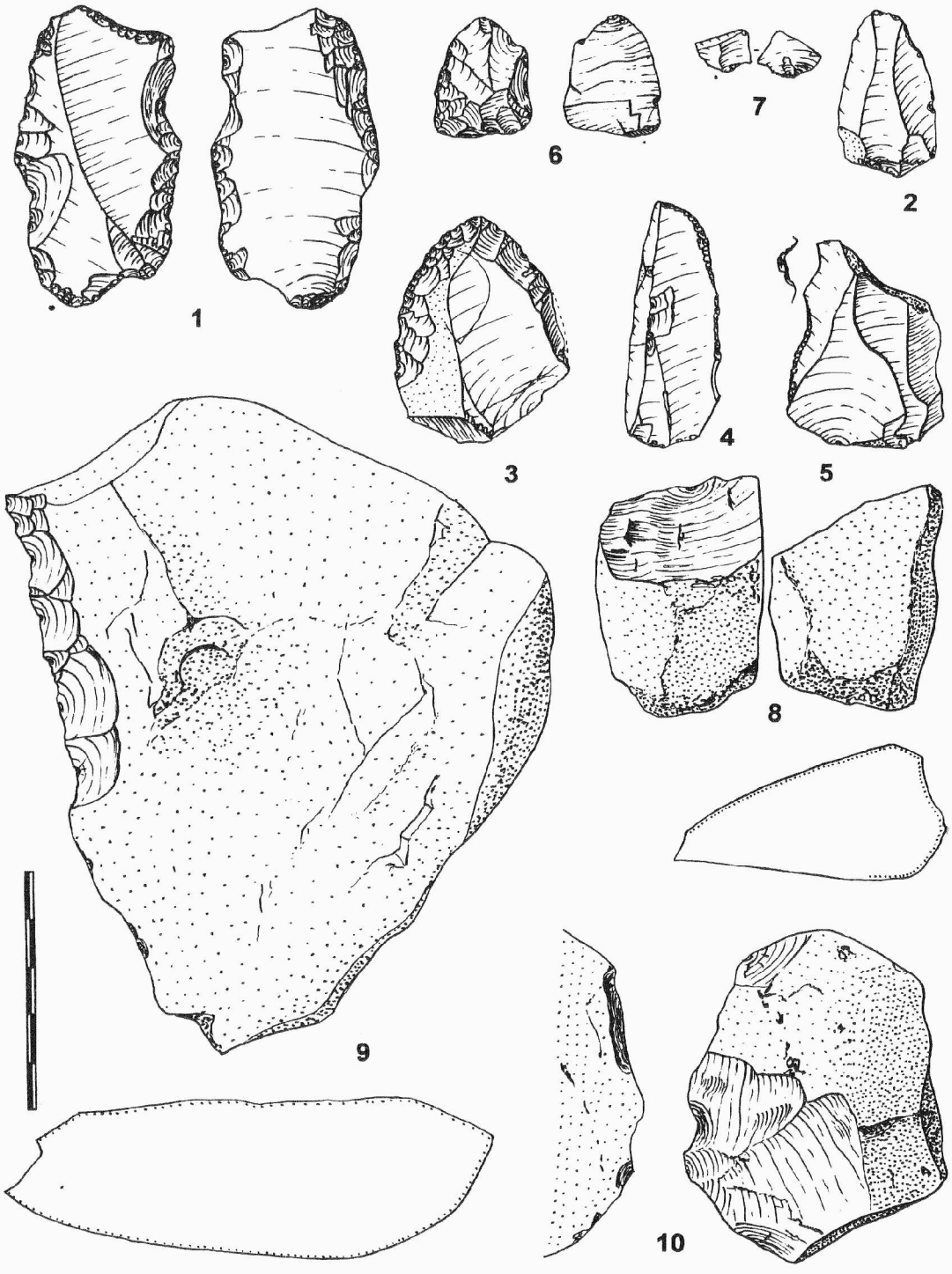
Název Vinohrady označuje návrší (290-300 m n.m.) na v. okraji brněnské kotliny. Dnes na většině plochy stojí stejnojmenné sídliště Vinohrady. Během stavebních prací byla a dodnes je tato trať pod dohledem archeologů z Archeologického ústavu AV ČR Brno. Jelikož stavební aktivity v tomto prostoru dosud neutichly, dochází dosud často k narušení sprašových souvrství. Při sledování těchto odkryvů bylo získáno několik artefaktů štípané industrie.

Počátkem 80. let, při zahájení stavebních prací, bylo na povrchu terciérní štěrkové terasy v prostoru dnešní ulice Prušánecká nalezeno pět artefaktů. Nejvýraznější z nich je masivní moustérský hrot (obr. 2:3) vyrobený ze severského pazourku. Výrazně obroušené hrany má levalloidní úštěp (obr. 2:2) s místní retuší. Další dva artefakty mají nevýraznou patinaci a jejich paleolitické stáří je tedy sporné. Jedná se o bifaciálně retušovanou čepel se značně otřelými hranami (obr. 2:1) a levalloidní úštěp (obr. 2:5). Výčet nálezů uzavírá hrubá čepel s patrnou přípravou úderové plochy vyrobená ze stránskoskalského rohovce.

Obr. 1. Brno-Vinohrady, stratigrafie. Popis vrstev v textu.

V létě roku 1992 při odkryvu základů školy v prostoru mezi ulicemi Valtickou a Velkopavlovickou byl začištěn profil (obr. 1:1) tvořený dvěma půdami: ve svrchní partii probíhal horizont rezavě hnědé půdy; bazi profilu tvořila mocná poloha tmavě hnědé půdy s uhlíky. Při začišťování a následném sondování v okolí nebyl získán žádný artefakt.

Obr. 2. Brno-Vinohrady, typologie

Na s. okraji Pálavského náměstí (obr. 1:2), v nadloží tmavě hnědé půdy (tentokrát bez poloh s uhlíky) oddělena 1 m mocnou polohou spraše probíhala další, rezavě hnědá půda již narušená stavební činností. Bazi profilu tvořila terasa. V její svrchní partii probíhala poloha

větších valounů (v průměru 10-15 cm) s vysokým obsahem rohovců - převládaly typy KL a typy označované jako rohovce z vysokých teras, rohovce typu SS nebyly ve sledovaném vzorku pozorovány. Ani tento odkryv neposkytl artefakty štípané industrie.

V základech pro nákupní centrum na Pálavském náměstí byla situace obdobná jako v předchozích dvou případech.

V letech 1992 - 1994 probíhaly stavební práce v prostoru křižovatek Prušánecká - Žarošická a Bzenecká - Žarošická. V tomto odkryvu byla pozorována následující stratigrafie (obr. 1:3): na povrchu narušená spraš byla členěna písčitou vrstvičkou; následoval půdní komplex tvořený polohou tmavě hnědé na bazi se světleji hnědou půdou; oddělena sprašovou mezivrstvou tvořila spodní partii profilu hnědočervená písčitá půda. Artefakty nalezeny nebyly.

Počátkem roku 1993 byl zahájen rozsáhlý odkryv v prostoru nad bývalou cihelnou Růženin dvůr. Stavebními pracemi byl narušen profil tvořený třemi půdami (obr. 1:4): ve svrchní části probíhala nevýrazná poloha světle hnědé půdy; oddělen spraší následoval hlavní nálezový horizont hnědočervené půdy; pod další spraší tvořila bazi profilu poloha černozemě, která nasedala na podloží tvořené horninami brněnského masivu. Po odstranění ornice byla na odkryté ploše nalezena čepel (obr 2:4) vyrobená z rohovce typu Stránská skála. Ve střední části profilu byla obnažena až 1.5 m mocná vrstva hnědočervené půdy s polohami drobného štěrku která obsahovala valouny z vyšších teras. Vizuálně je srovnatelná s holštýnským interglaciálem v cihelně (Smolíková - Kovanda 1983). Z tohoto horizontu pochází pravděpodobné křemenné choppery (obr. 2:8,10), křemencový chopper (obr. 2:9) a řada sporných kusů. Retušovaný artefakt drobných rozměrů (obr. 2:6) a mikroodštěpek (obr. 2:7) a úštěp byly vyjmuty z narušené polohy. Na jejich povrchu jsou stopy povlaku $CaCO_3$ s mírným červenavým nádechem. Je proto pravděpodobné, že pocházejí z popisovaného půdního horizontu.

Závěrem je možno konstatovat, že na Vinohradech byly získány další stopy pobytu člověka v různých obdobích paleolitu (většina povrchových nálezů - mladý paleolit, v půdě - starý paleolit). Pro studium nejstaršího osídlení Moravy jsou důležité zejména nálezy stratifikovaných kusů a proto i v budoucnu bude nutno věnovat náležitou pozornost odkryvům sprašových souvrství v Brně a okolí.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Smolíková, L. - Kovanda, J. 1983: Das Bedeutung der pleistozänen Sedimente des Fundortes Růženin dvůr (Brno-Židenice II) für die Stratigraphie des Brno-Beckens. Anthropozoikum 15, 9-34.

Summary:

In early 80'ies, during the building activities on Vinohrady hill, there was collected several probably EUP stone artifacts (Fig. 2:1-5) on the top of the Miocene gravel terrace. There was also documented four sections with Middle Pleistocene soils, one of them yielded possible Lower Paleolithic stone artifacts (Fig. 2:6-10).

DOLNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)

Dolní Věstonice I, III. Paleolit - gravettien. Sídliště. Systematický výzkum.

V rámci projektu výzkumu gravettienu byly v roce 1993 provedeny výzkumy na dvou lokalitách dolnověstonicko-pavlovské sídlení aglomerace, doplňované průběžně povrchovým průzkumem mikroregionu (lok. IIa, IIb).

Lokalita I

V návaznosti na předchozí výzkumy B.Klímy v nejvyšší části stanice I (Klíma 1952, 1981) a sérii 6 sond vyhloubených zde v roce 1990 (Svoboda 1993) jsme přistoupili k většímu odkryvu (sonda 7a). Sonda o rozměrech 5 x 7,75 m byla situována do meze v sousedství výkopu B.Klímy z roku 1979 (NZ 932/80) a našich sond č. 7 a 8. Sonda se v s. části zahlubovala asi do 0,5 m a ve směru k j., proti svahu meze postupně dosáhla hloubky až 4.60 m. Podstatnou část (3 m v nejhlubší části) tvořily navážky tělesa meze. Pod nimi následovala čistá spraš nepravidelné mocnosti. Kulturní vrstva ve formě prostorově omezených čoček, místy i několikanásobně přes sebe zvrstvených, ležela na kontaktu spraše s podložními terciérními jíly. Povrch jílů však byl druhotně porušen mírně šikmo probíhajícími dislokacemi, podél nichž podloží stupňovitě poklesávalo v celých blocích po svahu dolů (výškové rozdíly mezi stupni dosahují až 1 m). Ze získaných profilů je zřejmé, že k těmto procesům došlo po ukončení osídlení, ale před usazením nadložní spraše, v níž již tyto dislokace nejsou patrné.

Kulturní vrstvu tvoří čočky homózního sedimentu s uhlíky, štěpinami kostí savců a štípanou industrií. Poloha těchto předmětů byla zaznamenávána trojrozměrně a počítačově zpracována (NZ 382/94). Ve srovnání s ostatními částmi dolnověstonické stanice je soubor zajímavý zejména vyšším zastoupením moravských kamenných surovin z říčních štěrků, jmenovitě valounků křemene a spongolitového rohovce.

K datování osídlení v této části stanice lze rámcově použít datum z nedaleké sondy 9 (výzkum 1990): GrN 18189: 25 950 + 630 -580 B.P.

Lokalita III - Rajny

Osídlení této lokality (počátek ml.paleolitu v nejvyšších částech, gravettien níže po svahu) zachytil v souvislosti s budováním teras pro vinohrady již B.Klíma (1971). Nový průzkum se zaměřil jak na sondáže v různých polohách svahu, tak na plošný odkryv v místě nejhustší kumulace nálezů (Škrdla a kol. 1996). Současně pokračovaly povrchové sběry v zájmové oblasti lokality.

Poloha naleziště leží na poměrně strmém svahu. Na bazi výkopů leží souvrství přemístěných půdních sedimentů. Následuje soliflukční poloha uzavřená v nejvyšší části tmavou, humózní kulturní vrstvou s uhlíky, horizontálně členěnou střídajícími se propálenými polohami a vertikálně opět prostoupenou menšími dislokacemi. Souvrství uzavírá poslední würmská spraš.

Osídlení na 5. terase (sondy A,B) zřejmě tvoří uzavřený sídelní celek s centrálně umístěnými zbytky ohniště, silně porušenými svahovým posunem. Nálezy tvoří kosti savců (převážně mamutů), štípaná kamenná industrie (s několika výraznými typy hrotů) a ozdobné předměty (dentálie). Téměř polovinu inventáře štípané industrie tvoří přepálené artefakty.

Výzkum celé dochované části sídleního celku pokračoval v roce 1994 a bude dokončen v roce 1995. Uhlíky z centrálního ohniště poskytly datum, které lokalitu staví na sám závěr osídlení dolnověstonicko-pavlovské aglomerace: GrN 20392: 24 560 +660 -610 B.P.

Sondáž na 3. terase (sonda C) zachytila těsně pod povrchem soliflukční polohu s ojedinělými artefakty štípané kamenné industrie a pozůstatky mamutí lebky spolu s dalšími kostmi.

Výkop na 2. terase poskytl radiolaritovou čepel z hrany jádra a prstní článek nosorožce. Nálezy ležely v čočce hnědé, soliflukcí porušené půdy v hloubce 2,5 m ve spraši.

V budoucnu lze tedy předpokládat další nálezy v celém areálu stanice.

Jiří Svoboda, Petr Škrdla, Lenka Jarošová, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Klíma, B. 1952: Druhý sídlení objekt a paleolitická keramická pec v Dolních Věstonicích, Arch.rozhl. 4, 193-197.

- 1971: Výzkum paleolitických stanic pod Pavlovskými kopci (o.Břeclav), Přehl.výzk. 1970, 6-8.

- 1981: Výzkum paleolitické stanice u Dolních Věstonic (o.Břeclav), Přehl.výzk. 1979, 7-8.

Svoboda, J. 1993: Erforschung der paläolithischen Station Dolní Věstonice I (Bez. Břeclav), Přehl.výzk. 1990, 67, 152-153.

Škrdla, P., Cílek, V., Přichystal, A. 1996: Dolní Věstonice III, excavations 1993-1995. In: J.Svoboda, ed.: Paleolithic of the Middle Danube region. Spisy AÚ AV ČR Brno 5, 173-190.

Summary:

As a part of the Gravettian project, excavations in 1993 concentrated on two sites of the Dolní Věstonice - Pavlov area: DV I (part of an irregularly preserved cultural layer in the uppermost part of the site) and DV III (a separate settlement unit, dated around 24.500 B.P.). The results were completed by intensive surface surveys (DV IIa, IIb).

DOLNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)

Dolní Věstonice III („Rajny"). Paleolit - gravettien. Sídliště. Systematický výzkum.

V roce 1994 byla rozšířena plocha zkoumaná roce 1993 (viz předcházející článek: Dolní Věstonice, Svoboda-Škrdla-Jarošová). Výzkum rozšířil kolekci artefaktů štípané kamenné industrie, poskytl kosti lovené zvěře i ozdobné předměty (dentálie). Výzkum této koncentrace (objekt 1) byl uzavřen, v příštích letech bude věnována pozornost výše položeným polohám lokality.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Summary:

In 1994, the area excavated in 1993 was enlarged. The excavation yielded artifacts of chipped stone industry, bones of hunted animals, and decorative objects (Dentalium). Excavations of this concentration (unit 1) was finished, and during the following years, attention will be focused on the upper parts of the locality.

DRNOVICE (okr. Vyškov)

"Za horkó" - Drnovice III. Paleolit - szeletien. Systematický povrchový průzkum.

V roce 1993 pokračoval pan Miroslav Daněk v intenzivním povrchovém průzkumu paleolitických lokalit v celém prostoru Vyškovské brány. Nejucelenější novou kolekci shromáždil z lokality Drnovice III - Za horkó, která byla objevena jako jedna z posledních (v r. 1992) a není tedy ještě zdaleka vyčerpána. Leží na návrší JZ od obce v n.v. 310-320 m n.m. pod televizním vysílačem, kde tvoří artefakty zhruba oválnou koncentraci (mapa viz Svoboda 1994, obr. 1).

Nová kolekce je vyrobena převážně z různých typů rohovců (v regionu běžný spongolitový rohovec, ale rovněž rohovce typu Stránská skála), z pazourku, křemence, křemene a ojediněle z radiolaritu. Tvoří ji jádra (22 ks), úštěpy (138 ks), čepele a mikročepele (28 ks), úlomky a třísky (258 ks), místně retušované artefakty (10 ks) a retušované nástroje (56 ks). Vzhledem k určité typologické svéráznosti této industrie představuje nový soubor nástrojů obohacení dosavadních poznatků o mladopaleolitickém vývoji v regionu.

Nový soubor nástrojů tvoří 6 škrabadel (vesměs plochá, ale i s náběhem k masívnějším tvarům, včetně kombinace s rydlem), 6 rydel (převážně atypická lomová, méně hranová), 5 hrotů (2 zlomky unifaciálních list. hrotů, 1 zlomek s ventroterminálně retušovanou bazí, první svého druhu v regionu, 1 moustérský hrot, 1 atypický hrot), klínový nůž, 11 drasadel (převážně s výraznými strmými retušemi), 10 retušovaných čepelí (5 laterálně, 5 příčně), 1 vrták, 2 zobce, 2 oškrabovače, 6 dlátek a odštěpovačů, 3 vruby a 4 zoubkované nástroje.

Spojíme-li kolekce z roku 1992 a 1993, získáme soubor 81 retušovaných nástrojů, který je již statisticky vyhodnotitelný. Procentuální složení charakterizuje vyrovnaný podíl škrabadel (9,9 %, v tom 3,7 % aurignacoidních) a rydel (9,9 %), tvarově variabilní skupina hrotů (list. hroty - 3,7 %, jiné bifasy - 2,5%, ventroterm. ret. hrot - 1,2 %, okrajově ret. hroty - 3,7%, ostatní hroty - 1,2 %), vysoký podíl drasadel (17,3 %), vrubů a zoubkovaných nástrojů (17,3 %) a ostatní (33,1 %, zejména ret. čepele - 16 %, dlátka a odštěpovače - 11,1 %). V rámci moravského szeletienu se taková skladba blíží nejvíce szeletienu z nedalekých Opatovic I. Vzhledem k morfologii hrotů, k vysokému podílu ret. čepelí, dlátek a odštěpovačů a celkově drobným rozměrům industrie (přítomnost mikročepelí) ji můžeme srovnávat rovněž s jinak ojedinělým szeletienem s převahou rydel z Vincencova na Prostějovsku (Svoboda - Přichystal 1978).

Jiří Svoboda, AÚ AV ČR Brno

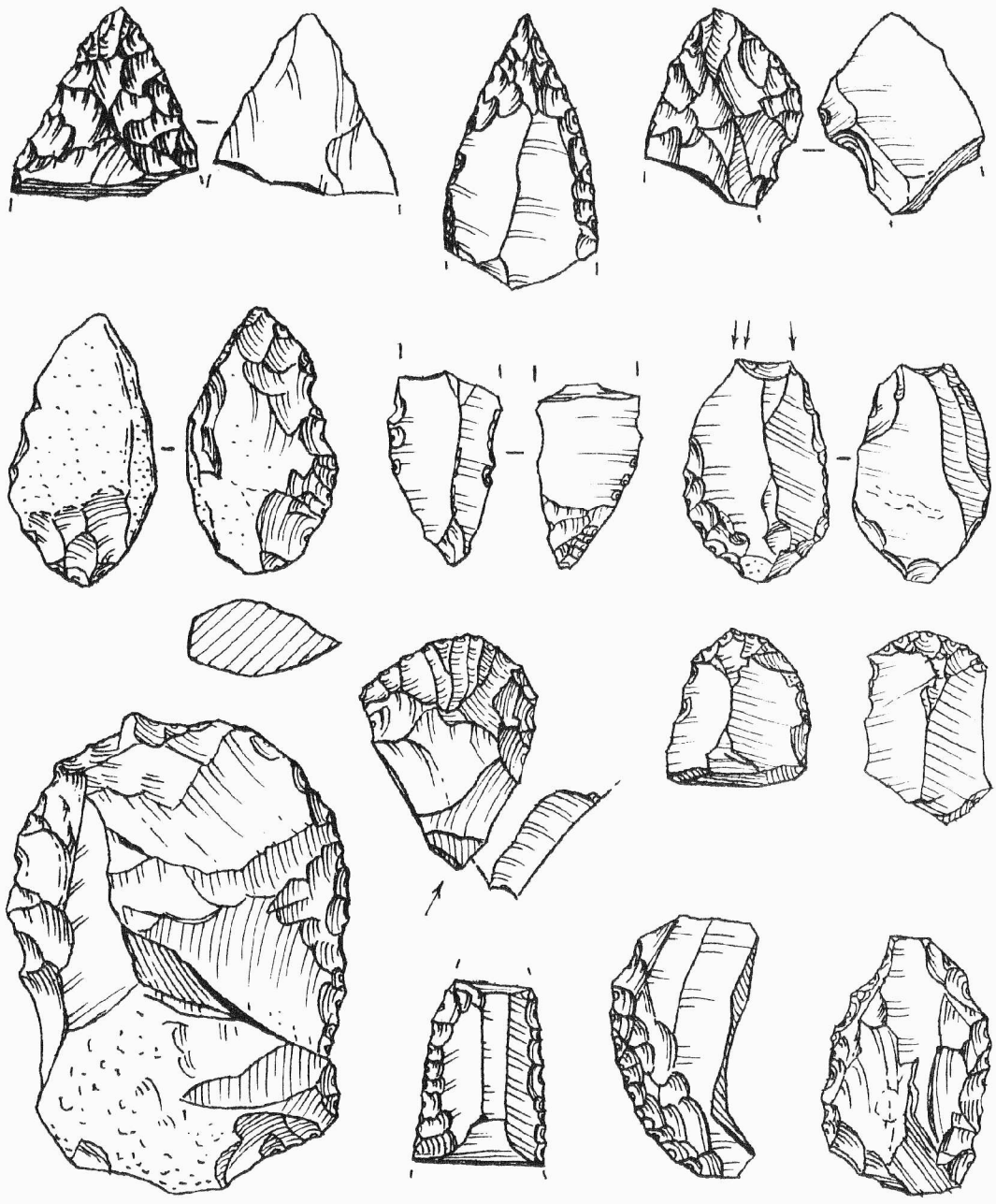
Literatura:

Svoboda, J. 1994: The Upper Palaeolithic settlement of the Vyškov Gate: Regional survey, 1988-1992. Památky archeologické 85, 18-34.

Svoboda, J. - Přichystal, A. 1987: Szeletská industrie z Vincencova. Čas. Moravského muzea Sc. soc. 72, 5-19.

Summary:

In frame of a systematic surface survey of the Vyškov Gate area, the Szeletian assemblage Drnovice III is typical for morphology of the points and relative frequency of retouched blades and chisels.

Obr.1. Drnovice, okr. Vyškov, lok. III (Za horkó). Výběr artefaktů szeletienu.

MOKRÁ (okr. Brno-venkov)

Mokrá-lom I . Paleolit - magdalénien. Drobná stanice. Záchranný výzkum.

Díky systematické rekognoskaci terénu prováděné od poloviny 80. let P. Kosem byla v prostoru skrývek nad severní hranou mokerského lomu shromážděna kolekce paleolitických artefaktů. Předběžné ověřovací sondáže provedené v roce 1993 zachytily artefakty in situ v dosud neporušených polohách. Protože hrozilo přímé ohrožení lokalit v důsledku postupující těžby v lomu, přistoupil AÚ AV ČR Brno spolu s ÚAPP Brno po dohodě s CVM a.s. k

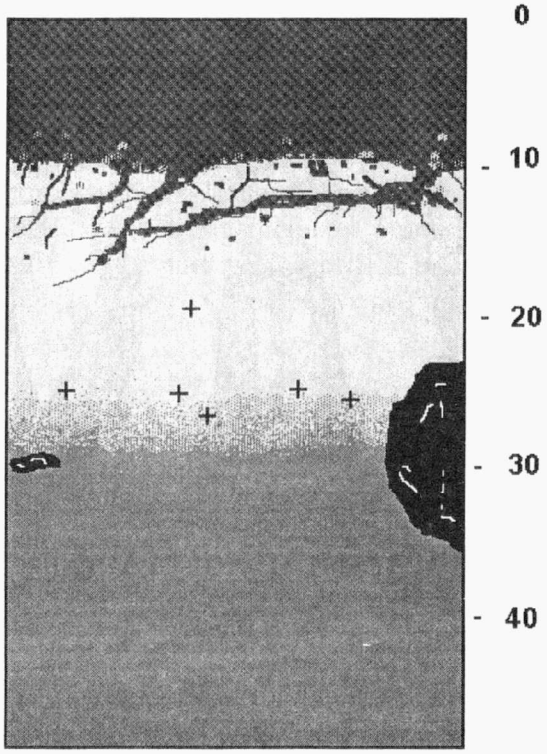
záchrannému výzkumu. Lokalita Mokrá-lom I byla zkoumána v září a říjnu 1994, lokalita Mokrá-lom II bude prokopána v následujícím roce.

Poloha

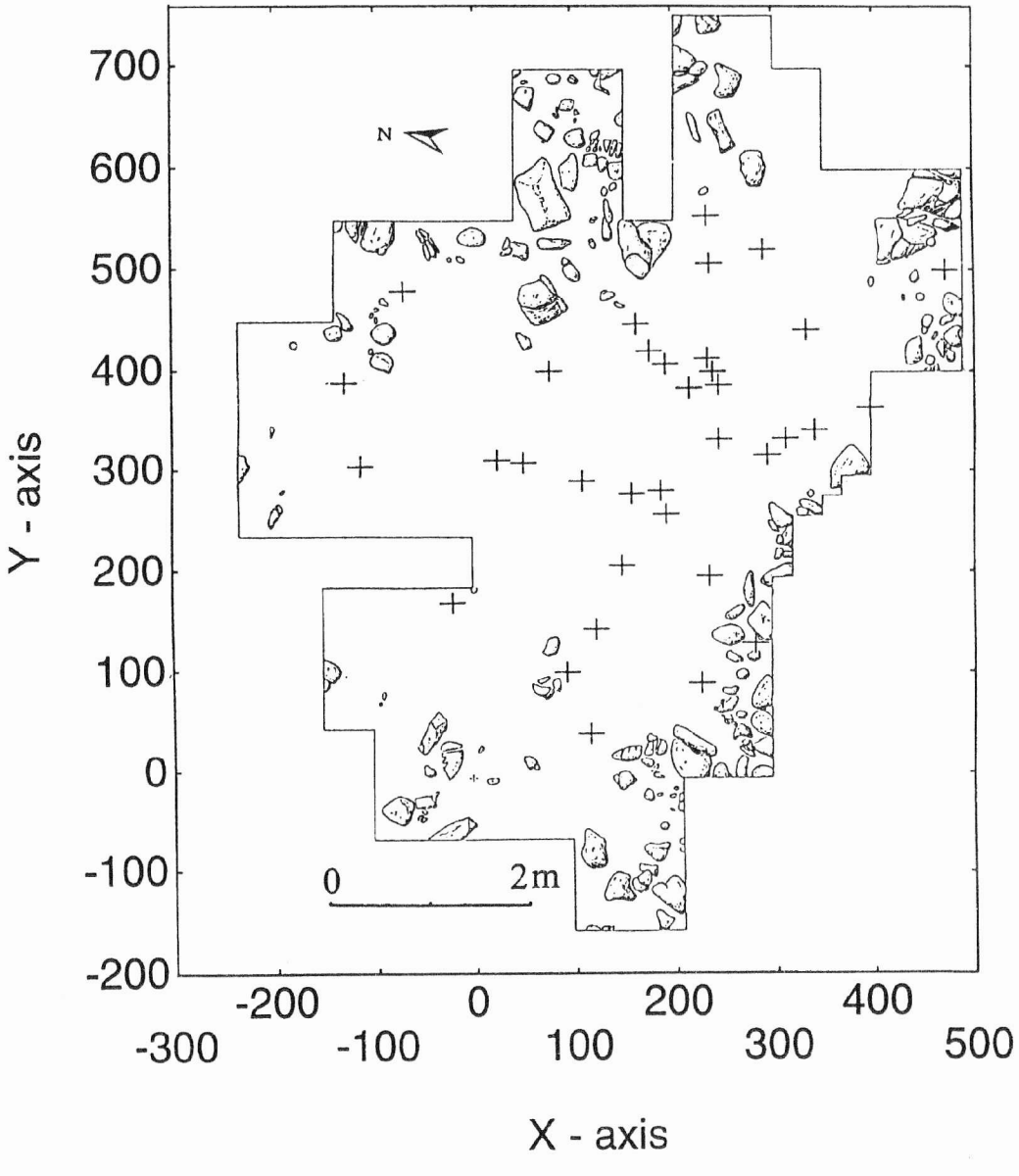
Lokalita je situována v sz. části lomu Mokrá-západ v mírné depresi vyúsťující do údolí, od kterého je oddělena v této části nevysokým převisem. Depresi ohraničují škrapová pole, její vnitřní část je vyplněna hlinitými sedimenty. Ve vlhčích obdobích zde stávala voda. I v současných suchých létech byla především podložní půda vlhká.

Stratigrafie

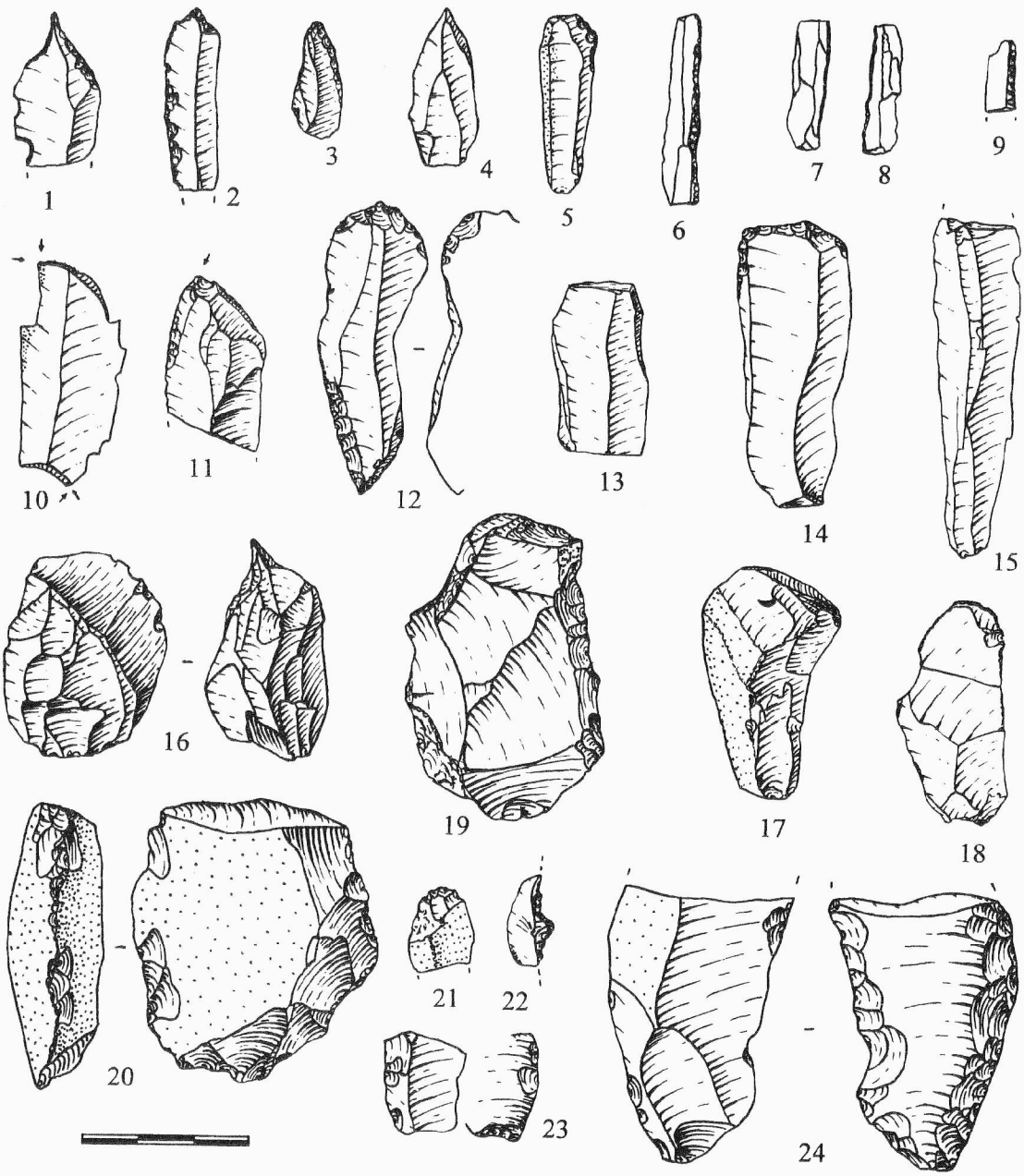
Pod sypkou, humózní a poměrně tenkou vrstvou recentní půdy probíhala 10-25 cm mocná poloha sprašové hlíny silně ovlivněné bioturbací. Tato poloha plynule přecházela do hnědočervené, dobře vyvinuté, jílovité interglaciální lesní půdy. Artefakty štípané industrie ležely většinou na rozhraní spraše a půdy, některé byly již v čisté spraši. Vzhledem k agresivnímu prostředí se kostěné artefakty nedochovaly. Spraš, rozhraní spraš/půda a půda obsahovaly uhlíky. E.Opravil určil vzorky z rozhraní spraš/půda jako jasan ztepilý, buk lesní a lípa. Z tohoto posudku je zřejmé, že se jedná o intruze z podložního interglaciálu nebo holocénu (bioturbace). Ve spraši ojediněle, ale častěji na rozhraní spraš/půda a v půdě byly nalézány většinou křemenné valounky z vyšších terasových stupňů.

Obr.1. Mokrá-lom I: Stratigrafie

Obr.2. Mokrá-lom I: Rozptyl štípané industrie

Obr.3. Typologie: 1-18: Mokrá-lom I; 19: Mokrá-lom III; 20-24: Mokrá-lom II (23-24: depozitář MZM)

Rozptyl artefaktů v ploše

Artefakty se kumulují ve středu zahlíněné deprese, který je vymezen vápencovými kameny a bloky (obr.2). Východně od prokopané plochy lze předpokládat další, podobnou koncentraci. Ta však byla během skrývky zničena. Podařilo se zachytit pouze ojedinělý úštěp na souřadnici [675,910]. Několik artefaktů z tohoto prostoru bylo získáno z kořenů opodál ležících vytrhaných pařezů. Přesto, že ležely in situ ve zbytcích sedimentů mezi kořeny, není jejich přesná lokalizace známa. Stratigrafická situace a hustota nálezů v sedimentech z kořenů stromů odpovídala prokopané ploše.

Otázkou zůstává interpretace "kamenného valu" ohraničujícího osídlenou plochu. Je zřejmé, že nálezy ho respektují. Přesto, že byl výzkum směrován tak, aby odhalil případné

zbytky konstrukce obydlí, je třeba konstatovat, že nebyl nalezen žádný důkaz na podporu této teorie. Kameny měly vztah k podložní půdě a nebyly lidskou činností přesunuty - bloky rozpadlé na několik kusů ležely pohromadě. Pouze skupina čtyř kamenů u z. okraje sondy a některé další ve valu ležely v nálezové vrstvě. Je tedy pravděpodobné, že člověk pouze dotvořil příhodnou polohu - zahlíněnou depresi obklopenou rozsáhlými škrapovými poli. Konfigurace terénu a pedologický (J.Hradilová) rozbor však připouštějí i možnost splachu artefaktů z okolí.

Nástroje i čepele se zdají být nahodile roztroušeny po celé ploše a jejich část se dochovala ve zlomcích. Tento fakt spolu s přítomností odpadu z ostřených nástrojů (mikroodštěpky) svědčí o intenzivním užívání respektive ostření nástrojů v prostoru zkoumané plochy.

Industrie

Během výzkumu bylo získáno 31 stratifikovaných artefaktů štípané kamenné industrie a 13 mikroodštěpků. Až na jednu vyjímku (rohovec typu Olomučany) byly všechny artefakty raženy ze severského pazourku. Kolekce obsahuje 7 typů (23%). Nejpočetněji zastoupeným typem je mikročepel s otupeným bokem - 3 kusy (obr.3:6-8), dále soubor obsahuje typický magdalénský vrták (obr.3:1), dvě rydla z nichž jedno je hranové na vkleslé retuši (obr.3:11) a druhé je dvojité, v obou případech asymetrické klínové (obr.3:10). Výčet typů uzavírá kombinace škrabadlo/hrot (obr.3:12). Soubor doplňují místní retuše (obr.3:17,18), hrotité čepele (obr.3:4), jádro (obr.3:16) a 7 neretušovaných čepelí (obr.3:13,15). Z kořenů opodál ležících vyvrácených pařezů (viz dále) bylo z neporušených poloh získáno dalších 5 artefaktů a 5 mikroodštěpků.

Na souřadnici [100,670] byla nalezena drobová destička o rozměrech 10x15x1 cm. Její souvislost s osídlením však není prokazatelná.

Povrchový sběr v okolí lokality poskytl další tři artefakty. Ze dvou typů je jeden vrták (obr.3:2) a jedna mikročepel s otupeným bokem (obr.3:9).

Vrták (obr.3:3), čepelové škrabadlo (obr.3:14), a zlomek čepele se morfologicky hlásí k osídlení lidem s moravskou malovanou keramikou (doloženo poblíž) a do sprašové hlíny se dostaly druhotně. Další dvě nepatinované čepelky ze stejné série (nelze je však na sebe přiložit - chybí jedna mezi) ukazují na možnost jejich výroby přímo na místě.

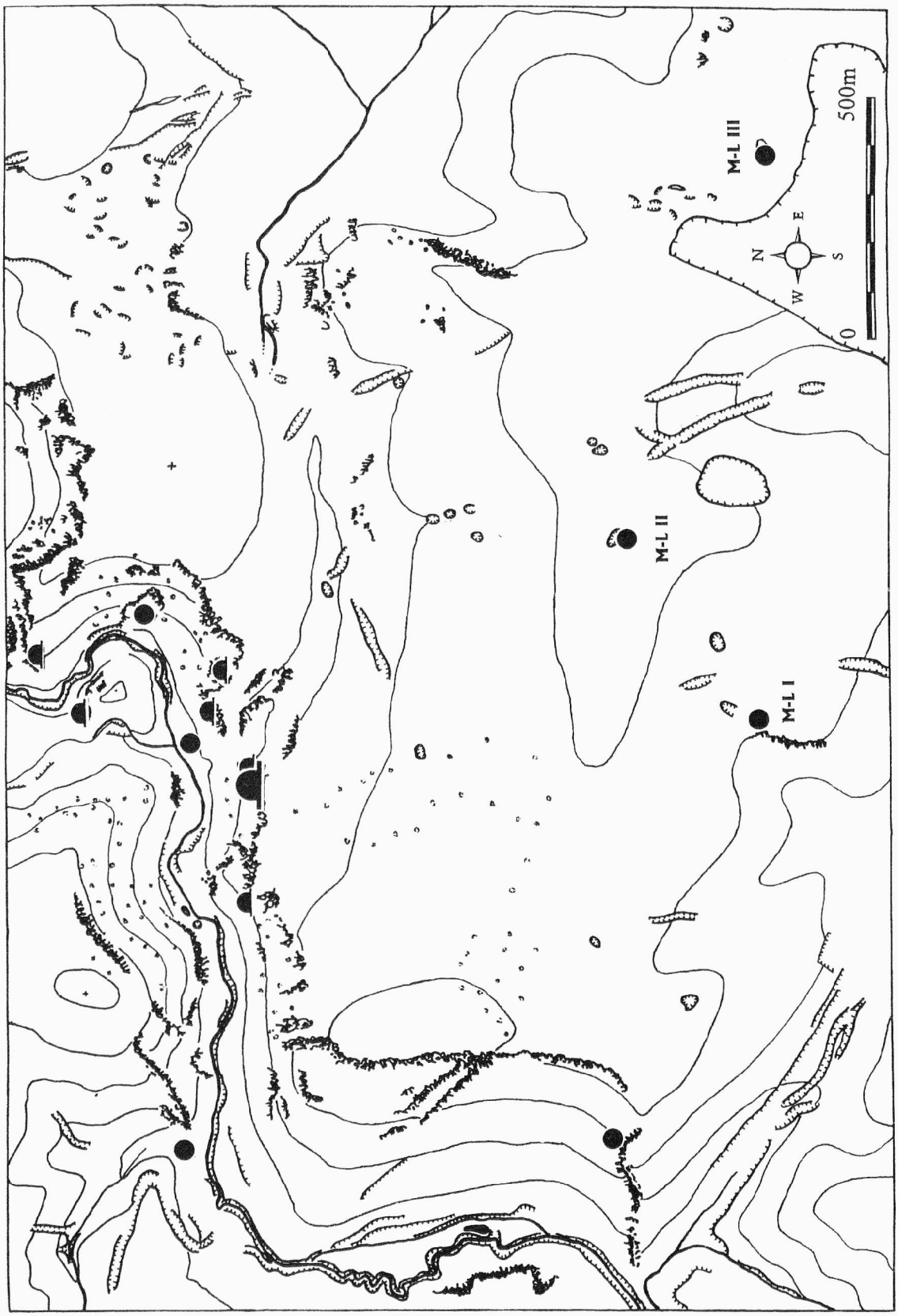
Závěr

V prostoru zalesněné planiny Mokerského lesa byly v souvislosti se skrývkami v předpolí lomu Mokrá objeveny tři malé paleolitické stanice. První z nich (Mokrá-lom I) byla prozkoumána v roce 1994 a datována do magdalénienu, lokalita Mokrá-lom II (byly provedeny předběžné sondáže) bude zkoumána v následujících letech. Lokalita Mokrá-lom III (Čihálky) již zanikla v důsledku pokračující těžby. Skrývkám v předpolí lomu bude věnována zvýšená pozornost i v následujících letech.

Petr Škrdla, AÚ AV ČR Brno

Summary:

A small Magdalenian site was discovered in the vicinity of Mokrá limestone quarry. Rescue excavations, in the area endanger by limestone exploitation, will be continued.

Obr.4. Mokrá-lom: Nové paleolitické stanice a jejich vztah k jeskynním lokalitám jižní části Moravského Krasu

PETŘKOVICE (okr. Ostrava)

Petřkovice I. Paleolit - gravettien. Sídliště. Systematický výzkum.

V odstupu 40 let, s použitím nových metod a v kontextu šíře koncipovaného projektu výzkumu gravettienu, přináší obnovení výzkumu paleolitické stanice na Landeku tyto nové poznatky:

1. Radiometrické datování metodou C 14 provedené laboratoří v Groningen (20.790 ± 270 B.P., 23.370 ± 160 B.P.) potvrzuje zařazení stanice do mladší fáze gravettienu (willendorfsko-kostěnkovská fáze s charakteristickými hroty s bočním vrubem), která je dosud v moravsko-slezském prostoru podstatně méně známa než starší (pavlovská) fáze.
2. Nové stratigrafické vyhodnocení profilu ve spolupráci s Geologickým ústavem AV ČR a Slezskou univerzitou v Sosnowci upřesnilo dosavadní interpretaci charakteru a geneze sedimentů v nadloží paleolitické vrstvy.
3. Plošný odkryv v centrální části lokality Ia, která byla před 40 lety pro výzkum nepřístupná (vzrostlé stromy), umožnil propojit tři hlavní čočky s paleolitickým osídlením, interpretované tehdy jako samostatná obydlí. V centrální části (v těsném sousedství místa nálezu ženské figurky z hematitu) jsme zachytili dvě plochy pokryté červeným barvivem, různá zahloubení, ohniště, kumulace kamenných artefaktů a ojedinělé mamutí stoličky.
4. Podrobněji jsme měli možnost prozkoumat a srovnat rovněž poměry na periferii lokality Ia, kde nálezy artefaktů mizí, ale ojediněle se objeví velké kamenné předměty.
5. Plošné odkryvy v okolí (lokality Ib, Ic) zastihly paleolitické artefakty stále v poměrně hustých koncentracích, avšak mělčeji pod povrchem a v odlišných sedimentačních podmínkách, méně příznivých pro zachování kontextuálních informací.
6. Z typologického rozboru štípané industrie vyplynulo, že soubor získaný z lokality Ic se dosti výrazně odlišuje od industrií z částí Ia a Ib.

Konečnou interpretaci nově prozkoumané plochy dokreslí probíhající mineralogické a chemické analýzy, inventarizace nalezených artefaktů a planigrafické vyhodnocení jejich rozptylu.

Jiří Svoboda - Lenka Jarošová, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Jarošová, L., Cílek, V., Oches, E.W., Snieszko, Z. 1996: Petřkovice I, Excavations 1994-1995. In: J.Svoboda, ed., Paleolithic in the Middle Danube region. Spisy AÚ AV ČR Brno 5, 191-206.

Klíma, B. 1955: Výsledky archeologického výzkumu na tábořišti lovců mamutů v Ostravě-Petřkovicích v roce 1952 a 1953. Časopis Slezského musea 4, 1-35.

Svoboda, J. 1996: Tábořiště pravěkých lovců. In: Landek, svědek dávné minulosti. Ostrava-Librex, 30-42.

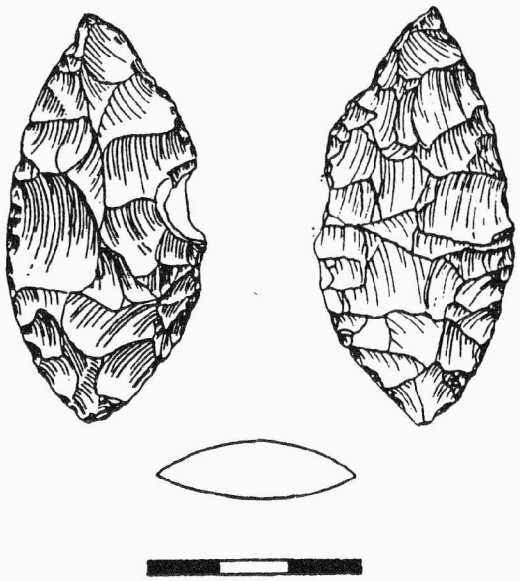
Summary:

The reopened excavation at Petřkovice proved its Upper Gravettian age (C 14 datings between 21.000 - 23.500 B.P.), precised the stratigraphy and spatial patterning (separation of spatially and typologically different sites Ia-Ic, analysis of center-periphery relationships within the site Ia, and discovery of red-coloured spots in its center).

VEDROVICE (okr.Znojmo)

Vedrovice I. Szeletien. Ojedinělý nález. Povrchová prospekce v rámci systematického výzkumu MzM Anthropos Brno.

Při exkurzi na lokalitu Vedrovice, nalezla paní L.Nerudová, na poli, mezi polohou Vedrovice I a Vedrovice Ia (mapa 1), oboustranně plošně retušovaný listovitý hrot o délce 57, šířce 28 a tloušťce 9 mm (Obr.1). Vyrobený je z místního rohovce typu Krumlovský les poměrně pečlivou plošnou retuší, která na hranách přechází do drasadlovité retuše, a je pouze minimálně poškozen orbou.

Obr. 1. Plošně retušovaný listovitý hrot z Vedrovic

Přestože byl nalezen v aurignacienském kontextu, je více než zřejmé, že aurignacienu nenáleží (srov. výskyt szeletských hrotů v míškovickém typu). V blízkém okolí, u výběžků Krumlovského lesa, se nachází mimo stanic aurignacienu i několik szeletienských nalezišť: Vedrovice V, Jezeřany I a IV... Vzhledem ke vzdálenosti k nejbližší szeletienské stanici je dosti pravděpodobné, že se jedná o hrot (kopí) ztracený v průběhu lovu. Otevřenou zůstává otázka, ze které stanice szeletienu nalezený hrot pochází, ale s jistotou se dá říci, že určitě nepatří poloze Jezeřany I, neboť v tamní kolekci se listovité hroty tohoto typu nevyskytují.

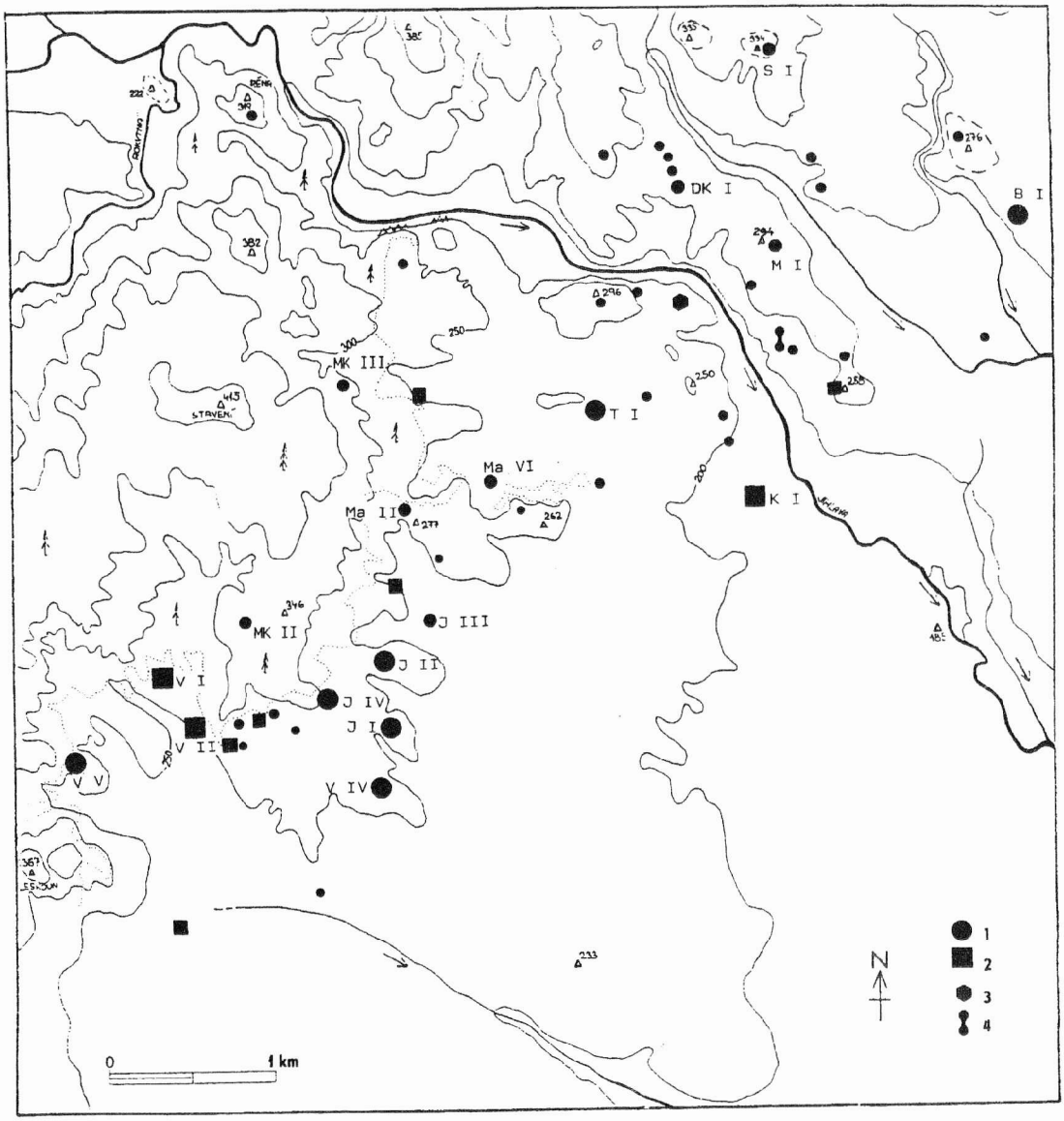
Zdeňka Nerudová, MzM

Literatura:

Oliva, M. 1993: Zahájení výzkumu paleolitické lokality Vedrovice Ia (okr. Znojmo). ČMM LXXVIII, sc.soc., str. 11-22. Brno.

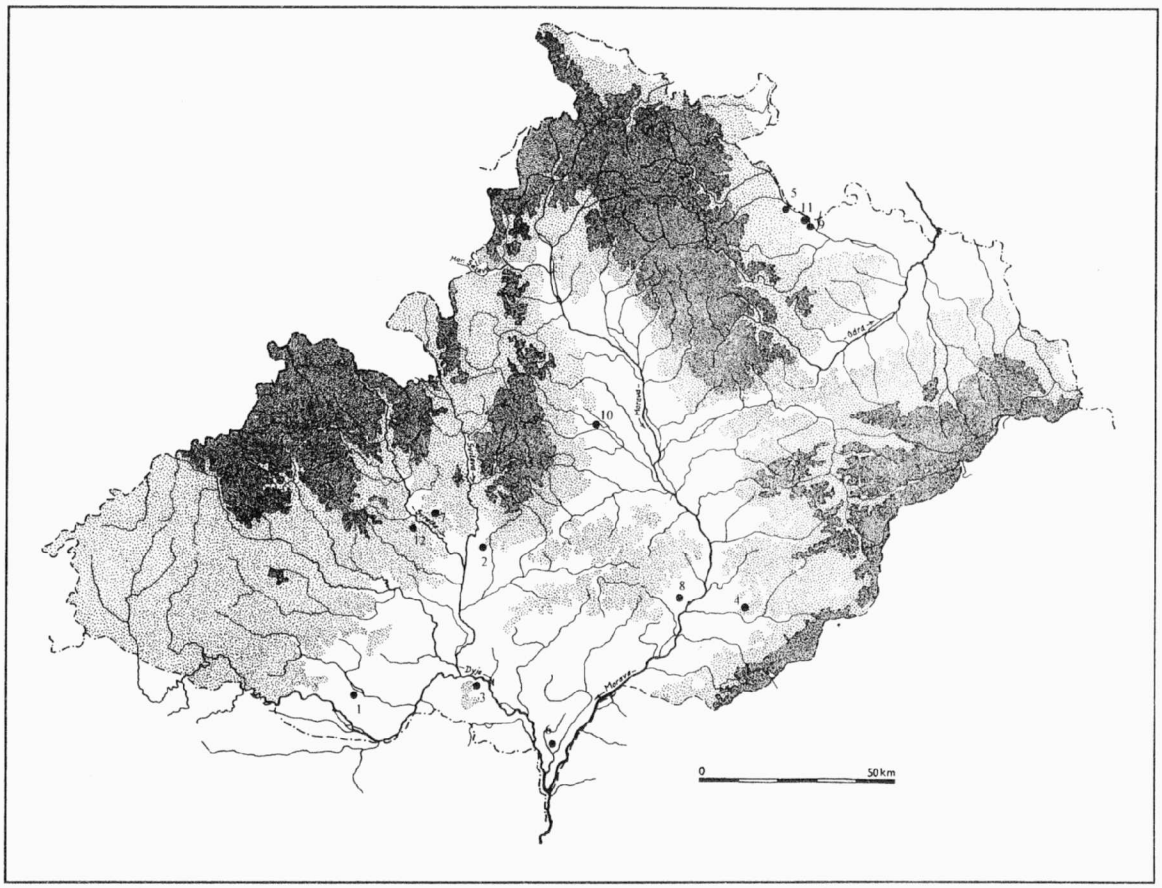
Summary:

Vedrovice I. Szeletian. Isolated find. Surface survey.

Mapa 1: Osídlení východních svahů Krumlovského lesa a okolí Kounické brány v mladém paleolitu. 1 szeletien, 2 aurignacien, 3 bohunicien (Dolní Kounice XVIII), 4 nahromaděnina mamutích kostí (Pravlov). DK Dolní Kounice, J Jezeřany, K Kupařovice, M Mělčany, Ma Maršovice, S Silůvky, T Trboušany, V Vedrovice. Podle M. Olivy 1993, str. 12.

NEOLIT

1 - Borotice, 2 - Brno-Líšeň, 3 - Bulhary, 4 - Havřice, 5 - Holasovice, 6 - Lanžhot, 7 - Malhostovice, 8 - Modrá, 9 - Opava-Jaktař, 10 - Smržice, 11 - Vávrovice, 12 - Veverské Knínice

BOROTICE (okr. Znojmo)

Nad dvorem. Mohylník. Neolit. Systematický výzkum.

Během další sezóny systematického výzkumu mohylového pohřebiště ze starší a střední doby bronzové v Boroticích na Znojemsku byl v roce 1993 proveden odkryv objektu označeného na plánu lokality jako mohyla 29 (Podborský 1963, obr. 1; Stuchlík 1991, obr. 7). Výzkum prokázal, že nevýrazná terénní nerovnost není pozůstatkem mohylového tělesa. Po odebrání humusovité hlíny ze zmíněné nerovnosti a nadložní humusovité hlíny se objevily dva objekty. Prvním byla uměle vytvořená vrstva kamenů na přibližně obdélníkové ploše o rozměrech 155x120 cm orientovaná delší osou ve směru SV-JZ. Vrstvu ležela přímo na podloží a tvořily ji různě velké kameny, z nichž ten největší měl rozměry 38 x 15 cm, další byly menší. U tohoto objektu se nenašel žádný materiál, takže jeho datování není možné.

Druhý objekt se rozkládal v jižní polovině odkryté plochy. Oválná skvrna propálené hlíny měla rozměry 275x180 cm a byla delší osou orientovaná ve směru S-J. V její jižní části se rozkládala mazanicová kra neurčitého tvaru dlouhá zhruba 110 cm a široká 90 cm. Šlo o pozůstatky báze pece nepravidelně oválného půdorysu. Zůstalo z ní zachováno v původním uložení pouze dno, na kterém ležely zbytky zborcené klenby. Uvnitř objektu a rovněž v jeho bezprostřední blízkosti se podařilo získat nepočetný keramický materiál, který dovoluje pícku datovat do období kultury s moravskou malovanou keramikou. Na ploše borotického mohylníku jde o vůbec první zjištěné doklady kultury s moravskou malovanou keramikou.

Na jižním okraji odkryté plochy se narazilo ještě ne nehlubokou prohlubeň oválného tvaru orientovanou ve směru Z-V. Pochází z ní další keramický materiál kultury s moravskou malovanou keramikou a rovněž několik drobných zlomků špatně zachovaných kostí.

Stanislav Stuchlík, AÚ AV ČR Brno.

Literatura:

Podborský, V. 1963: Zpráva o počáteční fázi výzkumu mohylníku u Borotic, SPFFBU E 8, 125-128.

Stuchlík, S. 1990: Počátky mohylového pohřbívání v době bronzové na Moravě, in: Pravěké a slovanské osídlení Moravy - Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka, Brno, 128-145.

Resumé:

Borotice (Bez. Znojmo) „Nad dvorem". Hügelgräberfelder. Neolithikum. Systematische Grabung.

BRNO-LÍŠEŇ (okr. Brno-město)

Pod Popelákovou ul. Lnk, MMK, jordanovská k., podolská fáze KSPP, d. slovanská, novověk. Polykulturní sídliště. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou rodinných domků včetně budování inženýrských sítí a výkopů pro kladení tramvajových kabelů prováděl v době od 7.10. 1994 do 14.2. 1995 ÚAPP Brno kromě průběžného sledování stavebních prací záchranný výzkum v Brně-Líšni. Celkem bylo zachyceno 37 objektů různého charakteru i časového zařazení. Byly zkoumány dle možnosti kompletně, pomocí sond nebo pouze ovzorkovány. Polykulturní lokalita je situována na mírném jižním svahu při rozhraní sídlištní zástavby (pod ul. Popelákova) a Staré Líšně (nám. Karla IV., Šimáčkova ul.) v prostoru bývalých soukromých zahrad. Na ZM ČSFR

1:10 000, list 24-41-21 se střed zkoumané plochy nachází 203 mm od Z a 134 od J sekční čáry.

Referovaný výzkum navázal na záchrannou akci z r. 1989 (Himmelová - Rakovský 1993; Himmelová 1993). Prozkoumaly se relikty sídlišť z mladšího období kultury s moravskou malovanou keramikou, jordanovské kultury, pozdní doby bronzové (podolská fáze k. středodunajských popelnicových polí) a doby slovanské. Následujícím výzkumem byla sídlištní struktura rozšířena o nálezy k. s lineární keramikou (3 obj.). Tři objekty náležely k. s moravskou malovanou keramikou, další 3 jordanovské k. (jáma se 2 kůlovými jamkami zahloubenými do dna), 5 podolské fázi KSPP, 11 do doby slovanské. V jv. (spodní) části plochy byla ovzorkována spálená destrukce novověké stavby. Několik kůlových jamek, které tvořily určitý systém v sv. rohu zkoumané plochy, neobsahovaly žádný materiál.

Ve slovanských jamách se objevovala rozptýlená kamenná destrukce (vápenec), někdy velké množství mazanice, zaznamenali jsme propálení stěn a v případě objektu s předpecní jámou (K104,125) dosahovala vypálená vrstva na dně mocnosti až 8 cm.

Nejvýznamnější objev představuje zjištění opevňovacího příkopu hrotitého průřezu, jehož průběh byl sledován pomocí 4 řezů. Výplň se skládala z několika odlišných vrstev. Max. šířka ústí na odhumusované ploše činila ca 6-8 m, max. hloubka na řezu II dosahovala 4 m od stávající úrovně podloží. Soudíme, že byl vybudován v neolitu a druhotně používaný v době slovanské.

Jana Stuchlíková, ÚAPP Brno

Literatura:

Himmelová, Z. - Rakovský, I. 1993: Rettungsgrabung in Brno-Líšeň (Bez. Brno-město), Přehled výzkumů 1989, 112.

Himmelová, Z. 1993: Nález nákončí v anglokarolinském zvěrném stylu z Brna-Líšně, Přehled výzkumů 1990, 55-64.

Resumé:

Brno-Líšeň (Bez. Brno-město). Unter der Popelákova - Strasse. LbK, MBK, Jordanów-Kultur., Podolí Phase der mitteldanubischen Urnenfelderkultur, slawische Zeit, Neuzeit, polykulturelle Siedlung. Rettungausgrabung.

BULHARY (okr. Břeclav)

Intravilán obce - Hlavní ul., dům č.p. 95, mladší doba kamenná, středověk. Záchranný výzkum.

Výkopem pro vodovodní potrubí na Hlavní ulici v Bulharech bylo narušeno několik pravěkých objektů. Jelikož jsme se o této akci dověděli až v její závěrečné fázi, podařilo se zdokumentovat a částečně vzorkovat pouze dva objekty, nacházející se před domem č.p. 95. Objekt č. 1 se v profilu výkopu rýsoval tmavým hlinitým zásypem nepravidelného tvaru, dosahujícím hloubky 150 cm od úrovně dnešního povrchu. Z poměrně jednolitého zásypu bylo získáno nevelké množství střepového materiálu, datovaného na přelom mladší a pozdní doby kamenné. Objekt č. 2, jáma konického tvaru o hloubce 170 cm vyplněná tmavým hlinitým zásypem promíseným uhlíky, byl situován 2 metry východně od prvního. Málo výrazný střepový materiál náleží mladší době kamenné. Další část trasy vodovodu, stáčející se do boční ulice směrem k místním sklepům proťala poměrně mocnou kulturní vrstvu, z níž byly získány středověké střepy, zvířecí kosti a mazanice.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

Resumé:

Bulhary (Bez. Břeclav). Wohnbereich der Gemeinde - Hlavní - Strasse., Haus Nr. 95, Neolithikum, Mittelalter. Rettungsgrabung.

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)

"Nad stavem". Neolit (LnK, MMK), halštat (HD), doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy o dílo uzavřené mezi Silničním investorským útvarem Brno a Archeologickým ústavem AVČR (od 1. dubna 1993 převzal plnění této smlouvy nově vzniklý Ústav archeologické památkové péče Brno) byly ve dnech 29. března až 30. dubna 1993 provedeny terénní práce na záchranném archeologickém výzkumu na trase přeložky silnice I/50 Veletiny - Uherský Brod.

Silnice vede z větší části po levobřežní terase Olšavy, zřejmě hustě osídlené v různých obdobích pravěku. Podstatná část zásahů do terénu však proběhla bez archeologického dohledu a na podzim 1992, kdy na stavbu upozornil dr. J. Pavelčík, zůstával k dispozici pro záchranný výzkum pouze úsek mezi km 5,5 až 5,9. V tomto úseku prochází trasa polní tratí "Nad stavem" jejíž osídlení v období neolitu, halštatu, laténu, v době římské a hradištní doložil J. Pavelčík (1970, 1974, 1982, 1990).

Skrývky ornice pod silničním tělesem (š. cca 30 m) proťaly lokalitu ležící na levém břehu Olšavy na mírně zvlněném svahu obráceném k severu až severovýchodu přibližně ve směru SZ-JV. Sledovatelný úsek o délce zhruba 400 m byl vymezen v tomto směru silnicemi Havřice-Vlčnov a Uherský Brod-Vlčnov. Přibližně v polovině byl tento úsek napříč rozdělen terénní depresí částečně vyplněnou šedočernou prachovou hlínou (š. 30-35 m), zřejmě zaniklou vodotečí. Touto depresí rovněž prochází katastrální hranice mezi Havřicemi a Uherským Brodem, takže výzkum probíhal na katastrech obou těchto obcí.

Pravěké osídlení se koncentrovalo především v uvedené trati "Nad stavem" a proto jsme zde začistili plochu 60 x 15 m na níž jsme zcela nebo alespoň částečně prozkoumali celkem 23 archeologických objektů. Mezi nimi převažovali hliníky a zásobní jámy LnK. Na základě výskytu jemně plavené keramiky s výzdobou notových značek a vzácně se objevujících železovských prvků je lze datovat do středního až mladšího stupně této kultury. Interpretovatelné doklady nadzemních staveb jsme přes veškerou snahu nezjistili. Do mladšího neolitu, konkrétně do kultury s MMK bylo možné zařadit dvě zásobní jámy hluboké více jak 2 m. Pouze částí zasahoval na začištěnou plochu objekt datovatelný do HD, do kultury platěnické. Jednalo se pravděpodobně o polozemnici s vnitřní kůlovou konstrukcí. Celkový půdorys obdobného, shodně datovaného objektu o rozměrech 4,6 x 3,5 x 0,6 m jsme odkryli přibližně 200 m jihovýchodně na trase silnice.

Početný keramický soubor z mladší doby římské byl získán z chaty s nepravidelně čtvercovým půdorysem o rozměrech 4,0 x 4,0 x 0,5 m s typickou šestiúhlelníkovou kůlovou konstrukcí. Celek lze datovat do 3. st. n.l., do stupně C1, s výrazným zastoupením mladších prvků. Kromě keramiky domácí produkce se vyskytla i importovaná provinciální keramika, pozoruhodná byla keramická napodobenina skleněného poháru a jehlice s plochou, rytím zdobenou hlavicí.

Martin Geisler - Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Literatura:

Pavelčík, J. 1970: Sídliště u Havřic (okr.Uherské Hradiště).

Přehled výzkumů 1968, 37.

Pavelčík, J. 1974: Nové nálezy z Havřic (okr. Uherské Hradiště). Přehled výzkumů 1973, 113.

Pavelčík, J. 1982: Funde aus der römischen Kaiserzeit in Havřice (Bez. Uh. Hradiště). Přehled výzkumů 1980,18.

Pavelčík, J. 1990: Záchranná akce v Havřicích (okr. Uherské Hradiště). Přehled výzkumů 1987, 97-98.

Resumé:

Havřice (Bez. Uherské Hradiště). "Nad stavem". Neolithikum (LbK; MBK), Hallstattzeit (HD), Römerzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

HOLASOVICE (okr. Opava)

JV část katastru obce. Neolit (LnK), doba bronzová (lužická), stěhování národů. Povrchový sběr.

V listopadu r. 1994 byl proveden opakovaný povrchový průzkum na známé pravěké lokalitě nacházející se východně od obce mezi státní silnicí a železniční tratí Opava-Krnov. Při průzkumu naleziště byla získána menší kolekce pravěké keramiky a štípané industrie. Získaný materiál lze připsat osídlení kultury s lineární keramikou (mladší stupeň), lidu popelnicových polí (k. lužická) a do období stěhování národů (dobrodzieńská skupina z okruhu przeworské kultury).

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk - pracoviště Jeseník

Resumé:

Holasice (Bez. Opava) SO - Teil des Gemeidekatasters. Neolithikum (LbK), Bronzezeit (Lausitzer Kultur), Völkerwanderungszeit. Oberflächensammlung.

LANŽHOT (okr. Břeclav)

„Podsedky". Neolit, kultura horákovská. Záchranný výzkum.

V souvislosti s výstavbou "Předávací stanice Morava - Lanžhot" došlo na podzim roku 1993 k menšímu záchrannému výzkumu na známé lokalitě "Podsedky" (naposledy Peška - Rakovský 1989, 99). Lokalita se nachází zhruba 300 metrů severně obce na mírném návrší, po levé straně silnice Lanžhot - Kostice. Na základní mapě 1 : 10 000 list Břeclav 34 - 23 - 20 ji vymezují body 170 mm od V s.č. a 178 mm od J s.č. Bylo prozkoumáno pět sídlištních objektů, vesměs jámy nepravidelného tvaru, s nerovným dnem. Nevýrazný střepový materiál patří do mladší doby kamenné. Jako obj.č. 5 byla označena polozemnice o délce strany nejméně 250 cm, zahloubená 40 cm do podloží. Zásyp objektu byl humózní černošedé barvy, při dnu rezavěhnědý, promísený spraší. V severovýchodním nároží byla zachycena kůlová jamka, hluboká 50 cm.

Podle nepočetných nálezů keramiky je objekt datován do období kultury horákovské.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

Resumé:

Lanžhot (Bez. Břeclav) „Podsedky". Neolithikum. Horákov - Kultur. Rettungsgrabung.

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)

"Zlámaniny". Neolit (MMK), doba bronzová (?), starší doba železná - horákovská kultura, latén; ojedinělé nálezy středověké. Sídliště. Povrchový průzkum Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří.

Dne 28. května 1993 byl uskutečněn povrchový sběr v jižní části již známé pravěké sídlištní plochy Malhostovice VII v polní trati "Zlámaniny" (Doležel 1985, 87). Pravěké osídlení zde bylo vázáno na výrazně zvýšenou, drobnými vodotečemi od jihozápadu a severovýchodu ohraničenou terasu 308 - 318 m n. m. pod úpatím Zlobického hřbetu v jižní části katastru, asi 1 150 m jihovýchodně křižovatky silnic Malhostovice - Drásov - Čebín (zkoumanou plochu na ZM ČR 1 : 10 000, č. 24-32-08 z r. 1979 vymezují body, od Z a S okrajové sekční čáry vzdálené 325:86, 329:75, 341:84 a 337:91 mm). Povrchovým sběrem bylo na ploše kryté hnědozemí na smíšených svahovinách získáno celkem 11 kusů keramiky (z toho 3 okrajové a 5 zdobených zlomků výdutí), 2 kusy vypálené mazanice s otisky dřev a prutů, 1 kus štípané kamenné industrie a vývrtek z provrtu broušeného kamenného nástroje. Nepříliš reprezentativní keramický materiál patří neolitické moravské malované keramice (mísa na nožce), snad blíže neurčitelnému období doby bronzové, zřejmě také pozdní halštatské horákovské kultuře a laténu (fragment hrnce se svisle rýhovanou výdutí). Vyskytly se i ojedinělé zlomky středověké hrnčiny 13. století.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Doležel, J., 1985: Pravěké a raně středověké osídlení Tišnovska - předběžné výsledky povrchového průzkumu v letech 1979 - 1983 (okr. Blansko, Brno-venkov), Přehled výzkumů AÚ ČSAV v Brně 1983, 85-89.

Resumé:

Durch die Oberflächenuntersuchung wurde die schon bekannte urzeitliche Siedlungsfläche erforscht, die auf der markanten Terrainterasse von 308-318 m ü. M. am Bergkammfuß "Zlobice", etwa 1 150 m südöstlich von der Straßenkreutzung Malhostovice - Drásov - Čebín situiert ist. Das nicht zahlreiche Keramikmaterial (11 St.) mit steinernem Schliff- und Spaltgerät gehört zur neolithischen mährischen bemalten Keramik, vielleicht zur Bronzezeit, Junghallstattzeit (Horákov - Kultur) und Laténezeit.

MODRÁ (okr. Uherské Hradiště)
Severně od obce na toku Modranského potoka. Neolit (LnK). Pseudolokalita. Zjišťovací sondáž.

Na základě upozornění p. Kovaříka, starosty obce Modrá, na výskyt pravěké keramiky v ploše určené k zatopení rybníkem, projektovaným severně od obce na toku Modranského potoka, mezi stávajícím rybníkem a hájovnou Orlová, byl ve dnech 19. až 25. 10. 1993 proveden zjišťovací archeologický výzkum.

K bezprostřednímu ohrožení archeologické situace mohlo dojít především v místech hráze, kde počítal projekt se snížením současného terénu až o jeden metr. Proto zde byly pomocí zemního stroje vyhloubeny čtyři sondy (15 x 1 m) kolmé na podélnou osu hráze mající za účel ověřit stratigrafickou situaci na lokalitě. Pátá sonda byla položena v místech, odkud získal archeologický materiál pan Kovařík. Ve všech vyhloubených sondách byla zjištěna prakticky stejná stratigrafická situace. Pod současnou humózní vrstvou silnou 30 až 40 cm leží vrstva světle hnědé až žluté prachové hlíny plynule přecházející v hloubce 70 až 100 cm v jednolitou tmavě šedohnědou jílovitou povodňovou hlínu, dosahující nejméně do hloubky 250 cm, kde již nastupuje současná hladina spodní vody. Pravěké artefakty (zlomky keramiky, mazanice) datovatelné do mladší doby kamenné a náležející kultuře s LnK se sporadicky objevovaly právě v přechodném horizontu mezi prachovou a jílovitou hlínou.

Na žádném z profilů nebyl patrný pohřbený půdní horizont, kulturní vrstva, ani výplň pravěkého objektu. Z toho lze usuzovat, že nalézané artefakty jsou zde v druhotném uložení, přemístěné povodňovou činností. Ani plošné odstranění humusové vrstvy na ploše hráze nepřineslo žádný doklad pravěkého osídlení. Po těchto zjištěních, bylo od dalšího výzkumu upuštěno.

Martin Geisler, ÚAPP Brno.

Resumé:

Mittels eines Baggers führten wir eine Sondierung in dem Raum durch, wo sich nördlich der Gemeinde Modrá der Damm des am Lauf des Modranský-Baches projektierten Teiches ausdehnen soll. Der Feststellung des Autors nach geht es in diesem Fall allem Anschein nach um sekundäre Lagerung der hier sporadisch vorkommenden neolithischen Scherben, die hierher angeschwemmt wurden.

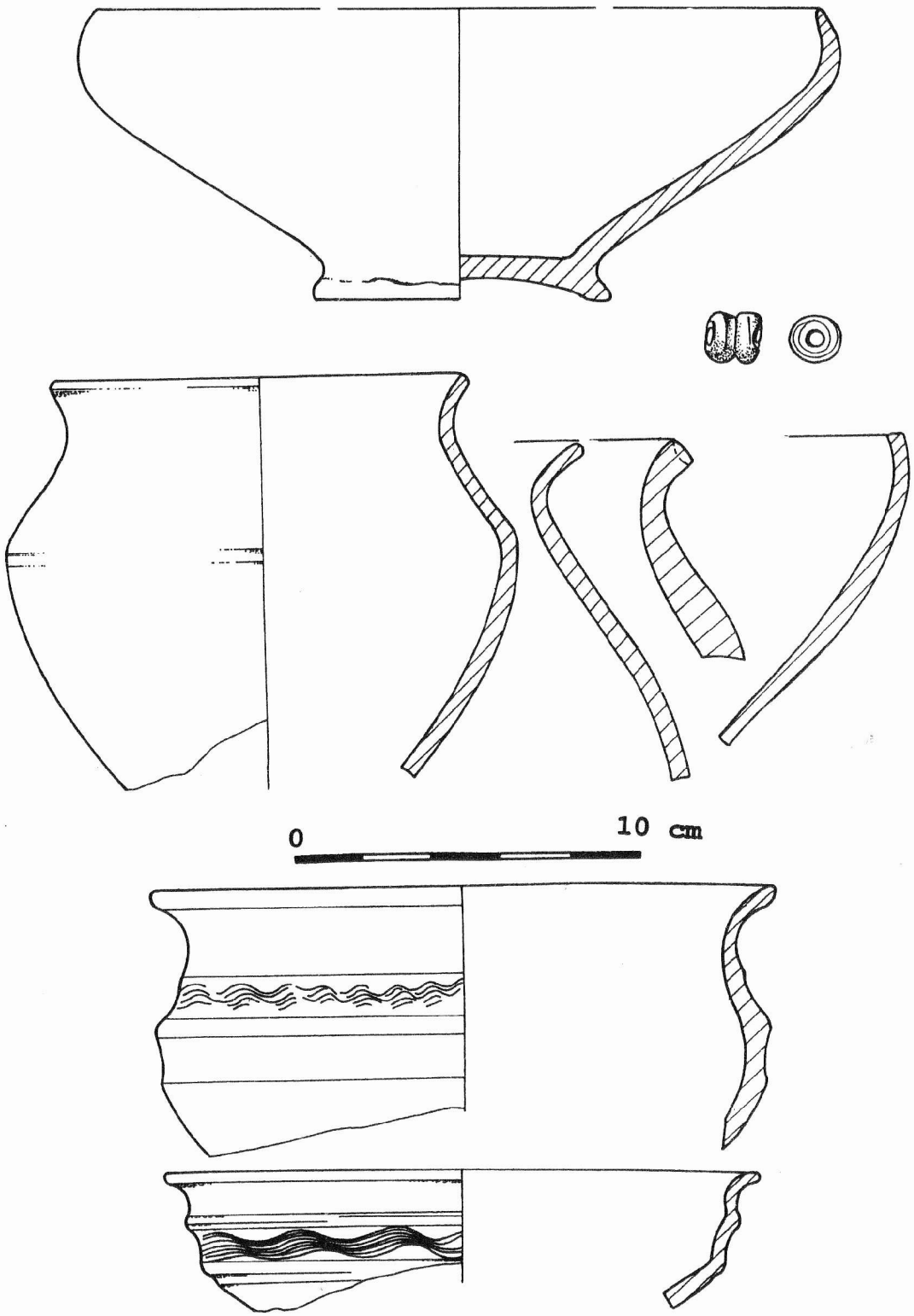
OPAVA-JAKTAŘ (okr. Opava)
Okolí Kostelního kopce. Kult. s páskovou keramikou. Terénní průzkum.

Při terénním průzkumu v okolí kóty 288,9 m (Kostelní kopec) bylo v listopadu 1994 získáno větší množství artefaktů dokládající osídlení v neolitu (kultura s páskovou keramikou - střední a mladší fáze), eneolitu (kultura nálevkovitých pohárů) a době bronzové (lid popelnicových polí). K četným nálezům patřily artefakty štípané industrie (čepelky a škrabadla). Hlazenou industrii zastupuje nález ploché sekyrky.

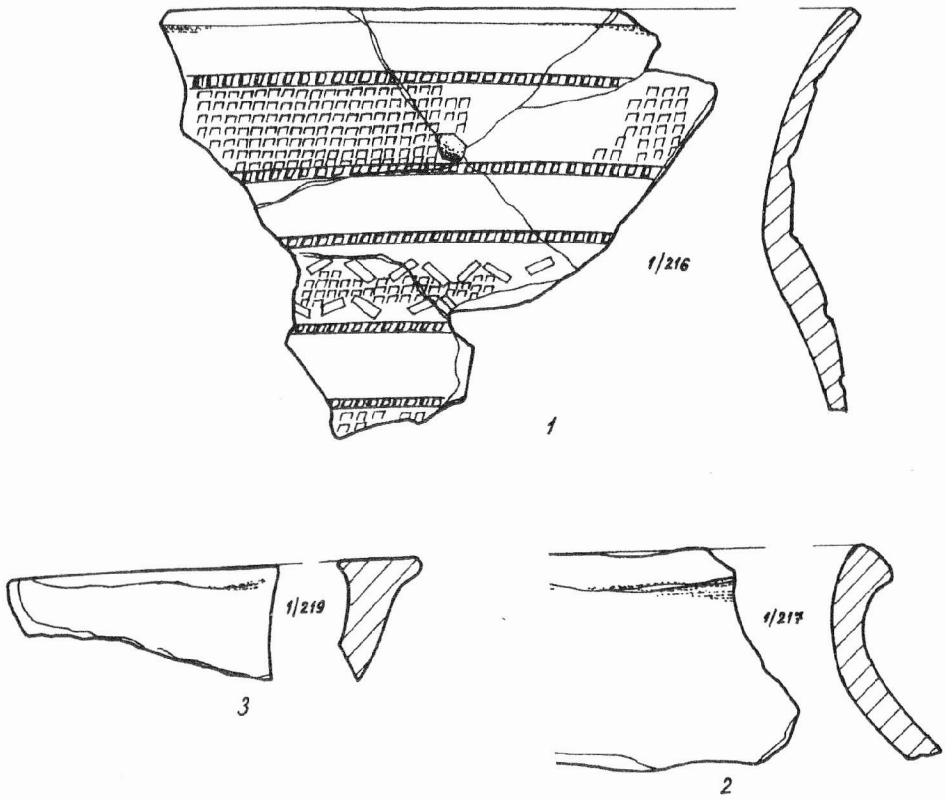
Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk-pracoviště Jeseník

Resumé:

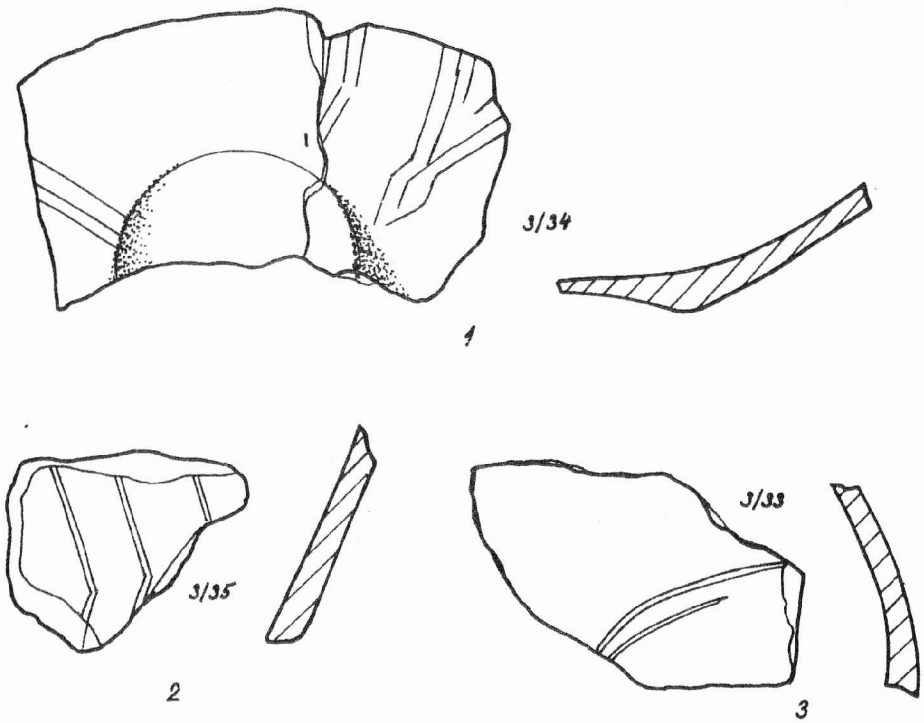
Opava- Jaktař (Bez. Opava) In der Umgebung des Kirchberges. Linearbandkeramik, Trichterbecherkultur, Bronzezeit (Urnenfelderkultur).

Obr. 1. Smržice - výběr materiálu

Obr. 2. Smržice - materiál KZP

Obr. 3. Smržice - materiál z objektu č. 3

SMRŽICE (okr. Prostějov)

„Přední u cihelny." Sídliště, pohřebiště. Neolit (MMK, JsK), Eneolit (KZP), Pozdní doba římská. Záchranný výzkum.

Koncem měsíce října 1994 byla zahájena 1. stavba Vodovodu Pomoraví na území okresu Prostějov mezi stávajícím vodojemem na kopci Stráž u Smržic a Kostelcem na Hané. První stopy pravěkého a časně historického osídlení byly zachyceny až na druhém km stavby, v poloze Přední u cihelny, severně obce Smržice. Polní trať uvedeného jména je vymezena silnicí ze Smržic směrem na Litovel, přístupovou cestou do bývalé cihelny a od východu mezí, běžící od cihelny ke hřbitovu. Místo nálezu je pak od vesnice vzdáleno 300 m a na mapě 1:10000, list 24-24-02 ho najdeme v okolí bodu určeného souřadnicemi 295 mm od Z s. čáry a 90 mm od J s. čáry. Prokopáno bylo 5 objektů z konce neolitu a počátku eneolitu (MMK/Jsk) a jeden z pozdní doby římské.

Mezi objekty MMK stojí za povšimnutí dva krátké žlaby s hrotitým dnem shodně v hloubce 110 cm. Délka žlabů byla 170 a 200 cm, šířka 55 a 60 cm. Shodně byly orientovány delší osou ve směru S-J. Z nich získaný materiál patří II. stupni MMK.

Jako objekt č. 3 byla prokopána kruhová zásobní jáma s do stran ubíhajícími stěnami a rovným dnem. Značně torzovitý keramický materiál odpovídá morfologicky i provedením fázi MMK IIb, rytou výzdobou na několika střepech však inklinuje ke kultuře jordanovské. Obdoby k materiálu z objektu č. 3 najdeme ve hmotné náplni pozdně lengyelského horizontu Praha - Střešovice. Okraje objektu č. 1, datovaného materiálem do pozdní doby římské, byly zachyceny jen v trase odhumusené plochy. Dno bylo zbrázděno četnými prohlubněmi a laloky po chaotické těžbě hlíny. Odkrytý půdorys naznačuje, že se jednalo o objekt nepravidelně oválného tvaru. Velká většina nálezů, tvořených keramikou a osteologickým materiálem, se nacházela v horních vrstvách výplně. Vedle keramiky, zastoupené i šedým, na kruhu robeným zbožím, byl nalezen velký, středem zaškrcený korál z modrého skla.

Při jižní straně výkopu byly rozptýleny lidské kosti a střepy kultury se zvoncovitými poháry. Jedná se pravděpodobně o zbytek hliníkem narušeného hrobu KZP.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Smržice (Bez. Prostějov) „Přední u cihelny". Siedlung, Gräberfeld. Neolithikum (MBK; Jordanów-Kultur, Glockenbecherkultur, späte Römerzeit. Rettungsgrabung.

VÁVROVICE (okr. Opava)

„Vávrovické pole". LnK. Povrchové sběry.

Při opakovaném terénním průzkumu situovaném na jižní výběžek kóty 278,5 m západně od obce byla získána kolekce pravěké a středověké keramiky, dále několik kusů štípané industrie. Keramiku lze připsat osídlení lidu kultury s lineární keramikou (mladší stupeň), kultuře kulovitých amfor a lidu popelnicových polí. Ojediněle byla nalezena středověká keramika (okraj hrnce ve tvaru jednoduchého okruží).

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk - pracoviště Jeseník

Resumé:

Vávrovice (Bez. Opava). „Vávrovické pole". Oberflächensammlungen. LbK, Kultur der kugligen Amphoren, Urnenfelderkultur.

VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)

"Dlouhé díly". Neolit (LnK, VypK, MMK), mladší a pozdní doba bronzová (BD - HB_3, velatická a podolská fáze kultury středodunajských popelnicových polí), latén (LT B - D?). Sídliště. Povrchový průzkum Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří.

Ačkoliv většina katastru obce zaujímá sídelně neobyčejně výhodnou polohu v jednom z geomorfologických okrsků Boskovické brázdy, Hvozdecké pahorkatině, dosavadní pravěké nálezy z tohoto prostoru byly neobyčejně chudé (souhrn viz Belcredi a kol. 1989, 25, 54, 153). Dosavadní absenci bohatšího pravěkého osídlení mikroregionu částečně vysvětlují nepříliš příznivé pedologické poměry v západní polovině zdejšího průběhu Boskovické brázdy, vyplněné zde méně hodnotnými půdami na permských sedimentech. Pouze v jejím východním okraji, protékaném tokem Veverky, se vyskytují kvalitnější sprašové půdy. Povrchový průzkum dne 4. března 1994 prokázal pravěké osídlení právě v této jihovýchodní části katastru, kde byla velká sídlištní plocha lokalizována v polní trati "Dlouhé díly", asi 2 200 m jihovýchodně kostela sv. Mikuláše ve Veverských Knínicích, na severním svahu údolí potoka Veverky, naproti Podkomorskému mlýnu a hájovně (ZM ČR 1 : 10 000 č. 24-32-22 z r. 1988: plocha vytýčena body, od Z a S okrajové sekční čáry vzdálenými 218 a 38, 223 a 17, 284 a 26, 270 a 40 mm).

V trati "Dlouhé díly" byly již od 30. let tohoto století při polních pracích nalézány kamenné nástroje a byly zde narušovány kulturní vrstvy (viz NZ č. 1 251 z 29. 3. 1960 v Archivu ARÚ AV ČR v Brně; Belcredi a kol. 1989, 54).

Osídlení zde zaujalo k jihu orientovaný mírný svah a náhorní plató rozsáhlé plošiny, od jihu a východu obloukovitě obtékané Veverkou a od severu ohraničené údolím veverskoknínického potoka, pokryté degradovanou černozemí a hnědozemí na spraši, překrývající hnědočervené permské brekcie a slepence východního okraje Boskovické brázdy, v nadmořské výšce 303 - 319 m. Vlastní sídlištní plocha o rozloze přibližně 12 ha, indikovaná i tmavě zbarveným kulturním půdním horizontem a rozvlečenými mazanicovými krami, sleduje v délce asi 600 m a šířce maxiálně 210 m vlastní vodoteč, protékající v průměrné vzdálenosti 130 m pod jižním až východním okrajem plochy. Povrchovým sběrem bylo v uvedené poloze sebráno celkem 90 keramických zlomků více pravěkých kultur, 3 kusy kamenné štípané industrie a 2 fragmenty vypálené mazanice. Nejstarší doložené osídlení náleží neolitické kultuře s lineární keramikou, získaný keramický inventář obvyklé typové skladby (celkem 27 kusů, z toho 2 okrajové zdobené a další 2 nezdobené zlomky, 5 zdobených výdutí a jeden plastický výčnělek; globulární tvary, putna) patří zejména starší LnK (I. stupeň moravského dělení - "bahnitý" materiál, organické ostřivo, výzdoba širokými rýhami a nehtovými vrypy), méně pak i střednímu stupni (II. stupeň moravského dělení - plavený bílý materiál, notové značky). Dva zdobené zlomky (z toho jeden okrajový) přísluší vypíchané keramice zřejmě středního stupně, další okrajový fragment pak pravděpodobně moravské malované keramice. Neolitickým kulturám lokality lze přiřadit i 3 kusy štípané kamenné industrie, z toho jednu srpovou čepelku. Velmi intenzivní bylo osazení plochy kulturou středodunajských popelnicových polí mladší a pozdní doby bronzové, ve větším množství sebraných keramických zlomků (47 kusů, z toho 18 okrajových a 5 s výzdobou) se vyskytují keramické tvary velatické i podolské fáze kultury (kónické mísy, mísy se zataženým

okrajem, esovitě profilované šálky a koflíky s uchem, látky, amforky a amfory, amfory se žlábkovanou výdutí, amforovité zásobnice s vodorovně dovnitř hráněnými okraji). Konečně 13 keramických fragmentů lze zařadit do doby laténské (tuhové, svisle rýhované hrnce se zesílenými okraji), zlomkovitost a malá početnost souboru dovolují pouze rámcové zařazení do stupňů LT B - D (z katastru obce je jinak znám ojedinělý mincovní nález tetradrachmy typu Nonnos - Belcredi a kol. 1989, 153). Obdobné sídlištní lokality, navazující na pravěké osídlení Rosické kotliny na jihu a Veverskobítýšské kotliny na severu lze očekávat i v dalších shodných polohách zejména východního okraje Hvozdecké pahorkatiny (srov. např. blízká analogická sídliště lidu s vypíchanou keramikou na katastru sousedních Ostrovačic - Belcredi a kol. 1989, 48 a dle jednotlivých katastrů).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Belcredi, L., a kol., 1989: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov. Brno.

Resumé:

Im siedlungsvorteilhaften, aber bisher näher nicht untersuchten Gebiet des Hvozdecká - Hügellandes nordwestlich von Brno wurde durch die Oberflächenuntersuchung im Frühling des Jahres 1994 eine polykulturelle prähistorische Siedlungsfläche entdeckt, die im südöstlichen Teil des Katasters Veverské Knínice, etwa 2,2 km südöstlich von der dortigen Kirche, nördlich von der Mühle und dem Hegerhaus Pod komorou situiert ist. Auf dem von 3 Seiten mit Wasserläufen (303 - 319 m ü. M.) umflossten Plateau mit Lößboden wurde auf der Fläche von etwa 12 Hektar die neolitische Besiedlung (ältere und mittlere Linearkeramik, Stichbandkeramik, mährische bemalte Keramik), Besiedlung in der jüngeren und späten Bronzezeit (Velatice - und Podolí - Phase der Kultur der mitteldanubischen Urnenfelder) und in der Latènezeit (allgemein LT B - D) belegt. Ähnliche Siedlungen sind auch in weiteren nahen Lagen zu erwarten.

ODKAZY:

HLÍNA (okr. Brno-venkov)
"Za severními humny". Neolit (ojedinělé nálezy). Sídliště.

Viz kapitola Středověk a novověk

LULEČ (okr. Vyškov)
Silnice mezi farní zahradou a mateřskou školkou.MMK.

Viz kapitola Varia

MALÉ HRADISKO (okr.Prostějov)
"Staré Hradisko".

Viz kapitola Doba železná

MUŠOV (k.o. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Sídliště. Neolit (MMK).

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

MUŠOV (k.o. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Neurissen. Sídliště. Neolit (MMK).

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

SLAVKOV (okr. Vyškov)
Areál Cutisinu, a.s. Neolit.

Viz kapitola Varia

TOVAČOV (okr. Přerov)
Ulice kpt. Jaroše, Široká, Cimburkova. Neolit.

Viz kapitola Středověk a novověk

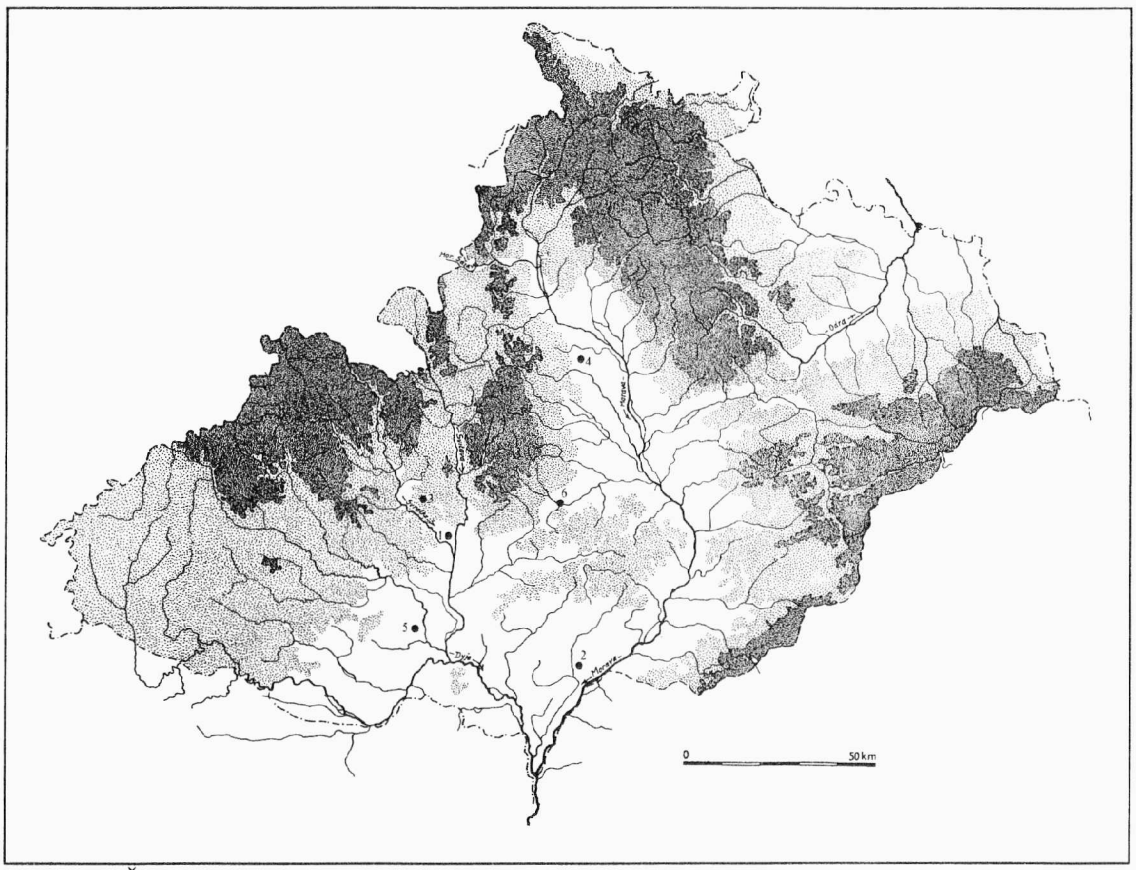
URČICE (okr. Prostějov)
"Záhumení". Neolit (LnK,VK). Sídliště, pohřebiště.

Viz kapitola Středověk a novověk

VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)
Farní kostel sv. Mikuláše. Neolit ? Ojedinělé nálezy.

Viz kapitola Středověk a novověk

ENEOLIT

1 - Brno-Černá Pole, 2 - Dubňany, 3 - Malhostovice, 4 - Náměšť na Hané, 5 - Pohořelice, 6 - Vyškov-Marchanice

BRNO-ČERNÁ POLE (okr. Brno-město)

Areál FDN J.G.Mendela. KZP Sídliště. Záchranný výzkum.

V době od 13.7. do 20.9. 1994 provedl ÚAPP Brno záchranný výzkum v areálu Fakultní dětské nemocnice J.G. Mendela v Brně-Černých polích, Černopolní ul. 9. Lokalita je známa jako archeologické naleziště již od konce min. stol. Terénní akce zde realizovali K. Schirmeisen, H. Stika, později K. Tihelka a V. Hank (např. Tihelka, K. - Hank, V. 1949).

Výsledkem akce byl objev komplexu sídlištních objektů z pozdního eneolitu (KZP) a jámy ze starší doby bronzové (únětická kultura). Keramický materiál, získaný z objektů KZP obsahoval značné množství fragmentů zdobených zvoncovitých pohárů.

Jana Stuchlíková, ÚAPP Brno

Literatura:

Tihelka, K. - Hank, V. 1949: Sídliště únětické a středodunajské mohylové kultury v Brně-Černých polích, Časopis Moravského muzea 34, 1949, 138-163.

Resumé:

Brno - Černá pole (Bez. Brno-město) Gelände des Fakutätskinderkrankenhauses „ J.G.Mendel". Glockenbecherkultur, Bronzezeit (Aunjetitzer Kultur). Rettungsgrabung.

DUBŇANY (okr. Hodonín)

Parcela č. 597. KZP. Žárový hrob. Záchranný výzkum.

V červnu roku 1993 předal referentovi PhDr. Lumír Poláček, vedoucí expedice brněnského AÚ AV ČR v Mikulčicích, žárový hrob kultury zvoncovitých pohárů. Daný hrob objevil na zahradě (parcela č. 597) domu č. p. 351 v ulici Na dílech jeho majitel p. Miroslav Chludík v dubnu téhož roku, od kterého ho převzali pracovníci mikulčické expedice.

Při orbě v hl. 40 cm nalezena nádoba (1), ležící na boku, obsahovala zbytky žárového pohřbu a zlomky misky (2). V okolí urny se našly střepy dalších dvou nádob (3-4). Obrys hrobové jámy se nepodařilo vymezit.

1. Amforovitá nádoba s vysokopoloženou výdutí a s mírně odsazeným prohnutým hrdlem. Rovné (pískem podsypané) dno. Hnědošedý (místy oprýskaný) povrch. Hlína ostřena většími zrnky písku. V - 247 mm; okraj - 240 mm; výška a průměr výdutě - 130 a 248 mm; dno - 80 mm (Obr. 1:6).

2. Mísa polokulovitého tvaru s vodorovně seříznutým okrajem, pod nímž jsou ve stěně dva otvory. Klenuté dno. Hnědočervený zdrsnělý povrch s tmavými skvrnami. Jemný hlinitopísčitý materiál. V - 73 mm; okraj - 230 mm; dno - 80 mm; průměr otvorů - 4-5 mm (Obr. 1:1).

3. Hrnec vejčitého tvaru s plastickými výčnělky, vytaženými z okraje (zachovány 2). Rovné dno. Cihlověčervený povrch s tmavými skvrnami. Jemný hlinitopísčitý materiál. V - 178 mm; okraj - 120 mm; dno - 85 m (Obr. 1:2).

4. Sedm střepů ze zdobeného zvoncovitého poháru (výzdoba provedená kolkem). Žlutohnědý zdrsnělý povrch. Jemný hlinitý materiál (Obr. 1:3-5).

Z žárového pohřbu se zachovaly úplně a nebo částečně spálené kosti o celkové váze 380 g. Jejich převážnou část tvoří drobná kostní drť a menší zlomky kostí, které lze blíže determinovat. Z těchto identifikovatelných drobných fragmentů jsou to velmi gracilní zlomky lebečních kostí, dále pak podélné úštěpy z různých dlouhých kostí a jejich kloubních hlavic, z nichž se podařilo jednoznačně určit pouze pravou kolenní čéšku (patella), a to její střední část.

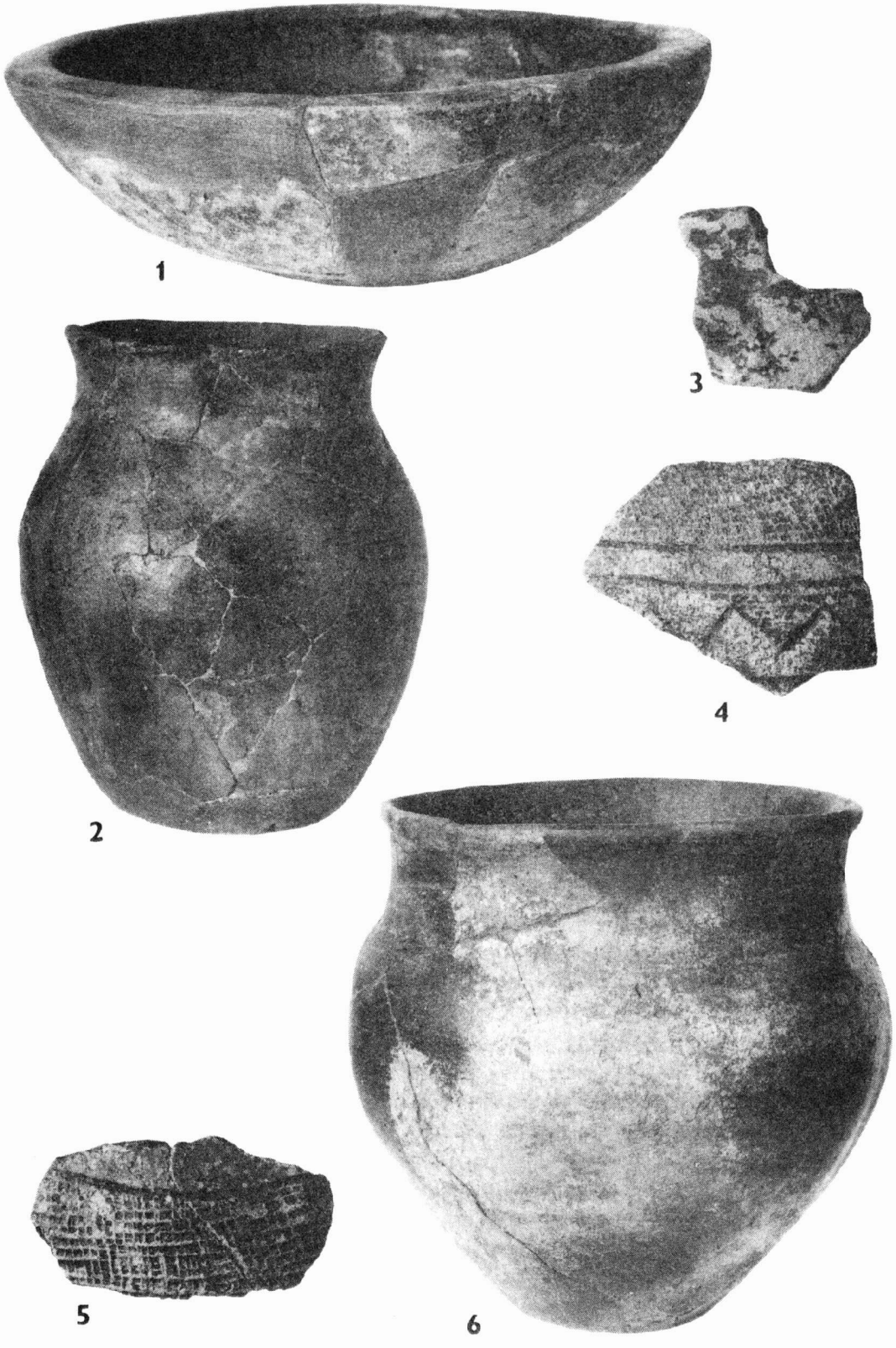
Ve studovaném souboru spálených kosterních pozůstatků nebyly zaznamenány znaky, které by mohly identifikovat pohlaví zemřelého. Lebeční kosti jsou sice gracilní, ale tato okolnost nám nepomůže při řešení této otázky. Rovněž zachovaná část kolenní čéšky je taktéž dosti gracilní ale není kompletní. Na zlomku kyčelního kloubu nebyly zjištěny přirostlé epifýzy, což by odpovídalo věku jedince juvenilního stáří. Můžeme tedy konstatovat pouze to, že v hrobě s žárovým pohřbem byly uloženy kosterní pozůstatky nedospělého jedince s gracilní tělesnou stavbou, zemřelého ve věku kolem 20ti let[2].

Na základě keramiky můžeme žárový hrob z Dubňan přiřadit ke kultuře zvoncovitých pohárů (dále jen KZP), kde je žárový pohřební ritus poměrně hojně rozšířený. Spálené kosterné pozůstatky nedospělého jedince nalezené společně se střepy mísy naznačují, že se v daném případě jedná o kremační pohřeb uložený v popelnici (k tomuto účelu byla použita amforovitá nádoba), kterou původně překrývala mísa. Analogické případy jsou známy z prostředí KZP z Lechovic (okr. Znojmo), kde v hrobě 3 a 4 ústí popelnice překrývala mísa (Medunová-Ondráček 1969, 438, tab. I: 3-5 [hrob 3], 7-9 [hrob 4]). Tyto urny byly umisťovány do hrobových jam kruhovitého tvaru, jejichž velikost se pohybuje od 60 do 120 cm v průměru (srov. Dvořák 1989, 16; Medunová-Ondráček 1969, 438).

Výbavu zemřelého tvořily vedle urny další tři nádoby, z nichž jedna se zachovala ve střepech (zdobený zvoncovitý pohár). Na jejich základě můžeme provést bližší datování hrobového celku. Hrnec vejčitého tvaru (Obr.1:2) patří do mladšího úseku vývoje KZP. Zajímavý ale hojně rozšířený je nález polokulovité mísy se dvěma otvory ve stěně pod okrajem (Obr. 1:1), která se vyskytla na pohřebišti KZP ve Šlapanicích II, okr. Brno-venkov v hrobě 4/35 (Dvořák - Hájek 1992, Tab. XXIIC: 1), dále pak na již zmiňovaném pohřebišti v Lechovicích, okr. Znojmo (Medunová - Ondráček 1969, Tab. I: 8) a na nekropoli v Brně-Holáskách, okr. Brno-město, v hrobě 28/38 a 66/40 (Dvořák 1992, Taf. 18A: 2; 27A: 1) a rovněž na pohřebišti v Kobylnicích, okr. Brno-venkov, v hrobě 18/27, 21/27, 24/27, 25/27 (Dvořák 1992, Taf. 50B: 1; 50C: 2; 53A: 1; 53: B1). K poměrně vzácným patří amforovité nádoby (Dvořák 1989, 201, Abb. 1: E). V kolekci z Dubňan reprezentuje tuto keramickou třídu bezuchá nádoba hrncovitého tvaru (Obr. 1:6), ke které můžeme uvést analogie z již uváděného pohřebiště v Brně-Holáskách, okr. Brno-město, hrobu 17/38 (Dvořák 1992, Taf. 15B: 1).

Vedle hrnce vejčitého tvaru není chronologicky citlivá ani miska polokulovitého tvaru s dvěma otvory ve stěně. Je zastoupena v kostrových hrobech KZP ve Šlapanicích a v Kobylnicích, které klademe do II. nálezové skupiny (Dvořák 1989, 204; týž 1992, 6). Dále se s ní setkáváme v hrobech s žárovými pohřby v Brně-Holáskách a v Lechovicích, které s ohledem na doprovodné nálezové celky řadíme do III. nálezové skupiny (Dvořák 1989, 204; týž 1992, 6). Pro vyřešení tohoto problému, se zdá být důležitým nález amforovité nádoby, která patří k méně zastoupeným keramickým typům a ke které nacházíme analogie na brituálním pohřebišti v Brně-Holáskách, v plné míře reprezentující nekropoli III. nálezové skupiny. Zde stejně jako v Lechovicích byly zaznamenány rovněž popelnicové žárové pohřby v hrobových jamách kruhovitého půdorysu.

Jestliže shrneme výše uvedené skutečnosti, můžeme konstatovat, že v Dubňanech byly zachyceny pozůstatky popelnicového žárového pohřbu kultury zvoncovitých pohárů, podle hrobové výbavy a způsobu uložení kremace můžeme ho datovat do III. nálezové skupiny zmíněné kultury.

Obr. 1: Dubňany, (Kr. Hodonín). Žárový hrob kultury zvoncovitých pohárů - Urnengrab der Glockenbecherkultur.

Poznámky:

1 - Nádoby byly vráceny p. M. Chludilovi do Dubňan

2 - Antropologický materiál je uložen v ústavu Anthropos MZM v Brně (prozatím bez inv.č.)

Lubomír Šebela, AÚ AV ČR Brno

Marta Dočkalová, Ústav Anthropos MZM Brno

Literatura:

Dvořák, P. 1989: Die Glockenbecherkultur in Mähren, in: Praehistorica XV (XIV. Internationales Symposium), Praha, 201-205.

Dvořák, P. 1992: Die Gräberfelder der Glockenbecherkultur in Mähren I (Bez. Blansko, Brno-město, Brno-venkov), Katalog der Funde, Brno.

Dvořák, P. - Hájek, L. 1992: Die Gräberfelder der Glockenbecherkultur bei Šlapanice (Bez. Brno-venkov). Katalog der Funde, Brno.

Medunová, A. - Ondráček, J. 1969: Birituální pohřebiště lidu s kulturou zvoncovitých pohárů u Lechovic, okr. Znojmo. Arch. rozhledy XXI, 437-445.

Resumé:

Dubňany (bez. Hodonín). Parcelle Nr. 597. Glockenbecherkultur. Urnengrab. Rettungsgrabung. Im April des Jahres 1993 hat bei Erdarbeiten im Garten (Parzelle Nr. 597) des Hauses Nr. 351 in der Straße Na dílech der Eigentümer Herr M. Chludil ein Urnengrab der Glockenbecherkultur entdeckt. Die Ausstatung dieses Grabes bildet ein amphorenartiges Gefäß (Obr.. 1:6), das verbrannte Knochenüberreste eines Erwachsenen (sein Geschlecht war nicht zu bestimmen) enthalten hat, ein eirförmiges Gefäß (Obr. 1:2), eine halbkugelige Schüssel (Obr. 1:1), die die Mündung der Urne übergedeckt hat, und Scherben eines verzeirten Glockenbechers (Obr.1:3-5). Auf der Grundlage der Keramik können wir diesen Grabkomplex in die Fundgruppe III. der GBK, die in Mähren nach P. Dvořák vom Gräberfeld dieser Kultur aus Lechovice, Kr. Znojmo, und aus Brno-Holásky, Kr. Brno-město (vrg. Dvořák 1989, 204; derselbe 1992, 6; Medunová - Ondráček 1969) repräsentiert wird, einreihen.

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)

"Na díle pod Peckou". KZP, ojedinělé nálezy středověké. Sídliště (?). Záchranná akce Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří.

Dne 28. května 1993 byl při prohlídce trasy budovaného vodovodu Vír - Brno nalezen v polní trati "Na díle" v jihozápadním výběžku malhostovického katastru ve skryté zemině silně korodovaný zlomek výdutě zdobeného zvoncovitého poháru. O sídelní aktivitě v místě objevu svědčí i dva sebrané fragmenty do červena vypálené mazanice s otisky prutů, u 3 kusů rovněž zde získané středověké keramiky 13. - 15. století může jít o sekundární rozptyl z blízké vsi. Nálezy pochází z asi 50 m dlouhého úseku do šířky 15 m skryté trasy vodovodu s nápadně tmavě zbarvenými nadložními vrstvami, případné zahloubené sídlištní objekty se však nepodařilo v mělké, jen asi 40 cm hluboké skrývce rozlišit. Lokalita leží asi 200 m severně vápencového skalnatého hřbetu "Pecka", jihovýchodně od silnice z Malhostovic do Čebína, na mírném, k severu orientovaném svahu 291 - 294 m n. m. Půdní pokryv zde tvoří hnědozem na spraši, překrývající neogenní spodně tortonské uloženiny terciéru, vodní zdroj je situován asi 400 m severovýchodně (na ZM ČR 1 : 10 000, č. 24-32-08 z r. 1979 je trasa s nálezy určena body, od Z a S okrajové sekční čáry vzdálenými 232 : 50 a 233,5 : 56 mm). Zjištění dále

rozhojňuje dosavadní stopy pobytu lidu kultury zvoncovitých pohárů v malhostovické kotlině (Malhostovice II, VIII - Doležel 1985, 87).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Doležel, J., 1985: Pravěké a raně středověké osídlení Tišnovska - předběžné výsledky povrchového průzkumu v letech 1979 - 1983 (okr. Blansko, Brno-venkov), Přehled výzkumů AÚ ČSAV v Brně 1983, 85-89.

Resumé:

In der Feldlinie etwa 200 m nördlich von dem Felsblock "Pecka" im nordwestlichen Vorsprung des Dorfkatasters, südöstlich von der Straße von Malhostovice nach Čebín (etwa 292 m ü. M.) wurden im Jahre 1993 aus den beim Rillenziehen der Wasserleitung Vír - Brno abgeräumten Firstbodenschichten ein Bruchstück des verzierten Glockenbechers, weiter Bruchstücke von Lehmbewurf und mittelalterliche Keramik wahrscheinlich des sekundären Ursprungs gewonnen. Der Fund entspricht den bisherigen reichlichen Lokalitäten der Glockenbecherkultur im Tišnover Becken.

NÁMĚŠŤ NA HANÉ (okr. Olomouc)

„Dlouhá niva". KNP. Pohřebiště. Systematický výzkum.

V létě roku 1993 mi pan Mgr. David Papajík z Náměště na Hané oznámil nález většího množství střepů, které vyzvedl pod kořeny vyvráceného stromu v lese Z od vesnice. Po prohlídce jím získaného materiálu a posléze i místa nálezu jsem zjistil, že nález pochází z rozrušeného hrobu jedné z mohyl dosud neznámého pohřebiště kultury s nálevkovitými poháry (dále KNP). Toto, v pořadí již třetí, mohylové pohřebiště je situováno na k východu exponované straně táhlého návrší, označeného na současných mapách názvem Dlouhá niva. Na mapě 1:10000, list 24-22-16, se rozkládá v okolí bodu určeného souřadnicemi 315 mm od Z s. čáry a 307 mm od J s. čáry. Celkem bylo na pohřebišti rozpoznáno a zaměřeno 16 mohylových násypů široce oválného tvaru, převyšujících okolní terén o 30 - 80 cm. Delší osa všech mohyl je orientována zhruba ve směru Z-V, pouze u mohyly č.1 je osa orientována ve směru SZ-JV. V roce 1994 byla mohyla č.1 s finančním přispěním Klubu přátel Náměště na Hané a okolí prokopána.

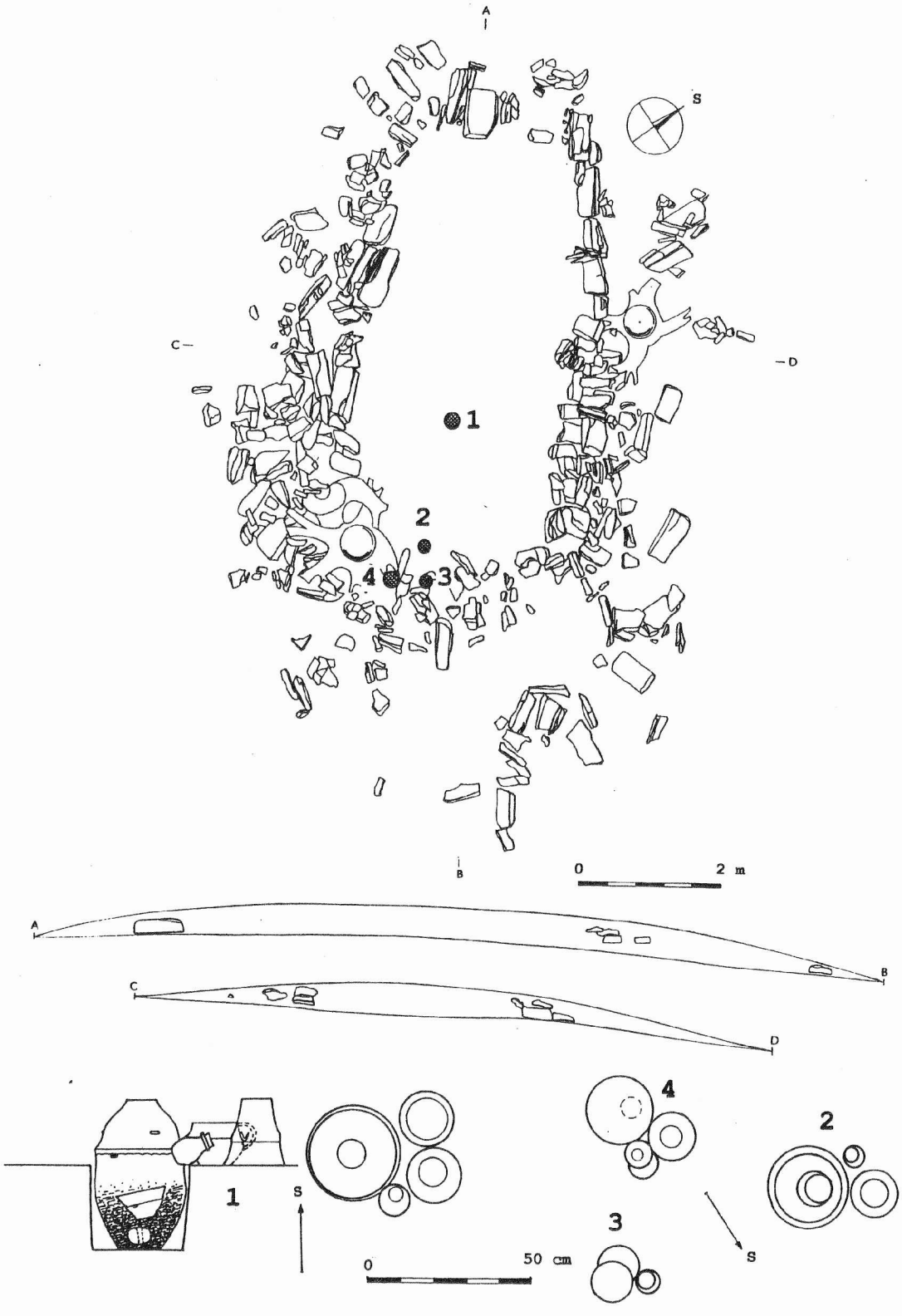
Pod násypem z lesní půdy, který převyšoval okolní terén v nejvyšším místě o 45 cm, byla odkryta obvodová kamenná konstrukce, jež vymezovala vnitřní trapezovitý prostor o délce 6 m a šířce SZ strany 2,2 m a JV strany 3 m. Zvětralé skalnaté podloží v JV polovině vnitřního prostoru, zvláště v okolí hrobu č. 1, bylo zbarveno silným žárem do odstínů červenohnědé barvy, a to místy až do hloubky 10 cm. Na JZ straně zabíhalo propálení i pod kameny obvodové konstrukce.

Hrob č. 1 byl umístěn na středové ose konstrukce a sice přesně ve 2/3 její délky, blíže JV hraně. Další tři hroby byly umístěny v JV hraně konstrukce. Získaná keramika datuje mohylu do starší fáze mladšího vývojového stupně KNP (KNP IIA). Součástí výbavy hrobů byla bulava oválného tvaru ze zelenavého serpentinitu a měděné šperky. Ty jsou zastoupeny spirálou z tenkého drátu (7 a 1/2 závitu), která byla pravděpodobně součástí náušnice typu Hlinsko, terčem se dvěma otvory při horním okraji a zlomkem tyčinky obdélného průřezu.

Miroslav Šmíd, ÚAPP Brno

Resumé:

Náměšť na Hané (Bez Olomouc). „Dlouhá niva". Trichterbecherkultur. Gräberfelder. Systematische Grabung.

Obr. 1. Náměšť na Hané

POHOŘELICE (okr. Břeclav)

„ Nová Louka". KNP, KZP, únětická, skupina věteřovská, kultura velatická, horákovská, laténská, římská, hradištní, novověk. Záchranný výzkum.

Na základě smlouvy o dílo provedl Ústav archeologické památkové péče ve dnech 5. dubna až 27. června 1994 záchranný archeologický výzkum na stavbě přeložky silnice Pohořelice - Přibice.

Přeložka se odklání od současné silnice ihned za stávající zástavbou rodinnými domky a je s ní vedena paralelně, podél jejího severovýchodního okraje. Po náspu stoupá na most křižující rychlou silnici Brno - Mikulov a plynule se opět napojuje na uvedenou silnici. Povrchové sběry provedené J. Ungerem (archiv AÚ AVČR č.j. 1431/80) prokázaly osídlení daného prostoru v době římské a hradištní. Zaniklá středověká ves „Preser", kterou tentýž autor lokalizuje 600 m jihovýchodně od Poheřelic (Unger 1982) již stavbou silnice nebyla zachycena.

Lokalita se nachází v prodloužení jihovýchodního výběžku intravilánu obce. Krajina je v tomto prostoru zcela rovinatá, nadmořská výška se pohybuje kolem 180 m. Odvodňována je v současnosti umělými melioračními strouhami, nejbližším přirozeným vodním tokem je nyní Jihlava vzdálená cca 700 m severovýchodním směrem. Na základní mapě ČSSR 1 : 50 000 Pohořelice 34-12 z roku 1987 určují její polohu body vzdálené 107 (110) mm od S s.č. a 202 (200) mm od V s.č. Rozsah sídelního areálu nebyl v průběhu záchranného výzkumu zjišťován, dokumentována byla pouze plocha na níž stavba přeložky archeologickou situaci likvidovala.

Okrově žluté podloží tvořené písčitou prachovou hlínou bylo překryto až 1 m mocnou vrstvou písčité hnědozemě. Na profilech zachycujících stratigrafickou situaci po současný povrch bylo patrné, že zkulturněné sídlištní vrstvy obsahující drobné zlomky mazanice se objevují již pod proorávanou kyprou vrstvou silnou cca 0.3 m. V tmavě hnědém, barevně jednolitém souvrství však nebylo možné v ploše rozeznat výplně objektů. Proto byla v průběhu března po dohodě s investorem celá nadložní vrstva mechanicky odstraněna.

Na této ploše, pracovně označené jako Pohořelice - obchvat I., o rozměrech cca 95 x 12-25 m (plocha 1700 m^2) bylo prozkoumáno celkem 180 výkopových kontextů. Především se jednalo o zásobní, kůlové nebo blíže neinterpretovatelné sídlištní jámy, z nichž. nejstarší pocházely již z eneolitu (kultura s kanelovanou keramikou, kultura zvoncovitých pohárů). Osídlení pokračovalo ve starší (k. únětická a věteřovská skupina) a mladší (velatická fáze) době bronzové. Poměrně intenzívně byla lokalita osídlena rovněž v období kultury horákovské, zatímco přítomnost člověka v období kultury laténské bylo doloženo pouze sporadicky. K sídelním účelům byla plocha využita i v mladší době římské a ve střední době hradištní. Zachyceny byly rovněž stopy lidské aktivity ze středověku a novověku, doložené mělkým příkopovitým útvarem (k 634).

Za nejzajímavější archeologický fenomén lze považovat žlaby vymezující obdélnou plochu, zpravidla interpretované jako základové žlaby nadzemních (kůlových) staveb. Celkem jich bylo zjištěno šest, přičemž úplný uzavřený obdélník tvořily pouze stavby I. a VI. Půdorys staveb III. a IV. nebyl zřejmě záměrně uzavřen použitím stejné stavební techniky a stavby II. a V. se dochovaly pouze torzovitě. Délka staveb se pohybovala mezi 12 a 16 m, šířka mezi 5 a 8 m. Zřejmě existovala vnitřní kůlová konstrukce těchto staveb, nelze ji však jednoznačně charakterizovat, vzhledem k tomu, že kůlové jamky na polykulturní lokalitě nelze spolehlivě spojovat s danou stavbou. Na základě stratigrafických vztahů a nevýrazného

keramického materiálu nalezeného ve žlabech lze stavby datovat s velkou pravděpodobností do velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí.

V místech jižního nájezdu na most byla obdobným způsobem skryta plocha označená Pohořelice-obchvat II. (35 x 30 m, 1050 m^2). Na ní bylo zkoumáno 18 výkopových kontextů náležejících kultuře únětické a 2 datované do středověku až novověku. Na této ploše byla rovněž zachycena část spojovacího zákopu mezi pěchotními bunkry ŘOP z roku 1938.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Literatura:

Unger, J. 1982: Lokalizace zaniklé vsi Preser u Pohořelic, PV 1980, 47.

Resumé:

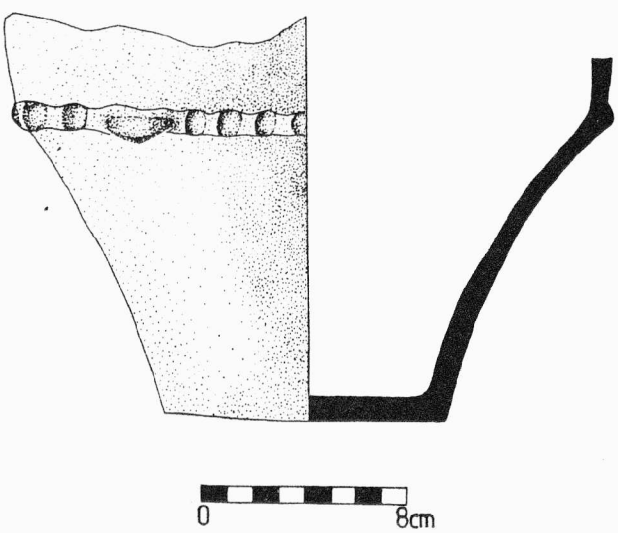
Pohořelice (Bez. Břeclav) „Nová Louka". Badener Kultur, Glockenbecherkultur, Aunjetizer Kultur, Gruppe Věteřov, Velaticer Kultur, Horakover Kultur; Laténe-, Römer- u. Burgwalezeit. Neuzeit. Rettungsgrabung.

VYŠKOV - MARCHANICE (okr. Vyškov)

Marchanické pole před vodou. Eneolit? Hrob. Záchranný výzkum.

Lokalita se nachází 100m od dálnice D80 ve směru Olomouc Brno na mírné terénní vlně obrácené k JV (ZM 1:10000, 24-42-11, 135mm od Z s.č., 226mm od J s.č.). Na podzim 1992 byl při hluboké orbě narušen žárový hrob projevující se na povrchu spálenou mazanicí, uhlíky a úlomky keramiky. Při výzkumu provedeném na jaře 1993 jsme pod 0,5m vrstvou ornice zjistili jámu (1,4*1,1m) oválného půdorysu s mírně sešikmenými stěnami a zachovalou hloubkou 0,4-0,5m, orientovanou SSZ-JJV. Kraj jámy tvořila z jedné třetiny silná vrstva uhlíků a ze dvou třetin červená mazanice, zásyp mazanice s uhlíky promísené se spraší. V levé části jámy bylo na dně uloženo několik zlomků spálených kostí. V pravé části jámy 0,1m nad dnem byla uložena spodní část nádoby, která byla na maximální výduti zdobena plastickou lištou se žlábky. Okraj nádoby se nezachoval. (Obr. 1)

Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Obr. 1. Nádoba ze žárového hrobu z Vyškova - Marchanic

Resumé:

In der Nähe vim Autobahn D 80, in der Richtung Olomouc-Brno, wurde im Frühling 1993 Glühgrab untersucht. Die Grabgrube hatte eine Rundform (1,4*1,1m), erhaltene Tiefe 0,4-0,5m und Richtung NNW-SSO. In der linken Seite der Grube waren auf dem Grund Reste von gebrannten Knochen beigesetzt. In rechtem Teil stand ein Unterteil von einem , mit plastischer Leiste geschmücken Gefäß. Diese Leiste war noch durch Kehlen abgebrochen.

ODKAZY:

BRNO-LÍŠEŇ (okr. Brno-město)
Pod Popelákovou ul. Jordanovská k.

Viz kapitola Neolit

MUŠOV (k.o. Pasohlávky, okr. Břeclav)
„Neurissen". Sídliště. Eneolit (KZP).

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

NOVÝ SVĚTLOV (k.ú. Bojkovice, okr. Uherské Hradiště)
Zámek (pův. pozdně středověký hrad). Pravěk - eneolit?.

Viz kapitola Středověk a novověk

OPAVA-JAKTAŘ (okr. Opava)
Okolí Kostelního kopce. Kultura nálevkovitých pohárů.

Viz kapitola Neolit

SLAVKOV (okr. Vyškov)
Areál Cutisinu, a.s. Eneolit.

Viz kapitola Varia

SMOLÍN (okr. Břeclav)
„Studýnková". Sídliště. Eneolit.

Viz kapitola Středověk a novověk

SMRŽICE (okr. Prostějov)
„Přední u cihelny." Sídliště, pohřebiště. Eneolit - KZP.

Viz kapitola Neolit

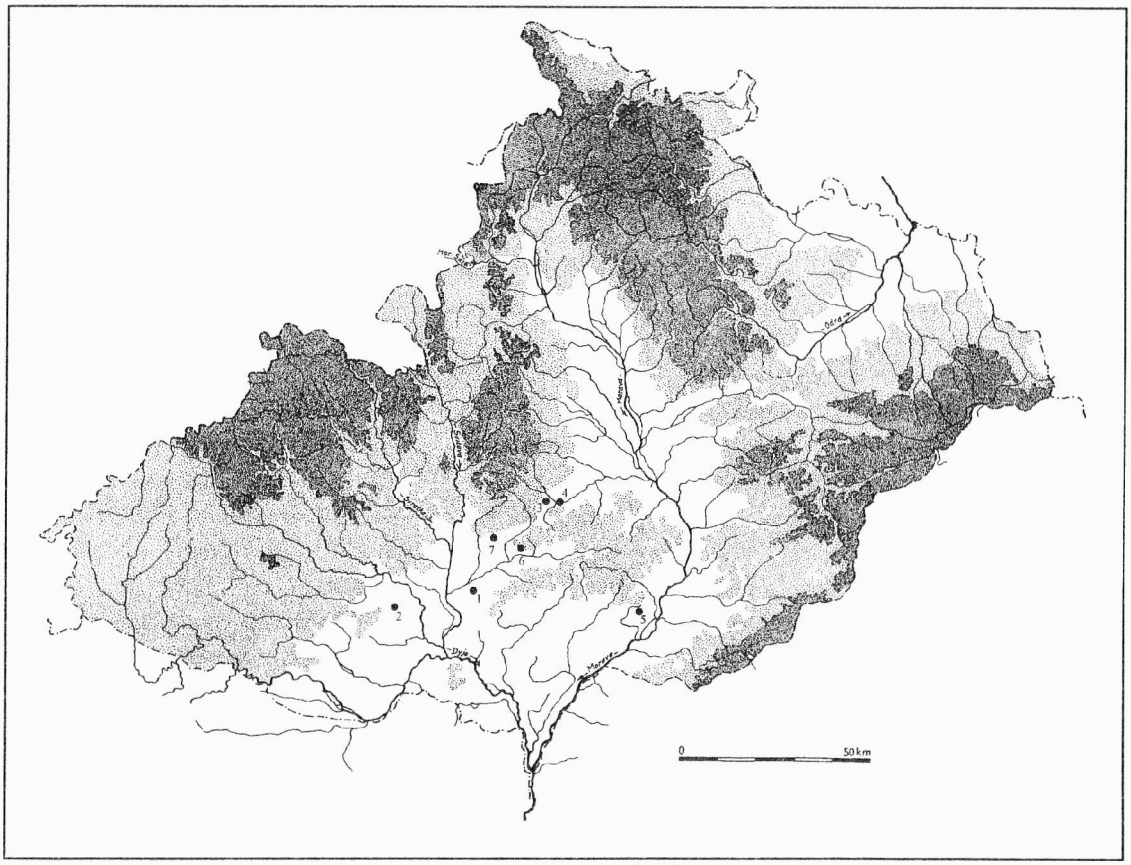
TOVAČOV (okr. Přerov)
Ulice kpt. Jaroše, Široká, Cimburkova. Eneolit.

Viz kapitola Středověk a novověk

URČICE (okr. Prostějov)
"Záhumení". Sídliště, pohřebiště. Eneolit - KŠK.

Viz kapitola Středověk a novověk

DOBA BRONZOVÁ

1 - Blučina, 2 - Maršovice, 3 - Nemojany, 4 - Orlovice, 5 - Polešovice, 6 - Slavkov, 7 - Tvarožná

BLUČINA (okr. Brno-venkov)

„Cezavy". Velatická fáze KSPP. Systematický a záchranný výzkum.

Devátá výzkumná sezóna (1991) byla zaměřena pouze na dokončení plošného odkryvu objektu K7, z větší části již prozkoumaného v r. 1990 (Salaš 1994). Otevřením severovýchodního rohu čtverce 16w v sektoru D byl zachycen západní okraj tohoto objektu, čímž se prokázalo, že objekt K7 představuje mělkou oválnou jámu o rozměrech 1.9 x 1.6 m, zapuštěnou max. 0.5 m do světle šedé jezerní křídy. Do okrajové západní části objektu zasahovaly v místě severního konce kontrolního bloku 16-17w a přilehlého rohu čtverce 16w již jen dolní končetiny čtyř lidských skeletů a pravá část trupu skeletu pátého. Potvrdilo se tedy, že v objektu K7 byly v nejrůznějších polohách a navzájem přes sebe uloženy víceméně kompletní lidské skelety pěti jedinců, dle posouzení prof. J. Jelínka mužů mladšího až středního věku (srv. Podborský a kol. 1993, tab. 38). Pokud se týká ostatního nálezového fondu, odpovídal odkryv východního okraje objektu K7 zcela situaci, zjištěné již v r. 1990 (Salaš 1994) a nepřinesl tedy již nic zásadně nového nebo odlišného. V celkově jinak chudém inventáři se vyskytlo jen několik střepů a ty dovolují objekt připsat velatické fázi kultury středodunajských popelnicových polí.

Rok 1991 byl devátou a poslední sezónou obnoveného systematického výzkumu na Cezavách. Vzhledem ke svému významu by tato lokalita měla být prohlášena archeologickou památkovou rezervací a do budoucna by se zde měly provádět jenom výzkumy záchranné povahy. Potřeba menšího záchranného výzkumu vyvstala ovšem poměrně záhy. Již od jara roku 1991 bylo možno periodicky sledovat, že na východním konci parcely č. 2063, přímo u cesty vedoucí přes vrchol Cezav (parc. č. 2062), se při obdělávání půdy neustále na povrchu objevují čerstvě rozlámané pravěké střepy a zvířecí kosti. V důsledku mnohaleté opakované jednosměrné orby po svahu dolů se terén na východním konci parcely totiž soustavně snižoval a začalo tak docházet k narušování původních nálezových situací, vystupujících v posledních dvou třech letech až na současný povrch. Navíc zhruba v tomto prostoru, asi 15 m západně od východního konce parcely, byl v r. 1977 zachráněn rovněž již orbou narušený bronzový depot Blučina 13 (Salaš 1992, II, 59-64) a také později zde bylo povrchovými sběry zachyceno ještě několik artefaktů (zlomků srpů a měděných slitků), velmi pravděpodobně příslušících k tomuto depotu (Salaš 1993, 45). Bylo proto přistoupeno k záchrannému výzkumu, kterým by měla být v konečném efektu prozkoumána celá ohrožená východní část parcely 2063. Zatím došlo v průběhu roku 1993 (desátá sezóna) k otevření a kompletnímu vytěžení plochy čtverce 2g (5 x 5 m, sektor B lokality), který svojí východní stranou hraničil s již zmíněnou polní cestou.

Celkem bylo na sledované ploše zachyceno a z větší části také prozkoumáno devět objektů (č. 39-47), které se při několika superpozicích koncentrovaly zejména v západní části čtverce 2g. Všechny objekty představovaly starobronzové sídlištní jámy, z toho pouze objekt č. 40 příslušel věteřovskému osídlení lokality, ostatní byly únětické. Kompletně prozkoumány byly ty objekty, jejichž obrysy nepřesahovaly plochu čtverce 2g (č. 39-40, 42). Z ostatních objektů, parciálně zasahujících i mimo plochu čtverce, byly po patřičném rozšíření exkavační plochy v úplnosti odkryty a vytěženy ještě jámy č. 41, 45 a 46. Svrchní partie objektů č. 39, 40 a 41 byly již rozrušeny orbou a jejich nálezy byly vyvlečeny až na povrch.

Ve východní a jihovýchodní části čtverce 2 g ornice ostře nasedala již na sprašové podloží, které v důsledku strhávání povrchu orbou v jihovýchodním rohu čtverce, tj. v nejvyšším místě parcely, téměř vystupovalo na povrch. V porovnání se současným severním až severozápadním sklonem terénu o poznání strmější vyspádování rostlého podloží vyrovnává od východu se vkliňující vrstva hnědé až tmavohnědé jemnější hlíny, kterou lze

stratigraficky ztotožnit s původním černozemním horizontem, zachyceným a sledovaným již na parc. č. 2056 (vrstva III: Salaš 1987; 1991). V severním rohu čtverce 2g tato vrstva již dosahovala mocnosti 0.6 m. Z popsané stratigrafické situace vyplývá, že většina objektů byla zapuštěna do podorniční vrstvy III a spodními partiemi více či méně i do spraše. Pouze menší obj. č. 40, ač nálezově bohatý, byl natolik mělký, že nedosáhl sprašového podloží a naopak nejvýše položený obj. č. 41 byl zahlouben pouze do spraše.

S výjimkou č. 39-40 představovaly ostatní objekty klasické zásobní jámy s výrazně podsazenými stěnami a plochým dnem. Mimořádným množstvím nálezů vynikaly obj. č. 39-41, jež obsahovaly zejména zlomky a části keramických nádob, jakož i štípaných a roztloukaných zvířecích kostí. Z prozkoumané části obj. č. 43 pochází mimo jiné bronzový rybářský háček a keramický džbánek, jehož tělo je mezi skupinami třásní plošně zdobeno rytou mřížkou. V obj. 39 se nacházela i lidská lebka bez mandibuly a zlomky kalvy dalšího dospělého lidského jedince. Na plochém dně obj. č. 45 byl ve skrčené poloze na levém boku s orientací J-S uložen kompletní skelet asi dvacetileté ženy. Na záhlaví lebky ležela z obou stran sada šesti kličkovitých záušnic a na malíčku pravé ruky byl navlečen prsten, stejně jako záušnice zhotovený z dvojitého drátu se zpětnou kličkou. Nejpozoruhodnější situaci poskytl největší a nejhlubší objekt č. 46, ve spodní části s bohatě zvrstveným zásypem. Na jeho dně byly vedle sebe se shodnou orientací J-S uloženy dva neúplné lidské skelety. Asi pětadvacetiletý muž ležel na břichu a po jeho levé straně byl uložen na levém boku skelet třínácti- až patnáctileté dívky (antropologická určení podle prof. J. Jelínka) s kličkovitými záušnicemi v záhlaví a u krčních obratlů. Oběma skeletům chyběly horní končetiny včetně lopatek, mužský skelet neměl ani dolní končetiny od kolen dolů. U skeletu dívky nebyla nalezena chodidla a dlouhé kosti dolních končetin byly neanatomicky dislokovány za zády. Objekt č. 46 byl i jinak nálezově bohatý, zejména v jeho spodní polovině se nacházelo množství zvířecích kostí, střepů, lastur a uhlíků, mezi méně obvyklými nálezy lze vzpomenout např. dvě poloviny kamenné bulavy, bronzové šidélko nebo keramický terčík.

Na ploše čtverce 2g nebyly zachyceny žádné stopy velatického nálezového horizontu. Až teprve na dodatečně otevřené přilehlé jihozápadní části čtverce 2h byl při jeho západním kontrolním bloku zachycen východní okraj výrazné lokální kumulace velatické keramiky. Tato situace však nebyla zcela intaktní, neboť většina střepů byla zjištěna v ornici a na rozhraní ornice a vrstvy III se materiál již vytrácel. Plošná kumulace velatického materiálu západním a severozápadním směrem, tedy po svahu dolů, nepochybně pokračuje a měla by se stát předmětem záchranného výzkumu v příštím roce.

Milan Salaš, MZM Brno

Literatura :

Podborský, V. a kol. 1993: Pravěké dějiny Moravy. Vlastivěda moravská. Země a lid. 3. Brno.

Salaš, M. 1987: Třetí rok výzkumu výšinného sídliště u Blučiny (okr. Brno-venkov), PV 1985, 27-28.

Salaš, M. 1991: Šestá výzkumná sezóna na Cezavách u Blučiny (okr. Brno-venkov), PV 1988, 25-27.

Salaš, M. 1992: Bronzové depoty starších popelnicových polí na Moravě. I-III. Rkp. disertační práce. Brno 1992.

Salaš, M. 1993: Sedmá výzkumná sezóna na Cezavách u Blučiny (okr. Brno-venkov), PV 1989, 43-46.

Salaš, M. 1994: Osmá výzkumná sezóna na Cezavách u Blučiny (okr. Brno-venkov), PV 1990, v tisku.

Resumé:

Cezavy bei Blučina (Bez. Brno-venkov). „Cezavy". Bronzezeit (Aunjetitzer Kultur, Gruppe Věteřov, Velaticer Kultur). Siedlung. Systematische und Rettungsgrabung.

MARŠOVICE (okr. Znojmo)

Starší doba bronzová. Objekty. Záchranný výzkum.

Při silnici od Jezeřan-Maršovic do Pravlova, asi 150 m od maršovické křižovatky, byly úpravami svahů silničního zářezu narušeny nejméně 4 pravěké sídlištní objekty převážně hospodářského charakteru (zásobní jámy). Při průjezdu byly tyto objekty autorem zběžně zdokumentovány, zaměřeny a ovzorkovány. Keramický materiál je všechny datuje rámcově do starší doby bronzové.

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Resumé:

Maršovice (Bez. Znojmo). An der Landstraße von Jezeřany-Maršovice nach Pravlov. Ältere Bronzezeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

NEMOJANY (okr. Vyškov)

Dvořiska. Ml. doba bronzová. Depot. Povrchový sběr.

Při sběru na poli (ZM 1:10000, 24-41-19, 289mm od Z s.č., 224mm od J s.č.) před jarní orbou nalezl spolupracovník muzea pan M. Daněk menší depot bronzových předmětů (Obr. 1:1-9). Tvoří jej 5 jednoduchých bronzových náramků s volnými zašpičatělými mírně se překrývajícími konci (Obr. 1:1-5). Průměr náramků se pohybuje od 4,2 do 7,4cm. Dále dvě drobné spirálovité vlasové ozdoby (0,4cm), spirálovitý náramek (Obr. 1:7) se 4 závity (průměr 4,4cm) a listovitý závěsek (délka 5,8cm), Obr.1:6). Je pravděpodobné, že se nejedná přímo o depot, ale o část inventáře rozrušeného žárového hrobu (většina předmětů byla zaplněna množstvím uhlíků a popela). I když byla v okolí nalezena i keramika, neodpovídá datování tohoto bronzového souboru. Jedná se buď o keramiku starší (neolit), nebo mladší (středověk). Datování celého souboru je tedy možné pouze přibližně podle listovitého závěsku (Furmánek 1982, Paulík 1959, Furmánek 1970) do mladší doby bronzové.

Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Literatura:

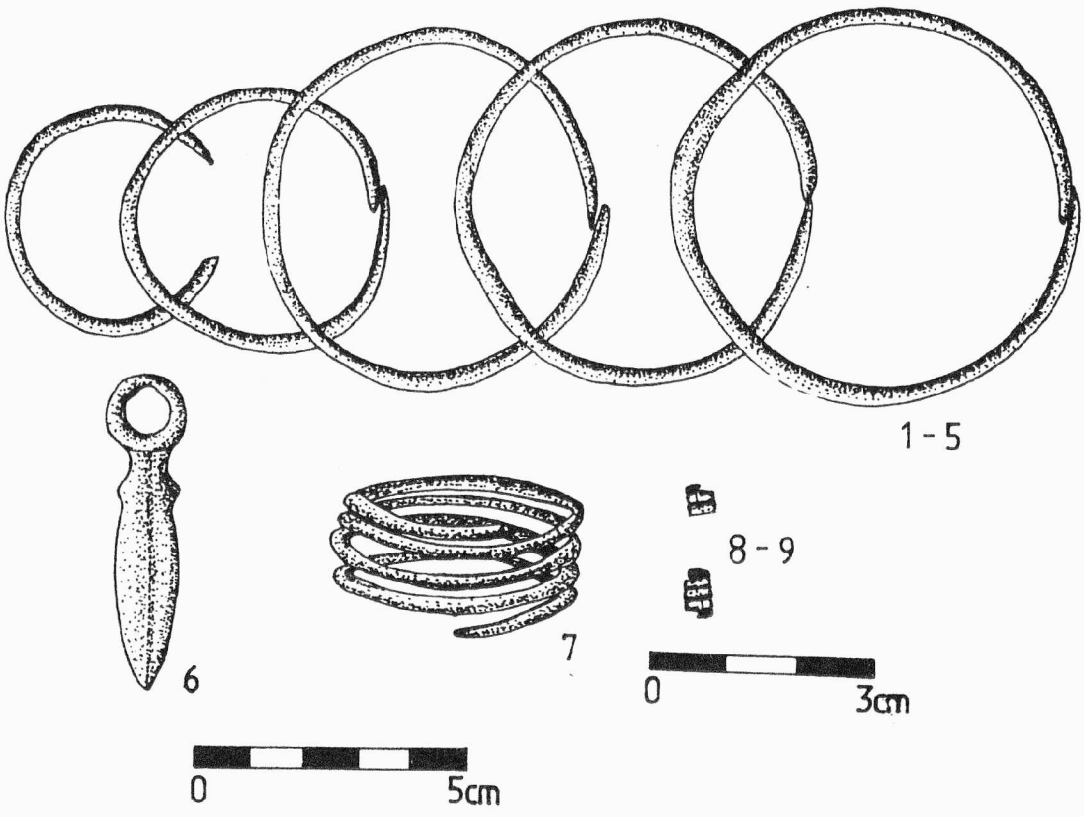
Paulík, J. 1959: Ružicové spony zo Slovenska. SlA 1959/2, s 328 - 354.

Furmánek, V. 1970: Lužické žárové pohřebiště v Beluši. SlA 1970/2, s. 433 - 446.

Furmánek, V. 1982: Bronzové závěsky z doby bronzové ze Slovenska. SlA 1982/2, s. 315-340,

Resumé:

Bei der Frühlingssammlung fand ein Mitarbeiter von Museum Herr M. Daněk auf dem Feld einen kleineren Fund von Bronzegegenständen. Es ging um fünf Armbänder mit freien, ein bißchen sich überdeckten gespitzten Enden (der Durchschnitt von 4,2 bis 7,4cm) weiter waren es zwei kleine Spiralhaarschmucke, Spiralarmband mit vier gewinden (der Durchschnitt 4,4cm) und ein Blätteranhänger (die Länge 5,8cm), der die ganze Zusammenstellung in die Jüngerbronzezeit datiert.

Obr. 1:1-9. Bronzový depot z Nemojan

ORLOVICE (okr. Vyškov)

Hřbitov. Kultura lužická. Záchranný výzkum.

V září 1992 přinesl do Muzea Vyškovska hrobník několik zlomků silnostěnné amfory, které nalezl při kopání hrobu na hřbitově v Orlovicích. ZM 1:10000, 24-42-17, 177mm od Z s.č., 92mm od J s.č. V roce 1993 jsme na místě provedli ověřovací výzkum, který skutečně v hloubce 0,4m potvrdil existenci až 0,8m silné lužické kulturní vrstvy. Bylo však zjištěno, že se na toto místo dostala až druhotně při srovnávání terénu dnešního hřbitova, kdy sem byla přivážena zemina z plochy mezi dnešním jádrem hradu Orlova a hřbitovem, kde bylo lužické osídlení zjištěno už v minulosti (Šedo 1982).

Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Literatura:

Šedo, O. 1982: Záchranný výzkum v Orlovicích. Přehled výzkumů 1982, s. 90.

Resumé:

Im Jahr 1993 machte das Museum von Vyškov, auf dem Grund von Funden der Lausitzerkeramik, eine Beglaubigungserforschung auf dem Kirchhof in Orlovice. Die Erforschung erwies das Bestehen der 0,8m breiter Lausitzerkulturschicht. Es war jedoch festfestellt, daß diese Schicht auf diesen Platz bei der Vergleichung des Geländes während der Kirchhofverbreitung sekundär geriet.

POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)

"Zmolky". Velatická fáze kultury středodunajských popelnicových polí. Depot. Dohledávací výzkum

Na podzim r. 1989 nalezl p. Ivan Janírek z Nových Hradů (okr. České Budějovice) při terénním průzkumu jižní části katastru Polešovic v poloze "Zmolky" bronzovou spirálovitou růžici. V listopadu následujícího roku provedli v těchto místech za nálezcovy asistence důsledný povrchový průzkum, spojený s drobným sondážním výkopem, pracovníci mikulčické expedice brněnského Archeologického ústavu (Skopal 1993). Touto akcí se podařilo shromáždit 643 kusů bronzových artefaktů a měděných slitků, náležejících velkému zlomkovému, bohužel zcela rozoranému depotu, původně uloženému nejméně ve dvou keramických nádobách. V letech 1991-1993 zde pak I. Janírek pomocí detektoru nalezl v ornici rozptýleno ještě dalších 153 artefaktů, nepochybně náležejících témuž bronzovému pokladu.

Nové, zřejmě však ještě nikoliv poslední nálezy k tomuto celku přinesl ještě další dohledávací výzkum, který ve "Zmolkách" na mírném jihovýchodním svahu nad potůčkem, zregulovaným na svodnici, provedlo v srpnu 1995 Moravské zemské muzeum. Na prozkoumané ploše o rozloze 275 m^2 bylo v ornici, ostře nasedající v hloubce 0,25-0,35 m na písčité podloží, nalezeno 14 bronzových artefaktů a jeden měděný slitek. Dalších 13 bronzových předmětů a drobný slitek se podařilo získat při opakovaných povrchových sběrech, prováděných i s využitím detektoru v širším okolí vlastního odkryvu, tj. zhruba na ploše 100 x 70 m.

Žádný z nalezených bronzových či měděných artefaktů se již nenacházel in situ a ani na vlastní zkoumané ploše se již bohužel nepodařilo zachytit žádné dostatečně průkazné stopy původního uložení depotu. Na alespoň dílčí lokalizaci místa jeho deponování by nicméně mohla ukazovat určitá koncentrace bronzů ve čtverci 11G, v němž se soustředilo deset z patnácti při odkryvu nalezených kovových předmětů. Navíc při jižním okraji tohoto čtverce pak byla zjištěna mělce do podloží zapuštěná jamka (K1, průměr 0.25 m), připomínající stopu po kůlu, stejně tak by to ale mohlo být lůžko po jedné z keramických nádob, v níž byl depot uložen.

Na celé odkryté ploše byly kromě zmíněné jamky zjištěny pouze dva do podloží zahloubené objekty. Objekt č. 2 představoval kotlovitou sídlištní jámu, která kromě drobných zlomků mazanice, uhlíků a kostí poskytla jen několik střepů velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí. Objekt č. 1 byl naproti tomu jen mělkou, 0,45 m do písčitého podloží zapuštěnou jámou s mírně oválným ústím (1,00 x 1,10 m), zčásti již rozrušeným orbou. V jeho zásypu se nacházelo neobvykle velké množství střepů z velatických zásobnic a kusy mazanice, většinou jen slabě vypálené. Vzhledem k tomu, že objekt č. 1 se nacházel rovněž ve čtverci 11G, navíc v těsné blízkosti jamky K1, je značně pravděpodobné, že toto mělké zahloubení se zjevně intencionální výplní rovněž tak souvisí s deponováním bronzového celku.

Dosavadní výsledky odkryvu ve "Zmolkách" nenasvědčují příliš tomu, že by až do této polohy zasahoval obytný okrsek sídelního areálu velatické fáze středodunajských popelnicových polí, prokázaný ve vzdálenosti asi 150 m jižním směrem na protější straně potoka již na katastru Moravského Písku (Snášil 1972; 1978). Mírný jižní až jihovýchodní svah ve "Zmolkách" byl sice nepochybně součástí tohoto sídelního areálu, není však zatím možno identifikovat jeho funkci. Lze jen předpokládat, že bronzový depot byl uložen nejspíše v těsné blízkosti soudobého sídliště, již mimo vlastní obytný okrsek.

I když komplexní zpracování bronzového celku z Polešovic není dosud uzavřeno, je již nyní nepochybné, že se svými nejméně 830 kusy představuje největší zlomkový depot na Moravě (Salaš 1995). Vedle slitků mědi, které počtem kusů tvoří zhruba 20 % veškerého inventáře celku, jsou zde dominantním typologickým taxonem srpy (53 %), vesměs silně fragmentární a zastoupené především tvary s řapem. Počtem kusů jsou na třetím místě sekerky (5,8 %), reprezentované zejména tvary se středovými laloky a s tulejkou. Podíl žádného z dalších taxonů (např. tyčinkovité a ploché náramky, plechové pásy s vybíjenou výzdobou, meče, dýky, kopí, nárameníky, lité terče, závěsky, jehlice, sekeromlaty, dláta) nepřesahuje 3 %. Podle předběžného typologicko-chronologického posouzení tohoto inventáře je poklad z Polešovic velmi analogický oběma drslavickým depotům. Lze jej datovat do stejného horizontu a společné je jim také nápadné zastoupení importů, artefaktů jihovýchodní až východní (karpatské, resp. sedmihradské) provenience.

Milan Salaš, AÚ MZM Brno

Literatura

Salaš, M. 1995: Bronzový poklad z Polešovic. In: Polešovice 1595-1995, Velehrad 1995, 47-49.

Skopal, R. 1993: Depot bronzové suroviny z mladší doby bronzové v Polešovicích (okr. Uherské Hradiště). Přehl. výzkumů 1991, 80.

Snášil, R. 1972: Keramický depot z velatického sídliště u Moravského Písku (okr. Hodonín). Přehl. výzkumů 1971, 58-59.

Snášil, R. 1978: Weitere Funde von der Velaticer Siedlung bei Moravský Písek (Bez. Hodonín). Přehl. výzkumů 1976, 36.

Resumé:

Polešovice (Bez. Uherské Hradiště) „Zmolky". Velaticer Phase der Urnenfelderkultur an der mittleren Donau. Hortfund. Zusatzgrabung.

SLAVKOV (okr. Vyškov)

Obchvat V od města. Únětická kultura. Sídliště, pohřebiště. Záchranný výzkum.

Výstavba silničního obchvatu v létech 1993 a 1994 vedla k objevu další pravěké lokality v katastru města (viz příspěvek P. Enderové o výzkumu v Cutisinu). Trasa obchvatu proťala úsek mezi Cutisinem na V okraji města a napojila se na starou "bučovskou" silnici. Na kótě J od silnice pak bylo zjištěno sídliště a posléze i pohřebiště únětické kultury. Záchranný výzkum proběhl v rozmezí listopadu 1993 až února 1994 za nepříznivých povětrnostních podmínek.

Sídlištní objekty byly zjištěny na celé ploše kóty a na hraně svahu v délce několika set metrů, hroby byly koncentrovány na nejvyšší terénní vlně.

Celkem bylo prozkoumáno 40 sídlištních objektů. Téměř ve všech případech to byly kónicky podhloubené zásobní jámy s rovným dnem, jen několik jam mělo mísovitý tvar. Skutečně obytný charakter měly pouze 2 objekty - mělce zahloubený objekt trapezoidního půdorysu s lehkou kůlovou konstrukcí a obdélný povrchový objekt kůlové konstrukce. Za zmínku stojí uložení pohřbů v zásobních jamách celkem ve 4 případech.

Pohřebiště bylo patrně z větší části prozkoumáno, pokračuje snad jen S směrem na mírné terénní vlně. Vytváří 3 - 4 nepříliš zřetelné řady ve směru S - J, převažující orientace hrobů je V - Z. Celkem bylo prozkoumáno 43 hrobů, z toho 2 dvojhroby a 1 trojhrob. Nevykradena zůstala jen asi pětina hrobů. Antropologický rozbor hovoří celkem o 54 jedincích (včetně pohřbů ze sídlištních jam). Téměř běžně byly zjišťovány dřevěné rakve.

Dosud není zpracována keramika ani další nálezy, je však zřejmé, že především pohřebiště plnilo svou funkci delší dobu a nalezneme v jeho inventáři předměty z více fází únětické kultury.

Pavla Enderová - Antonín Štrof, ÚAPP Brno

Resumé:

Slavkov (Bez. vyškov) Umgehungsstraße im O der Stadt. Aunjetitzer Kultur. Siedlung, Gräberfelder. Rettungsgrabung.

TVAROŽNÁ (okr. Brno - venkov)

Rohlenka. KSPP, velatická fáze: sídliště. Novověk (17. - 18. stol.): Opevnění vojenského tábora. Záchranný výzkum.

Záměr vystavět při dnešním motorestu Rohlenka ještě stanici čerpacích hmot fy ARAL vyvolal nutnost provedení alespoň sondáží na zřetelně archeologické lokalitě. Při leteckém snímkování zde 30. 11. 1988 ing. M. Bálek objevil obdélný útvar o rozměrech 110 x 140 m, jehož Z a V roh zhruba protíná dnešní komunikace. Při následném povrchovém ohledání zde byla zjištěna sídlištní plocha s nálezy velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí (KSPP).

Při výstavbě čerpací stanice zde proběhl krátký výzkum koncem března (sonda do opevňovacího příkopu) a v polovině května (výzkum objektů KSPP). Sonda do opevňovacího příkopu byla provedena v J části staveniště, kde se předpokládal průběh SV strany obdélného útvaru. Ten byl zjištěn až pod 2 m silnou jílovou navážkou, přemístěnou sem před několika lety při výstavbě nedaleké dálnice. Vlastní příkop (obj. 1/93) byl vyplněn výrazně šedivým zásypem, měl téměř rovné dno v hloubce cca 4 m od dnešního povrchu a byl široký 5 m. Z jeho obsahu byly získány zlomky keramiky, mazanic a cihel zřetelně novověkého stáří (předběžně zařaditelné do 17. - 18. stol.). Při hloubení stavební jámy pro podpovrchové uložení nádrží v SZ části staveniště pak byla v úrovni - 2,5/3,5 m pod dnešní úrovní zachycena hladina rostlého sprašového podloží, z něhož byla před uložením jílových vyvážek z dálnice odstraněna vrstva ornice a do něhož byly zahloubeny 3 postupně stavebními pracemi zachycené pravěké objekty (KSPP). Obj. 2/93 byl obdélného tvaru (1,6 x 1,85 m) s rovným dnem, obj. 3/93 a 4/93 byly spodní části kónicky podhloubených zásobních jam o max. průměru 1,65 m s rovným dnem. Keramický obsah datuje tyto 3 objekty do mladšího úseku vývoje velatické fáze KSPP, objekty byly součástí běžné nížinné sídlištní lokality této kultury. Opevňovací příkop pak souvisí s vojenskými aktivitami uvedeného období, není vyloučena souvislost s obléháním Brna Fridrichem II. Datování do mladšího napoleonského období je již méně pravděpodobné; neodpovídá tomu archeologický materiál z příkopu a na josefínské mapě z konce 18. stol. již vede trasa silnice přímo přes někdejší opevněnou plochu.

Antonín Štrof - Miroslav Bálek, ÚAPP Brno

Resumé:

Tvarožná (Bez. Brno-venkov) „Rohlenka". Urnenfelderkultur an der mittleren Donau. (Velaticer Phase). Siedlung. Neuzeit (17.-18.Jhdt): Befestgung eines Armeerlagers. Rettungsgrabung.

TVAROŽNÁ (okr. Brno-venkov)

U motorestu Rohlenka (severní okraj tratě Díly). K. únětická. Objekt. Záchranný výzkum.

Při stavbě plynovodu Brno - Vyškov byla z Tvarožné vedena přípojka i do Jiříkovic. Těsně za dálnicí Brno-Olomouc 400m od motorestu Rohlenka (ZM 1: 10 000, 24-43-02, 264 mm od Z s.č., 242 mm od J s.č.) porušila tato rýha podhloubenou jámu. Lokalita byla známa již v minulosti, kdy zde během stavby dálnice (Čižmář, Geislerová, Rakovský 1979) bylo zkoumáno několik únětických objektů. Jáma měla nepravidelný kruhový půdorys, úzké hrdlo (0,87m), které se směrem dolů výrazně kuželovitě rozšiřovalo (1,92m), a byla z jedné třetiny odbagrována. Výplň objektu tvořila tmavá zemina s množstvím únětického střepového materiálu (obr. 1, 1-8), štípanou industrií, lasturami rodu Unio a mazanicí. Na dně jámy (1,17 - 1,24m od okraje) jsme nalezli kosterní pozůstatky čtyř jedinců, ze dvou se však zachovaly pouze dolní končetiny. Další dva byli v mírně skrčené poloze otočeni k sobě a pohřbeni ve směru V-Z (hlavy směřovaly k západu). Dospělý ležící vpravo na pravém boku ve skrčené poloze na přední straně hrudníku s hlavou stočenou k J měl pravou ruku skrčenou pod hrudníkem a levou pokrčenou vedle trupu.Vpravo u dolní části lebky a mezi pánví a pravou stehenní kostí byly uloženy náramky z bronzového drátu. Druhý jedinec /pravděpodobně dítě/ byl uložen ve skrčené poloze na levém boku, horní končetiny směřovaly do středu mezi oba jedince. Na lebce dítěte jsme nalezli drobnou bronzovou vlasovou ozdobu. U pánve dospělého a u dolních končetin dítěte se nacházely ještě další dlouhé kosti pocházející ze dvou již výše zmíněných pohřbených.

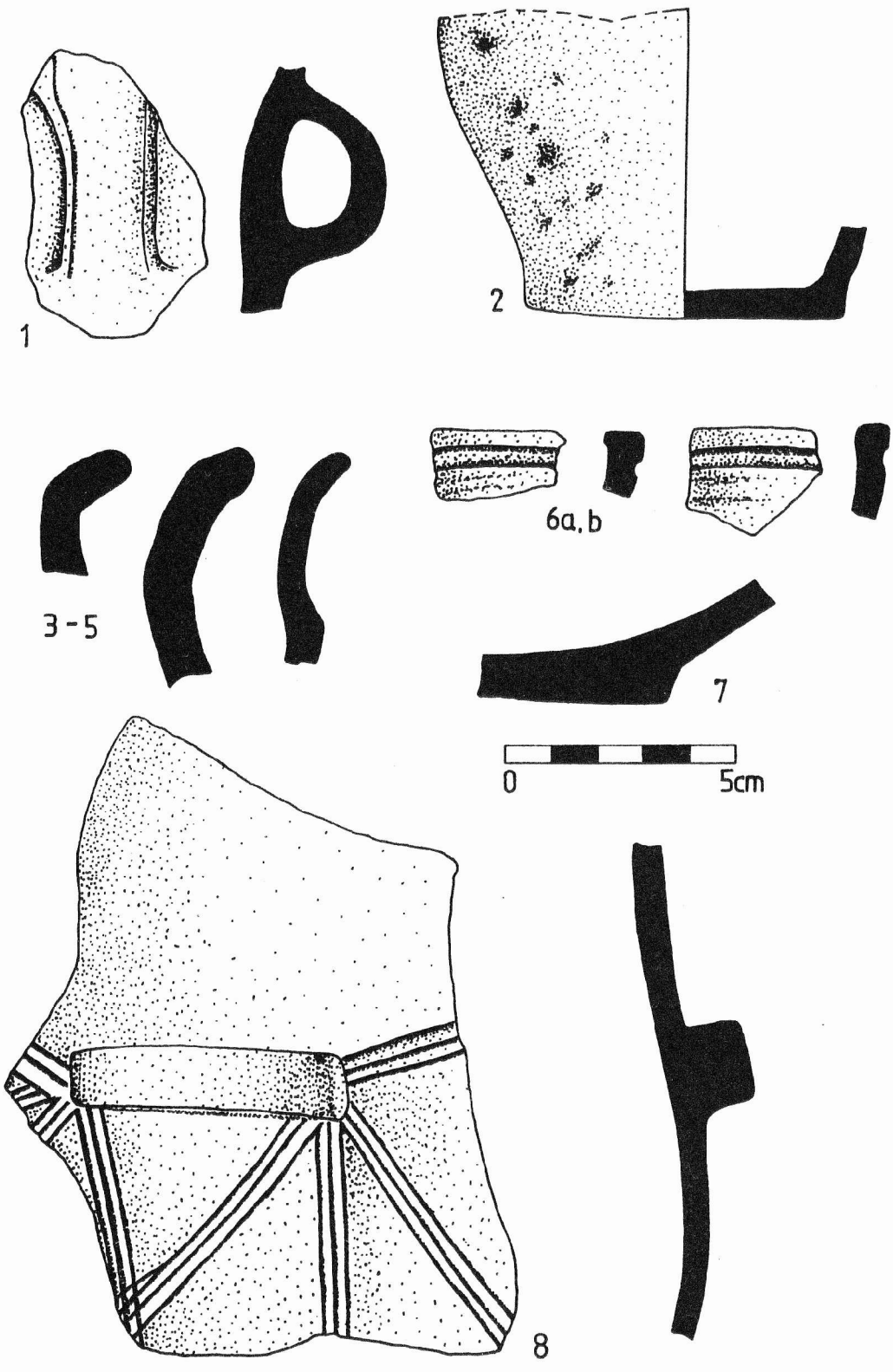
Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Literatura:

Čižmář, M., Geislerová, K., Rakovský, I. 1979: Rettungsgrabungen auf der Autobahnstrasse Brno - Holubice im Jahre 1979. Přehled výzkumů 1979, s. 68-70)

Resumé:

Bei dem Bau der Gasleistung Brno - Vyškov war am Autobahn D 80 Brno-Olomouc in der Nähe von Motorest Rohlenka eine untertiefte Grube gestört. Sie hatte einen Kreisrundriß und enthielt das gelaufige Siedlungsmaterial der Úněticerkultur (Keramik, gespaltene Industrie, die Muscheln aus der Gattung Unio+. Auf dem Grund dieser Grube (mit dem Durchschnitt von 1,92m) waren Gerippe von vier Leuten - einem Erwachsenem und drei Kindern - beigesetzt. Der Erwachsene lag auf der rechten Hüfte, in ein bißchen gehockter Lage in der Richtung von O-W, gegenüber ihm lag ein Kind auf der linken Hüfte auch in ein bißchen gehockter Lage. Von zwei nächsten Einzelwesen waren nur Teile von unteren Geiedmaßen bewahrt. Am Schädel des Erwachsenen und zwischen seinem Becken und dem Oberschenkelbein waren Armbänder aus Bronzedraht beigesetzt. Auf dem Kindschädel war ein kleiner Bronzehaarschmuck.

Obr. 1:1-8. Výběr keramiky z únětické jámy z Tvarožné

ODKAZY:

BRNO (okr. Brno-město)
Zelný trh p.č. 397. Starší doba bronzová (ÚK). Sídliště.

Viz kapitola Středověk a novověk

BRNO-ČERNÁ POLE (okr. Brno-město)
Areál FDN J.G.Mendela. Únětická kultura. Sídliště.

Viz kapitola Eneolit

BRNO-LÍŠEŇ (okr. Brno-město)
Pod Popelákovou ul. Podolská fáze KSPP. Polykulturní sídliště.

Viz kapitola Neolit

HOLASOVICE (okr. Opava)
JV část katastru obce. Lid popelnicových polí , k. lužická.

Viz kapitola Neolit

LULEČ (okr. Vyškov)
Silnice mezi farní zahradou a mateřskou školkou. Mohylová, podolská, slezská k.

Viz kapitola Varia

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)
"Zlámaniny". Doba bronzová (?).

Viz kapitola Neolit

MUŠOV (k.o. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Hradisko (Burgstall). Doba bronzová.

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

MUŠOV (k.o. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Neurissen. Střední doba bronzová (k. mohylová), pozdní doba bronzová (k. podolská). Sídliště.

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

OPAVA-JAKTAŘ (okr. Opava)
Okolí Kostelního kopce. Lid popelnicových polí.

Viz kapitola Neolit

POHOŘELICE (okr. Břeclav)
„ Nová Louka". Kultura únětická, skupina věteřovská, kultura velatická.

Viz kapitola Eneolit

PŘEROV (okr. Přerov)
Opevnění Horního města. Starší doba bronzová.

Viz kapitola Středověk a novověk

SLAVKOV (okr. Vyškov)
Palackého nám. čp. 125. Starší doba bronzová.

Viz kapitola Středověk a novověk

SLAVKOV (okr. Vyškov)
Areál Cutisinu, a.s. Bronz.

Viz kapitola Varia

SMOLÍN (okr. Břeclav)
Studýnková. Sídliště. Doba bronzová.

Viz kapitola Středověk a novověk

TOVAČOV (okr. Přerov)
Ulice kpt. Jaroše, Široká, Cimburkova. Doba bronzová.

Viz kapitola Středověk a novověk

VÁVROVICE (okr. Opava)
Vávrovické pole. Lid popelnicových polí.

Viz kapitola Neolit

VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)
"Dlouhé díly". Mladší a pozdní doba bronzová (BD - HB_3)

Viz kapitola Neolit

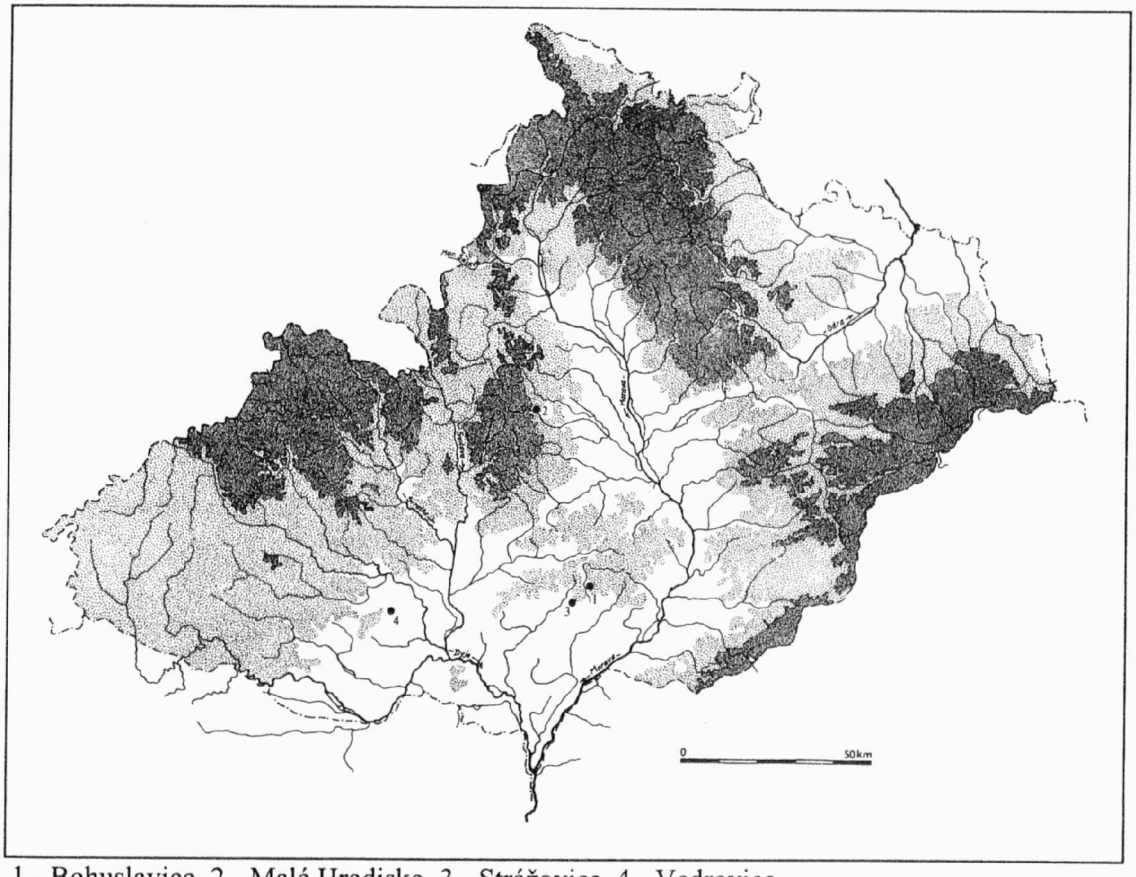
VYŠKOV (okr. Vyškov)
Masarykovo nám., č. parcely 1273. Doba bronzová.

Viz kapitola Středověk a novověk

VYŠKOV - MARCHANICE (okr. Vyškov)
Marchanické pole před vodou. Doba bronzová.

Viz kapitola Eneolit

DOBA ŽELEZNÁ

1 - Bohuslavice, 2 - Malé Hradisko, 3 - Strážovice, 4 - Vedrovice

BOHUSLACICE (okr. Hodonín)

Darnov, Šotnery. Kultura horákovská. Sídliště. Povrchový sběr.

Lokalita se nachází v blízkosti birituálního pohřebiště v poloze Šotnery. Na jaře 1994 mně předali I. Nimrichter a Z. Slováček střepový materiál Horákovské kultury a nálezy MMK.

Ve zlomcích se vyskytly tyto tvary keramiky Horákovské kultury: hrnky zdobené přesekávanou lištou, misky s vlešťovanou výzdobou. Největší počet střepů pochází z velkých amfor s drsněnou výdutí a plastickými lištami. Na sídlišti se vyskytla i svrchní část menší bronzové ozdoby.

Na různých místech v prostoru sídliště horákovské kultury se nachází zlomky keramiky MMK, broušená a šťípaná industrie této kultury.

Martin Hložek, FCH VUT Brno

Resumé:

Bohuslacice (Bez. Hodonín). „Darnov, Šotnery". Horákov-Kultur. Siedlung. Oberflächebegehung.

MALÉ HRADISKO (okr. Prostějov)

"Staré Hradisko". Pozdní doba laténská. Oppidum. Systematický výzkum.

V období 16.-31.8.1993 byl proveden v rámci systematického výzkumu lokality menší odkryv v prostoru, nacházejícím se západně od opevněného areálu oppida. Zkoumaná plocha asi 53 m2 navázala na odkryv z roku 1990. Byla zjištěna poměrně hustá sídlištní zástavba tvořená početnými kůlovými jámami, základovými žlaby, menšími nepravidelnými jámami, ohništi a jedním zahloubeným, přibližně čtverovým objektem o rozměrech asi 280x290 cm a hl.50 cm. Uprostřed tohoto objektu se nacházela cisterna o průměru asi 110 cm a hl.110 cm, jejíž spodní část byla vytesána do skály.

Kromě běžných archeologických nálezů bylo při výzkumu získáno jedenáct zlomků odlévacích destiček na zhotovování mincovních střižků.

Miloš Čižmář, ÚAPP Brno

Resumé:

Vom 16. bis zum 31. August 1993 wurde im Rahmen der systematischen Grabung an dieser Lokalität eine kleine Flächenabdeckung durchgeführt, und zwar westlich vom befestigten Areal des Oppidums.Unsere Grabungsfläche von ungefähr 53 m^2 knüpfte an jene von 1990 an. Wir stellten hier eine relativ dichte Besiedlung fest, von der zahlreiche Pfostengruben, Balkenrillen der Häuserfundamente, kleinere Gruben unregelmäßigen Grundrisses und Feuerstätten zeugten, abgesehen von einem eingetieften quadratischen Objekt im Ausmaß von etwa 280 x 290 cm, das 50 cm tief war. In seiner Mitte befand sich eine 110 cm tiefe Zisterne, deren Durchmesser cca 110 cm betrug und deren unterer Teil aus dem Felsen herausgehauen war.

Außer dem üblichen archäologischen Fundstoff wurden bei der Grabung 11 Bruchstücke der Schrötlingformen geborgen.

STRÁŽOVICE (okr. Hodonín)

Chrastavičné. Kultura laténská. Sídliště. Povrchový sběr.

Laténské sídliště leží na rozhraní katastrálních území obce Strážovic a Věteřova , v pozemkové trati Chrastavičné. Sídliště je známé již z dřívějších výzkumů v prostoru strážovického mohylníku v poloze Chrástovec - Pod silnicí (Skutil 1941, 6 - 48).

Sídliště se nachází u pramene a na obou březích vodoteče, která se vlévá do Soudného potoka. Laténské osídlení je zastoupeno stupněm LTA - nález zlomků situly s kolkovanou výzdobou a velkou příměsí tuhy ve střepu. Největší počet artefaktů náleží střednímu laténu. Ve zlomcích jsou zastoupeny esovitě profilované mísy z jemně zrnitého materiálu, tuhové hrnce se zesíleným okrajem a svislým ryhováním. Po celé ploše sídliště se nachází úlomky zvířecích kostí, hrudky mazanice a struska.

Na východním svahu podél vodoteče se nachází zlomky středohradištní keramiky. Patrně se jedná o sídliště, které má souvislost s mohylníkem v poloze Chrástovec - Pod silnicí.

Martin Hložek FCH VUT Brno

Literatura:

Skutil, J. 1941: Výzkum hradištních mohyl ve Strážovicích na Kyjovsku 1940. Sborník velehradský, 6 -48. Uherské Hradiště.

Resumé:

Strážovice (Bez. Hodonín). „Chrastavičné". Latene-Kultur. Siedlung. Oberflächesammlung.

VEDROVICE (okr. Znojmo)

Intravilán obce. Halštat, horákovská kultura. Objekt. Záchranný výzkum.

V září 1993 provedl autor záchranný výzkum objektu, narušeného při stavbě rodinného domku v obci Vedrovice, asi 70 m JZ od místního kostela. Objekt byl zdokumentován, ale vzorkováním se podařilo získat pouze několik drobných keramických zlomků, které objekt datují jen rámcově do pravěku, blíže snad do kultury horákovské. Podle rozměrů a tvaru objektu v řezu a drobků mazanice v zásypu lze usuzovat, že se jednalo nejspíše o zemnici. Avšak není vyloučeno, že šlo o zbylou část narušeného hrobu, souvisejícího s rozsáhlým horákovským pohřebištěm, které se rozkládá zejména níže na svahu (Salaš 1990, 42, zde další literatura).

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Literatura:

Salaš, M. - Dočkal, P. 1990: Nové hroby horákovské kultury ve Vedrovicích (okr. Znojmo), PV 1987, 42-43.

Resumé:

Vedrovice (Bez. Znojmo). Wohnbereich der Gemeinde. Hallstattzeit, Horákov-Kultur. Objekt. Rettungsgrabung.

ODKAZY:

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)
"Nad stavem". Halštat (HD).Sídliště.

Viz kapitala Neolit

LULEČ (okr. Vyškov)
Silnice mezi farní zahradou a mateřskou školkou. Latén.

Viz kapitola Varia

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)
"Zlámaniny". Starší doba železná - horákovská kultura, latén.

Viz kapitola Neolit

MUŠOV (k.o. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Neuriessen. Doba laténská.

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

POHOŘELICE (okr. Břeclav)
„Nová Louka". Kultura horákovská, laténská.

Viz kapitola Eneolit

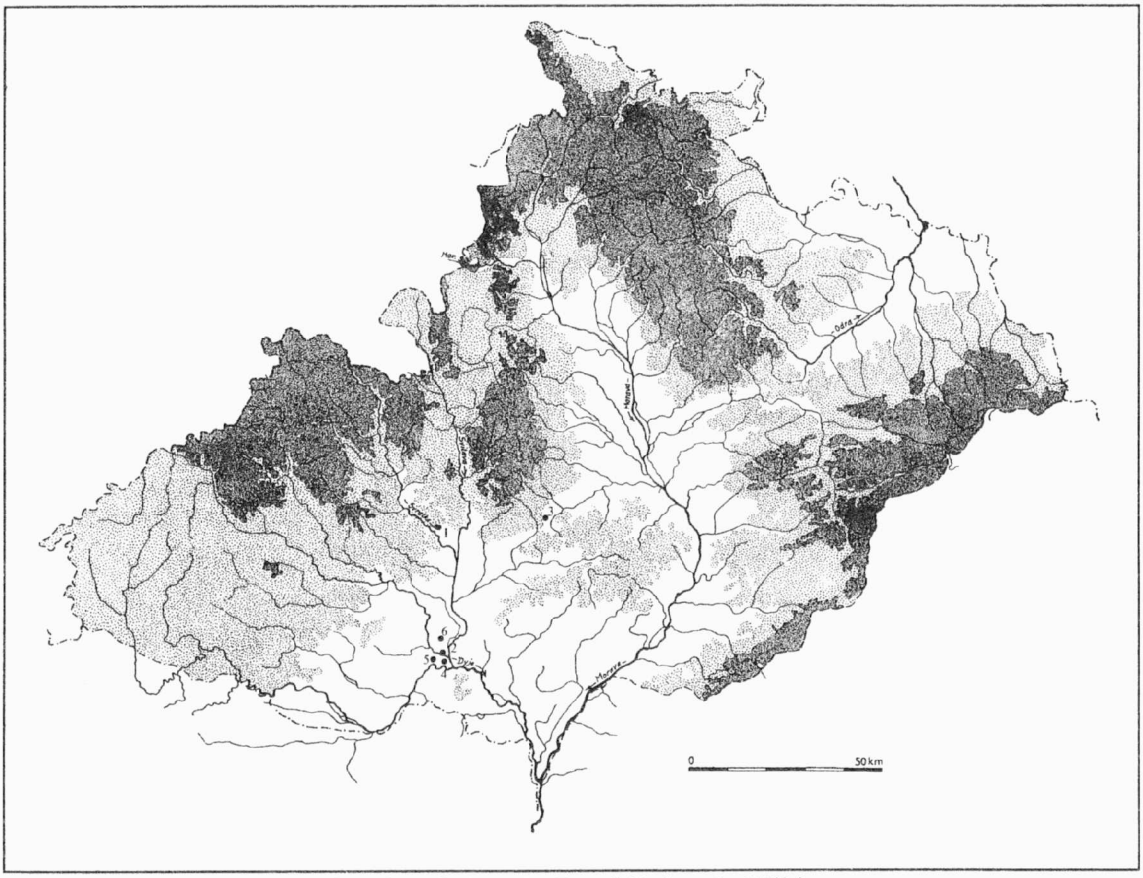
SLAVKOV (okr. Vyškov)
Areál Cutisinu, a.s. Halštat, latén.

Viz kapitola Varia

VYŠKOV - MARCHANICE (okr. Vyškov)
Marchanické pole před vodou. Doba železná.

Viz kapitola Eneolit

DOBA ŘÍMSKÁ A STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ

1 - Drásov, 2 - Ivaň, 3 - Luleč, 4 - Mušov, 5 - Pasohlávky, 6 - Přibice

DRÁSOV (okr. Brno - venkov)

Katastr obce. Doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Při budování trasy vodovodu Vír - Brno sledoval výkopové práce spolupracovník ústavu pan Václav Růžička z Lipůvky. Rýha budoucího vodovodu proťala v katastru Drásova V okraj sídliště z doby římské, známého V. Růžičkovi již z dřívějších sběrů. Ve spolupráci s P. Vitulou byl v profilu výkopu prozkoumán jeden zahloubený objekt - zásobní jáma s podhloubenými stěnami, obsahující pouze chudý keramický inventář.

Antonín Štrof - Václav Růžička, ÚAPP Brno

Resumé:

Drásov (Bez. Brno - venkov). Katastralgebiet. Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

IVAŇ (okr. Břeclav)

„Přední louky". Doba římská? Vojenský polní tábor? Zjišťovací výzkum.

Jihovýchodně od intravilánu obce byl v blízkosti stěny odvodňovacího kanálu začištěn profil deprese, která se nalézá v linii vegetačních příznaků známých prostřednictvím letecké prospekce (M. Bálek 1991). Deprese měla tvar odpovídající písmenu V. Dosahovala šířku 210 cm, hloubka vlastního útvaru byla 92 cm. Obdobné profily mají příkopy polních táborů, které stavěla římská vojska v průběhu válečných tažení. Ve výplni deprese v Ivani však byly nalézány novověké předměty (lahvové sklo, zlomky železného plechu), její interpretace proto zatím zůstává otevřená. Pouze podmíněně lze uvažovat o tom, že vegetační příznaky a sledovaný profil jsou stopami pochodového tábora Ivaň II.

Miroslav Bálek - Ondrej Šedo, ÚAPP Brno

Resumé:

Drásov (Bez. Brno - venkov). Katastralgebiet. Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

LULEČ (okr. Vyškov)

„Díly za Prahou". Doba římská. Povrchový sběr.

Při sběru na sídlišti z doby římské v listopadu 1993 nalezl spolupracovník muzea pan Miroslav Daněk v této trati (ZM 1:10000, 24-41-20, 135mm od Z s.č., 290mm od J s.č.) minci s dobře zachovalým reliéfem z období římského císařství. Bližší určení provedl prof. PhDr. Jiří Sejbal, DrSc. Šlo o stříbrný antoninián císaře Galliena (260-268). Na aversu je zobrazena hlava císaře s paprskovitou korunou a na reversu kráčející Sol se zvednutou rukou. Během dalších sběrů provedených na tomto sídlišti jsme nalezli menší množství nevýrazné keramiky z doby římské, několik zlomků římsko-provinciální keramiky a především několik zlomků římského skla (okraje, výdutě, ucha). Ve vyškovském prostředí se jedná o dosud největší soubor provinciálního skla. Sídliště se nachází při soutoku Lulečského potoka s bezejmennou vodotečí v n.v. 270m.

Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Bei Terrainbegehungen auf der Siedlung aus der Römerzeit, die sich am Zusammenfluß des Lulec-Bachs mit einem namenlosen Wasserlauf befand, fand ein Mitarbeiter von Museum eine Römer-kaiser Münze. Nach der Bestimmung von Proffesor PhDr. Jiří Sejbal, DrSc. geht um eine silberne Münze (sog. Antoninian) des Kaisers Gallienus (260-268). Auf der Vorderseite ist der Kopf vom Kaiser mit strahlenförmiger Krone und auf der Reversseite ist ein schreitender Sol mit gehobenem Hand. Aus der Siedlung stammen auch einige ausdrucklose Brücke der Germanenkeramik, importierte Provinziellkeramik und vor allem bisher die größte im Bezirk Vyškov gefundene Zusammenstellung von Römerglas.

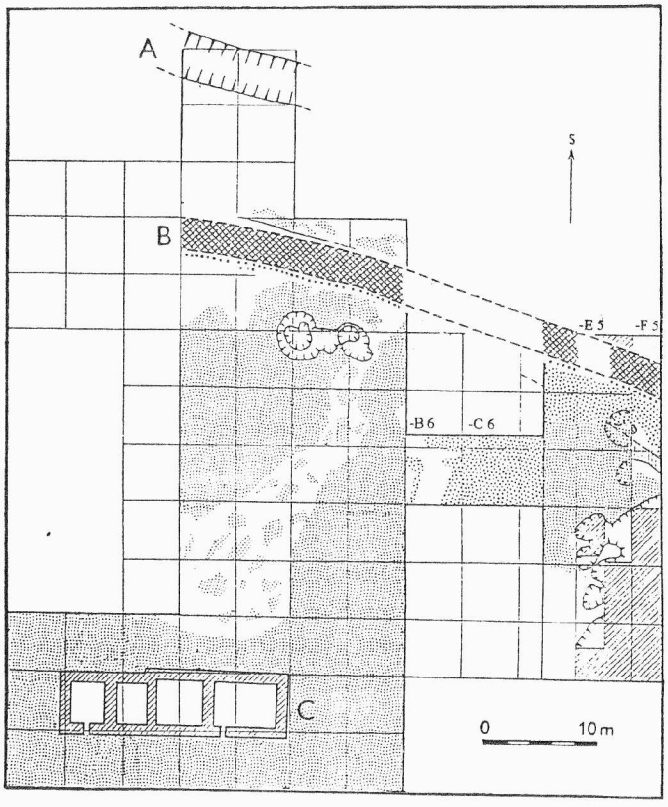
MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)

Hradisko (Burgstall). Doba římská. Doba bronzová. Systematický výzkum.

Terénní výzkum v sezóně 1993 probíhal ve spolupráci Archeologického ústavu AV ČR (dr. Jaroslav Tejral, DrSc.) a Ústavu pro klasickou archeologii UK v Praze (prof. dr. Jan Bouzek, DrSc.) díky grantové podpoře Ministerstva školství (grant č. 0951). Vlastní výkopy navázaly na výzkumy předchozích sezón a jejich cílem bylo přinést nová zjištění především o konstrukci římské fortifikace v severní části pahorku. Některé výsledky tohoto výzkumu již byly podrobněji publikovány na jiném místě (Tejral - Bouzek - Musil 1994). Další sondáž menších rozměrů také přispěla k objasnění charakteru a datování nově objevené stavby v poloze Neurissen.

1. Výzkum opevnění v severní části Hradiska (plocha - E5, -F5; obr. 1)

Dokončování výzkumu v této části navázalo na práce z let 1991 a 1992, kdy byl ve čtverci -E5 zachycen germánský objekt, zahloubený do vnitřní strany římského valu. Jednalo se s největší pravděpodobností o pec se stopami žáru, z níž se podařilo vyzvednout několik zlomků germánské keramiky s leštěným povrchem. Spolu s dalším objektem, odkrytým v sousední ploše, je dokladem spíše sporadické přítomnosti Germánů na lokalitě v době, kdy již byla Římany opuštěna. Rozebírání staveb po odchodu římských jednotek je doloženo přítomností římského stavebního materiálu - především cihel a střešních tašek ve výplni hrotitého příkopu a na germánských sídlištích v okolí, datovaných na základě rozboru keramiky na počátek 3. století a stanovujících termín ante quem pro římskou stanici na Hradisku (Tejral 1992, 415, Abb. 8:1). Při začišťování situace, především u východního profilu čtverce - F5, bylo zachyceno několik

Obr.1. Mušov - Burgstall. Celková situace a plocha zkoumaná v r. 1993. A - hrotitý příkop, B - val s řadou kůlových jam, C - tzv. praetorium

nepálených cihel o rozměrech 34/35 x 28/29 x 10/11 cm, které zřejmě sklouzly z koruny valu. Při skrývání vrchních vrstev destrukce valu, tvořených tmavou humusovitou vrstvou a říčními valouny, bylo nalezeno množství zvířecích kostí, říčních mušlí, ale především keramických fragmentů z konce rané a počátku střední doby bronzové. Obdobná situace byla odkryta již v roce 1992 (čtverec -D4), střepy ležely rozdrceny mezi říčními valouny a je tedy patrné, že se na toto místo dostaly druhotně se zeminou, použitou pro výstavbu horních partií hradby. Při jejím budování zřejmě došlo k narušení starších objektů (nalézaly se pravděpodobně v nevelké vzdálenosti hradby, neboť val byl zpravidla nasypáván z materiálu, získaného kopáním příkopů, nebo při úpravách terénu v jejich blízkosti).

Vlastní jádro římského valu bylo tvořeno žlutou jílovitou zeminou, vytěženou při hloubení hrotitého příkopu a dosahovalo maximální výšky 60 - 70cm. V průběhu jeho skrývání však nebyly zjištěny žádné římské nálezy. Výzkumem bylo potvrzeno, že vnitřní část fortifikace zpevňovala řada kůlových jamek, jejichž přítomnost je doložena i v sousedním sektoru (-D4) a na plošc zkoumané v druhé polovině 80. let (Tejral 1992, 385, 390, Abb. 4, 9). Patnáct kůlových jamek o průměru 10 - 15cm, vzdálených od sebe asi 40 cm, bylo zahloubeno 20 - 25 cm do černé humusovité vrstvy a jejich výplň je totožná s materiálem použitým na výstavbu valu. Kůly byly v zemi fixovány drobnými kameny (obr 2).

Obr.2. Mušov - Burgstall, čtverce - E5, -F5. Řada kůlových jamek, které tvoří zadní opěrnou konstrukci římského valu. 1 - sonda z r. 1988; 2 - těleso řím. valu; 3 - kamenná destrukce valu; 4 - štěrková vrstva

Výzkumy v této části fortifikace dokumentují strukturu římského valu, jehož jádro bylo nasypáno ze žluté jílovité zeminy, získané při hloubení přihroceného příkopu. Na vnitřní straně opevnění se pak podařilo zachytit pozůstatky vnitřní dřevěné konstrukce valu, tvořené svislými kůly, mezi něž byla pravděpodobně příčně kladena dřeva. Jejich existenci nepřímo dokládají stopy požáru, zjištěné již minulých sezónách (Tejral - Bouzek - Musil 1994, fig. 5, 6). Ve vyšších částech hradby ležely říční valouny spolu s nepálenými cihlami (k jejich užití

na opevněních dunajského limitu např. Ubl 1985-86, 295, 296). Mezi nálezy je římský materiál zastoupen jen sporadicky, jedná se o fragmenty stavebního materiálu - 16 drobných zlomků cihel neurčitelného typu z vyšších vrstev nad valem. Hojněji je zastoupena naopak při stavbě valu druhotně přemístěná keramika doby bronzové (obr. 7:8) a vedle toho několik zlomků germánské nádoby (obr. 6:1).

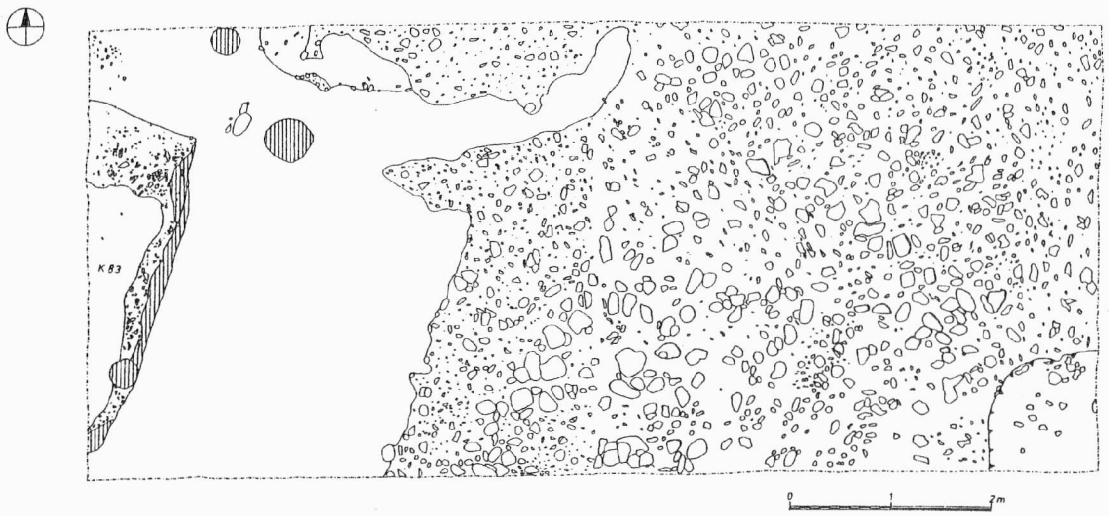
Další zkoumaná plocha ležela ve východní části Hradiska (ozn. -I6), kde byl sledován další průběh římského valu a jeho konstrukční detaily (rozměry plochy 5 x 5 m). Po odstranění ornice se však ukázalo, že situace je poškozena několika mladšími zásahy. Jednalo se jednak o úzký zákop, hluboký 150 - 175 cm, probíhající ve směru severojižním (obr. 4), a obdélný zásah v západní části plochy, který bylo možno po odkrytí interpretován jako zákop z 2. světové války (obr. 4; ve výplni fragmenty rozměrné skleněné nádoby, prostřelená německá přilba a munice do pěchotních zbraní). Úzký zákop, který protínal kolmo římský val, měl popelovitou výplň a k jeho datování přispěl nález takřka úplné nádoby, patrně z počátku 17. století, kdy se podle historických zpráv na mušovském návrší opevnili za třicetileté války čeští stavové.

2. Výzkum vnitřního areálu Hradiska.

Vedle zmíněných situací v sezóně 1993 také došlo k odkrytí čtverců -B6 a -C6, které zůstaly mezi sondážemi z let 1989 až 1990 dosud neprozkoumány. Do těchto míst kladl A. Gnirs existenci kamenné ohradní zdi, která oddělovala komplex zděných staveb od ostatní plochy Hradiska (Gnirs 1931). Po skrytí kompaktní šedohnědé vrstvy, mocné 30 až 50 cm, v níž nebyly patrné žádné kulturní zásahy, byla v celé ploše -C6 a ve východní části čtv. -B6 odkryta vrstva říčních valounů, která byla snad po úpravě využita jako povrch komunikace, probíhající podél opevnění. Tato kumulace kamenů (obr. 3) snad mohla být pozůstatkem fenoménu, který Gnirs interpretoval jako základy zdi. V této povrchové vrstvě štěrku ležely zašlapány drobné střepy římskoprovinciální keramiky, fragmenty tašek, a drobné železné předměty. Vedle toho zde byla v sekundárním uložení nalezena středně eneolitická keramika. Zmíněný provinciální materiál byl zastoupen především dvěma drobnými zlomky terry sigillaty (blíže neurčitelné, na základě barvy listru snad okruh dílen v Lezoux, obr. 6:7), osm nevelkých zlomků provinciální keramiky, 23 úlomků římských cihel či střešních tašek (z toho 4 části tubulů, obr. 6:12, 13). Kovové předměty byly zastoupeny především 11 železnými cvočky z římské obuvi a 4 hřeby (obr. 5:7-17). Zajímavým nálezem je také germánská přezka s čtvercovým rámečkem a zlomek železného pasového kování trapézovitého tvaru se dvěma nýty, datovaná na sklonek stupně B2 (obr. 5:1, 2). Největší množství těchto nálezů pochází z horizontu 5 - 10cm nad souvislou štěrkovou vrstvou, což naznačuje určité úpravy a způsob využívání jejího povrchu.

V jihozápadní části odkryté plochy (čtverec - B6), v místech bez štěrkové úpravy, se podařilo zachytit základy lehce zahloubené stavby (obj. K 83; obr. 3). Tento základový žlábek, resp. nároží objektu ve tvaru L, byl zahlouben necelých 10 cm do světle hnědého jílovitého podloží, a po jeho obvodu byly zjištěny dvě kůlové jamky. Ve výplni nebyly kromě drobných pískovců zjištěny žádné předměty. Ze zmíněných skutečností (mělké zahloubení, absence nálezů) je pravděpodobné, že se jedná buď o odvodní žlábek, související se stany stojícími uvnitř opevnění, nebo o základy lehké konstrukce, snad hospodářského charakteru. Nápadná je v této souvislosti existence objektu podobného charakteru, zkoumaného v roce 1991, interpretovaného jako pec, z nějž byl vyzvednut soubor římskoprovinciální keramiky a bronzové trubkovité kování, datované do druhé poloviny 2.stol. po Kr. (Droberjar 1994, 74

n.). Výzkumem se však nepodařilo potvrdit existenci kamenné ohradní zdi, jak ji do těchto míst situoval A.Gnirs; pokud existovala ještě v jeho době, byla později zničena.

obr.3. Mušov - Burgstall, čtverce - B6, - C6. Štěrková vrstva a nároží lehce zahloubeného obj. č. K 83

3. Prospekce v ostatních částech Hradiska.

V roce 1993 se také uskutečnila prospekce ve východních partiích návrší, v místě, kde je jeho hrana protnuta recentní cestou. Zde byl zachycen a zdokumentován val obdobné konstrukce jako na vrcholu Hradiska u Mušova, patřící tedy zřejmě ke stejné linii opevnění. Zajímavá je skutečnost, že fortifikace směřuje sv. směrem po hraně Hradiska a neuzavírá pevnostní linii ve směru jižním, jak bylo dříve předpokládáno. Není vyloučeno, že se jedná o zdvojené opevnění. Další podrobnosti o konstrukčních detailech a směru, v němž val dále pokračuje, může přinést až další ověřovací výzkum.

Jiří Musil, ÚKA FF UK

Literatura:

Droberjar, E. 1994: Objekt 63 in der römischen Höhenbefestigung Mušov -Burgstall (Tschechische Republik), ArchKorrBlat 24, 73 - 79.

Gnirs, A. 1931: Římská stanice na Mušově, Zprávy čs. státního archeologického ústavu II/III, 9 - 29.

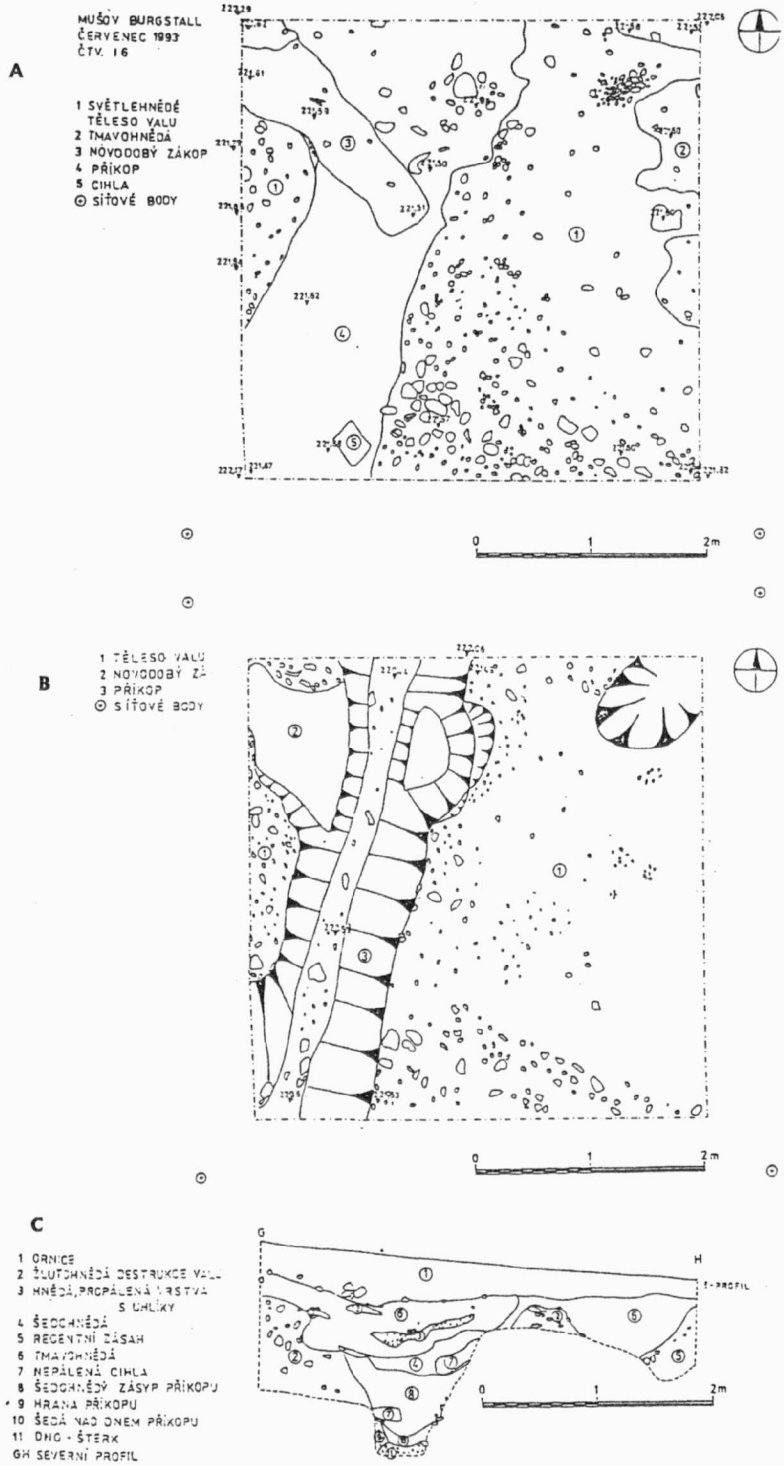
Tejral, J. 1992: Die Probleme der römisch - germanischen Beziehungen unter Berücksichtigung der neuen Forschungsergebnisse im niederösterreichisch - südmährischen Thayaflußgebiet, Bericht RGK 73, 378 - 468.

Tejral, J. - Bouzek, J. - Musil, J. 1994: The Fortification of the Roman military Station at Mušov, near Mikulov, Archeologia (Warszawa) XLV, 57-68.

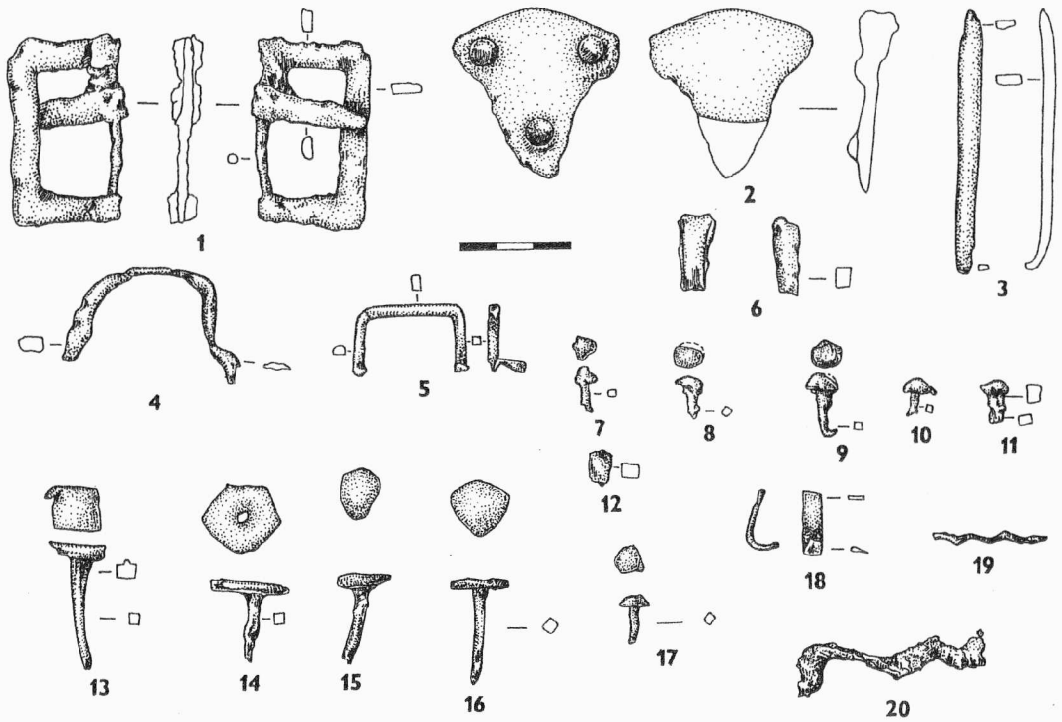
Ubl, H. 1985 - 86: Tulln, Zeiselmauern, Klosterneuburg. Neue Forschungsergebnisse zu drei Hilfstruppenlager im norisch-pannonischen Grenzbereich des österreichischen Limesabschnittes, RÖ 13/14, 293 - 322.

Resumé:

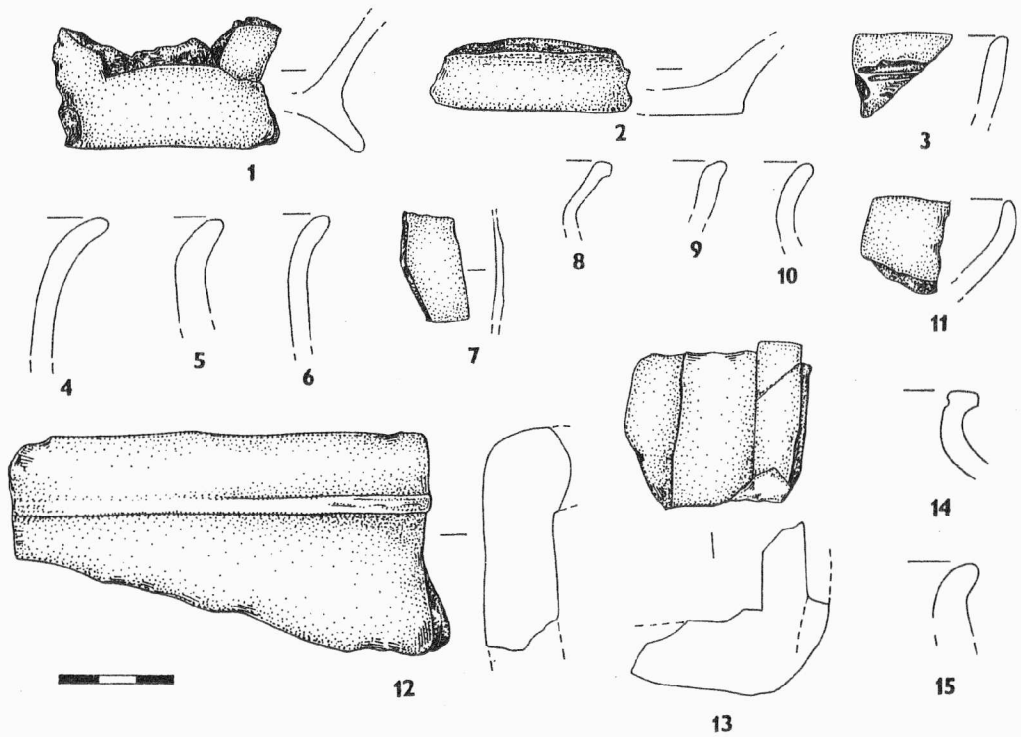
Mušov (Bez. Břeclav). Hradisko - Burgstall. Römische Kaiserzeit. Bronzezeit. Systematische Grabung.

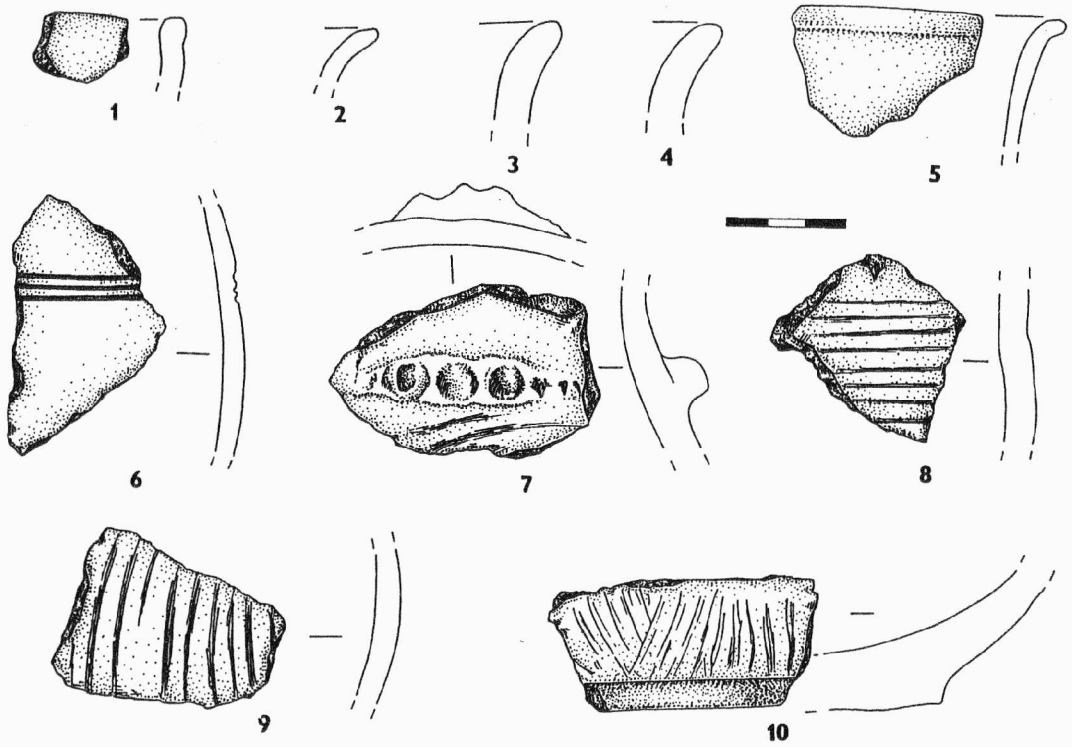
Obr. 4. Mušov - Burgstall, čtverec -I6. A - Situace po skrytí ornice; B - Situace po vybrání výplně příkopu z 16. století (3) a zákopu z 2. světové války (2); C - severní profil čtv. -I6. 1- ornice, 2- žlutohnědá destrukce valu, 3- hnědá propálená vrstva s uhlíky, 4-šedohnědá vrstva, 5- recentní zásah (2. světová válka), 6- tmavohnědá vrstva pod ornicí, 7- nepálená cihla, 8- šedohnědý popelovitý zásyp příkopu, 9- hrana příkopu, 10- šedá nad dnem příkopu, 11- štěrkové dno příkopu. G-H: severníprofil čtverce -I6

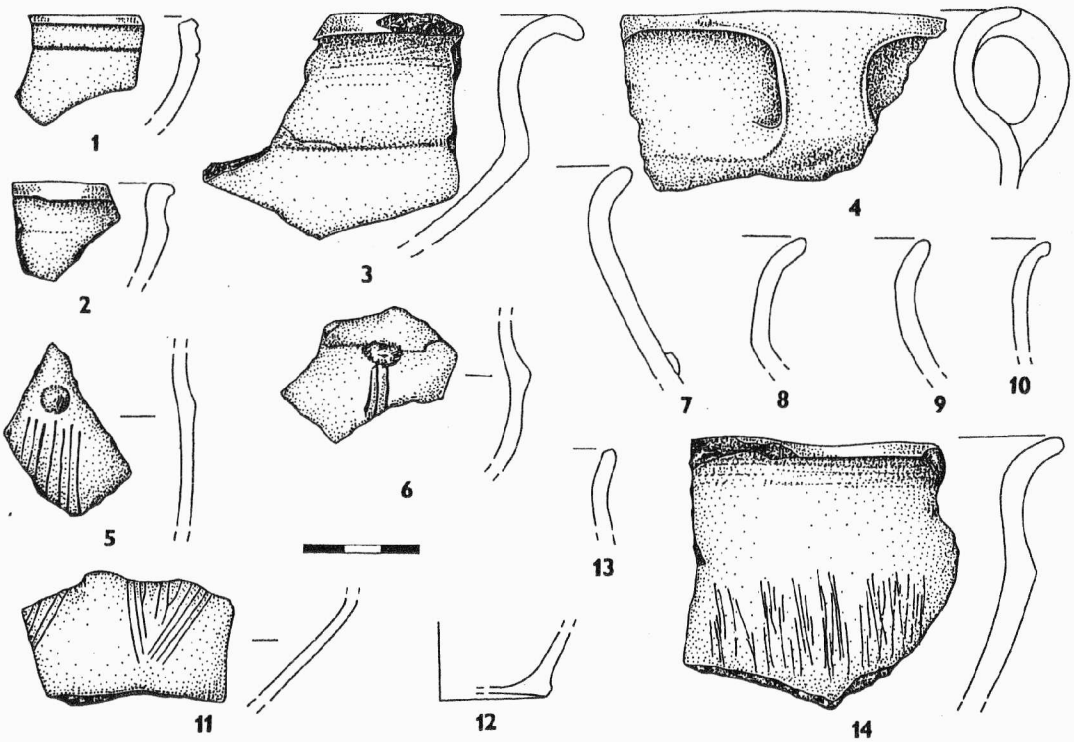
Obr.5. Mušov - Burgstall, drobné kovové předměty z čtverce -B/-C6. 1-2 železná přezka a kování opasku; drobná kování a hřeby, cvočky vojenských bot (7-12, 17).

Obr.6. Mušov - Burgstall, fragmenty leštěné germánské (1) a eneolitické keramiky (2, 4-6, 15), blíže neurčitelný zlomek terry sigillaty (7) a římskoprovinciální keramiky (3, 8-11, 14) a dva fragmenty římských tubulů (12, 13).

Obr.7. Mušov - Burgstall, výběr zlomků eneolitické keramiky z čtv.-B6/-C6

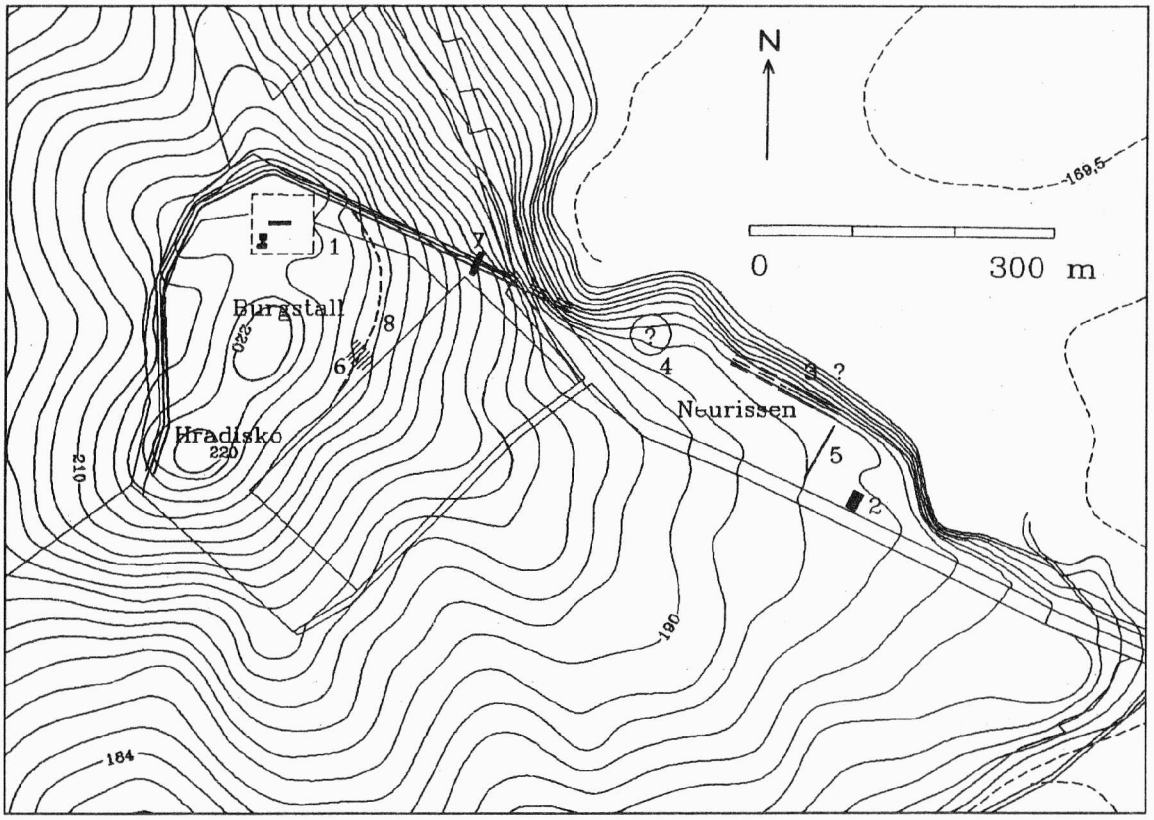
Obr.8. Mušov - Burgstall, keramika z konce rané až počátku střední doby bronzové, čtverce -E5,-F5 (v kamenné destrukci valu)

MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)

Hradisko (Burgstall). Doba římská. Doba bronzová. Systematický výzkum.

Archeologický výzkum, který je součástí grantu GA ČR č. 404/94/0782, zaměřeného na objasnění přítomnosti římských jednotek na území jižní Moravy a jejího vlivu na místní populaci, probíhal od 28. června do 24.listopadu. Řešitelem grantu a vedoucím výzkumu je PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc. (AÚ AVČR Brno), terénní práce probíhaly pod vedením Mgr. P.Červáka a Mgr. B.Komoróczy (AÚ AVČR Brno). V červenci, v rámci výkopových prací probíhalo praktické školení studentů Ústavu pro klasickou archeologii FF UK, které vedl Mgr. J.Musil.

V průběhu sezóny byly sledovány dvě samostatné plochy: I. Dokončení výzkumu na návrší Burgstallu (čtv -E4, -E5, -G5); II. Plocha na JV svahu hradiště, severně od dnešního vinohradu (obr. 1:6.).

Obr.1. Mušov - Burgstall. Celkový plán Hradiska. 1 - poloha Gnirsových výzkumů, 2-5 - poloha Neurissen, 6 - sondy vytyčené v r. 1994, 8 - předpokládaný průběh příkopu z doby bronzové

Výkopové práce ve čtvercích -E4 a -E5 navázaly na sondáže z předchozích let (např. Tejral 1992, 384 d., Abb.4; Musil 1993 zpráva o výzkumu v PřehlVýzk). Jejich cílem bylo odkrytí destrukce římského valu a řady kůlových jam, probíhajících podél valu a tvořících jeho opěrnou konstrukci. Terénní situace zde zjištěná byla složitější než ve vedlejších sondách. Ve čtverci -E4 byly dobře viditelné zásahy - zákop z 2. světové války (obsahoval náboje, umělou hmotu) a další objekt s tmavou výplní, který byl zákopem porušen. Při vybírání tohoto objektu byla nalezena celá lidská kostra. Podle polohy pravděpodobně nešlo o

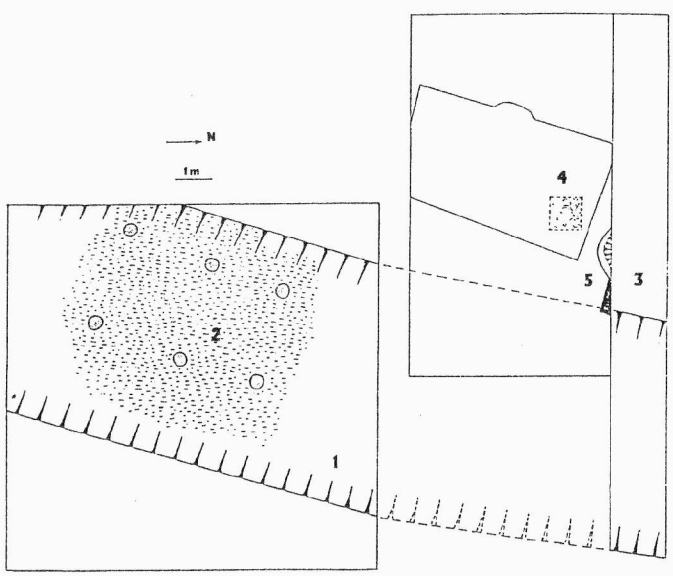
běžný pohřeb - ruce i nohy byly překříženy, hlava v týle proražená a vyvrácená do strany. U kostry byly nalezeny pouze skleněné korálky v partiích krční páteře.

V jihozápadním rohu čtverce -E5 bylo zachyceno ohniště s několik centimetrů silnou přepálenou vrstvou, vyložené kameny. Již v sezóně 1993 zde byly při začištění profilu nalezeny zlomky germánské keramiky s leštěným povrchem.

Ve čtverci -G5 bylo dokončeno odebírání žlutého jílovitého tělesa římského valu a valounové destrukce jeho koruny. Vrstva nepálených cihel, které pravděpodobně tvořily vlastní hradební zeď, byla odebrána též v sezóně 1993 (Tejral - Bouzek - Musil 1995). Ve zmíněné destrukci, stejně jako ve čtvercích -D4 a -F5, patřila k nejčastějším nálezům pravěká keramika (především ze starší doby bronzové) a říční mušle v sekundární poloze. Po odstranění valounů se podařilo zachytit řadu kůlových jamek o průměru zhruba 15 cm, zahloubených do černého půdního horizontu. Směr řady navazuje na linii v předchozích sezónách zjištěných kůlových jam a stáčí se JV směrem.

Nosná část terénních prací sezóny 1994 probíhala v JV svahu Hradiska (severozápadně od dnešního vinohradu, 9,10 m od bodu č. 1006, 210,55 m.n.m.). Vlastnímu výzkumu předcházela geofyzikální prospekce, provedená RNDr. V. Haškem, DrSc. na jaře 1994, na základě leteckých snímků z 50. až 80. let Byla zjištěna anomálie možného příkopu, v místě budoucích sond přerušená. Zde bylo možno předpokládat úspěšné řešení otázek souvisejících s konstrukcí fortifikace - případně brány : Byla zde položena základní čtvercová síť, orientovaná SJ směrem a vytyčeny 2 sondy o rozměrech 4,5 × 10 m, mezi nimi byl ponechán kontrolní blok (1m široký) ve směru východ-západ.

Po skrytí 25 -30 cm silné ornice a následném začištění plochy bylo v SZ a V části I/94 čtv. 2 a 4 zachyceno podloží, tvořené jílovitými písky a valounovitou terasou. Ve východní části I/94 čtv.2 byl zjištěn výrazný kruhový zásah z 2. světové války o průměru 185 cm s černou výplní, obsahující dráty, nábojnice a úlomky skla. Již v ornici byly nalézány drobné úlomky keramiky terra sigillata (nezdobené), provinciální keramiky a zlomek dna firemní lampy s částí kolku C.DE(ssi) (obr. 3, 10).

Obr.2. Mušov - Burgstall. Sondy z r. 1994. 1 - příkop z doby bronzové, 2 - mazanicová vrstva s kůlovými jámami, 3 - strojový řez příkopem, 4 - stavba lehké konstrukce se souborem železných předmětů, 5 - ohniště s předpecní jámou

Po následném plošném skrytí všech čtverců se v samém středu sond - severně a jižně od kontrolního profilu, v hloubce 40-80 cm - nacházela světle hnědá vrstva, obsahující velké množství zlomků mazanice, často s hlazeným povrchem a otisky prutů. Tato vrstva, široká zhruba 4 m, směřovala od SV k JZ. Skutečnost, že se nejedná o splachy z vyšších poloh Hradiska dokazovala kompaktnost vrstvy obsahující velké množství římsko-provincionálního materiálu.

Po plošném skrytí mazanicové vrstvy bylo

především ve čtvercích I/94 čtv. 1 a 3 patrné, že původní mírná deprese zřejmě pravěkého příkopu byla vyrovnána světlehnědou jílovitou vrstvou. Pod ní byly na černé výplni příkopu zachyceny kůlové jámy (celkem 4) o průměru 30-40 cm, se světlou jílovitou a mazanicovou výplní, totožnou s vyrovnávací vrstvou. Kůly byly zapuštěny 10 - 20 cm do výplně příkopu a v jejich středu byl patrný propálený čtvercový půdorys. Orientace kůlů byla totožná s orientací mazanicové vrstvy (obr. 2, 2).

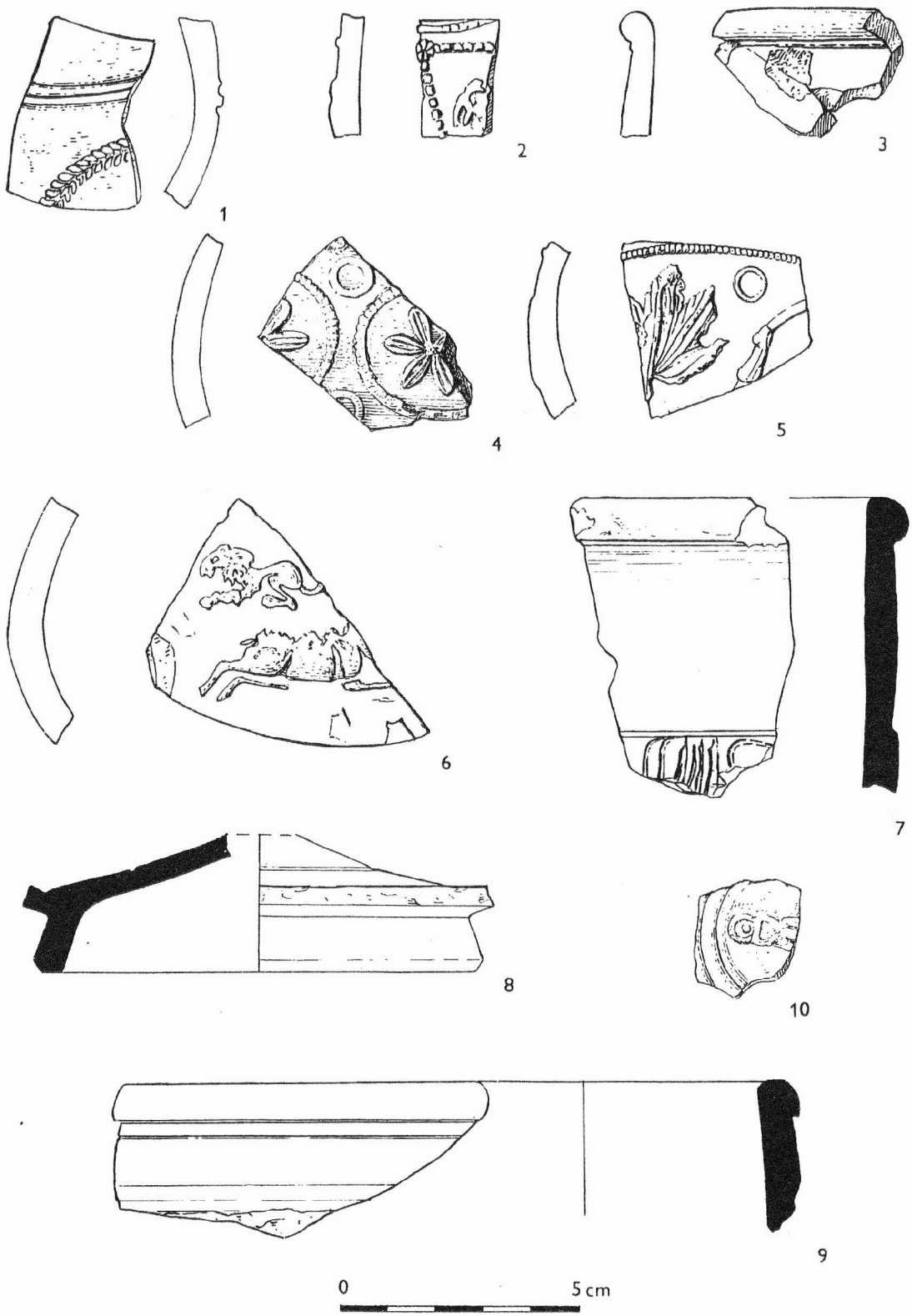
Stopy po kůlech, jílovitou vyrovnávací a mazanicovou vrstvu lze zatím interpretovat jako objekt s kůlovou konstrukcí a lehkými proutěnými stěnami s mazanicí. O účelu a datování tohoto objektu vypovídá velmi bohatý soubor římskoprovinciálních nálezů. V bohatém keramickém materiálu vynikají především zlomky tzv.Faltenbecheru, tří mortarií a užitkové provinciální keramiky. Keramika terra sigillata je zastoupena několika zlomky (reliéfní i hladké) především z středogallských dílen v Lezoux a jedním zlomkem od Cerialis II z Rheinzabern. Většina střepů byla druhotně přepálená, což vypovídá o způsobu zániku stavby (obr. 3; Rheinzabern - obr. 3, 4).

Kromě keramiky jsou hojně zastoupeny i nálezy kovových předmětů. Mezi nimi vynikají fragmenty militárií - bronzové šupiny a spínací segmenty loricy squamaty (typ Carnuntum / Caerlon), spínací háčky loricy segmentety (typ Corbridge C - Newstead), které lze podle analogií datovat do 2. až 3. st.po Kr.(Jobst / Dietmar-Trauth 1992, 266,269-271; Groller 1901, 85-113, Taf. XV-XVIII). Mezi další bronzové nálezy patří mj. peltovité kování, bronzové kroužky a části bronzových helem.

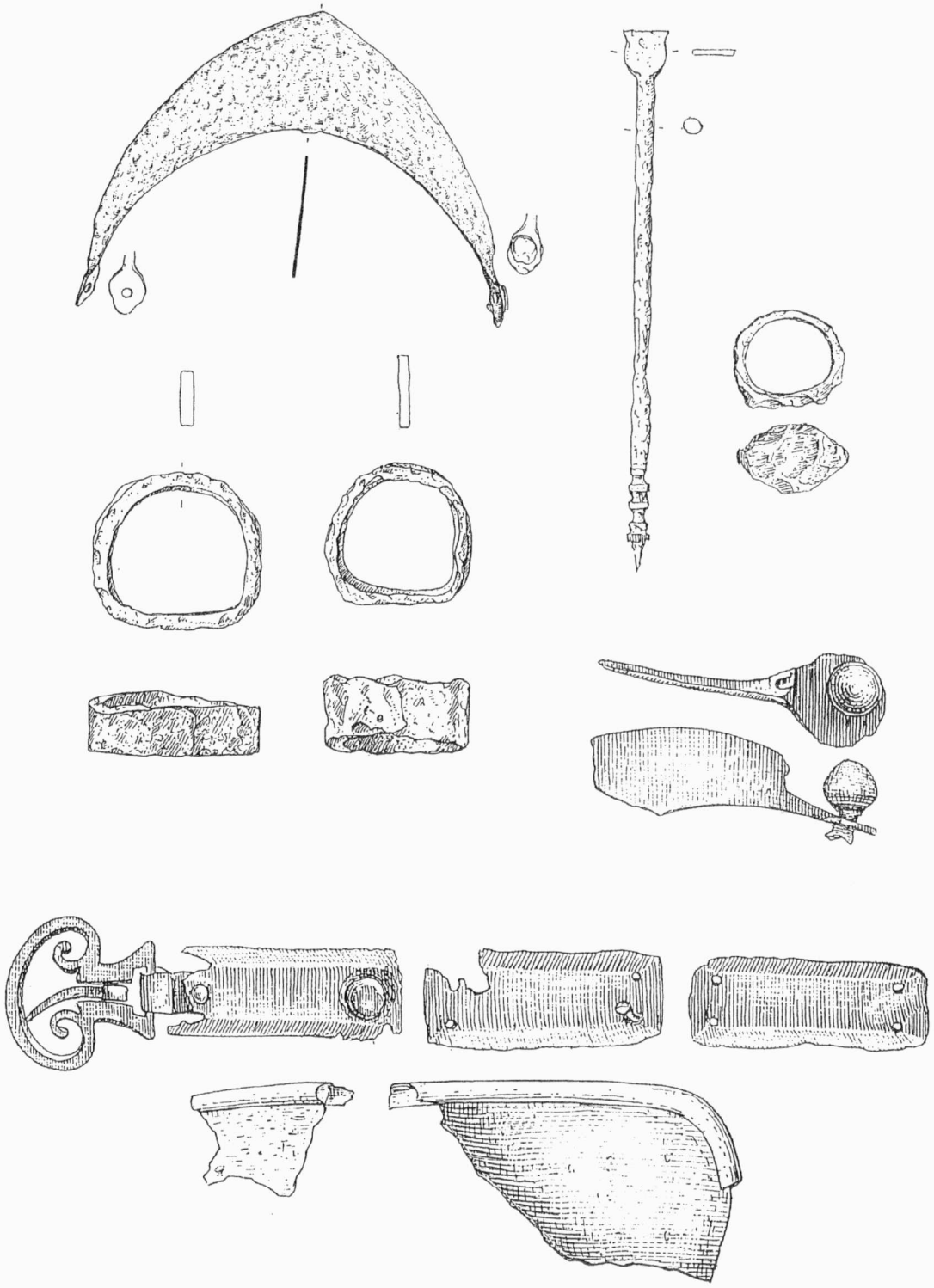
Podstatnou část předmětů zde nalezených představují železné zlomky: např. stavební hřebíky, různá kování, nástroje a neurčitelné fragmenty. Vyniká nález železného kladívka a železného stilu, zdobeného inkrustací. O možné dílenské funkci mazanicové stavby svědčí větší množství bronzových a železných zlomků, odpadů, často druhotně opravovaných (obr. 4). K unikátním nálezům, ilustrujícím způsob života římské posádky na Mušově, patří dva hrací kameny z modrého skla.

Z hlediska datování celkové situace je mimořádně důležitý nález souboru šesti mincí. Jde o 5 bronzových mincí císaře Marka Aurelia z let 170-173 po Kr. a o zlatou minci Faustiny Mladší (jde o 4. typ dle Fittschen 1982, 39-40, ražený po roku 151 po Kr. (za předběžné určení mincí autoři děkují J.Sejbalovi ml.).

Za účelem zjištění přesného tvaru příkopu, nacházejícího se stratigraficky pod výše popsaným objektem, byl proveden kontrolní řez pomocí mechanizace v délce 20 metrů východo-západním směrem (ve směru svahu). Řez byl proveden na jílovité podloží (hl.200-230 cm.). Ukázalo se, že jde o příkop nikoli přihrocený, nýbrž s plochým dnem (obr. 2: 1,3). Jeho výplň se jeví na základě palynologického rozboru velmi jednolitá a obsahovala pouze pravěký materiál (několik střepů doby laténské a především keramický materiál kultury únětické). Potvrzuje to tedy předpoklad, že se nejedná o příkop římský, ale zřejmě pravěký. Průběžný průzkum detektorem kovu ve vybagrované zemině přinesl další bronzové fragmenty (někdy snýtované a se stopami druhotných oprav), velké množství železných cvočků, skleněný korálek, germánský vědrovitý závěsek, sklo, čtyři fragmenty terry sigillaty a větší množství zatím blíže neurčených železných zlomků. Bylo též nalezeno množství provinciální keramiky, kostí apod. Nejhezčím nálezem je jedna kolínkovitá spona (typ Böhme 19), která je z mušovského tábora známá již z předcházejících sezón a je datovaná do druhé poloviny 2. století po Kr. (Tejral 1994, Abb.10).

Obr.3. Mušov - Burgstall. Výběr z nálezů terry sigillaty a lamp

Obr.4. Mušov - Burgstall. Výběr železných a bronzových předmětů (bez měřítka)

V jižním profilu řezu, na horním okraji příkopu směrem do svahu se vyrýsovala silná mazanicová propálená vrstva. Na rozdíl od situace ve čtvercích I/94 čtv. 1 a 3 však zde dosedala na jílovito-kamenitou terénní úpravu, v jižní části je do ní mechanicky zahloubená. Tato skutečnost vedla k předpokladu, že se zde nachází další objekt lehké konstrukce. Proto byla vytyčena sonda v poloze I/94 čtv.-1 a -3 a II/94 -1 a -3. Po skrytí ornice, v hloubce 30 cm se objevila šedá, jílovitá vrstva s drobnými kameny. V ní byly nalezeny zlomky terry sigillaty (2 s reliéfem se zvířecími motivy), bronzové kování, bronzové plechy, železné cvočky a jiné zlomky (obr.4). Z keramických nálezů je nejvýznamnější fragment misky zdobené vývalky. V hloubce 35-40 cm, na rozhraní čtverců I/94 čtv. -1 a -3 byla objevena velká koncentrace železných a bronzových předmětů. Jedná se o 42 železných a 4 bronzové předměty. Většinou jsou to řemeslnické nástroje, užitá kování a části výzbroje a výstroje. Mezi bronzovými předměty vyniká přezka cingula tvaru Oldenstein Nr. 1012 - 1016 (Oldenstein 1976, 214 - 216, Taf. 76; Tejral 1994, 59f., Abb.15.8). Tento ojedinělý nález též potvrzuje správnost již zmíněné interpretace o existenci dílenských objektů ve východní části Hradiska. Severovýchodně od této lehké stavby se podařilo zachytit zbytky kruhového ohniště s předpecní jámou. (obr. 2,5).

V západní části sondy (II/94 čtv. -1) byly na jílovito-kamenité terénní úpravě zjištěny linie s tmavou humusovitou výplní, zahloubené pouze několik centimetrů. Jejich charakter je obdobný jako v případě žlabu, zjištěného na návrší Burgstallu v roce 1993 ve čtverci -B6 a jedná se zřejmě o stopy po konstrukci zde nacházející se lehké zástavby. Vzhledem k nepřízni počasí zůstalo dořešení této situace jedním z úkolů nadcházející sezóny.

Balázs Komoróczy, AÚ AVČR Brno

Patrik Červák, AÚ AVČR Brno

Jiří Musil, ÚKA FF UK Praha

Literatura:

Fittschen, K. 1982, Die Bildnistypen Faustina Minor und die Secunditas Augustae. Göttingen.

Groller, M. von 1901, Römische Waffen. In: RLÖ II (1901), 85-132.

Jobst, W./Dietmar-Traut, G. 1992, Rüstung und Bewaffnung des römischen Heeres. In: Carnuntum, Katalog des AMC in Bad Deutsch Altenburg, 247-305.

Oldenstein, J. 1976, Zur Ausrüstung römischer Auxiliareinheiten. Studien zu Beschlägen und Zierat an der Ausrüstung der römischen Auxiliareinheiten der obergermanisch-raetischen Limesgebietes aus dem zweiten und dritten Jahrhundert n.Chr. Ber.RGK 57, 49 - 284.

Tejral, J. 1992, Die Probleme der römisch-germanischen Beziehungen unter Berücksichtigung der neuen Forschungsergebnisse im niederösterreichisch-südmährischen Thayaflußgebiet. In: BRGK 73, 378 - 468.

Tejral, J. 1994, Römische und germanische Militärausrüstungen der antoninischen Periode im Licht norddanubischer Funde. In: v. Carnap-Bornheim, C. (Hrsg.): Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten. Marburger Kolloquium 1994.

Tejral - Bouzek - Musil 1995, The Fortification of the Roman military station at Mušov near Mikulov. In: Archeologia XLV, 1994, 57-68.

Resumé:

Mušov (Bez. Břeclav). Burgstall. Römische Kaiserzeit. Bronzezeit. Systematische Grabung.

Hauptteil der Grabungskampagnen 1994 konzentrierte sich am Ost- und Südosthang des Burgstallberges. Für die sichere bestimmung des Arealsumgangs war es erforderlich, den Verlauf der

Befestigung in diesem Bereich mit Hilfe von Sonden zu überprüfen. Auf den Luftaufnahmen von Burgstall zeichnete sich eine Linie ab, die den Verlauf des Grabens andeutete. Diese Linie war durch magnetometrische Prospektion überprüft und bestätigt. 1994 wurden hier zwei Sonden an einer Stelle gelegt, wo die magnetometrische Prospektion eine Unterbrechung der Anomalie des Grabens andeutete. Nach dem folgenden Flächenabtragen zeichnete sich schon der helle Untergrund ab, der den Grabenverlauf umgrenzte. Am interessantesten war jedoch die Situation in der Mittel der Sonde. Hier, in der Tiefe von 40 - 70 cm, befand sich eine hellbraune Schicht. Sie enthielt eine große Menge von Mauerlehm, oft mit einer geglätteten Oberfläche und Rutenabdrücken. Diese Schicht, etwa 4 m breit, verlief zum Osten - in der Richtung des Grabens.

Nach der Aufdeckung wurde sichtlich, daß die ursprüngliche milde Depression der Grabenausfüllung durch eine helle lehmhaltige Schicht ausgeglichen wurde, auf deren die - aufgrund des reichen Fundensemble gut datierbare - Mauerlehmschicht lag. Die schwarze Grabenausfüllung bildete also die Geländeebene der Römerzeit. Darauf zeichneten sich auch 4 Pfostenlöcher ab. In ihrer Ausfüllung befand sich sehr versenkte Lehmboden und kleinere Mauerlehmstücke. Die Pfosten mit Durchmesser von 30 - 40 wurden in die schwarze Grabenausfüllung 10 - 15 cm tief versenkt. Ihre Orientierung ist mit der ganzen Mauerlehmschicht identisch. Es ist also gelungen, offenbar einen Teil der inneren Bebauung von Burgstall zu entdecken. Es handelt sich um ein Objekt mit Pfostenkonstruktion. Die Wände wurden aus Ruten gebaut und mit Lehm verputzt.

Während der folgenden Grabungsarbeiten wurde eine weiter Sonde nordwestlich von den behandelten Sonden gelegt. Hier wurde eine ähnliche terassenförmige Gestaltung des Hanges über dem Graben entdeckt. Auf den Terassen befanden sich offenbar weitere Objekte leichter Konstruktion, zu denen gehörte sicher auch ein runder Offen mit einer Vorfeuerungsgrube. In diesem Bereich kam ein größeres Ensemble von Eisen- und Bronzegegenständen vor. Es handelt sich um 42 Gegenstände aus Eisen (u.a. Eisennägel, Hobeleisen, Eisenringe usw.) und 4 aus Bronze (darunter ragt ein Cingulum-Schnalle der Form Oldenstein Nr. 1012 - 1016 vor, Oldenstein 1976, 214 - 216, Taf. 76).

Über den Graben - das ursprüngliche Forschungsobjekt - wurde eine Schnitt auch außerhalb der schon aufgedeckten Sonden gelegt. Es hat sich herausgestellt, daß es sich um einen Graben mit flachen Boden handelt. Diese Tatsache, sowie auch die Funde von Urzeitkeramik aus der schwarzen Grabenausfüllung, belegen die Vermutung, daß er nicht zu der römischen Fortifikationsanlage gehörte.

Die Ergebnisse der Grabungsarbeiten ermöglichen eine vorläufige Interpretation der Befunde. Der Graben stammt aus der vorrömischer Zeit und wurde erst nach der Ankunft der Römer ausgefüllt (die Ausfüllung scheint laut der palynologischen Analyse sehr einheitlich zu sein). Der Hang des Hügels und die Depression des Grabens wurde dann mit Lehmterassen gestaltet, damit hier Objekte leichter Konstruktion zu erbauen waren.

Aus der Sicht der Erkundung des ganzen Areals ist außer dem oben beschriebenen Befund auch die Kolektion der darin gefundenen Gegenstände nicht weniger wichtig. Die Mauerlehmschicht mit ihrem kompakten Fundensemble stellt ein sehr bedeutende Stützpunkt für die Datierung der Mušover Anlage. Sie enthielt vor allem Münzen des Kaisers Marcus Aurelius (2 × Sestercius, 1 × As, 1 × Dupondius, alle 170 - 173 n.Chr.). Außer diesen stammt aus der gleichen Schicht auch ein Aureus - Münze von Faustina Minor. Zu den wichtigsten datierenden Funden gehören auch zahlreiche Scherbe von Terra Sigillata. Im höchsten Anzahl wurden wieder in der Mauerlehmschicht gefunden. Am öftesten sind mittelgallischer Provenienz aus den Werkstätten in Lezoux (vor allem Typ. Drag.37 und 18/31), es wurde aber in der selben Schicht auch ein Fragment von Cerialis II. aus Rheinzabern gefunden. Inzwischen der Keramikfunden sind auch provinzialrömische Keramiktypen, Scherben von Reibschüsseln und Faltenbechern vertreten. Diese Scherben sind überwiegend sekundär verbrannt.

Eine bemerkenswerte Fundgruppe stellen die Metallgegenstände vor. Es handelt sich ua. um häufig vorkomenne Militaria - z.B. Bronzeschuppen und Verschlußsegmente der Lorica squamata, Verschlußhaken der Lorica segmentata, durchbrochene peltaförmige Beschläge sowie Ringe aus Bronze. Von Gegenständen aus Eisen sind ein kleiner Hammer, ein mit Inkrustration verziertes Stilos und große Anzahl von Schuhnägel erwähnswert. Ein großen Teil der kleinen Metallfunde bilden winzige Bruchstücke aus Bronze - ein gewisser Abfall - oft sekundär bearbeitet. Die Zusammenstellung des Ensembles von Metallgegenständen deutet an, daß an dieser Stelle von Burgstall sich gewisse Reparaturwerkstätte befinden könnten.

MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)

„Neurissen". Doba římská. Zjišťovací výzkum.

V červenci 1993 provedl AÚ AV ČR ve spolupráci s Ústavem pro klasickou archeologii FF UK krátký zjišťovací výzkum na terase severně od silnice Brno - Vídeň, která podlehne výrazným změnám v souvislosti s výstavbou nové rychlostní silnice. Letecká prospekce, kterou provedl Dr. J. Kovárník, přinesla překvapivé zjištění stavby pravidelného půdorysu, která navíc byla patrná i pouhým okem v porostu. Následná sondáž zde potvrdila existenci mohutných základových žlabů, jejichž šířka kolísala mezi 40 až 50 cm. V interiéru této stavby byly nalezeny rozměrné shluky přepálené mazanice s otisky prutů o průměru 2 - 3cm, avšak plošné odkrývání nepřineslo žádný výraznější datovací materiál. Ve výplni žlabů, které se zahlubovaly 85 až 90 cm do podloží, pak pouze dva drobné zlomky římské provinciální keramiky vyrobené na hrnčířském kruhu a několik železných hřebů. Na dně žlabů byly navíc zjištěny kůlové jámy čtvercového tvaru. Výzkumy zde probíhaly ve dnech 13. - 29. 7. a poté pokračoval ve výkopech ÚAPP Brno, který také výzkum celé plochy dovedl do konce.

Ze zmíněných skutečností je zřejmé, že v poloze Neurissen stála rozměrná římská stavba, s největší pravděpodobností patřící do komplexu vojenského tábora. Byla postavena ze dřeva a hlíny a jak je patrné z hloubky základových žlabů, mohla mít i dvě patra. Otázka celkového půdorysu i datování stavby nemohla být krátkodobým průzkumem vyřešena, odpověď může přinést až zveřejnění výsledků výzkumu který prováděl ÚAPP Brno.

Jiří Musil, ÚKA FF UK

Resumé:

Mušov (Katastralgebiet Pasohlávky, Bez. Břeclav). „Neuriessen". Römische Kaiserzeit. Vorläufige Sondierung.

MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)

Neurissen. Sídliště, vojenské polní tábory, ojedinělý hrob. Neolit (MMK), latén, doba římská, doba slovanská, středověk. Záchranný výzkum.

Výzkumné práce na stavbě nové trasy silnice I/52 Brno - Mikulov byly prováděny v úseku od křižovatky se silnicí Pasohlávky - Ivaň po hráz vodní nádrže Nové Mlýny. Nově budovaná trasa byla zčásti totožná s původní, zčásti probíhala po její severní straně. Většina zjištěných objektů byla situována do prostoru terasy, která leží mezi návrším Hradisko (Burgstall) a inundačním územím řeky Jihlavy.

Ve východní části terasy byly v místech indikovaných leteckým průzkumem zkoumány základové žlábky vytvářející členitý půdorys budovy s apsidou. V rámci pracovní hypotézy lze objekt datovat do začátku 1. století n.l. Tento názor se opírá především o nález spony typu Aucissa v zánikovém horizontu budovy.

Dále byl na sledované ploše prozkoumán krátký úsek valu a části příkopů s hrotitým a plochým dnem, které lze považovat za součást opevnění několika polních táborů z doby římské. Kůlové jámy na hraně terasy náležely konstrukci brány a odkryty byly také půdorysy tří věží. Součástí vnitřní zástavby táborů jsou kvadratické kůlové jámy a pece s předpecními jámami ve dvou případech vyplněných zvířecími kostmi. Objekty nebyly provázeny nálezy, které by dovolovaly bližší datování v rámci doby římské. Většina z nich může souviset s aktivitami římských vojenských jednotek v době markomanských válek.

Výzkumem byly zachyceny také sídlištní jámy kultury s moravskou malovanou keramikou. Do časnělaténského období lze datovat tři zahloubené chaty. Slovanské osídlení (8. a 9. stol.) reprezentuje chata s destrukcí kamenného krbu a zásobní jámy. Zjištěny byly také ojedinělé jámy z 12. - 13. stol. Množství dalších zahloubených objektů nelze časově zařadit, nedatovatelná zůstává kumulace spálených (lidských ?) kostí a lidská kostra uložená v natažené poloze.

Miroslav Bálek - Ondrej Šedo, ÚAPP Brno

Resumé:

Mušov (Katastralgebiet Pasohlávky, Bez. Břeclav). „Neuriessen". Siedlung, Marschlager, Einzelfund eines Grabes. Neolithikum (MBK), Latenezeit, Römische Kaiserzeit, Slawische Zeit, Mittelalter. Rettungsgrabung.

MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)

Neurissen. Sídliště, vojenské polní tábory. Neolit (MMK), eneolit (KZP), střední doba bronzová (k. mohylová), pozdní doba bronzová (k. podolská), latén, doba římská, doba slovanská, středověk. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum na stavbě silnice I/52 Mikulov - Brno navazoval na práce předchozí sezóny. Ukončen byl odkryv celého půdorysu stavby s apsidou, která je datovatelná do augustovského období. V její blízkosti byla sledována nálevkovitá deprese o průměru 8 m. V průběhu dalšího výzkumu byla ve větších hloubkách zjištěna šachta s rozměry 260 x 260 cm. Na obvodě byly patrné stopy výdřevy. Objekt, jehož dno se nalézalo v hloubce 8,5 m od původního povrchu terénu, lze interpretovat jako nedokopanou studnu z doby římské.

Zkoumány byly další úseky příkopů polních táborů z doby římské. U závěru jednoho z nich byla zjištěna neobvyklá nálezová situace. V délce 15 m vytvořily pohozené lidské a zvířecí kosti nebo části skeletů vrstvu mocnou místy až 80 cm. Na základě antropologického rozboru (RNDr. M. Dočkalová) byly mezi lidmi zastoupeni muži i ženy různého věku. Mezi zvířaty převažoval kůň a hovězí dobytek (určil RNDr. L. Peške). Předběžně lze datovat událost, při které došlo ke vzniku vrstvy, do období markomanských válek.

V závěru terénních prací byla prozkoumána členitá jáma vyplněná především stavební sutí, sestávající ze zlomků malty a římských cihel. Na okraji této jámy probíhalo v krátkém úseku základové zdivo z valounů spojovaných nekvalitní maltou. Na základě stratigrafické situace nebyla jáma současná se základovým zdivem. Oba objekty lze předběžně spojovat se stavební aktivitou Římanů v době markomanských válek.

Kromě dalších sídlištních jam MMK byly v průběhu výzkumu zjištěny stopy osídlení z eneolitu (KZP). Některé z kůlových jamek nalézaných v blízkosti stavby s apsidou lze snad připsat kultuře mohylové. Zkoumán byl zahloubený (pravděpodobně výrobní) objekt z pozdní doby bronzové a dvě zahloubené chaty z časnělaténského období. Významný byl nález zahloubené slovanské chaty ze 7. století, ve které se zachoval keramický inventář poškozený požárem. Nejmladším objektem byla chata z 12. stol. s destrukcí krbu. Některé antropogenní zásahy (různé deprese vyplněné tmavou hlínou, osamocené kůlové jamky) není možné datovat.

Miroslav Bálek - Ondrej Šedo, ÚAPP Brno

Resumé:

Mušov (Katastralgebiet Pasohlávky, Bez. Břeclav). „Neuriessen". Siedlung, Marschlager. Neolithikum (MBK), Äneolithikum (GBK), Mittlere Bronzezeit (Hügelgräberkultur), Jüngere Bronzezeit (Podolí-Phase), Latenezeit, Römische Kaiserzeit, Slawische Zeit, Mittelalter. Rettungsgrabung.

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)

„Na Mušovsku" Doba římská? Zahloubený útvar. Záchranný výzkum.

V prostoru záchranného výzkumu na trase silnice I/52 Brno-Mikulov byl dokumentován profil objektu, který odpovídá svým tvarem příkopům polních táborů římské armády.

Miroslav Bálek - Ondrej Šedo, ÚAPP Brno

Resumé:

Pasohlávky (Bez. Břeclav). „Na Mušovsku". Römische Kaiserzeit? Eingetieftes Objekt. Rettungsgrabung.

PŘIBICE (okr. Břeclav)

„Přední žleby" Doba římská. Vojenský polní tábor. Zjišťovací výzkum.

V rýze provedené bagrem byl v místech průběhu liniových vegetačních příznaků dokumentován profil příkopu. Objekt měl tvar písmene V, v ústí dosahoval šířku 390 cm, hloubka vlastního příkopu byla 142 cm. Výplň, slabě odlišnou od písčitého podloží, tvořily vrstvy písčité hlíny hnědé a šedohnědé barvy. Dokumentovaný příkop je součástí opevnění polního tábora Přibice III, který byl zjištěn při letecké prospekci (M. Bálek) v r. 1993.

Miroslav Bálek - Ondrej Šedo, ÚAPP Brno

Resumé:

Přibice (Bez. Břeclav). „Přední žleby". Römische Kaiserzeit. Marschlager. Sondierung.

ODKAZY:

HAVŘICE (okr. Uherské Hradiště)
Nad stavem. Doba římská.

Viz kapitola Neolit

HOLASOVICE (okr. Opava)
JV část katastru obce. Stěhování národů. LnK.

Viz kapitola Neolit

POHOŘELICE (okr. Břeclav)
Nová Louka. Doba římská.

Viz kapitola Eneolit

SLAVKOV (okr. Vyškov)
Areál Cutisinu, a.s. Řím.

Viz kapitola Varia

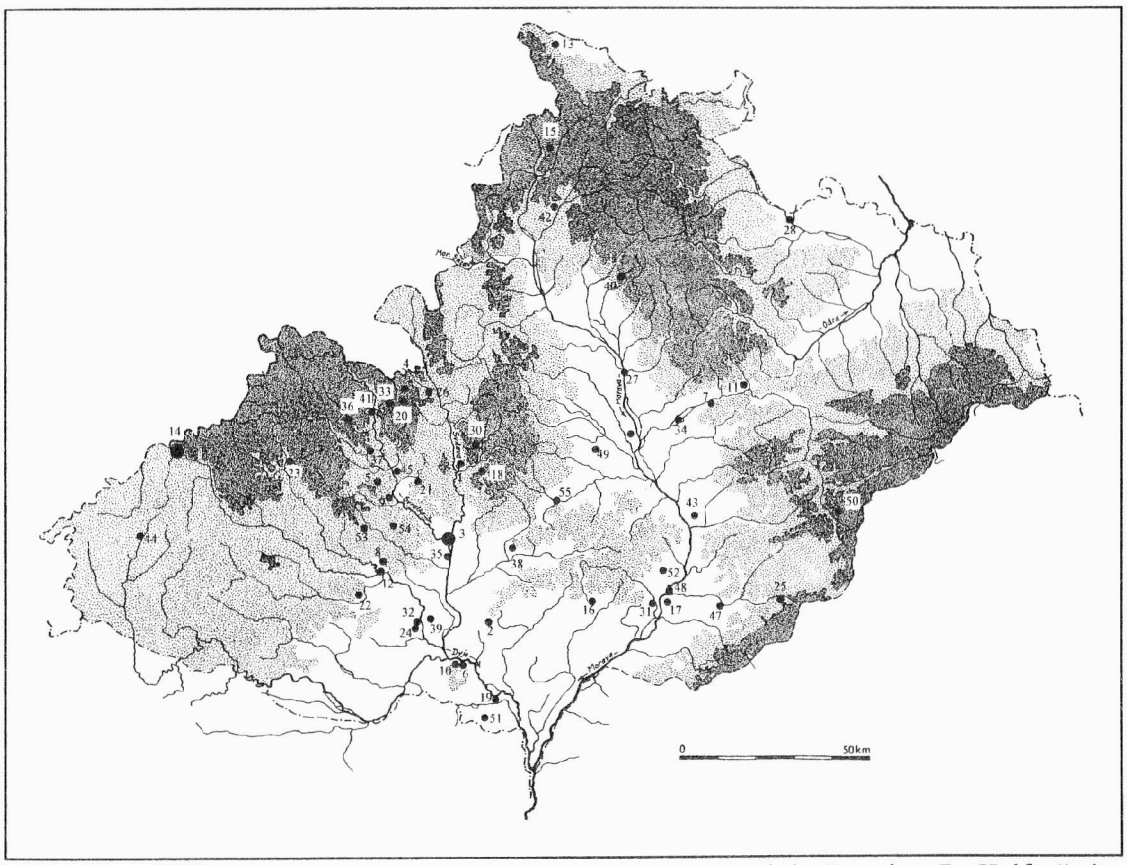
SMRŽICE (okr. Prostějov)
„Přední u cihelny." Sídliště, pohřebiště. Pozdní doba římská.

Viz kapitola Neolit

VYŠKOV - MARCHANICE (okr. Vyškov)
Marchanické pole před vodou. Doba římská.

Viz kapitola Eneolit

STŘEDOVĚK A NOVOVĚK

1 - Blansko, 2 - Bořetice, 3 - Brno, 4 - Crhov, 5 - Deblín, 6 - Dolní Věstonice, 7 - Helfenštejn, 8 - Hlína, 9 - Holasice u Veverské Bitýšky, 10 - Horní Věstonice, 11 - Hranice, 12 - Ivančice, 13 - Javorník, 14 - Jihlava, 15 - Jindřichov, 16 - Kyjov, 17 - Kunovice, 18.- Lažánky, 19 - Lednice, 20 - Louka, 21 - Malhostovice, 22 - Moravský Krumlov, 23 - Mostiště, 24 - Nová Ves u Pohořelic, 25 - Nový Světlov, 26 - Nýrov, 27 - Olomouc, 28 - Opava, 29 - Osiky, 30 - Petrovice, 31 - Polešovice, 32 - Pohořelice, 33 - Prosetín, 34 - Přerov, 35 - Rajhrad, 36 - Rožná, 37 - Skryje, 38 - Slavkov, 39 - Smolín, 40 - Sovinec, 41 - Štěpánov nad Svratkou, 42 - Šumperk, 43 - Tečovice, 44 - Telč, 45 - Tišnov, 46 - Tovačov, 47 - Uherský Brod, 48 - Uherské Hradiště, 49 - Určice, 50 - Valašské Klobouky, 51 - Valtice, 52 - Velehrad, 53 - Velká Bíteš, 54 - Veverské Knínice, 55 - Vyškov

BLANSKO (okr. Blansko)

Obchodní dům Magnum. Kulturní vrstva. Novověk (17.-18. stol.) Předstihová sondáž.

Jedním z území s archeologickými nálezy v katastru města Blanska je oblast okolo zámku. Ostrožna se stavbou zámku se v současném terénu napojuje bez dramatických terénních zvratů na masiv levého břehu širšího údolí řeky Svitavy. Kolmo k toku řeky ostrožnu míjí Palavský potok. Svahy ostrožny jsou mírné a pozvolna se sklání k říční nivě. Plošina zámecké ostrožny má dnes parkovou úpravu, její svahy kryje novodobá zástavba. V tomto širším okolí ostrožny - 100 m severněji po tomto svahu - se nachází parcela, na níž probíhala výstavba obchodního domu.

Z různých částí širšího okolí ostrožny pochází celá řada archeologických nálezů, které prokazují průběžné osídlení tohoto prostoru od mladohradištního období do současnosti. Za zmínku stojí mladohradištní objekty na JZ svahu ostrožny (sdělení J. Doležela), středověké hrnčířské pece s nálezy mincí odkryté při výstavbě budovy dnešní radnice a konečně nález pokladu denárových ražeb v nádobě z průběhu 11. stol., který byl učiněn na počátku našeho století právě na parcele, na níž proběhla výstavba obchodního domu (Nekuda - Reichertová 1968, obr. 36:3).

Proto byla parcela před zahájením vlastních stavebních prací prorýhována sondami, provedeným mechanismy; dále pak byly sledovány vlastní výkopové práce související se stavbou. V S části parcely byly zjištěny pouze novodobé doklady slévárenského provozu, v J části pak mohutná bahnitá vrstva s keramikou 17. - 18. stol. s množstvím dřev, desek ap. Jiné osídlení zjištěno nebylo.

Antonín Štrof, ÚAPP Brno

Literatura:

Nekuda, J. - Reichertová, K., 1968: Středověká keramika v Čechách a na Moravě. Brno.

Resumé:

Blansko (Kr. Blansko). Warenhaus Magnum. Kulturschicht. Neuzeit (17.-18. Jh.). Vorläufige Sondierung.

BOŘETICE (okr. Břeclav)

Intravilán obce - u kostela. Novověk. Záchranný výzkum.

Při úpravách okolí farního kostela sv. Anny v Bořeticích byly z iniciativy starosty obce pana V. Petráska položeny dvě sondy podél východní obvodové zdi kostela. Sonda č. I situovaná jižně bočního vchodu do kostela o rozměrech 4 x 2 metry procházela vrstvou navážky do hloubky 40 cm od úrovně dnešního povrchu. Pod ní se projevila kompaktní humózní hřbitovní půda až do hloubky cca 90 cm, kdy nastupovalo žluté písčité podloží. V podloží se vyrýsovaly dva hrobové zásypy, mělce zahloubené. Kostry bez nálezů byly orientovány ve směru východ - západ.

Druhá sonda o rozměrech 2,5 x 5 metrů byla položena před dnešním vchodem. Zhruba 20 cm pod povrchem se podařilo zachytit nároží zdiva, stavěného z kamenů na maltu. Po obnažení celého průběhu zdiva v sondě bylo zjištěno jeho připojení na spáru k základům dnešního kostela. Zkoumané zdivo probíhalo v podobné formě až cca 10 cm do úrovně podloží. Původní předpoklad, že se jedná o základy gotického kostela, zničeného za vpádu Bočkajovců v roce 1605, nebyl archeologickým výzkumem potvrzen.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

Resumé:

Bořetice (Bez.Břeclav). Innenraum des Dorfes - bei der Kirche. Neuzeit. Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Ulice Kopečná 43. č.parc. 1117, SMO 1:5000, Brno 9-0, 220mm od S s.č., 233mm od V s.č., nadmořská výška 218.00m n.m. Sídliště, pohřebiště. Vrcholný středověk-novověk. Zjišťovací výzkum.

Ve dnech 19.2, 23.2 a 1.3. 1993 zjišťovací výzkum zachytil jednak doklady středověkého osídlení, jednak doklady soudobého pohřbíváni kolem kostela Všech Svatých, který se uvádí poprvé r. 1258 a stál na dnes nezastavěném vrcholu Tkalcovského pahorku nad zkoumanou parcelou, zrušen v období vlády Josefa II. V případě stavební činnosti, která by mohla zničit dosud dochované doklady osídlení, je nutné provést záchranný plošný výzkum zejména v přední části parcely a podél Tkalcovského pahorku, dalšími sondami prověřit situaci směrem k východnímu okraji.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez.Brno - město). Kopečná Strasse 43. Siedlung, Gräberfeld. Hochmittelalter - Neuzeit. Vorläufige Sondierung.

BRNO (okr. Brno-město)

Mendlovo náměstí 1, č. parc. 5/1 u SV zdi chrámu Nanebevzetí Panny Marie. SMO 1:5000, Brno 9 - 0, 205mm od S s.č., 162mm od Z s.č., nadmořská výška 204,50m n.m. Sídliště. Vrcholný středověk-novověk. Záchranný výzkum.

Dne 2.12.1992 byl zdokumentován poměrně mělký výkop, který zachytil souvrství datované od konce 13. století do novověku a blíže objasnil úroveň terénu v době založení kostela, tj. k roku 1323 a následné zemní úpravy.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Mendlovo nám. 1. Siedlung. Hochmittelalter - Neuzeit. Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Katedrála sv. Petra a Pavla. Středověk. Záchranný výzkum.

Při výzkumu byla odkryta situace v presbytáři, kde byl zachycen polygonální uzávěr kostela druhé stavební fáze, dokumentovány vstupy do krypty první stavební fáze po vybourání zazdění a dokumentována situace v bývalé kotelně související s budováním přístupu do krypty.

Výzkumem v presbytáři bylo zachyceno zdivo polygonálního uzávěru kněžiště s opěrnými pilíři na vnější straně. Místy se podařilo zachytit cihlové zdivo vyplňující prostor mezi jednotlivými pilíři. Ve zdivu byla objevena stopa po schránce a v presbytáři se podařilo odkrýt zbytky oltářní menzy o půdorysu 1,7 x 1,6 m postavené ze smíšeného kamenného i

cihlového zdiva. Na vnější straně presbytáře byla prozkoumána kumulace vzájemně se porušujících hrobů. Pouze dva hroby (dospělý muž? a dítě) byly porušeny stavbou presbytáře.

V souvislosti s budováním vstupu do krypty bylo nutno snížit úroveň v novogotickém přístavku na jižní straně katedrály, kde byla umístěna kotelna. Po odstranění podlahy a násypu souvisejícího s novogotickou přístavbou se objevila vrstva zásypů hrobů s druhotně uloženými lidskými kostmi. Po začištění situace je zřejmé, že objevené zdi mají následující stratigrafii: Nejstarší je zdivo stojícího presbytáře katedrály a s ním související vnější opěrný pilíř. Na opěrný pilíř navazuje zdivo uzavírající na východní straně kapli. Nejmladší je zeď související s novogotickou stavební úpravou katedrály.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez.Brno-město). Kathedrale St. Peters u. Pauls. Mittelalter. Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Petrov č.2. Sídliště. Středověk-novověk (13.-16.stol.). Záchranný výzkum.

Pod jihovýchodním nárožím novověké části objektu byla v souvislosti se statickým zajištěním prozkoumána vyzděná jímka kruhového půdorysu s třemi horizonty nálezů z 14./15. , 15./16. a pol. 16. stol. Porušovala soubor starších středověkých vrstev počínaje 13. stol. Zde i v dalších dvou sondách se též projevily požárové destrukce dřevohlinitých objektů patrně z 14. stol.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Petrov 2. Siedlung. Mittelalter - Neuzeit (13.-16. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Petrov č. 2. Sídliště. Středověk (14. - 15.stol.) Záchranný výzkum.

V přízemí objektu někdejší biskupské konsistoře V presbytáře katedrály sv. Petra a Pavla byly odstraněny podlahy a očištěn rub sklepních kleneb. V objektu, který je v dnešní podobě převážně novostavbou z doby kolem r. 1777, se podařilo vysledovat jižní a fragment východní obvodové zdi č. 906 a 910 gotického jádra domu. Zdivo bylo cihlové, vně původně režné a vyspárované, kladené formou tzv. gotické vazby. Zeď 906 obsahovala spodní části prostě okosených ostění vstupu o šířce cca 0,9 m. K dataci nebyly získány exaktní doklady, charakter zdiva dovoluje uvažovat nejdříve o 14. stol. Celková délka J strany stavby dosahovala 8 m, šířka zdiva 0,60 m.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Petrov, Konskriptionsnr. 2. Siedlung. Mittelalter (14.-15. Jhdt.). Bei der Rekonstruktion der Fußböden im Erdgeschoß des klassizistischen Gebäudes des bischöflichen Konsistoriums dokumentierten wir den gotischen Kern des Hauses, dessen Eingang im oberirdischen Mauerwerk aus Ziegeln erfaßt wurde.

BRNO (okr. Brno-město)

Petrov č. 8. Sídliště. Středověk (12. - 16.stol.). Záchranný výzkum.

Na počátku roku byl dokončen výzkum středověkých vrstev v trase kabelovodu (podrobněji v PV 1993). V souvislosti s průzkumem suterénů, prováděným Brněnskými komunikacemi, a.s., byl v prostoru jihozápadního křídla objektu zkoumán výsek palisádového žlábku a vrstva z 12./13. stol., jakož i městská hradba z 1.pol. 13. stol. a návazný svazek vrstev z 13. - 16. stol. Bylo též dokumentováno přízemí středověké věže pod novogotickou kaplí sv. Barbory a odkryté novověké suterénní prostory.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Petrov 8. Siedlung. Mittelalter (12.-16. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Petrov č.8. Sídliště. Středověk. Novověk (13. - 18.stol.). Záchranný výzkum.

Těžiště výzkumu spočívalo ve sledování trasy kolektoru v okrajových místnostech a chodbách č.XIV-XIX podél JZ a SZ křídla biskupské rezidence. Hlavní trasa, členěná na úseky A,B,E,F,G měřila celkem 26 m při průměrné šířce většinou kolem 1m. Dále byly zkoumány výkopy pro další sítě (úseky C a H) místnostech III a IV v délce 8 m a šířce rovněž cca 1 m. V místnosti II byly položeny dvě drobné sondy.

Objekt biskupství leží na mírném J svahu skalnatého vrcholku Z katedrály sv. Petra a Pavla, který je dodnes nejvyšším bodem v rámci celého ostrohu. Ve výkopech bylo sledováno souvrství sídlištních a vyrovnávacích vrstev, výjimečně se vyskytly i zahloubené objekty. Pouze v úseku A v SZ křídle bylo dosaženo skalního podloží a rovněž zde byly získány z jámy č. 506 nejstarší nálezy datovatelné nejdříve do doby kolem poloviny 13. stol., ostatní vrstvy lze klást převážně do 13./14. - 14. stol. V úsecích výkopu v JV křídle nebylo dosaženo podloží a proťatá stratigrafická sekvence se pohybuje v rozmezí 2.pol. 13. - 16. stol. Rovněž situace v obou sondách se nevymykala z tohoto rozpětí. Závažné zjištění představoval objev pozůstatků požárem zničené dřevohlinité stavby č. 83, zaniklé nejdříve na přelomu 13,/14. stol.

Při průzkumu obnažených zdiv v přízemí objektu byly zjištěny závažné skutečnosti objasňující jeho vývoj ve středověku. Bylo prokázáno, že vnější obvodová zeď 904 JZ křídla je vlastně středověkou městskou hradbou, což souhlasí i se starší obrazovou a plánovou dokumentací. Teprve v souvislosti s dorovnáváním terénu ve 14.stol. byla k ní přistavěna zeď 901, dnes střední zeď SZ křídla. Díky dvěma průrazům bylo možné určit její vztah k vrstvám ve výkopu kolektoru. S touto zdí souvisí na J gotický sklep, jde patrně o součást členitější zástavby. Charakter vnější obvodové zdi SZ křídla č.906 , jakož i příček 902, 907, 935 - 937 nedovoluje soudit na větší než barokní stáří. Další fragmenty gotického zdiva představují zdi 921 a 919 v JV části objektu biskupství. K jejich bližšímu datování se nepodařilo získat další poznatky. Zeď 919 byla kamenná, 921 tvořilo v nadzemní části místy cihlové, místy smíšené zdivo. Půdorysné souvislosti umožňují zde předpokládat gotickou budovu přiloženou k městské hradbě. Veškeré další zdivo JZ křídla má novověký charakter a převážně souvisí s výstavbou biskupství v závěru 18.stol. O něco starší jsou pouze některé příčky ze smíšeného

či kamenocihelného zdiva, zjištěné v trase kolektoru, ke kterým však postrádáme další půdorysné vazby.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Petrov, Konskriptionsnr. 8. Siedlung. Mittelalter und Neuzeit (13.-18. Jhdt.). Beim Erdaushub für einen Kollektor verfolgte man längs des südwestlichen und nordwestlichen Flügels der Bischofsresidenz eine aus Siedlungs- und Planierungsschichten bestehende Schichtenabfolge, sowie auch einige Grubenobjekte. In einem Fall wurde die Existenz eines aus Holz und Lehm errichteten Baues einwandfrei belegt. Die ältesten Fundkomplexe entsprechen der Mitte des 13. Jhdts., die meisten fallen aber ins 14. Jhdt. Damals hatte man das bereits geebnete Terrain bei der Stadtmauer zur ältesten gemauerten Verbauung genutzt, von der wir zwei getrennte Kerne erfaßten.

BRNO (okr. Brno-město)

Panenská ul.-Dominikánské nám.- Pánská ul. - nám. Svobody. Sídliště. Středověk (13. - 15.stol.). Záchranný výzkum.

Výzkum trasy kabelovodu přinesl nejzávažnější výsledky v prostoru Dominikánského nám., kde byly porušeny četné vrstvy z 1.pol. 13. - poč. 14. stol., jakož i gotická zdiva někdejšího tzv.markrabského domu. Další gotický dům byl zachycen i ve vozovce Pánské ulice. Jak Dominikánské nám., tak i Pánská ul. byly totiž rozšířeny po asanacích na počátku tohoto století. Na nám. Svobody byly dokumentovány středověké komunikační vrstvy s počátky v 1.pol. 13. stol.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Pannenská Strasse - Dominikánské Platz - Pánská Strasse - Svobody Platz. Siedlung. Mittelalter (13. - 15. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Františkánská ul. č.9 Sídliště. Středověk, novověk (13. - 16.stol.). Záchranný výzkum.

V závěru roku byl zahájen výzkum dvorního traktu domu s gotickým jádrem. Byly zachyceny vrstvy z 2.pol. 13. stol. a jímky z 15. - 15./16. stol., jakož i fragmenty novověkých zdiv. Výzkum navázal na plochu odkrývanou Archeologickým ústavem AVČR r. 1990 - 1991.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Františkánská Str. 9. Siedlung. Mittelalter, Neuzeit (13.-16. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Františkánská ul. 17. Středověk (13. - 14. stol.). Záchranný výzkum.

Na základě Smlouvy o dílo provedl Ústav archeologické památkové péče Brno v první polovině září 1993 záchranný archeologický výzkum na stavbě trafostanice v Brně na Františkánské ul. č. p. 17. Cílem výzkumu bylo zdokumentovat a ovzorkovat profily porušené archeologické situace ve vybagrované stavební jámě a zjistit tak vývojový sled zejména středověkého osídlení v místech nezasažených původní středověkou parcelací.

Během výzkumu byly zdokumentovány a ovzorkovány profily o celkové délce 6,1 m, zachycující vývoj osídlení a terénní situace do hloubky až 3,8 m. V nejvyšších partiích profilů se rýsovaly recentní uloženiny ve výkopech pro inženýrské sítě. Tyto výkopy prakticky zlikvidovaly pozůstatky antropogenní činnosti v novověku, kromě několika zbytků kulturních vrstev a hlubokého výkopu čtvercového půdorysu (snad studny), vyplněného mohutným souvrstvím uloženin. Nižší úrovně, tvořené mocným kulturním souvrstvím a několika zahloubenými objekty, lze již datovat do období středověku, a to převážně do druhé pol. 13. a první pol. 14. století. Toto souvrství dokumentuje mohutný až 2 m nárůst terénu, související s intenzívní antropogenní činností po založení města Brna. Nejstarší zachycenou úroveň, hloubenou již převážně do sprašového podloží, tvořilo několik zahloubených objektů, které můžeme s určitou pravděpodobností datovat do průběhu 13. stol., s rezervou snad i do předlokačního období.

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez.Brno-město). Františkánská Str. 17. Mittelalter (13.-14. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)

Žerotínovo nám. č. 3 - 5. Sídliště. Středověk-novověk (14.-18. stol.). Záchranný výzkum.

Při nehlášené výstavbě podzemních garáží v prostoru nádvoří tzv. Zemského domu při severním okraji historického jádra byl porušen novověký hřbitov z 2.pol. 16.- 18. stol., jakož i středověké odpadní vrstvy, cihlami vyzděná studna a jámy nejasného určení z 14.- 15. stol. Nejzávažnější nález představovala mohutná cihlářská pec z 15. stol., zaniklá v 1.pol. 16. stol.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno - město). Žerotínovo Platz 3.-5. Siedlung. Mittlalter, Neuzeit (14.-18. Jh.). Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno - město)

Sady Osvobození. Parcela č. 92. Středověk - novověk. Záchranný výzkum.

V areálu stavby repliky Zemanovy kavárny v městském parku na Kolišti bylo při záchranném archeologickém výzkumu ÚAPP Brno zjištěno celkem 10 archeologických objektů ze 14.-16.století, které měly vesměs odpadovou funkci. Nejvýznamnějším objevem byla studna s dochovaným trámovým věncem, která vznikla v průběhu 14. století a zanikla již v polovině 15. století. Na konci 15. stol. byla zcela zasypána sídlištním odpadem. Poskytla bohatý soubor keramiky, kovových a kostěných předmětů. Na základě srovnání s rekonstrukčními historickými mapami lze ztotožnit středověké osídlení lokality se zahradami a dvory předměstské zástavby podél komunikace mezi dnešní ul. Lidickou a Cejlem, která probíhala rovnoběžně s hradebním okruhem.

Kateřina Geislerová - Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Sady Osvobození. Parcelle Nr. 92. Mittelalter - Neuzeit. Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)
Kopečná ul. p.č. 1249, 1250, 1251. Novověk. Záchranný výzkum. Dokumentace profilu.

Základová jáma pro budovu tržnice EVA byla situována na jižním úpatí Petrova, mezi ulicemi Kopečná a Vodní, na p.č. 1249, 1250, 1251. Na jejím východním okraji byl zdokumentován profil vysoký 500 cm, jehož bázi tvořily písčité a jílovitopísčité fluviální vrstvy. Na profilu bylo patrných několik fází zpevňování severního (levého) břehu Svrateckého náhonu, zavezeného v prvých desetiletích tohoto století. Nejstarší fázi, zjištěnou i na ploše staveniště, tvořila řada dřevěných pilot s rozestupy 100 až 150 cm, o něž byly opřeny vodorovně kladené trámy. Datovat ji lze do 16., mladší, cihlové vyzdívky koryta do 18. století. Od této doby rovněž dochází k výraznému zvyšování okolního terénu. Celkově tato situace odpovídá zjištěním R. Procházky (1990) ze záchranného výzkumu v areálu Fakultní nemocnice na Pekařské ulici a nasvědčuje spíše tomu, že v případě Svrateckého náhonu nešlo o umělé vodní dílo, ale o postupnou regulaci přírodního vodního toku.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Literatura:

Procházka, R. 1990: Kovové předměty z výbavy středověkého měšťana z výzkumu v Brně - Pekařské ulici. Archeologia historica 15/90, 99-109.

Resumé:

Brno (Bez. Brno-město). Kopečná 1249 - 1251. Neuzeit. Dokumentation des Profils. Rettungsgrabung.

BRNO (okr. Brno-město)
Dvořákova ul. - vozovka. Sídliště. Středověk (13.-14.stol.). Záchranný výzkum

V někdejším dvorku středověké, parcely, dnes po rozšíření z počátku 20. stol. ve vozovce, byla dokumentována středověká jáma se sporadickými nálezy keramiky z 13. - 14. stol.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Im ehemaligen Hof einer mittelalterlichen Parzelle, der heutzutage teilweise unter der Fahrbahn liegt, dokumentierten wir eine Grube mit sporadischen keramischen Funden aus dem 13.-14. Jhdt.

BRNO (okr. Brno-město)
Františkánská ul. - vozovka. Sídliště. Středověk (13.-14. stol.). Záchranný výzkum.

V první polovině září 1993 proběhl záchranný archeologický výzkum ve výkopu pro trafostanici před J průčelím domu č.p. 17.

Byly dokumentovány profily o celkové délce 6,1 m, zachycující vývoj osídlení a terénní situace do hloubky až 3,8 m. V nejvyšších partiích profilů se rýsovaly recentní uloženiny ve výkopech pro inženýrské sítě. Tyto výkopy prakticky zlikvidovaly pozůstatky antropogenní činnosti v novověku, kromě několika zbytků kulturních vrstev a hlubokého výkopu čtvercového půdorysu vyplněného mohutným souvrstvím uloženin. Nižší úrovně, tvořené mocným kulturním souvrstvím a několika zahloubenými objekty, lze již datovat do

období středověku, a to převážně do druhé pol. 13. a první pol. 14. století. Toto souvrství dokumentuje mohutný až 2 m nárůst terénu, související s intenzívní antropogenní činností po založení města Brna. Nejstarší zachycenou úroveň, hloubenou již převážně do sprašového podloží, tvořilo několik zahloubených objektů datovatelných do průběhu 13. stol.

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Resumé:

Bei der im September an der Baustelle einer Trafostation durchgeführten Rettungsgrabung dokumentierte man die Profile einer mehrfach gegliederten, ins 13.-15. Jhdt. datierten Schichtenabfolge, die mehr als 6 m lang war.

BRNO (okr. Brno-město)
Kobližná ul. - vozovka. Středověk (13.stol.). Záchranný výzkum.

Podél J hranice parcely č. 54 ve vozovce bylo dokumentováno souvrství na okraji někdejšího Městského potoka. Pod zavážkami se podařilo zachytit původní povrch terénu na černozemním půdním typu s nálezy 1.pol. 13. stol.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Entlang der Südgrenze der Parzelle Nr. 54 dokumentierte man in der Fahrbahn eine Schichtenabfolge am Rande des einstigen Stadtbaches. Es gelang unter Verschüttungen die ursprüngliche Oberfläche des Terrains zu erfassen, das von Schwarzerdetyp war und durch Funde aus der ersten Hälfte des 13. Jhdts. datiert ist.

BRNO (okr. Brno-město)
Starobrněnská ul. Sídliště. Středověk (14.stol.). Záchranný výzkum.

Dne 3.3.1993 byl v kat. úz. Brno město, ulice Starobrněnská, parcela 392 dokumentován výkop ve vozovce před čís. 3. Zachytil objekt zahloubený do podložní spraše, pravděpodobně zemnici nebo suterén zasypaný požárovým závalem ve 14. století, jejíž dno ani přesné rozměry se nepodařilo zjistit. Objekt byl sledován v délce 3,60 m a zřejmě překračoval linii dnešní zástavby S směrem do ulice Starobrněnská.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Bei Erdaushub schnitt man ein eingetieftes Objekt an. Es wird sich um eine Grubenhütte, oder um das Souterrain eines aus Holz und Lehm errichteten Hauses, das im 14. Jhdt. verfallen ist, gehandelt haben.

BRNO (okr. Brno-město)
Česká 28 - Joštova 5. Sídliště. Středověk (13.-16. stol). Záchranný výzkum.

Před výstavbou objektu Investiční banky Brno byla na místě provedena demolice současné zástavby včetně sklepů a po celé ploše odhaleno sprašové podloží. Zároveň byl ve východní stěně stavební jámy odkryt profil středověkého opevňovacího valu s příkopem a patrně i palisádou ze 13. stol. a v jižní stěně pozůstatky několika fází kamenného městského opevnění (vnější zeď parkánového příkopu a část vyzděného příkopu pozdně gotického

barbakánu, chránícího bránu Veselou). V severozápadní části stavební jámy byly zachyceny odpadní jímky, dokládající existenci domovní zástavby v prostoru před hradbami v období konce 14. a průběhu 15. stol.).

Zdeňka Himmelová, ÚAPP Brno

Resumé:

Bei der Untersuchung wurden mehrere Phasen der Stadtbefestigung festgestellt. Ihren ältesten Teil bildete ein Wall mit Graben und Palisade aus dem 13. Jhdt., an den sich die Außenmauer des jüngeren Zwingergrabens anschließt. Auf die spätgotische Verstärkung der Befestigung deutet der gemauerte Graben der Barbakana hin, die das Veselá-Tor schützte. Zur Besiedlung vor den Stadtmauern gehörten Müllgruben mit der Keramik aus dem Ende des 14. und aus dem folgenden Jahrhundert.

BRNO (okr. Brno-město)

Josefská ul., klášter voršilek. Sídliště. Středověk (16. stol.?). Záchranný výzkum.

Při ověřování statiky kostela sv. Josefa v areálu voršilského kláštera odkryla sonda na vnější straně jižní zdi lodi část základů zděného objektu, časově předcházejícího výstavbě kostela v 50. letech 17. stol.

Zdeňka Himmelová, ÚAPP Brno

Resumé:

Man untersuchte teilweise die Fundamente eines Objekts aus Mauerwerk, das an der Außenseite der Südmauer des Schiffes der in den 50. Jahren des 17. Jhdts. erbauten St.-Josephs-Kirche gestanden hatte.

BRNO (okr. Brno-město)

Kapucínská 2-4. Sídliště. Středověk (15. stol.). Záchranný výzkum.

V průběhu sanačních prací, prováděných ve sklepních prostorách domu, byla odkryta spodní část odpadní jímky s keramikou 15. stol.

Zdeňka Himmelová, ÚAPP Brno

Resumé:

Brno (Bez. Brno - město). Kapucínská Str. 2-4. In den Kellerräumen stieß man auf eine Kloake.

BRNO (okr. Brno-město)

Muzejní ul. 1-3. Sídliště. Středověk (13.-17. stol.). Záchranný výzkum.

Při rekonstrukci parovodu na bývalém biskupském dvoře byl ve výkopu dokumentován fragment mohutného smíšeného základového zdiva, patřícího patrně k barokní fázi zástavby dvora. Ve stěně výkopu se podařilo zachytit sídlištní vrstvy od 13. stol.

Zdeňka Himmelová, ÚAPP Brno

Resumé:

Fragment eines Gemäuers aus Ziegeln und Stein, das wohl zur barocken Verbauung des sgn. Bischofshofes gehört haben wird. Außerdem stellte man hier Siedlungsschichten fest, die man vom 13. Jhdt. an datieren konnte.

BRNO (okr. Brno-město)

Zelný trh p.č. 397. Sídliště. Starší doba bronzová (ÚK), středověk (13. - 17. stol.). Záchranný výzkum.

Při rekonstrukci parovodu před průčelím Dietrichsteinského paláce byl částečně rozšířen starý výkop. V jeho západní stěně se podařilo zachytit zahloubený objekt starší doby bronzové a sídlištní souvrství, datovatelné od 13. do 17. stol. Silně uhlíkaté vrstvy 13. stol. obsahovaly značné množství kovářské strusky a zlomky železných lup.

Zdeňka Himmelová, ÚAPP Brno

Resumé:

Eingetieftes Objekt der Únětice-Kultur und mittelalterliche Siedlungsschichten vom 13. Jhdt. an. Aus demselben Jahrhundert stammen auch die geborgenen Belege des Schmiedehandwerks.

CRHOV (okr. Blansko)

Dům čp. 31. Středověká tvrz. Povrchový průzkum.

Území bývalého kunštátského a lysického panství patří v problematice lokalizace a podoby drobných středověkých feudálních sídel mezi oblasti téměř nepoznané. Proto byl referentem v květnu 1994 proveden povrchový průzkum a zaměření na lokalitě středověké tvrze v Crhově u Olešnice na Moravě.

Poloha bývalého feudálního sídla byla přibližně známa. Vlastivědná literatura je lokalizovala na západní okraj obce na zahradu posledního domu, kde ještě na počátku 20. století tvrz připomínala hromada kamení (tak Tenora 1903, 68; Nekuda-Unger 1981, 91). Na základě informace obyvatel byly stopy tvrze zjištěny v zahradě domu čp. 31. Z tvrziště se do dnešních dob dochoval zbytek vodního příkopu o šířce asi 10 m a pouze 1 m hlubokého, který lemuje západní zeď uvedeného domu. Je součástí zahrady, která pokračuje dále západním směrem. Jižní konec příkopu byl již dříve rozorán, na severu je porušen dvorkem přiléhající novostavby. Zde, v místech vnitřního nároží tvrziště, je patrný výrazný relikt vybíhající do příkopu, jehož dno převyšuje asi o metr. Plošné rozměry výběžku jsou asi 3 a 5 metrů. Tento útvar označuje místní tradice jako pozůstatek tvrze. Podobný, ale výrazně menší relikt se nachází také na jižním konci příkopu. Tyto útvary snad ukrývají kamennou suť, zmiňovanou v literatuře na počátku století. Vlastní tvrziště lze tedy umístit na plochu zastavěnou domy čp. 30 a 31, které zde byly vystavěny někdy v polovině 18. století a v průběhu posledního století od základů přestavěny. Při průzkumu nebyly zjištěny žádné pozůstatky zděných konstrukcí, uváděných dnes převážně v turistické literatuře a v zatravněném terénu nebyl nalezen žádný keramický materiál, který by umožnil datování fortifikace.

Ves Crhov se v písemných pramenech připomíná až r. 1353, kdy tvořila samostatný feudální statek, po němž se psali páni z Drnovic (ZDO I, 264). Náležel jim až do r. 1391, kdy jej prodali a od toho roku se stal majetkem drobných feudálů z okolních vesnic, kteří se zde často střídali (Tenora 1903, 68). V polovině 15. stol. získal ves s dvorem král Jiří z Poděbrad, který ji prodal Janu Děvečkovi z Herštejna. Ten prodal r. 1487 Crhov s tvrzí, dvorem a rybníky trpínskému rychtáři Mikuláši (ZDO II, 47) a od něj jej ještě téhož roku získali Pernštejnové (AČ XVI, 311, 315).

Přestože se tvrz v písemných pramenech uvádí až r. 1487, je možno její vznik datovat na konec 13. století nebo na začátek století následujícího, tedy do období, kdy Crhov získali páni z Drnovic. Jejich příbuzenský vztah s významným rodem Kunštátů je historicky doložen

(CrDS 1964, rodokmen). Je tedy pravděpodobné, že ve vsi, podle které odvozovali svůj predikát, vlastnili také opevněné sídlo.

Jaroslav Sadílek

Literatura:

CrDS 1964: Cronica domus Sarensis. Brno.

Nekuda, V. - Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.

Tenora, J. 1903: Vlastivěda moravská II. Místopis. Kunštátský okres. Brno.

Resumé:

Crhov (Bez. Blansko). Haus Nr. 31. Mittelalterliche Festung. Oberflächenuntersuchung.

DEBLÍN (okr. Brno-venkov)

Kostelní ostrožna - uliční prostor před č. p. 93 a 99. Osídlení vrcholného středověku. Záchranná akce Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří.

Dne 20. května 1994 byly sledovány již zahrnuté rýhy vodovodu, rozváděného do jednotlivých domů v okolí kostela a v prostoru bývalého vrchnostenského dvora. Místy navršené výhozy svahových hlín a podložních zvětralých žul či ortorul neposkytly většinou významnější nálezy, s vyjímkou svahu před č.p. 93 a 99, asi 95 m jižně farního kostela sv. Mikuláše (okolo 459 m n. m.; St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Tišnov 6-2 z r. 1990: okolí bodu 405 mm od Z a 264 mm od J okrajové sekční čáry). Z intenzivně černě zbarvené hlíny výhozu bylo vyzvednuto celkem 31 keramických zlomků (z toho 4 z okrajů a 16 ze zdobených výdutí, typově hrnky, hrnce a zásobnice), patřících téměř výhradně tuhové hrnčině 1. i 2. poloviny 13. století (výzdoba radélkem, oběžnou šroubovicí a vlnicí, okraje vytažené vzhůru či šikmo s podžlabením). Keramika spolehlivě dokazuje osídlení ostrožny s pozdně románským kostelem od 1. poloviny 13. století, odkdy se po Deblíně počali také psát příslušníci významného rodu z okruhu přemyslovské dvorské šlechty. Terénní situace napovídá, že již prvotní sídlo pánů z Deblína mohlo být situováno v prostoru kostelní výšiny nad údolím naproti vlastní tržní osadě, tak jako pozdější hrad, poprvé výslovně doložený roku 1299 a podle všech indicií umístěný právě pod kostelem v místě drobné parazitní zástavby, do které patří jak uvedená č.p. 93 a 99, tak i samotný prostor nálezu keramiky (Oharek 1923, 199; Hosák 1931-1932, 33-34; Jan 1995, 22).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Hosák, L., 1931-1932: Příspěvky k starému rodopisu Moravskému. I. Páni z Deblína, Dubna, Brušperka a Loučky, Od Horácka k Podyjí IX, 33-36.

Jan, L., 1995: Neznámá listina na deblínském panství, Časopis Matice moravské CXIV, 3-24.

Oharek, V., 1923: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Tišnovský okres. Brno.

Resumé:

Aus der im Raum der Debliner Kirchenhöhe gegrabenen Wasserleistungsrille gelang es im Jahre 1994 aus dem Ort vor den oben genannten Häusern südlich von der Kirche eine kleinere Keramikkollektion der ersten und zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts (Gesamt 31 St.) zu retten. Der Fund außer dem eigenen

Siedlungszentrum der Ortschaft kann mit dem ursprünglichen befestigten Sitz der Herren von Deblín zusammenhängen, der sich nach der Tradition und Terrainsituation gerade in der Nähe des Fundraumes befinden konnte.

DOLNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)

Intravilán obce (dům č.p.40). Doba hradištní? Záchranný výzkum.

Při hloubení jámy pro nový sloup elektrického vedení v intravilánu obce Dolní Věstonice objevili dělníci lidské kosti. Narušený kostrový hrob byl situován mírně severovýchodním směrem proti kostelu před domem č.p. 40. Plošný výzkum nebyl prováděn vzhledem k omezení plochy betonovými chodníky a silnicí. Kosterní pozůstatky se nacházely v černohnědé humózní vrstvě, více než 100 cm pod dnešním povrchem. Hrob byl pravděpodobně orientován hlavou k východu, bližší nálezové okolnosti, ani způsob uložení však nebylo možno zjistit. Kromě několika středověkých střepů v nadložní vrstvě nebyly získány žádné další předměty.

V roce 1976 byla nedaleko od místa nálezu objevena středohradištní nádobka interpretovaná jako součást hrobového inventáře (Klíma 1978, 70-71). Je možné, že nález z léta roku 1994 je dalším hrobem blíže zatím neznámého velkomoravského pohřebiště, které se rozkládalo někde ve středu dnešní obce a mohlo mít návaznost na pozdější lokaci Dolních Věstonic.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

Resumé:

Dolní Věstonice (Bez. Břeclav). Innenraum des Dorfes (Haus Nr. 40). Burgwallzeit? Rettungsgrabung.

HELFENŠTEJN (k. ú. Týn nad Bečvou, okr. Přerov)

Hrad. Středověk, novověk (14.-17.stol.). Zjišťovací výzkum.

Výzkum v září 1994 byl částečně realizován v prostoru před IV. hradní bránou a potom také v prostoru tzv. pekárny ve východní části třetího hradního (Kravařského) nádvoří. Před IV. hradní branou byla pod výraznými destrukčními vrstvami v hloubce kolem 2 m zachycena požárová vrstva, překrývající kulturní vrstvu s početným archeologickým materiálem z konce 16. a z počátku 17.století. Z nálezů jsou zajímavé exempláře zbraní (partyzána). Požárová vrstva nepochybně souvisí s poškozením hradu v době třicetileté války.

V objektu tzv. pekárny byla zjištěna relativně dobře uchovaná podlaha z cihelných dlaždic, sondy pod úroveň podlahy prokázaly existenci starší obvodové zástavby v těchto místech, nepochybně související s výstavbou původního předhradí samotného hradu snad již na konci 14.století.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Helfenštejn (Katastralgebiet Týn n. Bečvou, Bez. Přerov). Burg. Mittelalter, Neuzeit (14.-17. Jh.). Vorläufige Sondierung.

HLÍNA (okr. Brno-venkov)

"Za severními humny". Neolit (ojedinělé nálezy), mladší a pozdní doba hradištní. Sídliště. Povrchový průzkum Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří.

Povrchovým sběrem 26. března 1993 se podařilo ověřit již dřívějšími nálezy (Belcredi a kol. 1989, 173, č. 25/II) indikované slovanské sídliště 11. - 1. poloviny 13. století v polní trati na severozápadním okraji intravilánu obce. Sídlištní plocha je situována na zahradách a záhumenních parcelách domů č.p. 1, 54, 71, 72, 86, 103 a prodejny smíšeného zboží ve Hlíně, 60 - 180 m SSZ tamního kostela sv. Kunhuty; na St. mapě 1 : 5 000 odvozené, listu Moravský Krumlov 4-4 z r. 1986 je povrchovými nálezy vytýčený areál sídliště vymezen body od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 28:347, 43:357, 37:375, 18:375 a 21:354 mm. Podle dosavadních nálezů keramiky oválný sídlištní areál o osách cca 150 x 120 m a ploše asi 1,1 ha zde zaujal poměrně exponovanou polohu pod úpatím Hlínského kopce, v centrální části Hlínské vrchoviny, na plochém, k jihozápadu se mírně svažujícím plató, v nadmořské výšce 425 - 432 m. Půdní pokryv na lokalitě tvoří mělčí kvalitní hnědozemě či hnědé půdy, v jižní části vystupuje k povrchu skalní podloží dioritů, popř. granodioritů Brněnského masivu. Nejbližší dnešní vodní zdroj protéká rychle se zahlubujícím korytem asi 100 m od severozápadního okraje sídliště, další prameništní polohy jsou pak situovány již ve vzdálenosti přes 300 m na východ a jih.

Povrchovým sběrem bylo získáno vedle několika úlomků vypálené mazanice a snad neolitického hrubého kamenného úštěpu celkem 169 keramických fragmentů mladší a pozdní doby hradištní. V souboru obvyklé typové skladby a několika technologických skupin (typově jde o nejrůznější tvarové a velikostní varianty hrncovitých nádob a zásobnice; např. hrnčina s příměsí tuhy je v souboru zastoupena cca 27 %) patří hlavní masa nálezů 11. a 12. století, přítomny jsou ale i jak exempláře zařaditelné snad na konec 10. století, tak na lokalitě naopak nejmladší radélkovaná keramika 1. poloviny 13. věku. Zřejmě tehdy došlo v rámci strukturálních proměn osídlení k přesunu sídliště o asi 200 m na JJV, na místo vrcholně středověkého jádra dnešní vsi půdorysu klasické silniční ulicovky s farním kostelem, uváděným spolu se vsí poprvé již roku 1365 (Bistřický - Spurný - Václavek - Zemek 1991, č. 93). S osídlením raného středověku poblíž trasy brněnsko-znojemské stezky mohl souviset i blíže nelokalizovaný bohatý denárový poklad z konce 11. století, na katastru obce odkrytý již roku 1865 (Cach 1972, 59-60, č. 206).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Belcredi, L., a kol., 1989: Archeologické lokality a nálezy okresu Brno-venkov. Brno.

Bistřický, J. - Spurný, F. - Václavek, L. - Zemek, M., 1991: Moravské a slezské listiny liechtenštejnského archivu ve Vaduzu I, 1173 - 1380. Mikulov - Rajhrad - Hodonín - Znojmo - Brno.

Cach, F., 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.

Resumé:

An dem nordwestlichen Rande des Intravilans der Gemeinde, etwa 150 m NNW von der Kirche St. Kunigunde wurde im Jahre 1993 mittels der Oberflächensammlung eine Siedlung aufgefangen, die auf der Fläche etwa 1,1 ha in der relativ exponierten Lage von 426 - 432 m ü. M. im Hliner Bergland situiert ist. Ihre Dauerzeit grenzen im ganzen starke Keramikfunde (169 St.) im Zeitabschnitt von 11. bis der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts ab, wann diese ältere slawische Ortschaft im Rahmen der hochmittelalterlichen strukturellen Änderungen durch um 200 m südöstlich verschobenes Dorf mit der Pfarrkirche auf dem Straßengrundriß ersetzt

wurde. Auf der untersuchten Fläche waren auch vereinzelte Funde von neolithischem steinernem Schliff- und Spaltgerät.

HOLASICE U VEVERSKÉ BITÝŠKY (okr. Brno-venkov)

"Ceblovice". Zaniklá středověká ves Ceblovice. Povrchový průzkum.

Cíleným povrchovým průzkumem byl 10. srpna 1994 zkoumán areál zaniklé středověké vsi Ceblovice, tradicí i dosavadním bádáním shodně umisťované do prostoru stejnojmenné luční enklávy v lesích severní části katastru, při hranici s katastrem lažáneckým, 1 350 m severně vlastní vsi Holasice (Oharek 1923, 295; Vermouzek 1978). Průzkum tuto lokalizaci potvrdil a dále upřesnil, zaniklá středověká ves zde zaujala širokou pramennou pánev krátkého, ve směru východ - západ probíhajícího údolí drobné vodoteče v Deblínské vrchovině, modelovaného ve fylitech a bítešských ortorulách a spadajícího prudce do průlomového údolí řeky Svratky. Povrchový průzkum prokázal stopy osídlení pouze na severní straně údolí, na zatravněném, k jihovýchodu až jihu orientovaném svahu nad okrajovou údolní hranou, v pásu asi 150 m dlouhém a až 50 m širokém, v nadmořské výšce 306 - 326 m (St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Tišnov 4-4 z r. 1992: plochu s nálezy, částečně zasahující ve své západní části i na k.ú. obce Lažánky, vymezují body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálené 187 a 365, 190 a 370, 214 a 373, 217 a 363 mm).

Vlastní povrchový sběr ve výše vytýčeném prostoru přinesl vedle asi recentního fragmentu keramické dlaždice či prejzu celkem 44 keramických zlomků, z toho 8 zlomků okrajových a 2 ze zdobených výdutí, typově jsou v souboru zastoupeny hrnky s uchem, různé varianty hrnců, zvoncovité poklice a zásobnice. Zhruba čtvrtina kolekce patří tuhové keramice prvých dvou třetin 13. století (vyhnuté a vzhůru vytažené okraje, radélkový dekor), většinu tvoří standardní šedá keramika 14. století, několik zlomků však patří i pokročilé 2. polovině 15. věku. Chronologické zařazení archeologických nálezů vcelku koresponduje s písemnými zprávami o vsi, podle které se nejprve v období 30. - 70. let 13. století psali někteří členové rodu erbu beraních rohů a poté byly od roku 1299 Ceblovice připomínány až do počátku 16. věku jako trvalá součást deblínského dominia. Snad tehdy bylo zanikající sídliště transformováno do podoby panského dvora, rovněž ten však někdy před rokem 1570 zpustl a příslušná plužina, částečně zalesněná, byla rozdělena mezi katastry sousedních vsí (základní historická data viz Vermouzek 1978, 320; Jan 1995, 11, 16-18). Charakter průzkumu nedovoluje bezpečně rozhodnout o půdorysném typu zaniklé vsi, vedle jednořadého dispozičního řešení, navozeného výsledky povrchového průzkumu, nelze vyloučit i osazení obou stran potočního údolí.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Jan, L., 1995: Neznámá listina na deblínském panství, Časopis Matice moravské CXIV, 3-24.

Oharek, V., 1923: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Tišnovský okres. Brno.

Vermouzek, R., 1978: Zaniklá vesnice Ceblovice na Tišnovsku, Vlastivědný věstník moravský XXX, 318-321.

Resumé:

Die Oberflächenuntersuchung bestätigte im Jahre 1994 die bisherige Lokalisation des wüsten mittelalterlichen Dorfs in den Raum der Wiesenenklave in den Wäldern 1300 m nördlich von dem eigenen Katasterdorf Holasice.

Die Besiedlung nahm hier nach den Oberflächenfunden die nördliche Seite des breiteren Tales des kleinen Wasserlaufes (306 - 326 m ü.M.) ein, im Streifen etwa 150 m lang und 50 m breit. Die Besiedlung der Gegenseite des Bachtales wurde nicht erwiesen. Die Keramikfunde (44 Bruchstücke) sagen in Zustimmung mit schriftlichen Belegen über das Entstehen des Dorfes im Raum des Debliner Hochlandes in der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts und über den allmählichen Untergang bis Ende des 15. Jahrhunderts aus, wann ein Herrenhof auf den Grundstücken des ehemaligen Dorfes entstand, im Jahre 1570 aber schon auch öde.

HORNÍ VĚSTONICE (okr. Břeclav)

Intravilán obce. Středověk, novověk. Dokumentace.

Při prohlídce z větší části zasypaných rýh pro plyn v obci byla nalezena keramika ze 14.- 20. stol. U křižovatky hlavní ulice se silnicí vedoucí od Nové hospody do Dolních Věstonic byla nalezena větší koncentrace kovářské strusky.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Horní Věstonice (Bez. Břeclav). Intravilan der Gemeinde. Mittelalter, Neuzeit. Dokumentation.

HRANICE (okr. Přerov)

Radniční ulice. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum v Hranicích probíhal v dubnu roku 1994 v souvislosti s rekonstrukcí kanalizace v Radniční ulici. Při hloubení rýhy se ve výkopku objevily zlomky keramiky a železný předmět, který po konzervaci bylo možno určit jako gotický klíč s kosočtverečným okem datovaný do druhé poloviny 14. - poloviny 15. stol. Před domem na parcele č. 119 krom zmíněného klíče byla objevena keramika konce středověku a počátku novověku. Zajímavý je zlomek komorového kachle, reliéfně zdobeného gotickými kružbami a fiálami z počátku 15. stol. (za předběžné určení děkuji dr. Bláhové). Před domem na parcele 121 jsme z profilu rýhy získali střepový materiál vyvíjející se od 14. do konce 15. stol. Nejzajímavější však bylo haťování, zachycené na různých místech výkopu. Pečlivě skládané větvičky a klacky o průměru max. 5 cm tvořily nejstarší středověké dláždění města. Použito bylo především listnatých dřevin jako dubu, buku, lísky, javoru, jasanu, vrby, ale také borovice a jedle. Z minisondy, provedené do hloubky 200 cm lze usoudit, že materiál 14. - 16. stol. není jediným, který lze v Hranicích získat. Hlouběji, kam jsme se z technických důvodů nemohli prokopat, se dá předpokládat keramika související se založením města.

Tomáš Drobný, PÚ Olomouc

Resumé:

Hranice (Bez. Přerov). Radniční Strasse. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

IVANČICE (okr. Brno-venkov)

Historické jádro města - Palackého náměstí, Komenského náměstí, ulice Josefa Vávry. Středověk, novověk. Záchranné výzkumy a dokumentační akce.

1. Palackého náměstí č.p. 9 (původní č.p. 4) - Stará radnice - Památník A. Muchy. Na počátku roku 1993 pokračovaly stavební práce na rekonstrukci goticko-renesanční budovy staré městské radnice pro plánovaný památník A. Muchy. Na rozdíl od výzkumných akcí v roce 1991 (Doležel 1993, 80-81) byly bez předběžného ohlášení investora (Městský úřad Ivančice)

a tedy bez odborného dohledu zcela vytěženy původní klenební zásypy pod podlahami trojice do náměstí orientovaných místností 1. patra objektu (v případě první a druhé místnosti vedle velké síně šlo o zásypy renesančních kleneb, u nejzápadnější třetí prostory o zásyp plackové klenby patrně z roku 1834 - viz Kašička - Ebel 1991, 37, 49, 11/I, č. 2). V přízemí budovy byly pak ve dvou místnostech západně od vstupní chodby odkopány do hloubky 0,5 m původní nadložní vrstvy. Při dodatečné prohlídce objektu dne 16. března 1993 se tak podařilo z původně velmi bohatého nálezového souboru zachránit pouze ojedinělé keramické fragmenty, ponechané na místě dělníky. V poměrně homogenním souboru konce 15. - počátku 17. století (celkem 39 kusů) byly stejně jako v roce 1991 zastoupeny komorové římsové a řádkové kachle režné i polévané (zelené a hnědé polevy), s bohatými reliéfními výzdobnými motivy geometrickými, rostlinnými i figurálními (sv. Jiří, P. Maria, sňatková scéna, výjev s vozem, erbovní a architektonické náměty), vyskytly se i kachle nádobkové. Z tvarů kuchyňské keramiky se objevily režné hrnce, džbán, polévaná miska s vnitřní vegetabilní malbou, poklice a pánve. Zásyp nad klenbou v nejzápadnější do náměstí obrácené místnosti 1. patra staré radnice pak obsahoval i útržky úředních písemností 2. poloviny 19. a počátku 20. století (nejstarší z r. 1859).

2. Ulice Josefa Vávry, bývalá č.p. 26, 28, 30 a 32 (parcely č. 378 až 381). Na připravovaném staveništi budovy Policie ČR na místě stržené drobné zástavby původní židovské čtvrti byla 20. října 1994 ohledána pětice statických sond, vyhloubených bagrem (St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Moravský Krumlov 6-4 z r. 1990 - plocha se sondami vymezena body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 298,5 : 187,5; 302,5:192; 306:189 a 306:186 mm; 213 - 216 m n.m.). Výkopy o rozměrech zhruba 3 x 2 m a hloubce až 2,5 m porušovaly četná, na sprašové podloží v hloubce okolo 2 m nasedající souvrství, vznikající od 13. století po současnost, jedna ze sond v západní části plochy zasáhla rovněž valeně zaklenutý, z cihel vyzděný sklep. Mezi vyzvednutými keramickými nálezy (celkem 18 kusů) se vyskytla již tuhová radélkovaná keramika 1. poloviny 13. věku (hrnce se značkou na dně, zásobnice), slídnatá keramika 14. - 15. století a renesanční komorové kachle režné i zeleně polévané s rostlinnou a erbovní výzdobou (mimo jiné i erbovní kachel Lukáše Dembińského z Dembině s letopočtem 1602, známý již z klenebních zásypů staré radnice - Doležel 1993, 81). Záchranný výzkum, dokládající intenzivní středověké osídlení této okrajové městské čtvrti při bývalé Židovské bráně, pokračoval při vlastních stavebních pracích v lednu a únoru roku 1995.

3. Palackého náměstí, farní kostel Nanebevzetí P. Marie. Ve dnech 27. a 28. dubna, 2. května a 1. července 1994 byly ve spolupráci s Památkovým ústavem v Brně dokumentovány architektonické prvky, odkryté při komplexní obnově vnějších omítek kostela (ke stavebnímu vývoji objektu nejúplněji Sedlák 1980, nestr.; půdorys přináší Samek 1994, 597). Skrytí starších omítek až na kamenná či cihelná zdiva při obnově dovolilo především poznat celkové původní utváření i architektonické detaily nejstarší dochované části kostela, gotického presbytáře, radikálně barokizovaného v průběhu 18. století, cenná zjištění přinesl průzkum i ke stavebnímu vývoji obou bočních lodí.

Kněžiště budované z červeno-hnědavých arkózových pískovců a původně o jednom podélném poli křížové žebrové klenby a závěru o pěti stranách osmiúhelníka s radiálním rozvrhem klenebních žeber, osvětlovala podle průzkumu prvotně šestice lomených oken o vnější šíři šikmých špalet 186 - 230 cm a výši 690 - 710 cm, s kamenným ostěním vně i uvnitř jednou vyžlabeného odsazeného profilu s vnější drážkou pro okenní rám a jedním až dvěma dělicími kamennými pruty s kružbami v záklenku. Žebrové klenby byly konstruovány z typicky poklasických žeber jednoduchého hruškovitého profilu. Velká gotická okna presbytáře byla snad již někdy v raném baroku zazděna a nahrazena menšími okenními otvory se

stlačenými záklenky o šíři asi 130-138 cm, s takto řešeným osvětlením kněžiště byl kostel vyobrazen již r. 1731 (Kratochvíl 1906, 142, obr. 25). Současně byly sneseny i gotické žebrové klenby kněžiště a do zazdívek původních oken presbytáře se tak dostaly četné fragmenty odstraněných gotických architektonických článků z jeho původní výbavy (klenební žebra a přípory, okenní ostění a dělicí pruty, části říms aj.), tesané z kvalitních středozrnných arkózových pískovců (veškeré údaje o horninách užitých při stavbě kostela uváděny dle laskavého určení dr. J. Dvořáka). Zároveň tehdy došlo i ke snížení nejzápadnějších opěrných pilířů kněžiště. Při celkové přestavbě po požáru roku 1763 však byly zaslepeny i tyto okenní otvory a nahradila je dnešní barokní okna menšího formátu.

Po snesení omítek se starší uspořádání okenních otvorů i další původní detaily objevily i na obou bočních lodích kostela, stavěných z lámaných červenohnědých jemnozrnných pískovců. U jižní boční lodi bylo prvotní, později bez náhrady zazděné lomené gotické okno 125 cm široké a 330 cm vysoké odhaleno v jihovýchodním poli pětibokého závěru, stopa lomeného záklenku dalšího okenního otvoru byla pak nad dnešním oknem v jižním poli závěru. Ve dvou následujících podélných polích jižní boční lodi starší situaci zcela porušila velká okna barokní. Stopy špalet a lomených záklenků středověkých okenních otvorů 200, 215 či až 250 cm širokých a zhruba 440 cm vysokých se objevily také u všech otevřených polí severní boční lodi, se zmenšovanými okny barokními, menší zde bylo pouze okno sakristie, kde původní rozměry (cca 140 cm šířky a 250 cm výšky) nepřevyšovaly příliš proporce okna dnešního. Na obou bočních lodích se uchovala zvláštní úprava pásu pod okapovou římsou, kde byl v omítce napodoben zdvojený pás kamenných kvádrů pod hlavní římsou presbytáře - u jižní boční lodi malbou červenou hlinkou (kvádry délky okolo 68 cm, v horním pásu výšky 15 cm a v dolním 20 cm), u severní pak do omítky rytými liniemi (dvojitý pás kvádrů 66 - 68 x 23 cm).

4. Palackého náměstí, č.p. 37. Při celkové stavební rekonstrukci šířkově orientovaného domu ve východní frontě náměstí pro potřeby obchodních a komerčních provozů v roce 1993 byla ve dnech 18. a 29. června pozornost věnována dokumentaci nejstarších úpravami odkrytých stavebních fází objektu z 15. století. V severní polovině nádvorního průčelí domu byl v 1. patře odhalen kamenný sedlový gotický portál jednoduché profilace, druhotně zazděný, o jehož původní či sekundární poloze v cihelném zdivu domu nebylo možné spolehlivě rozhodnout. O pozdně gotickém stáří jádra objektu však s určitostí svědčí i nejstarší část z rozsáhlých sklepů budovy, z lomového kamene vyzděná a valeně zaklenutá prostora, mírně posunutá do hloubky parcely a přístupná od západu kamenným, půlkruhově zaklenutým portálem s okoseným ostěním.

Při rekonstrukci byl jinak stržen stavebně cenný, pozdně renesanční či raně barokní klenutý přízemní trakt ve dvoře, s velkým, valeně klenutým suterénem pod celou svou délkou. Při demoličních a výkopových pracích ve dvoře došlo rovněž k odkrytí několika renesančních či barokních architektonických detailů (tesaná ostění, sloupy apod.).

5. Komenského náměstí, č.p. 4. Obnova vnějších omítek štítového přízemního domu v jihovýchodní části náměstí přinesla roku 1993 v severní boční stěně nález druhotně zaslepeného obdélného gotického okna, s kamenným ostěním, s výžlabkem na vnější hraně a středovým kamenným dělicím prutem. Ve dnech 18. a 29. června 1993 byly též dokumentovány rozlehlé dvouúrovňové sklepy domu, původně přístupné přímo z náměstí půlkruhově zakončeným kamenným portálem s okosením. Objekt se celkově svojí archaickou dispozicí i architektonickými detaily řadí k nejautentičtěji dochovaným středověkým domům města.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Doležel, J., 1993: Záchranné výzkumy ve středověkém jádře a předměstích města Ivančic (okr. Brno-venkov), Přehled výzkumů 1991, 79-81.

Kašička, F. - Ebel, M., 1991: Ivančice. Památník Alf. Muchy (stará radnice čp. 4-5). Stavebně historický průzkum a architektonický rozbor objektu. Praha.

Kratochvíl, A., 1906: Ivančice, bývalé královské město na Moravě. Popis dějepisný, místopisný a statistický. Ivančice.

Samek, B., 1994: Umělecké památky Moravy a Slezska 1 (A - I). Praha.

Sedlák, J., 1980: Ivančice. Ivančice - Brno.

Resumé:

Historischer Stadtkern - Palacký - Platz, Komenský - Platz, J. Vávra - Straße. Mittelalter, Neuzeit; Rettungsuntersuchungen und Dokumentierungsaktion des Kreismuseums Brno-venkov in Předklášteří und des Archäologischen Instituts der Akad. der Wissenschaften der Tsch. Republik in Brno.

Im Laufe der Jahre 1993-1994 wurden einige Rettungsaktionen im Zusammenhang mit Bautätigkeit im Stadtzentrum realisiert. Bei der fortschreitenden Rekonstruktion des alten Rathauses (Gotik-Renaissancestil) für das geplante Museum von Alfons Mucha (Palacký - Platz, Nr.9) wurde im Frühling 1993 ohne Bekanntmachung Gewölbeschüttboden aus den in Richtung zum Platz liegenden Räumen im ersten Stock gewonnen, in der Tiefe 0,5 m dann Schichten in zwei Räumen im Erdgeschoß, links vom Eingang. Es wurde nur Minimum von der ursprünglich reichen Keramikkollektion aus Ende des 15. - 17. Jahrhunderts gerettet. Wie bei der Forschung im Jahre 1991 waren hier neben den geläufigen Typen auch bemalte und glasierte Keramik und Kacheln mit verschiedenem Figural- und Pflanzenschmuck.

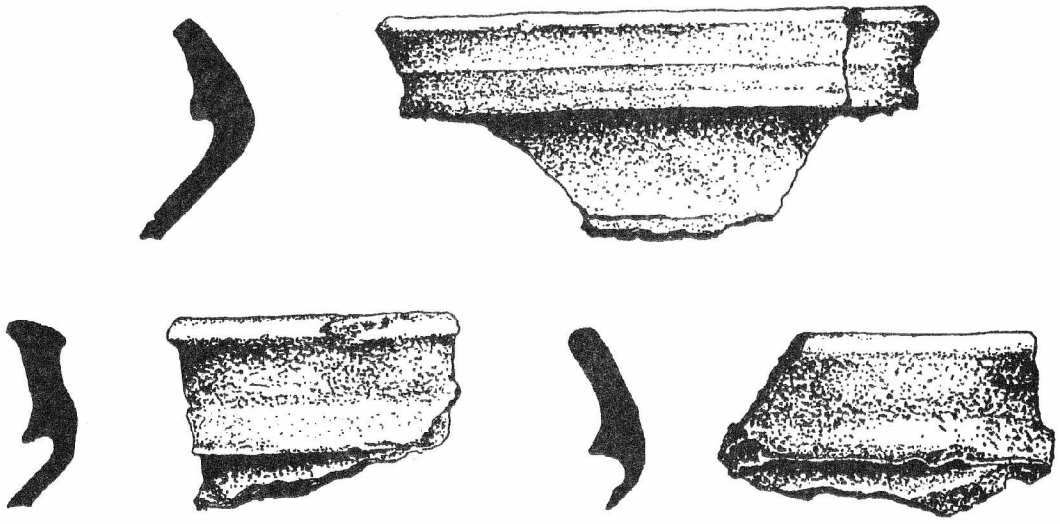
Auf dem Bauplatz des Gebäudes der Polizei auf der J. Vávra-Straße wurden auf den Parzellen der 4 niedergerissenen Häuser des ehemaligen Judenviertels (Nr. 26, 28, 30 und 32) im Oktober 1994 fünf statische Sonden (3x2 m, tief bis 2,5 m) dokumentiert. Diese Sonden beschädigten bis 2 m starke mittelalterliche und neuzeitliche Schichten und Baukonstruktionen. Die älteste dort gefundene Keramik gehörte zur 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts (Graphitmasse, Rollstempel - Dekor). Über die weiteren Funde ragten reich geschmückte Renaissancekacheln hervor (z.B. auch Wappenkachel mit Jahrzahl 1602). Die Rettungsuntersuchung schritt auf der Baufläche auch im Jahre 1995 fort.

Drei weitere Untersuchungen wurden auf die Dokumentation der Bauelemente orientiert, die bei der Baurekonstruktion der einzelnen Objekte im historischen Stadtkern abgedeckt wurden. Die Renovierung der Außenputze der städtischen Pfarrkirche "Mariä Himmelfarth" auf dem Palacký - Platz erlaubte im Jahre 1994 detail die ursprüngliche gotische Gestaltung des Gebaudes, das vor allem auf seiner Außenseite stark im Barockstil umgebaut wurde, zu erkennen. Auf dem Presbyterium aus dem 14. Jahrhundert, im ältesten überlieferten Teil der Kirche, wurden die ursprünglichen gotischen Fenster mit Steinfutter und Fenstermasswerk entdeckt, die im Laufe des 18. Jahrhunderts schrittweise durch die verkleinerten Fenster im Barockstil ersetzt wurden. Im vermauerten Raum waren auch Rippen und Dienste des Birnenprofils aus dem ursprünglichen gotischen gewölbten Presbyterium; das Gewölbe des Presbyteriums wurde nach dem Brand im Jahr 1763 abgeschafft. Die vermauerten gotischen Fensterlöcher vor allem an den Örtern der späteren kleineren Fenster im Barockstil erhielten sich auch an den beiden Seitenschiffen der Kirche. Unter dem Hauptsims wurde ursprüngliches Quadrieren erfaßt. Dies wurde im Putz gemalt oder mit gegrabenen Linien (Doppelstreifen) durchgeführt und ahmte einen ähnlichen Streifen aus Quadersteinen auf dem Presbyterium nach. Endlich in 2 Häusern im Zentralraum des Stadtkerns entdeckten Bauarbeiten im Jahre 1993 spätgotische architektonische Details - im Haus Nr. 37 auf dem Palacký - Platz ging es um ein Sattelsteinportal im ersten Stock der Hoffassade, beim Haus Nr. 4 auf dem Komenský - Platz um ein längliches Fenster mit profiliertem Steingewände und Zentralteilstab an der nordlichen Seitenwand des Erdgeschosses. Bei den beiden Häusern wurden auch spätgotische Kellerräume dokumentiert, die mit charakteristischen einfachen Steinportalen ausgerüstet wurden.

JAVORNÍK (okr. Šumperk)

Pustý zámek, Račínské údolí u Javorníku. Drobné opevněné sídlo. Vrcholný středověk (14. stol.). Záchranný výzkum.

V letních měsících r. 1994 prováděl lesní závod Javorník v Račím údolí těžbu lesních porostů napadených škůdci. Při těchto pracích došlo k narušení reliktů drobného opevněného

Obr. 1. Javorník, Pustý zámek. Výběr keramiky 14. - 15. stol.

sídla zvaného Pustý zámek /Wüstes Schloss/, k.ú. Travná-parcela č. 22/díl 1. Tato drobná fortifikace je vedena od ledna 1994 ve Státním seznamu nemovitých kulturních památek okresu Šumperk. Rozrušením svrchní humusové vrstvy při transportu dřeva bylo obnaženo větší množství středověkých artefaktů (keramika). Záchranný výzkum Vlastivědného muzea v Jeseníku byl proveden v srpnu téhož roku. Bylo získáno 560 fragmentů keramiky a jeden železný artefakt (30 zlomků světlé červeně malované hrnčiny, 54 kusů ze dna nádob, 159 okrajů hrnců, 317 zlomků z výdutí a 1 hřebík). Fragmenty okrajů hrnců vykazují téměř jednotnou profilaci ve tvaru jednoduchého či zesíleného okruží. Jeden zlomek je patrně přechodným typem mezi římsou a okružím. Materiál obsahuje středně hrubou příměs ostřiva, výpal vykazuje hnědé a šedé zbarvení s odstíny. Nálezy datují lokalitu do průběhu 14. století.

Půdorysné zaměření této drobné fortifikace bylo publikováno roku 1936 Herbertem Weineltem (Weinelt 1936) a v poválečném období Zd. Gardavským (1961).

Pustý zámek leží na vrcholu skalní ostrožny, vybíhající z jižního hřbetu Rychlebských hor. Fortifikace má přibližně podkovovitý tvar. Dvě vrcholové plošiny (Gardavského horní a dolní hrad) s nárožním věžištěm jsou chráněny systémem valů a příkopů. Weineltem získaná keramika je dnes nezvěstná a nečetný fond drobných zlomků, uložený v depozitáři zámeckého muzea v Javorníku, je datačně téměř nepoužitelný. Zcela jednoznačně je však nutno odmítnout Weineltovu dataci lokality již do 1. poloviny 13. století. Na lokalitě byl v 80. letech proveden geofyzikální průzkum.

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk-pracoviště Jeseník

Literatura:

Weinelt, Herbert; 1936: Das "Wüste Schloss" bei Jauernig, ein Burg aus der Erde und Holz, in Deutsch-mährisch schlesische Heimat, 22/1936.

Týž: Probleme schlesischer Burgenkunde, gezeit an den Burgen des Freiwaldauer Bezirkes, Breslau 1936, str. 29-31.

Gardavský, Zdeněk; 1961: Funkce a význam neznámých hradů u Javorníku, Zprávy KVM v Olomouci, 95/1961, str. 1-7.

Resumé:

Pustý zámek u Javorníku (Bez. Šumperk). Račínské údolí bei Javorník. Kleine befestigte Siedlung. Hochmittelalter (14. Jh.). Rettungsgrabung.

JAVORNÍK (okr. Šumperk)

Zámek Jánský vrch. Středověk - novověk. Zjišťovací výzkum.

V rámci stavebně-historického průzkumu zámku Jánský Vrch v Javorníku, který zde prováděli pracovníci Památkového ústavu v Olomouci, byl zahájen zjišťovací archeologický výzkum. V první fázi výzkumu bylo položeno pět sond vně zámeckého areálu. Sonda I/95 o rozměrech 2 x 4 m byla situována vně jižní zdi původního hradního paláce. V těchto místech se nachází pozdější boční vstup do zámku, dnes zazděný. V druhotném zásypu nad skalním podložím se nacházelo množství středověké a novověké keramiky. K nejzajímavějším nálezům patřil fragment ostruhy s vidlicovým bodcem a paprsčitým kolečkem. Sonda II/95 byla položena v místech předpokládaného vjezdu do hradu. Skalní podloží se nacházelo v hloubce 280 cm, nad ním byla zjištěna nepříliš výrazná středověká vrstva (14. - 15. století). Závažným zjištěním byl objev odsazeného zdiva pod dnešní stavbou. Sonda III/95 byla položena po spádu na sáru původního bergfritu a pozdější budovy. Její délka byla protažena až na 11,5 m do míst předpokládaného příkopu. Převýšení činilo téměř 6 metrů, takže středověká vrstva byla splachy dislokována. Skalní zvětralé podloží se nacházelo v pouhých 60 cm.

Sonda IV/95 byla vytýčena na opačné straně věže (rozměry 2 x 8 m). Podloží bylo zjištěno v horní části až v hloubce 3 m. Nad ním se nacházela 1 m mocná vrstva destrukce středověkých cihel, která vznikla patrně jako vybouraný materiál při přestavbě bergfritu na koncertní sál v druhé pol. 18. století. Kulturní vrstva o mocnosti 5 cm přinesla nečetnou keramiku a železné předměty (šipky s tulejí, nůž, klíč). Poslední sonda V/95 byla položena vně zámecké brány. Nález novověké keramiky datuje kamennou zídku u okénka do 18. - 19. věku. V dalších letech je počítáno se sondáží v interiéru zámku. Již v červnu tohoto roku byl na obou vnitřních nádvořích realizován geofyzikální průzkum. I přes složitou technickou situaci (starý vodovodní řad) bude možno využít výsledků měření při vytýčení sond. Měření bylo zajištěno pracovníky katedry užité geofyziky PřF-UK v Praze ve spolupráci s muzeem v Jeseníku.

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk - pracoviště Jeseník

Resumé:

Javorník (Bez. Šumperk). Schloss Jánský vrch. Mittelalter - Neuzeit. Vorläufige Sondierung.

JAVORNÍK (okr. Šumperk)

Tvrziště. 14.-15. stol. Zjišťovací výzkum.

K ověření výsledků geofyzikálního měření lokality v roce 1984 přistoupilo jesenické muzeum v letech 1989-1994 plošným zjišťovacím výzkumem. Výkopy bylo ročně získáno 1000-2500 artefaktů, převážně zlomků keramiky. Výsledky výzkumu jsou ve fázi závěrečného zpracování. V roce 1995 byly před zahrnutím zkoumané plochy a úpravou terénu tvrziště odstraněny kontrolní profily z předchozích let. Získaný materiál znamenal, až na výjimky, spíše jen kvantitativní přínos. Je možno se zmínit o nálezu několika zlomků dna se značkou (čtvrcený kruh), především o drobné plastice- koníčku (Brachtl 1996, 287 - 290). Tato dětská hračka byla získána při odstraňování kontrolního profilu mezi sondami B 2/92 a A 2/93 v hloubce kolem 200 cm od povrchu. Z bezprostřední blízkosti plastiky se podařilo získat několik fragmentů keramiky, které mohou pomoci při dataci. Při odstraňování profilu došlo k odlomení pravé zadní nožky koníka, avšak zlomek byl zpětně nalezen. Hlava koně je v profilu výrazně skloněna a v čelním pohledu asymetrická. Plastika je vytvořena ve volné ruce, což dokládá řada průvodních znaků na jejím povrchu. Šíje se hřívou je modelována prostým smáčknutím mezi dvěma prsty, přičemž se do vlhké hlíny otiskly papilární linie hrnčířova palce. Levá polovina hřívy je zdůrazněna šesti šikmými rýhami, které plasticky naznačují svazky žíní. Plastičnost anatomie těla koně je na levé straně zdůrazněna mělkým promáčknutím. Z válcového tělíčka byly vytaženy široce rozkročené nohy, ukončené naznačeným kopýtkem. Horní část zadních partií těla nese šikmý ostrý vryp. V jeho blízkosti se po pravé straně nachází menší přehyb, který však nelze patrně interpretovat jako náznak lenůšku. Anonymní tvůrce hračky se na svém výrobku "podepsal" otisky prstů nejen na hřívě, ale i nad kopýtky. Plastika o rozměrech max. v. 63 mm a max. d. 54 mm je slabě pálena do světlejší béžové barvy a neglazována. S přihlédnutím k průvodní keramice a písemným zprávám je možno plastiku datovat do 14. - první čtvrtiny 15. století.

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk - pracoviště Jeseník

Literatura:

Brachtl, Zd. 1996: Keramická středověká plastika koníčka z Javorníku - Vsi. Vlast. věstník moravský 3/1996, 287 - 290.

Resumé:

Javorník (Bez. Šumperk). Festungsstätte. 14. - 15. Jh. Vorläufige Sondierung.

JAVORNÍK - VES (okr. Šumperk)

U kostela sv. Kříže. Drobné opevněné sídlo. Středověk. Zjišťovací výzkum.

V letních měsících r. 1994 proběhla šestá (závěrečná) etapa zjišťovacího výzkumu drobného opevněného sídla v Javorníku-Vsi. V návaznosti na závěry jednání odborné komise bylo přistoupeno k položení sondy A1/94 o rozměrech 6 x 4 m. Kulturní vrstva o mocnosti 10-20 cm se nacházela až 180 cm od stávajícího terénu. Uprostřed sondy se podařilo objevit 4 m dlouhý pás základových kamenů. Dále bylo položeno několik mikrosond v místech starších fází výzkumu. V průběhu prací se podařilo získat kolem 1000 fragmentů keramiky. Železné artefakty jsou zcela amorfní, osteologický materiál nečetný. Paleobotanické vzorky byly předány RNDr. E. Opravilovi do Opavy. Rozborem byla zjištěna přítomnost jedle bělokoré, buku lesního, dubu, lípy, jasanu ztepilého a střemchy hroznovité.

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk-pracoviště Jeseník

Resumé:

Javorník - Ves (Bez. Šumperk). Bei der Kirche sv. Kříže. Kleine befestigte Siedlung. Mittelalter. Vorläufige Sondierung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Křížová 14, parc.č. 188, 189 a 190. SMO 1:5000, rok vydání 1989, Jihlava 7-4, 185 mm od Z s.č., 38 mm od J s.č., nadmořská výška cca 521,00 m n.m. Sídliště, výrobní objekty. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Výzkum probíhal ve dnech 26.4.-2.7. 1993, soustředil se především na prostor mezi hlavní městskou hradbou a domem č. 12, což představuje plochu více než 580 m^2. Nejstarší horizont nad podložím tvořila černá tenká vrstvička uhlíkatého prachu, zřejmě pozůstatek po odlesnění parcely a spálení zbytků dřeva (keramikou předběžně datováno do 1. poloviny 13. století). Vrstva zabíhala i pod základy hlavní městské hradby, která se objevila již po skrytí ornice. Hradba probíhala v celém zkoumaném prostoru v délce asi 50m. Základ je kladen do mělkého žlábku nebo přímo na povrch terénu, který kopíruje a proto se výška založení velmi liší. Pro stavbu je použitá navětralá žula a rula z povrchových sběrů. Od konce 13. století je prostor u vnitřní strany hradby intenzivně hospodářsky využíván a byly zde odkryty 2 hrnčířské pece, 2 sušárny a 3 pece potravinářské. V jejich okolí jsou zbytky četných kůlových jamek po lehčích stavbách či přístřešcích. Hrnčířská pec č. 927 zanikla při výpalu a obsahovala kompletní vsázku, datovanou na přelom 13./14.století. V polovině 17. století zde zanikla kamnářská dílna, zřejmě v souvislosti se švédskou okupací Jihlavy. Prostor se využíval vojensky a byla zvýšena hradba.

Nejdůležitější situaci tvoří superpozice tří objektů, polozemnice, hrnčířské pece a sušárny, postavených a zaniklých v rozmezí od poloviny 13. století do počátku 14. století. Nejstarší osídlení představuje nález SV rohu zahloubené zemnice č. 536. Byl vypreparován základový trámový věnec a podlaha se zbytky desek. Objekt nezanikl požárem, ale byl zasypán a do jeho zásypu vyhloubena předpecní jáma hrnčířské pece.

Parkánová hradba je stavěna podobně jako hlavní. Prostor parkánu neměl jiné využití než vojenské po celou dobu funkce hradeb.

Od 19. století je zkoumaný prostor zastavěn. Dům č.p. 14 do své S zdi pojal úsek hradby 20m dlouhý a 3m vysoký od současné úrovně terénu. Ještě před zahájením výzkumu bylo vše zdemolováno. Stavební činnost zde zanechala torza četných zdí, dnes již neinterpretovatelných.

V rámci výzkumu byly zdokumentovány také tři sklepní místnosti a na ně navazující asi 64m podzemních chodeb o výšce 1,2 - 1,6 m a šířce 0,8 - 1,2 m.

Ondrej Šedo - Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Křížová Str. 14. Parcelle Nr. 188 - 190. Siedlung, Werkstattobjekten. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Křížová 4, parcela č. 168/1. SMO 1:5000, rok vydání 1989, list Jihlava 7-4, 187 mm od Z a 15 mm od J sekční čáry, nadmořská výška cca 520.70 m n.m. Kostel, pohřebiště. Vrcholný středověk, novověk. Záchranný výzkum.

Výzkum, vyvolaný celkovou rekonstrukcí presbytáře kostela Povýšení svatého Kříže v dominikánském klášteře, proběhl ve dnech 7.-18.2.1994 (Zatloukal 1994). Podařilo se zjistit, že kostel je vystavěn na svahu, přičemž východní část dnes základového zdiva byla stavěna jako nadzemní. Dokládá to i nález základu oltářní menzy, který je postaven na kamenité výplni. Výškový rozdíl svahu je dorovnán ostrohrannými úlomky biotitické žuly, které zřejmě pocházejí jako odpad stavební huti, pracující někde v areálu kláštera na jeho stavbě. Pro náročnější kamenické prvky (ostění, kružby) je použit právě tento materiál. Četné nálezy lidských skeletů dokládají intenzívní pohřbívání příslušníků řádu, popř. donátorů pod podlahu kostela po celou dobu jeho existence, tj. do reforem Josefa II. Zpod základů kostela se podařilo získat keramický materiál z poloviny 13. století, který plně odpovídá příchodu dominikánů do nově vznikajícího hornického města a s tím spojené stavby kláštera.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Literatura:

Zatloukal, R. 1994: Záchranný archeologický výzkum v presbytáři kostela Povýšení svatého Kříže v Jihlavě, Vlastivědný sborník Vysočiny IX, 205-213.

Resumé:

Jihlava (Bez.Jihlava). Křížová Str. 4. Parcelle Nr. 168/1. Kirche, Gräberfeld. Hochmittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Divadelní 3, parc. č. 5909. SMO 1:5000, rok vydání 1989, 164mm od Z s.č., 34mm od J s.č., nadmořská výška 521.33m n.m. Sídliště-město. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Dne 17.5.1993 byl zdokumentován výkop kanalizace u Městského divadla, který proťal středověkou polozemnici zaniklou požárem. V profilu se dochovala část J stěny do výšky 1m a JV roh se základovým trámem. Podlaha se zachovala v délce 3,95m, JZ roh zničen kamennou zdí.

Antonín Štrof - Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Divadelní Strasse 3. Parcelle Nr. 5909. Siedlung - Stadt. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Divadelní, parcela č. 5909. SMO 1:5000, rok vydání 1989, list Jihlava 7 - 4, 175-179 mm od Z a 34 mm od J sekční čáry, nadmořská výška cca 520.20 m n.m. Sídliště - město. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Na jaře 1994 byl sledován výkop kanalizace ve vozovce, který navazoval na část, zdokumentovanou již v roce 1993 (Štrof a Zatloukal viz předcházející článek). Většina rýhy zachytila mohutné souvrství terénních úprav ulice od přelomu 15./16. století po současnost.

Na styku ulic Divadelní a Křížové se ve výkopu pod vrstvami dorovnávek objevila 110-140 cm mocná vrstva požárové destrukce, tvořené velkými kusy propálené mazanice a zuhelnatělého dřeva. Po vypreparování mohl být objekt interpretován jako severovýchodní roh domu smíšené hrázděné konstrukce, který zanikl na přelomu 13./14. století. Objekt byl patrný v trase výkopu v délce 6.60 m . Především mohutnost požárového souvrství a ve vlhku dobře zachované dřevěné konstrukční prvky umožňují konstatovat, že se nejednalo o jednodušší sídlištní objekt, např. zemnici. Situování domu mimo uliční čáru, utvářenou po roce 1270, vyhlášením městského stavebního řádu, napomáhá vročení jeho stavby do intervalu mezi 2. polovinou a koncem 13. století.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:
Jihlava (Bez. Jihlava). Divadelní Strasse. Parcelle Nr. 5909. Siedlung - Stadt. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Palackého 46, parc.č. 3317. SMO 1:5000, rok vydání 1989, list Jihlava 7-4, 142 mm od Z a 26 mm od J sekční čáry, nadmořská výška cca 524.00 m n.m. Sídliště - město. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Dostavba budovy Komerční banky v historické části města vyvolala výzkum, který proběhl na areálu 250m^2 ve dnech 5.-7.4., 22.6.-4.8.1994. Na severní straně zkoumanou plochu lemovala hlavní městská hradba v délce 15.m, která je zde vysoká 5.60 m a do doby přístavby banky představovala jedinečnou ukázku středověkých opevňovacích prací, bez novodobých zásahů. Hradba je poměrně mělce (0.35m) zahloubena do podloží. Vykopaný materiál převrstvil starší kulturní horizonty z poloviny 13. století. Do výšky 0.80 m od úrovně základu (520.26 m n.m.) je zesílena o předzáklad, vystupující o 0.20 m do šířky. Předzáklad je stavěn přímo do výkopu, kameny jsou neuspořádané, nelícují. Nadzemní zdivo je pravidelně řádkované, jednotlivé "šáry" mají šířku cca 0.80 m. Pro stavbu je použit lomový kámen o různém stupni zvětrání. Převažují migmatitizované ruly, místy silně křemité, biotitické. Kámen byl těžen z některého lomu při západním okraji Jihlavy. Hradba porušovala starší objekt zahloubený do podloží. Zlomky keramiky z výplně jej umožňují datovat do 2.pol. 13. století, čímž by se posunul i časový údaj o výstavbě kamenné městské hradby nejdříve do tohoto období, pravděpodobněji však do poslední třetiny 13. století.

Koncem 14. století byla ve vzdálenosti 5.50 m od hradby vyhloubena rýha pro kamenný kanál. Boční stěny jsou stavěny ze zvětralé žuly (povrchový sběr) a migmatitů, na překlady je pro lepší plošnou odlučnost použita biotitická rula. Základ je v hloubce 519.71 m n.m., původní vnitřní světlost 0.50 x 0.40m, do současnosti zůstal kanálek průchodný. Z usazenin byl získán materiál ze 14.-15. století.

Ve vzdálenosti 3,5-4 m probíhá V-Z směrem paralelně s hradbou torzo kamenné zdi. Základ je zapuštěn do podloží v úrovni 520.47 m n.m., tedy je o 0.20 m výše než základ hradby. Nejen tato skutečnost, ale i nález stříbrného denáru Přemysla Otakara II. (1253-1278) ve vrstvě, stratigraficky jen o málo mladší než zeď, umožňuje stavbu datovat do poslední čtvrtiny 13. století. Datem vzniku se řadí k nejstarším kamenným stavbám v Jihlavě, neměla však dlouhého trvání, neboť nejpozději v 2.polovině 14. století zaniká požárem, jak o tom svědčí intenzívní opálení na jižní straně zdi, poté byla šířka zdi redukována v nadzemní části na polovinu a zbytek využíván snad jako hranice parcely. Zeď je

vystavěna ze světlé biotitické žuly (na jižní straně žárem zčervenalé), méně je použita biotitická rula a ve spodní části migmatizovaná rula. Torzovitost nálezu nedává možnost přesného funkčního určení stavby, je pravděpodobné, že se jedná o pozůstatek obytného kamenného domu nebo spíše hrázděného domu na kamenné podezdívce, o čem by svědčily i četné nálezy propálené mazanice. Po zplanýrování stavby zde nastává krátké období intenzívní hospodářské činnosti, snad hutnictví železa, protože odtud pochází četné nálezy strusky i železných lup, které končí na přelomu 14./15.století. Vlastní pece však zachyceny nebyly. V tomto prostoru bylo vypreparováno 10 kůlových jamek, zřejmě pocházejících z několika fází rozsáhlejší kůlové stavby či několika staveb, které by se vztahovaly ke zmíněnému hospodářskému využití parcely. S rozvojem města se tato činnost přenesla do extravilánu obce poblíž některé z bran.

Ve vzdálenosti 10.5m od hradby byl zachycen severovýchodní roh blíže neurčité stavby. Zeď je zahloubena do podloží na úrovni 520.51 m n.m. a vystavěna z navětralých migmatitů, šedé biotitické ruly a žuly, zdivo nese stopy po opálení. Jako pojivo je použit jíl, místy nekvalitní žlutá písčitá malta. Zánik stavby můžeme předběžně datovat na přelom 14./15. století. Fundamentu této zdi bylo dále využito pro novověké terasy ze zahradní úpravy parcely. V okolí zdi bylo nejvíce nálezů železných strusek a zbytků po hutnické výrobě.

V rámci záchranného výzkumu na parcele 3317 se podařilo blíže objasnit vývoj osídlení na dotčeném území. Nejstarší fáze může spadat do 1. poloviny 13. století, tedy počátky středověké kolonizace oblasti Jihlavy. Do období lokace města je možno zařadit půdní podzolový horizont s výraznou příměsí uhlíků při povrchu a zřejmě představuje pozůstatek po odlesňování ostrožny pro budoucí město. Podobné vrstvy byly zachyceny i na jiných výzkumech v Jihlavě. Otevřenou otázkou zůstává přesnější datování stavby kamenné městské hradby. V tomto úseku by se mohlo jednat asi o poslední třetinu 13. století, což je relativně pozdní doba, ovšem nevylučuje se s možností staršího dřevěného opevnění, které však za současného stavu poznání není známo. Rychlý rozvoj hornického města se na konci 13. století projevuje četnými stavebními aktivitami. Strategický význam areálu se projevil ve způsobu využití, kdy zde záhy končí obytná funkce, která je nahrazena řemeslnou činností, zřejmě hutnictvím. Nepříliš vhodná poloha a možná bezpečnostní důvody ukončují na přelomu 14./15. století i tuto činnost a parcela je využívána jako zahrada až do počátku 20. století.

Největším přínosem výzkumu jsou nálezy keramických celků, datovaných mincemi ze 13. a 14. století.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Palackého Strasse 46. Parcelle Nr. 3317. Siedlung - Stadt. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Palackého, parcela č. 5919 a č.6938. SMO 1:5000, rok vydání 1989, list Jihlava 7-4, 134 mm od Z a 23 mm od J sekční čáry a SMO 1:5000, rok vydání 1989, list Jihlava 7-5, 149 mm od Z a 367 mm od J sekční čáry, nadmořská výška 523.00-524.80 m n.m. Opevnění. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

V měsících červenci a srpnu 1994 byl sledován výkop kanalizace ve vozovce. Palackého ulice ve středověku vyúsťovala svým severním koncem do prostoru hradeb,

které však neprotínala žádnou bránou. Kanalizační rýha hradební systém prořízla a podařilo se zdokumentovat jeho průběh v místech, kde dosud nebyl znám.

Z hlavní městské hradby se zachovalo poměrně malé torzo, vysoké asi 0,70 m. Koruna hradby se nachází 0,50 m pod úrovní současné vozovky. Souvrství na její severní straně (vně města) neposkytlo žádný datovatelný materiál a představuje několik horizontů především písčitých hlín zvyšujících a srovnávajících prostor parkánu, zřejmě z doby, kdy již ztratil svoji obrannou funkci. Vlastní těleso hradby je uloženo nad podložím, přičemž ji podbíhá podzolový půdní horizont. Hradba je do něj zahloubena pouze mělce nebo vůbec, podloží je její stavbou prakticky nenarušeno.

Před parkánovou hradbou (vně města) byl patrný zásyp příkopu, bližší rozměry (hloubka) se nepodařilo zjistit, neboť výkopová rýha nebyla vedena tak hluboko, aby zastihla základovou spáru založení parkánové zdi. Zjištěná vzdálenost mezi hlavní a parkánovou hradbou, 16 m, odpovídá šířce parkánu v Jihlavě, stejně jako charakter zdiva a použitý materiál. Prostor parkánu zůstal po dobu funkce obranného systému neosídlen, poměrně malá aktivita byla zjištěna i v nevelké vzdálenosti od hradeb uvnitř města.

Z bezpečnostních důvodů však nebylo možno zdokumentovat v tomto prostoru více, protože stěny výkopu se bortily a bylo nutno je okamžitě pažit.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Palackého Strasse. Parcelle Nr. 5919, 6938. Befestigung. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Masarykovo náměstí 14, parc.č. 105. SMO 1:5000, rok vydání 1989, Jihlava 7-5, 200mm od Z s.č., 52mm od J s.č., nadmořská výška cca 516,50m n.m. Sídliště-město. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Výzkum probíhal ve dnech 23.8.-30.9. 1993. Nejstarší objekt se objevil v Z části zkoumané lokality. Pro velký rozsah a četná narušení se jej nepodařilo vykopat celý, ale bylo nutno stanovit velikost objektu pomocí několika sond. Jedná se o zahloubenou stavbu dřevěné konstrukce s mazanicovými stěnami, s největší pravděpodobností jde o zbytek domu se třemi stavebními fázemi. V nejstarším období byla v domu suterénní prostora, rozměry však nelze blíže stanovit, úroveň dna dosahovala 514,65 m n.m. Tato stavební fáze je ukončena požárem, objekt je zasypán požárovými destrukcemi - propálenou mazanicí a uhlíky. Hranici tvoří ušlapaný ztvrdlý povrch podlahy II. stavební fáze, která opět končí požárem a zasypáním požárovými destrukcemi. Vše je převrstveno hlinitými planýrkami o 2 m výše nad původním dnem sklepa. Z hlediska datování je významný nález mince Přemysla Otakara II.(1253-1270) v tomto zásypu. Planýrky pak tvoří podlahu obytného objektu v jeho III. fázi. Bohužel se nadá stanovit do jaké míry se shodoval, popřípadě lišil půdorys stavby v jednotlivých stavebních obdobích, i poslední končí požárem a destrukce stavby sahají až k dnešní úrovni terénu. Stavba nebyla na tomto místě již obnovena a osídlení se přeneslo k uliční čáře dnešního Masarykova náměstí na místo domu č. 14. Časově je možnou celou stavbu zařadit do období mezi roky 1238 (objev stříbra na Jihlavsku) a 1270 (udělení městského stavebního řádu), neboť dům je situován do zahradní části parcely, kde by po roce 1270 již neměl stát.

Dále byly odkryty zdi náležící gotickému domu, jehož zadní trakt vybíhal do zahradní části parcely, zastavěná však byla pouze její JZ polovina. Počátek kamenné zástavby je možno

zařadit na přelom 13.-14. století. K domu se váže i obdélníková vydřevená jímka poblíž SZ štítové zdi. Snad zvyšování stavby nebo v souvislosti se zánikem odpadní jímky a propadáním jejího obsahu se narušila statika štítové zdi a proto k ní byl přistavěn opěrný pilíř. V litém základovém zdivu nebylo možno rozeznat stavební spáru, výškově však byl pilíř zahlouben o 0,40 m níže než zeď.

V renesanci došlo k propojení sousedících domů v dnešní č.p. 14 a srovnání jejich SV hranice, zadní trakt byl odbourán až na úroveň terénu.

V zahradní části parcely byly vybrány další dvě vydřevené odpadní jímky datované do 15. století.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Masarykovo Platz 14. Parcelle Nr. 105. Siedlung - Stadt. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Masarykovo náměstí 48, parc.č. 2648. SMO 1:5000, rok vydání 1989, Jihlava 7-5, 155mm od Z s.č., 21mm od J s.č., nadmořská výška cca 521,50m n.m. Sídliště-město. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Výzkum probíhal ve dnech 11.-20.10. 1993. Prakticky celá severní polovina zkoumané plochy je zničena sklepní místností s prolomenou klenbou. Do podlahy sklepa byla vykopána sonda, která pod betonovou podlahou zachytila starší cihlovou, kladenou na zarovnané podloží. Suterénní prostor byl přímo propojen s dalšími, dodnes funkčními sklepy pod domem č. 48. Rozměry místnosti : 8x3,20m, podélná osa orientovaná V - Z, dochovaná výška 2,10m. Pro stavbu je použita hrubě opracovaná lomová amfibolická rula. Suterén je vestavěn mezi základové zdi, dnes již neexistujícího zadního traktu domu č. 48. Pravděpodobně byl částečně využit prostor staršího sklepa, který byl prohlouben, neboť ve zdech byly odkryty tři výklenky, interpretovatelné jako osvětlovací niky. K přesnějšímu datování stavby by bylo potřeba provést důkladný stavebně historický průzkum, rámcově lze sklep zařadit na začátek 17. století.

V jižní polovině lokality se podařilo objevit poměrně nenarušené středověké souvrství a dvě kůlové jamky s keramikou ze 13. století.

Severní stranu zkoumané plochy ohraničovala zeď 9m dlouhá, 0,80m široká, dochovaná výška 1m a orientovaná SV-JZ. Základ, ve výšce 520.86m n.m., je kladen přímo na černou vrstvu uhlíkatého prachu nad podložím nebo je do ní pouze mírně zahlouben. Jedná se o základ domu, rámcově datovatelný na konec 13. století. Pro stavbu byla použita navětralá rula z povrchových sběrů s občasným výskytem migmatitů. Na dochovaném torzu lze rozlišit dva řádky zdiva, přičemž vyšší může být již nadzemní část. Uhlíkatá vrstva archeologicky potvrzuje historické prameny, že Jihlava byla zakládána tzv. na zeleném drnu, resp. na lesní půdě s minimální mocností půdního horizontu. Porost byl vykácen a odpad spálen, podobné vrstvy nad podložím jsou zaregistrovány i z dalších výzkumů v Jihlavě. Kůlové jamky jsou dokladem dřevěné stavby z poloviny 13. století, která byla i opravována. Kamenné zástavba zde začíná ke konci 13. století a plynule pokračuje až do současnosti.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Masarykovo Platz 48. Parcelle Nr. 2648. Siedlung - Stadt. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JIHLAVA (okr. Jihlava)

Ulice Matky Boží, parc.č 2443. SMO 1:5000, rok vydání 1989, list Jihlava 7-5, 122mm od Z s.č., 356mm od J s.č., nadmořská výška cca 518.50m n.m. Opevnění. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

Dne 18.11.1993 byla při ražení štoly v hloubce 6m pod městskou bránou zachycena zeď, identifikovaná jako parkánová hradba. Zeď přepažovala plný profil raženého díla, tj. výška 2,30m a odkláněla se od svislé osy o 0,60m. Šířka se pohybovala od 0,90 do 1,10m. Pro stavbu jsou použité zhruba opracované bloky navětralé žuly z povrchových sběrů. Lícové strany jsou spojovány nekvalitní písčitou maltou, jádro zdi je tvořeno výplní z velkých kamenů kladených nasucho nebo spojených jílovitou hlínou. Vnější prostor před parkánem vyplňují subrecentní navážky, které tvoří zásyp příkopu. Vnitřní líc zdi je kladen na zkosené podloží, tvořené žlutou písčitou hlínou s četnými žulovými kameny z navětralého skalního podloží. Bohužel se nepodařilo zjistit hloubku založení parkánu, nejnižší dosažená úroveň 518.20m n.m. Další ražba štoly pokračovala ve sterilním podloží. Pod tělesem věže nebyly zachyceny žádné architektonické prvky, protože brána je postavena na dvou základových patkách. Z důvodu havarijního stavu věže byla celá akce předčasně ukončena.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:

Jihlava (Bez. Jihlava). Matky Boží Strasse. Parcelle Nr. 2443. Befestigung. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

JINDŘICHOVA NA MORAVĚ (okr. Šumperk)

Hrad Pleč. Středověk. Zjišťovací výzkum.

V letních měsících pokračoval výzkum hradu Pleče ve východní části sektoru A (sondy A-4 a A-5). Při začišťování terénu po předcházejícím odlesnění části areálu hradu byla získána početná kolekce keramiky a železných artefaktů. Po základní skartaci bylo předáno do sbírek šumperského muzea celkem 400 kusů keramiky ze 14.-15. století a 32 železných předmětů (podkova, šipky s trnem i tulejí, stavební kování, hřeby). K zajímavým nálezům patří rekonstruovaný pohár s otvorem ve dně a několikanásobným promáčknutím vrchní hrany okraje. Stopy původní zástavby hradu se nepodařilo prozatím spolehlivě ověřit. Při výzkumu bylo získáno větší množství osteologického a paleobotanického materiálu, který bude předmětem dalšího rozboru. V příštím roce je plánováno zahájení prací v sektoru B hradního areálu.

Milan Rychlý, Jindřichov na Moravě

Zdeněk Brachtl, OVM Šumperk, pracoviště Jeseník

Resumé:
Jindřichov na Moravě (Bez. Šumperk). Burg Pleč. Mittelalter. Vorläufige Sondierung.

JINDŘICHOV NA MORAVĚ (okr. Šumperk)

Hrad Pleč. Středověk. Zjišťovací výzkum.

Čtvrtá etapa výzkumu hradu se soustředila na sektor B v severní části hradního areálu. Bylo zde položeno osm sond o rozměrech 5 x 5 m. Podloží tvoří silně zvětralé skalní bloky, kryté místy jen 20 cm mocnou vrstvou lesního humusu. Sondy B 1/1 a B 1/2 bylo možno prozkoumat vzhledem k přítomnosti lesního porostu jen částečně. Při vybírání sondy B 2/1 byly objeveny kamenné základy původní zástavby. V hloubce do 40 cm byla nalezena kolekce keramického materiálu a železné předměty (šipky, hřeby, dva srpy). Sonda B 2/2 nebyla zcela prošetřena (prozatím do hloubky max. 80 cm). Kromě keramiky se podařilo získat několik železných předmětů: hřeby, šipky, dva zlomky podkov, stavební kování a petlici. Sonda B 3/1 byla položena v místech maximálního zvýšení s výchozem skalního podloží. Kromě keramických zlomků bylo získáno několik želez (hřeby, šipky). Sonda B 3/2 byla situována k vnitřní lícové straně hradby: kromě keramiky bylo objeveno několik železných předmětů. K nejvýznačnějším nálezům patří horní polovina červeně malovaného džbánu a zlomek dna se značkou. Sonda B 4/1 měla maximální hloubku 40 cm, kde se opět nacházelo skalní podloží. Při jejím vybírání bylo získáno větší množství keramiky (zlomky hrnců, mís, džbánů), zvláštní postavení zde zaujímá kulová nádoba s otvorem a bohatou výzdobou povrchu. Železné nálezy zastupují podkovy, hřeby, šipky a třmen. Sonda B 4/2 přinesla opět početné keramické a železné nálezy. Archeobotanické vzorky byly předány k určení RNDr. E. Opravilovi, CSc. do Opavy. V příštím roce bude výzkum pokračovat v sektoru A.

Milan Rychlý, Jindřichov na Moravě

Zdeněk Brachtl, ONV Šumperk - pracoviště Jeseník

Resumé:

Jindřichov na Moravě (Bez. Šumperk). Burg Pleč. Mittelalter. Vorläufige Sondierung.

KYJOV (okr. Hodonín)

Kaple sv. Josefa. Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

V souvislosti s generální opravou kaple sv. Josefa, která leží v místech původního farního kostela sv. Martina zrušeného roku 1784 bylo zjištěno, že negativním pozůstatkem západní zdi uzavírající patrně již románskou kostelní loď z konce 12. stol. je suť vzniklá po vybrání originálního zdiva. Na západní straně byla k původní lodi připojena věž postavená na mohutných základech. V základové partii byly vnější rozměry věže 6.3 * 5.8 m. V určité době byl suterén věže využit jako kostnice. Věž byla zřejmě ze statických důvodů snesena a kostel byl koncem 17. stol. prodloužen západním směrem. Po zrušení kostela sloužila budova jako státní skladiště. Roku 1807 požár zničil bývalý kostel natolik, že se podařilo zachránit jen věž. K ní byla roku 1833 přistavěna kaple sv. Josefa dochovaná do dnešních dnů.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Kyjov (Bez. Hodonín). Kapelle St. Joseph. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

KUNOVICE (okr. Uherské Hradiště)

U kostela Sv. Petra a Pavla. Středověk, novověk (?) Zjišťovací výzkum.

V únoru 1994 byly zdokumentovány čtyři sondy u kostela Sv. Petra a Pavla v Kunovicích. Sondy byly položeny pro potřeby statického vyhodnocení kostelní stavby. Zjistilo se, že spodní vrstvy u základů kostela jsou tvořeny štěrky s naprostou absencí archeologických nálezů. Ze severní strany byla zachycena kulturní vrstva s úlomky cihel a malty, která nasvědčuje dodatečným stavebním úpravám a následnému vyrovnání dnešního terénu, z jižní strany kostela překrýval spodní horizont homogenní zásyp, do něhož byly zapuštěny jednotlivé pohřby. V případě dvou sond ze severní i jižní strany se také podařilo odkrýt zdivo z lomového kamene, které patří buď ke starší fázi samotné stavby kostela a nebo je pozůstatkem další stavební aktivity, úzce související s chrámovou stavbou. Absence archeologických nálezů vylučuje jakékoli podstatnější závěry,ale lze soudit, že základy kostela Sv. Petra a Pavla jsou středověkého původu.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Kunovice (Bez. Uhereské Hradiště). Bei der Kirche St. Peters u. Pauls. Mittelalter, Neuzeit(?). Vorläufige Sondierung.

LAŽÁNKY (okr. Brno-venkov)

"U hráze", "U čertovy hráze". Opevněné výšinné sídliště raného středověku (střední doby hradištní), stopy dalšího raně středověkého osídlení (mladší doby hradištní) v předpolí. Povrchový průzkum.

V lednu roku 1993 paní Jana Prudková z Heroltic (č.p. 44, okr. Brno-venkov) ohlásila a předala pracovníkům Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří vlastní nálezy středo- a mladohradištní keramiky, v dubnu a květnu předchozího roku učiněné při výsadbě lesního porostu v lesní trati "U čertovy hráze" severovýchodně Lažánek. Za doprovodu nálezkyně byla 19. února roku 1993 místa nálezů referentem přesně lokalizována a ohledána, 22. dubna téhož roku byl na lokalitě uskutečněn komplexní povrchový průzkum, další dokumentační a průzkumné akce i za užití indukčního prospektoru kovů proběhly na místě ve dnech 2. února, 30. března, 10. srpna a 4. října roku 1994.

Nově objevené, dosud zcela neznámé slovanské hradisko s mladším (mladohradištním) osídlením ve svém západním předpolí zaujalo zvýšený konec strmé zalesněné ostrožny 333,7 m n.m., ze svrateckých biotitických žul a ortorul vytvořené nad soutokem Maršovského a Pejškovského potoka v členitém terénu Deblínské vrchoviny. Poloha se nalézá na severním okraji k.ú. obce Lažánky, 2,5 km SSV vlastní vsi a asi 1,5 km jihozápadně vsi Heroltice (St. mapa 1 : 5000 - odvozená, list Tišnov 4-3 z r. 1981: zkoumaný areál hradiska a jeho bezprostředního okolí vymezen body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 58:119, 80:137, 77:144 a 53:130 mm; místo nálezů mladohradištní keramiky na témže mapovém listu situováno v okolí bodu 29 mm od Z a 121 mm od J okrajové sekční čáry). Oproti protáhlé, asi o 6 m snížené šíji byl zvýšený konec ostrožny opevněn čelní, zhruba 50 m dlouhou a 10 m širokou fortifikační linií, dnes dochovanou v podobě asi 1,2 - 1,7 m vysokého a maximálně 6 m širokého kamenitého valu s bermou či mělkým vnějším příkopem, nyní dosahujícím největší šíře 5 - 6 m a maximálního zahloubení 40 cm; oproti vnitřní ploše hradiska je pak asi 1 m široká koruna valu zvýšena pouze o 15 - 60 cm. Tato čelní fortifikace tak vydělila zhruba trojúhelníkovitý vnitřní areál o maximální délce 60 m a ploše přibližně 13 arů, 324 - 333,7 m n.m., s poměrně rovnou vrcholovou jihovýchodní částí a k severozápadu se svažující severní polovinou, bez zřetelnějších stop terasování (jediný

terasovitý útvar v severozápadním svahu může být recentního původu). Boční strany a opyš ostrožny zde byly opevněny na okrajích svahů zřejmě lehčím ohrazením, dnes patrným v podobě výrazné terénní hrany, dostatečnou záštitu jinak poskytovaly 50 - 55 m do údolí obou potoků prudce spadající skalnaté svahy ostrožny. Na severovýchodě pak zakončuje ostrožnu zužující se svažitý hřeben, po zhruba 70 m přerušený skalnatým stupněm a poté velmi ostře klesající k soutoku obou vodotečí pod ostrožnou. Ve sníženém severozápadním cípu opevnění naznačuje přibližně 7 m široká volná proluka mezi končícím valem a okrajovou terénní hranou nad bočním srázem možný původní vstup do ohrazeného areálu.

Poměrně intenzivní osídlení opevněné plochy ve střední době hradištní dokládají relativně početné nálezy zlomků keramiky, hrudek mazanice i fragmentů železných a kamenných artefaktů, získané z povrchu, drobných porušení a mikrosond jak na vnitřní ploše fortifikace, tak na severním i jihovýchodním svahu ostrožny. Hodnotné nálezy poskytl však i jihozápadní svah snižujícího se hřebene na opyši ostrožny, nenavazující již bezprostředně na vlastní opevněný areál. Celkem 72 dosud shromážděných keramických fragmentů z hrncovitých nádob (z toho 6 okrajových a 27 s výzdobou na výduti) nedovoluje zatím více než rámcové zařazení objektu do středohradištního období, další chronologické upřesnění, popř. rozlišení více sídelních fází umožní zřejmě až plánovaná sondáž; celkově se však v souboru zdají převažovat spíše archaické složky (jednodušší typika okrajů, hřebenové vpichy, hrubší hmota i provedení). Ze železných předmětů je v nálezech zastoupen nůž obvyklého tvaru s trnem (celková délka 13,8 cm, délka čepele 11,5 cm) a další nezřetelný úlomek, dále se vyskytl kamenný brousek a zvířecí kosti. Nečetné hrudky vypálené mazanice dosvědčují existenci dřevohlinitých stavebních konstrukcí na vnitřní ploše opevnění. Z povrchových sběrů pochází již čtyři exempláře kamenných žernovů - z blíže dostupné horniny byl zhotoven jednak kompletně dochovaný ležák, nalezený na jihovýchodním svahu opyše ostrožny (průměr 41-46 cm, výška max. 6 cm, průměr provrtu 4,0 - 4,5 cm), jednak polovina běhounu, sebraná pod jihovýchodním nárožím ohrazení (průměr 44 cm, výška max. 7,5 cm, průměr otvoru 4,5 - 5,5 cm). Naopak pravděpodobně ze vzdálenějších výchozů odlišných typů hornin pochází další 4,6 cm vysoký fragment se středovým provrtem o průměru cca 2,6 cm, ležící v koruně čelního valu, i drobný jiný zlomek z vnitřní plochy fortifikace.

Hradiště, jehož určitější časové i funkční zařazení zůstává úkolem dalšího výzkumu, vcelku rozšiřuje typologickou škálu středohradištních fortifikací na území severně od středního Dunaje (např. Staňa 1985; Štefanovičová 1989) o další kategorii extrémně malých, dobře opevněných objektů na hranici soudobé sídelní oikumeny a spolu s nedávno ověřenou lokalitou Ústí u Hranic (Šmíd 1991) dokládá možnost dalších překvapivých objevů obdobného charakteru v moravském prostoru. Spíše než klasickým ostrožným fortifikacím mojmírovského státu 9. století se však hradiště u Lažánek blíží malým výšinným polohám konce 9. a 10. věku v oblasti horního Podyjí (Hornice - "Turecký kopec", Oberpfaffendorf - "Sand", Staré Hobzí, Vysočany - "Palliardiho hradisko" - srov. Nekuda 1964; Měřínský 1986, 42-45;Bors 1993; Poláček 1994, 244-255; Felgenhauer - Schmiedt 1986, 203-207). Obdobná, rozlohou velmi malá hradiště či výšinná sídliště se ovšem vyskytují v časném středověku například i v sousedních Čechách a obecně v celém západoslovanském sídelním prostoru (např. Hudčice, Jáma, Loučná, Nemětice - Sláma 1986, 63-97 s další literaturou; nověji ze západních Čech např. Všeruby - Baštová 1984, 500, 503-506; Nadryby - "Nad Korečnickým mlýnem" - dle laskavého sdělení dr. D. Baštové; šířeji srov. např. Dabrowska 1978, 430, 432, 436-437). Evidentní je poloha lažáneckého hradiště ve skryté, izolované poloze těsně za hranicí starého sídelního území Tišnovské kotliny, nejbližší soudobé sídliště v intravilánu Sentic bylo situováno 4 km severovýchodně (nepublikovaný průzkum V. Růžičky). Vlastní členitá oblast Deblínské vrchoviny však zřejmě přitahovala již tehdy pozornost svými

bohatými ložisky železných rud, nalézajícími se i v prostoru mezi Lažánkami a Herolticemi (např. Kučera 1980, 138, 153-155), o počátcích jejich využívání již ve středohradištním období by mohl svědčit nález vyhřívací výhně železářské huti snad z 9. století přímo z lažáneckého katastru (Merta 1988). Překvapivé počátky osídlení regionu v časném středověku snad dokládají i keramické (hrobové?) nálezy z Deblína, možná již z 9. - 10. století (Michna - Unger 1964, obr. 6:1, 4). Spjatost nevelké komunity, obývající někdy ve střední době hradištní lažánecké hradiště se soudobou těžbou a zpracováním železných rud v okolí však zůstává bez dalšího ověření jen hypotetickou, k vybudování hradiště mohly vést i jiné společenské, politické a ekonomické důvody. V případě posunu datace objektu do mladších úseků středohradištního období by mohlo jít o další příklad částečného přesunu těžiště osídlení z neklidného jihomoravského prostoru dále k severu a severozápadu v 10. století (Měřínský 1986, 68), či o odraz změněné politicko - mocenské a společenské situace na Moravě v té době.

Překvapivé jsou rovněž stopy mladohradištního osídlení blíže nespecifikovaného charakteru, zjištěné v západním předpolí fortifikace, na protilehlé straně širokého sedla hradištní ostrožny. Několik zlomků tuhové keramiky 11. - 12. století (3 kusy, další materiál zde sebral V. Růžička) zde bylo získáno při výsadbě lesního porostu a z vývratů při severní okrajové hraně svahu nad Pejškovským potokem, zhruba 160 m západně od čelního valu opevnění (322 - 324 m n.m.).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Baštová, D., 1984: Šipín a Všeruby - nové hradištní nálezy z Plzeňska, Archeologické rozhledy XXXVI, 498-511, 599-600.

Bors, K., 1993: KG Oberpfaffendorf, SG Raabs an der Thaya, Fundberichte aus Österreich 31, 1992, 521-524.

Dabrowska, E., 1978: Etapy ksztaltowania sie osadnictwa grodowego i formowania sie organizacji grodowych u Slowian zachodnich we wczesnym sredniowieczu, Archeologia Polski XXIII-2, 425-444.

Felgenhauer-Schmiedt, S., 1996: Archäologische Beiträge zur mittelalterlichen Siedlungsgeschichte im nordwestlichen Waldviertel, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich, Neue Folge 62/1, 201-215.

Kučera, K., 1980: Železářství mezi Velkou Bíteší a Veverskou Bítýškou (předběžná zpráva o výzkumu). In: Sborník ze semináře Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami 12. prosince 1978, Technické muzeum Brno, 137-160. Brno.

Merta, J., 1988: Železářská pec z Lažánek u Veverské Bítýšky. In: Sborník ze semináře Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami, Technické muzeum Brno, 95-99. Brno.

Měřínský, Z., 1986: Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů, Památky archeologické LXXVII, 18-80.

Michna, P. - Unger, J., 1964: Mladohradištní a středověké nálezy z Deblína (okres Brno-venkov), Sborník prací filosofické fakulty brněnské university XIII, řada archeologicko-klasická (E) č. 9, 192-195.

Nekuda, V., 1964: Příspěvek ke slovanskému osídlení Horního Podyjí, Časopis Moravského muzea - Vědy společenské XLIX, 61-68, tab. I-XIV.

Poláček, L., 1994: Zum Stand der Erkenntnis der frühmittelalterlichen Keramik aus dem 8. bis zur Mitte des 11. Jahrhunderts in Südwestmähren. In: Č. Staňa (Hrsg.), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice I, 243-263.

Sláma, J., 1986: Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praehistorica XI. Praha.

Staňa, Č., 1985: Mährische Burgwälle im 9. Jahrhundert. In: Die Bayern und ihre Nachbarn 2, 157-208. Wien.

Šmíd, M., 1991: Mittelburgwallzeitliches Material vom Burgwall bei Ústí (Bez. Přerov), Přehled výzkumů 1988, 52, obr. 17.

Štefanovičová, T., 1989: K niektorým problémom veľkomoravských hradísk na Slovensku, Časopis Moravského muzea - Vědy společenské LXXIV, 89-98.

Resumé:

"U hráze", "U čertovy hráze". Befestigte Höhensiedlung des frühen Mittelalters (Mittelburgwallzeit), Spuren der weiteren frühmittelalterlichen Besiedlung (jüngere Burgwallzeit) auf dem Vorfeld. Oberflächenuntersuchung des Kreismuseums Brno-venkov in Předklášteří und des Archäologischen Instituts der Akad. der Wissenschaften der Tsch. Republik in Brno.

Zufällige Funde der Keramik bei der Pflanzung des Waldbestandes führten im Jahre 1993 zur Entdeckung einer bisher ganz unbekannten Fortifikation. Das Objekt befindet sich am nordlichen Waldrand des Katasters der Gemeinde Lažánky; 2,5 km NOO von der eigenen Gemeinde. Die Burgstätte besetzte das erhöhte Ende des steilen Bergsporns 333,7 m ü. M., im gegliederten Terrain von Debliner Hochland über dem Zusammenfluß der Bäche Pejškovský und Maršovský. Gegen den Nacken wurde die Burgstätte mit einer Stirnfortifikation befestigt, die heute wie ein durchschnittlich 1,5 hoch steiniger Wall mit Außengraben und Berme, mit Gesamtlänge etwa 50 m und Breite 10 m, bewahrt ist. Der Umkreis wurde dann durch eine leichtere Schanze gesichert, die im Terrain wie markante Terrainkante erkennbar ist. Das dreieckförmige Innenareal mit Länge 60 m und Fläche 13 Ar war offensichtlich durch das Tor an der erniedrigten nordwestlichen Ecke zugänglich. Funde waren auch auf dem 70 m langen sinkenden Endkamm des Bergsporns.

Die Oberflächenuntersuchung in den Jahren 1993 - 1994 belegte relativ intensive Besiedlung der Burgstätte. Von Oberflächensammlungen und kleinen Ritzen wurden über 70 Bruchstücke der Keramik, ein Eisenmesser, Tierknochen, Lehmboden, Schleifstein und schon 4 Exemplare der Mühlsteine (der erste ist ganz, aus dem zweiten ist nur eine Hälfte erhalten, 2 restliche sind nur Bruchstücke) gewonnen. Die Keramik gehört zum 9.-10. Jahrhundert, das weitere chronologische Präzisieren bringt vielleicht die geplante Sondierung. Wie Aufgabe der weiteren Untersuchung bleibt auch die funktionelle Einreihung der Burgstätte, die sich schon hinter der Grenze des alten Siedlungsraumes, im Waldbergland (die nächste zeitgemäßige Siedlung ist 4 km nordostlich entfernt) befindet. Nur ganz hypothetisch kann man z.B. Beziehung des Objekts zu reichen Erzlagern in der nächsten Umgebung bedenken, die vielleicht schon im 9.-10. Jahrhundert gefördert wurden (Fund des Eisenofens etwa aus dieser Zeit direkt im Kataster Lažánky). Mit ihrer Größe und ihrem Charakter nährt sich die Lokalität am meisten den Höhenfortifikationen aus Ende des 9.-10. Jahrhunderts aus Horní Podyjí (Hornice, Oberpfaffendorf, Vysočany). Auf dem Vorfeld der Burgstätte etwa 160 m westlich von ihrem Stirnwall, wurde beim nordlichen Rand des Nackens des Burgsporns auch Besiedlung aus dem 11.-12. Jahrhundert gesichert.

LEDNICE (okr. Břeclav)

Intravilán obce. Mladší doba hradištní. Terénní průzkum.

V rámci budování kanalizace na katastru obce Lednice bylo při terénním průzkumu v severozápadní části intravilánu, po levé straně silnice Lednice - Podivín, zjištěno narušení zahloubeného objektu. Poloha je určena na mapě 1 : 10 000, list 34 - 23 - O8, 40 mm od Z s.č. a 147 mm od S s.č. Objekt se vyrýsoval po odstranění ornice v hloubce cca 40 až 50 cm pod dnešním povrchem tmavým zásypem téměř kruhového tvaru o průměru 115 až 125 cm. Výzkum nemohl být dokončen, neboť ještě nad úrovní podloží začala nastupovat spodní voda. Získaný střepový materiál možno datovat do mladší doby hradištní, která dosud nebyla na katastrálním území Lednice zastoupena.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

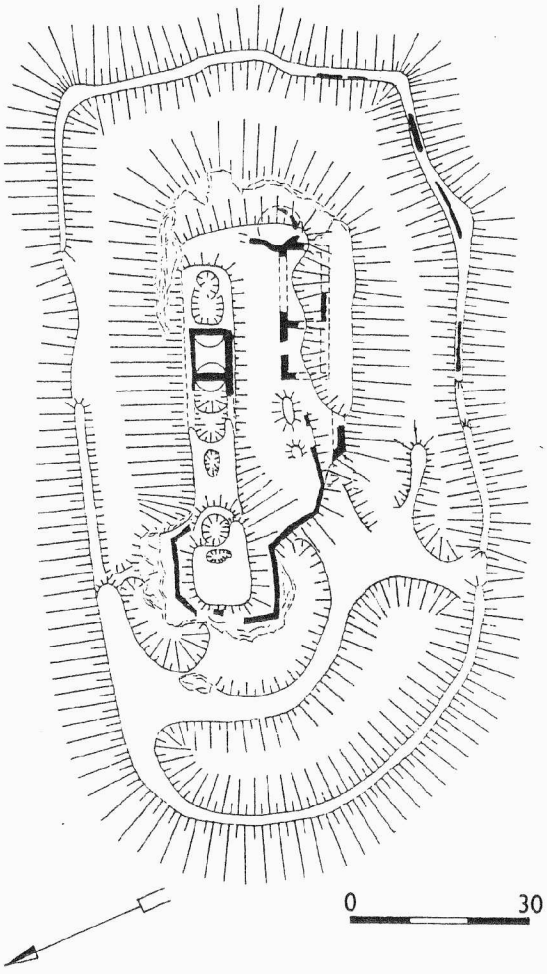
Resumé:

Lednice (Bez. Břeclav). Intravilan der Gemeinde. Jüngere Burgwallzeit. Terrainbegehung.

LOUKA (okr. Blansko)

Louka-Hrad. Středověk (13.-16. stol.). Povrchový průzkum.

V letních měsících r. 1994 byl na lokalitě středověkého hradu Louka u Olešnice na Moravě proveden podrobnější povrchový průzkum, zaměřený zejména na dokumentaci stávajících zbytků zdiva hradu a rekonstrukci jeho vývoje, spojený se sběrem keramického materiálu, nutného pro přesnější určení vzniku a zániku lokality.

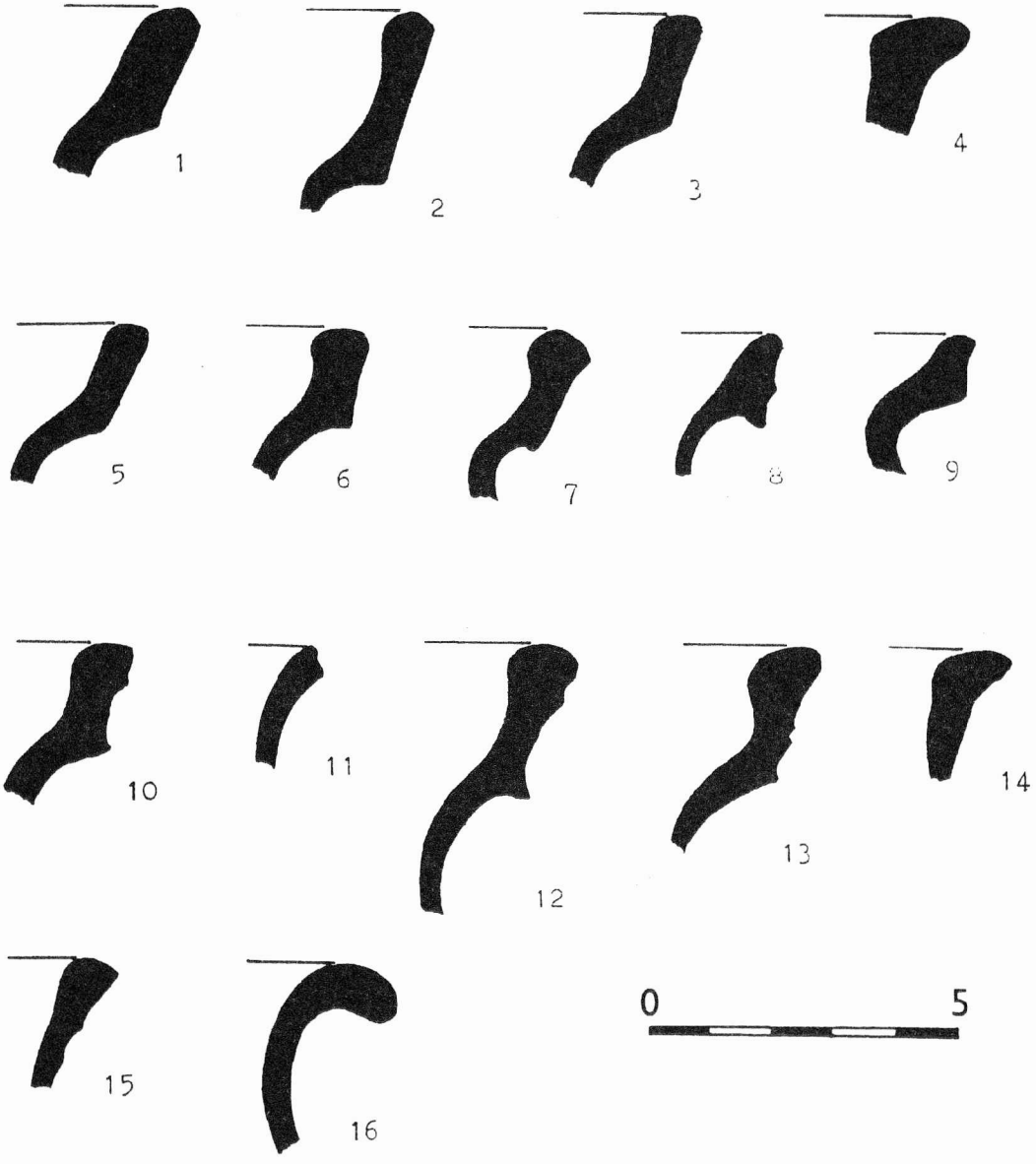
Obr. 1. Louka. Středověký hrad. Celkový půdorys (zaměření a kresba J.Sadílek)

Jádro hradu (hrad Louka neobsahuje samostatně opevněné předhradí) je umístěno na výrazném skalním bloku o rozměrech 65 a 20 m. Na výše položené západní části byla situována stavba zřejmě věžovitého charakteru a dosud nezjištěného půdorysu. Nižší, východněji situovaná plošina nese při severním i jižním okraji pozůstatky budov. Severní trojprostorová budova s pozůstatky dvou sklepů, z nichž jeden je dosud zaklenut, byla starším palácem. Stavba dosahuje délky asi 30 m a šířky 8 metrů. Mezi ní a stavbou na vyvýšenině jsou patrné stopy mělké prohlubně, patrně studny nebo cisterny. Zdivo paláce je ukryto v zásypu a je dodnes dochováno do výše asi 1,5 m. Na opačné, jižní straně nádvoří se nachází nejvýraznější zbytek zdiva z celého areálu hradu, a to zbytek vnitřní stěny dvoutraktové budovy, umístěné částečně na svahu hradního jádra. Tato budova, podle použitého zdiva zjevně mladšího původu, se svým severovýchodním nárožím připojovala na spáru ke štíhlé válcové věži, jejímž jediným zbytkem, patrným na povrchu, je část nízkého nádvorního líce, dovolujícího určit její průměr. Ten dosahoval asi 7 metrů. Všechny stavby na nádvoří byly zapojeny do obvodové hradby, která je patrná kromě skromných výběhů ve hmotě válcové věže pouze v podobě obezdění západní poloviny skalního bloku, zejména vyvýšeniny s neznámou stavbou. Jižní strana hradu byla navíc chráněna ještě pařkánem, jak dokládá blok zdiva ve svahu.

Celý areál hradu je obklopen širokým příkopem a okružním valem. Široký val pod vyvýšeným skaliskem, interpretovaný jako další stupeň opevnění hradu, je pouze zbytkem kamenolomu, kterým byla počátkem 19. století zničena vrcholová partie lokality.

Nepříliš objasněna je otázka komunikačního systému. Vzhledem k poloze válcové věže, jež je velkou částí svého objemu vysunuta do vnějšího prostoru hradu, a která díky výrazné flankovací schopnosti měla zřejmě úkol vstup do hradu chránit, jej lze umístit do jejího sousedství na východní konec jádra. Pokračování cesty vně opevnění vzhledem k likvidaci terénu lomem nelze dnes již rekonstruovat.

Písemné prameny připomínají existenci hradu poměrně pozdě. O Louce se zmiňují až zápisy v zemských deskách počínaje rokem 1360, kdy byl centrem Olešnického statku (ZDO I, 688), spravovaného rodem z Lomnice. V majetku tohoto rodu zůstal až do r. 1416, kdy jej získal Ozor z Boskovic (ZDO VIII, 555). Když byl r. 1496 připojen k rozsáhlému pernštejnskému dominiu, znamenalo to jeho zkázu. Hrad přestal sloužit svému účelu a během pernštejnské finanční krize ve 30. letech 16. století zaniká. Jako pustý se uvádí r. 1557 (SOA Litoměřice, sign. P 15/48).

Obr. 2. Louka. Keramické nálezy z povrchových sběrů. Kresba J.Sadílek

Povrchovým sběrem a mělkými vrypy v jihozápadní části areálu hradu poblíž původního vstupu bylo získáno vedle neurčitelného zlomku železného předmětu a pěti kusů železité strusky zřejmě recentního původu celkem 185 ks keramických zlomků. Jedná se o 21 ks okrajových zlomků, 36 ks fragmentů výdutí s dekorem, 5 ks z den nádob. Zbytek jsou výdutě bez výzdoby. Typologicky jsou zastoupeny hrnky a hrnce od drobných exemplářů až

po větší jedince (průměr okraje až 25 cm), džbán (?), mísy a zvonkovitá poklice. Složení souboru svědčí o tom, že průzkumem byla zachycena spíše starší souvrství, dlouhodobě se vytvářející v méně frekventovaných okrscích v době provozu hradu, většinou převládá hrnčina z počátků fortifikace, materiálu ze závěru osazení hradu v 15. a na počátku 16. věku je jen málo. Početná skupina keramiky s vysokým podílem uhlíku či tuhy ve střepu, s poměrně archaickými vzhůru vytaženými okraji a výzdobou hřebenovými vlnicemi shodně s dosavadními zjištěními. Další zlomky svědčí o pokračujícím životě lokality na přelomu 13. a 14. věku (skupina hrnčiny ostřené slídou, se seřezávanými okraji a výzdobou vývalkovou šroubovicí) a ve století 14. (zlomky světle šedé, pískem ostřené keramiky s okraji tvarů nepravých okruží). Specifickými nálezovými okolnostmi je dán nedostatek keramiky z období 15. - počátku 16. století, kdy jsme o existenci hradu zpraveni písemnými prameny, jen ojediněle jsou v souboru zastoupeny průkaznější odpovídající zlomky (radélkem zdobená výduť, výrazně přehnutý ovalený a podžlabený okraj) spíše z prvních dvou třetin 15. věku, prokázání předpokládaného závěrečného nálezového horizontu z konce 15. a počátku 16. století zůstává úkolem dalšího průzkumu.

Hrad Louku je možno zařadit mezi rozvinuté bergfritové dispozice s další věží poblíž vstupu. Objasnění stavební podoby objektu na vrcholu skaliska však může toto zařazení poněkud pozměnit.

Jaroslav Sadílek

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Louka (Bez. Blansko). Burg Louka. Mittelalter (13.-16. Jh.). Terrainbegehung.

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)

Náves. Sídliště. Středověk. Povrchový průzkum.

V letních měsících roku 1993 byla podle možností sledována plynofikace obce, mělčí rýhy neporušily v kontrolovaných úsecích žádné zahloubené objekty. Z nadložních vrstev byly ojedinělé keramické zlomky 14. a 15. věku získány 16. července 1993 pouze v prostoru návsi (ZM ČR 1 : 10 000, č. 24-32-03 z r. 1979: okolí bodu 270 mm od Z a 5 mm od J okrajové sekční čáry).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Dorfplatz. Mittelalterliche Besiedlung. Oberflächenuntersuchung des Kreismuseums Brno-venkov in Předklášteří.

Aus den Rillen der Gemeindegasifizierung im Jahre 1993 wurden nur vereinzelte keramische Funde des 14. und 15. Jahrhunderts aus den Firstschichten im Räume des Dorfplatzes gewonnen.

MORAVSKÝ KRUMLOV (okr. Znojmo)

Zámek. Středověk. Zjišťovací výzkum.

V rámci projektové přípravy rekonstrukce zámku v Moravském Krumlově byl proveden sondážní archeologický výzkum na ploše západního a východního nádvoří. Účelem výzkumu bylo zjištění archeologické situace na místech, která mají být zasažena výstavbou plánovaných podzemních objektů a kde lze přitom předpokládat pozůstatky středověké zástavby. Sondáž zachytila dvě prozatím časově neurčitelné fáze opevnění východního průčelí

dnešní zámecké stavby, stojící na místě původního hradu ze 13. stol. Dalšími doklady osídlení východního předhradí je zejména suterén objektu s dřevohlinitou konstrukcí z 13. stol. a část základů pravoúhlé kamenné stavby zatím neznámého stáří a funkce.

Zdeňka Himmelová, ÚAPP Brno

Resumé:

Man stellte zwei vorläufig undatierbare Phasen der Befestigung, sowie die Verbauung der östlichen Vorburg fest, welche mit der ältesten Bauform dieser Anlage (einer Burg aus dem 13. Jhdt.) in Zusammenhang stand.

MOSTIŠTĚ (okr. Žďár nad Sázavou)

Kostel sv. Marka. Středověk. Záchranný výzkum.

Při archeologickém výzkumu souvisejícím s výměnou dlažby bylo zjištěno, že na ostrožně nad Mostištěmi byl postaven kostel v místech předtím neosídlených, protože do vrstev vyrovnávajících nerovnosti terénu se nedostaly žádné artefakty svědčící o předchozím osídlení lokality. Původní kostel sestával z podkovovitého kněžiště a obdélné lodi oddělené vítězným obloukem. V druhé stavební fázi byl zbourán západní uzávěr kostelní lodi a loď byla prodloužena západním směrem. V třetí stavební fázi byla na západní straně přistavěna věž. Vzhledem k tomu, že dochovaný zvon vážící 112 kg je datován letopočtem 1419, lze počítat s třetí stavební fází na počátku 15. stol. Žádné nálezy nenasvědčují stavbě kostela před polovinou 13. stol.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Mostiště (Bez. Žďár n. Sázavou). St. Mark Kirche. Mittelalter. Rettungsgrabung.

NOVÁ VES U POHOŘELIC (okr. Břeclav)

Zaniklá středověká ves Lenovice. Středověk. Záchranný výzkum.

V souvislosti se stavbou silnice byla zkoumána část zaniklé středověké vsi Lenovice známé z písemných pramenů 14. stol. Přesná lokalizace zaniklé vsi byla provedena až roku 1993 v souvislosti s povrchovým průzkumem a leteckou dokumentací.

Nálezy dokládají nevýrazné stopy osídlení v mladší době hradištní (11.- 12. stol.) a pak především v druhé polovině 13. až počátku 15. stol. Archeologickým výzkumem byly zjištěny jednak blíže těžko interpretovatelné pozůstatky sídlištních zahloubených objektů, jednak žlabu interpretovatelného jako zbytek úvozové cesty a nakonec i pozůstatky zaplněné erozní rýhy.

Antonín Štrof - Josef Unger , ÚAPP Brno

Resumé:

Nová Ves u Pohořelic (Bez. Břeclav). Wüstes mittelaterliche Dorf Lenovice. Mittelalter. Rettungsgrabung.

NOVÝ SVĚTLOV (k.ú. Bojkovice, okr. Uherské Hradiště)

Zámek (pův. pozdně středověký hrad). Pozdní středověk (pravěk - eneolit?). Záchranný sondážní průzkum.

Původní hrad zde byl postaven někdy v poslední čtvrtině jako náhrada za předchozí sídlo Starý Světlov ve Vizovské vrchovině (Kohoutek 1986, 207-212). První písemná zpráva o existenci Nového Světlova pochází snad již z roku 1481, tehdy však jeho výstavba ještě nemohla být dokončena. Po bočkajovském vpádu na začátku 17. stol. zde došlo k dalším stavebním úpravám a kolem 17. století zde nechali jeho tehdejší držitelé, Serenyiové, postavit nové opevnění. Jeho konečná přestavba proběhla v polovině 19. století a jejím výsledkem je jedna z nejlépe provedených romantických staveb v pseudo - gotickém slohu na území Moravy.

V roce 1993 došlo při provádění celkové rekonstrukce zámeckého areálu při zemních pracích k narušení terénu jak v prostoru jihovýchodně od původní věže, tak na přístupové šíji k lokalitě. V jednotlivých vyhloubených sondách se jednak podařilo zachytit pozůstatky kruhové bašty - rondelu (v zámeckém inventáři z počátku 18. stol. se tato věž objevuje pod názvem "rundel"). Bašta byla součástí opevnění zbudovaného kolem poloviny 17. století (hrozba ze strany osmanské říše) a pobořena byla někdy na počátku 19. století. S touto fortifikací zřejmě souvisí i základy dalšího zdiva, zachyceného v ostatních sondách. Zásyp terénu byl tvořen jednak destrukcí již zmíněné fortifikace, jednak recentními navážkami z doby romantických úprav areálu. Z nevýrazné vrstvy pod základovou spárou rondelu se podařilo získat zlomky pravěké keramiky, předběžně datovatelné do období eneolitu.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno-pobočka Zlín

Literatura:

Kohoutek, J.,1986: Výzkum středověkých hradů v oblasti Vizovských vrchů, Archaeologia Historica 11, 201-219

Resumé:

Bei der Sondierung im Areal des Schlosses Nový Světlov stieß man auf die Überreste eines Rondells, das hier gegen Mitte des 17. Jhdts. zur Abwehr der türkischen Einfälle errichtet worden war. Auf dem Schloßhügel verzeichnete man zugleich Spuren äneolithischer Besiedlung.

NÝROV (okr. Blansko)

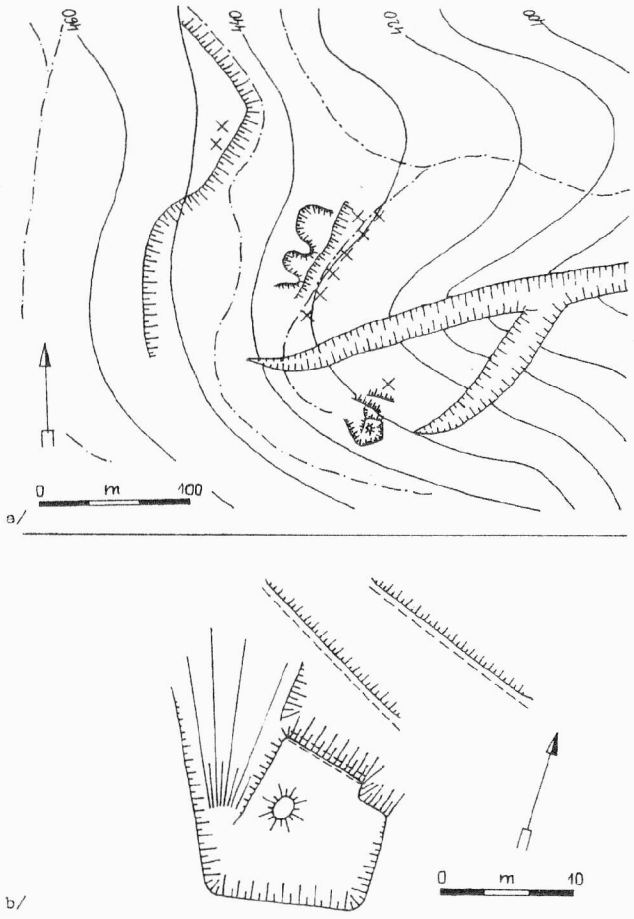
"Habrov", "Habrův žleb". Zaniklá středověká ves. Vrcholný středověk, novověk. Povrchový průzkum.

Zaniklá středověká ves Habrov byla dosud ve vlastivědné literatuře lokalizována do prostoru mezi Újezd u Kunštátu, Nýrov a Sasinu, kde je lesní trať "Na Habrově" (např. Tenora 1895, 330; 1903, 8; Nekuda 1961, 144). Přestože v sousedním Klevetově dosud existuje poměrně živá tradice, místo zaniklé vsi nebylo přesně známo.

Ves byla lokalizována na základě informací klevetovských obyvatel 1. září 1994 a ve dnech 6. a 10. září byl proveden její povrchový průzkum areálu ZSV a pořízen náčrt půdorysné situace vsi. Habrov je situován do východní části územního katastru obce Nýrov, 2000 m východně od jejího středu. Na Základní mapě 1 : 10 000, listu 24-14-04 z r. 1987 je jádro ZSV určeno body od J a V okraj. sekční čáry vzdálenými 243 : 194 mm.

Zaniklá ves Habrov leží po obou stranách zaniklého pramene, který ve svažitém terénu vytvořil prohlubující se strž. Usedlosti byly situovány v nadmořské výšce 430 - 440 m n.m. na

hraně zmiňované rokliny. Jejich přesný počet, a tím také velikost vsi, není dnes možné přesně určit, neboť z vesnice se dochoval pouze jeden relikt na jižní straně pramene. Zde je terén rozbrázděn zářezy po zaniklých vodotečích a není zde místo pro více usedlostí. Severně od strže jsou patrné pouze stopy po vyrovnávání terénu pro 2-3 objekty. Relikt v jižní části je dochován v podobě asi 2 m vysoké vyvýšeniny, částečně zahloubené do svahu, o půdoryse nepravidelného lichoběžníka o rozměrech 12-18 x 10-15 m. Při ověřovacím vrypu na severním svahu reliktu bylo zjištěno asi 1 m vysoké základové zdivo, téměř neporušené, v drobné sondě na povrchu destrukce se nacházela pouze červená železitá hlinitá vrstva, typická pro oblast Nýrova a Rudky. Severně od objektu jsou patrné dvě řady základového zdiva, jdoucí téměř rovnoběžně ve vzdálenosti 6-7 m.

Obr.1. Habrov (k.ú. Nýrov) - zaniklá středověká ves. a/ terénní náčrt lokality, b/ náčrt zachovaného reliktu. Přerušovanou čarou zjištěné zbytky zdiva, křížky označují místa nálezů keramiky

Stopy po plužině se dochovaly jen v podobě několika kratších mezních pásů, volně roztroušených v okolním, silně členitém terénu. Jedná se zde o plužinu rozptýlenou (Černý 1992, 121).

Povrchovým sběrem na lesní cestě pod severní řadou objektů a v těsném sousedství dochovaného destruovaného domu byly získány zlomky středověké keramiky, které je možno datovat převážně do století 16., tedy do samého závěru existence ZSV. Pouze malá část nalezené keramiky odpovídá době založení vsi v 2. polovině 13. století.

Ves Habrov se v písemných pramenech poprvé připomíná r. 1368, kdy byla součástí sebranického dominia (ZDO I, 975). Později se uvádí ještě v letech 1407-1593 (ZDO VII, 381; X, 83, 536; XXV, 59; XXVII, 38; XXX, 138), vždy jako příslušenství sebranického statku. Poslední zpráva o osedlé vsi je z r. 1594, kdy Jan hr. z Hardeka prodal panství kunštátské Johanně Evě z Lichtenštejna (ZDO XXX, 152). Již r. 1631 při odhadu kunštátského panství se Habrov uvádí jako pustý (Hosák 1931, 213). Zánik vsi zapříčinily nevhodné přírodní podmínky pro rozvoj zemědělství, nemalý vliv měl rovněž vysychající zdroj vody. Z těchto příčin došlo k přeložení sídliště na okraj blízkého údolí řeky Svitavy, kde bylo obnoveno pod novým jménem Klevetov.

Jaroslav Sadílek

Literatura:

Černý, E. 1992: Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plužin. Brno.

Hosák, L. 1931: Odhad statku Kunštátského r. 1631. Od Horácka k Podyjí VIII.

Nekuda, V. 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.

Tenora, J. 1895: Zaniklé osady v okrese Kunštátském a Bystřickém nad Pernštýnem. Časopis Matice moravské XIX.

Tenora, J. 1903: Vlastivěda moravská II. Místopis. Kunštátský okres. Brno.

Resumé:

Nýrov (Bez.Blansko). „Habrov", „Habrův žleb". Wüstes mittelalterilche Dorf. Hochmittelalter, Nezueit. Oberflächenuntersuchung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)

Třída Svobody. Vrcholný středověk (13.-15.stol.). Předstihový výzkum.

Na ploše již dříve částečně zkoumané proluky (dr. Michna) mezi hotelem Gemo a Moravským divadlem jsme odkryli plochu 200 m^2.

Nejvýznamnějším nálezem je část základu dřevěné srubové stavby, jejíž jedna odkrytá strana dosahuje délky 5,3 m. Interiér tvoří propálená dusaná podlaha a exteriér je vysypán zelenošedým štětem. Na něm byl nalezen drobný peníz Václava II., který datuje dobu jeho zániku do prvních let 14. stol. Stavba byla zanedlouho obnovena v podobné dispozici a pro odtok dešťové vody byl vybudován kamenný kanálek. Do nejstarší fáze středověkého osídlení zkoumané plochy patří také studna s bedněním dřevěnými deskami. V horní části jejího zásypu, který vznikl pravděpodobně jednorázově, se našlo torzo koníčka z bílé kaolínové hlíny. V mladší fázi, v 15. století, vzniklo v místě několik hospodářských objektů. Předně se jedná o kamennou pec a pozůstatky dvou pecí cihlových, jedné z cihel z pálené a druhé z nepálené hlíny a dalších několik kruhových pecí postavených z hlíny. S kamennou pecí pravděpodobně souvisel objekt s dřevěnou prkennou podlahou a další studna kruhového tvaru, vyzděná z na sucho kladených kamenů. Z výzkumu pochází množství zlomků keramiky, skla a další kovové a kostěné předměty. (Podrobněji: Tomáš Drobný, Předstihový archeologický výzkum na třídě Svobody in: Ročenka státního okresního archivu v Olomouci, 257,3 (22), 1994, Olomouc, 1995)

Tomáš Drobný, PÚ Olomouc

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc). Třída Svobody. Hochmittelalter (13.-15. Jh.). Vorläufige Sondierung.

OLOMOUC (okr. Olomouc)

Mahlerova č. 6 parc.č. 249. Odpadní jáma. Vrcholný středověk. Záchranný výzkum

V Mahlerově ulici proběhl záchranný archeologický výzkum v souvislosti s odbagrováním třímetrového souvrství pro stavbu nového domu. Při tom byla odkryta odpadní jáma, vyzděná na hlínu lomovým kamenem. Měla rozměry 120x160x150x165 cm a ve spodních partiích byla vytesána do zvětralého skalního podloží v hloubce 395 cm od úrovně původního povrchu dvora. Kamenná vyzdívka spočívala na skalním podloží v hloubce 270 cm

a její koruna v nejvyšší zachované výšce dosahovala výšky 90 cm pod úrovní dvora. Stratigrafii uvnitř jámy bylo možno korelovat s vnějšími vrstvami na dvoře. V nejspodnější části jímky jsme nalezli tři celé hrnce, džbánek, keramickou pokladničku, nádobkový a komorový kachel dva celé a jeden téměř kompletní kus loštických pohárů, drobnou hrnčířskou plastiku kohoutka a celý kameninový pohár s plastickým ženským obličejem označovaný za kameninu tzv. Falkeho skupiny. Nad touto vrstvou označenou č. 10 jsme zaznamenali požárový horizont, který podle našeho názoru vznikl při ohni v roce 1492. Další vrstvy obsahovaly množství zlomků keramiky, objeven byl jeden neporušený zeleně glazovaný renesanční kachel s figurální výzdobou. (Podrobně: Josef Bláha, Tomáš Drobný: Dva pozoruhodné keramické nálezy z Olomouce-Mahlerovy ul.č.6 In: Památkový ústav v Olomouci výroční zpráva 1994 , v tisku.).

Josef Bláha - Tomáš Drobný, PÚ Olomouc

Resumé:

Olomouc (Bez. Olomouc). Mahlerova Strasse 6. Parcelle Nr. 249. Abfallgrube. Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)

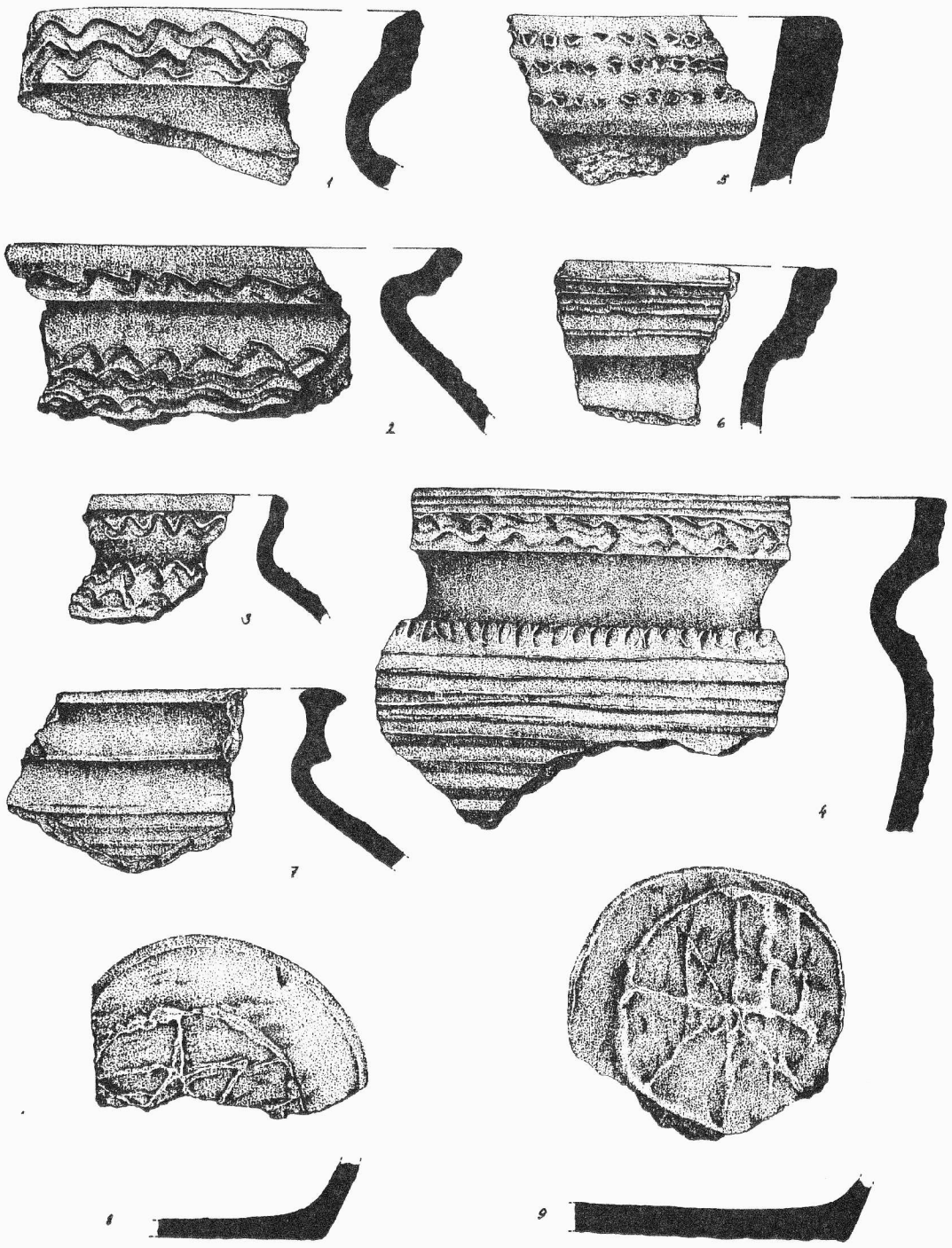
Ostrožná ul. č. 10, čp. 211 (parc. č. 250) - I. etapa. Sídliště - město. Středověk (13.-14. st.). Záchranný výzkum.

Záchranný archeologický výzkum zde trval od konce roku 1992 do února 1993. Dům je kulturní památkou, zařazenou ve státním seznamu pod č. 3179 a charakterizovanou jako "renesanční dům z konce 16. století." Objekt je zhruba z poloviny podsklepen (čelní a střední část), obvodové zdivo sklepů bylo zbudováno z lomového kamene na hliněnou maltu, doplňovanou místy maltou vápennou, klenby jsou cihlové, valené, event. valené s lunetami a patří renesančnímu období, stejně jako přední a část střední dispozice přízemí. Toto nejstarší jádro domu zůstane jako jediné zachováno, ostatek je určen k demolici a na jeho místě vyroste bankovní dům. Součástí stavby bude i vybudování bankovního trezoru v nepodsklepené dvorní části.

Vlastnímu archeologickému výzkumu předcházel geologický průzkum, který zmapoval složení vrstev až do hloubky cca 6 m. Jím bylo zjištěno, že geologické podmínky v místě stavby jsou složité. Navážky sahají místy do 4 m, pod nimi jsou hlíny nebo jíly, jinde pak bahnité náplavy. V hloubce 6-7 m pod terénem se objevily štěrky nebo písky, v hloubce zhruba 6,5 m začala prosakovat spodní voda. Voda však byla zastižena i na bázi navážek, v tomto případě se však jednalo o vodu srážkovou, zachycenou na nepropustném podloží z jílů.

V sondách po geologickém průzkumu (jámy hluboké 2-4 m) se jasně rýsovala tmavá kulturní vrstva ve zhruba dvoumetrové hloubce. V I. etapě výzkumu byly položeny 2 sondy v nepodsklepených partiích domu a 1 ve sklepě, přičemž bylo využito stávajících geologických sond. Při jejich rozšiřování a prohlubování bylo z tmavé kulturní vrstvy vyzdviženo značné množství keramického kuchyňského materiálu, z něhož nejstarší s vysokými římsovitými okraji náleží 2. polovině 13. století, ale i mladších tvarů ze století 14., kosti domácích zvířat, opracované dřevo, kousky kůží; z kovových předmětů stojí za zmínku nález koňského udidla. Je však třeba dodat, že díky předchozí činnosti geologů nebyl terén intaktní a tudíž není možno spolehlivě určit původní a druhotné uložení nálezů. Sondy v nepodsklepené části domu zachytily zbytky cihelných klenebních útvarů starých suterénů, event. základů předchozí

dvorní dispozice a lomové zdivo na hliněnou malturu některých obvodových zdí pod úrovní terénu.

Obr. 1. Opava, Ostrožná ul. 10. Výběr keramiky

Na rozdíl od zmiňovaných vydala sonda vykopaná v suterénních prostorách do hloubky 0,75 - 1 m (níže jílovité žluté podloží) pouze recentní nálezy - novověkou keramiku, sklo, kosti, obsažené v navážkové vrstvě pod dnešní podlahou. V této fázi předstihový výzkum skončil s tím, že jeho pokračování bude probíhat až po provedení demoličních prací.

Hana Teryngerová, PÚ Ostrava - pracoviště Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava). Ostrožná Strasse 10. Parcelle Nr. 250. Siedlung - Stadt. Mittelalter (13. - 14. Jh.). Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)

Ostrožná ul. 10 - II. etapa. Sídliště - město. Středověk (13.-14. stol.). Záchranný výzkum.

II. etapa výzkumu na této lokalitě byla realizována v období duben až červen 1993, po provedení plánované demolice takřka celého nadzemního objektu. Odkrytá plocha zabírala nepodsklepenou polovinu bývalé stavby, tedy zadní, dvorní část; tvořil ji prostor ve tvaru lichoběžníku o rozměrech cca 12,7 x 7,2 m, lichoběžníkový tvar má i půdorys celého objektu (šířka 6,4-8,8 m a délka 27 m) - rozšiřuje se směrem do dvora. Na této ploše byla podle plánu hloubena jáma pro bankovní trezor, jehož dno leží v hloubce 4 m. Za pomoci mechanických prostředků byly nejprve odstraněny vrstvy mladších navážek do hloubky přibližně 2 m, vybagrována byla i západní obvodová zeď domu. Z původního objektu zůstala zachována severní a jižní zeď, opírající se o stěny sousedních budov a východní zeď, oddělující podsklepenou partii od dvorní. Východní a severní obvodové zdi byly pod úrovní dnešního terénu tvořeny lomovým zdivem na hliněnou maltu, zatímco jižní byla průkazně z lomového zdiva pouze v části přiléhající ke vstupu do suterénu, zbytek byl směsicí zdiva cihlového, místy kombinovaného s kamenem.

Po začištění celé odkryté plochy a jižní stěny výkopu se objevilo několik výraznějších objektů. V jihovýchodním rohu byla zjištěna část hnojiště s hojným obsahem keramiky, kostí i kostěných předmětů (hřeben, hrací kostka), odkrojky kůží, drobné železné předměty a množstvím organických zbytků (pecky, žaludy, lískové oříšky, sláma, mech, větvičky i opracované dřevo - zbytky vědérek). Hnojiště pokračovalo v západním směru, kam zemní práce nezasáhly. Další hnojištní vrstvy byly objeveny při jižní obvodové zdi, zhruba v její polovině. Tento objekt měl přibližně tvar obdélníka a vymezovaly jej silnější dřevěné fošny. Bohužel byl narušen, jako ostatně celý prostor při obvodových zdech, předchozí pilotáží (nutné k zamezení rozdílného sedání vnitřních a obvodových konstrukcí nové budovy). Obsah hnojiště byl obdobný s předchozím co do materiálu, v keramice se objevilo více zlomků tavicích tyglík, hojné byly dýhy z dřevěných vědérek, vyskytlo se několik částí soustružených mís. Co se týče plodů, výrazně dominovaly třešňové pecky. Z objektu pochází i kousek provazu a pozůstatky proutěné pleteniny, zřejmě zbytky košíku.

V jižním profilu, prakticky mezi oběma popsanými hnojišti, byla objevena odpadní jímka, vlastně výdřeva jedné z jejích stěn, neboť objekt zabíhal pod jižní profil jámy. Zemina v okolí byla velmi intenzivně zelenošedě zbarvena splachy z jímky. Z profilu v její těsné blízkosti bylo vyjmuto opracované dřevo, při bližším zkoumání se ukázalo, že jde o náboj kola.

Další hnojiště, tentokrát v severozápadním rohu jámy, nebylo rovněž prokopáno v úplnosti, neboť pokračovalo mimo odkrytou plochu. Kromě toho bylo zčásti prozkoumáno v I. etapě výzkumu (sonda II). Do něho se kdysi patrně zřítila stěna nějakého, snad lehčího

hospodářského objektu, tvořená dřevěnými trámy, takže na úrovni cca 3 m hloubky působila dojmem dřevěné podlahy.

Mimořádně důležitým vodítkem pro eventuální archeologický výzkum v případě zemních prací v prostoru za objektem č. 10 je západní profil výkopu. Pod novějšími navážkami je zde patrná mocná kulturní vrstva, skrývají se zde neprozkoumané části hnojišť, vývod jednoho ze žlabů (viz níže), zachycen byl také lehký proplétaný proutěný plot.

V dalším průběhu skrývky se v hloubce cca 3,5 m objevily dřevěné žlaby. Nejdelší vycházel ze západního profilu, mířil vodorovně k východu, po asi 2 m se však stáčel a povlovně směřoval k severní stěně jámy, kde byl však výrazně poškozen soklem jednoho z pilotů. Přibližně v místech ohybu se na něj takřka napojoval další žlab, který byl nasměrován k jihu, kde procházel hnojištěm. Zřejmě pokračoval dále pod sousedním domem. Konstrukčně byly žlaby budovány shodně. Mírně vzhůru se rozevírající boky tvořila dlouhá, silná, kolem 40 cm široká prkna, která v zemi přidržovaly z obou stran svislé kolíky. Dno žlabů nebylo dřevěné, nýbrž v podstatě jím bylo jílovité, šedě probarvené podloží. Nahoře žlaby překrývala další dlouhá prkna. Jednotlivé části žlabů na sebe přesně navazovaly, pouze jižní rameno, jak se zdá, podbíhalo pod hlavní tah. Torzo dalšího žlabu, velmi špatně dochovaného v délce cca 1 m, se vyrýsovalo i v severní části jámy, kolmo k severní stěně. Systém žlabů neležel v ideální rovině, místy měl sklon, těžko však dnes rozhodnout, zda byl takto záměrně vybudován, nebo zda k jeho "zvlnění" došlo až později v důsledku terénních změn. Vzhledem k tomu, že nelze určit, odkud a kam směřoval - jeho pokračování se zřejmě nachází pod okolní zástavbou a mimo stávající výkop, můžeme jeho původní účel jen odhadovat (zachycování dešťové vody, odvod splašků, přívod vody potřebné k řemeslné činnosti apod.).

V jihozápadním a severozápadním rohu jámy se v hloubce cca 3,7 m vyrýsovala dvě pravoúhlá nároží, zbudovaná z lomového kamene na maltu. Jihozápadní bylo podstatně zachovalejší a bylo zapuštěno v prostoru hnojiště.

Ve východní polovině zkoumané plochy bylo nálezů méně. Kromě dvou zřetelně mladších zídek z kamene a cihel byl v severovýchodním rohu jámy zkoumán objekt blíže neurčené funkce, v němž a kolem něhož se kumulovalo množství keramiky, mazanice, uhlíků, struskovité hmoty i drobných zkorodovaných železných předmětů. V hloubce asi 2-2,5 m se jevil jako půlkruhový, se zbytky mazanice a cihel, místy dost přepálenými, hlouběji dostával pravidelnější obdélníkovitý tvar.

Keramický materiál získaný výzkumem náleží období kolem poloviny a 2. poloviny 13. století a století následujícímu. Mimo to byl nalezen i jeden střep dobrodzienské skupiny.

Hana Teryngerová, PÚ Ostrava - pracoviště Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava). Ostrožná Strasse 10. Siedlung - Stadt. Mittelalter (13. - 14. Jh.). Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)

Ostrožná ul. č. 31, čp. 242 (parc. č. 478). Sídliště - město. Středověk, novověk. Předstihový výzkum.

Předstihový archeologický výzkum tohoto objektu (kulturní památka č. 3180) byl krátkodobý (únor 1993), neboť se týkal pouze dvou suterénních místností ve střední části domu, kde majitel hodlal o 0,5 m snížit úroveň podlah. Podsklepena je jen uliční polovina, sklepy jsou renesanční, klenuté z cihel a jak ukázaly sondy, základová spára obvodového

zdiva ležela pouze 0,2 m pod podlahou dnešního sklepa, tj. necelé 3 m pod úrovní terénu. Pod podlahou z udusané hlíny pokračovala vrstva navážky o mocnosti cca 0,25 m, která obsahovala jen sporadicky zlomky recentní keramiky a kachlů. Zdá se tedy, že v období 16. století, kdy byla tato renesanční stavba zbudována (zřejmě na úzké středověké parcele), došlo k úplnému vybrání starších sídelních vrstev, jak napovídají analogie z jiných opavských objektů. K ověření této domněnky by ale bylo zapotřebí prozkoumat dvorní části budovy.

Resumé:

Opava (Bez. Opava). Ostrožná Strasse 31. Parcelle Nr. 478. Siedlung - Stadt. Mittelalter, Neuzeit. Vorläufige Sondierung.

OPAVA (okr. Opava)

Dolní nám. 22, čp. 304 (parc. č. 387/1 st.). Sídliště - město. Středověk (13.-14. stol.). Záchranný výzkum.

V případě tohoto objektu se mělo jednat o dokončení výzkumu z července až srpna roku 1992, při němž byly zkoumány suterénní prostory a rýhy po bagrování při západní stěně stavby, jejíž majitel nechal svévolně zahájit zemní práce před nástupem pracovníků PÚ.

Šlo o vůbec první dům na Dolním náměstí, který mohl být podroben archeologickému výzkumu. Ve státním seznamu kulturních památek (č. 1293) jako renesanční, vybudovaný na protáhlé gotické parcele. Celá stavba je podsklepena a všechny suterénní prostory jsou dodnes přístupné, což nebývá vždy pravidlem.

V roce 1992 se podařilo položit sondy (v počtu 11) ve dvou velkých sklepních místnostech, spojující chodbičce a mimo dům, ve dvoře. Nejstarší nálezy (kuchyňská keramika, osteologický materiál, úlomky drobných železných předmětů atp.) byly nalezeny ve dvorním traktu domu a ve dvoře. Keramika se hlásí do 2. poloviny 13. a do 14. století. Zcela jiná situace byla ve velké renesanční místnosti se středovým pilířem, obracející se na sever, tedy do náměstí. Nepříliš mocné vrstvy navážky nad žlutým podložním jílem vydaly pouze novověké nálezy. Střední partie sklepa, tzv. "gotická" (klenby, zdivo), se jevila z hlediska archeologického velmi slibně, k jejímu výzkumu však mohlo dojít až o rok později, tj. v srpnu 1993.

Střední část sklepa tvoří dvě místnosti o rozměrech 7x2,5 m a 8 x 2,8 m. V nich byly vykopány tři sondy, situaci ale komplikovala přítomnost spodní vody (objevovala se v celém objektu) i chování majitele nemovitosti. Podle všech předpokladů se asi v hloubce 1 m pod vrstvami novověkých navážek objevila tmavá kulturní vrstva s obsahem keramiky z 2. poloviny 13. století, kostí, uhlíků, úlomků dřeva atp. Spodní hranice vrstvy nebylo dosaženo ani sondážní geologickou tyčí (délka 1,2 m). Na základě zkušeností z loňského roku lze předpokládat pokračování této vrstvy do hloubky nejméně 4 m. Sonda v jižní části místnosti 1 prokázala přítomnost hnojištní vrstvy charakteristického obsahu i zápachu. Bohužel výzkum těchto prostor nemohl být, pro nemožnost dohody s majitelem, ani tentokrát doveden k závěru a jeho dokončení závisí na výsledku jednání patřičných úředních orgánů.

Hana Teryngerová, PÚ Ostrava - pracoviště Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava). Dolní Platz 22. Parcelle Nr. 387/1. Siedlung - Stadt. Mittelalter (13.-14. Jh.). Rettungsgrabung.

OPAVA (okr. Opava)
Dolní nám. 18, čp. 308 (parc. č. 392 st.). Sídliště - město. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

Záchranný archeologický výzkum byl realizován v září 1993 ve sklepích domu. Tento měšťanský dům vznikl na dvou úzkých středověkých parcelách, prozkoumány mohly být pouze toho času přístupné suterénní prostory (tj. asi tři čtvrtiny celkové plochy domu). Vesměs jde o místnosti v přední části objektu a o střední partie sklepů, neboť přídvorní trakty jsou dnes zasypány. O jejich existenci není v současnosti žádný doklad, snad kromě skutečnosti, že v jižní frontě Dolního náměstí, jejíž součástí dům č. 18 je, byly objeveny zatím v každém zkoumaném objektu (č. 22, 21, 20). V domě č. 22 zůstaly sklepy přístupné, domy sousední 21 a 20 byly považovány za podsklepené pouze z poloviny, zasypané prostory byly zjištěny při archeologických výzkumech, doprovázejících zemní práce - vždy šlo o zadní části objektů.

V průběhu výzkumu bylo založeno celkem 8 sond v různých částech sklepa, jediným výsledkem bylo však zjištění, že pod cca půlmetrovou vrstvou recentních navážek s obsahem novověké keramiky a kachlů se rýsuje žluté jílovité podloží.

Hana Teryngerová, PÚ Ostrava - pracoviště Opava

Resumé:

Opava (Bez. Opava). Dolní Platz 18. Parcelle Nr. 392. Siedlung - Stadt. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

OSIKY (okr. Blansko).
Zaniklá středověká ves Přibyslavice. Středověk (14. stol.). Povrchový průzkum.

Při povrchovém průzkumu v místech zaniklé vsi získali manželé Culkovi z Lelekovic kolekci keramiky svědčící o osídlení ve 14. stol.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Osiky (Bez. Blansko). Wüstes mittelalterliche Dorf Přibyslavice. Mittelalter (14. Jh.). Oberflächensammlung.

PETROVICE (okr. Blansko)
Pozemky na okraji intravilánu obce, západně kostela sv. Petra a Pavla a přilehlého hřbitova. Sídlištní plocha. Vrcholný středověk. Povrchový průzkum.

Povrchovým sběrem 31. října 1994 byl získán další archeologický materiál z plochy sídlištního areálu 13. století, lokalizovaného již při soustavné povrchové prospekci vsi v západní části Drahanské vrchoviny v dubnu a květnu roku 1988 (nepublikováno). Plocha zaujímá polní parcely na jihozápadním okraji jádra vsi, asi 55 m JZZ západního průčelí farního kostela, na mírnějším, k jihozápadu orientovaném svahu potočního údolí, 535 - 540 m n.m. (kyselé hnědé půdy na granodioritech; St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Boskovice 5-8 z r. 1983: okolí bodu 190 mm od Z a 76 mm od J okrajové sekční čáry).

Vedle kamenného brousku a zlomku železného nástroje (kování rýče?) bylo sebráno celkem 46 keramických fragmentů (z toho 9 z okrajů a 29 ze zdobených výdutí), patřících zejména tuhové keramice 3. čtvrtiny 13. století (hrnky, hrnce, zásobnice; z netuhové hmoty plochá kotoučovitá poklice a naběračka), ojediněle i hrnčině mladší, 14. - 15. věku (mísa). Sběrem znovu ověřená nálezová koncentrace vykazuje nepochybné prostorové a snad i

funkční vazby k areálu šlechtického sídla a přilehlého farního kostela na jižním okraji původní návesovky, bohatě dokumentovaným písemnými prameny 14. a 15. století, zvlášť úzká je souvislost nálezové plochy s dosud částečně zachovaným opevněným sídlem typu motte, situovaným jen asi 25 m dále k jihovýchodu.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Grundstücke am Rande des Intravilans der Gemeinde, westlich von der Kirche St. Peter und Paul und dem anliegenden Friedhof. Siedlungsfläche. Hochmittelalter. Oberflächenuntersuchung des Archäologischen Instituts der Akad. der Wissenschaften der Tschech. Republik Brno.

Durch die Oberflächenuntersuchung wurde im Jahre 1994 die mittelalterliche Siedlungsfläche erforscht, die etwa 55 m SWW der westlichen Stirnwand der Pfarrkirche in der Gemeinde situiert ist, und an das Areal des befestigten Sitzes vom Typ "Motte" und die anliegende Kirche am südlichen Rande des Gemeindekernes eng gebunden ist. Die Keramikfunde der Oberflächenuntersuchung datieren die Besiedlung der Fläche im dritten Viertel des 13. Jahrhunderts.

POLEŠOVICE (okr. Uherské Hradiště)

Kostel sv. Petra a Pavla. Středověk, novověk. Dokumentace geologických sond.

Na základě dokumentace pěti geologických sond na vnějším obvodu stojícího kostela lze stanovit, že zde stával patrně již románský kostel, z něhož pochází záklenek okna nalezený v druhotné poloze. Kostel byl později goticky upraven, o čemž svědčí druhotně použité kamenicky opracované články a snad i zeď objevená na jižní straně kostela pod dnešní věží. Základy dnešního kostela zasahují až do hloubky 4.2 až 5 m a jsou barokního stáří z 18. stol.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Polešovice (Bez. Uherské Hradiště). Kirche St. Peter u. Paul. Mittelalter, Neuzeit. Dokumentation geologischen Sonden.

POHOŘELICE (okr. Břeclav)

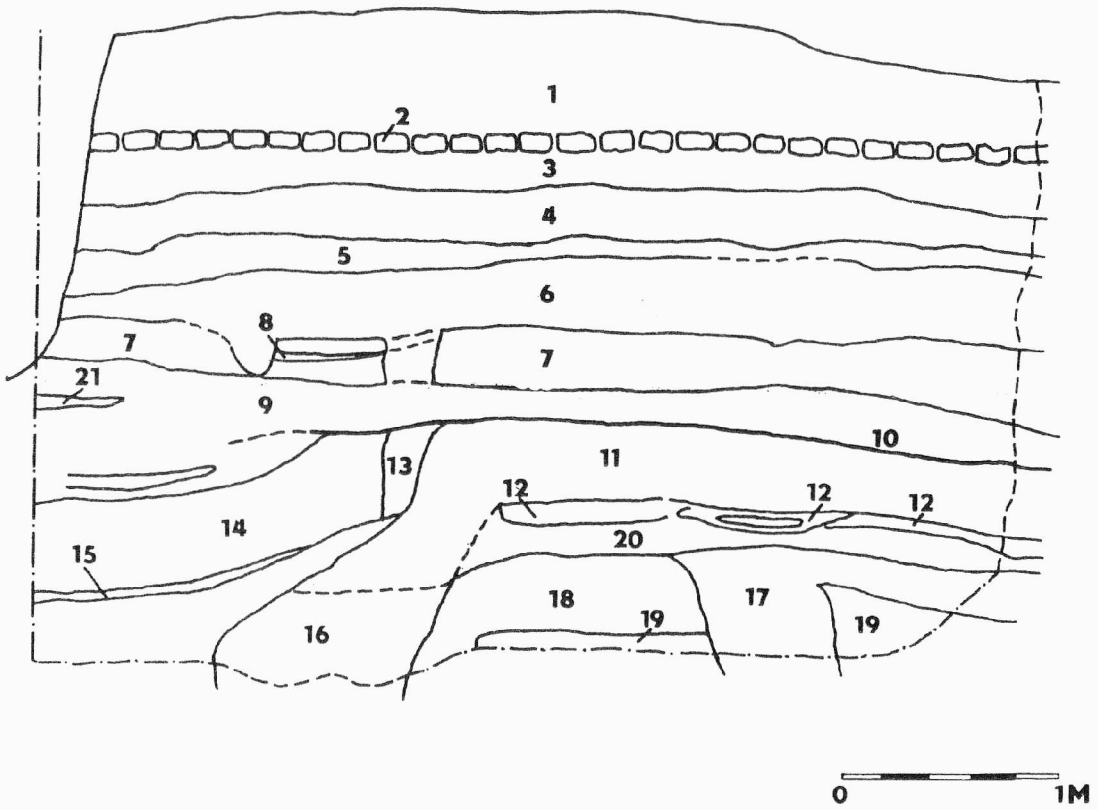
Intravilán obce - vedle fary. Středověk. Dokumentace profilu.

Při stavbě domu na hlavním náměstí v Pohořelicích byl sledován profil kulturních vrstev. Lokalita se nachází v exponované poloze ve středu města, přímo proti trojlodnímu kostelu sv. Jakuba Většího (parc.č. 955/1).

Obnažený profil byl začištěn v délce pěti metrů a řádně zdokumentován, jeho hloubka dosahovala 280 cm od současného povrchu až k žlutému písčitému podloží. Pod sutí a zavážkou probíhala v hloubce 200 až 215 cm souvislá uhlíkovitá vrstva, která shora sedala na požárovou destrukci, do oranžova propálený jíl s mazanicí a uhlíky, propadající se do výplně staršího zahloubeného objektu. Směrem ke dnu následovala ještě vrstva planýrky a pohřbený půdní horizont. Z jednotlivých vrstev se podařilo získat jen nemnoho datovatelného materiálu, nicméně keramika v požárové destrukci spadá do 3. čtvrtiny 13. století a z rezavě hnědé výplně objektu s kousky uhlíků a mazanice pochází hrací kostka.

Jak vyplývá z nálezové situace, nacházely se předlokační Pohořelice v nejbližším okolí kostela, který je v písemných pramenech připomínán i s farou k roku 1222, a datování požárové destrukce koresponduje s událostmi po bitvě na Moravském poli.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

Obr. 1 Dokumentace profilu na náměstí v Pohořelicích (okr. Břeclav)
1: suť, 2: cihlová podlaha, 3: žlutá písčitá pod podlahou, 4: černý půdní horizont, 5,6,7,9: zavážkové vrstvy, 8: ohniště, 10: vrstva uhlíků, 11: požárová destrukce, 12,13,14: dorovnávací žluté vrstvy, 15: uhlíky, 16: druhotná výplň zahloubeného objektu, 17: výplň objektu, 18: pohřbený půdní horizont, 19: podloží, 20: vrstva planýrky, 21 maltová čočka

Resumé:

Pohořelice (Bez. Břeclav). Intravilan der Gemeinde. Mittelalter. Dokumentation des Profils.

POHOŘELICE (okr. Břeclav).

Mlýnská ulice. Středověk. Záchranný výzkum.

Při hloubení rýhy pro kanalizaci hluboké 3 m u školy na Mlýnské ulici byly proťaty kulturní vrstvy a kruhová jáma o průměru 3.1 m zasahující do větší hloubky. Nálezy datují osídlení do 14. až 15. stol.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Pohořelice (Bez. Břeclav). Mlýnská Strasse. Mittelalter. Rettungsgrabung.

POHOŘELICE (okr. Břeclav)

Němčické pole. Novověk. Zjišťovací výzkum.

Leteckou prospekcí byl již roku 1992 zjištěn v trati "Němčické pole" 2 km jihozápadně od Pohořelic útvar lichoběžníkovitého půdorysu o rozměrech 110 * 60-80 m. Řezem provedeným roku 1994 byla prokázána existence příkopu širokého 2.1 m a zahloubeného 1.2 m do písčitého podloží. Ojedinělé nálezy v zásypu jsou novověkého stáří. Na listu mapy číslo 102 prvního vojenského mapování z let 1764-1768 je v těchto místech vyznačeno uprostřed polí zalesněné místo na obdélníkovém půdorysu s nápisem "Remisz".

Miroslav Bálek - Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Pohořelice (Bez. Břeclav). „Němčické pole". Neuzeit. Vorläufige Sondierung.

PROSETÍN (okr. Žďár nad Sázavou)

Dům čp. 25. Tvrz. Povrchový průzkum.

Přestože bývá prosetínská tvrz často uváděna v odborné a vlastivědné literatuře, její poloha nebyla dosud známa. Není o ní zmínka ani v příslušném díle Vlastivědy moravské, ačkoliv pozůstatky se dosud dochovaly a také tradice je mezi lidmi dosud živá.

V písemných pramenech se sídlo připomíná až r. 1610 spolu s dvorem, pivovarem, mlýnem, rybníkem, sady a chmelnicemi (ZDO III, 571). V uvedeném roce ji získal Bedřich Drahanovský z Pěnčína. Avšak již r. 1631 při odhadu zkonfiskovaného kunštátského panství se uvádí jako pustá a "zkažená" (Hosák 1931, 216), stejně jako r. 1635 při prodeji kunštátského panství Jindřichu Šlikovi (ZDB III, 409). Později o ní nejsou zprávy. Již r. 1406 se sice po Prosetíně píše příslušník nižší šlechty Blažej řečený Racek z Prasetína a v r. 1486 Jan Černý z Prosetína a Čtyř Dvorů, jejich sídlo je však nutno hledat jinde.

Zbytky tvrze se v podobě dvou valeně zaklenutých sklepních prostor dochovaly pod JV nárožím domu čp. 25. Její další, dnes nepřístupné části jsou situovány mimo současnou zástavbu pod asfaltovou cestou k evangelickému kostelu z r. 1781. Od uvedených prostor jsou odděleny na sucho kladenou kamennou zídkou. V jižním sklepě jsou zachovány zbytky nízké, segmentem zaklenuté chodby, asi 2 m od ústí zasypané. Zřejmě pozůstatek tradované podzemní únikové chodby. Dvůr a pivovar situuje místní tradice do míst sousedních domů čp. 23 a 22. Za uvedenými domy vedle hřbitova je dosud zbytek mohutné hráze. Sem je umísťován rybník, citovaný v zápise z r. 1610.

Celkově se tvrz svým charakterem a těsným zapojením do organismu hospodářského dvora blíží sídlům z období přelomu 16. a 17. století, sloužících převážně jako obydlí správy dvora, v našem případě si uchovávala částečně svou residenční funkci. Její vznik je možno datovat do r. 1590, kdy postoupila majitelka kunštátského panství Johanna Eva z Lichtenštejna Prosetín jako zvláštní statek Mikuláši Matyášovskému z Matyášovic. Již r. 1622 však Prosetín opět náležel ke kunštátskému dominiu a tehdy ztratila tvrz své opodstatnění. Její zbytky zřejmě zanikly při výstavbě kostela a budování přístupové komunikace k němu. Jak napovídají dnes zapomenuté názvy tratí, známé ještě v polovině 18. stol. (Tenora 1903, 140) a

částečně dochovaná tradice, nepůjde zřejmě o jediné feudální sídlo v Prosetíně, lokalizace starší tvrze je však úkolem dalšího průzkumu.

Jaroslav Sadílek

Literatura:

Hosák, L. 1931: Odhad statku Kunštátského r. 1631. Od Horácka k Podyjí VII.

Tenora, J. 1903: Vlastivěda moravská II. Místopis. Kunštátský okres. Brno.

Resumé:

Prosetín (Bez. Žďár nad Sázavou). Haus Nr. 25. Festung. Oberflächenuntersuchung.

PŘEROV (okr. Přerov)

Opevnění Horního města. Starší doba bronzová, raný a vrcholný středověk. Záchranný výzkum.

V říjnu roku 1994 proběhly dílčí archeologické sondáže v severovýchodním úseku parkánu opevnění Horního města v Přerově. Výzkum probíhal v souvislosti s rozsáhlou rekonstrukcí městských hradeb. Výzkum zachytil torzo válcové bašty o vnějším průměru přes 8 m z doby výstavby opevnění, tedy z přelomu 15. a 16.století, kdy Přerov patřil pánům z Pernštejna. Zároveň byla ověřena stratigrafie zásypu parkánu, kde byly pod recentními navážkami zachyceny vrstvy z počátku 16.století, z nichž byly vyzvednuty zlomky pozdněgotických architektonických článků.Pod středověkým horizontem byla zjištěna vrstva s nálezy mladohradištního období, související s výstavbou mohutné pevnosti na počátku 11.století a století následujícího, kdy byl Přerov jedním z hlavních center hradských obvodů na Moravě. Na podloží, tvořené v těchto místech rozpadajícím se travertinem, dosedala vrstva s nálezy pravěké keramiky z konce starší doby bronzové (kultura věteřovská).

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Přerov (Bez. Přerov). Stadtbefestigung. Ältere Bronzezeit. Frühmittelalter, Hochmittelalter. Rettungsgrabung.

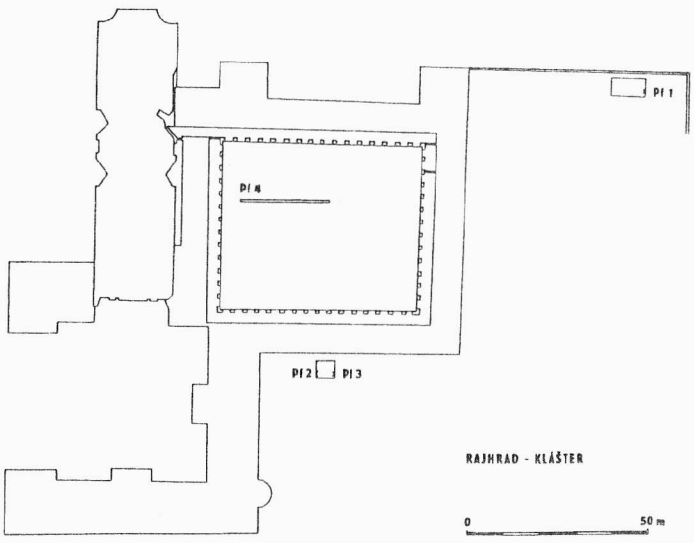
RAJHRAD (okr. Brno-venkov)

Benediktinský klášter. Středověk. Zjišťovací výzkum.

Po uvolnění rajhradského kláštera armádou byly zpřístupněny dlouhou dobu uzavřené části, takže zde bylo možno sledovat a dokumentovat výkopové práce a provést zde i archeologický výzkum. V dubnu 1993 byly dokumentovány dva výkopy v klášterní zahradě (obr. 1). V obou případech byl na profilech (Pf 1, 2, 3) v hloubce asi 2,3 m (nv. 184,5 až 184,6 m) objeven povrch naplavených hlín. Na tuto vrstvu nasedá kulturní souvrství. Jeho spodní část je datována keramikou do první poloviny 13. stol.

V říjnu 1993, na základě požadavku investora, byla na rajském dvoře vyhloubena sonda 26 m dlouhá a 1,5 m široká (obr. 1). Sondou bylo prořízntuto souvrství do hloubky 3 až 4 m od povrchu. Dále zde bylo objeveno 8 zdí. Východní profil (Pf 4) tohoto souvrství byl dokumentován (obr. 2). Také v této sondě byl v nv. 184,5 m zjištěn povrch hnědavých nivních hlín majících mocnost větší než 2 m (A). Na tyto hlíny nasedalo souvrství B sestávající z vrstvy s maltou a úlomky hornin, které nesou stopy po pálení vápna (určil J. Dvořák). V jejím

nadloží, oddělena tenkou vrstvičkou s kousky mazanice a zlomkem keramiky, se nachází další vrstva malty s úlomky hornin (B). Na předchozí vrstvu nasedá černá kulturní vrstva (C). Do této vrstvy bylo založeno zdivo III, V a VII. Zdi V a VII jsou rovnoběžné a svým charakterem jsou si velmi podobné. Zeď III má oproti předchozím odlišnou orientaci. V jihovýchodní části sondy byla zachycena zřejmě vnitřní strana příkopu, jehož dna nebylo dosaženo. Tento příkop narušil kulturní vrstvu C a byl vyplněn hlínou s úlomky keramiky (D). S další stavební činností na lokalitě souvisí zeď I. Zeď VI byla postavena ze smíšeného cihlového a kamenného materiálu. Velmi důležitá je kulturní vrstva E v jihovýchodní části profilu, na jejímž povrchu bylo nalezeno několik kamenicky opracovaných článků. Do mohutného souvrství suti (F), které v jihovýchodní části dokumentovaného profilu je jen místy odlišeno od zásypu G, byly založeny tři nejmladší zdi (II, IV, VIII) postavené na pilotách. Sutí (G) byla celá situace vyrovnána až na úroveň, v níž byla zachycena dlažba (H). Dnešní povrch rajského dvora se nachází ještě asi 1 m nad horním okrajem dokumentovaného profilu.

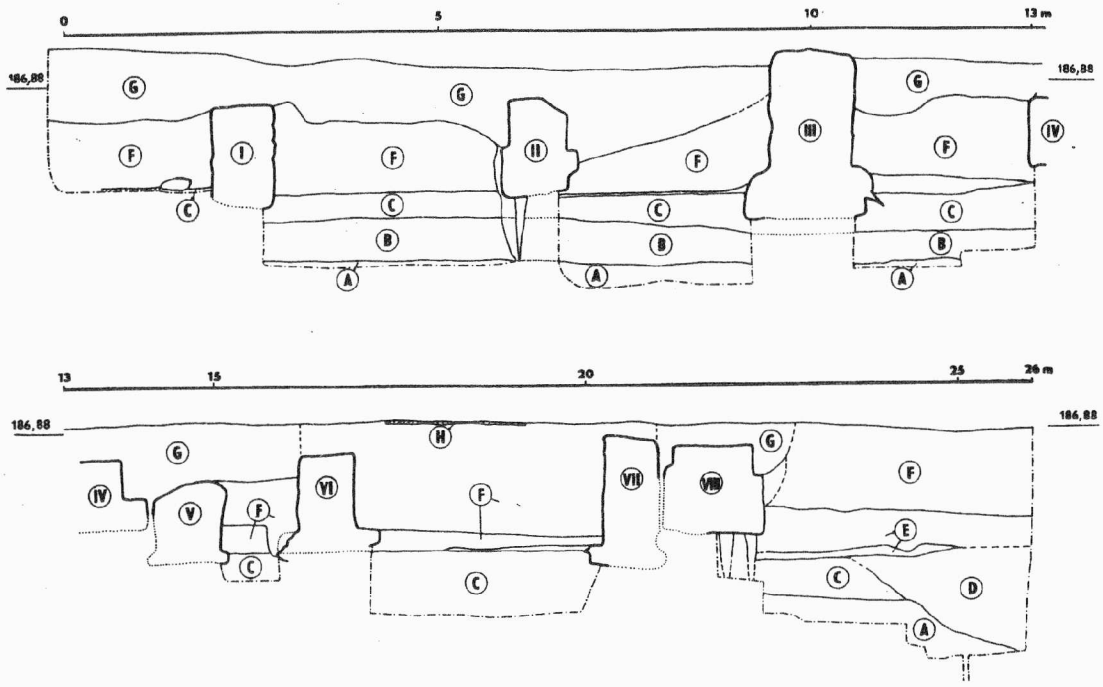
Obr. 1. Rajhrad-klášter. Situace dokumentovaných profilů

Z archeologických výzkumů v areálu rajhradského kláštera roku 1993 vyplývá několik poznatků. Nad úrovní nivních hlín v nv. 184,5 m (A) jsou vrstvy se stopami nejstarší archeologicky doložené stavební aktivity na tomto místě (B). Blíže datovat tuto činnost nedovedeme, protože není provázena dostatečným datovacím materiálem. Z nálezového kontextu však vyplývá, že je nejpozději z počátku 13. stol. Nejstarší kulturní vrstva (C) je datována do první poloviny 13. stol. a souvisí se životem kláštera v této době doloženým celou řadou písemných pramenů (Hájek 1966; Vilímková-Preiss 1989). Nejstarší objevené zdi (V, VII) můžeme přiřadit ke stavební činnosti po polovině 13. stol. související s obnovou kostela doloženou i uměleckohistoricky (Kudělka 1984, 88). K bohaté stavební činnosti docházelo i později. Někdy kolem poloviny 14. stol. byla postavena patrně i křížová chodba, z níž při výzkumu bylo získáno několik článků. Kulturní vrstva E obsahující keramiku z 15. stol. potvrzuje osídlení kláštera v tomto období. Nejmladší zdi postavené na dřevěných pilotách souvisejí zřejmě s opravami v druhé polovině 17. stol. (Vilímková-Preiss 1989, 116). Teprve v souvislosti s úplnou přestavbou kláštera ve 20. a 30. letech 18. stol. byl celý areál uvnitř nového rajského dvora vyrovnán a upraven tak, že zbytky původního zdiva se dostaly pod povrch a úroveň povrchu určuje patrně zbytek dlažby H v nv. 186,9 m.

Poměrně malý rozsah sond neumožňuje samozřejmě vyřešit složitý vývoj klášterního areálu a v mnohém navozuje další problémy a otázky. Za jednu z nich považuji skutečnost, že při výzkumu nebyla objevena středohradištní kulturní vrstva, která by dokládala význam místa v období Velkomoravské říše. Přesto ale v okolí velkomoravské osídlení zachyceno bylo (Staňa 1961; Unger 1994). Souvislost valů, které jsou patrné na plánech z 18. stol. s velkomoravským hradiskem je velmi problematická. Zatím není archeologicky potvrzena ani existence kláštera v 11. a 12. stol. doložená písemnými prameny různé hodnoty (Vilímková-

Preiss 1989, 115). Také pro objasnění této otázky bude nutno sledovat všechny výkopové práce v širším areálu kláštera i jeho okolí.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Obr. 2. Rajhrad-klášter. Profil Pf 4

Literatura:

Hájek, V. 1966: Pohled do minulosti Rajhradu, Rajhrad.

Staňa, Č. 1961: Zjišťovací výzkum na slovanském hradišti v Rajhradě, PV 1960, Brno, 92-93.

Unger, J. 1994: Archeologický výzkum církevní architektury v jižní části okresu Brno-venkov, Jižní Morava 30, 25-32.

Vilímková, M.-Preiss, P. 1989: Ve znamení břevna a růží, Vyšehrad.

Resumé:

Rajhrad (Bez. Brno-venkov). Benediktinerkloster. Mittelalter. Vorläufige Sondierung.

ROŽNÁ (okr. Žďár nad Sázavou)

"Hradisko". Drobné středověké opevnění. Vrcholný středověk (13. století). Povrchový průzkum.

Při informativním průzkumu 21. května 1994 bylo referentem zjištěno výrazné porušení na ploše hradního jádra. Areál hrádku je zároveň významnou mineralogickou lokalitou, jeho plocha je proto velice porušena četnými výkopy sběratelů.

Lokalita, položená na ostrožně nad vsí na levém břehu Nedvědičky, byla v minulosti téměř z poloviny zničena lomem. Hradní jádro s nižším stupněm na západní straně, zřejmě pozůstatkem paláce, obklopoval okružní příkop a val. Ve výkopu na plošině byla pod asi 10

cm silnou vrstvou zeminy a drobného štěrku zjištěna asi 3 cm silná vrstva keramiky. Drobným začištěním bylo získáno 105 kusů keramických zlomků, převážně nezdobených výdutí. Soubor obsahoval 18 kusů okrajů, jejichž typologie a výzdoba se téměř nelišila od střepového materiálu, publikovaného L. Poláčkem (1990, 408-9). V získaném souboru převažují okraje vytažené, v jednom případě s plastickou lištou a se stopami radélka. Výzdobu tvoří převážně obvodové žlábky a vlnice. Značná část materiálu obsahuje tuhu, v menším množství také písek a jemnou slídu.

Celkově lze keramický soubor datovat do období od poloviny 13. století do jeho závěru. Pozdně hradištní složku zde zastupuje uvedený okraj s plastickou lištou a radélkem, materiál s příměsí písku a slídy je možno zařadit na konec 13. století, kdy feudální sídlo zaniklo z důvodu připojení Rožné k pernštejnskému dominiu.

Jaroslav Sadílek

Literatura:

Poláček, L. 1990: Feudální sídla v povodí Bystřice, Nedvědičky a Bobrůvky ve světle archeologických nálezů. In: Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka. Brno. 407-425.

Resumé:

Rožná (Bez. Žďár nad Sázavou). „Hradisko". Kleine befestigte Höhensiedlung. Hochmittelalter (13. Jh.). Terrainbegehung.

SKRYJE, TIŠNOVSKÁ NOVÁ VES (okr. Žďár nad Sázavou)

"Rysov". Středověký hrad Rysov. Povrchový průzkum.

Dne 3. června 1993 bylo při informativní návštěvě známého objektu (ZM ČR 1 : 10 000, č. 24-13-25 z r. 1995 : bod 320 mm od Z a 249 mm od J okrajové sekční čáry) v prostoru jádra hradu a na severozápadním svahu hradní ostrožny sebráno vedle části silně přepálené kosti celkem 12 zlomků keramiky (z toho 1 okrajový a 2 zdobené zlomky výdutí). Jejich časové zařazení do konce 13. a starších úseků 14. století neodporuje dosavadním poznatkům o době osazení hradu (srov. Plaček 1987, 248-249, 251; Poláček 1990, 412, 422).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Plaček, M., 1987: Sídlištní struktura a hrady v povodí Loučky (Bobrůvky). In: XVI. mikulovské sympozium. Vývoj obydlí, sídlišť a sídlištní struktury na jižní Moravě, 245-255. Praha.

Poláček, L., 1990: Feudální sídla v povodí Bystřice, Nedvědičky a Bobrůvky ve světle archeologických nálezů. In: Nekuda, V., Unger, J., Čižmář, M. (edt.), Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka, 407-425. Brno.

Resumé:

"Rysov". Mittelalterliche Burg Rysov. Oberflächenuntersuchung des Kreismuseums Brno-venkov in Předklášteří. Bei dem Informativbesuch der Burg im Jahre 1993 wurde im Kern der Burg und auf dem nordwestlichen Abhang des Bergspornes eine kleine Kollektion der Keramikbruchstücken (12 St.) gesammelt, die sich nach den bisherigen Erkenntnissen über die Lokalität bis Ende des 13. und ältere Abschnitte des 14. Jahrhunderts einreihen kann.

SLAVKOV (okr. Vyškov)

Palackého nám. čp. 125. Starší doba bronzová. Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

Ve vybagrované stavební jámě v dvorní části parcely byly dokumentovány sídlištní jámy ze starší doby bronzové, z četných dalších jam pouze jednu se podařilo jednoznačně zařadit do vrcholného středověku. Výrazně byly zastoupeny novověké odpadní vrstvy.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Slavkov (Bez. Vyškov). Palackého Platz 125. Ältere Bronzezeit. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

SMOLÍN (okr. Břeclav)

Studýnková. Sídliště. Eneolit, doba bronzová, doba stěhování národů, mladší doba hradištní, středověk, novověk. Záchranný výzkum.

V souvislosti se stavbou silnice bylo v trati "Studýnková" zkoumáno sídliště z několika období pravěku a mladší doby hradištní zjištěné při letecké dokumentaci již roku 1993. Výrazně je zde doloženo osídlení v době bronzové reprezentované desítkami sídlištních objektů a především zbytky dlouhého domu děleného příčkami. Důležitý je i objev zemnice z doby stěhování národů. Několik desítek zahloubených jam, jeden čtvercový objekt s rampovitým vstupem a pece patří sídlišti z mladší doby hradištní (11.- 12. stol.). Rovnoběžné příkopové žlábky zatím nejasné interpretace jsou ze středověku. Zahloubený objekt vyzděný cihlami je novověký.

Josef Unger, ÚAPP Brno

Resumé:

Smolín (Bez. Břeclav). „Studýnková". Siedlung. Äneolitihikum, Bronzezeit, Völkerwanderungszeit, jüngere Burgwallzeit, Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

SOVINEC (okr. Bruntál)

Hrad Sovinec. Středověk, novověk (15. 17. stol.). Zjišťovací výzkum.

Na podzim roku 1994 proběhla druhá etapa výzkumu středověkého hradu Sovince, která navázala na předchozí průzkum v roce 1991. Dílčí sondáží bylo zkoumáno tzv.V. nádvoří hradu a vnitřní prostor původního jádra hradu.

Na V.nádvoří byla zjištěna pískovcová dlažba z období úprav po třicetileté válce, překrývající destrukční horizont související s dobytím hradu Švédy v roce 1643. Zároveň zde proběhl průzkum dvou hradních cisteren, obě byly vyhloubeny do hloubky kolem 8 m. Jedna měla dno vyložené cihlami, druhá pískovcovými plotnami. Z nálezů, které byly získány ze zásypu obou objektů, byly nejzajímavější architektonické zlomky pozdněgotických portálových ostění a soubor zbraní z období druhé světové války.

V prostoru vnitřního hradního jádra odkryl výzkum pozůstatky suterénního prostoru, jehož funkce také zanikla v průběhu třicetileté války, ale který byl zbudován při přestavbě hradu v 16.století a bylo přitom využito reliktů starší vnitřní zástavby hradu ze 14.století. Ze zásypu suterénu byla získána početná kolekce barokních glazovaných kachlů.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Sovinec (Bez. Bruntál). Burg Sovinec. Mittelalter, Neuzeit (15., 17. Jh.). Vorläufige Sondierung.

ŠTĚPÁNOV NAD SVRATKOU (okr. Žďár nad Sázavou)

"Havírna". Sídliště. Vrcholný středověk (13. stol.). Povrchový průzkum.

Nálezy středověké keramiky v lesní trati "Havírna" v severovýchodní části územního katastru Štěpánova nad Svratkou zadaly příčinu k povrchovému průzkumu lokality. Ten byl proveden referentem v podzimních měsících r. 1993. Stopy osídlení jsou soustředěny v území s četnými pozůstatky hornické činnosti, účelem průzkumu proto bylo zjistit možný vztah sídliště k uvedeným montanistickým objektům.

Zkoumaná oblast se nachází na prudkém svahu obráceném k severu, který klesá do výrazného údolí Záskalského potoka, 2000 m SV od centra Štěpánova. Na Základní mapě 1 : 10 000, listu 24-14.01 z r. 1987 je plocha sídliště vymezena body od J a Z okraj. sekční čáry vzdálenými 151 : 201, 132 : 209, 118 : 253, 145 : 260 mm, největší koncentrace keramických nálezů je v západní části vyznačeného území. Stopy exploatační činnosti se rozkládají na ploše asi 16 ha a jsou dochovány v podobě mělkých pinek, soustředěných do řad, sledujících směry SSZ-JJV, SV-JZ a Z-V. Osídlení se soustřeďovalo podél prvně uvedeného směru pinek. V jižní části areálu na mírně svažité ploše se zachovalo v podobě mělce zahloubených jam, zřejmě zemnic nebo polozemnic. V severní svažitější části byly sídelní objekty umístěny na uměle vytvořených terasách, položených ve třech řadách pod sebou. Na jejich povrchu se místy dochovaly mělké vklesliny. V těsném sousedství teras byly zjištěny zbytky dvou tavicích pecí, porušených dnes lesní cestou. Tyto se v terénu projevují tmavým zbarvením půdy, četnými uhlíky, zlomky keramiky a zejména velkým množstvím kovové strusky.

Povrchovým sběrem, mělkými vrypy a kontrolou terénních porušení, vzniklých lidskou činností, bylo získáno asi 250 zlomků středověké keramiky. V souboru převažují nezdobené výdutě, dále jsou zde zastoupeny výdutě zdobené obvodovými rýhami a vlnicemi. Soubor dále obsahuje stejně zdobené vzhůru vytažené okraje a malé množství zlomků den se stopami podsýpky. Ve hmotě nalezené keramiky převládá tuha, méně je jako ostřivo zastoupen písek. Povrch keramických zlomků je pokryt hnědou engobou. Od uvedeného souboru se výrazně odlišuje zlomek menší nádobky, vyrobené z jemně plavené hlíny jasně bílé barvy, která zřejmě představuje importované zboží. Ze stejného materiálu je vyroben menší přeslen o průměru 24 mm.

O lokalitě nejsou dochovány zmínky ani v lidové tradici, ani v písemných pramenech. Porovnáním archivních pramenů, týkajících se středověkého dolování v této oblasti, je možno ztotožnit lokalitu se stříbrnými doly doubravnického kláštera, které v 50. letech 13. století prodal Jimram z Medlova brněnským měšťanům (CDB IV/1, 293). Jim náležely ještě v r. 1352, kdy se uvádí dědičná štola, sloužící k odvodňování starých dolů nad vsí Švařcem (AMB Rkp. č. 39, fol. 223 b). Jelikož nalezenou keramiku je možno datovat do 2. poloviny 13. století, lze v tomto případě uvažovat o přenesení sídliště před závěrem tohoto století mimo vlastní exploatační plochu do údolí řeky Svratky.

Jaroslav Sadílek

Resumé:

Štěpánov nad Svratkou (Bez. Žďár nad Sázavou). Siedlung. Hochmittelalter (13. Jh.). Oberflächenuntersuchung.

ŠUMPERK (okr. Šumperk)

Kostel Zvěstování Panny Marie. Středověk. Záchranný výzkum.

Na žádost Městského úřadu v Šumperku provedl OVM záchranný archeologický výzkum v kostele Zvěstování Panny Marie, jenž je součástí komplexu dominikánského kláštera. Klášter je v písemných pramenech prvně uváděn k roku 1293, kostel se začal stavět počátkem 14. století a jeho generální rekonstrukce prakticky do dnešní podoby proběhla po rozsáhlém požáru v roce 1669. Řád dominikánů byl v Šumperku zrušen v roce 1784 a kostel se dostal do majetku města.

Při výzkumu byla odkryta pod základy kostela jáma kotlovitého tvaru o průměru 2,5 m a hloubce 0,9 m, jež obsahovala keramiku náležející do 2. pol. 13. století, tedy do doby po vzniku města a před založením kláštera. Jednalo se o typické produkty severomoravského výrobního okruhu, tedy hrnce s římsovitými okraji, zhotovené z tuhové hlíny do šedohněda vypálené.

V presbyteriu kostela byla obrovská barokní krypta o rozměrech 11,3 x 6,5 m, jež zničila starší vrstvy. Výzkum tedy nemohl upřesnit počátky stavby kostela. V západní části při generální přestavbě kostela byly vybrány původní vrstvy a vznikla zde velká stavební jáma, jež byla později vyplněna stavební sutí. Ve východní části se dochovaly původní vrstvy kostela, v nich bylo uloženo několik pohřbů. V kyselé půdě se překvapivě dochovaly organické látky, mezi nimi musíme jmenovat na prvním místě boty.

Výzkum dále probíhal v boční kapli sv. Jana Nepomuckého, jež byla ke kostelu přistavěna počátkem 18. století. Pod dlažbou byly odkryty zbytky dvou přístaveb ze 16.-17. století.

Vladimír Goš, OVM Šumperk

Resumé:

Šumperk (Bez. Šumperk). Kirche. Mittelalter. Rettungsgrabung.

TEČOVICE (okr. Zlín)

Kostel sv. Jakuba Většího. Základy starší sakrální stavby. Středověk (1. pol. 13. století). Zjišťovací výzkum.

V průběhu měsíce ledna a července 1993 došlo k dílčímu zjišťovacímu průzkumu v prostoru kostela sv. Jakuba Většího v Tečovicích, okr. Zlín. Bezprostředním důvodem k výzkumu byla výměna dlažby v kostelní lodi a presbytáři. Lokalita se nachází na území, které je součástí račanské stratigraficko-tektonické jednotky magurské flyšové skupiny ve střední části zlínského synklinálního pásma. Samotný kostel je poměrně jednoduchá jednolodní stavba s kvadratickým presbytářem a ze severní strany přistavěnou sakristií. Rozměry kostelní lodi jsou přibližně 14 x 11 m, presbytář je čtvercového půdorysu o délce strany 8 m (sakristie má obdélníkovitý půdorys o rozměrech 4,9 x 3,6 m). Hlavní loď kostela je opatřena rovným trámovým stropem, presbytář a sakristie jsou zaklenuty křížovou klenbou s poměrně masivními žebry s přechodem k hruškovitému profilu, žebra jsou ukončena jednoduchými konzolami. Na svornících presbytáře je motiv beránka s praporcem (symbol cisterciáckého řádu) a znak donátora stavby - vladyků z Tečovic (jednoduchá ostruha s bodcem). Na jižní straně presbytáře jsou zachována sedile ve tvaru sdruženého raněgotického okna, portál

hlavního vchodu lodi ze západní strany má profilované ostění, na jehož základové patce se dochovala kamenická značka stavební huti.

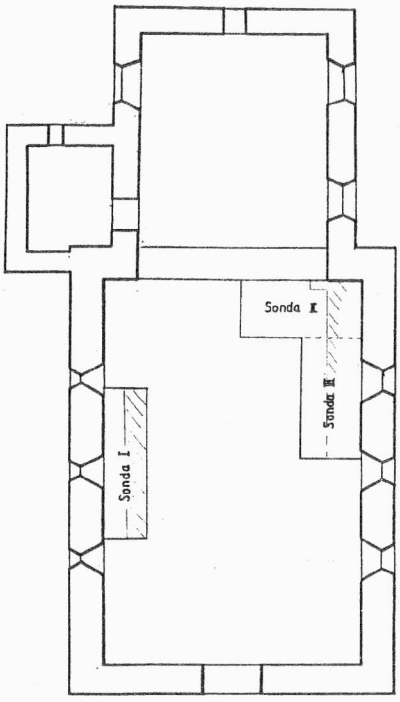
Obr.1. Tečovice. Poloha kostela sv. Jakuba Většího, výřez z kat. mapy 1:5000

Na základě rozboru stavebních znaků lze předpokládat, že stojící stavba je výsledkem jedné stavební etapy realizované po polovině 13. století, pravděpodobně někdy v sedmdesátých letech 13. století. S největší pravděpodobností byl postaven rodem, který se po lokalitě psal (z Tečovic) a doloženým v písemných pramenech až ve 14. století. Za zmínku stojí, že z tohoto rodu s největší pravděpodobností pocházel známý husitský reformátor Jan Milíč z Kroměříže, který se snad narodil na nedaleké tvrzi (Kohoutek 1993, 172). Na jeho stavbě se podílela stavební huť cisterciáckého kláštera z Velehradu.

První sondáž byla provedena při severní zdi kostelní lodi (leden 1993), sonda I měla rozměry 5 x 2 m (přičemž východní čelo sondy bylo ve vzdálenosti 3,7 m od východního závěru kostelní lodi). Pod současnou dlažbou se objevila starší podlaha ze šamotových dlaždic z počátku 20. století, která překrývala barokní pískovcovou dlažbu z velkých nepravidelných ploten, uložených na štěrkopískovém podkladu. Teprve pod touto dlažbou se objevil zásyp tvořený černě zbarvenou písčitojílovitou hlínou, promísený drobnými úlomky cihel, malty a zuhelnatělých dřev, v jehož spodní partii se objevovaly druhotně přemístěné kosterní pozůstatky. Pod touto vrstvou se podařilo objevit základové zdivo, orientované delší osou ve směru Z - V (dochováno v délce 2,3 m, zjistitelná šířka - 0,6 m, dochovaná výška základu - 0,45 m, koruna zdiva v hloubce - 1,5 m od úrovně současného povrchu). Zdivo bylo z lomového kamene (pískovec), bez použití malty jako pojiva. Toto zdivo bylo založeno již na původním podloží (hnědošedý jíl), jeho vnější líc byl vzdálen od vnitřní stěny základu stojící stavby asi 0,6 m. Byly zde také zachyceny čtyři pohřby bez doprovodných nálezů, vesměs orientované hlavou k západu, přičemž dva z nich ležely přímo na koruně nově objeveného zdiva (podle antropologického určení dr. Jany Langové se jednalo ve třech případech o dětské pohřby v rozmezí od 1 do 8 - 12 let a v jednom případě o jedince ženského pohlaví neurčitelného stáří.

V červenci 1993 byly provedeny další dvě sondy v jihovýchodním rohu kostelní lodi (sondy II a III), obě obdélného tvaru o rozměrech 4 x 2 m, přičemž jedna byla orientována ve směru S - J (II) a druhá ve směru Z - V (III). Zde se pod barokní pískovcovou dlažbou podařilo objevit zbytky další dlažby z cihelných dlaždic, která překrývala požárový horizont (tato dlažba, kterou se nepodařilo prokázat v prostoru sondy I, se ve fragmentech objevila pak i při rekonstrukci podlahy v presbytáři). S úrovní barokní dlažby se zde podařilo objevit zbytky dvou objektů zděných na maltu, z nichž jeden lze interpretovat jako dosti poškozenou hrobku a druhý byl zjevně základem barokního bočního oltáře. Také v těchto sondách se

podařilo zachytit zbytky základového zdiva z lomového kamene, bez použití malty. V dochovaném úseku v sondě II dosahovala jeho výška 0,6 m, šířka zdiva se pohybovala mezi 0,8 - 0,9 m. Také toto zdivo bylo založeno již na původním podloží. Pro jeho možnou dataci je důležitý nález pohřbu č. 202 v sondě II, kde byly nalezeny in situ dvě železné kruhové přezky s trnem, obdobně jako v případě pohřbu č. 207, kde byly nalezeny fragmenty keramiky, zdobené horizontálním rýhováním s vysokým obsahem tuhy v keramické hmotě, povrch je pokryt tmavohnědou engobou. Jedná se vesměs o nálezy z doby kolem a po polovině 13. století.

Obr. 2. Tečovice. Kostel sv. Jakuba Většího s vyznačením jednotlivých sond, šrafovaně starší fáze

Nelze pochybovat, že zjišťovací průzkum, byť omezeného rozsahu, prokázal existenci staršího předchůdce dodnes stojícího kostela sv. Jakuba Většího v Tečovicích. S největší pravděpodobností se jednalo o kostel obdobného půdorysu jaký má zachovaná stavba, ovšem menších rozměrů. Srovnáním všech zjištěných údajů lze konstatovat, že loď nově objeveného kostela by měla šířku nepřesahující v žádném případě 7 m, původní délka staršího kostela je dosud nezjištěna. Také tato původní stavba již měla presbytář, ovšem opět menších rozměrů než dnešní kostel. Vznik této starší kostelní stavby lze podle všech zjištěných známek datovat do doby kolem či spíše před polovinu 13. století a jednalo by se tak zatím o jednu z nejstarších sakrálních staveb na území zlínského okresu.

Rozměrově by se nově objevený kostel v Tečovicích blížil ještě charakteru mladohradištních sakrálních objektů např. Strachotín, Spytihněv? (Novotný 1978, 186-187) a nebo stavbám z doby první poloviny 13. století, např. starší fáze kostela na ZSO Divice (Unger 1992, 10-11).

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Bei der archäologischen Untersuchung unter der dem heil. Jakob dem Größeren geweihten Ortskirche, die nach der kunsthistorischen Analyse in die 2. Hälfte des 13. Jhdts. datiert wird, entdeckte man 1993 die Fundamentreste ihres älteren Vorgängers. Dieses ältere Gotteshaus, das kleiner war als das heutige, kann im Hinblick auf archäologische Feststellungen in die erste Hälfte des 13. Jhdts. angesetzt werden.

TEŁČ (okr. Jihlava).

Nám. Zachariáše z Hradce. Sídliště. Středověk, raný novověk (13. - 16. stol.). Záchranný výzkum.

V další etapě výzkumu plynofikačních byly dokumentovány výsekové profily (celkem 34) v S a V části nám. Zachariáše z Hradce v ul. U masných krámů.

V JV části náměstí před č. 39 zachycena jáma 504, kterou lze ztotožnit se zemnicí 500 zkoumanou r. 1992/1993 Byla zahloubena cca 1 m do podložních hlinitých písků , vespod dokonce do skály a v jeho těsné blízkosti chybí současná či starší sídlištní vrstva. Nálezy potvrdily zánik objektu, který lze interpretovat jako obytné provizorium prvních osídlenců, ještě ve 13. stol. V S části náměstí se na povrchu podloží projevila důležitá sídlištní

(komunikační?) vrstva 166, která byla sledována v podstatě v celém hlavním výkopu až cca 0,6 m S profilu P29. Poskytla nálezy datovatelné do 2.pol. 13. - 14. stol.

V P43 těsně před č. 42 se pod novodobou úpravou 233 projevilo členité souvrství, jehož báze nebyla výkopem zachycena. Na povrchu byla doložena vrstva vypálené mazanicové drtě 235, tedy pozůstatek dřevohlinité stavby zničené požárem (planýrka). neposkytla však nálezy. Nejnižší vrstvu 238 lze na základě keramiky klást do 13. stol., celé souvrství porušuje základ pilíře loubí č.43. Nelze vyloučit, že souvrství představuje výplň zahloubeného objektu nebo deprese. V profilu P44 se podařilo zejména doložit jámu 509 s výplní 242 datovatelnou ještě do 13., eventuálně 1. pol. 14. stol., která patrně porušovala vrstvu 166 opět kopírující podloží. Vr. 166 směrem k SZ lokálně sílí až na 0,40 m ve výplni poklesu nejasného původu. Lze ji dále k SV sledovat k P26, kde evidentně překrývá výplň další zemnice 505 alespoň v její SZ části. Obdobně jako zemnice 500 (504) je i objekt 505 zapuštěn do podloží a představuje nejstarší sídlištní aktivitu. Vr. 173 a 174 poskytly keramiku z 13. stol. Je důležité, že výplň jámy 505 byla pravděpodobně porušena jámou 510, doloženou v P45 již blíže č.p. 43. Další okraje tohoto velmi rozsáhlého objektu, který byl dále zachycen v P44 a patrně i v P46 nebyly zachyceny. Jáma zjevně zaujímá celý plácek mezi č.p. 43 - 46. Jak dokládá zejména P44a, měla velmi členitý zásyp, který se v průběhu klikatého výkopu přípojky neustále měnil. Nálezy, které poskytly vr. 261, 258 dovolují soudit, že objekt časově není daleko od zemnic 500 a 505. Je zjevné, že sídlištní aktivity z 13. stol. náleží starší fázi zástavby (raná lokace?) před stabilizací půdorysu města.

V profilech přípojek před č.p. 47 - 64 byla dokumentována souvrství z 2.pol. 13. -14. stol. Objevovala se zde požárové planýrky dřevohlinitých staveb, před č.p. 55 též jáma s nálezy keramiky 15./16. stol. V hlavní trase plynovodu podél S strany náměstí byla před domy č.p. 46 až 55 zjištěna jednoduchá stratifikace s vrstvou č. 166 přímo na podloží. Místy byly též zachyceny mělké prohlubně, vyplněné vrstvičkami blízkými vr. č. 166. Díky starším výkopům pro inženýrské sítě, které probíhají paralelně mezi hlavní rýhou plynovodu a S frontou náměstí, se nepodařilo dostatečně objasnit vztah poměrně členitých stratifikací v přípojkách k podstatně jednodušší situaci v náměstí. Je však evidentní, že vrstvičky před stávajícími domy mají již vztah k zástavbě S strany náměstí. Je sporné, jaký vztah měla její nejstarší fáze k zemnicím na V a SV straně v ploše tržiště.

Při sledování trasy plynofikace v ul. Hradební se ukázalo, že pod dlažbou a recentními úpravami se nachází jen navážka 283, 285 zjevně renesančního stáří, aniž by bylo dosaženo podloží.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Telč - Kommunikationen (Kr. Jihlava). Siedlung. Mittelalter. In der folgenden Etappe der archäologischen Untersuchungen, die sich in Telč auf die Arbeiten am Gasversorgungsnetz konzentrierten, wurde insgesamt an 34 Abschnitten der Gasleitungsrille ihr Profil dokumentiert, und zwar im nördlichen und östlichen Teil des Zachariáš-z-Hradce-Platzes, in der U-masných-krámů-Gasse. Im östlichen Teil des Platzes stellte man zwei eingetiefte Objekte (Grubenhäuser ?) aus dem 13. Jhdt. und eine weiträumige, offensichtlich ein wenig spätere Grube fest. Diese Objekte gehören zusammen mit einigen Schichten zur Besiedlung aus der Zeit, die der Vermessung der Ausdehnung des heutigen Platzes voranging. Mit der Verbauung an der nördlichen Seite des Marktplatzes dürften die Schichtenabfolgen aus der Zeitspanne zwischen dem 13./14. und dem 16. Jhdt. in Zusammenhang stehen, an die man beim Aushub einzelner Gasleitungsanschlüsse stieß.

TELČ (okr. Jihlava)

Ulice Hradecká, parcela č. 583/1. SMO 1:5000, rok vydání 1990, list Třešť 2-6, 77 mm od Z a 305 mm od J sekční čáry, nadmořská výška cca 519.50 m n.m. Město. Novověk. Záchranný výzkum.

Ve dnech 19., 22., 29.9.1994 byl sledován výkop kanalizace pro budovu gymnázia a ZŠ, který míjel na východní a severní straně ve vzdálenosti asi 25m historický objekt "Lanerův dům", čímž se měla ověřit možnost středověkého osídlení v této části Telče.

V podloží tvořeného kvartérní sprašovou hlínou byl v hloubce 140 cm od současného povrchu zachycen kamenný kanálek vedený ve směru JZ-SV. Pro stavbu bočních stěn jsou použité pravděpodobně místní zhruba osekané žuly. Jako pojivo sloužila zřejmě jílovitá hlína, popřípadě byly boční kameny kladeny na sucho a teprve v průběhu používání došlo k zanesení spár mezi kameny hlínou. Velikost užitých kamenů se pohybuje mezi 30-45 cm, výška kolem 10 cm. Vnitřní světlost kanálku je 42 cm výška a 20 cm šířka. Na překlady jsou použity pro dobrou štěpnost ruly o šířce kolem 70 cm a výšce do 10 cm. Dno kanálku leželo v hloubce 180 cm od současného povrchu. V usazeném kalu převládal zcela novověký, většinou současný spotřební odpad, svědčící o stálé funkci. Bohužel se nepodařilo získat žádný materiál zpod základů stavby, který by pomohl k datování této konstrukčně zajímavé inženýrské stavby.

Další sledování trasy výkopu bylo z archeologického hlediska negativní, profily jsou tvořeny černou humusovou vrstvou a sprašovou hlínou, občas narušené současnými inženýrskými sítěmi a proto výzkum dále nepokračoval.

Richard Zatloukal, ÚAPP Brno

Resumé:
Telč (Bez. Jihlava). Hradecká Strasse. Parcelle Nr. 583/1. Stadt. Neuzeit. Rettungsgrabung.

TELČ (okr. Jihlava)

Na Baště. Sídliště. Novověk (16. stol.). Záchranný výzkum.

Výkop pro kanalizaci porušil V okraj vyústění renesanční mostní konstrukce, jejíž zachycený oblouk byl zřejmě bezprostředně po výstavbě překryt vrstvou navážky s množstvím zlomků mazanice ze shořelých dřevohlinitých domů.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Telč (Bez. Jihlava). „Na Baště" Siedlung. Neuzeit (16. Jh.). Rettungsgrabung.

TIŠNOV (okr. Brno-venkov)

Historické jádro města. Neolit (MMK), mladší až pozdní doba bronzová či halštatské období (BD - HD), mladší doba hradištní (?), středověk, novověk. Záchranné výzkumy a dokumentační akce Okresního muzea Brno-venkov v Předklášteří.

1. Brněnská ulice, Dolní (Komenského) náměstí. V průběhu roku 1993 (duben - srpen, říjen - listopad) byly soustavně kontrolovány a dokumentovány zemní práce při komplexní rekonstrukci celé plochy Dolního (Komenského) náměstí a z něj na jihovýchod vyúsťující Brněnské ulice až po její křížení s ulicí Dvořákovou (St. mapa 1 : 5 000 odvozená, list Tišnov

3-1 z r. 1989: plocha Dolního náměstí dána body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 32:354; 38:353,5; 54:344,5 a 46:338 mm; zkoumanou trasu Brněnské ulice vytyčují body s distancemi od Z a J okrajové sekční čáry 101:244, 77:274, 71:301 a 47:338 mm). Celá tato asi 650 m dlouhá trasa byla proťata až 4 m hlubokými a 1,2 m širokými rýhami pro kanalizační, vodovodní, plynová a kabelová potrubí, jižní třetina plochy Dolního náměstí pak byla při úpravách terénu plošně skryta až na sprašové podloží. Vedle průběžného dozorování výkopů, vzorkování jednotlivých souvrství a sběru dalších nálezů bylo na rekonstruované trase podrobněji zaměřeno 9 půdních profilů, při průzkumných akcích bylo shromážděno celkem 94 keramických fragmentů (z toho 14 okrajových a 26 zdobených zlomků) i další nálezy (železné a bronzové artefakty, struska, mazanice, zvířecí kosti, archeobotanický materiál).

Průzkum indikoval především nepatrné relikty prehistorického a snad mladohradištního osídlení zvýšeného svahu Dolního náměstí (260 - 266 m n.m.), při své archaické trojúhelníkovité dispozici na vidlici základních komunikačních směrů předpokládaného zárodečného prvku středověkého městského organismu. V nevysokých, cca 0,5 m mocných horizontech nadložních vrstev se zde ojediněle vyskytly jednak zlomky keramiky pravděpodobně z doby bronzové, související zřejmě s doloženým osídlením v prostoru Horního náměstí (viz akce č. 3), jednak oxidačně do červena vypálené a biotitem ostřené hrnčiny snad 10. - 12. věku. Absence jakýchkoliv zjištěných stop starších zahloubených obytných či hospodářských objektů na celé ploše náměstí a uličního prostoru Brněnské ulice nasvědčuje rovněž značné stabilitě základního půdorysného utváření a parcelace náměstí i napojující se předměstské ulice na důležité komunikační trase, s počátky již v 1. polovině 13. století. Osazení území Dolního náměstí i navazujícího, asi 280 m dlouhého úseku ulice Brněnské až po dnešní č.p. 3 na jihovýchodě již v 1. polovině či nejpozději 3. čtvrtině 13. věku totiž dokládají vcelku četné nálezy horizontu radélkem zdobené i pozdní vyznívající tuhové keramiky z nadložních vrstev, porušených při rekonstrukci před domy č. 105, 106, 122 - 124 na Dolním náměstí a č. 3, 4, 6, 7, 17 a 136 na ulici Brněnské (typově hrnky, hrnce, plochá kotoučovitá poklice, zásobnice). V nálezech zde nechyběly ani doklady mladšího vývoje 14. - 16. století, obsáhlejší soubor keramiky 15. věku získal z požárových vrstev před jihozápadním průčelím hotelu "Květnice" spolupracovník na průzkumu, pan V. Růžička z Lipůvky. Před severní frontou domů Dolního náměstí výkopy porušily i původní trasu staré městské kanalizace, z cihel vyzděný a valeně zaklenutý kanál 105 cm vysoký a 70- 75 cm široký, s dnem vydlážděným plochými kameny. Naproti tomu jihovýchodní část ulice Brněnské v prostoru vyústění Cáhlovské ulice a v okolí dnes již zaniklého sídelního útvaru "Humpolka" poskytla oproti očekávání podstatně méně dokladů o starším osídlení. Výraznější středověká kulturní vrstva v úrovni 115 - 190 cm pod povrchem, obsahující i mazanici, drobné zlomky zuhelnatělých dřev a keramiku 13. století se vyskytla pouze v jihovýchodním závěru zkoumané trasy, před domy č.p. 320 a 352, směrem k severozápadu pak přecházela v již světlejší hlinitou vrstvu bez dalších nálezů, jen s ojedinělými uhlíky. V prostoru vlastní "Humpolky" již tento horizont v úrovni 95 - 155 cm hluboko porušovaly mladší zásahy s kuchyňskou, kamnářskou i stavební keramikou 18. - 19. století (polévané zboží, kachle, cihly, dlaždice), dále k severozápadu až po dům č. p. 3 byla výkopy porušená souvrství již kulturně sterilní či pouze recentního původu.

Sledované zemní práce rovněž umožnily podrobněji sledovat změny terénního reliéfu na zkoumané trase. Na celé ploše Dolního náměstí a ve zvýšené, k jihovýchodu se svažující části Brněnské ulice zhruba po niveletu 252 m n. m. v úrovni domu č. p. 7 nevykazovala středověká úroveň terénu oproti dnešnímu stavu podstatnější odlišnosti, na sprašové podloží zde nasedaly pouze 50 - 60 cm silné nadložní, tmavě zbarvené vrstvy se středověkými i novověkými nálezy, překryté novodobými kamennými štěty. Naproti tomu ve sníženém úseku

ulice Brněnské, ve svratecké nivě mezi č. p. 7 a 196 bylo možné zaznamenat původní úroveň komunikační trasy s keramikou 13. století nad sterilními nivními uloženinami až v hloubce 150 - 190 cm od současného povrchu. Tehdejší zbahnělý a podmáčený terén byl zde zpevňován ve vrstvách částečně dodnes zachovanými dřevěnými hatěmi z napříč kladených kmenů až 2m dlouhých a 20 cm silných, prken a nařezaného proutí, vyskytly se i kolmo zaražené, až 40 cm široké kusy kulatiny. Takto byla uliční trasa upravena zvláště před dnešními domy č. p. 4-6, kde navíc do údolní nivy ze svahu vyúsťovala ulicí napříč probíhající úžlabina. Tento původní zbahnělý středověký terén byl podle ojedinělých nálezů (keramika, železné předměty) překryt někdy v 17. - 18. století stále se zvyšujícími vrstvami kamenných štětů. Zbývající, opět poněkud zvýšený úsek Brněnské ulice v prostoru "Humpolky" na jihovýchodě (252 - 256 m n.m.) vystoupil z nivy na hluboké horizonty svahových hlín na štěrkopíscích, i zde však středověkou úroveň terénu překryly 60 - 120 cm mocné recentní hlinité navážky, štěrky a kamenné štěty.

Sledovaná akce tak vcelku potvrdila počátky osídlení Dolního náměstí i napojující se ulice Brněnské a současně i kontinuitu půdorysného uspořádání této části městského organismu již od 1. poloviny 13. století. Z prostoru dolního náměstí byly navíc poprvé získány i doklady, naznačující snad místo původního slovanského osídlení před 13. stoletím, očekávané staré nálezy naopak nepřineslo okolí bývalého humpoleckého dvora. Výzkum doložil také zajímavé detaily středověkých úprav komunikačního prostoru Brněnské ulice, i důkazy o lokálních změnách terénního utváření její snížené jihovýchodní části.

2. Brněnská ulice, č. p. 6. Ve dnech 26. října a 1. listopadu 1993 byl nejprve sledován průběh budované vnější kanalizace domu, vedené od jeho jižního nároží při uliční čáře asi 1,2 m hlubokou rýhou podél jihovýchodní štítové stěny objektu, a poté pak v hloubce cca 70 cm bočním vjezdem ke sběrači ve dvoře domu, zhruba 10 m severovýchodně jeho nádvorního průčelí (St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Tišnov 3-1 z r. 1989: trasa kanalizační rýhy vymezena body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 72:302, 74:302,5 a 74,5:306 mm; přibližně 251,5 až 253 m n. m.). Rýha zde zasáhla svrchnější horizonty kulturních vrstev s poměrně četnou keramikou 2. poloviny 13., 14. a 15. století (celkem 55 zlomků, z toho 6 okrajových a 20 s výzdobou). V souboru se objevuje především nejmladší tuhová keramika 13. věku, již bez radélkem provedeného dekoru (zásobnice, hrnky, hrnce), překvapivě bohatě je zastoupena i hrnčina konce 13. a 14. století (konvice, hrncovité nádoby). Ojediněle se vyskytly i nálezy 15. století (obloučkovým radélkem zdobený hrnec) a mladší (komorový kachel), z nekeramických pak železná struska.

Rekonstrukční práce na budově poté pokračovaly na počátku roku 1994, kdy byla na ploše cca 68 m^2 snížena podlaha suterénu domu (na výše uvedeném mapovém listu okolí bodu 72 mm do Z a 304 mm od J okrajové sekční čáry). Odtěženo bylo zhruba 45 cm zeminy v severních dvou třetinách sklepení a asi 30 cm v jeho jižní třetině, přibližně tedy bylo dosaženo výškové hladiny 250,7 m n.m., asi 100 cm pod dnešní úrovní ulice. Ve dnech 24. února a 2. března dokumentované výkopy zde opět narušily různorodé kulturní vrstvy na ploše původní středověké parcely při předměstské ulici. Zasaženy byly homogenní černé hlinité vrstvy, objevily se i partie se spíše popelovitě šedou výplní, nepodařilo se však rozlišit žádné obrysy do vrstev případně zahloubených objektů. Ze souvrství byl získán mimořádně bohatý archeologický materiál, vedle 2 kusů železných strusek, úlomku vypálené mazanice, části kamenné licí formy a 5 železných předmětů (mj. reparační svorky ze zásobnic) šlo především o 252 zlomků středověké keramiky, z toho 33 okrajových a 99 ze zdobených částí výdutí. Typologicky pestrá, předběžně již zčásti publikovaná kolekce (hrnky, hrnce, snad láhev, džbány, miskovité kónické a zvoncovité poklice, zásobnice - viz Doležel 1995, 209, obr. 8) obsahuje hrnčinu celého průběhu 13. století, počínaje skupinou pozdně hradištní tuhové

radélkované keramiky 1. poloviny. Větší část souboru pak patří především poslední třetině 13. a 1. polovině 14. století, kdy nastoupilo pískem nebo slídou ostřené netuhové zboží, keramické nálezy 15. století se vyskytly již jen ojediněle.

Nálezy ze sledovaných výkopových prací při č. p. 6 na Brněnské ulici tak celkově v široké míře opět prokázaly osazení ulice již v samotných počátcích dnešního města ve 13. věku i jeho další kontinuální vývoj hluboko do 14. století. Vznik silných kulturních souvrství s množstvím soudobých nálezů v těchto místech ovlivnilo zřejmě i mělké úžlabí, právě zde členící svah údolí a ve zvýšené míře zaplňované sídelními vrstvami.

3. Horní náměstí (nám. Míru), náměstí 28. října, ulice Květnická. Cenné poznatky k počátkům města i pravěkému osídlení městského jádra přineslo sledování asi 300 m dlouhého úseku rýhy pro telefonní kabel, hloubené od budovy pošty na Horním náměstí do severněji položené nové zástavby pod úbočím Květnice a dokumentované ve dnech 8. a 12. července roku 1993. Rýha, cca 0,7 - 0,8 m široká a až 1,2 m hluboká byla od jihozápadního průčelí pošty vedena severozápadním směrem napříč náměstím před frontu domů č. p. 113 - 116, poté v severovýchodním směru přeťala ulici Dvořáčkovu a podél svažité severozápadní strany náměstí 28. října pokračovala dále do ulice Květnické (na St. mapě 1 : 5 000 - odvozené, listu Tišnov 3-1 z r. 1989 je sledovaná trasa rýhy dána pěticí bodů, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálených 72:351, 66:355, 78:369, 85:388 a 79:393 mm, cca 273,5 - 286 m n. m.).

V počátečním úseku asi 8 m před jihozápadním průčelím pošty a v distanci 0,8 - 1,0 m před č. p. 115 na Horním náměstí rýha bezprostředně pod dlažbou protínala černě zbarvenou kulturní vrstvu zřejmě již pravěkého původu, dosahující nad spražovým podložím proměnlivé úrovně 10 - 50 cm od povrchu, před budovou pošty bylo možné zaznamenat úsek až 110 cm zahloubený, snad fragment plytkého objektu. Již dřívějšími nálezy indikovanému pravěkému osídlení tohoto svažitého prostoru pod jihovýchodním úpatím Květnice náleželo celkem 11 kusů v obou místech získané keramiky, patřící jednak zřejmě neolitické moravské malované keramice, jednak mladší a pozdní době bronzové, popř. halštatskému období (vedle tuhovaných výdutí i zlomek silně přepáleného, svisle žlábkovaného osudí). Zvláště před č. p. 115 se ve vrstvě vyskytla i četná vrcholně středověká keramika. Před dalšími domy na Horním náměstí, č. p. 113 a 114, již tato výrazná homogenní vrstva nad podložím proťata nebyla, rýha zde porušila v horizontu 8 - 28 cm hluboko mladší souvrství s novověkou hrnčinou, v úrovni 28 - 85 cm od dnešního povrchu pak sérii zčásti zřejmě požárových vrstev, obsahujících velmi početnou vrcholně středověkou keramiku, hojnou železnou strusku (sebráno 12 kusů), vypálené zlomky mazanice, drobné železné předměty a zlomky zvířecích kostí. Nálezy nepřinesl výkop před č. p. 116, kde rýha sledovala starší kabelové vedení, rovněž v úseku severně od č. p. 113 již trasa telefonního kabelu odkryla jen hlinité nadložní vrstvy s nepříliš bohatými středověkými artefakty.

V bohatém nálezovém souboru středověké keramiky z celého sledovaného úseku rýhy (celkem 232 zlomků, z toho 45 okrajových a 78 ze zdobených výdutí) zcela převažuje charakteristická tuhová keramika 1. i 2. poloviny 13. století, z doby počátků města (hrnky, hrnce, zásobnice; radélkový dekor, značky na dnech). Poměrně častá byla i netuhová hrnčina 2. poloviny 13. a počátku 14. věku s bělavým či hnědým střepem, ostřená slídou a již tvarově rozmanitější (hrnky, hrnce, zvoncovité poklice, džbány, ucho malého hrnku či ploché poklice; okraje šikmo vyhnuté, seříznuté a podseknuté či vytažené vzhůru). Méně bylo nálezů z rozvinutého 14. století, ve svrchních vrstvách se objevovalo keramické zboží i 15. a 16. století (loštický pohár, mísa, komorové kachle aj.). S vyjímkou plochy severně od č. p. 113, kde rýha proťala interiéry nedávno strženého domu, nebyly nikde porušeny objekty středověké zástavby. Odpadový charakter souvrství 13. století svědčil spíše o jejich postupném vzniku na

volné ploše zřejmě již tehdy vysazeného náměstí, v těsné blízkosti čel jednotlivých parcel i s některými řemeslnými provozy (existenci dílny zpracovávající někde v okolí železo dosvědčuje vysoká četnost železných strusek před č. p. 113). Erozní činnost a mladší úpravy na svažité ploše Horního náměstí zapříčinily také poměrně mělké uložení středověkých a pravěkých vrstev pod povrchem.

4. Děkanský kostel sv. Václava. Dne 20. května 1993 byla zdokumentována statická sonda, vyhloubená při středu vnější stěny prvého jižního pole pětibokého závěru kostelního presbyteria (St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Tišnov 3-1 z r. 1989: bod 87 mm od Z a 330 mm od J okrajové sekční čáry, cca 274,8 m n. m.). V půdoryse mírně lichoběžníkovitý výkop (170 x 160 x 150 x 130 cm, hloubka až 185 cm) zde v délce 170 cm odkryl základové zdivo presbyteria, od nadzemního, 85 cm vysokého soklu již dále nerozšířené a zakončené základovou spárou v hloubce 145 - 150 cm od dnešního povrchu. Základové zdivo bylo vrstveno z lomového, horizontálně na maltu kladeného kamene značných rozměrů (40 - 50 x 15 - 20 cm), převážně z místních krystalických hornin, objevovaly se i menší zlomky drásovských permských pískovců. Do hloubky 15 až 17 cm byly místy zachovány snad i vícevrstevné původní nadzemní omítky stavby, do úrovně 50 cm hluboko bylo zdivo ještě pečlivěji lícováno, poté již počínal vlastní, v době stavby do vyhloubené rýhy kladený základ s již zběžněji upravovaným lícem a s vyhřezávající a vyteklou maltou. Základová spára nebyla nijak zvlášť upravena, pod ní byla zaznamenána pouze 2 - 3 cm silná splachová vrstva, naplavená v době mezi hloubením rýhy a kladením základového zdiva přímo na sprašové podloží. Na žádné ze stěn sondy se nezachoval původní sled vrstev z doby vzniku dnešního kostela, profily byly v celé výšce tvořeny sypkou hnědošedou hlinitou vrstvou, vytvořenou v průběhu několika staletí trvajícího pohřbívání na kostelním hřbitově neustálým překopáváním terénu a promísenou tak zlomky lidských kostí, kameny, fragmenty cihel, tašek, prejzů, většinou novověké keramiky a skla.

Z jednolité nadložní vrstvy bylo vybráno celkem 7 keramických zlomků, až na část tuhové zásobnice snad ze 13. století jinak novověkého stáří od 16. století výše, dále dva železné hřeby z rakví a jeden fragment okenního skleněného terče. Určitý význam pro dataci stavby samotné má pouze další zlomek keramické výdutě, získaný přímo ze dna základové rýhy, zpod první vrstvy základových kamenů, zařaditelný rámcově do 15. století. Do 2. poloviny 15. věku totiž souhlasně kladou dnes dochovaný presbytář a přilehlý díl lodi na stavbě zachované architektonické detaily, celkový její charakter i písemné prameny (Oharek 1923, 122; Moravský zemský archiv Brno, fond E 10, sign. F 1, F 2). Zřejmě právě tehdy byl starší kostel s počátky již v 1. polovině 13. století nahrazen (či zčásti využit) rozlehlou, architektonicky nenáročnou novostavbou s pětiboce uzavřeným presbytářem a podélnou plochostropou lodí, k jejímu západnímu štítovému průčelí byla do 40. let 16. století přistavěna masivní zvonice, zčásti ještě rovněž s pozdněgotickým tvaroslovím a již renesanční zděnou helmicí.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Literatura:

Oharek, V., 1923: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Tišnovský okres. Brno.

Resumé:

Historischer Stadtkern. Neolith (mährische bemalte Keramik), jüngere und späte Bronzezeit oder Hallstattzeit (BD-HB_3), jüngere Burgwallzeit (?), Mittelalter, Neuzeit. Rettungsuntersuchungen und Dokumentierungsaktion des Kreismuseums Brno-venkov in Předklášteří.

In den Saisons 1993 und 1994 wurden im historischen Stadtkern vor allem Ausgrabungsarbeiten bei der komplexen Rekonstruktion der Fahrwege des unteren (Komenského) Platzes und der Straße Brněnská, respektive beim Legen des Telefonkabels auf dem obenen Platz (Mír-Platz, 28. října - Platz) dokumentiert. Die Erkenntnisse aus diesen Untersuchungen ergänzte das Verfolgen der weiteren kleineren Bauaktionen (Erniedrigung der Böden im Souterrain des Hauses Nr. 6 in der Brněnská - Straße und zugehörige Kanalisationanschlüsse; statistische Sicherung des Presbyteriums der St. Wenzels Dekanskirche). Die Untersuchungen erwiesen vor allem beträchtliche Stabilität der Dispositionsordnung des Stadtorganismus schon seit seiner Urphase in der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts. Absenz beliebiger Wohn- oder Betriebsobjekte in der Trasse der Brněnská-Straße und auf der Fläche der beiden Plätze bezeugte nur minimale Änderungen in der Grundparzellierung. Das archäologische Material belegte die Besiedlung des Abhanges des obenen und unteren Platzes (260-274 m ü.M.) schon in Urzeit (neolithischer Lengyel-Komplex, Zeitabschnitt BD-HD). Aus dem Raum des unteren Platzes - dem vorausgesetzten Keimelement des Stadtorganismus - wurden zum erstenmal Merkmale der slawischen Besiedlung des 10. - 12. Jahrhunderts, der Vorlokationphase, gewonnen. Relativ zahlreiche Funde aus den Firstschichten sowohl auf den beiden Plätzen als auch im anknüpfenden 300m langen Abschnitt der Brněnská-Straße, die in der wichtigen Kommunikationsrichtung entstand, auch erwiesen die Besiedlung der anliegenden Grundstücke kontinuierlich seit der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts. Neben der Keramik konnte man auch Spuren der Tätigkeit weiterer spezialisierten Produktionsbetriebe (Eisenschlacken, steinerne Gießform) bemerken. Am Ort, wo die Brněnská-Straße durch die Talflur des Flusses Svratka (252 m ü. M.) läuft, wurden auch zeitgemäßige Oberflächenbearbeitungen der Kommunikationstrasse mit Holzkonstruktionen gebunden, die in den wäßrigen Schichten teils erhalten bleiben. Diese Erkentnisse über das mittelalterliche untertänige Städtchen des Klosters "Porta coeli" ergänzte die archäologische Beglaubigung der Datierung des heute stehenden Presbyteriums der St. Wenzels Stadtkirche in Zustimmung mit den schriftlichen Quellen in der 2. Hälfte des 15. Jahrhunderts (Funde aus Grundrille).

TOVAČOV (okr. Přerov)

Ulice kpt. Jaroše, Široká, Cimburkova. Neolit, eneolit, doba bronzová, pozdní středověk, novověk. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum probíhal od května do října dle postupu prací při plynofikaci obce. Nejbohatší nálezy pocházejí z ulic kpt. Jaroše a Široké. Ulice kpt. Jaroše je orientována zhruba východ západ. Severně od ní na jejím západním konci se nachází Hradecký rybník. Jak vyplynulo z nálezů, jedná se o polohu osídlenou již od pravěku. Před domem č.p. 67 byla z výkopku posbírána keramika náležející především do konce středověku. Jedná se jmenovitě o zlomek režného komorového kachle, zvoncovitou poklici, okraj hrnce s uchem ze žluté keramické hmoty, ostřené jemným pískem a s malým množstvím slídy. Na výduti byl zdoben mnohonásobnou šroubovicí. Drobnější zlomky červeně, zeleně nebo červenožlutě glazované keramiky náleží do mladšího období. Hojně zastoupen byl i pravěk, a to jednak jedním zlomkem lineární keramiky s notovými značkami a další keramikou patřící do neolitu a kultuře moravské malované. Před domem č.p. 311 jsme zachytili 180 cm hlubokou jámu, která zasahovala do pravěké vrstvy. V ní se našlo několik střepů na povrchu zdrsněných slámováním a uvnitř leštěných, jež pocházejí z eneolitu a ze starší doby bronzové, stejně jako tenký okraj nahoru vytaženého hrnku. V mladším zásypu jsme nalezli černošedý hrubý římsovitý okraj, zdobený dvojnásobnou horizontální rýhou, patřící do 13. stol. Před domem č.p.302 se nám podařilo zachytit profil jdoucí až na podloží. Bohužel byl chudý na nálezy. V horní části se objevil zlomek ornamentálně zdobeného zeleně glazovaného komorového kachle. Naproti rybníku, před domem č.p. 560 se nám podařilo zdokumentovat zbytky sídlištního objektu v délce výkopu 330 cm. Jeho součástí byla kulová jamka o průměru 31 cm.

Podle keramických nálezů, především okraje nízké misky, jej datujeme do doby kultury s Moravskou malovanou keramikou (za určení děkuji dr. P. Koštuříkovi). Sběr na ulici Široké poskytl různorodý materiál od věteřovského střepu až po novověkou keramiku, zastoupenou nožkou a držákem z trojnožky, střepy z hnědě glazovaných talířů. Výkop na ulici Cimburkova odkryl pozůstatky řemeslné činnosti z předhradí dnešního zámku. Bylo nalezeno

velké množství kovářské strusky. Kvůli nebezpečí požáru byla řemesla pracující s ohněm vytěsněna do nejbližšího okolí. Tak kovářská dílna nalezla své umístění za příkopem, blízko hlavního vstupu. Protože jsme našli jen jediný střep, a to ve výkopku, můžeme se jen domnívat, že zmíněná řemeslná činnost probíhala v době jeho používání. Pak bychom ji přiřkli do 16. stol., období největšího rozkvětu renesančního zámku.

Tomáš Drobný, PÚ Olomouc

Resumé:

Tovačov (Bez. Přerov). Kpt. Jaroše, Široká und Cimburkova Strasse. Neolithikum, Äneolithikum, Bronzezeit, Spätmittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště)

Dominikánský klášter. Středověk, novověk (13.-17. stol.). Zjišťovací výzkum.

V srpnu a v září 1994 byl proveden sondážní archeologický průzkum severně od baziliky Nanebevzetí P.Marie v Uherském Brodě. Podařilo se zde prokázat několik fází vývoje samotné lokality. Nejstarší horizont představují pozůstatky středověkého hřbitova, který má svůj původ patrně již v počátcích existence dominikánského kláštera, tedy po polovině 13.století (nález hrobu s kruhovými železnými přezkami). Konec pohřbívání na lokalitě lze podle stratigrafického pozorování klást do doby první čtvrtiny 15.století a souvisel zřejmě s obsazením Uherského Brodu sirotčím vojskem ve třicátých letech 15.století.

Na konci 15.století byl v těchto místech (archeologická sondáž) zbudován klášterní ambit, výzkumem bylo zachyceno jeho západní křídlo. Třetí a konečnou fázi představuje výstavba větší budovy (průzkumem byla zachycena pouze její východní obvodová zeď), kterou lze snad označit za novou budovu klášterního konventu a jejíž výstavba ukončila existenci původního klášterního ambitu.Tato stavba byla vystavěna snad někdy v průběhu 16. století (?) a zanikla při velkolepé přestavbě celého areálu dominikánského kláštera za Kouniců ve druhé polovině 17.století (není vyloučeno, že její zánik lze klást do souvislosti s dobytím Uherského Brodu kuruckým vojskem v roce 1683).

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště). Dominikanerkloster. Mittellalter, Neuzeit (13. - 17. Jh.). Sondierung.

UHERSKÝ BROD (okr.Uh.Hradiště)

Kostel M. Jana Husa. Sídliště. Středověk-novověk (14.-15.stol.). Záchranný výzkum.

Kostel M.Jana Husa (dříve Sv. Jana Křtitele) byl považován za nejstarší sakrální stavbu na území města. Vzhledem ke stoupající vlhkosti zdiva došlo u kostela k provedení zabezpečovacích prací , přičemž byla okolo celého obvodu kostelní stavby vykopána rýha, dosahující místy až na základovou spáru stavby (hloubka 1,8 m).

Ukázalo se, že původní základové zdivo ne vždy respektovalo nynější stojící stavbu, původní půdorys byl delší osou přímo ve směru východ - západ. Z jižní i severní strany kostelní lodi byly zachyceny relikty dalších základových zdí, které umožňují předpokládat

větší rozsah původní stavby (např.ještě jedna boční loď ze severní strany). Vzhledem k naprostému minimu archeologických nálezů se nepodařilo datovat vznik kostela, pouze na základě předběžné historicko-stavební analýzy lze předpokládat vznik kostela M.Jana Husa někdy ve 14.století.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště). Jan Hus Kirche. Siedlung. Mittelalter, Neuzeit (14.-15. Jh). Rettungsgrabung.

UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště)
Mariánské náměstí 13. Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

Na základě Smlouvy o dílo provedl v srpnu 1993 ÚAPP Brno záchranný archeologický výzkum na stavbě Domova sester NPPM v Uherském Brodě na Mariánském náměstí 13. Po dobu jednoho týdne byly sledovány zemní práce, v jejichž průběhu stavbaři snížili původní terén na ploše zhruba 20 x 13 m o téměř 4 m. Při snižování nebyly uvnitř plochy zjištěny žádné zahloubené objekty kromě jednoho, zachyceného v profilu. Autor ve spolupráci s M. Peškou postupně zdokumentovali, zaměřili a ovzorkovali profily o celkové délce 21,5 m.

Výzkum přinesl následující zjištění. Podloží zde tvořila mocná vrstva jílu terciérního stáří, překrytá místy poměrně tenkou, zřejmě již kvartérní jílovitohlinitou vrstvou. Na podloží nasedaly buď jednotlivé vrstvy, nebo nepříliš mocná souvrství ze 13. a 14. stol. Do průběhu 14. stol. lze datovat i nevýrazný požárový horizont, tvořený silně propálenou vrstvou. Následující mocné souvrství již dokumentovalo poměrně rozsáhlou stavební činnost a terénní úpravy v novověku. Zde se podařilo rozlišit dva časové horizonty. První spadal do 17. stol. a druhý do 18. až 19. stol. Nejspíše na přelomu těchto horizontů plnil funkci prakticky jediný zjištěný zahloubený objekt (odpadní jímka). Do 18. a případně 19. stol. lze datovat pozůstatky základového zdiva, dokumentující různé stavební fáze a přístavby kláštera. Nejmladší stavbou byla převážně cihlová zaklenutá chodba či sklípek, v jejímž zdivu byly zakomponovány druhotně použité kamenné architektonické články z období gotiky a renesance.

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště). Mariánské Platz 13. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

UHERSKÝ BROD (okr. Uherské Hradiště)
Komenského ulice. Sídliště. Středověk (13.-14. stol.). Záchranný výzkum.

Při výstavbě nové cukrárny na Komenského ulici (parc.č.140/2) byl zachycen zahloubený objekt o šířce kolem 2 m (délka nezjištěna, hloubka kolem 1,2 m), obsahující zlomky keramiky z přelomu 13. a 14.století. Interpretace objektu je nejasná (zemnice ?), ale lze předpokládat, že jej lze přiřadit k sídlištní aktivitě z doby po založení města Přemyslem Otakarem II.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště). Komenského Strasse. Siedlung. Mittelalter (13.-14. Jh.). Rettungsgrabung.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)

Velehradská ul., p.č. 206, 128, 193. Sídlištní souvrství, fortifikace. Raný středověk (9.-10. st.), vrcholný středověk (13. -14. st.). Záchranný výzkum.

Při stavbě hotelu Inpost situovaného na nároží vymezené ulicemi Františkánská, Krátká a Velehradská (p.č. 206, 128, 193) byl proveden záchranný výzkum, při němž byl zachycen jednak průběh městské kamenné hradby, jednak mohutné souvrství, zkoumané plošně především v návaznosti na vnitřní líc hradby. Hradba dosahovala ve výkopu výšky až 5 m a podle posudku J. Dvořáka byla zbudována z glaukonitických pískovců, získávaných v jihovýchodním okolí města.

Po odstranění recentních navážek pokrývala plochu výzkumu kompaktní černá hlinitá vrstva, na níž byla založena městská hradba. Totožná vrstva byla zjištěna i ve všech sondách položených vně hradby. Do ní byl kromě mladších výkopů zahlouben i základový žlab pravoúhlé stavby zaniklé požárem ve druhé polovině třináctého století.

Následné souvrství o mocnosti až 140 cm bylo členěné několika zřejmě povodňovými horizonty a uzavřené K123 obsahujícím pouze nahodile drobné skvrnky uhlíků a představujícím nejnižší "zkulturněnou" vrstvu. V tomto souvrství se projevovala sídlištní aktivita z období 9. a počátku 10. st. n.l. reprezentována propálenými dny ohnišť, kůlovými jamkami a žlaby zjištěnými ve dvou horizontech.

Relativně malý počet artefaktů (na rozdíl od zvířecích kostí) nalezený ve velkomoravském souvrství je patrně daný tím, že prostor staveniště zachytil zřejmě periférii velkomoravského osídlení při okraji bývalého ostrova Sv. Jiří, postihovaného častými záplavami. Významný je však nález bronzového (?) křížku, hlásícího se svým výzdobným stylem jednoznačně do tohoto období s vyobrazením Krista na aversu i reversu.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště). Velehradská Strasse, Nr. 206, 128, 193. Siedlung, Befestigung. Frühmittelalter (9.-10. Jh.), Hochmittelalter (13.-14. Jh.). Rettungsgrabung.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)

Prostřední ul. Sídlištní vrstvy. Vrcholný středověk. Sondáž.

Při hloubení jam pro betonové piloty, na nichž byla založena dvorní přístavba Staré radnice, byla zjištěna následující stratigrafie. Od současného povrchu v úrovni nivelety 178,5 m n.m. do hloubky cca -0,6 m zasahovala vrstva tvořená stavební sutí, úlomky cihel, kamene a místy žlutošedého jílu. Po ní následovala do hloubky cca -3,0 m tmavě hnědá hlinitá se značnou příměsí organických látek, především dřeva, kůže a zvířecích kostí. Mezi zlomky dřeva se vyskytovaly jak neopracované kusy, tak zlomky opracované i zlomky výrobků, jako např. loubky a dna dřevěných misek. Rovněž mezi nalezenými koženými zlomky se vyskytovaly jak odřezky, tak části výrobků. Poměrně sporadicky se vyskytoval i keramický

materiál. Od spodní úrovně této vrstvy narážel drapák místy na zbytky dřevěné středověké pilotáže. V hloubce -3,0 až -6,0 m bylo složení výplně obdobné, podíl organických příměsí se však zdál menší a naopak se v ní objevoval šedá, písčitojílovitá složka. I v této vrstvě se sporadicky vyskytoval keramický materiál. Přibližně v hloubce 173 až 172 m n.m. se objevovaly štěrkovité vrstvy a nastupovala hladina spodní vody. Veškerý keramický materiál lze datovat až do období po založení města.

Ve výkopu pro kanalizaci vedenou vstupní místností prodejny 1 (po pravé straně průjezdu Staré radnice) byl zdokumentován profil s výraznou požárovou vrstvou datovanou keramickými nálezy do 14. století.

Martin Geisler, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště). Prostřední Strasse. Siedlung. Hochmittelalter. Sondierung.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)

Kollárova ul., parc.č. 163/1. Sídliště. Středověk, novověk. Zjišťovací, záchranný výzkum.

Před plánovanou výstavbou "Domu penzion" vně linie barokního opevnění v jižní části města byla provedena zjišťovací sondáž, která prokázala pouze sled povodňových vrstev nad časně středověkou úrovní říčního břehu vedlejšího ramene Moravy.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště). Kollarova Strasse, Parcelle Nr. 163/1. Siedlung. Mittelalter, Neuzeit. Sondierung, Rettungsgrabung.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)

Průchova ul. Sídliště. Raný a vrcholný středověk (9., 13.-14. stol.). Záchranný výzkum.

V rámci sledování trasy výkopu vodovodu se podařilo drobnou sondou zachytit celý profil výkopu, na jehož bázi se nacházely vrstvy rámcově středohradištního stáří, následované vrcholně středověkými uloženinami z doby po založení města. Vrcholně středověké souvrství bylo dokumentováno i v dalším výsekovém profilu.

Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště). Průchova Strasse. Siedlung. Früh- und Hochmittelalter (9., 13.-14. Jh.). Rettungsgrabung.

UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)

Růžová - Hradební ulice. Raný a vrcholný středověk, novověk (9., 13. - 17.stol.). Záchranný výzkum.

V květnu až červnu 1993 byl proveden záchranný výzkum na staveništi telekomunikační budovy SPT Telecom. Vzhledem k souběhu terénních prací a stavby byla z plochy necelých 700 m^2 dotčena v různém rozsahu sice necelá polovina, v úplnosti však bylo

možné odkrýt sotva šestinu především v S a SZ části plochy. Lokalita překvapila i na místní poměry mimořádnou mocností antropogenních uloženin (až cca 5m).

První osídlení na bázi podložních jílů č.423 reprezentovaly nepravidelné, těžko rozlišitelné jámy, jejichž zásyp tvořily rovněž takřka sterilní jílové splachy, pouze místy se slabou příměsí humusu a uhlíků a jen ojedinělými nálezy především zvířecích kostí. Brzy, patrně na přelomu 8. /9. stol., však lze pozorovat snahu o soustavné osídlení lokality. Slované se zde usazovali přímo na jílovitý povrch, který ještě nepokrýval půdní sediment. Střídání jílovitých hlín s výraznější příměsí uhlíků a humusu, které souvisí s pobytem člověka , s přeplavenými, světlými jílovitými hlínami prozrazuje vodní (splachovou,náplavovou) činnost kolísavého rázu. Objevují se též četné jámové objekty, kůlové jámy a ohniště. Toto nejstarší středohradištní souvrství dosahuje mocnosti až 0,6 m.

Závěr velkomoravského osídlení představuje až 0,5 m mocná vrstva č. 193, sytě černého zbarvení. Šlo evidentně o výraznou kulturní vrstvu, mj. i působením mikroorganismů v období hiátu (10. - 1.pol. 13. stol.) změněná na černozemní půdní typ. Sídlištní objekty v ní byly obtížně rozpoznatelné, nepochybně však o nich svědčí místa s koncentrací sídlištního odpadu. Tento horizont, jehož utváření zaujímá nepochybně podstatnou část velkomoravské epochy osídlení této části ostrova, pokrývá celou plochu výzkumu a mírně stoupá od J k S, tj.od okraje ostrova směrem k jeho středu v souladu s reliéfem podloží. Byl do něj mělce (cca 0,5 m) zahlouben také jediný zjištěný kostrový hrob v čt. 13, bez milodarů. Pozoruhodný objekt, patrně zahloubený rovněž až do vr. 193, představoval příkop č. 532. Dosahoval šířky cca 8 m a hloubky až 2,5 m a ve směru SZZ - JVV procházel staveništěm, aniž by bylo zachyceno jeho ukončení. Do popsané černozemní vrstvy č. 193 byla také zapuštěna zděná stavba složitého půdorysu. Nejdříve byla v severozápadní části plochy (čt. 5) zachycena zeď 902 orientovaná SSZ-JJV, spjatá na SZ okraji s kolmo navazujícím úsekem směřujícím pod objekt sousední pošty, který byl bohužel přerušen stavebním výkopem. Případné rovnoběžné rameno napojené na opačný konec zdi 902 lze vzhledem k porušení předpokládat jen hypoteticky. Překvapivě však byl odkryt další úsek 908 navazující na JV okraj zdi 902 opět kolmo, avšak ve směru SVV - JZZ. I to bylo ukončeno nárožím, silně porušeným odpadní jímkou z 13. stol. Odtud bylo sledovatelné zdivo 908a, respektive základový žlábek, opět ve směru shodném se zdí 902. Zdá se, že zeď nebyla v tomto úseku dokončena, i když právě zde několik velkých zásahů z 13. stol. nevylučuje její likvidaci. Zdivo 902 je relativně nejzachovalejší, obsahuje již jednu nadzemní vrstvu kamenů spojovaných kvalitní maltou, zatímco základ je tvořen kameny na hlínu. Z ostatních úseků se dochovaly jen tyto základové partie, v různé míře narušené vytrháním. Síla zdi č. 902 činí při max. výšce 0,8 1,2 m od základové spáry, v případě zdi 908 dosahuje šířky 1,2 m a výšky až 0,5 m. Na vnitřní straně SZ úseku, v S nároží byl odkryt předzáklad o šířce 0,2m, chybí však doklady příslušné podlahy. jednou z možností interpretace je (nedokončená ?)sakrální stavba na půdorysu kříže. Petrografický průzkum provedený RNDr. J.Dvořákem prokázal příbuznost zdiva s velkomoravskými doklady ve Starém Městě. Vzhledem ke skutečnosti, že v době založení města v polovině 13. stol. již bylo zdivo prokazatelně likvidováno a na lokalitě chybí doklady osídlení z 2.pol. 10. - 1.pol. 13. stol., lze uvažovat o době výstavby v závěrečné fázi Velkomoravské říše, tedy na přelomu 9/10. stol. Tuto hypotézu podporují i nálezy výlučně velkomoravské keramiky z hlinitého pojiva základů. Překvapivým objevem byly nálezy kamenů s nalepenou maltou v základovém zdivu 908, které musejí pocházet z nějaké starší stavby, již nepochybně velkomoravské. Vztah neznámé stavby k příkopu č. 532 zůstává nejasný, ač stratigrafická současnost je nanejvýš pravděpodobná.

Na základě závěrů odborné komise z 22.6. 1993 a jednání se zástupci investora bylo rozhodnuto o zachování většiny zdiva 902 a kontrolního bloku terénu.

Počínaje 2.pol. 13. stol. se zde nacházely dvorky středověkých městských parcel se zástavbou spíše hospodářského charakteru, s četnými doklady chovu drobných domácích zvířat.

Stratigraficky nejstarší aktivitu představuje rozebírání zdiva 902 a 908, na jehož zbytcích se vytvořila mohutná maltová kra. Souběžně byl v Z části zkoumaného areálu vyhlouben rozsáhlý hliník č. 557. Do velkomoravské vrstvy č. 193 byly zahloubeny i další menší jámy. Zeď 908 porušila jáma č. 563 v čt.14, jakož i jediná odpadní jímka č. 584. Jde zatím o nejstarší objekt toho druhu ve městě, kde se fekální jímky četněji hloubily až od pozdního 15. stol. Příchod nových osadníků znamenal také zánik velkomoravského příkopu. Byl zasypán členitým souvrstvím , které bylo velmi chudé na nálezy.

Rozmach města ve 2. pol. 13. stol. se projevil vznikem mohutného organického souvrství o mocnosti až kolem 2 m s vysokou koncentrací dřevěných makrozbytků i semen různých rostlin charakteru zrašelinovatělého hnoje. Toto souvrství s obtížně rozlišitelnými dílčími horizonty pokrývalo v podstatě celou plochu staveniště. Narůstající hnojovité souvrství bylo průběžně zpevňováno deskami, někdy též pískovcovým štětem .Obsahovalo pozůstatky různých dřevěných staveb a konstrukcí hospodářské funkce, z nichž se nejlépe zachovaly stovky kůlů. Nejrozsáhlejší stavební pozůstatek představuje dřevěná podlahu č. 167, která sestávala z kuláčů nakladených na dvojici rovnoběžných břeven s orientací Z - V. Kuláče byly s podkladovými dřevy spojeny dřevěnými čepy. Celkové rozměry konstrukce činily 4,4 x 4,6 m. Stěny se nezachovaly, s konstrukcí by mohla souviset dvojice kůlů přerušujících břevna a utěsněných četnými zlomky kovářských krust a strusek. Podlaha překrývala fragmenty dalších dřev a zejména zřícený košatinový plot č. 298. Zvláštní pozornost si zaslouží četné ploty, budované vždy touže konstrukcí - jako košatinový výplet na osnově svislých kůlů. Zajímavou skupinu představují ploty č. 172, 178, 223, 458. Všechny leží na výplni příkopu 532 a jsou orientovány rovnoběžně ve směru SZZ-JVV. Bohužel nebylo možné tato ohrazení sledovat v potřebné délce JV směrem. Je pravděpodobné, že některé ploty představují vymezení parcelních hranic.

Tvorba dřevitého souvrství končila někdy v průběhu 14. stol. Na SV okraji plochy dosahovalo bezmála k dnešní úrovni. Na JZ jeho povrch klesal a byl překryt novověkými navážkami. Na rozhraní čt.8, 9 byla zčásti již do raně novověkých úprav, zčásti ještě do středověkých vrstev zapuštěna obdélná jímka s nálezy keramiky a skla z 1.pol. 17. stol. Jen o něco starší bylo torzo oválné hrnčířské pece (1,8 x 1 m), Poskytla zejména bohaté nálezy kamnářské keramiky z doby kolem r. 1600.

Jiří Kohoutek - Rudolf Procházka, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherské Hradiště (Katastralgebiet Uherské Hradiště), Gassen Růžová - Hradební. Rettungsgrabung des IAD Brno. Früh- und Hochmittelalter, Neuzeit (9., 13.-17. Jhdt.).

Von Mai bis Juni 1993 fand eine Rettungsgrabung am Bauplatz des Telekommunikationsgebäudes der Aktiengesellschaft SPT Telecom statt. Beim Gleichlauf der Grabungs- und Bauarbeiten konnte von den beinahe 700 m^2 des Baugrundes nicht einmal die Hälfte untersucht werden, und wenn dies überhaupt geschah, dann bloß in Form vereinzelter Rettungseingriffe. Eine Flächenabdeckung war kaum auf einem Sechstel des Bauplatzes möglich, vor allem in seinem nördlichen und nordwestlichen Teil.

Die älteste, annähernd in die Zeit vom 8./9. bis zum 9./10. Jhdt. fallende Besiedlung repräsentierten - neben einer Siedlungsschichten- Abfolge - zahlreiche Gruben und Feuerstätten, sowie ein fundloses Skelettgrab. Die Endphase dieses Zeitabschnitts stellte die tiefschwarze humose Schicht Nr. 193 dar, die eine Menge

Siedlungsabfall brachte. In diese Schicht war ehestens an der Neige der großmährischen Epoche ein Bau aus Mauerwerk eingelassen worden - vielleicht der Torso eines Sakralbaues kreuzförmigen Grundrisses.

Nach dem im 10. Jhdt. beginnenden und bis in die Mitte des 13. Jhdts. dauernden Siedlungshiatus folgte die Lokation der Stadt. Auf ihre Frühzeit deutet die mächtige Schichtenabfolge mit starkem Anteil organischer Stoffe - namentlich Mist- hin. Auch Überreste aus Holz erbauter Wirtschaftsobjekte und Flechtwerkzäune gehörten dazu.

Die Bildung dieser Schichtenabfolge endete irgendwann im Verlauf des 14. Jhdts. Zur Erkenntnis der folgenden neuzeitlichen Aktivitäten trug die Ausgrabung eines Töpferofens aus der Wende des 16./17. Jhdts. und der Fund einer etwas späteren gemauerten Kloake bei.

UHERSKÉ HRADIŠŤĚ (okr. Uherské Hradiště)

Jezuitský klášter. Středověk, novověk. Záchranný výzkum.

V historickém jádru města Uherského Hradiště, v budově bývalého kláštera Jezuitů byl koncem roku 1993 proveden záchranný archeologický výzkum. Akci zabezpečili pracovníci ÚAPP Brno na základě hospodářské smlouvy, uzavřené s investorem (fa. T.I.C. s.r.o.).

Terénní práce se uskutečnily v nepodsklepené místnosti ve vnitřním areálu kláštera. Po odstranění horních vrstev navážek a suti se objevily zbytky podlah a kanalizace z 2. pol. 17. stol. Další novo- a středověké vrstvy tvořily mohutné navážky pocházející z doby stavby budovy koleje (započata r. 1654) včetně vrstvy malty a úlomků stavebního materiálu.

Pod nimi se nacházely uloženiny z doby raného osídlení města od 2. pol. 13. do konce 15. stol. Zachytily se zbytky dřevěných kůlů, několik celých nádob a fragmenty skleněného poháru s nálepy.

Archeologicky byly též zhodnoceny profily dvou výtahových šachet ve sklepních prostorech, které vykazují v podstatě stejné zvrstvení.

Na zkoumané ploše byly získány doklady o osídlení města od pol. 13. stol. a o jezuitské stavební činnosti po třicetileté válce. Nálezy z doby velkomoravské nebyly zachyceny. Materiál byl předán do sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Jana Stuchlíková, ÚAPP Brno

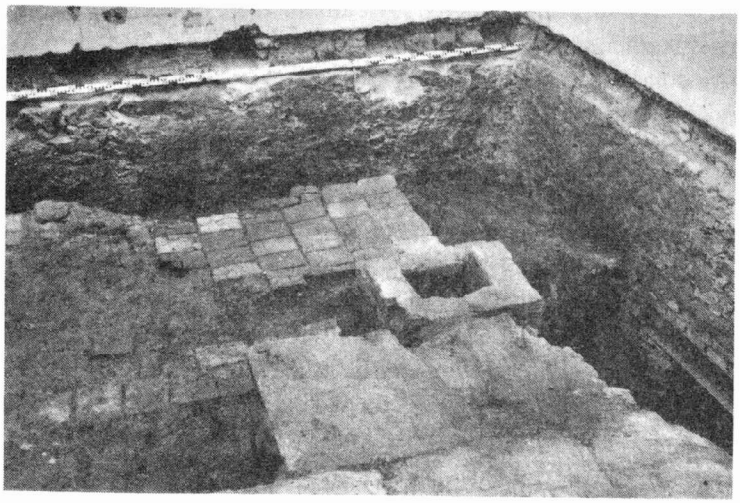
Resumé:

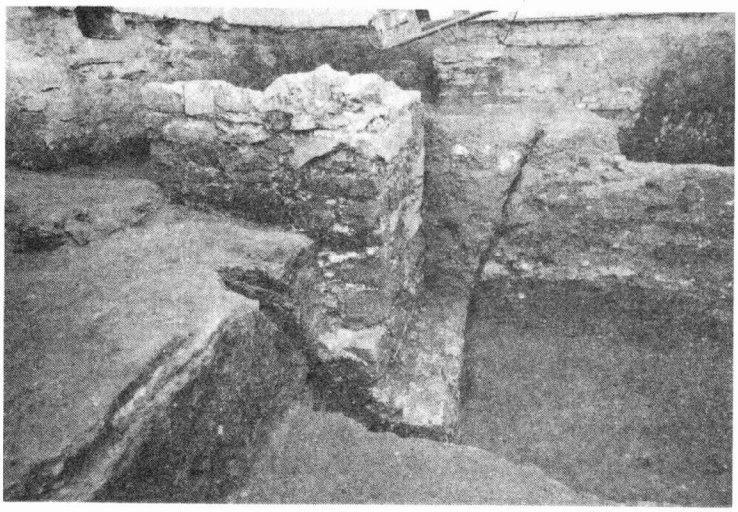
Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště). Kloster. Mittelalter, Neuzeit. Rettungsgrabung.

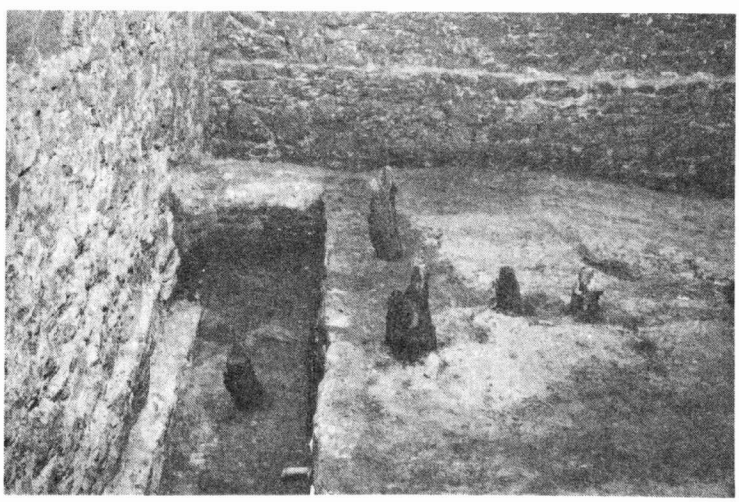
UHERSKÉ HRADIŠTĚ (okr. Uherské Hradiště)

Havlíčkova ul. 16. Středověk, novověk (9. - 16 st.). Záchranný výzkum.

Na základě Smlouvy o dílo provedl ÚAPP Brno v druhé polovině listopadu 1993 předstihový záchranný výzkum na stavbě domu manželů Arnoštových v Uherském Hradišti na Havlíčkově ul. 16. Cílem výzkumu bylo zdokumentovat archeologickou situaci, nacházející se v prostoru budoucí zastavěné plochy v historickém jádru města. Vzhledem k tomu, že na stavbě byla místo podsklepení prováděna pouze základová pilotáž do hloubky více než 8 m od současného povrchu, zvolili pracovníci ÚAPP metodu několika menších oddělených sond, položených v místech nejméně porušených recentními a novověkými zásahy.

Obr. 1.1:Cihlová dlažba a cihlový komín v sektoru C zkoumané plochy, 2: Spodní část kamenného pilíře a zbytky okolních zásypových vrstev, 3: Jižní a západní obvodové zdivo a pozůstatky kůlů v sektoru C zkoumané plochy

Po odstranění cca 1 m mocných recentních a novověkých navážek byly v areálu stavby položeny celkem 3 sondy. Sonda I o rozměrech 2,60 x 1,50 x 2,76 m byla situována do středu staveniště, sonda II (2,60 x 1,40 x 3,42 m odkryla situaci v SV části plochy a sonda III (2,00 x 0,60 x 2,44 m) v SZ části. Hloubka sond se lišila podle toho, jak spodní či podpovrchová voda umožnila jejich maximální snížení.

Pomineme-li odbagrovanou část novověkých navážek, byl nejmladší horizont v sondách datován do pozdního středověku až novověku (2. pol. 15. stol. až konec 16. stol.). Některé z jeho vrstev nesly výrazné stopy požáru a váží se zřejmě k události, doložené i písemnými prameny jako živelná pohroma města. Další horizont, datovaný do období vrcholného středověku (14. stol.) nesl stopy aktivity, související s železářskou výrobou (ve vrstvách bylo značné množství železářské strusky). Pod ním byl horizont, zachycující vývoj od založení města (datováno k roku 1257) do konce 1. pol. 14. stol. Tento časový úsek lze charakterizovat jako vývojovou fázi s převahou ještě dřevěných obytných i hospodářských staveb. Svědčí o tom značné množství dřevěných stavebních prvků a zejména tesařského odpadu. Značná mocnost souvrství a četné povodňové vrstvy jsou dokladem tehdy zřejmě velmi častých záplav a s nimi souvisejícího umělého zvyšování terénu. Další horizont již představuje nejstarší vývoj osídlení ostrova Svatého Jiří, spadající do období velkomoravského v 9. stol. Dokladem tehdejší přítomnosti již kamenné zástavby může být destrukce v jednom ze dvou nejstarších kontextů a bez zajímavosti zde není ani rituálně uložený pohřeb v natažené poloze na zádech, který je na slovanských středohradištních sídlištích zcela běžný.

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Resumé:

Uherské Hradiště (Bez. Uherské Hradiště). Havlíčkova Strasse 16. Mittelalter, Neuzeit (9.-16. Jh.). Rettungsgrabung.

URČICE (okr. Prostějov)

Záhumení. Sídliště, pohřebiště. Neolit (LnK, VK), eneolit (KŠK), doba hradištní. Záchranný výzkum.

V měsíci lednu 1993 zjistil Zdeněk Čižmář při povrchových sběrech v poloze Záhumení severně Určic množství orbou narušených hrobů a to jak kostrových, tak i žárových. S výjimkou jednoho nálezu (hrob č. 1) se jednalo o zbytky dětských skeletů. V měsíci březnu téhož roku byla plocha s největší koncentrací nálezů zaměřena a v měsíci dubnu a květnu prozkoumána záchranných archeologickým výzkumem, během kterého bylo odkryto celkem 41 hrobů (40 kostrových a 1 žárový). Z tohoto počtu patřily 3 (hroby č.1, 10 a 12) kultuře se šňůrovou keramikou, 1 (žárový) staršímu slovanskému období a zbytek mladohradištnímu pohřebišti z 2. poloviny 11. století. Lokalita je umístěna na táhlém návrší, které vybíhá z předhůří Drahanské vrchoviny a východním směrem zvolna klesá do rovinné Hané. Jižní svah je pak poněkud sráznější a končí na severním okraji obce. Na mapě 1 : 10 000, list 24-24-12 najdeme místo nálezu v okolí bodu určeného souřadnicemi 45 mm od Z sekční čáry a 2 mm od J sekční čáry. Před zahájením výzkumu zaměřené plochy byly prozkoumány dva objekty kultury s vypíchanou keramikou, rýsující se jako tmavé skvrny SV a SZ od ní (obj.č.1 a 2).

Mladohradištní pohřebiště bylo zachyceno v podobě tří řad kostrových hrobů běžících od J k S ve východní části prozkoumané plochy. Ojedinělé hroby, náhodně objevené mimo skrytou plochu signalizují, že pohřebiště je daleko větší a jeho pokračování lze předpokládat směrem jižním a východním. Obdélníkové hrobové jámy orientované zásadně v

rovnoběžkovém směru se zřetelně rýsovaly u pohřbů dospělých jedinců a jen zřídka u pohřbů dětských. U dětí v kojeneckém věku, které tvořily většinu povrchových nálezů, nebyly vesměs rozpoznány. Vedle bronzových, někdy stříbrem plátovaných záušnic byly nalezeny i 4 stříbrné mince (2 x denár Štěpána I. Uherského (997-1038), 1 x denár Svatopluka (1095-1107) - olomoucká ražba a 1 x denár - společná vláda Bořivoje II. a Vratislava II (krátce po roce 1090) - olomoucká ražba, které pohřebiště datují do druhé poloviny 11. století.

Slovanský žárový hrob (hrob č. 9) byl dislokován na J hraně zaměřené plochy, Z od plochy výzkumu. Keramika, lité bronzové nákončí, žlutý korál ze skleněné pasty a zbytky zdobeného kostěného jehelníčku hrob datují do 8. století.

Hroby kultury se šňůrovou keramikou: Hrob č. 1 - nepravidelná široce oválná jáma byla orientována delší osou ve směru SSV - JJZ a měla rozměry 180 x 140 cm. Ploché rovné dno se nacházelo v hloubce 45 cm a do sprašového podloží zasahovalo pouze 5 cm. Obsah hrobu byl vlivem mělkého uložení silně poškozen orbou. Značně chatrný skelet ženy ve věku 20 - 30 let ležel na levém boku s hlavou k S a obličejem k V. Levá paže neležela v anatomických souvislostech, pravá - natažená - směřovala ke kolenu levé nohy. V jihozápadní části hrobové jámy byly umístěny čtyři nádoby, ze kterých se však zachovala pouze dna a okraj kónické mísy s mírně rozšířeným okrajem, opatřeným na vnější straně kolkovanou výzdobou.

Hrob č. 10 byl zachycen při hloubení sondy v místě nálezu zbytků slovanského žárového pohřbu, 12 m Z od zaměřené plochy. Hrobová jáma se dnem v hloubce 65 cm měla široce obdélníkový tvar se zaoblenými rohy a rozměry 175 x 160 cm. Její delší osa běžela ve směru S - J.

Ve středu hrobové jámy ležel na pravém boku ve skrčené poloze skelet muže ve věku kolem 20 let, orientovaný hlavou k J a obličejem k V. Pravá paže byla natažená a směřovala ke kolenu pravé nohy, levá neležela v anatomických souvislostech a její původní polohu není možné s jistotou určit. V úvahu však přichází pokrčení v lokti s dlaní před obličejem. Hrobová výbava byla rozmístěna kolem skeletu. Před obličejem a trupem byly uloženy amforovitý džbán, miska moravského typu, miska se žlábkem a uchy, džbán, kostěné šídlo a silexová čepel. Za zády vejčitý hrnec a nagyrévský džbán balkánského typu. Před kolenem levé nohy ležel kamenný sekeromlat.

Hrob č. 12 se na úrovni podloží rýsoval jako tmavá skvrna obdélníkovitého tvaru se zaoblenými rohy o rozměrech 280 x 215 cm, orientovaná delší osou ve směru SV - JZ. Na dně hrobové jámy ležely skelety čtyř jedinců. V jižním rohu dvojice muže (40) a ženy (20let) a podél východní a severní stěny jednotlivě kostry mužů ve věku 25 a 20 let. Kostra ženy ležela v silně pokrčené poloze na levém boku s hlavou k JZZ a obličejem k S. Pravá paže v lokti pokrčená směřovala před obličej, levá se vztyčenou dlaní do klína vedle ležícího muže. Na krku ženy byl nalezen Cu náhrdelník sestavený z masivních spirál a dutých trubiček. Prostor pánve vyplňoval velký džbán. Proti ženě ležel na pravém boku ve středně pokrčené poloze muž. Hlava s obličejem v ose páteře směřovala rovněž k JZZ. Natažená levá paže mířila k pánvi ženy, pravá, v lokti pokrčená, znázorňovala objetí. Za hlavou zesnulého byly nalezeny střepy dřevohostického džbánu a u levého spánku hrnec s prstovanou plastickou lištou při okraji. Skelet muže při východní stěně ležel na pravém boku v silně pokrčené poloze s hlavou k SSZ a obličejem k JZ. Pravá paže v lokti mírně pokrčená ležela vedle těla, levá, zohnutá do pravého úhlu, byla položena přes paži pravou. Výbavu třetího pohřbu tvořily dva džbány, dvě silexové čepele, břidlicový klín, pazourková sekera a kostěné dláto. Třetí muž spočíval ve středně skrčené poloze na pravém boku o 3 - 10 cm níže než ostatní. Hlava směřovala k JZ a obličej k J. Obě paže v loktech pokrčené byly uložené před obličejem.

Výbavu tvořily tři nádoby - hrnec, džbán a pohár - břidlicová sekera, fasetovaný sekeromlat, 2 silexové čepele, 2 kostěná dláta a další kostěný předmět - kombinace hrotu s hladidlem.

Sídlištní objekty: Výzkumem bylo odkryto i několik drobnějších objektů mladší LnK a tři objekty VK, které poskytly vedle keramiky i velmi slušnou kolekci štípané industrie.

Miroslav Šmíd, PÚ Olomouc

Zdeněk Čižmář, FF MU Brno

Marta Dočkalová, Ústav Anthropos MZM Brno

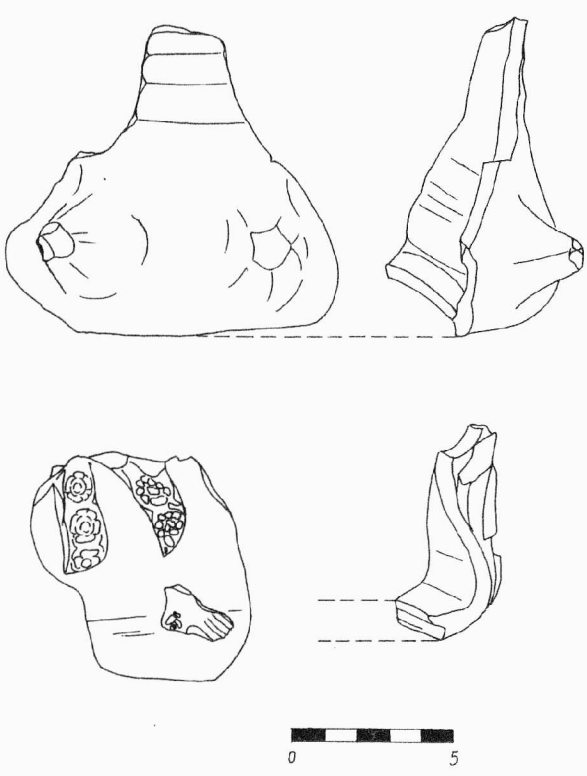
Resumé:

Určice (Bez. Prostějov). „Záhumení". Siedlung, Gräberfeld. Neolithikum (LbK, Stichbandkeramik), Äneolithikum (SK), Burgwallzeit. Rettungsgrabung.

VALAŠSKÉ KLOBOUKY (okr. Zlín)

Dům čp. 158 (parc.č.243). Středověk (1.pol.14.století). Ojedinělý nález (depot mincí).

V únoru 1993 došlo v těsné blízkosti domu čp. 158 na parcele č. 243 na katastru Valašských Klobouk, okr. Zlín k nálezu stříbrných pražských grošů v celkovém počtu 182 ks (nález odevzdala do městského muzea ve Valašských Kloboukách paní Marie Krylová). Dle informace nálezce byl nález mincí nalezen v hloubce asi 0,5 m při výkopu pro základ přístavby. Jednalo se vesměs o ražby z doby krále Jana Lucemburského, v menším počtu jsou zastoupeny ražby krále Václava II. (dle určení dr. Šmerdy z MZM Brno). Nalezené mince jsou zřejmě částí většího celku, neboť v těchže místech bylo již v roce 1982 nalezeno dalších 42 ks stříbrných grošů z téhož období. Keramickou nádobu, v níž byly uloženy mince z nálezu v roce 1982 tehdy nálezce zničil, při nálezu v roce 1993 byly zachráněny dva keramické fragmenty. Jedná se o kvalitně redukčně vypálenou hrnčinu šedé až světle šedé barvy, na povrchu zdobené plastickým výčnělkem a figurálním dekorem (jedná se o zbytek postavy - obr. 1.). I když se jedná o velmi fragmentární nález, lze celkem bezpečně usoudit, že se jedná o zbytky akvamanile, prvního svého druhu nalezeného na území zlínského okresu a v rámci regionu jižního Valašska.

Obr. 1. Valašské Klobouky. Fragmenty akvamanile. Kresba J.Semotánová

Tento nález keramiky (spolu s mincemi) potvrzuje rostoucí význam centrálního střediska zázemí brumovského královského hradu kolem poloviny 14. století (listiny markraběte Karla z roku 1341 a 1342, týkající se Val. Klobouk a Brumova).

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Resumé:

Bei der Erweiterung eines Anbaues am Haus Konskriptionsnr. 158 in Valašské Klobouky legte man einen Hort von Silbermünzen frei, den 182 Prager Groschen bildeten. Es handelte sich um die Prägungen der Könige Wenzel II. und Johann von Luxemburg, aufbewahrt höchstwahrscheinlich in einem Gefäß in Form eines Aquamanile.

VALTICE (okr. Břeclav)

Dolní čtvrtě. Středověk. Záchranný výzkum.

V trati „Na loukách", resp. „Dolní čtvrtě", přibližně 1 300 m od jihovýchodního okraje Valtic došlo při kladení plynovodního potrubí k narušení archeologického objektu. 80 cm pod úrovní dnešního terénu, na rozhraní ornice a písčitého podloží, se v profilu výkopu projevila souvislejší mazanicová vrstva. Na mapě 1 : 5 000 list Břeclav 6 - 6 se místo nachází v prostoru bodu vzdáleného 44 mm od V s.č. a 133 m od S s.č.

Menším záchranným výzkumem byla prozkoumána část značně porušeného pravoúhlého objektu zřejmě sídelního charakteru. Chata o rozměrech 4x více než 3 metry byla zahloubena zhruba 0,5 metru do písčitého podloží. Hlinitojílovitý zásyp promísený místy popelem a uhlíky obsahoval množství mazanice i s otisky prutů a také keramický materiál, datovaný do 14. a 15. století. Objekt lze pravděpodobně dávat do souvislosti se zaniklou středověkou osadou Goldschein (Gelža nebo Jelčín), která je v písemných pramenech poprvé zmiňována k roku 1322. V roce 1570 byla již pustá, neboť obyvatelstvo se postupně vysídlovalo do bezpečnějších Valtic.

Evženie Klanicová, Regionální muzeum Mikulov

Resumé:

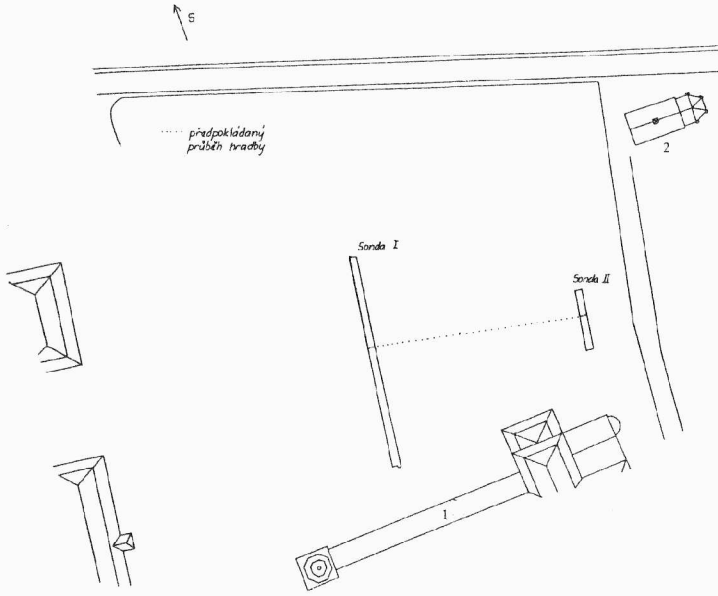
Valtice (Bez. Břeclav). „Dolní čtvrtě". Mittlealter. Rettungsgrabung.

VELEHRAD (okr. Uherské Hradiště)

Areál středověkého kláštera (parc.č. 56/5,61/2). Středověk a novověk (2. pol. 13. - 17.stol.). Zjišťovací sondážní výzkum.

Na podzim roku 1993 proběhl zjišťovací sondážní výzkum na ploše severně od klášterní baziliky na Velehradě. Ve dvou zjišťovacích sondách byly objeveny pozůstatky cihlové parní lázně, postavené na konci 16. století (místnost s otopnými zařízeními - pece, cisterna na vodu, jímka, apod.). Tento horizont staveb překrýval středověký hřbitov, který vznikl v klášterním areálu někdy kolem poloviny 13. století a zanikl po roce 1421, kdy byl klášter dobyt husity. Hřbitov byl situován v prostoru mezi klášterní bazilikou a obvodovou hradbou kláštera. Objekt raněbarokních lázní zanikl před velkou barokní přestavbou za opata Silaveckého v poslední čtvrtině 17. století. V obou sondách se také podařilo zachytit průběh původní obvodové hradební zdi klášterního areálu, která byla postavena v souvislosti se vznikem klášterního komplexu kolem poloviny 13. století.

Jiří Kohoutek, ÚAPP Brno

Obr. 1. Velehrad. Jednotlivé sondy výzkumu v roce 1993.
1: bazilika, 2: tzv. „Cyrilka"

Resumé:

Bei den im Herbst 1993 im Raum nördlich der Klosterbasilika von Velehrad verlaufenden Sondierungen stieß man in zwei Suchschnitten auf die Überreste eines aus Ziegeln gebauten Dampfbades aus dem Ende des 16. Jhdts. (Raum mit Heizanlagen - Öfen, Zisterne, Abflußrinne u.ä.). Dieser Bauhorizont überlagerte einen Friedhof, der gegen Mitte des 13. Jhdts. im Klosterareal angelegt wurde und nach 1421 verfiel, nachdem das Stift von den Hussiten erstürmt worden war. Das frühbarocke Objekt des Dampfbades ging noch vor dem großen barocken Umbau unter, an den man in Velehrad unter dem Abt Silavecký im letzten Viertel des 17. Jhdts. herantrat. Es ist uns auch gelungen, in unseren beiden Suchschnitten den Verlauf der ursprünglichen Umfassungsmauer des Klosterareals zu erfassen, mit der die Klosteranlage bei ihrer Entstehung gegen Mitte des 13. Jhdts. umgeben wurde.

VELKÁ BÍTEŠ (okr. Žďár nad Sázavou)

Historické jádro města - Masarykovo nám., ul. Hrnčířská, Kostelní, Peroutková, Pod hradbami; Lánice, ul. Růžová. Středověk, novověk. Záchranné výzkumy.

1. Masarykovo nám., č. p. 7. Ve dnech 3. a 4. listopadu 1994 byla dokumentována již vyhloubená, asi 64 m dlouhá rýha pro kanalizaci, vedená z Masarykova náměstí domovním průjezdem, dále v jihozápadním směru napříč dvorem a hloubkou zadní domovní parcely č. 27 přes linii městského opevnění do sběrače v ul. Pod hradbami (467 - 473 m n. m., na St. mapě 1 : 5 000 - odvozené, listu Tišnov 9-3 z r. 1984 průběh rýhy vytýčen body, od Z a J okrajové sekční čáry vzdálenými 78,5:113,5; 78:110; 74,5:108 a 73:104 mm). Průměrně 50 - 70 cm široký a 160 - 190 cm hluboký výkop porušil v prostoru domovního průjezdu základová zdiva starších, snad časně novověkých stavebních fází budovy v průčelí parcely, s původním zahloubeným vnitřním prostorem, zaplněným druhotně kamennou sutí, na ploše dvora pak starší kanalizační systém, částečně konstruovaný z kamenných ploten. Neporušená středověká souvrství byla zachycena až na zadní parcele č. 27, v jejímž týlu trasa kanalizace rovněž kolmo proťala v 3 m vysokém profilu kamennou zeď městského opevnění. Na jílovito-hlinité podloží, na jihu zakryté až 1,8 m vysokými nadložními vrstvami a dále k severu postupně vystupující 1,1 až 1,2 m pod současný povrch zde nasedal místy zachovaný, 10 - 15 cm silný sytě černý kulturní horizont z počátků osazení města, obsahující tuhovou keramiku 1. poloviny 13. století (cca 30 ks - mj. radélkem bohatě zdobená zásobnice, hrncovité tvary). Na více místech byla tato vrstva porušena dalšími zahloubenými objekty ze 14. - 15. století i z novověku (asi 1,6 m široká jáma nezjištěné hloubky, cca 5 m od linie opevnění v hloubce parcely; v distanci zhruba 15 m SSV od hradby pak na rýhu kolmo jdoucí, 80 cm silné základové zdivo z lomového kamene s příměsí cihel, zděné na kvalitní maltu). V některých partiích pak horizont 13. století překrývala hlinitá vrstva s roztroušenými kameny, uhlíky a

mazanicí snad ze 14. - 15. věku. Asi 8 m SSV od městské hradby byly v hloubce parcely zachyceny v profilech dvě dvojice dřevěných kůlů o průměru cca 30 cm, ve vzdálenosti 1,8 m od sebe poněkud šikmo zapuštěných až 50 cm do podloží, spolu s další obdobnou kůlovou jámou o 4 m dále k SSV snad reziduum dřevohlinité zástavby či ohrazení. V určitém vztahu k těmto objektům patrně byl i požárový horizont v severní polovině parcely č. 27, nasedající zde na starší souvrství a obsahující keramiku 14. - 15. století (vyzvednuto 5 kusů, mj. i rekonstruovatelná velká zvoncovitá poklice). V nejasném poměru ke kůlové konstrukci probíhal přímo v prostoru nad oběma dvojicemi kůlů i fragment kamenné zdi s velmi kvalitním maltovým pojivem. Profil rýhy umožnil i podrobněji sledovat konstrukci vlastní městské hradby, uzavírající celou plochu od JJZ a stavěné jak ve své až 1,2 m zahloubené základové, tak i 1,6 m vysoké dochované nadzemní části z lomového kamene, pouze na hlinité pojivo s vnitřním prostorem mezi oběma líci vyplněným jen volněji loženými menšími kameny, cihlami či jejich zlomky. Ze statických důvodů bylo těleso hradby směrem ke své koruně vně zužováno, zatímco v úrovni základové spáry dosahovalo průměru cca 95 cm, ve výši úrovně původního terénu 90 cm a v dnes zachovaném vrcholu již jen 65 cm. Drobné časně novověké keramické zlomky ze základové rýhy hradby jak se zdá potvrzují písemnými prameny indikované datování kamenného ohrazení města na přelom 15. a 16. století či do 1. poloviny 16. věku, z roku 1505 totiž pochází odkaz bohaté vdovy Doroty Hladké mj. i "na městskou zeď" (Archiv města Veliké Bíteše, perg. č. 24; srov. Tiray 1882, 111). Po stavbě městské zdi byl pak konečně původně svažitý terén parcely č. 27 postupně vyrovnáván 0,8 až 1,0 m mocnými vrstvami s příměsí stavebního materiálu a novověké keramiky, zhruba 12 m od probíhající hradby byla v nitru parcely v tomto horizontu 30 cm hluboko pod povrchem nalezena izolovaná lidská lebka, hypoteticky snad související s bratrskou modlitebnou, koncem 16. století vystavěnou v blízkém č. p. 5 (rozrušený hrob? - viz Tiray 1882, 165). Dalšího sledování by si ze zachycených objektů zasluhovala zvláště objevená kůlová konstrukce, dosavadní zjištění nedovolují zatím vyslovit určitější domněnku o její možné souvislosti se starší fází městského opevnění, existujícího prokazatelně již na počátku 15. věku (Tiray 1908, 125).

2. Lánice, č. p. 60. Při přestavbě a úpravách bývalé předměstské usedlosti v létě roku 1994 byl svažitý terén dvora domu odbagrováním snížen až o 4 m při severní hranici parcely č. 612. V severovýchodním koutě dvora, na samém rozhraní parcel č. 612 a 613 porušil takto nově vzniklý zemní zářez středověký či časně novověký zahloubený objekt, následně prozkoumaný ve dnech 12., 20. a 26. září 1994 (místo nálezu určeno na St. mapě 1 : 5 000 - odvozené, listu Tišnov 9-3 z r. 1984 bodem, vzdáleným 41 mm od Z a 152 mm od J okrajové sekční čáry; cca 476 m n. m.).

Jednalo se o celkem 3,75 m hlubokou zásobní jámu, zahloubenou do zhruba 80 cm vysokých hlinitých nadložních vrstev a poté zasekanou do dvojslídných svorů ze série vnějších fylitů, s nálevkovitým ústím kruhového půdorysu o průměru 1,75 m a výši 0,95 m, zúženou střední částí 1,8 m vysokou a 1,05 - 1,1 m širokou a vlastním úložným prostorem typicky kopulovitého tvaru o výšce asi 1,0 m, mírně elipsovitého půdorysu o průměru cca 2,0 m.

Dno zásobní jámy bylo souvisle vydlážděno plochými rulovými plotnami, stěny nesly jasně zřetelné stopy hloubícího nástroje, hornického špičáku. Místy kamenitý zásyp zčásti dosud dutého úložního prostoru i hrdla zásobnice obsahoval časně novověkou keramiku, svědčící o zasypání jámy někdy v 1. polovině 16. století. Odkrytý objekt tak dokládá přežívání archaického způsobu uchovávání obilovin hluboko do 15. století i v prostředí menšího města Českomoravské vrchoviny, překvapující je náročné provedení (zasekání do skalního podloží) i rozměry objektu.

K nálezům novověké keramiky došlo i při bourání příček vlastního obytného traktu usedlosti č. p. 60 (menší režná láhev).

3. Ulice Hrnčířská, Kostelní, Peroutková, Růžová. V měsících červnu a červenci roku 1993 byla jednak sledována jedna etapa plynofikace vnitřní části města, zasahující ulice Kostelní, Peroutkovou a prostor spojnice ulic Peroutkové a Hrnčířské a dále pak kanalizační výkopy a další úpravy spodních dvou třetin ulice Růžové (po vyústění ul. Valy). Přes dostatečnou hloubku zemních prací (více než 2 m u kanalizace a 1,0 - 1,2 m u plynového potrubí) nedošlo téměř nikde ve sledovaných úsecích k narušení zahloubených objektů či vrstev. Skutečnost, že výkopy zasahovaly většinou jen sterilní jílovito-hlinité či skalnaté podloží, může svědčit o značné stabilitě půdorysné osnovy středověkého města. Pouze v ulici Peroutkové proťala rýha plynovodu zhruba 1,0 m od průčelí domu č. p. 103 v hloubce 40 - 70 cm uhlíkovitou vrstvu s koncentrací keramických zlomků, snad hrnčířské střepiště, zasahující i před sousední č. p. 104 (St. mapa 1 : 5 000 - odvozená, list Tišnov 9-3 z r. 1984: okolí bodu 74 mm od Z a 156 mm od J okrajové sekční čáry; asi 483,5 m n. m.). V odebraném vzorku režné i polévané hrnčiny z vrstvy (22 kusů, z toho 10 okrajových a 4 s výzdobou, kromě toho 1 zlomek okenního skla) se objevily hrnky s uchem, hrnce, mísy (?), kónické poklice a kachel, zařaditelné snad do průběhu 16. - 17. století. Plynovodní rýha dále porušila na styku ulice Peroutkové a Hrnčířské mazanicové vrstvy, ze kterých byly vyzvednuty keramické fragmenty 15. - 17. věku (5 kusů - nádobkové kachle, hrncovité nádoby; na již uvedené mapě okolí bodu 84 mm od Z a 157 mm od J okrajové sekční čáry).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Silva Smutná, Městské muzeum Velká Bíteš

Literatura :

Tiray, J. 1882: Dějiny města Velké Byteše I. Velké Meziříčí.

Tiray, J. 1908: Městská kniha bítešská z roku 1414, Časopis Moravského muzea zemského VIII, 119-140, 294-319.

Resumé:

Historischer Stadtkern - Masarykplatz, Straßen Hrnčířská, Kostelní, Peroutková, Pod hradbami; Lánice, Straße Růžová, Mittelalter, Neuzeit, Rettungsuntersuchungen und Dokumentierungsaktion des Archäologischen Instituts der Akad. der Wissenschaften der Tsch. Republik in Brno, des Kreismuseums Brno - venkov in Předklášteří und des Stadtmuseums in Velká Bíteš.

Im Laufe der Jahre 1993 - 1994 wurden in der Stadt einige kleinere Untersuchungaktionen realisiert. Im Haus Nr. 7 auf dem Masarykplatz wurde eine Kanalisationsrille bis 1,9 m tief und 64 m lang dokumentiert, die die ganze Länge der Stadtparzelle in Richtung NO-SW kreutzt, einschließlich der Linie der Stadtbefestigung in ihrem Rücken. Neben den Relikten der älteren vielleicht neuzeitlichen Bausubstanz in der Parzellstirn wurden im SW Teil des Grundstückes mittelalterliche Siedlungsschichte mit Anfängen schon in der 1. Hälfte des 13. Jahrhunderts gefangen, einschließlich des Überbleibsels des zeitgemäßigen Verbauens (z.B. eine massive Pfahlkonstruktion der unbekannten Funktion etwa vom 14. bis 15. Jahrhundert). Aus den Schichten wurden relativ zahlreiche Funde der Keramik und ein isolierter Schädel - vielleicht aus einem zerstörten Grab - gewonnen. Archäologisch wurde das Datieren der bestehenden Stadtbefestigung am Anfang des 16. Jahrhunderts verifiziert, dies wurde schon durch schriftliche Quellen indiziert (nur auf lehmiges Bindemittel gebaute Steinmauer - keramische Bruchstücke aus der Fundamentrille).

Im Bauerngut Nr. 60 in der westlichen Vorstadtstraße "Lánice" wurde bei der Erniedrigung des Hofterrains eine beschädigte Vorratsgrube untersucht. Sie hatte typisches birnförmiges Profil und war 375 cm tief in die Felsensohle eingehackt. Ihr Boden war mit Steinplatten gepflastert. Nach den gefundenen Keramikbruchstücken aus dem Schütten ging sie etwa in der 1. Hälfte des 16. Jahrhunderts ein. Endlich Aufsicht

über Aushebungsarbeiten (Kanalisation, Legen der Gasleitung) in den Straßen Hrnčířská, Kostelní, Peroutková und Růžová brachte nur in der Straße Peroutková und bei ihrer Ausmündung in die Straße Hrnčířská Funde der Keramik aus den Schichten und gestörten Objekten. Absenz der weiteren positiven Feststellungen kann anders auf die Hochstabilität des Grundrißsystems der Stadt schon seit ihrer Gründung im 13. Jahrhundert hinweisen.

VEVERSKÉ KNÍNICE (okr. Brno-venkov)

Farní kostel sv. Mikuláše. Vrcholný a pozdní středověk, novověk, ojediněle mladší doba kamenná (?). Záchranný výzkum.

Jednolodní orientovaná svatyně s mohutnou západní věží, do dnešní podoby dotvořená sjednocující barokní přestavbou v 18. století, zaujímá okrajovou údolní hranu v JV části původního návesního prostoru vsi, 334 m n. m. (ZM ČR 1 : 10 000, list č. 24-32-17 z r. 1986: 55 mm od Z, 63,5 mm od J okrajové sekční čáry). Vynikající možnost detailního poznání architektonického vývoje stavby nabídla průměrně 1 m široká rýha stavební izolace, hloubená v únoru roku 1994 a odkrývající s vyjímkou Z a S strany věže základová zdiva kostela po jeho celém vnějším obvodu až po úroveň základových spár v hloubce 80 - 110 cm. Záchranným výzkumem, dokumentujícím ve dnech 10. a 14. února a 4. března 1994 odkrytou situaci, byla jako nejstarší určena vlastní loď kostela mezi věží a barokním presbyteriem s dvojicí bočních kaplí, stavěná z pečlivě kladeného lomového kamene na kvalitní maltu. Nadzemní zdiva této nejstarší fáze, datované (v souhlase s písemnými prameny) dochovaným severním portálem do doby těsně po polovině 13. století, byla založena na základových zdivech obdobné struktury, zahloubených do vrstev sprašových hlín a permských sedimentů do hloubky 60 až 85 cm, ale pojených pouze hlínou či velmi chudou vápnitou maltou. Zatímco na severní straně byly základy oproti nadzemnímu zdivu vně o 10 - 15 cm rozšířeny, na straně jižní takto rozšířené základové zdivo předstupovalo před vnější líc jen do hloubky 25 cm a níže pak zachovávalo nerozšířenou úroveň nadzemní.

Podle užitého architektonického tvarosloví i podle velkého zvonu datovaného rokem 1567 byla asi někdy kolem poloviny 16. století k západnímu průčelí kostelní lodi na širokou spáru přistavěna masivní čtyřhranná věžová zvonice s cihelnou osmibokou helmicí. Zvonice byla založena na volněji z kamenů loženém základě, v úrovni 40 cm od dnešního povrchu rovněž místy rozšířeném o 5 až 15 cm oproti nadložnímu líci, pojivem základového zdiva věže byla tentokrát většinou chudší vápnitá malta, vyskytly se opět i úseky zděné pouze na hlínu. Neznámá zůstala úroveň základové spáry věže, v této části se podařilo dokumentovat již polozasypaný výkop, odkrytý jen do hloubky 50 cm.

Třetí fázi ve vývoji stavby představuje barokní přístavba rozlehlého polygonálního presbytáře se severní sakristií a dvou přilehlých kaplí ve formě mělkých bočních rizalitů, na spáru připojených na místo staršího gotického kněžiště ke kostelní lodi na východě. Stalo se tak někdy v 18. století, přičemž obdobné členění fasád a nová shodná okna dostalo i původní gotické jednolodí. Základová zdiva této barokní přístavby, vzájemně provázaná a zasahující do hloubky 95 až 110 cm, byla vyzděna z celkem dobře vrstveného lomového kamene s příměsí cihel, prolévaného nepříliš kvalitní písčitou maltou. Místy, zvláště na jižní straně, se základ opět v hloubce 35 až 40 cm nepatrně rozšiřoval o 5 až 10 cm oproti nadzemní úrovni. Dokumentována byla též jizva po zdi 85 cm široké, vybíhající kolmo od severní stěny sakristie dále k severu, možná původní ohradní zdi hřbitova, později při jeho rozšíření odstraněné. Na jižním boku základové zdivo barokního presbytáře překrývalo substrukci starší stavby, dochovanou v podobě bloku 75 x 265 cm, vyzděného z lomového kamene na velmi tvrdou vápnito - písčitou maltu s přimíšenými úlomky cihel, snad pozůstatek pilíře, zpevňujícího původní závěr kostela, či drobné izolované stavby (např. hřbitovní kaple) v

jihovýchodním sousedství kostela. Stavební vývoj svatyně byl pak v nové době uzavřen přístavbou pylonu, zpevňujícího východní čelo barokního presbytáře (hloubka cihelných základů 100 - 110 cm, v úrovni průměrně 30 cm hluboko opět s vnějším rozšířením o 20 cm), před severní portál byla představena klenutá předsíň, při stavebních úpravách let 1993 až 1994 stržená, k severozápadnímu nároží lodi bylo připojeno schodiště na kruchtu, k severní straně věže pak další přízemní přístavek.

Izolační rýha proťala zejména na jižní straně i několik kostrových hrobů původního kostelního hřbitova, z porušených nadložních vrstev pochází kromě asi neolitického rohovcového úštěpu celkem 7 keramických zlomků, vedle mladší hrnčiny od 14. století je zastoupena i tuhová keramika 13. věku (okraj a výduť zásobnicového hrnce, šroubovicí zdobená výduť další hrncovité nádoby).

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

Resumé:

Pfarrkirche zu St. Nikolaus. Hoch- und Spätmittelalter, Neuzeit, vereinzelt jüngere Steinzeit (?). Rettungsuntersuchung des Kreismuseums Brno - venkov in Předklášteří.

Die Isolierrille, die praktisch nach dem ganzen Außenumfang bis zur Grundbaufuge die Grundbaumauern der Kirche entdeckte, ermöglichte im Frühling des Jahres 1994 ausführlich die architektonische Entwicklung des Baues und einige Baudetails der einzelnen Phasen zu dokumentieren. Den Kern der Kirche bildet das frühgotische längliche Einschiff, durch das nördliche Portal in der Zeit vielleicht gegen Hälfte des 13. Jahrhunderts datiert. Im 16. Jahrhundert wurde zur westlichen Stirnseite ein starker Turm angebaut. Das polygonale Presbyterium mit einem Paar Seitenkapellen und der Sakristei ist Werk des einigenden Barokumbaus. Die Rille störte auch einige Skelettgräber des ehemaligen Kirchfriedhofes. Aus den Firstschichten kommt nicht zahlreiche Keramik des 13. Jahrhunderts und jüngere. Es war hier auch ein vereinzelter vielleicht neolithischer Abschlag aus Hornstein.

VYŠKOV (okr. Vyškov)

Masarykovo nám., č. parcely 1273. Středověk. Záchranný výzkum.

V červnu 1994 provedlo Muzeum Vyškovska záchranný výzkum při hloubení přípojky odpadu během výstavby polyfunkčního domu firmy Magnum (ZM 1:10000, 24-42-11, 22mm od Z s.č., 139mm od J s.č.). V rýze dlouhé 10m a hluboké 2,6-3m bylo odkryto mohutné souvrství, jehož nejstarší vrstva sahající do hloubky 3m patřila mladší době bronzové. Bylo nalezeno několik nevýrazných střepů.Tato kompaktní tmavě hnědá vrstva byla překryta vrstvou spraše na níž ležely vrstvy středověké, nejstarší z přelomu 13. a 14. století s nálezy několika zlomků keramiky. Dále vrstvy 14. století se zlomky červeně malované keramiky, keramikou zdobenou vrypy,vlnovkou, radélkem. 14. století bylo překryto vrstvou spraše, na níž navazovaly značně promísené vrstvy 15. a 16. století /nálezy: zlomek loštického poháru, keramika s výzdobou klikatkami, železné zlomky - kování, přezky/. Tyto vrstvy byly opět překryty vrstvou spraše a požárovou vrstvou z 18. století. V severní části výkopu se podařilo odkrýt část několika kamenných zdí. (K 900 - zdivo z plochých kamenů s úlomky cihel, pojidlo malta, K 901 kamenné zdivo, pojidlo hlína, K 902 kamenné zdivo - břidlice, pojidlo malta). Vzhledem k absenci nálezů nebylo možné zdivo blíže datovat.

Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Bei der Erforschung, die bei der Ausbagerung der Anschluß von Abfluß während des Baus von dem vielfunktionelen Haus der Magnum-Firma durchführt wurde, waren in der zehn Meter langen Rille (und 3m tiefen) die ältesten Schichten aus der Bronzezeit festgestellt. Die nächsten Schichten gehörten schon zum

Mittelalter, die ältesten aus der 13. und 14. Jahreswende, weiter eine Schicht aus 14. Jahrhundert mit Funden der rot-gemalten Keramik. In den Schichten aus 15. und 16. Jahrhundert war es eine Menge von Keramik und Eisenbruchstücken gefunden. Diese Kontexte waren mit neuzeitlichen Aufschüttungen und vor allem mit der Feuerschicht aus 18. Jhd. bedeckt. In dem nördlichen Teil von der Ausgrabung gelang es die Reste von einigen Steinmauern zu entdecken. Diese Mauern waren nicht genau zu bestimmen und zu datieren.

ODKAZY:

BRNO-LÍŠEŇ (okr. Brno-město)
Pod Popelákovou ul. Doba slovanská, novověk. Polykulturní sídliště.

Viz kapitola Neolit

LULEČ (okr. Vyškov)
Silnice mezi farní zahradou a mateřskou školkou. Středověk.

Viz kapitola Varia

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)
"Zlámaniny". Ojedinělé nálezy středověké.

Viz kapitola Neolit

MALHOSTOVICE (okr. Brno-venkov)
"Na díle pod Peckou". Ojedinělé nálezy středověké.

Viz kapitola Eneolit

MUŠOV (k.ú. Pasohlávky, okr. Břeclav)
Neuriessen. Doba slovanská, středověk. Sídliště.

Viz kapitola Doba římská a stěhování národů

POHOŘELICE (okr. Břeclav)
Nová Louka. Doba hradištní, novověk.

Viz kapitola Eneolit

SLAVKOV (okr. Vyškov)
Areál Cutisinu, a.s. Raný středověk, novověk.

Viz kapitola Varia

VÁVROVICE (okr. Opava)
Vávrovické pole. Středověká keramika.

Viz kapitola Neolit

VYŠKOV - MARCHANICE (okr. Vyškov)
Marchanické pole před vodou.

Viz kapitola Eneolit

VARIA

DRNOVICE (okr.Vyškov)

Za zámkem.? ZM 1:10000, 24-41-15, 161mm od Zs.č., 142mm od J s.č. Nedatované. Záchranný výzkum.

Pokračující výstavba plynovodu v Drnovicích porušila v zahradě bývalého zámku pec s topným kanálem. Předpecní jáma byla zcela zničena. Po odkrytí 25cm novodobých navážek se zřetelně rýsoval nepravidelný kruhový tvar pece, jejíž výmaz byl tvořen silnou vrstvou vypálené červené hlíny, pod níž byla tenká vrstva uhlíků a popela, která v přívodním kanálu dosahovala mocnosti až 2cm. Základ pece tvořily do kruhu uložené neopracované kameny, žárem vypálené do červena. Pec neobsahovala žádné nálezy a nebylo tedy možné její bližší určení a datování.

Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Resumé:

Der Aufbau von der Gasleitung in Drnovice beschädigte in der Lage "Za zámkem" einen Ringofen mit einem Teil vom Heizkanal. Der Ofengrundntem wurde durch die Rundsteine geschaffen, die mit ausgebranntem rotem Lehmboden ausgeschmiert wurden. Der Ringofen enthielt keine Funde und sein Leitpunkt war auch nicht zu bestimmen.

LULEČ (okr. Vyškov)

Silnice mezi farní zahradou a mateřskou školkou.MMK, mohylová, podolská, slezská, latén, středověk. Záchranný výzkum.

V lednu roku 1994 přistoupil Obecní úřad v Lulči k budování opěrné zdi u silnice mezi farní zahradou a mateřskou školkou v Lulči. V tomto prostoru (ZM 1:10000, 24-41-19, 438mm od Z s.č., 266mm od J s.č.) bylo již dříve sledováno pravěké osídlení při výstavbě silnice kolem mateřské školky (mohutné souvrství - neolit, bronz, halštat a středověk zde vyškovské muzeum zkoumalo už v roce 1988, Šedo 1988) Na základě upozornění jednoho z lulečských občanů na provádění zemních prací byl před budovou mateřské školky v Lulči na konci ledna 1994 proveden výzkum. Na místě bylo zjištěno, že zemní práce byly již skončeny a z břehu byla zcela odtěžena zemina a tím uvolněn prostor pro stavbu opěrné zdi. Tímto necitlivým zásahem došlo k téměř úplnému zničení pravěkých a středověkých objektů. V profilu vysokém více než 3m byly zachyceny pouze jejich zbytky. Větší část objektů byla zničena úplně. O jejich existenci svědčí nálezy velkého množství keramiky ve vytěžené zemině. Těžba zeminy byla provedena v celkové délce 90m v šířce 250cm. Po odtěžení se v profilu rýsovaly různé kulturní vrstvy, pod ornicí /40cm/ středověké osídlení, od něhož byly tenkou světlou vrstvou odděleny laténské a halštatské kulturní vrstvy, dále vrstvy z pozdní a mladší doby bronzové. Nejstarší zjištěný horizont patří kultuře s MMK /tab. 3, obr. 1-3/. V profilu se podařilo zachytit zbytky 5 objektů, které byly ovzorkovány a byl zakreslen jejich profil.

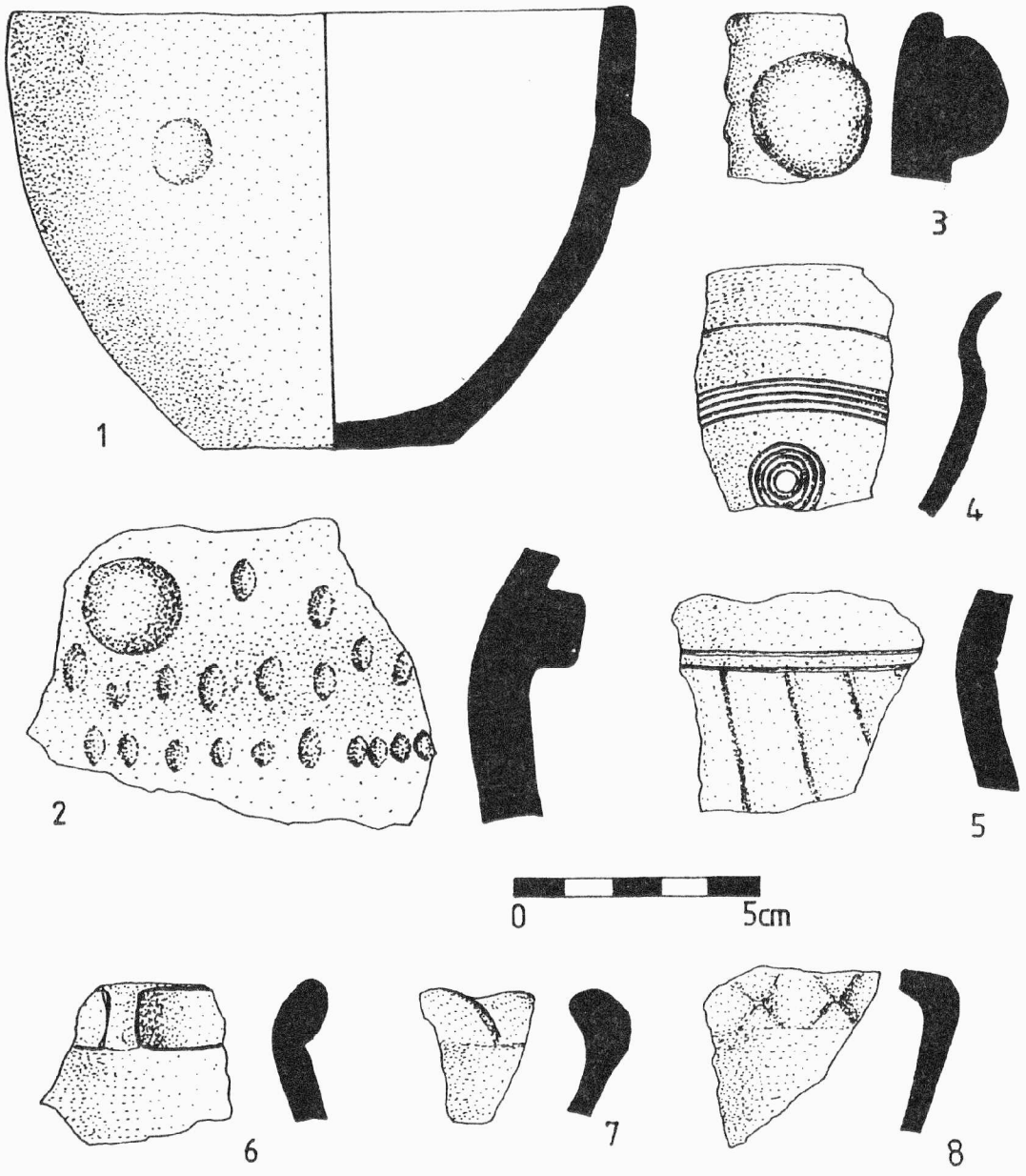
Blanka Mikulková, Muzeum Vyškovska

Literatura:

Šedo, O. 1988: Záchranné akce a průzkumy v severní části okresu Vyškov. Přehled výzkumů 1988, s.75 - 76.

Resumé:

Bei der Entförderung des vier Meter großes Profils für den Bau der Schützmauer kam es zur Beschädigung von großartigen Kulturschichten und einigen Siedlungsobjekten. Der älteste festgestellte Horizont gehört zur Kultur mit mährischen gemalten Keramik, weitere Funde gehören zu Grabhügelkultur, Schlesischerkultur und Mittelalter. Im Profil waren Reste von fünf Objekten erfahren, die gemustert und gezeichnet wurden.

Obr. 1:1-8. Výběr pravěké keramiky z Lulče

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)

Křižovatka silnic Brno-Mikulov a Pasohlávky-Ivaň. Liniový zahloubený útvar. Nedatováno. Záchranný výzkum.

V blízkosti křižovatky silnice Brno - Mikulov a Pasohlávky - Ivaň byl prozkoumán žlabovitý útvar bez nálezů, které by dovolovaly bližší interpretaci a datování.

Miroslav Bálek - Ondrej Šedo, ÚAPP Brno

Resumé:

Pasohlávky (Bez. Břeclav). An der Kreuzung den Landstrassen Brno-Mikulov und Pasohlávky-Ivaň. Linie eingetieftes Objektes. Undatiert. Rettungsgrabung.

SLAVKOV (okr. Vyškov)

Areál Cutisinu, a.s. Neolit, eneolit, bronz, halštat, latén, řím, raný středověk (LiK, KZP, SMK, KSPP, HK, LK, 2. - 3. stol., 9., 11.-13. stol.): sídliště. PTÚ, novověk: Pohřebiště. Záchranný výzkum.

Záchranný výzkum ve Slavkově byl vyvolán výstavbou nového areálu a.s. Cutisin. Stávající provozy firmy se nacházejí na V okraji města, na nízké terase (asi 210 m n.m.) obtékané z J říčkou Litavou. Nově budovaný areál o rozloze cca 10 ha navazuje z V strany, ze Z je vymezen opuštěnou jámou hliníku. V těchto místech terasa lalokovitě vybíhá k říčnímu toku a je oproti okolnímu terénu mírně vyvýšená. Podložní vrstvy tvořené jílem jsou překryty výraznou návějí sprašových hlín, na nichž se vytvořila patrně černozemní vrstva, podstatě přetvořená dlouhodobým pravěkým osídlením v kulturní vrstvu místy mocnou více než 1 m. Ideální dispozice lokality, navíc od S zaštítěná výrazným návrším Urban (361 m), byla příčinou několikanásobného osídlení. Dokládá to dřívější nález dvou kostrových hrobů šňůrové kultury v původním areálu Cutisinu (výzkum provedla D. Šaurová), nálezy hrobů se zvoncovitými poháry v hliníku (výzkum A. Medunové-Benešové) a především výsledky záchranného výzkumu, o nichž pojednává předložený příspěvek.

Stavební akce nebyla řádně připomínkována a až v plném běhu stavebních prací byl nahlášen nález lidských kostí (8.4.). Následný záchranný výzkum se již jen mohl přizpůsobovat průběhu velmi intenzivních zemních úprav a stavebních činností. Zpočátku byl většinou omezen jen na výzkum a dokumentaci porušených objektů ve výkopech kanalizací, inženýrských sítí a v základových patkách výrobních hal, posléze se podařilo prosadit plošný výzkum v místech nejvíce ohrožených stavební činností. V J části staveniště byla prozkoumána takto plocha I o rozměrech 95 x 12 m, v S části pak plocha II o rozměrech 150 x 8 - 16 m.

Celkem bylo při tomto záchranném výzkumu prozkoumáno či alespoň ovzorkováno 207 objektů a 2 hroby. Nejstarší osídlení terasy představují 2 objekty s lineární kulturou mladší doby kamenné, 5 sídlištních objektů s keramikou zvoncovitých pohárů souvisí s hroby v blízkém hliníku. Dva kostrové hroby patří protoúnětické kultuře. Intenzivní osídlení přetrvávalo patrně po většinu doby bronzové - vedle několika objektů věteřovské kultury (jeden s pohřbem dítěte) a přibližně desítky s nálezy středodunajské mohylové kultury, patří většina z více než půl stovky objektů z doby bronzové do starší velatické fáze středodunajských popelnicových polí. Tyto objekty byly situovány většinou v S části staveniště. Za zmínku stojí fragmenty z keramické pícky či krbu s dutou podstavou a s bohatou plastickou výzdobou, pocházející ze zásobní jámy ze závěru mohylového či z počátku popelnicového úseku vývoje. Horákovské osídlení ze starší doby železné patřilo k intenzivnějším. Jeho doklady jsme nacházeli na celé ploše staveniště a náleží mu více než 50

prozkoumaných chat a objektů. Doklady laténského osídlení jsme zachytili v 15 objektech, za zmínku stojí kolkovaná keramika ze staršího úseku vývoje a dva mlýnské kameny, bohužel bez nálezových okolností. Stopy osídlení v době římské potvrzují dvě chaty, jedna patrně z druhé poloviny 2. stol., druhá je evidentně mladší. Doba hradištní je zastoupena 2 objekty ze střední doby hradištní, mladohradištní úsek vývoje reprezentuje 12 většinou zásobních jam. V poslední fázi výzkumu se při výkopu vodovodní přípojky ze stávajícího areálu zjistil větší počet hrobů situovaných většinou V - Z a v dřevěných rakvích, které patrně souvisí s novokřtěneckým dvorem, který se doposud nepodařilo lokalizovat.

Pavla Enderová, ÚAPP Brno

Resumé:

Slavkov (Bez. Vyškov). Betriebsareal Cutisin. Neolithikum, Äeneolithikum, Bronzezeit, Eisenzeit, Römische Kaiserzeit, Mittelalter, Neuzeit Siedlung, Gräberfeld. Rettungsgrabung.

VYŠKOV (okr. Brno-venkov)

Záchranný výzkum na trase plynovodu Brno-Vyškov.

V měsících dubnu 1993 až dubnu 1994 provedl ÚAPP Brno záchranný archeologický výzkum při obnově trasy plynovodu Brno - Vyškov na Moravě. Výzkum probíhal zároveň s postupem stavebních prací. Nejprve byl vždy proveden průzkum stavebního pásu těsně po skrývce ornice. Ta však většinou nebyla z archeologického hlediska provedena důsledně a až na ojedinělé případy nebyly narušené situace zřetelné. Proto byly archeologické objekty z větší části dokumentovány až v profilech po prorýhování. K jejich většímu poškození však nedocházelo, protože v nejvíce exponovaných polohách byl výkop prováděn přímo v rýze pro původní potrubí, které bylo vzápětí demontováno. Během výzkumu bylo prozkoumáno nebo ovzorkováno, zdokumentováno a zaměřeno více než 70 většinou sídlištních objektů v 15 polohách.

1. Podolí I - trať Nad paloukem - bod vymezený na ZM 1:50000, listu 24-43 Šlapanice, souřadnicemi 80 (mm od Z s.č.) : 354 (mm od J s.č.). V této trati bylo zdokumentováno celkem 10 objektů, náležejících převážně kulturám s lineární keramikou a únětické. K nejzajímavějším nálezům z této polohy náleží hrob únětické kultury s kamenným obložením a milodary, uložený v sídlištní zásobnicové jámě a dále sídelní objekt z doby stěhování národů, který obsahoval kromě početného souboru keramiky a zvířecích kostí také kostěný hřeben.

2. Podolí II - trať Kandie 2 - bod vymezený na ZM 1:50000, listu 24-43 Šlapanice, souřadnicemi 69 : 356. Zde byly narušeny dva objekty, z nichž se vzorkováním nepodařilo získat žádný datovací materiál.

3. Podolí III - trať Kandie 1 - bod vymezený na ZM 1:50000, listu 24-43 Šlapanice, souřadnicemi 60 : 354. V této poloze byl ovzorkován jeden sídlištní objekt, náležející velatické fázi kultury středodunajských popelnicových polí.

4. Podolí IV - trať Vysoudilky - bod vymezený na ZM 1:50000, listu 24-43 Šlapanice, souřadnicemi 94 : 359. Zde bylo rýhou pro plynovod porušeno celkem 5 objektů, z nichž 2 byly bez nálezů a 3 lze datovat do slovanského mladohradištního období.

5. Velatice - trať Vinohrádky - bod vymezený na ZM 1:50000, listu 24-43 Šlapanice, souřadnicemi 126 : 368. V této poloze bylo zdokumentováno celkem 5 objektů, z nichž dva

lze datovat do mladší a pozdní doby bronzové a další dva pouze rámcově do pravěku. Jeden objekt neobsahoval žádné nálezy.

6. Tvarožná - trať Pod kopci - bod vymezený na ZM 1:50000, listu 24-43 Šlapanice, souřadnicemi 140 : 368. V této trati bylo zdokumentováno celkem 21 objektů, z nichž 5 náleželo kultuře s lineární keramikou, 3 kultuře horákovské a jeden římskému období. Ostatní objekty byly buď bez nálezů, nebo se je podařilo datovat pouze rámcově do pravěku. K nejzajímavějším patří nález poměrně dobře dochované keramické vypalovací pece z římského období.

7. Tvarožná - lokalita Tvarožná I (Geislerová-Vitula 1985, 489). V této poloze, kterou procházela jedna z odboček hlavního plynovodního řádu, prozkoumali pracovníci Muzea Vyškovska pod vedením B. Mikulkové sídlištní objekt únětické kultury s lidskými kosterními pozůstatky (další podrobnosti viz článek B. Mikulkové).

8. Královopolské Vážany - trať Široká - v linii stavby mezi body vymezenými na ZM 1:10000, listu 24-41-24, souřadnicemi 93 : 179, 102 : 185. Zde byly rýhou narušeny tři archeologické objekty, datované do mladší doby bronzové. Tyto objekty však byly stavbaři zahrnuty dříve, než mohly být zdokumentovány.

9. Habrovany - pravý břeh Habrovanského potoka - v linii mezi body vymezenými na ZM 1:10000, listu 24-41-24, souřadnicemi 130 : 204, 153 : 219. V této poloze bylo zdokumentováno celkem 5 objektů, datovaných do mladší doby bronzové.

10. Komořany - trať Pod štrekou - v bodě vymezeném na ZM 1:10000, listu 24-41-24, souřadnicemi 284 : 303. V uvedeném prostoru byly rýhou narušeny dva kostrové hroby. Kostry spočívaly v natažené poloze na zádech, ve směru SV-JZ, hlavou k JZ. Vzhledem k tomu, že půda byla silně zmrzlá, nemohl být proveden jejich důsledný výzkum a části nepříliš dobře dochovaných skeletů byly po zběžné dokumentaci pouze vylámány z profilu. Přesto však lze s jistotou konstatovat, že pohřbení neměli u sebe žádné milodary. Proto ani nelze hroby blíže datovat.

11. Tučapy - pravý břeh potoka Rakovce - v bodě vymezeném na ZM 1:10000, listu 24-41-24, souřadnicemi 394 : 343. V této poloze byl zdokumentován jeden objekt z laténského období.

12. Drnovice I - trať U silnice - levý břeh Lulečského potoka - v bodě vymezeném na ZM 1:10000, listu 24-41-20, souřadnicemi 204 : 315. V uvedeném bodě byl zdokumentován jeden sídlištní objekt ze slovanského středohradištního období.

13. Drnovice II - trať Za humny - v bodě vymezeném na ZM 1:50000, listu 24-41 Vyškov, souřadnicemi 431 : 167. V této poloze byly zjištěny nevýrazné stopy osídlení, datovaného pouze rámcově do pravěku.

14. Drnovice III - mezi potokem Drnovkou a silnicí Vyškov-Drnovice - v linii stavby mezi body vymezenými na mapě ZM 1:50000, listu 24-41 Vyškov, souřadnicemi 435 : 172, 441 : 180. Při výzkumu, který byl prováděn ve spolupráci s B. Mikulkovou a pracovníky Muzea Vyškovska, bylo v této poloze prozkoumáno celkem 7 objektů, datovaných do laténského a římského období. Jeden objekt byl bez materiálu. Z nálezů stojí za zmínku poměrně velká část terry sigillaty z římského období.

15. Vyškov - trať Letní pole - za nemocnicí - v linii stavby mezi body vymezenými na ZM 1:50000, listu 24-41 Vyškov, souřadnicemi 448 : 187, 456 : 192. V této trati bylo ve spolupráci s B. Mikulkovou a pracovníky Muzea Vyškovska prozkoumáno celkem 8 objektů,

datovaných do laténského a římského období. V podorniční vrstvě se ojediněle vyskytly i střepy neolitické a eneolitické. Za zmínku zde stojí nález železného kopí z doby římské.

Petr Vitula, ÚAPP Brno

Literatura

Geislerová, K. - Vitula, P. 1985: Únětické sídliště a pohřebiště u Tvarožné, AR XXXVII, 489 - 501.

Resumé:

Rettungsgrabungen an der Gasleitungstrasse Brno-Vyškov. Von April 1993 bis April 1994 führte das IAD Brno Rettungsgrabungen an der genannten Gasleitungstrasse durch. Im Verlauf dieser Aktion dokumentierte man mehr als 70 Objekte in 15 Lokalitäten - vorwiegend Siedlungen.

1. Podolí I - Flur Nad paloukem: Siedlung mit Funden der Linearkeramik und Únětice-Kultur, neben solchen völkerwanderungszeitlichen.

2. Podolí II - Flur Kandie 1: Spuren alter, nicht näher datierbarer Besiedlung.

3. Podolí III - Flur Kandie 2: Siedlung der Velatice-Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur.

4. Podolí IV - Flur Vysoudilky: Siedlung der jüngeren slawischen Burgwallzeit.

5. Velatice - Flur Vinohrádky: Siedlung der Velatice- und Podolí-Phase der mitteldonauländischen Urnenfelderkultur.

6. Tvarožná - Flur Pod kopci: Siedlung mit Funden der Linearkeramik, der Horákov-Kultur und der römischen Kaiserzeit.

7. Tvarožná - Lokalität Tvarožná I (s. Geislerová-Vitula 1985, 489): Siedlungsobjekt der Únětice-Kultur mit menschlichen Skelettresten (s. Aufsatz von B. Mikulková).

8. Královopolské Vážany - Flur Široká: jungbronzezeitliche Siedlung.

9. Habrovany - rechtes Ufer des Habrovanský - Baches: jungbronzezeitliche Siedlung.

10. Komořany - Flur Pod štrekou: Untersuchung zweier beigabenloser Skelettbestattungen in gestreckter Rückenlage, undatierbar.

11. Tučapy - rechtes Ufer des Rakovec-Baches: laténezeitliche Siedlung.

12. Drnovice I - Flur U silnice: Siedlung der mittleren slawischen Burgwallzeit.

13. Drnovice II - Flur Za humny: untypische urgeschichtliche Siedlungsspuren.

14. Drnovice III - Raum zwischen dem Drnovka-Bach und der Straße Vyškov-Drnovice: laténe- und kaiserzeitliche Siedlung.

15. Vyškov - Flur Letní pole: laténe- und kaiserzeitliche Siedlung, schwache neo- und äneolithische Siedlungsspuren.

SPECIÁLNÍ METODY

GEOPHYSIKALISCHE PROSPEKTION UND ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN IN DER KATHARINKIRCHE FROHNLEITEN (STEIERMARK)

Gerald Fuchs, Vladimír Hašek, Josef Unger

Die Marktgemeinde Frohleiten, malerisch auf einer ins Murtal ragenden Schotterterrasse, ca 30 Kilometer nördlich von Graz gelegen, zeigt jedem Besucher durch die Vielzahl an mittelalterlicher Bausubstanz, daß sie, bedingt durch die verkehrstechnisch außerordentlich günstige Lage-das Murtal wurde bereits zur Römerzeit als Nord-Südverbindung genützt aus historischer Sicht sehr viel zu bieten hat.

Die Katharinenkirche (Abb. 1) wird erstmals in einer Urkunde vom 6. Juli 1306 in Zusammenhang mit der Gründung des Marktes genannt (Pickl 1956, 239-260), es darf daher wohl angenommen werden, daß es sich um eines der ältesten Gebäude in Frohnleiten handelt. Ein Brand im Jahre 1528 vernichtete den Tabor, ein weiteres Datum also, welches es durch eine genauere Untersuchung zu überprüfen galt. 1625/26 wurde die St. Sebastian- und St. Rochuskapelle an der Nordseite der Kirche von Peter Franz Carlon angebaut. Die südliche Seitenkapelle der Rosenkranzbruderschaft entstand 1643 (Pickl 1956). In der Mitte des 17. Jahrhunderts wurden umfangreiche Renovierungsarbeiten vorgenommen, wobei auch der Turm seine endgültige Form erhielt. 1786/88 schließlich wurde die Kirche im Zuge der josephinischen Reformen profaniert und in der Folge zu einem Wohnhaus umgebaut; diesen Zweck erfüllte das Gebäude bis ins Jahre 1993.

Im Zusammenhang mit der geplanten Sanierung der Katharinenkirche wurde die Firma ARGIS (Archäologie und Geodaten Service in Graz) seitens der Marktgemeinde Frohnleiten mit der archäologischen Erforschung des Gebäudes beauftragt, welche in der Zeit von Februar bis Juli 1994 durchgeführt wurde.

Ausgehend von zwei ganz konkreten Fragestellungen, einerseits nämlich ob ein Vorgängerbau zur Kirche nachweisbar ist, andererseits, ob der Turm ursprünglich zur Kirche gehört hatte, oder ob es sich dabei um einen Wehrturm handelt, der erst später in der Gebäudekomplex eingefügt wurde, begannen bereits im Jahre 1993 geophysikalische Untersuchungen, die von der Firma Geofyzika in Brünn.

Die Messungen erfaßten den gesamten zugänglichen Innenbereich der Kirche und ein Areal außerhalb in der Umgebung des Turmes; gerade hier galt es zu überprüfen, ob die älteste Wehrmauer des Marktes an der ursprünglich vermuteten Westmauer der frühgotischen Kirche anschließt oder nicht.

Die Methode der Untersuchungen wurde auf die zu erwartenden Befunde abgestimmt, wie den Nachweis von Mauerfundamenten, Bauschutt, Gräbern und Grüften. Im speziellen Fall ergaben sich folgende konkrete Fragestellungen:

1) Eventueller Nachweis einer frühgotischen und einer spätgotischen Bauphase und die Feststellung neuzeitlicher Einbauten;

2) Die Lage der urkundlich überlieferten Gruft und weiterer Gräber;

3) Lage und Verauf rezenter Einbauten, v.a. Kanal und Wasserleitungen;

4) Wichtige Ansatzpunkte für archäologische Grabungen sollten erkennbar sein.

Abb. 1.: Frohleiten (Steiermark). Katharinenkirche von N (oben)

Abb. 2.: Frohleiten (Steiermark). Die Grabungen im Chorbereich (unten)

Im Gebäude wurden fünf Abschnitte mit einer Fläche von ca 171 m^2 mit Hilfe der elektromagnetischen Dipolprofilierung (DEMP) gemessen, dabei wurde das Digitalgerät EM-38 der Fa. Geonics Limited Inc., Kanada, verwendet. Für die Feststellung des Reliefs der Felssohle und tiefer, insbesonderer nicht leitfähiger, Inhomogenitäten kam das Gerät DIKO der Fa. Geofyzika, Brno, zum Einsatz.

Die mit der DEMP-Methode (Tiefenbereich bis 1,5 m) erfaßten Daten für die Scheinleitfähigkeit ($_{zd}$) wurden in Werte für den spezifischen Widerstand (ρ_{DEMP}) umgerechnet und für je eine der beiden Profilrichtungen in Isolinienplänen (Abb. 3,4) dargestellt, es ergibt sich eine relativ gute Korrelation. Linear angeordnete Bereiche mit erhöhtem spezifischem Widerstand können als Mauerfundamente interpretiert werden, größere Flächen dagegen werden eher als massivere Ansammlungen von Bauschutt zu deuten sein. Die mit Bauschutt verfüllte Gruft zeigt analoge Verhältnisse. Linear verlaufende Bereiche mit erhöhtem Widerstand werden auch vom Ingenieurnetz (Kanal, Wasserleitung) hervorgerufen.

Nach Auswertung der Meßdaten und ihrer graphischen Darstellung in Isolinienplänen (Abb. 3,4) wurde versucht, die markanten Anomalien zu interpretieren. Im Chorbereich wurden zwei lineare Bereiche mit erhöhten Werten der spezifischen Scheinwiderstände erfaßt, die nach den Grabungsergebnissen den frühgotischen und spätgotischen Chorfundamenten entsprechen. Die Gruft des Balthasar Tillipaul, eines Frohnleitner Marktrichters (1673-76), entspricht exakt einem Bereich mit erhöhtem Widerstand im Chor, der eine Ausdehnung von ca 2 x 1,5 m aufweist.

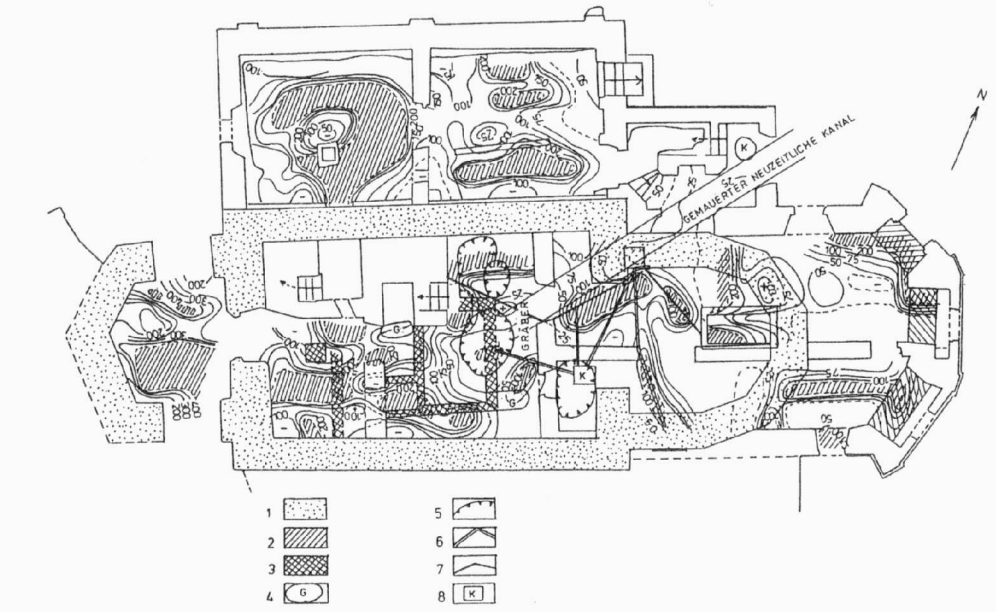
Im Langhaus der Kirche, vor allem im heutigen Innenhof, ist die geophysikalische Situation etwas komplizierter. Umfangreiche neuzeitliche Einbauten sind durch Streifen von erhöhtem spezifischem Widerstand gekennzeichnet (Abb. 3,4), wobei alle diese Strukturen sehr gut in den Meßergebnissen zum Ausdruck kommen.

Im Innerren des Turmes und in der nördlichen Seitenkapelle wurden keine Grabungen durchgeführt; nach den geophysikalischen Meßergebnissen ist anzunehmen, daß in beiden Bereichen mächtigere Bauschuttschichten liegen. Eine kreisförmige Anomalie im westlichen Kellerraum der Kappele nahe dem Pfeiler könnte auf ein Grab hinweisen. Schmälere Zonen erhöhten Widerstandes an der Ostseite werden vielleicht durch das Ingeniernetz verursacht.

Die Messungen mit der DEMP-Methode nördlich außerhalb der Kirche deuten möglicherweise auf den Verlauf der ältesten Stadtmauer hin.

Die Ergebnisse der geophysikalischen Messungen ließen trotz beträchtlicher Auswirkungen von Störfaktoren, vor allem das Ingenieurnetz, Fundamentreste aus verschiedenen Bauphasen, wie die Lage der früh- und spätgotischen Chorfundamente, der Gruft und weitere markante Anomalien erkennen. In anderen Abschnitten wurden neuzeitliche Gruben festgestellt. Die Grabungen haben die Ergebnisse der geophysikalischen Messungen bestätigt. Die methodische Kombination geophysikalischer Messungen mit nachfolgenden archäologischen Grabungen erwies sich in diesem Fall als eine optimale und zweckmäßige Vorgangsweise.

Um der historischen Bedeutung des Gebäudes Rechnung zu tragen, wurde die Methode der Schichtgrabung gewählt, welche wohl besonders dazu angetan ist, verschiedene, an ein und demselben Ort geschehene, bauliche Veränderungen in sowohl absolut- als auch relativchronologischer Hinsicht zu analysieren.

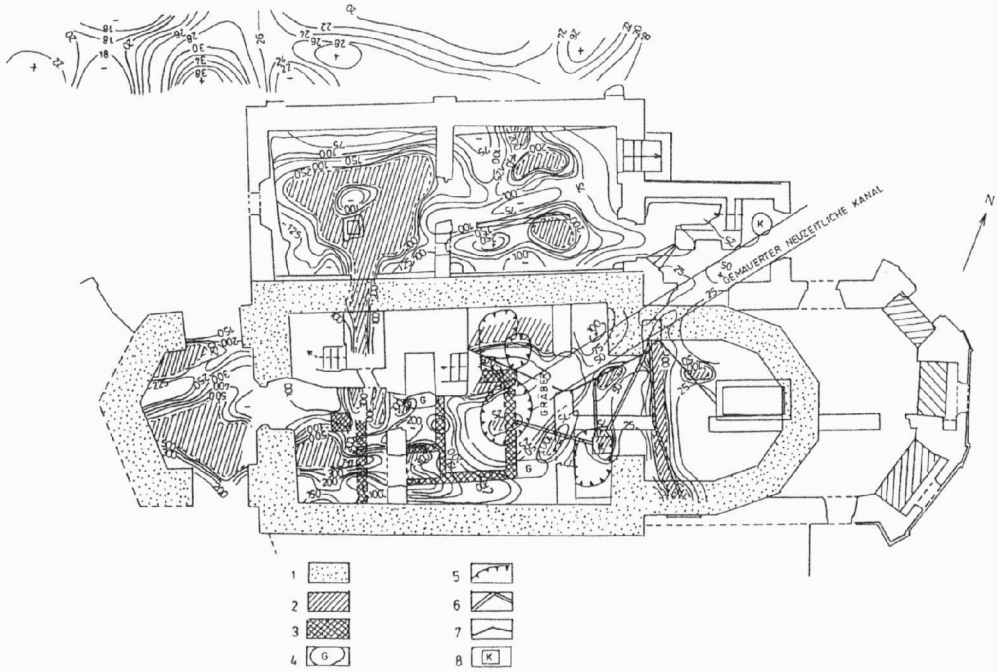
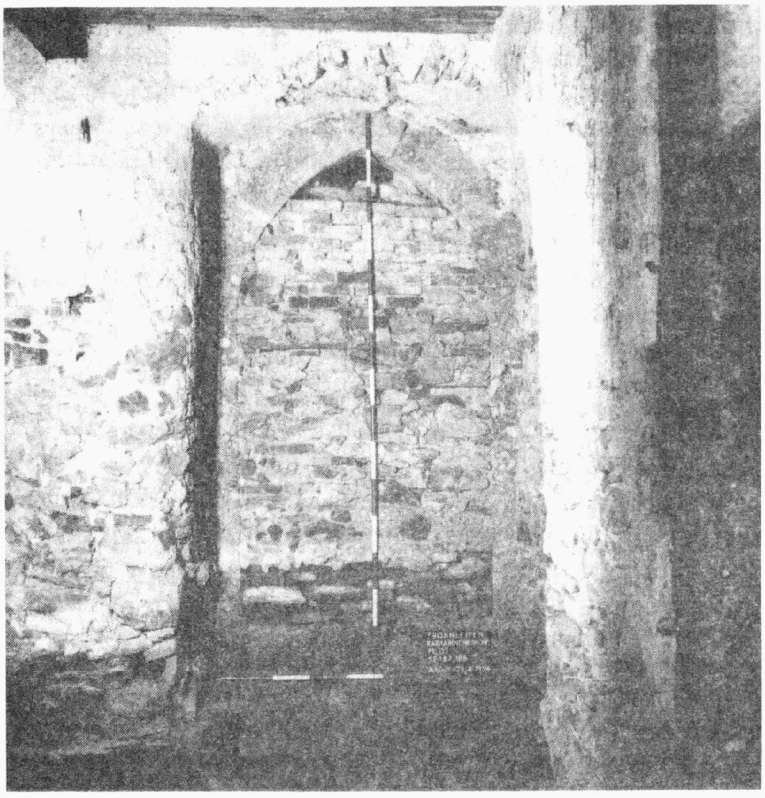

Abb. 3.: Frohleiten (Steiermark). Isolinienplan (ρ_{DEMP}, Paralel profil). 1 - frühgotisches Bau, 2. u. 3. - jüngere Bauphasen, 4 - Gräber, 5 - Gruben, 6 - Kanalrohren, 7 - Wasserleitung, 8 - Kanal. (oben)

Abb. 4.: Frohleiten (Steiermark). Isolinienplan (ρ_{DEMP}, Senkrechtprofil). (unten)

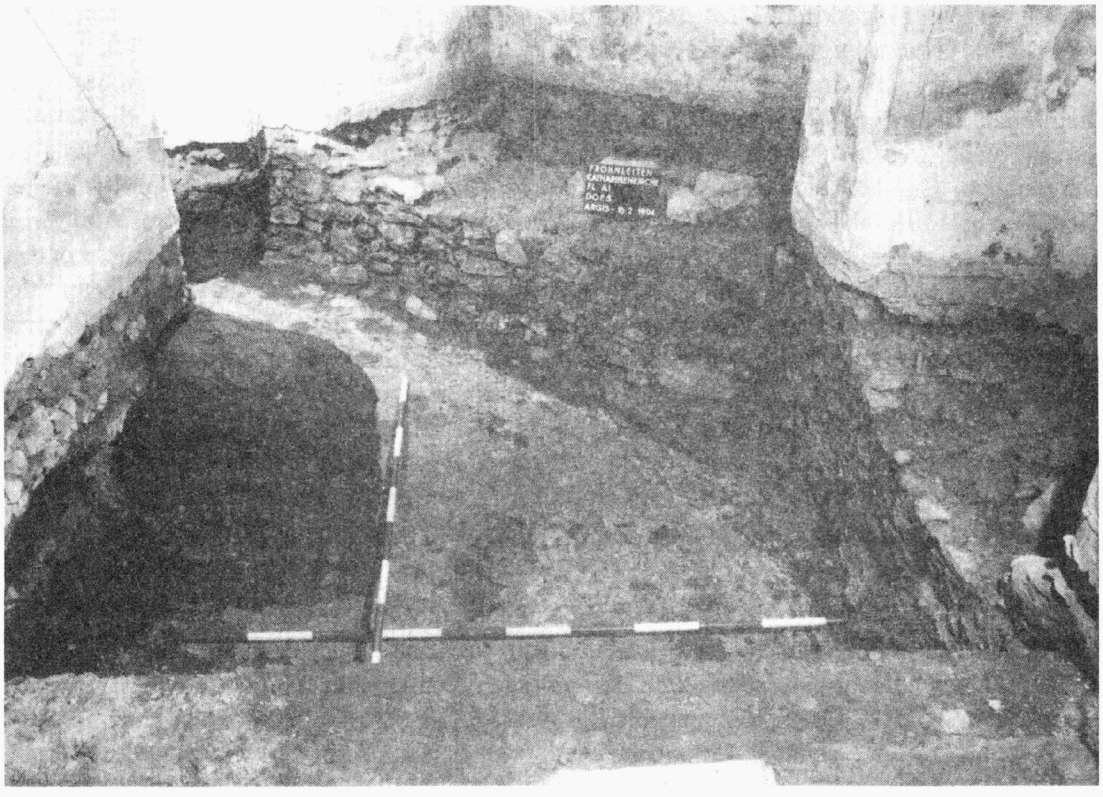

Abb. 5.: Frohleiten (Steiermark). Zugang zum Langhaus (oben)

Abb. 6.: Frohleiten (Steiermark). Abwasser und Schickergruben (unten)

Sehr bald nach dem Start der Grabungen im Chorbereich tauchten, nach Abnahme zahlreicher neuzeitlicher Schutt- und Bodenhorizonte, die ersten Baubefunde auf. Die mit Sicherheit im Zusammenhang mit der Profanierung der Kirche geschehene Verlegung der Chormauern an die Außenseite der Strebepfeiler des 5/8 - Chores, welche dem Objekt sein prägnantes Aussehen verleiht, wurde im Fundamentbereich im Inneren des Chores sichtbar (Abb. 2).

Die Fundamente der abgerissenen Chormauern zwischen den ehmals außenliegenden Strebepfeilern stehen mit den Fundamenten der Strebepfeiler und den Fundamenten des spätgotischen Langhauses im direkten Mauerverbund.

Deutlich wurde eine für die Gotik nicht ganz ungewöhnliche Abweichung in der Maß- und Winkelgenauigkeit des aus teilweise sehr mächtigen Geröllen und Bruchsteinen errichteten Mörtelfundaments im Vergleich zum Aufgehenden. Ungefähr zur selben Zeit, also ziemlich am Beginn der Grabung tauchten auch die Reste eines Vorgängerbaus auf. Etwa 4 Meter westlich vom spätgotischen Chor konnten Reste eines polygonalen Chorschlusses freigelegt werden, die sich durch einen unterschiedlichen Grundriß und das Fehlen von Strebepfeilern von diesem deutlich unterschieden. Die gemörtelte Bruchsteinmauer dieser Bauphase ist im Durchschnitt 1,2 Meter breit und liegt auf einem Fundament bestehend aus Bruchsteinen und Geröllen ohne Mörtelbindung auf.

Abgesehen von Schichten und Bodenniveaus konnten im Laufe der Zeit immer mehr Details als diesem Vorgängerbau gehörig interpretiert werden und nach Abschluß der Grabung, jedoch vor einer genauen Auswertung der Funde kann dieser wie folgt beschrieben werden (Abb. 3) : wohl markantestes Detail dieser, mit dem Turm im direkten Mauerverband stehenden Vorgängerkirche, ist der im Bereich der Südostalpen äußerst seltene 7/12-Chorschluß. Nur wenige Beispiele wie die Stiftskirche in Lilienfeld (Brucher 1990, 17), die Liechtensteinkapelle in Seckau (Brucher 1990, 66-67, 106) sowie die Stifskirche in St. Lambrecht (Brucher 1990, 116-120), die alle aus der Zeit zwischen 1250 und 1350 stammen, lassen sich, was den Chorschluß betrifft, mit unserem Vorgängerbau in Frohnleiten vergleichen. Gut läßt sich somit der Bau der Kirche in Zeit vor der ersten urkundlichen Erwähnung 1306, also ins ausgehende 13. Jh. datieren. Der westliche Chorabschluß wird durch zwei gegenüberliegende Mauerzungen, wohl Fundamente eines Triumphbogens, gebildet, die Maueren des Langhauses sind mit denen des Nachfolgebaus identisch und der Turm, der ehemals für einen Wehrturm im Zusammenhang mit der Stadtbefestigung gehalten worden war (Kafka 1974, 44-46), gehört eindeutig zur frühgotischen Bausubstanz, hatte ursprünglich zwei Eingänge einen im Norden, einen im Süden, sowie einen nunmehr abgeauerten Zugang zum Langhaus an der Ostseite (Abb. 5). Die aufgehenden Mauern der frühgotischen Bausubstanz sind im Turmbereich nach bis in eine Höhe von ca 10 Metern erhalten. Es ergibt sich also ein unerwartet großer Grundriß mit etwa 26 Metern Länge und 11 Metern Breite, was für ein Gebäude aus der Zeit um 1300 als durchaus beachtlich angesehen werden kann.

Einige erwähnenswerte Befunde kamen außerdem noch zutage: Wie erwartet tauchten im Bereich des Kirchenschiffs auch Bestattungen, insgesamt 8 an der Zahl, auf, die jedoch stratigraphisch eindeutig ausschließlich der Zeit nach dem Umbau, also der etwas erweiterten Kirche mit dem 5/8 - Chorschluß zuzuordnen sind. Die Skelettreste wurden dokumentiert und verlagert und für eine genaue anthropologische Untersuchung vorbereitet. Beifunde wie Holz-Textil- und Lederreste wurden aus konservatorischen Gründen entnommen und tiefgekühlt. Die Bestattung im Kircheninneren blieb stets ein Privileg prominenter Persönlichkeiten und im Falle des in der Kirchengruft Bestatteten konnte sogar eine Namenszuweisung erfolgen. Es

handelt sich nämlich um den Kirchenprobst und Marktrichter Balthasar Tillipaul (Pickl 1956, 259), der, wie berichtet wird, die eingangs erwähnte Renovierung der Kirche und den Umbau des Turms in den 70 er- Jahren des 17. Jhs. verwirklichen konnte und der am 2. März 1686 in der Gruft der Katharinenkirche beigesetzt worden ist. Der zugehörige Grabstein befindet sich heute im benachbarten Servitenkloster. Bei seinen Bestattung in der damals bereits mit Erde verfüllten Gruft kamen Skelettreste von weiteren rund 10 Individuen zum Vorschein, eine Nachricht, welche sich sehr gut mit den Befunden der jüngsten Grabungen deckt.

Abschließend erwähnt seien einige bereits aus der Zeit der profanen Nutzung der Kirche, also aus der Zeit nach 1788 stammenden Abwasser- und Sickergruben, welche im Bereich des Kirchenschiffs, den Kirchenboden durchschlagend, gemeinsam mit zahlreichen anderen neuzeitlichen Veränderungen bis in den sterilen, anstehenden Schotter eingetieft waren (Abb. 6). Durch das rege Interesse der Marktgemeinde Frohnleiten an ihrer historischen Bausubstanz konnte auch eine Aufarbeitung der zahlreichen Funde, Grabungsdaten und Pläne sichergestellt werden, welche gerade im Gange ist.

Literatur:

Brucher, G. 1990: Gotische Baukunst in Österreich, Salzburg.

Kafka, K. 1974: Wehrkirchen der Steiermark, Wien.

Pickl, O. 1956: Geschichte des Marktes Frohleiten, Graz.

GEOPHYSIKALISCHE METHODEN IN MITTELALTERLICHER ARCHAEOLOGIE

Vladimír Hašek, Markéta Tymonová, Josef Unger

Im Rahmen umfangreicher Forschungstätigkeit bei der Lösung der Entwicklungsfragen in der Menschengesellschaft vom frühem Mittelalter bis zu seinem Gipfelstadium, mag es sich schon um systematische archäologische Forschung oder Rettungsaktionen bei dem Aufbau neuer Kommunikationen, Industrieobjekte, Rekonstruktion städtischer Zentren und um den Aufbau neuer urbanistischen Komplexe hadeln, suchte die tschechische Archäologie in vergangenen Jahren effektivste Wege zur Kennzeichnung eigener Lokalitäten und zu deren Prospektion, welche eigenen Rettungsarbeiten vorhergehen würde, geeignetste Stellen und Objekte für ausführliche archäologische Forschung ermitteln sollten, eventuell vorher die Archäologen auf die Wahl der Methoden von Terrainforschung, bzw. auch die Projektanten auf das Forschreiten der Bauarbeiten bei der Sanierung von historischen Bauten u.ä., aufmerksam machen zu ermöglichen.

Als optimale Lösung dieser Problematik zeigte sich die Komplexdurchsetzung geologischer Methoden und ihrer breiten praktischen Ausnutzung, besonders in der Terrainprospektion.

Mit den Anwendungsmöglichkeiten der Geophysik in verschiedenen Bereichen mittelalterlicher Archäologie begannen sich tschechische Archäologen und

Naturwissenschaftler schon in der ersten Hälfte sechziger Jahren experimentell zu befassen (Valášek in Mašín, Válek 1963). Die Arbeiten vom grösseren Ausmass wurden erst im Jahre 1970 durchgeführt. Es war vor allem in breiteren Masse konzipierte komplexe Forschung des Dorfwüstungs Záblacany bei Uherské Hradiště, wo für diese Zwecke zum erstenmal geoelektrische Methoden angewandt wurden (Bárta 1971) und Messungen, die Anfang seibziger Jahre an der Vorburg Veveří bei Brno (Bernat, Hašek 1973), durchgeführt wurden. Durch Methoden des Widerstandsprofilierung, vertikaler elektrischer Sondierung und flacher Refraktionsseismik wurde die Aufgabe der Lokalisation vorausgesetzter mittelalterlicher Hohlräume und anderer, der Oberfläche nahe gelegenen Unhomogenitäten, gelöst.

Weitere, und das schon systematische archäologeophysikalische Prospektion mittelalterlicher Bauten und Objekte, konzentrierte sich seit 1974 bis in die Gegenwart vor allem auf die Lösung der Fragen betreffend die Forschung städtischer historischer Kerne und kleiner mittelalterlicher Befestigungen, Dorfwüstungen, Sakralbauten, unterirdischer Räume von verschiedenem Charakter (Gänge, Löcher) u.ä.

Es handelte sich hier vorwiegend um die Festlegung von

a) Grösse, Form, Orientierung und Grundrisslage des untersuchten Objektes, bzw. auch seiner Eigenschaften

b) Bauposition in Anbetracht weiterer Objekte, Siedlungen u.a.

c) Verlauf der Meuerwerkrelikte und deren Gliederung

d) perspektiven und vom Gesichtspunkt der Forschung auch negativen Stellen an archäologischer Struktur

e) positiven Abschnitten für das Situieren der Flächenenthüllung und der Sondierung.

Methodik geophysikalischer Arbeiten

Zur Lösung angegebener Typen der Aufgaben wird ein verschiedener Komplex geophysikalischer Methoden angewendet, in der Tschechischen Republik besonders durch geoelektrische Methoden vertreten,m von denen vor allem die DEMP-Methode und die Magnetometrie (Hašek, Měřínský 1991) bei der Messung von vertikalen Gradienten des Feldes. Für die Verfolgung der bei der Oberfläche sich befindlichen Hohlräume werden auch die Mikrogravimetrie und die Radar - Methode beschränkt angewandt, wenn auch diese Messungen sowohl zeitlich (Messung der Belastung) als auch ökonomisch verhältnismässig anspruchsvoll sind.

Die angewandte Hauptmethode ist das Dipol-elektromagnetische Profilierung (DEMP), welche bei der Lösung von folgenden Aufgaben angewandt wird:

1) Kartierung von Fortifikationssystemen (Wälle, Schutzgraber, Schanzen),

2) Verfolgung der Grundmauern bei Steinobjekten, Architekturelementen, Ausmass der Kulturschicht, ausgetiefter Objekte, Keller, Löcher usw.,

3)Lokalisation der Grabstätten, Gräber usw.,

die sich mit ihren Widerstandseigenschaften (erhöhte, erniedrigte Widerstände, bzw. Leitfähigkeiten) von banachbarter Umgebung unterscheiden, die überwiegend von verschiedenen Aufschüttungstypen, lehm-sandigen Erdmassen, Abspül-Erdmassen u.a. gebildet werden.

Die Terrainmessungen werden mit Apparaturen von verschiedenen Tiefeneingriffen und Arbeitsfrequenzen durchgeführt. Es handelt sich vor allem um das Digitalgerät KD-1, das an der Frequenz 9,8 kHz im festen Abstand zwischen dem Sender und Empfänger des Dipols 3,6 m und von der Tiefenreichweite von ca 3-5 m arbeitet (Analogie EM-31 der Firma Geonics Limited Inc.) und DLM EM-38, dessen Frequenz 13,2 kHz, Abstand zwischen Dipolen 1 m, Tiefenreichweite ca 1,5 m bei der ZZ-Polarisation, sind.

Der Messabstand an den Profilen ist vom Charakter der zu lösenden Aufgabe abhängig. Er bewegt sich gewöhnlich im Netz 1 x 1 m, eventuell 2 x 1 m, es ist jedoch nicht einmal das Netz 0,5 x 0,5 m nicht ausgeschlossen.

Die magnetometrische Methode bei der Messung überwiegend vertikaler Gradienten, stellenweise ergänzt und präzisiert die DEMP-Methode. Ihre Aufgabe ist, die Quellen magnetischer Anomalien zu verfolgen, die vor allem von

a) durchgebrannten Lehmen, Brandschichten, Oefen, Fe- Gegenständen, usw. gebildet sind, d.h. von Denkmälern, deren Magnetisation durch Einwirkung des geomagnetischen Feldes in Verhältnissen beträchtlicher Temperatur-veränderungen geformt wurde. Es handelt sich um so genannte thermoremanente Magnetisation, die bei starker Erwärmung der Tonerden und Lehme entstanden ist,

b) Vertiefungen, die sekundär mit dunkleren (fosilen) Lehmen mit organischen Resten, magnetischen Gegenständen u.a. ausgefüllt wurden (Gräben, Siedlungsobjekte, Gräber usw.).,

c) Steinelementen der Mauern aus magnetisch aktiven Gesteinen (Gabro, Ziegel, Granodiorit u.s.).

Eigene Terrainarbeiten wurden mit Hilfe von Magnetometern PM-2 durchgeführt. Der Messungsabstand an den Profilen ist analog wie bei der DEMP-Methode, d.h. 1 x 1 m, 2 x 1 m, bzw. 2 x 2 m.

Die Verarbeitung gemessener Daten von beiden Methoden wird gewöhnlich an PC in Form von Isolinienkarten ρ_{DEMP} (σ_{DEMP}) und Grad T_Z durchgeführt. Einzelne archäologische objekte können in ihnen dargestellt werden und zwar sowohl durch linear orientierte als auch durch annähernd isometrische (positive, negative) Anomalien T_Z, bzw. durch Streifen von erhöhten und erniedrigten spezifischen Widerständen (Scheinleitfähigkeiten). Schematische Auswirkung der untersuchten Objekte in den Ergebnissen angewandter geophysikalischer Methoden ist in der Tabelle Nr. 1 vorgelegt.

Diskussion über praktische Ergebnisse

Im nächsten Teil unseres Beitrages befassen wir uns mit der Präsentation mancher Hauptergebnisse aus der praktischen Applikation angewandter geophysikalischer Methoden bei der Lösung von verschiedenen konkreten Aufgaben aus der Problematik mittelalterlicher Archäologie.

Tabelle 1.: Zeichen einzelner archäologischer Strukturen in Ergebnissen geophysikalischer Arbeiten

Objekt der Forschung	Anomalie T_z		Werte ρ_{DEMP}	
	positive	negative	erhöhte	erniedrigte
I. Ausgetiefte Objekte (Siedlungs-Erzeugnungs objekte)				
- Kulturschicht	x		o	x
- Durchgebrannte Schicht der Lehme	x		x	o
- Ausgebrannte Steine, Öfen	x		x	
II. Fortifikation (Wall, Schanze, Graben)				
- kompakter gestalteteraus gebrannter Lehm	x		x	
- Steinkonstruktion	x	x	x	
- Graben (Ausfüllung)	x	o	x	x
III. Elemente der Steinarchitektur				
- Relikte der Grundmauern (Stein, Ziegel)	x	o	x	
IV. Gänge, Löcher, Grüfte				
- ausgemauert, unausgemauert	o	o	x	
- unverschüttet	o	o	x	
- verschüttet	o	o	o	x

x Hauptindikationen o Nebenindikationen

STÄDTISCHE HISTORISCHE ZENTREN

JIHLAVA, Bezirk Jihlava

Die Zielsetung der, für die Zwecke der rettungsarchäologischen Forschung im historischen Kern von Jihlava realisierten geophysikalischen Arbeiten (Hašek, Mitrenga 1992), war, den Verlauf der Relikte von Grundmauern mittelalterlicher Befestigung (13. bis 15. Jhd.), eventuell auch von weiteren potentialen, nahe der Oberfläche liegenden Unhomogenitäten in ihrer Umgebung, zu verfolgen.

Die Ergebnisse der geophysikalischen Messungen, die in den Isolinienkarten $_{DEMP}$ (Abb. 1) und Grad. T_z (Abb. 2) dargestellt sind, deuteten einen Verlauf von zwei zusammendrehenden, ungleich breiten Stadtmauern an, ungefähr aus der Richtung Nord - Nord - West - Süd - Süd - Ost in West - Nord - West - Süd - Ost - Süd und in den Graben.
. Die Relikte der Mauern können stellenweise beträchtlich gestört, bzw. heruntergetragen werden. Aus der Karte Grad. T_Z (Abb. 2), setyen wir sowohl beträchtlich verschiedenartiges Baumaterial (Stein, Ziegel) voraus, als auch mächtigere Lage der Destruktionsschicht in der Umgebung vom Parkanenmauer. Am östlichen Rand des verarbeiteten Gebietes war nach Ergebnissen der Geophysik eine weitere Kanalstrasse beiläufig in der Richtung Nord - Nord - Ost - Süd - Süd - West (Šedo, Zatloukal 1993), detachieren.

Die Ergebnisse der geophysikalischen Verarbeitung sind im Einklang mit der Forschung.

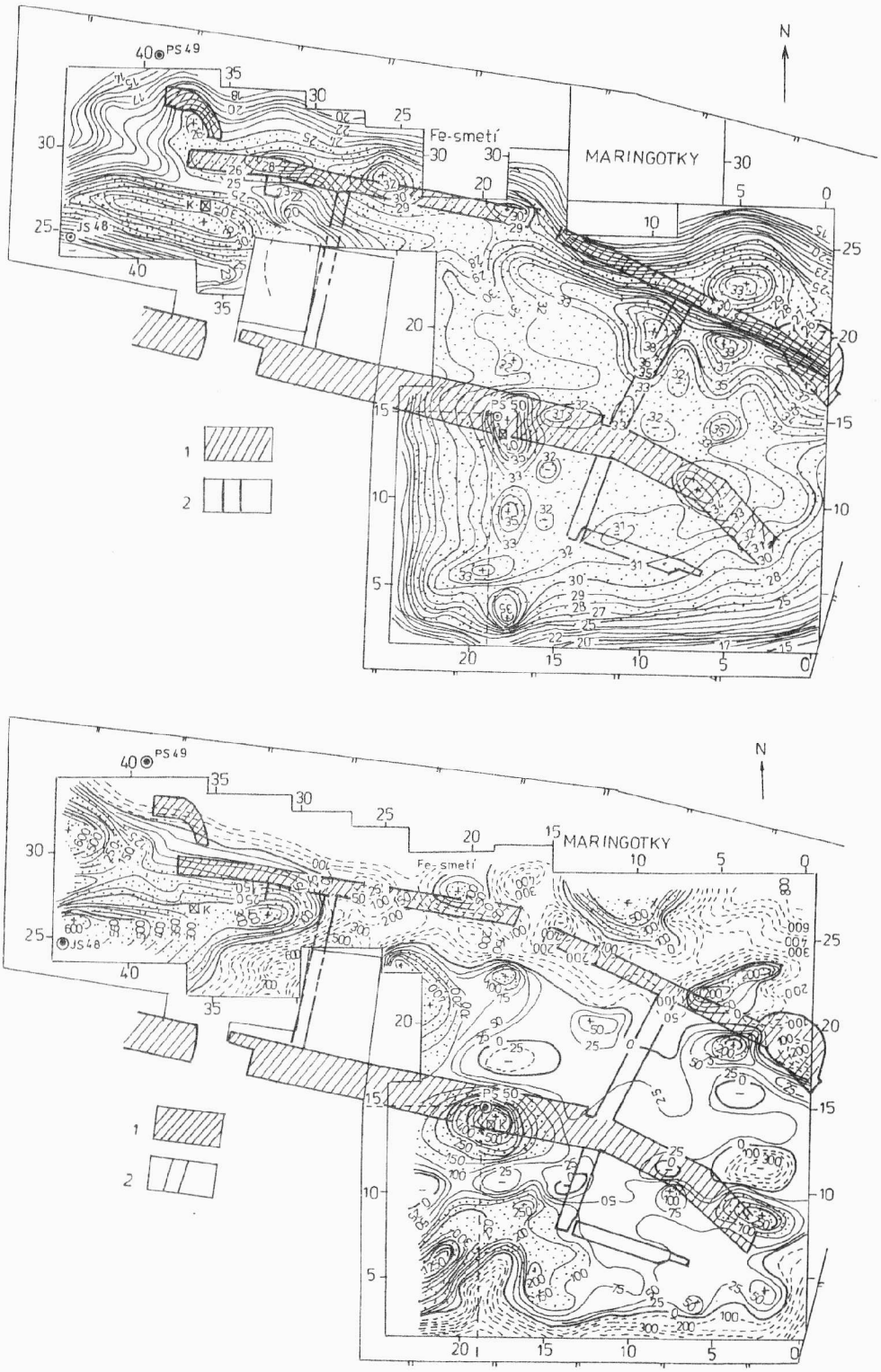
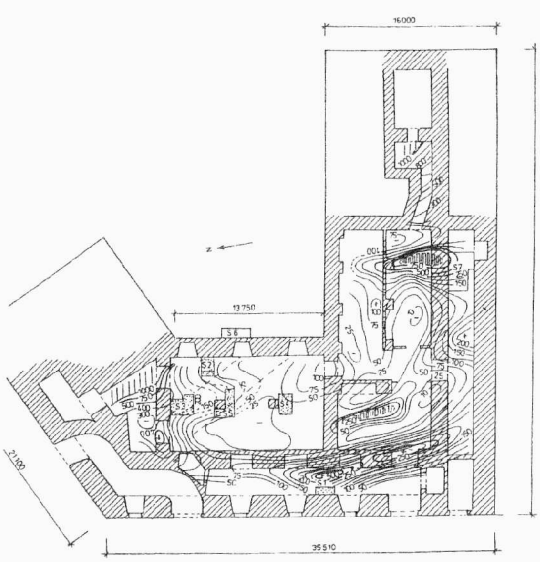

Abb. 1.: Jihlava, Křížová-Strasse: Isolinienkarte ρ_{DEMP} und Ergebnisse archäologischer Forschung (oben)

Abb. 2.: Jihlava, Křížová-Strasse: Grad. Karte T und Ergebnisse archäologischer Forschung: 1 - Lage des freigelegten Mauern, 2 - Lage des Kanals;(unten)

OLOMOUC, Bezirk Olomouc

Im Zusammenhang mit dem Umbau der Souterrainräume des Gebäudes des heimatkundlichen Museums an der Denis-Strasse Nr. 30, befindend sich im hisstorischen Teil von Olomouc, wurde an den erwähnten Stellen experimentelle geophysikalische Messung mit der DEMP-Methode mit Apparaturen von verschiedenen Tiefeneingriffen realisiert, welche als Aufgabe hatte, voraus gesetzte Relikte der älteren Verbauung festzustellen, die dem Aufbau von heutigem Objekt vorherging (Hašek, Bachratý, Tomešek 1993). Das erwähnte Gebäude ist nämlich gerade an der Grenzlinie zweier städtischen Vierteln situiert.

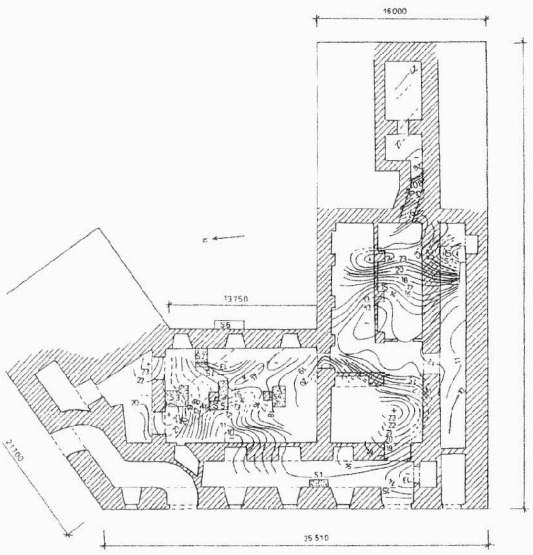

Abb. 3.: Olomouc, Denis-Str.: Isolinienkarte ρ_{DEMP} für h = 1,5 m u. Situierung der Kontrollsonden (links)

Abb. 4.: Olomouc, Denis-Str.: Isolinienkarte ρ_{DEMP} für h = 3 - 5 m u. Situierung der Kontrollsonden (rechts)

Der Westteil der Vorbung und der eigenen mittelalterlichen Stadt, die durch die Stadtmauer Wall getrennt wurden, der gerade unter heutigem Komplex der ursprünglich jesuitischen Bauten durchläuft, die stufenweise von der zweiten Hälfte des 17. Jhd. bis zum Anfang des 18. Jhd. (Tymonová 1993), erbaut wurden.

Aus den Isolinienkarten ρ_{DEMP} (Abb. 3,4) wurde entlang der bestehenden westlichen Umfassungsmauer eine linear orientierte Zone erhöhter Widerstände festgestellt, ungefähr in der Richtung Nord-Nord-West-Süd-Süd-Ost, welche, wie überprüft werde durch die Sonde S - 1, eine kompakte dunkel schwarze Schicht der lehmsandigen Erde mit Steinen bildet, welche wahrscheinlich eine Grabenformation ausfüllt. Das Fundmaterial kann man beiläufig bis in das 13. Jahrhundert datieren, dunkelgraues schwarzes Schüttmaterial hängt mit früh - und spätburgstättischer Kulturschicht zusammen, die hier aus dem Platz der Republik eingreift (Tymonová 1993).

Ein weiterer Linearstreifen der erhöhten spezifischen Widerstände wurde annähernd im mittleren Teil des durch geforschten Areals erfasst. Seine Richtungsorientation ist Süd-West-Süd-Ost (siehe Abb. 3). Durch das archäologische Überprüfen (Sonde S - 5), wurde hier

der Mauerquader lokalisiert, welcher durch die Sonde schräg annähernd in der Richtung Nord-Süd durchging und bis in 40 - 45 cm von gegenwärtiger Oberfläche ausgetreten ist.

Ermittelte Grundmauern wurden von regelmässigen Steinen durch gelb braunes Kalkmörtel gebildet, der in der Tiefe von 60 - 70 cm die Spuren von Durchbrennen zeigte. Dasselbe betraf auch den fortsetzenden Block an der Stelle der Nord-West-Erweiterung (Tymonová 1993).

Im südlichen länglichen Raum an der rechten Seite des Eingangs in Richtung zur Universitätsstrasse wurde ein annähernder Isometriebereich von erhöhten Widerständen erfasst, begleitet von einer mässigen Einsenkung im Fussboden, gebildet von Betonfussbodenplatten. Die archäologische Enthüllung (Sonde S-7), wies unter den Resten der vermorschten und teilweise verbrannten Platten einen ausgemauerten Behälter ca in die Tiefe von 190 cm, nach. Sein Inneres wurde von der Tiefe von 60-70 cm mit schwarzem kompaktem und in der Richtung in die Tiefe schon auch mit schlammigem Lehm mit beträchtlicher Anzahl des keramischen Materials, ausgefüllt, an welches ab Niveau von 50 - 60 cm von der Oberfläche angestossen wurde. Das aus dem Inhal des Behälters erworbene Material kann man in das Ende des 15. bis 17. Jahrhunderts datieren, was seine Lebensdauer nachweist. Die Lage des Behälters bei westlicher Seite vorausgesetzter städtischer Mauer deutet an, dass es sich hier auch früher stehende Bürgerhäuser befinden konnten (Tymonová 1993).

KLEINE MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNGEN

DASKABÁT, Bezirk Olomouc "Zámčisko" (Altschloss)

Geophysikalische, durch Magnetometrie und durch die DEMP-Methode durchgeführte Arbeiten im breiteren Raum mittelalterlicher Befestigung "Zámčisko" (Altschloss), welche sich nordöstlich von der Gemeinde Daskabát befindet, hatten als Ziel, seine Grundrisslage im Zusammenhang mit detailliertem topographischem Kartieren und darauf folgender archäologischer Forschung, zu überprüfen (Hašek, Bachratý, Tomešek 1994).

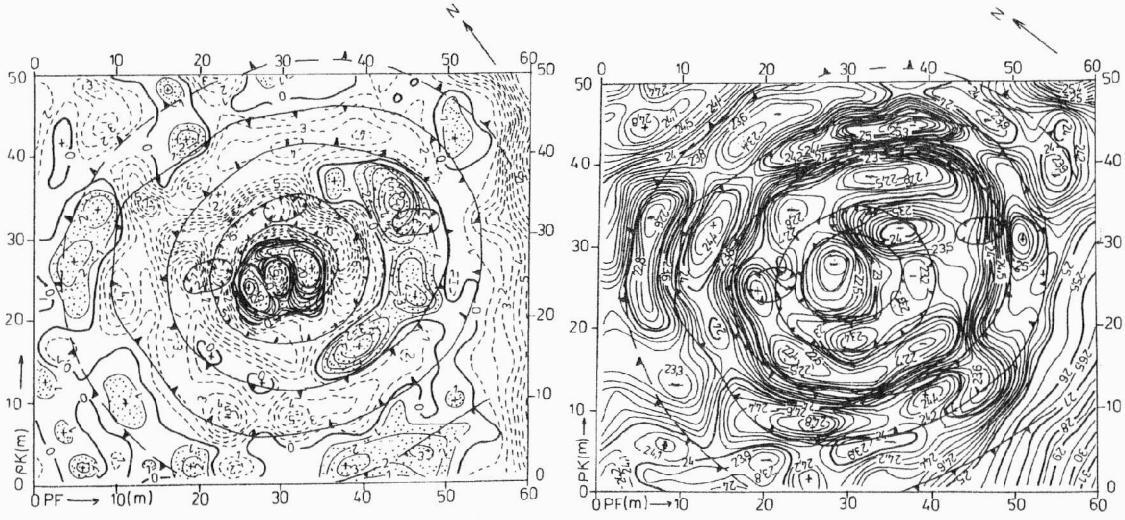

Abb. 5.: Daskabát "Zámčisko" (Altschloss) Bez. Olomouc: Grad. Karte T_Z und interpretierter Grundriss des Hausberges (links)

Abb. 6.: Daskabát "Zámčisko" (Altschloss), Bez. Olomouc: Isolinienkarte ρ_{DEMP} und interpretierter Grundriss des Hausberges (rechts)

Aus den schriftlichen Quellen ist es nicht sicher, ob diese Lokalität die Residenz von Žibřid aus Újezd war, wie in schriftlichen Quellen zum Jahr 1324 (Hosák 1967, 141, Dohnal 1977) angegeben wurde, oder eine Residenz einer adeligen Familie, die sich in den Jahren 1281 und 1283 nach Otěhřiby schrieb, Vorgänger vom heutigen Daskabát. Es ist auch nicht sicher, ob sich an diese Lokalität die Nachricht über wüste Festungsstätte, genannt Hübel, aus dem Jahre 1447, bezieht (Nekuda, Unger 1981, 231).

Aus den Ergebnissen geo-physikalischer Messungen, verarbeitet in Karten Grad. T_Z (Abb. 5) und Isolinien ρ_{DEMP} für h = 3 - 5 m (Abb. 6), in der Kombination mit der Morphologie des Terrains, ist es gelungen. Die wahrscheinliche Grundrisslage des geforschten Objektes zu entdecken, welches auf einem kleineren aufgeschütteten Hügel untergebracht ist.

Das zentrale mässig asymmetrische unter gebrachte wahrscheinlich türmartige Wohngebäude von interpretierten Dimensionen ca 8 x 8 m (man kann auch zwei Objekte von 8 x 4 m und 3 x 4 m nicht ausschliessen); es konnte entwerder aus Holz gebaut werden und es wurde durch Brand (Meuerlehmscholle) untergegangen eventuell auch Stein (Destruktionsschicht?) bzw. aus der Kombination von beiden Baumaterialien sein, was teilweise die Daten von beiden verwendeten Methoden andeuten.

Am Umfang des kann man einen kleineren und flächeren Graben (Durchschnitt ca 14 m, Breite 3 - 3,5 m) detachieren, der jedoch im Relief des Terrains wenig deutlich ist. Der äussere verhältnismässig scharf eingeschnittene und im Terrain markante Graben hat einen Durchschnitt von 28 m und eine Breite von ca 4 - 6 m. Seine grössere Vertiefung und Ausbreitung kann man bei westlichem Rande des durchgemessenen Areals voraussetzen (siehe Abb. 5, 6). Die Körper des inneren und äusseren Walles machen sich beinahe am ganzen seinen Umfang durch charakteristische positive Linear-Anomalien T_Z und durch herabgesetzte Werte von ρ_{DEMP} bemerkbar. An inneren Wall kann man ausser Aufschüttung auch eventuellen Einfluss der Mauerlehmscholle nicht ausschliessen.

DASKABÁT, Bezirk Olomouc "Hügel"

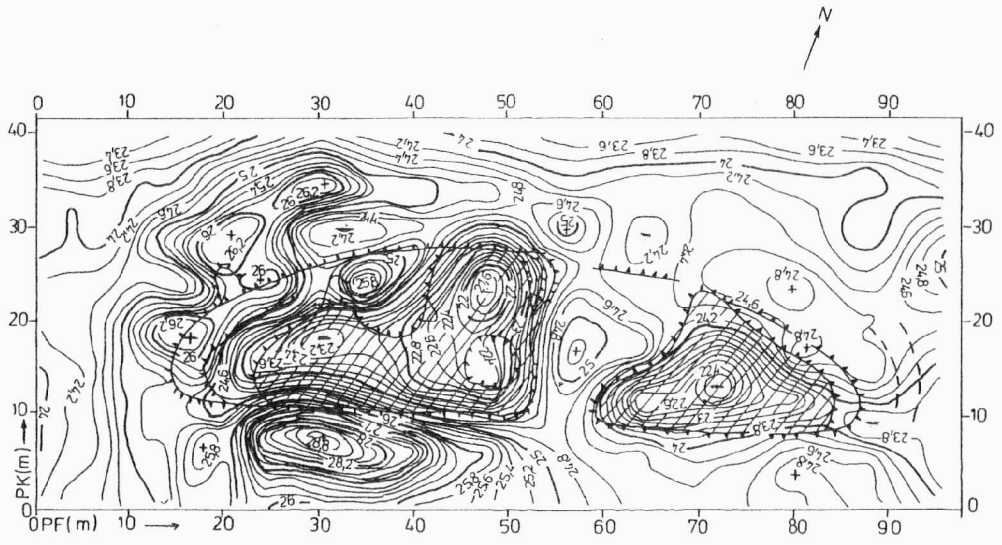
Die geforschte Lokalität befindet sich an der Strecke "Slaný", die nordwestlich von der Gemeinde Daskabát liegt. Ihre Funktion wird man im Zusammenhang mit vorheriger Lokalität lösen können.

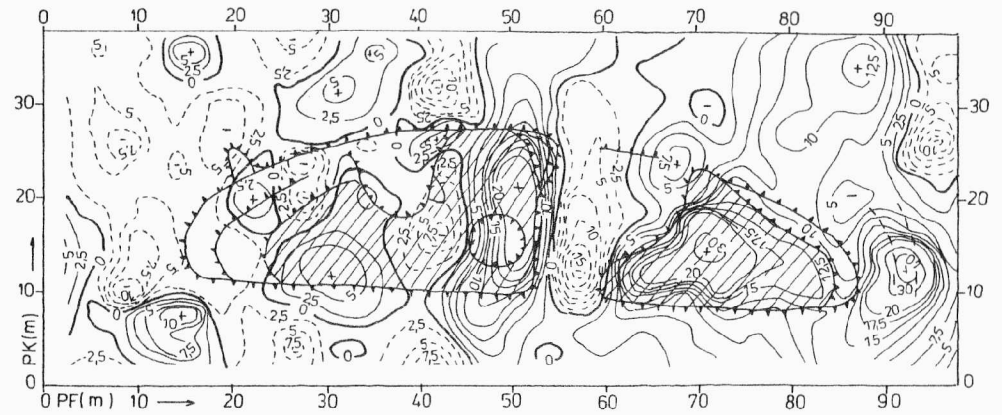
Durch geophysikalische Arbeiten (Hašek, Bachratý, Tomešek 1994a), durch die DEMP- Methoden (Abb. 7) und durch flache vertikale Gradiente (Abb. 8) ist es gelungen, sowohl ihre Lage und Grösse, als auch mögliche Raumordnung von einzelnen Bauelementen (Abb. 9)zu kartieren.

Es handelt sich um die Lokalität von annähernd ovaler Form, welche durch den Umfassungsgraben auf zwei verschiedenartig umfangreiche Arealen aufgeteilt wird. Auf einen grösseren Raum des eigenen Hausbergs an der westliche Seite und kleinere Vorburg aus dem Ostabschnitt des Interessengebietes. Im Sektor des Hausbergs kann man Relikte von zwei bis drei Gebäuden erwarten, die durch Streifen von erniedrigten Leitfähigkeiten und positiven Anomalien T_Z charakterisiert sind.

Bei dem nördlichen Rand der gemessenen Fläche konnte ein weiterer kleinerer Bau, eventuell auch eine Steinmauer stehen, die das ganze Areal von einer Grösse von ca 30 x 20 m umgeben konnte. Im kleineren Sektor der Vorbung von Dimensionen ca 25 x 15 m wurde nur eine umfangreichere positive Anomalie T_Z (Abb. 8) gemessen, und es wurde dort ein Bereich herabgesetzter Leitfähigkeiten (Abb. 7) festgestellt. Es kann sich analog wie bei

eigenen Hausberen um eventuelles Zeichen einer Destruktionssteinschicht eventuell auch um durchgebrannte Lehme aus einigen kleineren Objekten handeln.

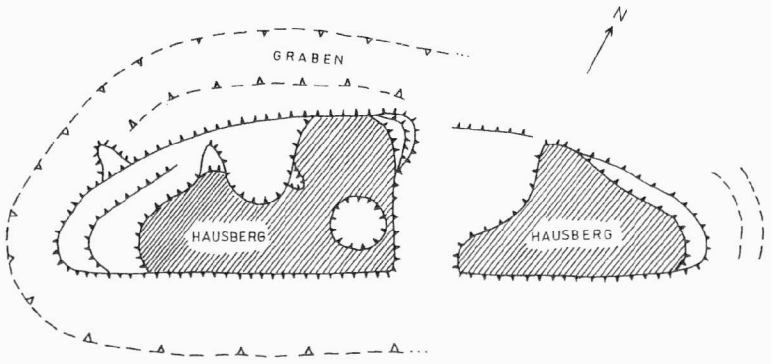

Abb. 7.: Daskabát "Hügel", Bez. Olomouc: Isolinienkarte ρ_{DEMP} und interpretierter Grundriss des Hausberges (oben)

Abb. 8.: Daskabát "Hügel", Bez. Olomouc: Grad. Karte T_Z und ursprünglich interpretierter Grundriss des Hausberges

Abb. 9.: Daskabát "Hügel", Bez. Olomouc: Korrelationsschema der Ergebnisse bei geophysikalischen Arbeiten (unten)

Beide Flächen werden und in der Richtung Nord-Süd auch von einem Graben von variabler Breite ca 6 - 8 m (Abb. 9) begrenzt und verteilt (Abb. 9). Man kann jedoch bestimmte Verzerrung seiner Dimensionen durch den Einfluss von späteren Terraineingriffen und Adaptationen nicht auschliessen. Bei dem Ostrand der Vorburg wird der Verlauf des Weges in das untersuchte Objekt interpretiert. Auch hier werden vorgeschlagene Beglaubigungssondierungsarbeiten erst im Jahre 1995 realisiert.

NÁMĚŠŤ NA HANÉ, Bezirk Olomouc

Die an der Lokalität in Jahren 1992 und 1993 durchgeführte geophysikalische Messung konzentrierte sich im ersten Falle auf die Überprüfung der in älterer Literatur angeführten dreifachen Wällen im Raume des südlichen Vorfeldes der Burg (Houdek 1884), was aber nicht bestätigt wurde und weiter dann auf die Feststellung der Disposition für innere Verbauung der Akropolis, mit Festlegung des Grundrisses für das Palastgebäude.

Positive die Relikte anzeigende Anomalien des Grundmauerwerkes mit nordwestlicher mit Burgmauer gebildeter und die Vorburg getrennter Wand, situierte den Palast (8 x 10 m) in den Raum nördlich vom prismatischen Turm (Abb. 10). Die Messung innerhalb und ausserhalb des Baues hat die Möglichkeit der Existenz von ausgetieften Objekten (Keller?) nicht ausgeschlossen und in der nördlichen Ecke wurde eine intensive magnetometrische Anomalie festgestellt, die mit der Zerstörung einer Heizeinrichtung zusammenhängen könnte, ähnlich, wie es im Falle des Kachelofens war, der von der Forschung im Wohnraum östlich vom Turm entdeckt wurde. Weitere Anomalien deuten die Anwesenheit eines Brunnens (einer Zisterne?), der Überreste von Mauern der Innenverbauung oder ihrer Zerstörung im südlichen und nördlichen Teil des gemessenen Raumes, an.

Das ung. 15 km westlich von Olomouc liegende Hausbergs ist auf einem Felsenvorsprung umflossen im Nordwesten vom Flüsschen Šumice, situiert.

Es gehört topographisch zu Bergfrieddispositionen mit einem Turm vom quadratischen Grundriss (7,5 x 7,5 m), der an exponierter südlicher Seite untergebracht ist, beschützt von einem Wall mit einem ung. 10 m breiten im Felsen ausgebrochenen Graben. Der gesamtkomplex des Burgareals von annäherndem ovalen Grundriss (60 x 30 m) bestand aus der östlich gelegenen Akropolis und aus einer kleineren westlichen Vorburg. Die hier seit dem Jahre 1988 durchgeführte archäologische Forschung (Bláha 1991, Plaček 1991, Tymonová 1992), konzentrierte sich erstens auf die Abdeckung des Turmrestes und dann auf die Fläche in unmittelbarer Nähe seiner südwestlicher Wand, wo ein gepflasterter Korridor festgestellt wurde, unterbrochen durch etwa 1 m tiefen mit der Versenkung geklemmtem Bruchstein, die zur westlichen Ecke situiert ist.

Östlich vom Turm wurde dann der Wohnraum beim Umfangsmauer untersucht, der an die Burg Rokštejn bei Jihlava erinnert, der ähnlich wie Náměšť auf die Geltendmachung des prismatischen Turmes in der Architektur mährischer adeliger Burgen in 2. Hälfte des 13. Jahrhundertes aufweist.

Mächtige Brandschichten beweisen gewaltsamen Untergang der Burg während des 15. Jahrhunderts.

Auf ein hastiges Verlassen des Wohnsitzes weisen der zerbrochene Getreidetopf am Fussboden des Wohnraumes, Befunde von Metallteiten des Möbelmobiliars (Truhenhalter u.a.), Militärgegenständen (Pfeile, Projektile, Lanzen u.a.) und zerbrochene Gefässkacheln aus

dem Ofen, der die Formen mit viereckiger, länglicher und im Vierblatt gestalteter Mündung präsentiert.

Eine weitere auf die Untersuchung des Palastgebäudes orientierte Forschung wird im Jahre 1995 realisiert.

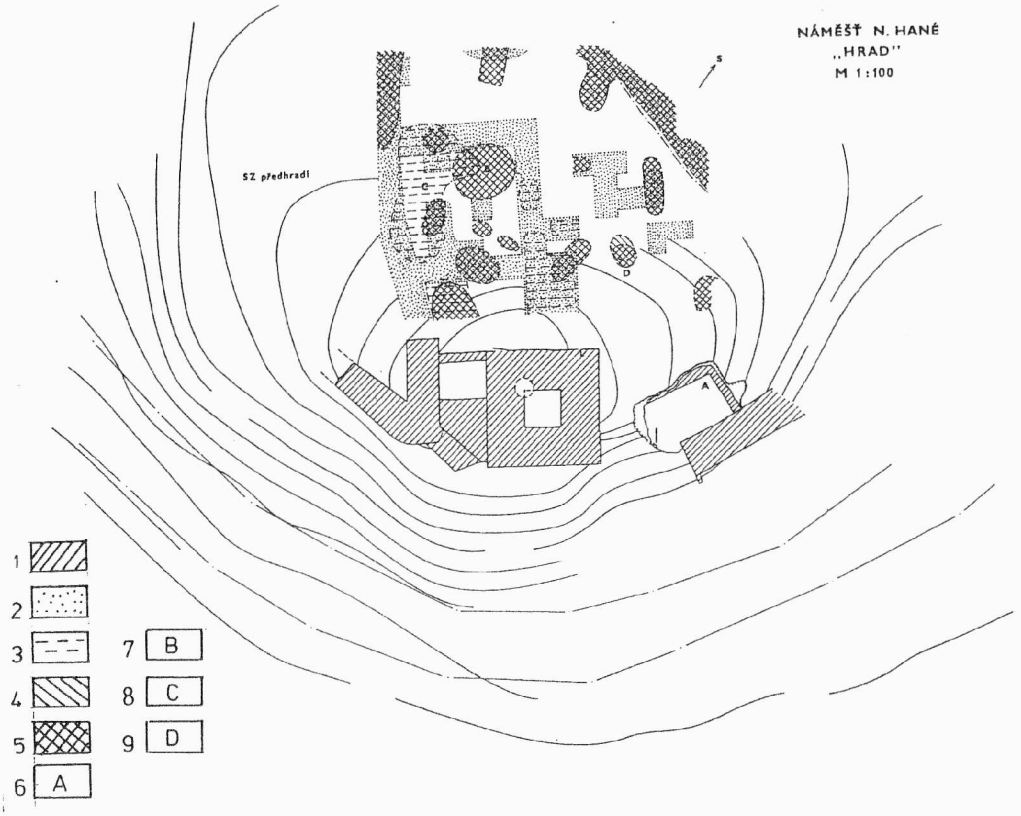

Abb. 10.: Náměšť na Hané - Kastell, Bez. Olomouc: Ergebnise archäologischer Forschung und Interpretation geophysikalischer Arbeiten.
1 - freigelegtes und rekonstruiertes Mauerwerk des Burgturmes und süd-östlicher Teil, 2 - Bereiche erhöhter Widerstände - DEMP (h = 1,5 m), Untertage- Relikte des Mauerwerkes der Burgarchitektur, 3 - Bereiche erhöhter DEMP- Widerstände (h = 4-5 m) (Keller?), 4 - Zone erniedrigter Widerstände, 5 - positive Anomalie (T_Z) des magnetischen Feldes, wahrscheinlich Zerstörung einer Heizeinrichtung, Zuschütten des Brunnens und ausgetiefter Objekte, 6 - Kachelofen, 7 - Zerstörung des Kachelofens (?), 8 - wahrscheinliche Vertiefung (Keller?), 9 - Brunnen (?).

Erläuterungen:

Die Bereiche der erhöhten DEMP-Widerstände (h = 1,5m); Die unter Oberfläche sich befindende Relikten der Mauern der Burgarchitektur.

Die Bereiche der erhöhten DEMP Widerstände (h = 4-5 m) (Keller?)

Die Zone der herabgesetzten Widerstände

Positive Anomalien (T_Z) eines magnetometrischen Feldes, eine wahrscheinliche Destruktion der Heizeinrichtung; des Brunnenaufschüttens und der ausgetieften Objekte;

A Kachelofen
B Destruktion des Kachelofens
C Wahrscheinliche Austiefung (Keller?)
D Brunnen (?)

Enthüllte und rekonstruierte Mauer des Burgturmes und des südöstlichen Teiles der Fortifikation

DORFWÜSTUNGEN

BYSTŘEC bei Jedovnice, Bezirk Blansko

In Intravilan des untergegangenen mittelalterlichen Dorfes, seit 13. Jahrhundert besiedeltes, das an der Wende des 14. bis 15. Jahrhunderts ausgebrannt wurde, führt man schon seit 1975 eine umfangreiche archäologische Rettungsforschung, durch. Zu ihrem Teil wurde in den Jahren 1984, 1986 und 1994 auch geophysikalische magnetische Messung durchgeführt, sowohl im Raume des linken, als auch im rechten Talabhang des Baches Rakovec (Hašek et al. 1985, 1987, Bachratý, Hašek, Tomešek 1994).

Das Ziel aller Arbeiten wurde die Dislokation und Grösse von einzelnen Bauten zu lokalisiern und die interpretierte Lage mit der Terrainskizze des Dorfgrundrisses nach E. Černý (1970) einen Vergleich zu ziehen.

Aus den Ergebnissen der Verarbeitung in Form der Isanomalkarten T, bzw. Grad. T_Z (Abb. 11), ist es offensichtlich, dass Objekte der Forschung überwiegend durch isometrische Anomalien des magnetischen Feldes charakterisiert werden, welche die Lagen der einzelnen Viereck-und Rechteck-Bauerngüter (Gebäude und Wirtschaftsobjekte) von interpretierten Dimensionen von ca 5 x 5 m, 10 x 10 m, event. auch 15 x 10 m andeuten (Hašek, Měřínský 1991). In Anbetracht der Intensität und des Ausmasses einzelner Anomalien von T setzen wir voraus, dass ihre Quellen hauptsächlich Kombinationen durchgebrannter Schichten werden (Stein, Mauerlehm der Öfen, Fe-Gegenstände, ausgetiefte Siedlungs - event. auch Erzeugungsobjekte u.ä.).

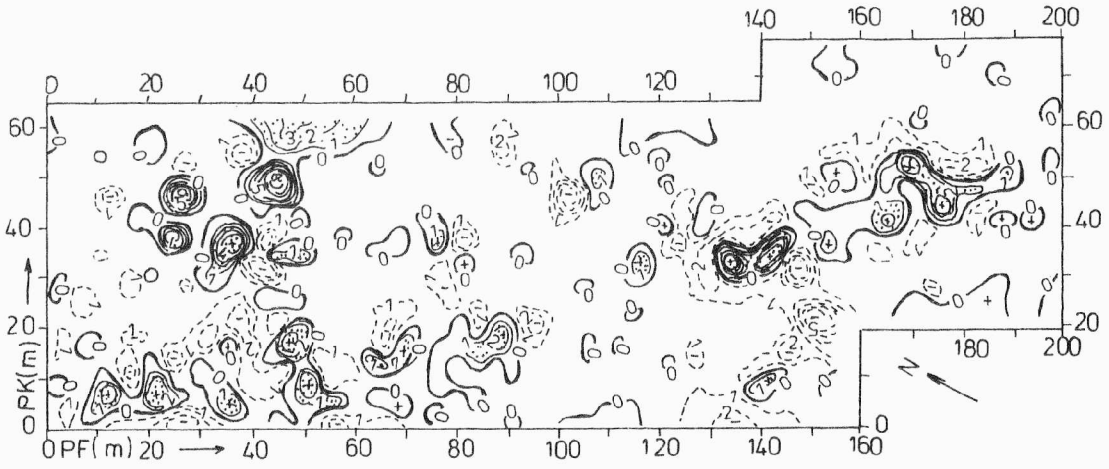

Abb. 11.: Dorfwüstung Bystřec bei Jedovnice, Bez. Blansko: Grad. Karte T_Z von der Messung aus dem Jahre 1994.

Das Ausmass der nach geophysikalischer Verarbeitung vorausgesetzten Besiedlung und mit der Einzeichnung von bisher enthüllten Objekten wird auf der Abbildung Nr. 12 angeführt.

Mit Vergleich der Lage einzelnen Bauerngüter nach Černý (1970), mit geophysikalischen Interpretationen und bisher durchgeführter archäologischer Forschung (siehe Abb. 12), kann man darauf schliessen, dass die Ergebnisse der magnetischen Messungen präzisierte Information lieferten, sowohl von der Zahl und Lage der einzelnen Objekte, überwiegend an morphologischen Terrainelevationen untergebracht, als auch in ihren Gesamtgrössen. Aus angeführten Gründen kann man die Dislokation und Grundrissgliederung

der einzelnen Bauerngüter nach Terrainskizze von Černý (1970) nur als Orientation einschätzen. Man kann auch grössere Besiedlung nicht ausschliessen, als aufgrund der Oberflächenforschung vorausgesetzt wurde.

Die archäologische in Anknüpfung an geophysikalische Messung durchgeführte Forschung bestätige die Hauptergebnisse ihrer Verarbeitung. Als Beispiel führen wir die Ergebnisse der Forschung aus dem Jahre 1985 an (Hašek, Měřínský 1991). Die künstlich erhöhte Terasse, situiert am linken Ufer des Baches beim Westrand des ganzen festgestellten Grundrisses des untergegangenen Dorfes enthielt die Gründe des Bauerngutes, bezeichnet als Nr. V (siehe Abb. 12). Am besten wurde der Raum A erhalten, überdeckt von durchgebrannter Schicht des Mauerlehmes aus der Decke und vielleicht auch den Wänden mit grosser Zahl der Funde von Eisengegenständen (Äxte, Schlüssel, Baubeschläge, u.ä.). In östlicher Richtung von diesem Objekt wurde an der Lokalität der erste Beleg des selbständig stehenden Speichers durchgeforscht, dessen unterer ausgetiefter Kellerteil die Wände mit der Steinblende (B) versehen hatte. Nördlich von dem Raum befand sich ein kleineres Objekt mit leichterem Steingrund, wo auch durchgebrannte Schicht des Deckenmauerlehmes (C) erfasst wurde. Nördlich vom Speicher kam es zur Enthüllung des ausgetieften Kreisobjektes mit einer mächtigen durchgeführten Schicht des Sandes, Lehmes und der Steine (D) (Belcredi 1986, Belcredi, Hašek, Unger 1990).

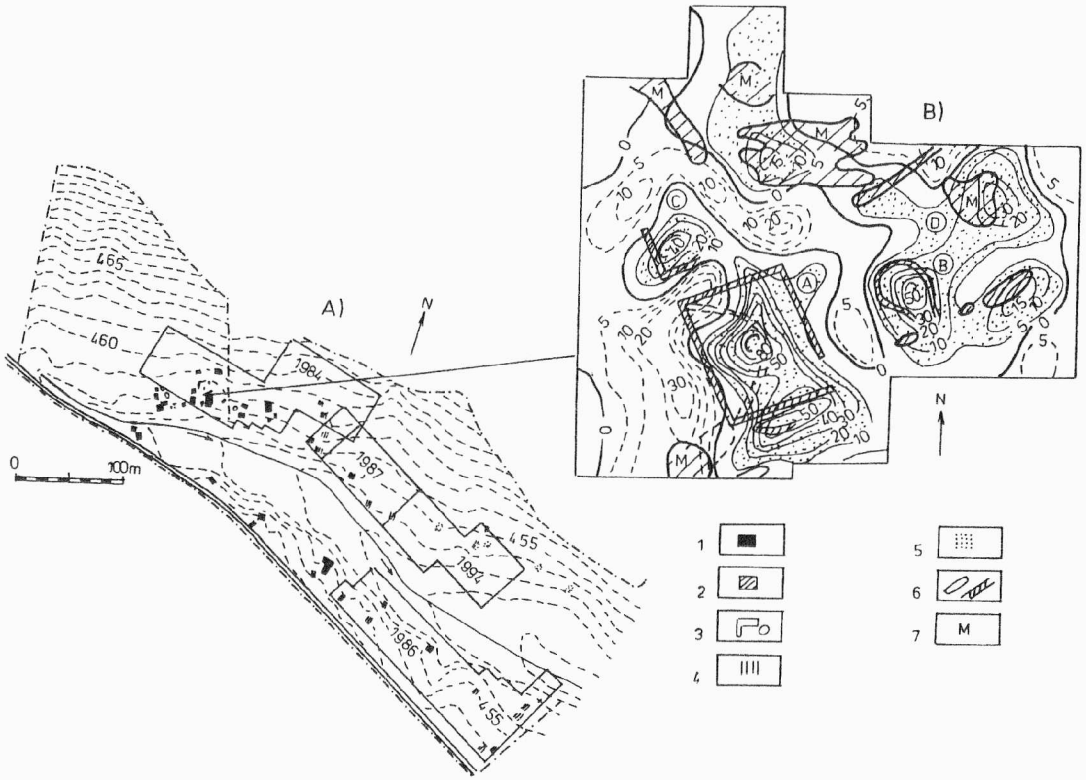

Abb. 12.: Dorfwüstung Bystřec bei Jedovnice, Bez. Blansko: Grundriss-Anordnung der Objekte nach archäologischer Forschung, geophysikalischer Verarbeitung und Oberflächen - Samlungen (A), Vergleich der Ergebnisse archäologischer Forschung mit Ausschnitt d. Isonomal-Karte T (B), 1 - festgestellte Bauobjekte der Bauernhäuser, 2 - Bauobjekte-Zerstörungen, 3 - verschiedene andere Objekte, 4 - interpretierte Bauobjekte nach Ergebnissen geophysikalischer Messung, 5 - vorausgesetzte Bauobjekte nach Černý (1970), 6 - Lage des freigelegten Objektes, 7 - Schicht des Mauerlehmes.

Durch bisherige Forschungen wurden Belege, die das Besiedlungsprozess des südlichen Teiles von Begland-Drahany (Drahanská vrchovina), beleuchten, Kenntnisse über die Bauentwicklung der Wohnstätten, materieller Kultur sowie über Pflanzen- und Tierproduktion auf dem Lande, über soziale Struktur, Umwelt der Bewohner u.ä., gewonnen (Belcredi, Nekuda 1983, Belcredi 1986, 1986a und 1987).

KIRCHLICHE BAUTEN

PŘEDKLÁŠTEŘÍ u Tišnova, Bezirk Brno-Land

Realisierte geophysikalische Arbeiten im Areal des Zisterzienser-Klosters Porta coeli in Předklášteří bei Tišnov, hatten für die Aufgabe, die Lage und den Grundriss der Sankt - Katharine-Kapelle aus dem 13. Jahrhundert zu vermarken, die im nord-westlichen Teil des eigenen Hofraumes vorausgesetzt wurde (Belcredi 1993).

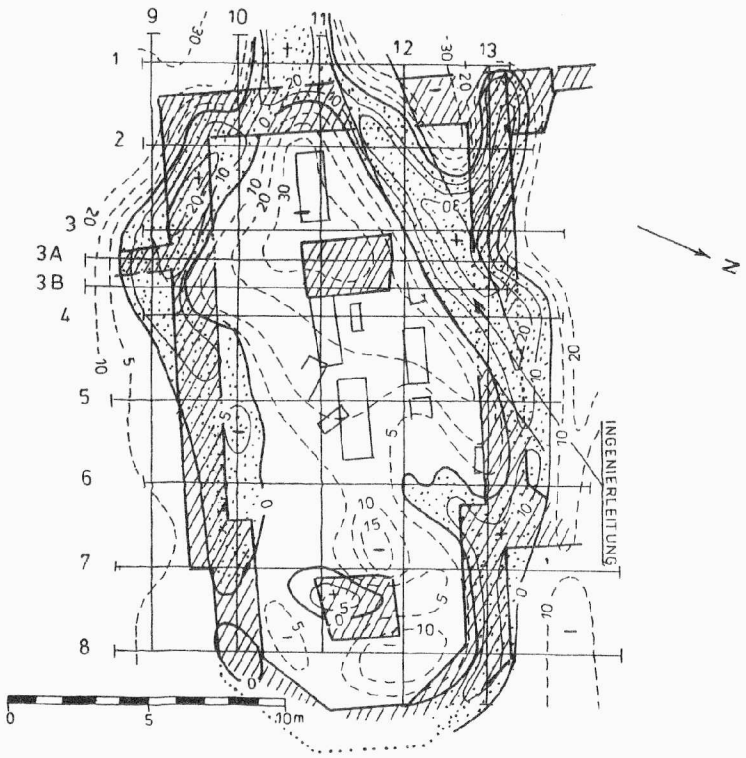

Abb. 13.: Předklášteří bei Tišnov, Kloster Porta coeli, Bez. Brno-Land: Isolinien-Karte ρ_{DEMP} und Lage des freigelegten Baues.

Die Aufgaben aus der DEMP-Methode (H = 3 - 5 m), verarbeitet in die Isolinienkarte ρ_{DEMP} (Abb. 13), deuteten zwei schmalere, linear orientierte Gebiete erhöhter Widerstände an, annähernd mit der Achse in der Richtung Nord-Ost - Süd-West, von denen das nördliche durch eine weitere Zone erhöhten Widerständen gestört wird, die in der Richtung Nord-Nord-Ost-Süd-Süd-West orientiert ist. Zum Nordosten werden angegebene Hauptanomale-Streifen enger und man kann auch ihre stufenweise Verknüpfung voraussetzen (Presbyteriumverschluss).

In anomalen durch Messung festegestellten Stellen, wurde die Flächenenthüllung situiert, durch welche als Folge die Relikte kombinierter und ziegelartiger Grundmauer des Baues von Gesamtdimensionen ca 9 x 16 m und die Trasse des Ingenieurnetzes (siehe Abb. 13) fest gestellt wurden. Enthüllte Gräber innerhalb des Baues (ausser Mensa), wurden wegen ihrer Grösse, Tiefe und geophysikalischer Ausdrucksfülle durch Messung nicht lokalisiert. Wie die Ergebnisse beweisen, stimmt die Grundrisslage der Kapelle mit den Angaben geophysikalischer Arbeiten gut überein.

KŘTINY, Bezirk Blansko

In der Wall fahrtsbarockkirche der Jungfrau Maria in Křtiny konzentrierte sich die geophysikalische Forschung, realisiert durch Mikrogravimetrie und durch die DEMP-Methode, auf die Feststellung der Möglichkeiten für die Anwendung angegebener Methoden zur Lokalisation der Grüfte von verschiedenen Grössen und Gräber in Verhältnissen der Sakralbauten.

An länglichem Profil, geführt in der Achse der Kirche (Abb. 14), mit dem Messungsabstand von 1 m, wurden aus den Ergebnissen der Belastungsmessungen (Bednář, Novotný, Švancara 1980) zwei lokale negative Anomalien g festgestellt, begleitet von erhöhten Werten spezifischer Widerstände aus der DEMP- Methode (siehe Abb. 14). Die erste von ihnen befindet sich oberhalb bekannter Hauptgruft, die zweite, südöstlich von der ersten, lokalisierte nach der Forschung eine kleinere Gruft mit einem Beinhaus-Osarium (Šenkyřík 1992, Hašek, Unger 1994).

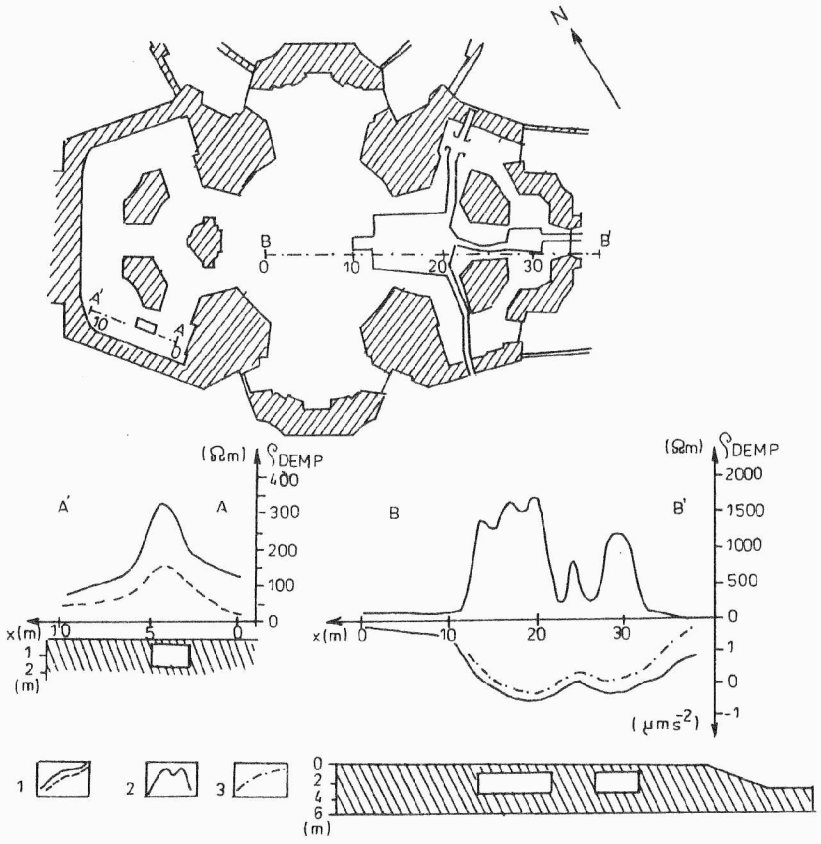

Abb. 14.: Křtiny, Bez. Blansko: Lage geophysikalischer Profile und Interpretationsprofile A-A° und B-B° in Stellen der Hauptgruft der Kirche und kleinerer Grüfte.

Die zweite, verhältnismässig detaillierte Messung (Abstand von 0,5 m) durch die DEMP-Methode (h = 1,5 m, h = 3-5 m) im südwestlichen Teil der Kirche, an den Stellen von früher enthülltem flächerem Grab des Abtes K. J. Matuška, lokalisierte seine Lage mit dem Streifen von erhöhten Widerständen ebenfalls im ganzen eindeutig.

UNTERIRDISCHE RÄUME - GÄNGE - LÖCHER

KURDĚJOV, Bezirk Břeclav

Geophysikalische Arbeiten in breiterem Raum der befestigten Kirche in Kurdějov verfolgten das Ziel, die Möglichkeiten der DEMP- Methode für die Lokalisation der Fluchtgänge aus der Wende des 16. und 17. Jahrhunderts, zu überprüfen (Unger 1987), die von Höhe 1,5 - 1,95 m und Breite 0,7 - 1,6 m im Löss ausgetieft und mit Ziegeln ausgemauert sind, die sich in der Tiefe h = 2 bis 5 m zwischen dem Keller von heutiger Gaststätte und angegebenem Kirchenbau ziehen (Hašek, Unger 1994).

Die Ergebnisse geophysikalischer Messungen stimmen sehr gut mit der Karte der unterirdischen Gängen (Abb. 15). Die Trassen unterirdischer Gange machen sich aus den Unterlagen der Geophysik deutlich bemerkbar, und zwar als enge Zonen erhöhter spezifischer Widerstände, besonders im Areal eigener Kirche, im südwestlichen Teil deuteten unter anderen auch eventuell weitere Fortsetzung des Ganges im Abhang hinter der Verschüttung mit seiner Ablenkung von der ursprünglichen Richtung (Ost - West) in die Orientierung Nordost-Südwest, an.

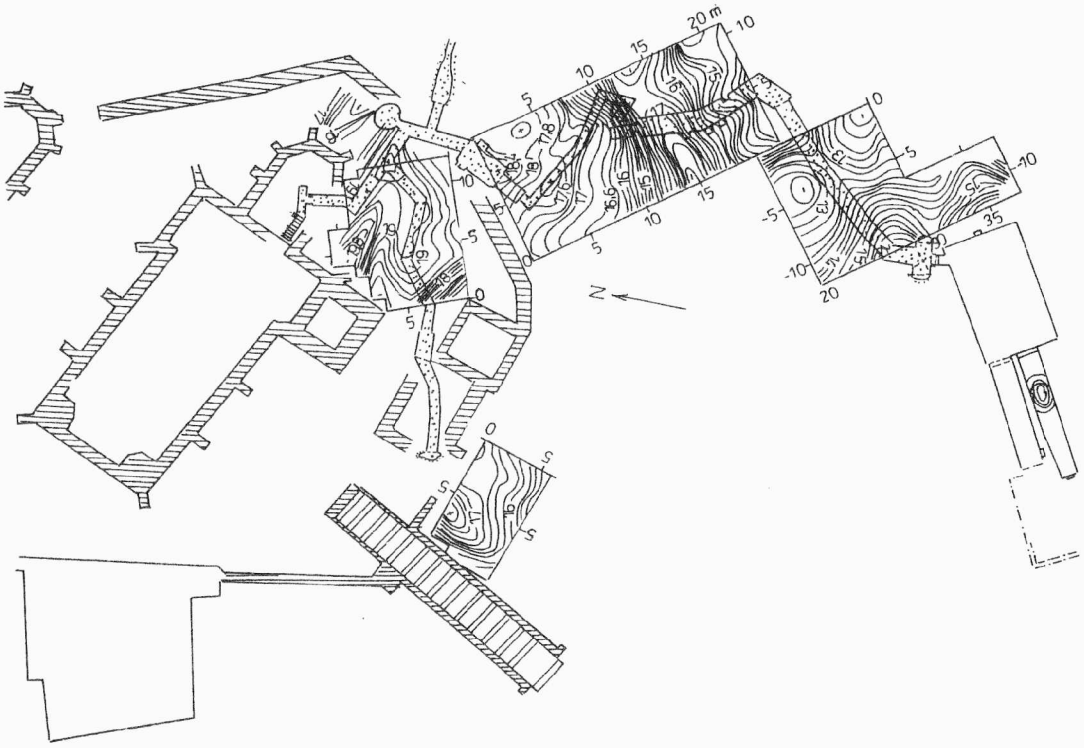

Abb. 15.: Kurdějov, Bez. Břeclav: Isolinienkarte ρ_{DEMP} und ihr Vergleich mit dem Verlauf unterirdischer Gänge

Ausserhalb der Befestigung des Objektes ist die Lokalisation des Ganges auch sehr ausdrucksvoll auch wenn es., z.B. in mittlerem Teil zur bestimmter Verzerrung seines Verlaufes kommt, die wahrscheinlich durch die Lage der wasserführenden abgeschwächten Zone (Richtung Nordost - Südwest) verursacht ist, eventuell auch durch litologische Veränderung in Lössen. In der Umgebung PF 10 PK 28 und 35 m werden die Ergebnisse der Messung schon durch die Auswirkung des unverschütteten Kellers beeinflusst, in welchen der verfolgte Gang mündet.

RABMÜHLE bei Roding (BRD)

In bekannten unterirdischen Räumen - in einem Loch bei Rabmühle, wurde geophysikalische Messung mit der DEMP-Methode durchgeführt, mit der Aufgabe, den Verlauf angegebener Unhomogenitäten zu kartieren gebildet ausser dem Eintrittsteil überwiegend durch ungemauerte Gänge von verschiedenen Höhen und Breiten in die Tiefen ordnungsgemäss von 5 bis 6 m (Hašek, Unger 1994a).

Aus der zusammengesetzten Isolinienkarte ρ_{DEMP} (Abb. 16) folgt, dass überwiegend engere Zonen der erhöhten, stellenweise auch herabgesetzten Grössen (Umgebung von Brunnen) von spezifischen Widerständen verhältnismässig verlässlich die Lage und den Verlauf von bekannten (unverschütteten und auch verschütteten) unterirdischen Gängen lokalisieren. Unfangreichere Gebiete erhöhter Widerstände deuten nach ihrem Charakter die Möglichkeit der Existenz von entweder weiterer Forsetzung bisher unbekannter Räume in der nordöstlichen bis südwestlichen Richtung, eventuell auch anderen möglichen Eintritt in dieses System (PF 0 PK 15 m), an.

Keine weitere anomale Elemente, die zum eventuellen Verlauf von bisher unausgeforschten Gängen zugeordnet werden können, wurden durch Messung nicht nachgewiesen.

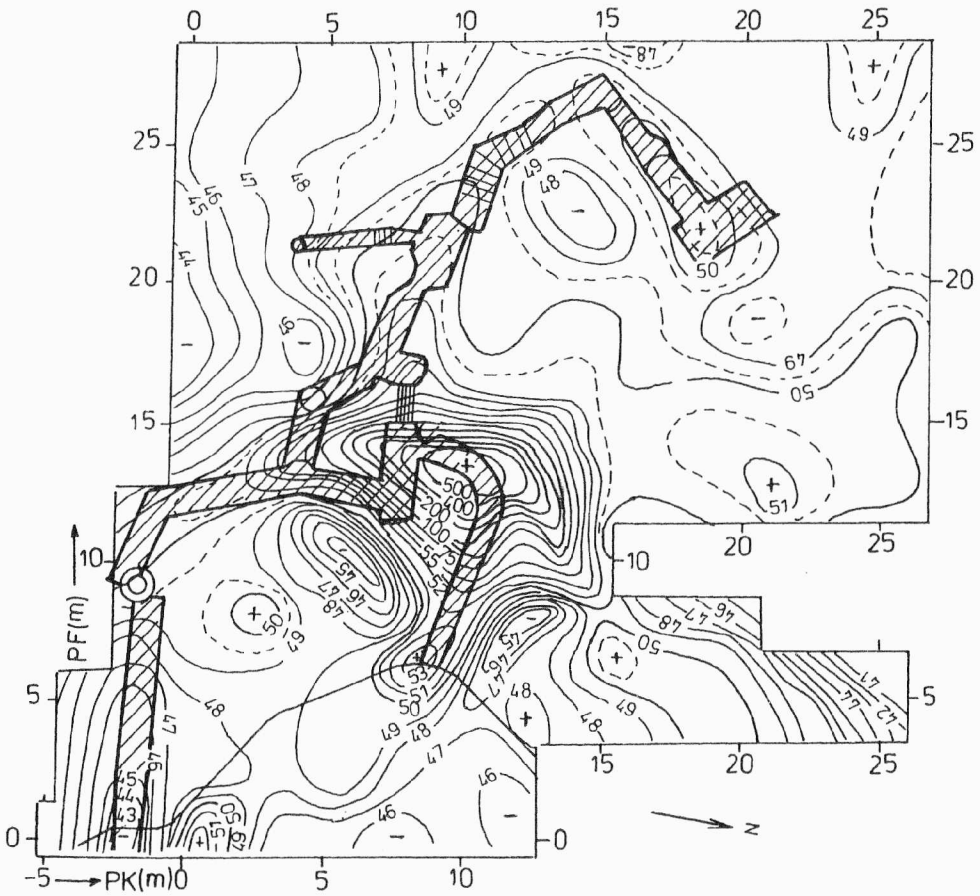

Abb. 16.: Rabmühle bei Roding (BRD): Isolinienkarte $_{DEMP}$ und ihr Vergleich mit dem Verlauf des unterirdischen Ganges - eines Loches

SCHLUSSFOLGERUNG

Wir haben uns im vorgelegten Beitrag bemüht, auf die Wirklichkeit hinzuweisen, dass der zweckmässig ausgewählte Komplex geophysikalischer Methoden in der Tschechischen Republik schon ein integrierender Teil der komplex erfassten Terrainforschung, bei der Lösung von verschiedenen Fragen aus der Problematik mittelalterlicher Archäologie, wurde. Im Zusammenhang besonders mit Luftaufnahmen, Flächenenthüllungen eventuell mit der Bohrforschung, in die Interessenabschnitte situiert, die nach geophysikalischen Angaben detachiert sind, sichert er optimale Lösung aller geforderten Typen der Aufgaben sowohl vom Standpunkt des Gewinnes grosser Zahl von Informationen, z.B. von der Lage, vom Charakter und der Zusammensetzung des Objektes, als auch vom Standpunkt der Zeit und nicht zuletzt auch der Ökonomie.

Literatur:

Bachratý, J., Hašek, V., Tomešek, J. 1994: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci ZSV Bystřec u Jedovnic, okr. Blansko. - MS AÚ AV ČR Brno.

Bárta, V. 1971: Použití geofyzikálních metod při výzkumu zaniklé osady Záblacany (okr. Uherské Hradiště). In: Zaniklé středověké vesnice v ČSSR ve světle archeologických výzkumů II, 117 - 124. Uherské Hradiště.

Bednář, J., Novotný, A., Švancara, J. 1980: Mikrogravimetrie a její uplatnění v archeologii. Sbor. I. celost. konference "Aplikace geofyzikálních metod v archeologii a moderní metody terénního výzkumu a dokumentace". Petrov nad Desnou, 21-30. Brno.

Belcredi, L. 1986: Deset let od počátku výzkumu zaniklé středověké osady Bystřec na Drahanské vrchovině. VVM XXXVIII, 54-56. Brno.

- 1986a: Přínos archeologie k poznání stavební podoby středověkého venkovského domu. Výsledky výzkumu zaniklé středověké osady Bystřec. - AH 11, 423 - 440.

- 1987: K počátkům středověkého osídlení na lokalitě zaniklé vsi Bystřec. ČMM - vědy společenské LXXII, 121-138.

- 1993: Archeologický výzkum kaple svaté Kateřiny a areálu klátera Porta coeli v Předklášteří u Tišnova. - AH, 18, 315-442.

Belcredi, L., Hašek, V., Unger, J. 1990: Geophysikalische Prospektion auf archäologischen Lokalitäten aus dem 13. und 14. Jahrhundert in Südmähren. - Beitr. zur Mittelalterarchäologie in Österreich 6, 5 - 23.

Belcredi, L., Nekuda, V. 1983: Pokračování výzkumu na zaniklé středověké osadě Bystřec u Jedovnic, okr. Blansko. ČMM, vědy společenské LXVIII, 43-60.

Bernat, J., Hašek, V. 1973: Příspěvek k průzkumu podzemních dutin v okolí hradu Veveří. - Zprávy ČSSA při ČSAV, XV, seš. 1-3, 8-14.

Bláha, J. 1990: Poznámka k archeologickým nálezům získaným na náměšťském hradě v letech 1988-1989. - Sborník 850 let Náměště na Hané. Náměšť na Hané s. 43-45.

Černý, E. 1970: Význam povrchového průzkumu při hledání a zjišťování zaniklých středověkých osad. - VVM XXII, 52-65.

Dohnal, V. 1977: Pozdněhradištní nálezy z Velkého Újezda (okr. Olomouc). - PV 1975, Brno, 64.

Hašek, V. 1993: Archeogeofyzikální prospekce na akci Náměšť na Hané - hrádek (Technická zpráva), MS VÚ Olomouc.

Hašek, V. et al. 1985: Podíl geofyzikálních metod při přípravě terénního archeologického výzkumu-etapa 1984. - MS Geofond Praha.

- 1987: Geofyzikální príprava terénního archeologického výzkumu - etapa 1986. - MS Geofond Praha.

Hašek, V., Bachratý, J., Tomešek, J. 1993: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Olomouc-Denisova ul. 30. - MS Geodrill s.r.o. Brno.

- 1994: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Daskabát, okr. Olomouc - "Zámčisko". - MS AV ČR Brno.

- 1994a: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Daskabát, okr. Olomouc- "Kopec". - MS AÚ ČR Brno.

Hašek, V., Měřínský, Z. 1991: Geofyzikální metody v archeologii na Moravě. - MVS Brno.

Hašek, V., Mitrenga, P. 1992: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Jihlava, Křížová ul. - MS Geofond Praha.

Hašek, V., Unger, J. 1994: Archäogeophysikalische Prospektion der historischen unterirdischer Räume in der Tschechischen Republik. - Der Erstall, 20, 30-43.

- 1994a: Archäogeophysikalische Prospektion unterirdischer Räume bei der Rabmühle. - Der Erdstall, 20, 27-29.

Hosák, L. 1967: Recenze monografie K. Domes. Z historie Velkého Újezda a okolí, VVM XIX/1, 141-142.

Houdek, V. 1884: Z pravěku Olomoucka. - Časopis muzejního spolku Olomouckého I, 51.

Mašín, J., Válek, R. 1963: Přehled užité geofyziky pro geology. 293-294. Praha.

Nekuda, V., Unger, J. 1981: Hrádky a tvrze na Moravě. Brno.

Plaček, M. 1990: Panská sídla v Náměšti na Hané ve středověku. - Sborník 850 let Náměště na Hané. Náměšť na Hané. s. 36-42.

- 1991: Vztahy mezi hradním stavitelstvím moravského a rakouského horního Podyjí. - XX. mikulovské sympózium 1990. Brno, 247-260.

Šedo, O., Zatloukal, 1993: Nálezová zpráva v archivu Ústavu archeologické památkové péče Brno.

Šenkyřík, M. 1992: Histsorie chrámu Panny Marie ve Křtinách. Brno.

Tymonová, M. 1992: Předběžná zpráva o archeologickém výzkumu hradu v Náměšti na Hané (okr. Olomouc). Náměšť na Hané a okolí, 2-16.

- 1993: Záchranný výzkum VMO, I. etapa. - MS Vlast. muzeum Olomouc.

Unger, J. 1987: Unterirdische Gänge in mittelalterlichen und neuzeitlichen Dörfern in Südmähren. - Der Erdstall 13, 5-19.

ELEKTROODPOROVÁ MĚŘENÍ STŘÍDAVÝMI PROUDY A JEJICH UŽITÍ V MĚLKÉ ARCHEOLOGICKÉ PROSPEKCI

Antonín Majer, ÚAPPSČ Praha

Cílem tohoto příspěvku není vyvolat diskuse o tom, zda je v archeologické elektroodporové prospekci výhodnější měřit proudem stejnosměrným či střídavým: Stejnosměrná měření jsou nezastupitelná tam, kde usilujeme o průnik pole do větších hloubek a o kvantitativní interpretaci naměřených hodnot. V archeologické praxi většinou převažují případy, kdy cílem prospekce jsou především kvalitativní přehledná zjištění, ta se mohou posléze stát předmětem hlubšího výzkumu jak geofyzikálního, tak archeologického. Pro přehledná zjištění se stejnosměrná metoda nejeví jako příliš efektivní, zejména pro pomalost

postupu měření a také proto, že rušivá elektromotorická napětí vzniklá na napěťových elektrodách MN vykazují největší hodnoty změny těsně po zaražení elektrod do země. Takto vzniklý galvanický článek bývá nutno občas i vybíjet do zkratu, abychom zmírnili rušivý pokles polarizačních napětí během vlastního měření. Rušivá elektromotorická napětí lze sice eliminovat užitím nepolarizovatelných elektrod, z toho však vyplynou obtíže jiného druhu a výsledek je prakticky tentýž: časové zdržení.

Užitím střídavého proudu se účinně odstraní obtíže s rušivými galvanickými články, komplikují se však i teoretické základy měření. Na místě zdánlivého měrného odporu prostředí nutno uvažovat impedanci, složenou z reálné a imaginární složky odporu. K tomu přistupují další vlivy, zejména vliv kabelů, jimiž je měřicí aparatura spojena s elektrodami. Rušivé vlivy bludných proudů není obvykle třeba uvažovat, neboť zřídka kdy je užita vzdálenost potenciálových elektrod větší než 5 m. V případě potřeby lze tyto proudy eliminovat elektronickou cestou pomocí filtru.

Dále jsou uvedeny použité prostředky pro nízkofrekvenční elektroodporové měření, které lze snadno realizovat a variabilně užívat. Popis je koncipován takto:

1) Střídavý milivoltmetr

2) Proudový zdroj (vysílač)

3) Vliv kabelů

4) Automatizace měřicího procesu s užitím počítače.

1) Střídavý milivoltmetr

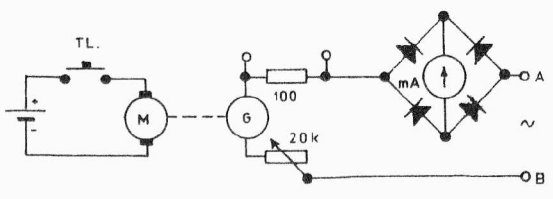
Obecně lze říci, že pro sledované cíle je použitelný každý střídavý nízkofrekvenční milivoltmetr o vstupním odporu cca 10 megaohmů či větším a o malé vstupní kapacitě, vyjádřené v pF. Přístroj by měl bezpečně rozlišovat milivolty. (Při napětí 0,1 V činí 1 mV chybu 1%, což vyhovuje daným cílům.) Stanoveným požadavkům dobře vyhoví většina komerčně vyráběných digitálních multimetrů, určených pro měření v elektronice. Pokud chceme používat automatizaci měření, jsou na trhu multimetry, které komunikují s řídícím počítačem po sériové lince RS232. Autorovi se osvědčil přístroj METEX M4650CR o parametrech:

Vstupní odpor 10 Mohm

Vstupní kapacita 50 pF

Přesnost 0.05% z rozsahu

Komunikační linka RS232.

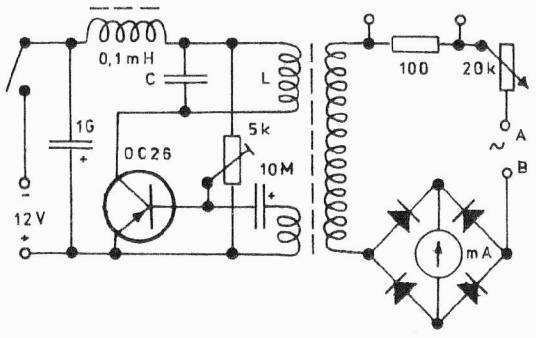
Obr. 1. Motorgenerátorový střídavý zdroj

2) Proudový zdroj

Nejsnáze realizovatelným střídavým zdrojem je motorgenerátorový měnič. Pro proudy typicky 10 mA vyhovují tzv. telefonní induktory či jiné rotační strojky, poskytující naprázdno napětí 100 až 200 V. Tento generátor lze pohánět malým elektromotorkem na nízké napětí, vhodné

jsou motory pro stěrače. Do okruhu elektrod AB (obr. 1) je vhodné zapojit měřicí bočník o odporu 100 ohm, regulační reostat a provozní střídavý miliampérmetr. Takovéto soustrojí dodává nízkou frekvenci řádu prvých desítek Hz.

Technicky elegantnějším řešením je tranzistorový měnič, např. dle obr. 2. Pracovní frekvenci lze doporučit v rozsahu 100 až 1000 Hz. Výstupní okruh je opatřen stejnými prvky měření a regulace, jak již bylo uvedeno.

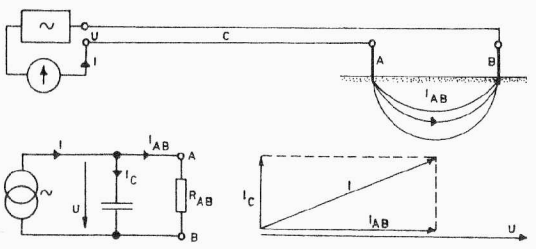

Obr. 2. Příklad zapojení tranzistorového střídavého zdroje

Měřicí bočník slouží pro přesná měření proudu milivoltmetrem: Při hodnotě 100 ohm odpovídá proudu 10 mA úbytek napětí 1 V na tomto bočníku. Na provozní indikátor proudu v obvodu elektrod AB nejsou kladeny žádné zvláštní požadavky, vyhoví běžná ručková měřidla, zapojená např. do úhlopříčky diodového můstku. Vhodná je i proudová stabilizace, udržující proud okruhem na přednastavené úrovni, typicky 5 či 10 mA.

3) Kabely a jejich vliv

V případě stejnosměrných elektroodporových měření nejsou vodiče k zemním elektrodám obvykle zdrojem zavádějícím chybu a jediným požadavkem na ně kladeným bývá neporušenost vnější izolace. Při měření střídavými proudy nutno uvážit fakt, že vodič představuje kromě elektrického odporu též indukčnost a kapacitu. Jejich vliv nelze podceňovat, zejména u frekvence 1 kHz a výše. Vliv komplexně sdružených odporů (impedancí) je jiný v proudovém i napěťovém okruhu.

Obr. 3. Proudový okruh při měření střídavými proudy, náhradní schéma a vektorový diagram

Proudový okruh

Uvažujeme spojení podle obr. 3. Střídavý generátor je spojen s elektrodami můstkovým vodičem (dvojlinkou). Při frekvenci 1 kHz a délce vedení cca 20 m není třeba uvažovat indukčnost, uplatňuje se zejména kapacita kabelu. Proud I takovýmto okruhem prochází i tehdy, pokud elektrody AB nejsou zaraženy do zemč. Pro vyšetření poměrů na elektrodách AB nutno vycházet z příslušného náhradního schématu a vektorového diagramu. Platí, že:

$$x_c = \frac{1}{2.\pi.f.C} \quad [\Omega, \text{Hz}, \text{F}]$$ pro výpočet kapacitního odporu kabelu.

Proudy jednotlivými větvemi okruhu jsou:

$$I_c = \frac{U}{x_c}, \qquad I_{AB} = \frac{U}{R_{AB}},$$ předpokládáme-li pouze činný odpor.

Z vektorového diagramu plyne, že $I_{AB} = \sqrt{(I^2 - I_c^2)}$.

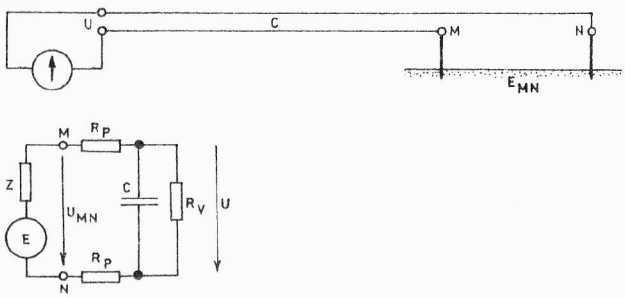
Z praktických důvodů je vhodné proud I udržovat přibližně konstantní. Kabel nemá příliš měnit vlastní kapacitu a kapacita na jednotku délky má být co nejmenší, aby nepřevládla kapacitní složka proudu. Při nízké frekvenci cca 20 Hz nejsou tyto poměry kritické a lze použít i poměrně dlouhý kabel. Frekvenci 1 kHz vyhovuje bílá dvojlinka dlouhá do 20 m.

Napěťový okruh

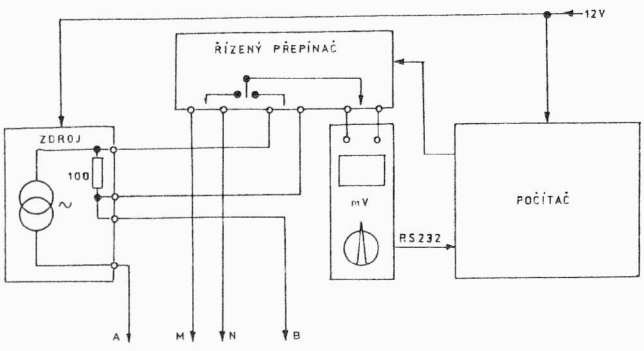
Poměry v tomto okruhu nejsou dobře řešitelné, neboť neznáme vnitřní impedanci fiktivního napěťového zdroje, jehož svorkami jsou elektrody MN. Zarážením elektrod se místo od místa mění jejich přechodový odpor a tedy i proud do nežádoucích kapacit kabelu. Například můstkový vodič (dvojlinka) délky 15 m vykazuje kapacitu cca 500 pF. Při frekvenci 1 kHz představuje tento kabel zátěž elektrod kapacitním odporem 320 kΩ.Tato hodnota je ještě únosná pro měření ve vlhké půdě, neboť zde můžeme očekávat, že okruh elektrod MN klade odpor cca 10 kΩ, nebo i méně. Jednoduchou úvahou o děliči napětí lze vyvodit, že zkreslení elektromotorické síly na MN bude za těchto podmínek do -3%.

4) Automatizace měření a sběru dat

Užití přenosného samočinného počítače v měřicích systémech přináší řadu výhod. Odpadá zápis měřených dat a jejich zdlouhavé vyhodnocování. Program pro měření může zahrnovat i různé kontroly, například provádět měření ve dvojicích tolikrát, až je dosaženo námi stanovené přesnosti měření. Naměřená data lze vyhodnotit ihned po měření a okamžitě je operativně využít.

Obr. 4. Napěťový okruh a jeho náhradní schéma

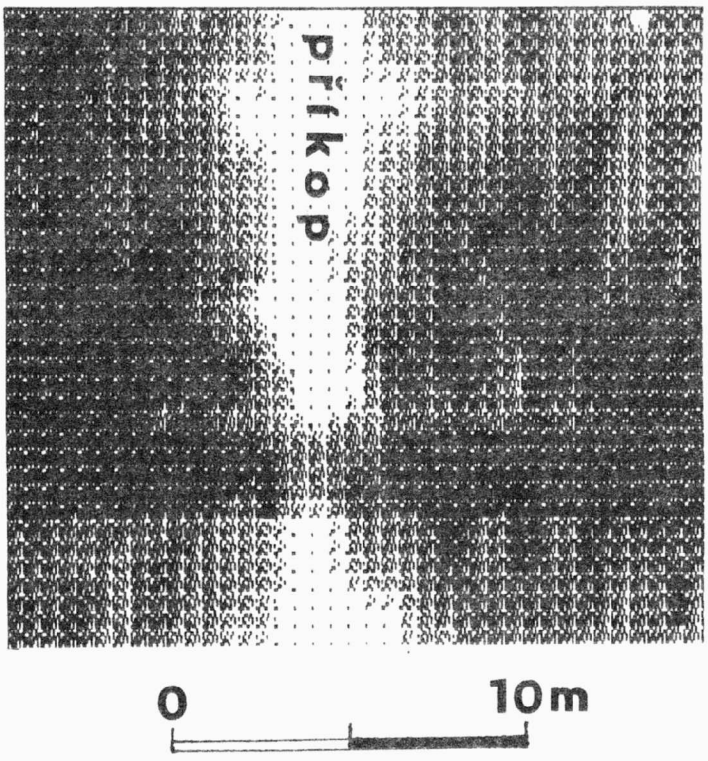
Obr. 5. Blokové schéma aparatury pro střídavá elektroodporová měření s užitím samočinného počítače

Nevýhodou většiny těchto malých, lehce přenosných počítačů typu notebok ale je, že mívají jen jeden paralelní a sériový vstupně-výstupní port, sběrnice počítače není přístupná a počítač tedy nelze rozšířit deskami analogově-číslicových převodníků. K takovému počítači lze připojit obvykle jen jeden měřicí přístroj, pokud chceme měřit více veličin, (například napětí a proud), je třeba postarat se programově o vhodné přepínání měřicích míst, např. s využitím paralelního portu, nebo pomocí frekvenčního relé, které vyhodnocuje signál na zvukovém výstupu počítače. Problematice periférií připojovaných na paralelní port ne každý rozumí a je schopen tyto programovat; naproti tomu generovat počítačem signál dané frekvence a vyhodnotit jej vně počítače rezonančními obvody, je velice snadné.

V tomto duchu byla r. 1995 konstruována aparatura pro střídaná elektroodporová měření. Je provedena modulově a zahrnuje: Počítač XT Olivetti Quaderno, multimetr Metex M4650CR, střídavý zdroj 1 kHz - 120 V - 10 mA a frekvenční přepínač měřicích míst, řízený ze zvukového výstupu počítače. Celá sestava se napájí akumulátorem 12 V. Programové vybavení sestává z programů MONODAT (sběr pouze jedné hodnoty) a MERODPOR (měření napětí a proudů s kontrolou). Programy produkují data v podobě shodné s magnetometrem PM2, což usnadňuje další zpracování. Blokové schéma sestavy je na obr. 4. Frekvenční přepínač je řízen z počítače signálem o frekvenci 800 a 950 Hz. Multimetr je trvale nastaven na střídavý rozsah 20 V a jeho vstup je programem přepínán buď na elektrody MN, nebo k měřicímu bočníku proudového zdroje. Z naměřených hodnot je počítána zdánlivá měrná impedance půdy a měřicí proces je kontrolován dvojicí měření, z níž je v pozitivním případě brán aritmetický průměr.

Příklady použití

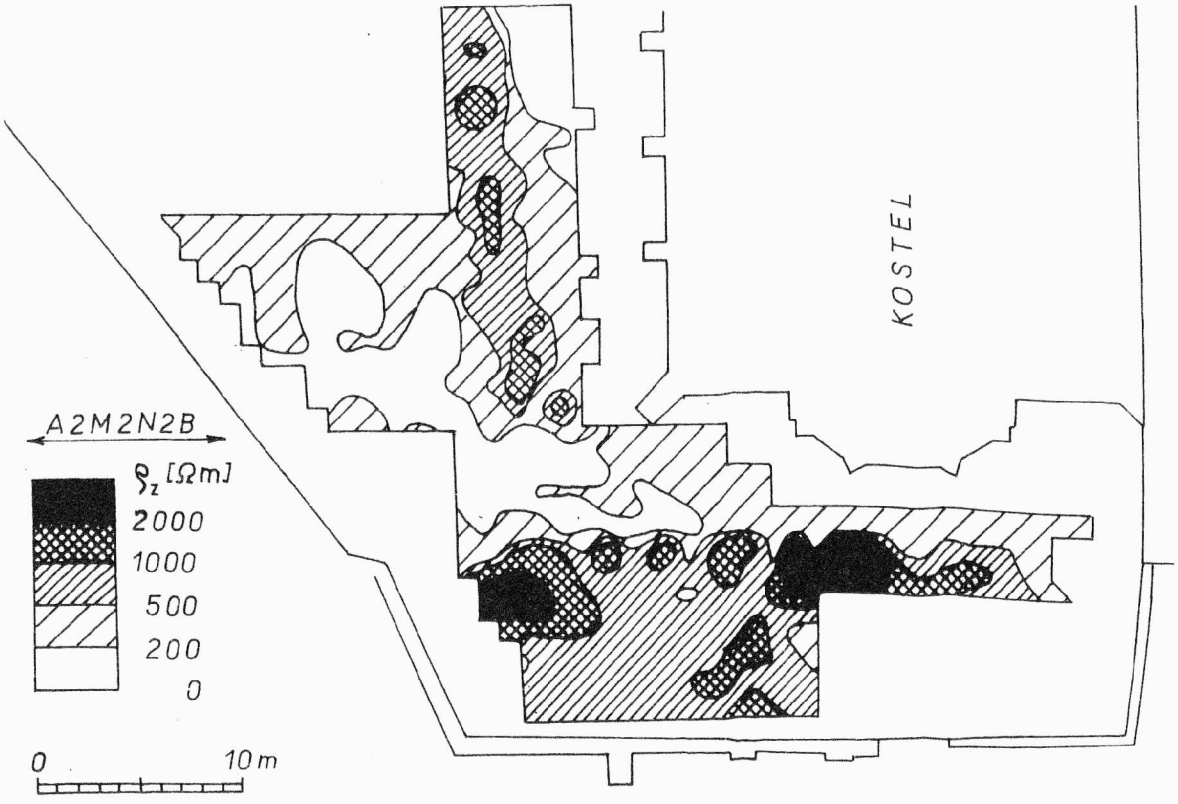
V srpnu r. 1995 provedeno sledování příkopovitého útvaru na k.ú. Nová Ves v okrese Kolín. Plocha měření leží v těsné blízkosti elektrifikované železnice a činí cca 3690 m². Z geologického hlediska je podložím písek, nad ním vrstva 40 cm ornice. Příkop je zahlouben asi do 1 m a je zaplněn povrchovými splachy. Měření provedeno na frekvenci 1 kHz při elektrodovém uspořádání A1M1N1B. Krok měření na profilu činil 0,5 m, odstup profilů 1 m. Z obr. 6 je patrna zřetelná záporná anomálie vyvolaná hledaným tělesem, je patrno i další porušení starým liniovým výkopem, patrně pro kabel.

Obr. 6. Nová Ves, okr. Kolín. Mapa zdánlivých měrných impedancí zeminy na frekvenci 1 kHz

Nízkofrekvenční elektroodporové měření dále provedeno v listopadu 1995 v areálu kláštera Kladruby u Stříbra. Geologické poměry nezkoumány, zřejmě měřeno v různých navážkách. Měřeno při západní a severní stěně klášterního kostela v místech terénních propadlin. Jako zdroj proudu použit motorgenerátor o frekvenci 20 Hz, uspořádání elektrod činilo A2M2N2B. Proud na AB udržován na hodnotě 10 mA, měřené potenciály na MN sbírány programem MONODAT a poté z nich stanoven zdánlivý měrný odpor půdy. Z přiloženého plánu izolinií vyplývá, že 10 m od západní stěny kostela se táhne pásmo vysokých měrných odporů, oddělených od oblasti nízkých měrných odporů pruhem extrémních hodnot -

patrně zdí. Při severní zdi kostela zachycen pás vysokých hodnot, navazující na terénní útvar, patrný povrchově. Měření nebylo dosud ověřováno výkopem.

Obr. 7. Kladruby u Stříbra. Nízkofrekvenční elektroodporové měření při západní a severní stěně klášterního kostela

ZPRÁVA O VÝZKUMU HORNINOVÉHO STAVEBNÍHO MATERIÁLU STŘEDOVĚKÝCH STAVEB A JEJICH PROVENIENCE

Jaroslav Dvořák, ČGÚ Brno

V roce 1995 byly publikovány výsledky výzkumu limonitických Fe - rud na Znojemsku a jejich vztah ke středověké architektuře (limonitem tmelené pískovce portálu rotundy ve Znojmě a armování kostela v Drnholci). Zveřejněny byly též výsledky geologické situace a horninového materiálu z archeologické sondy v Rajhradském klášteře (Unger, Dvořák). Do tisku byl připraven příspěvek o hradu Bukov spolu s Dr. Ungerem, kde bylo poukázáno na horninové zdroje, ovlivňující charakter stavby (nejde o románský hrad). V Židlochovicích bylo ve spolupráci s archeology doloženo, že kromě věže celý zbořený kostel včetně základů zmizel díky zarovnání terénu. V Brně bylo prokázáno spolu s Dr. Procházkou, že základy středověkých domů byly stavěny nejen ze slepenců spodnodevonského stáří z Červeného vrchu, ale též z mikritových vápenců svrchnojurského stáří ze Stránské skály a z

deskovitě odlučných tmavých vápenců stáří svrchního devonu a spodního karbonu z Hádů, nebo od Bedřichovic nebo s. od Stránské skály. Při výzkumu stavebního horninového materiálu středověké části hradu Špilberk v Brně byl prokázán odlišný materiál nejstarší okrouhlé obytné věže proti zbývající, relativně mladší části.

VÝSLEDKY LETECKÉHO SNÍMKOVÁNÍ NA MORAVĚ

Miroslav Bálek,ÚAPP Brno

BRNĚNSKÉ IVANOVICE (okr. Brno-město)
ZM 24-3 Brno, 1:100000, 476mm od Z s.č.,138mm od J s.č. Doba bronzová, latén. Sídliště. Letecká prospekce, povrchový průzkum. ÚAPP Brno.

V porostu obilí na poli u hřiště se rýsovalo asi 20 tmavě zbarvených obdélných půdorysů chat a další bodové útvary (jámy). M. Čižmář zde získal povrchovým sběrem keramiku z doby bronzové a doby laténské.

DOBRÉ POLE (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 400mm od Z s.č., 186mm od J s.č. ZSV. Středověk. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Ve vegetaci patrný obdélný půdorys průběhu příkopu ohrazujícího ZSV. Podle J. Ungera může jít o zaniklou ves Hroznětice.

DRNHOLEC (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 358mm od Z s.č., 202 od J s.č. Pohřebiště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Severně od obce se rýsuje v obilném poli západně od silnice Drnholec-Pasohlávky na ploše ca 2 ha pět hrobů s kruhovými žlábky

JEVIŠOVKA (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo 1:100000, 322 mm od Z s.č. a 162 mm od J s.č. Sídliště. Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Severně od řeky Jevišovky bylo sledováno (vegetační příznaky) devět bodových útvarů z nichž šest obdélných lze interpretovat jako zahloubené chaty.

LEDCE (okr. Brno-venkov)
ZM 24-3 Brno 1:100000, 420 mm od Z s.č. a 26 mm od J s.č. Pohřebiště. Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Vegetačními příznaky byl zjištěn hrob s kruhovým žlábkem a ve vzdálenosti cca 100 m východně skupina asi 15 menších obdélných bodových útvarů - hrobů.

LITOBRATŘICE (okr. Znojmo)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 295mm od Z s.č., 230mm od J s.č. Sídliště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Při severním okraji obce byly v obilném poli zachyceny asi tři desítky objektů. Některé lze interpretovat jako půdorysy obdélných chat.

MĚNÍN (okr.Brno-venkov)
Dvůr Albrechtov (ZM 24-4 Vyškov, 1:100000, 15mm od Z s.č., 44mm od J s.č.). Pohřebiště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Na poli severně od Moutnického potoka se v obilí rýsovalo pět hrobů s kruhovými žlábky.

MĚNÍN (okr. Brno-venkov)
Dvůr Albrechtov (ZM 24-4 Vyškov, 1:100000, 13mm od Z s.č., 49 mm od J s.č.). Sídliště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

V prostoru mezi řekou Litavou a silnicí z Měnína do Blučiny se v obilí rýsovalo ca 15 obdélných půdorysů chat a větší počet bodových objektů.

MĚNÍN (okr. Brno-venkov)
"Vinohrádky" (ZM 24-4 Vyškov, 1:100000, 30mm od Z s.č., 69 mm od J s.č.) Pohřebiště ? Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Kruhový útvar o průměru asi 15 m ve vegetaci lze interpretovat jako hrob s kruhovým žlábkem.

MUŠOV (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 422mm od Z s.č., 248 od J s.č. Vojenský tábor. Doba římská. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Severně od silnice Brno-Mikulov naproti kapličce objevil M.Minařík na poli s obilím půdorys členité stavby tvořené tmavěji zbarvenými liniemi. U severovýchodního nároží se rýsoval rovněž tmavě zbarvený kruhový útvar o průměru 8 m. Při následujících průzkumných letech byla zjištěna asi 50 m záp. od stavby přímá tmavší linie (příkop), která probíhala mezi silnicí a hranou terasy. Kromě toho byly na snímcích rozlišeny další útvary (např. brána polního tábora). Všechny uvedené příznaky byly prozkoumány v průběhu záchranného výzkumu ÚAPP Brno.

NOVÁ VES (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 391mm od Z s.č., 279mm od J s.č. Lenovice. ZSV. Středověk. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Ve vegetaci se rýsoval větší počet objektů jižní části zaniklé vsi Lenovice.

NOVÁ VES (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo 1:100000, 398 mm od Z s.č. a 275 mm od J s.č. Stavba ? Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

V porostu obilí je tmavou linií vyznačený obdélný půdorys 35 x 8 m, vymezený pouze třemi stranami (kratší strana je uzavřena obloukem, protilehlé delší strany jsou přímé). Obvodovou linii lze interpretovat jako projev obvodového žlabu blíže nespecifikované stavby.

NOVÁ VES (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo 1: 100000, 398 mm od Z s. č. a 277 mm od J s.č. Pohřebiště. Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

V porostu obilí se rýsovalo asi 120 až 130 bodových obdélných útvarů přibližně stejně orientovaných, které lze interpretovat jako hroby. Dále sledovaným prostorem prochází mírně lomená přímá linie jejíž původ a význam zůstává neobjasněn.

OPATOVICE (okr. Brno-venkov)
ZM 24-3 Brno, 1:100000, 478mm od Z s.č., 54mm od J s.č. Pohřebiště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Východně od areálu ZD skupina asi dvaceti stejně orientovaných menších obdélných útvarů. Jde pravděpodobně o vegetační příznak hrobů.

OPATOVICE (okr. Brno-venkov)
ZM 24-3 Brno 1:100000, 475 mm od Z s.č. a 67 mm od J s.č. Sídliště. Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Porostovými příznaky zjištěno asi patnáct bodových útvarů, interpretovaných jako sídlištní objekty z toho jsou čtyři zahloubené chaty. Lokalita leží jižně od říčky Dunávky.

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 412mm od Z s.č., 262mm od J s.č. Liniový útvar. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

V délce ca 200m zřetelná linie - projev žlabu nebo příkopu.

PASOHLÁVKY (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 410mm od Z s.č., 257mm od J s.č. Kvadratické útvary. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Dva čtvercové linií tvořené útvary, délka stran 5m a 8m se rýsovaly v obilí východně od silnice z Pasohlávek do Ivaně.

PŘIBICE (okr. Břeclav)
"Přední žleby". ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 418mm od Z s.č., 317mm od J s.č. Vojenský tábor. Doba římská. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

V blízkosti areálu ZD se v porostu obilí rýsovaly dvě několik set metrů dlouhé linie spojené oblým nárožím. Na jedné straně bylo patrné přerušení a před ním pak předsunutá 15 m dlouhá linie. Jde o projev příkopu a brány třetího římského polního tábora na katastru Přibic.

PŘÍSNOTICE (okr. Brno-venkov)
ZM 34-1 Znojno, 1:100000, 456mm od Z s.č., 356mm od J s.č. Sídliště. Nedatováno. ÚAPP Brno.

Při východním okraji obce se ve dvou skupinách rýsuje v obilí velký počet kruhových a obdélných bodových útvarů (jámy,chaty).

RAJHRADICE (okr Brno-vekov)
ZM 24-3 Brno, 1:100000, 475mm od Z s.č., 76mm od J s.č. Sídliště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Jižně od silnice Rajhradice - Otmarov se ve vegetaci rýsuje 12 pravidelných obdélných půdorysů chat.

SMOLÍN (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 403mm od Z s.č., 346mm od J s.č. Liniové útvary, sídliště. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Dvě souběžné linie byly vegetačními příznaky patrné na poli u křižovatky silnice Pohořelice - Brno a odbočkou do Žabčic (žlábky nebo příkopy), dále bylo možné rozlišit menší kruhové objekty.

ŠANOV (okr.Znojmo)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 265mm od Z s.č., 168mm od J s.č. Sídliště, ZSV(?). Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Skupina osmi obdélných chat zřetelných porostovými příznaky leží západně od místní komunikace z Pravic k Eminu Zámečku. Východně od komunikace jsou stovky bodových objektů na rozloze ca 2-3 ha. Pravděpodobně jde o ZSV (prozatím blíže neurčeno). Po obvodě jsou místy zřetlné dlouhé linie, které mohou být projevem příkopů ohrazujících vesnici.

TROSKOTOVICE (okr. Znojmo)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 337mm od Z s.č., 273mm od J s.č. Opevněné sídliště. Nedatováno.Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Kruhový útvar o průměru asi 100 m tvořený 5-6m širokou tmavější linií v porostu obilí je projevem příkopu. Vně i uvnitř kruhového příkopu je asi 10 bodových útvarů. Jde o výšinnou polohu v blízkosti kóty 209.

VELKÉ NĚMČICE (okr.Břeclav)
ZM 34-2 Hodonín 1:100000, 20 mm od Z s.č. a 360 mm od J s.č. Hrob? Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Půdními příznaky se na vrcholu mírné vyvýšeniny (erosní činností světleji zbarvené) rýsoval tmavý obdélný útvar o rozměrech asi 5 x 6 m. Na podobné vyvýšenině asi 600 m západně byla v roce 1986 prozkoumána hrobka pravděpodobně z doby stěhování národů (Poulík-Rakovský 1989), nelze tedy vyloučit, že by mohlo jít o obdobný objekt.

VELKÉ NĚMČICE (okr. Břeclav)
ZM 34-2 Hodonín 1:100000, 7 mm od Z s.č. a 360 mm od J s.č. Sídliště. Nedatováno. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Více než třicet bodových útvarů se v porostu obilí (vegetační příznaky) vyrýsovalo severně od dvora Boudky. Obdélné půdorysy jsou patrně stopami po zahloubených chatách.

VRANOVICE (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo, 1:100000, 444mm od Z s.č., 322 od J s.č. Kvadratický útvar. Nedatováno. Letecká prospekce. ÚAPP Brno.

Čtvercový útvar (asi 6x6m) tvořený linií se rýsoval v porostu obilí na severním okraji obce, západně od silnice do Přísnotic.

VRANOVICE (okr. Břeclav)
ZM 34-1 Znojmo 1:100000, 432 mm od Z s.č. a 323 mm od J s.č. ZSV Teplany. Středověk. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Ve vegetaci se vyrýsoval průběh příkopu ohrazující zaniklou ves a v jejím areálu pak obdélný půdorys panského sídla opevněného dvěma liniemi příkopů (Bálek-Unger v tisku).

ŽABČICE (okr. Brno-venkov)
ZM 34-1 Znojmo 1:100000, 427 mm od Z s.č. a 354 mm od J s.č. ZSV Kovalov. Středověk. Letecký průzkum. ÚAPP Brno.

Vegetačními příznaky zjištěn průběh ohrazení zaniklé vsi. Lze rozlišit existenci tří příkopů (Bálek-Unger v tisku).

Literatura:

Poulík,J.- Rakovský,I. 1989: Archeologický výzkum u Velkých Němčic (okr. Břeclav), PV 1986, 47-48, Brno.

Bálek,M. - Unger,J. v tisku: Zaniklé středověké vsi na jižní Moravě, AH.

10 LET LETECKÉ ARCHEOLOGIE NA MORAVĚ (A V BÝVALÉM ČESKOSLOVENSKU) 1983 - 1993

Jaromír Kovárník, Jihomoravské muzeum Znojmo

I. Úvod

Před deseti lety byla poprvé v bývalém Československu (a v zemích bývalého východního bloku) uplatněna systematická letecká prospekce. Šlo o počátek nové etapy v dějinách evropské letecké archeologie.

Letecký archeologický průzkum a dokumentace lokalit úzce souvisel s rozvojem letectví a fotografických přístrojů. Základy letecké archeologie byly položeny v období po 1. světové válce zejména ve Velké Británii díky osobě O. G. S. Crawforda (např. 1923, 1928, 1957 aj.), ale také díky průkopníkům z dalších zemí např. koncepční práci A. Poidebarda, T. Wieganda aj. Letecká archeologická prospekce doznala dalšího rozvoje uplatněním technického pokroku ve 30. a 40. letech. Význačnou osobností se stal J. Keneth St. Joseph, který povýšil letecký archeologický průzkum na samostatné odvětví na Univerzitě v Cambridge (např. 1961, 1962, 1977). Bližší informace jsou v práci O. Deula (1979).

Ze současných zahraničních odborníků je třeba jmenovat O. Braasche z Německa, R. Gogeyho z Francie, Ch. Lévy z Belgie, G. Maxwella ze Skotska, R. Palmera z Velké Británie a např. tým vedený H. Friesingerem z Rakouska. Práce zejména posledně jmenovaných nás významně inspirovaly (Christlein, Braasch 1982, Braasch 1983, Windl ed. 1982).

V bývalém Československu byly v meziválečném období letecky dokumentovány pouze vybrané archeologické lokality (slovanské hradiště Libušín u Kladna, eneolitické výšinné sídliště Homolka u Stehelčevsi, oppidum Staré Hradisko u Prostějova aj.). Obdobně tomu bylo v poválečném období. Snímkovány byly významné archeologické výzkumy velkomoravských středisek v Mikulčicích a na Pohansku u Břeclavi, neolitického sídliště s kruhovým příkopem v Těšeticích aj. Letecké snímkování archeologických lokalit na Kolínsku v 70. letech patřilo svým charakterem k dokumentačním pracím.

Progresívní výsledky letecké archeologie v zahraničí a systematický archeologický průzkum (Kovárník 1975 aj.) podnítily autora k jejímu zavedení také v bývalém Československu. S odstupem deseti let je dnes tento okamžik hodnocen jako skutečný počátek letecké archeologie v zemích bývalého východního bloku a jako výrazný mezník v evropských dějinách letecké archeologie. Po přípravách a podání žádosti v r. 1982 zahájilo éru letecké archeologie v r. 1983 archeologické pracoviště Jihomoravského muzea ve Znojmě (Kovárník 1985 aj.). Pro leteckou archeologii získal a zaškolil pilota Aeroklubu v Brně M. Minaříka. Autorův pracovní prostor prozatím zahrnuje území okresů Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Třebíč, Uherské Hradiště, Vyškov a Znojmo.

Autor poprvé referoval o výsledcích letecké archeologie v rámci "II. Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur, Nitra-Nové Vozokany, 5.-9. November 1984" (Kovárník 1986). Zde se mimo jiné zaměřil na letecké vyhledávání lokalit kultury s moravskou malovanou keramikou s kruhovými příkopy. Na vyzvání československých archeologů seznámil účastníky sympozia s postupem získání povolení k letecké prospekci a snímkování a s praktickou spoluprací s tehdejšími aerokluby. Následně se začala letecká archeologie zavádět také v Archeologickém ústavu ČSAV v Brně (1985, M. Bálek - spolupráce opět s M. Minaříkem), SAV v Nitře (1986, I. Kuzma, J. Rajtár), v Regionálním muzeu v Mikulově (1990, J. Peška), v AÚ ČSAV v Praze (1992, M. Gojda), Ústavu archeologické památkové péče středních Čech v Praze (1993, V. Čtverák) a Ústavu archeologické památkové péče severozápadních Čech v Mostu (1993, Z. Smrž). Již v r. 1985 snímkoval některé lokality s kruhovými příkopy lengyelské kultury v jihozápadním Maďarsku I. Zálai-Gaál (1985, muzeum Szekszárd). Informace o letecké archeologii byly kromě jiného tématem příspěvků zejména zahraničních účastníků (Friesinger 1983, Lenneis 1983) v rámci "4. celostátního symposia Geofyzika a archeologie (Liblice, 1.-4. listopadu 1982). Pracovní výsledky pouze některých autorů byly předneseny r. 1988 na "VI. celostátní konferenci Geofyzika a archeologie a Moderní metody terénního výzkumu a dokumentace (1989).

V programu letecké archeologie na Moravě v uplynulých deseti letech jsme si stanovili následující úkoly:

1. rozšíření teoretických poznatků o intenzitě osídlení v jednotlivých obdobích pravěku, rané doby dějinné a středověku, včetně poznatků o mezikulturních vztazích a civilizačních zásazích ze sousedních oblastí,

2. archeologické památkové péče zejména na území s rostoucím stavebním ruchem (výstavba továren, dálnic, rozsáhlá těžba surovin - lomy, pískovny: např. území v okolí Bratčic, Smolína, Unkovic a Žabčic, štěrkovny aj.) podle zákona č. 20/1987 Sb. a následujících novel,

3. rekonstrukci staré kulturní krajiny s doklady antropogenních aktivit.

Při uplatňování letecké archeologie jsme rozpracovali její metody pro geologické, pedologické a klimatické podmínky Moravy. Metodika byla založena na jednotlivých druzích příznaků, jimiž se jakékoliv porušení půdy člověkem přímo nebo nepřímo projeví na obrazu krajiny:

a) stínové příznaky,

b) půdní příznaky - b1) barevné půdní kontrasty,

b2) sněhové příznaky,

b3) vlhkostní příznaky,

c) porostové (vegetační) příznaky.

Na Moravě a zvláště v jižní části se nám osvědčily zejména porostové příznaky, kdy archeologické objekty se nám projevují různými odstíny dozrávajících plodin (obilí aj.) - zahloubené objekty sytě zelenou a zbytky zdiva světlou, podsychající vegetací. Leteckou prospekci a snímkování jsme proto uskutečňovali zejména v červnu, případně v červenci. Barevné půdní kontrasty se nám projevily zejména v podzimních měsících po hlubší orbě. Pro leteckou prospekci jsme využili osvědčeného principu vazby archeologických lokalit na vodní zdroje (potřeba vody, existence pravěkých a raně historických stezek aj.). Ověřili jsme, že terasy podél moravských řek a menších vodotečí skrývají velké množství neznámých lokalit. V oblasti dolního toku řek (např. Dyje, Jevišovky, Rokytné, Jihlavy, Svratky, Dunávky, Kyjovky a Moravy byly intenzívně osídlovány sebemenší vyvýšeniny v jejich blízkosti, což jsme sledovali již řadu let během klasických terénních průzkumů a výzkumů (Kovárník 1984, 1985) např. území podél Jevišovky od Plavče přes Tvořihráz, Žerotice, Kyjovice, Prosiměřice, Lechovice, Borotice, Božice až do staré hrušovansko-hevlínsko-lávské sídelní oblasti, nebo v Podyjí od Hodonic, přes Krhovice, Strachotice, Valtrovice, Hrádek, Dyjákovice, Hevlín a Hrabětice až po podpálavskou oblast aj.). Letecká prospekce nám na jižní Moravě v oblasti dolních toků řek odkryla časté změny jejich koryta (s vazbou početných archeologických lokalit např. Hevlín VII: Kovárník 1993, 110). Jde jednak o důležitý okamžik pro studium vývoje staré kulturní krajiny. Dále je to důležitý poznatek také pro přirozený způsob vysvětlení tzv. říčních archeologických nálezů. Měnící se říční tok odplavoval v průběhu let výplně početných archeologických objektů řady lokalit ležících v jeho blízkosti a ukládal je jinde (na vzdálenějších místech). Na dolním toku zmíněných řek může právě letecká prospekce dále napomoci při vyhledávání neznámých archeologických lokalit, které jsou zde někdy převrstveny mocnými nánosy (z 12./13. stol. - zemědělská kolonizace Českomoravské vysočiny, těžba stříbra v okolí Jihlavy aj.). Velmi dobrých výsledků dosahujeme zejména na zlomech plošin a svahů teras, kde dlouhodobě dochází ke zvýšené erozi. Případné archeologické objekty se nacházejí pod menší vrstvou ornice a barevné půdní, nebo porostové příznaky jsou mnohem patrnější.

Lety jsme od r. 1983 prováděli čtyřmístnými sportovními letouny Zlín Z-43 s úpravou pro šikmé snímkování, výjimečně letounem Z-142. Od r. 1993 používáme letouny Kitfox a

Cessna 172 P americké výroby. Jsou výhodnější, protože jde o konstrukční typ hornoplošníku. Ke snímkování používáme fotopřístrojů značek Canon, Mamya, Ricoh, Practica, Pentacon six aj. V dřívějších letech jsme snímali na fotomateriál 100-400 ASA značky ORWO (černobílý, barevný, chrome), Agfa, Fomapan a Ilford. V současné době dokumentujeme na filmový materiál Agfa, Fuji, Ilford a Kodak (černobílý, barevný, chrome).

Během uplynulých deseti let se nám podařilo při letecké prospekci objevit kromě mnoha zajímavých půdorysů (opevnění, kultovních areálů, staveb, hrobek aj.), sídlišť, pohřebišť, středověkých vesnic aj. zejména:

a) pravěké kruhové příkopy, tzv. rondely (kultury s moravskou malovanou keramikou a z doby bronzové),

b) první polní nebo pochodové tábory římských legionářů na (jižní) Moravě, které zde vytvářejí největší uskupení těchto vojenských pevností severně římského limitu na Dunaji a východně od Rýna. Řetězec římských vojenských táborů na Dyji a Jihlavě je charakterizován jako objev století. Nálezy pravěkých rondelů umožnily další rozvoj tzv. rondelové archeologie na Moravě.

Již během letů na podzim r. 1983 jsme dosáhli velmi dobrých výsledků a výrazně se projevily přednosti letecké archeologické prospekce a dokumentace. Bylo to období s největším vláhovým úbytkem, který se projevoval v rámci půdních příznaků mimo jiné barevnými kontrasty půdy po orbě, nebo tzv. vyprahlostními příznaky (např. půdorysy u Březan, okr. Znojmo, novodobé stavby v Brně-Černovicích). Zjistili jsme a ověřili např. oválný průběh příkopu kultury s lineární keramikou a jeho průnik s mladoneolitickým kruhovým příkopem kultury s moravskou malovanou keramikou u Vedrovic, okr. Znojmo, areál s rondelem u Rašovic (Tab.1.) na Vyškovsku (Kovárník 1985, 104; 1986, 154-155), příkop čtyřúhelníkovitého půdorysu u Boskovštejna, kruhové žlábky rozoraných mohyl (např. Rokytná) a zajímavý půdorys u Březan, okr. Znojmo. V uplynulých deseti letech se nám podařilo zachytit další rondely a příkopy oválného půdorysu např. Konice, Oleksovice (okr. Znojmo), Snovídky (okr. Vyškov), Rajhradice (okr. Brno-venkov), Vranovice (okr. Břeclav), Vážany n/L (Tab.2.) apod. Rozměrné čtyřúhelníkovité opevnění jsme doložili v místě nálezu unikátního keramického depotu kultury nálevkovitých pohárů u Božic a pozoruhodné čtyřúhelníkovité opevnění se zaoblenými nárožími a pravděpodobně s jedním vstupem u Kupařovic, okr. Brno-venkov (Tab.3.) na levé terase řeky Jihlavy (Kovárník 1993, 108). Z dalších zajímavých nálezů jmenujme objekty obdélníkovitého půdorysu (chaty, domy? - Borotice, Božice, Prosiměřice, Tvořihráz, Valtrovice, okr. Znojmo, Jaroměřice, okr. Třebíč, Hrušovany u Brna, Rajhradice, okr. Brno-venkov, Ivaň, Mušov, okr. Břeclav aj.). Novými doklady mohyl a nových mohylníků jsou nálezy hrobů s pozůstatky kruhových žlábků např. Borotice (Tab.4.), Božice, Mackovice, okr. Znojmo, Drnholec (Tab.5.), Ledce, okr. Brno-venkov s naznačenými čtyřmi vstupy (Tab.6.), Mikulov, okr. Břeclav, Dolní Bojanovice, Čeložnice, okr. Hodonín aj.

Souběžně s leteckou archeologickou prospekcí (uskutečňovanou ze skrovných finančních částek Jihomoravského muzea) jsme rovněž vyhodnocovali fotogrammetrické snímky, zapůjčené z VÚTOP v Dobrušce. Možné archeologické lokality jsme identifikovali např. v k. ú. obcí Černín, Krhovice, Mramotice, Lančov, Oslnovice, Plenkovice, Znojmo-Hradiště (okr. Znojmo), Jevišovka (okr. Břeclav) a Dančovice (okr. Jindřichův Hradec). Velmi zajímavý je nález rozměrného čtyřúhelníkovitého opevnění v k. ú. Mastník u Třebíče. Čtyř a víceúhelníkovité příkopy byly budovány například také ve středověku k opevnění vojenských ležení, k opevnění vesnic aj. Půdní příznaky kruhového a oválného tvaru jsme podchytili např. u Bohušic, Horního Újezdu, Krnčic, Radkovic a Stropešína (okr. Třebíč),

Běhařovic, Božic, Načeratic, Šanova a Vémyslic (okr. Znojmo) a opět velmi výrazný oválný půdorys větších rozměrů (příkop?) nedaleko Nové Vsi u Oslavan (okr. Brno-venkov). Obrysy archeologických objektů větších rozměrů jsme zjistili na fotogrammetrických snímcích např. u obcí Biskupice, Litohoř, Oponešice, Stropešín, Vacenovice, Valcč a Zvěrkovice na Třebíčsku a u Čermákovic, Grešlového Mýta, Hostimi, Korolup, Kuchařovic, Skalice a Znojma-Oblekovic na Znojemsku.

K dalšímu rozvoji letecké archeologické prospekce na Moravě došlo díky navázání úzké spolupráce s Archeologickým ústavem AV ČR v Brně podpořené ředitelem Dr. J. Tejralem, DrSc. v r. 1993. Vzhledem k rozšíření počtu letových hodin jsme mohli objevit více archeologických lokalit (v průběhu jednoho letu 25 a více). Zachytili jsme řadu příznaků sídelních objektů: Božice VI, Hevlín VII, Hrádek IV, Litobratřice (Tab.7.), okr. Znojmo, Brod n/D, Březí, Bulhary, Lanžhot I-II, Nové Mlýny I-II, Pasohlávky II, Přibice IV, Vranovice V, okr. Břeclav a Chrlice I a Popice II, okr. Brno-venkov; a možných pohřebišť (Božice VI, Hevlín VIII, okr. Znojmo, Březí, Mikulov III, Mušov III, Nové Mlýny I-II, Přibice III, okr. Břeclav, Popice I a Žabčice I, okr. Brno- venkov). Počtem objektů (chat?) vynikají zejména lokality Hevlín VII, Litobratřice I, okr. Znojmo aj. Na lokalitě Valtice II-Boří Dvůr jsme opět doložili velký počet objektů. Zajímavý je nález objektu obdélného půdorysu (komora hrobky?) v k. ú. Šakvice, okr. Břeclav (Šakvice II). Z blízkosti rozhraní katastrů Pasohlávek, Dolních Dunajovic a Brodu n/D (Pasohlávky I) pochází pozoruhodný příznak většího kruhovitého objektu (mohyly?). Poblíž byla v r. 1988 zkoumána germánská královská hrobka (Peška-Tejral 1990).

Novým fenoménem studia doby římské v oblasti jižní Moravy jsou díky letecké prospekci od r. 1991 římské polní nebo pochodové tábory. První z nich jsme objevili v průběhu letu č. 14/91 pro potřeby archeologického oddělení Jihomoravského muzea ve Znojmě dne 20. 6. 1991. Šlo o části půdorysů čtyř táborů v trati "Na pískách" (Tab.8.) v katastru zaniklé vesnice Mušov, okr. Břeclav (Kovárník 1993, 108-109). V r. 1993 jsme v rámci spolupráce JMM Znojmo s AÚ AV ČR v Brně (grantový úkol AÚ vedený Dr. J. Tejralem, DrSc. :"Beziehungen Roms mit den germanischen Stämmen im Lichte der neuen archäologischen Quellen im Thayaraum-Podyjí") objevili příznaky dalších legionářských táborů. Nelze vyloučit, že v římském vojenském areálu na levém břehu Dyje v okolí vojenské stanice na Hradisku u Mušova snad také existovaly. Důležité je tu zjištění mohutného (několikanásobného?) opevnění probíhajícího okolo celého areálu včetně terasy v trati "Neurissen", která byla prokazatelně jeho součástí. Průběh opevnění je zřetelný jak na hraně svahu plošiny vojenské stanice, tak v polích pod Hradiskem (Obr.1.). Průběh delších linií jsme zachytili v širším okolí (S, Z, J), dále JZ až Z od římských táborů na pravobřežní lokalitě Mušov II ("Na pískách") směrem k Brodu n/D. Další římské polní tábory jsme zjistili podél Dyje u Charvátské Nové Vsi (Tab.9.-10.), Šakvic, Valtic a severně od Mušova (Tab.11.) na rozhraní k.ú. Ivaň, Mušov a Pasohlávky (Mušov V a Pasohlávky II), a v meziříčí Jihlavy a Svratky v okolí Ivaně. Podél řeky Dyje od soutoku s Moravou až po hrušovansko-hevlínsko-lávskou oblast se zásahem na sever povodím Jihlavy a Svratky jsme dnes schopni rekonstruovat celou linii římských polních nebo pochodových táborů (více než 20). Velikost některých z nich se pohybuje kolem 50 ha a více, což by nasvědčovalo, že mohly být budovány přibližně 2 - 3 legiemi. Potvrdí-li se zjištění dalších staveb uvnitř těchto táborů (např. Mušov, Charvátská Nová Ves) a jejich současnost, bude to nejen doklad pro potvrzení dlouhodobějšího trvání těchto opevnění, ale zejména vojensko-politických aktivit císaře Marka Aurelia v průběhu markomanských válek o vybudování nové opěrné soustavy pevností na řece Dyji a jejích přítocích, paralelní s podunajským limitem. Je pravděpodobné, že římské objekty byly na jižní Moravě budovány na tradičních důležitých obchodních cestách

(vytvořených a používaných snad již od pravěku). Výšinné sídliště z eneolitu a doby bronzové v trati "Hradisko" u Mušova a řada lokalit podél Dyje (příp. Jevišovky) mohou být toho důkazem (Kovárník 1993, 116). Římské vojsko mohlo používat dyjskou vodní cestu, ale případně si mohlo upravovat z důvodu rychlejšího přesunu v průběhu vojenských akcí také pozemní cesty. Důležitým úkolem letecké archeologie je mimo jiné ověřit případné cesty směřující sem např. z Vindobony nebo Carnunta. Soustředění pochodových nebo polních táborů římských legií na jižní Moravě v době markomanských válek nasvědčuje, že šlo o strategické území. Někde zde mohlo také být určité středisko markomanského osídlení.

II. Polní nebo pochodové tábory - soupis

BŘECLAV-POŠTORNÁ I (okr. Břeclav)

Náznaky dvojitého nároží a linií jsme našli asi 4,5 km JZ od Poštorné, vpravo silnice do Reinthalu (1,5 km S). Obec Bernhardsthal je vzdálena asi 4 km. Nadmořská výška místa nálezu je 192,5 m.

BŘECLAV-POŠTORNÁ II (okr. Břeclav)

Druhý porostový příznak zaobleného nároží se nacházel nedaleko lokality I asi 4 km JZZ od železničního přejezdu a uvedené silnice Poštorná-Reinthal. Jde o pole 500 m SV od Bořího Dvora s nadmořskou výškou 188 m. Také v tomto případě nejde o archeologicky ověřený nález.

DRNHOLEC II (okr. Břeclav)

Nároží a delší linie se nacházejí asi 700 m SSV od obce v trati Stromovka (Tab.12.). Jde o levý břeh Dyje v místech, kde končí tzv. Horní jezero (Kovárník 1993, 108).

DRNHOLEC III (okr. Břeclav)

Asi 3000 - 3200 m SSV od okraje Drnholce v trati Holenická pole jsme identifikovali půdorys vnitřně členěné stavby. V této oblasti může jít o důležitý poznatek.

CHARVÁTSKÁ NOVÁ VES I (okr. Břeclav)

Římský tábor značných rozměrů jsme zachytili na sz. okraji obce. Velmi zřetelná jsou zejména jz. (Tab.9.) a sz. nároží včetně jz. strany se dvěma bránami a tituli (Tab.10.). U druhé brány (bližší k sz. nároží) se příkop odchyluje z osy a vybočuje poněkud více k S. Zajímavý je nález menšího čtvercového půdorysu stavby v jv. části a větší kruhový útvar vně jz. nároží.

IVAŇ II (okr. Břeclav)

Dvě zaoblená nároží a linie jsme snímkovali také asi 500 - 1000 m SV až JV od obce. V případě ověření archeologickým výzkumem by šlo o novou polohu římských táborů velkých rozměrů na plošině sevřené údolími řek Jihlavy (levý břeh) a Svratky (pravý břeh) nedaleko jejich soutoku (asi 1500 m S až SSZ). Naznačovalo by to možnost postupu římských vojsk od vojenského areálu v Mušově I k S nejen osazováním strategických míst na levé terase Jihlavy. Letecký průzkum proto zaměříme také do povodí Svratky.

MIKULOV I (okr. Břeclav)

Jihozápadně od české celnice v polích na česko-rakouské hranici (k.ú. Drasenhofen, Mistelbach) se v obilí rýsovaly dvě kolmé linie spojené zaobleným nárožím.

MUŠOV I (okr. Břeclav)

Nelze vyloučit, že tábory existovaly přímo v areálu vojenské stanice v trati "Hradisko" u Mušova a v jejím bezprostředním okolí. Leteckým průzkumem jsme zde zjistili náznaky nároží a průběhy delších linií včetně půdorysů staveb. "Hradisko" je dominantní polohou celé podpálavské oblasti, u níž se výrazně uplatnil genius loci. Nově jsme doložili další mohutné opevnění této polohy širokým obloukovitým příkopem v. až j. části této lokality. Další rozsáhlé 2. pásmo opevnění, pravděpodobně včetně terasy v trati "Neurissen", která byla součástí širšího vojenského areálu v trati "Hradisko", jsme zachytili na svazích pod "Hradiskem". Na fotogrammetrickém snímku ev. č. 3 277 a zejména ev. č. 21 476 (VÚTOP Dobruška) jsme objevili ve vzdálenosti asi 40 m pod opevněním obepínajícím celou plochu "Hradiska" (na snímku je patrný také vnější příkop) další rozsáhlý fortifikační systém oválného tvaru (Obr.1.). Stáčí se a ve v. směru pokračuje na terasu v trati "Neurissen", kde se nacházel půdorys větší stavby dřevohlinité konstrukce (Bálek-Šedo 1994) Tato stavba (principia?) byla zajisté součástí dalšího římského tábora.

Obr. 1. Situační plánek opevnění lokality Mušov I „Hradisko" (1), Mušov IV (2) a polních táborů Mušov V a Pasohlávky II (3)

MUŠOV II "Na pískách" (okr. Břeclav)

Při opětovném snímkování 1. a 2. 7. 1993 jsme zde doložili další linie. Nemůžeme proto vyloučit, že celkový počet vojenských táborů na této lokalitě by mohl být vyšší než čtyři (Kovárník 1993, 108-109). Sz. nároží a západní strana tábora I se překrývaly se zahloubenými germánským sídelními objekty. Z leteckých snímků je sice zřejmý nepřerušený průběh porostových příznaků příkopu tábora, avšak superpozici může upřesnit pouze archeologický výzkum (Tab.8.). Velké uskupení polních táborů nasvědčuje, že sloužily k obraně důležitého bodu (brodu? aj.).

Příznaky většího počtu objektů (hrobů?) jsme zachytili v jz. části polohy "Na pískách" vpravo potoku. Na několika snímcích lokality "Na pískách" máme náznaky drobných půdorysů (staveb?, srov. Gniers 1976, 112, pozn. 8).

MUŠOV III (okr. Břeclav)

Značný počet zejména bodových objektů (hrobů?) se nachází za bývalou STS (kóta 175,5 m) na pravém břehu horního jezera. Lokalita se rozkládá kolem objektu vodárny, zvláště J a JZ. Od silnice do Mikulova je vzdálena 500 - 800 m Z. Nemůžeme vyloučit souvislost kumulace těchto objektů (hrobů?) s osídlením na sousední lokalitě Mušov II "Na pískách".

MUŠOV IV (okr. Břeclav)

Přibližně 750 m od křižovatky Pasohlávky - Ivaň/Nová Ves - Mikulov vlevo silnice do Mikulova jsme podchytili výrazný, téměř kruhový příkop o průměru okolo 100 m (Obr.1:2). Opevnění je situováno na nejvyšším bodu terasy Jihlavy (asi 185 m), a to na jejím okraji nad záplavovou oblastí. Je pravděpodobné, že v sz. směru se nachází brána. Uvedený příkop jsme

také zjistili při vyhodnocování fotogrammetrického snímku č. 3277 z r. 1957 (VÚTOP Dobruška).

Uvedené kruhovité opevnění (nelze vyloučit, že část byla oderodována na svahu terasy, případně nemusela být zde dokončena) vedle dvojnásobného opevnění na nedaleké lokalitě "Hradisko", případně na lokalitách Mušov I "Neurissen", Mušov II "Na Pískách" a Pasohlávky II (římské tábory; Obr.1:3) dosvědčuje intenzívní osídlení důležité křižovatky stezek na soutoku Dyje a Jihlavy a Jihlavy se Svratkou.

MUŠOV V (okr. Břeclav)

Ve vzdálenosti asi 500 m od křižovatky Pohořelice - Mikulov a Pasohlávky - Ivaň jsme objevili další dvě linie. U jedné z nich jsou dvě výrazné brány s tituli (Obr.1:3). Je pravděpodobné, že uvedené příkopy mohou souviset s předpokládanými polními tábory u zmíněné křižovatky, pracovně označené jako Pasohlávky II.

PASOHLÁVKY I (okr. Břeclav)

Do nejbližšího okolí římského vojenského areálu Mušov I "Hradisko" patří nález z okolí Pasohlávek. Zajímavý porostový příznak jsme podchytili při vyhodnocování fotogrammetrického snímku ev. č. 1446 z r. 1938 (VÚTOP Dobruška), který se nacházel SZ od štěrkovny na rozhraní k. ú. Pasohlávek, Dolních Dunajovic a Brodu n/D. Sledovaný objekt je vzdálen asi 650-700 m od jv. okraje obce .V obilí se rýsoval jako kroužek s tmavším středem (hrob?). V bezprostřední blízkosti v pískovně byla zachráněna germánská "královská" hrobka (Peška-Tejral 1990).

PASOHLÁVKY II (okr. Břeclav)

Několik dlouhých linií jsme podchytili asi 1800 m SSV od obce po obou stranách křižovatky silnic Pasohlávky - Ivaň a Nová Ves - Mikulov (Tab.11.). Jde o rozhraní katastrů obcí Pasohlávky, Mušov a Ivaň s nadmořskou výškou kolem 181 - 184 m. Přibližně v sv. směru zde probíhají dvě paralelní linie příkopů, navzájem vzdálené asi 500 m, na nichž jsou patrné dvě brány s tituli (Obr.1:3.). Linii blíže křižovatce kříží další delší linie, u níž lze pozorovat náznak zaobleného nároží. Náznaky linií se nacházejí také v sadu směrem k poloze "Hradisko". Soustředění polních nebo pochodových táborů v této poloze může naznačovat důležitost místa (brod aj.).

Na poli proti čerpací stanici PHM se kromě delší linie rýsovalo několik menších čtvercovitých půdorysů.

ŠAKVICE I (okr. Břeclav)

Porostové příznaky v podobě linií a nároží jsme zjistili JZ až SV od obce na levém břehu Dyje. Nález je třeba ověřit archeologickým výzkumem.

VALTICE I (okr. Břeclav)

Vzrůstové příznaky ve tvaru dvou zaoblených nároží jsme podchytili při s. až sv. okraji zemědělského areálu asi 700 m JV od Valtic, vlevo silnice z Valtic do Reinthalu (Tab.). Nález je třeba ověřit archeologickým výzkumem.

Porostové příznaky jsme zachytili např. v k. ú. Nová Ves, Podivín, Pouzdřany a Přítluky na řekách Dyji a Jihlavě (okr. Břeclav). Další jsme doložili na dolním toku Moravy např. v k. ú. Hodonína, Lužic, Strážnice (okr. Hodonín) a případně u Uherského Hradiště.

III. Další lokality

CHRLICE I (okr. Brno-město)

Na jv. okraji obce na poli těsně u obilních sil jsme rozpoznali početné čtyřúhelníkovité půdorysy pravděpodobně sídleních objektů.

PŘÍSNOTICE III (okr. Brno-venkov)

Porostové příznaky početných archeologických objektů se nacházejí V, JV a J obce na pravém břehu vodoteče, která se vlévá do Šatavy.

PŘÍZŘENICE I (okr. Brno-město)

Archeologická lokalita se nachází J obce. Jde o polohu na levém břehu Svratky po obou stranách silnice do Modřic.

STARÝ LÍSKOVEC I (okr. Brno-město)

Porostové příznaky objektů jsme zaznamenali asi 700 m J a JV od okraje městské části.

TUŘANY I (okr. Brno-město)

Skupinu objektů a náznak linie (příkop?) jsme pozorovali asi 250 m V od okraje městské části.

POPOVICE I (okr. Brno-venkov)

Pravidelné obdélné objekty se vyrýsovaly v obilí asi 400 m SV od obce.

POPOVICE II (okr. Brno-venkov)

Asi 300 m SV od lokality Popovice I jsme identifikovali několik obdélných půdorysů. V tomto případě opět půjde pravděpodobně o sídelní objekty.

ŽABČICE I (okr. Brno-venkov)

Na polích mezi pískovnami, přibližně 1000 m JZ od obce se nachází početnější skupina objektů. Vzhledem k jejich pravidelnému tvaru může jít o větší pohřebiště.

LEDCE I (okr. Brno-venkov)

Asi 900 m V od obce na polích za areálem bývalého zemědělského podniku se nachází menší kruhový příkop. Jde o hranu vyšší terasy na pravém břehu potoka, tekoucího z Mělčan. Průměr má pouze 19 m. Přibližně ve směru světových stran se nacházejí brány. Šířka příkopu se podle porostových příznaků pohybuje okolo 2 m (Tab.6.). V jeho okolí jsou další archeologické objekty.

LEDCE II (okr. Brno-venkov)

Přibližně 100 - 150 m JV od lokality Ledce I se nachází pohřebiště. Hrobové jámy jsou asi 2 m dlouhé a jsou orientovány přibližně V-Z. Pohřebiště čítá přes 20 hrobů (Tab.6.).

BROD n/D I (okr. Břeclav)

Větší počet půdorysů archeologických objektů jsme podchytili 1000 m JZ od Brodu n/D po obou stranách polní cesty, vedoucí od silnice Brod n/D - Drnholec na pravý břeh jezera. Vyskytují se tu pravděpodobně také sídelní objekty obdélných rozměrů.

BŘEZÍ I (okr. Břeclav)

Asi 700 m Z od Březí u katastrálních hranic s obcí Dobré Pole se projevily vzrůstové příznaky, mimo jiné obdélného tvaru (zemnice). Podle tvaru a velikosti některých z nich nelze vyloučit, že by zde mohly být též hroby.

BULHARY I (okr. Břeclav)

U sz. okraje obce za hřbitovem se v obilí projevilo několik archeologických objektů. Některé z nich měly pravidelnější (mírně obdélníkovitý) tvar. Nasvědčovalo by to, že může jít o půdorysy sídelních objektů. Jde o polohu na mírném návrší na levém břehu Dyje s nadmořskou výškou asi 175 - 210 m (Syslí kopec) po obou stranách silnice z Milovic.

DRNHOLEC IV (okr. Břeclav)

Soustředění objektů jsme zachytili na pravém břehu Dyje. Lokalita se nachází asi 700 m JV od okraje Drnholce a částečně přechází do k.ú. Novosedly.

LANŽHOT I (okr. Břeclav)

Obilí na polích při sz. okraji obce vykazovalo vzrůstové příznaky archeologických objektů. Měly různé tvary a rozměry: nepravidelné, kruhové, oválné, obdélné (sídelní objekty?) aj. Kromě toho jsou zde náznaky delších linií (opevnění?).

LANŽHOT II (okr. Břeclav)

Obdobný charakter mají nálezy na polích asi 1000 m J od obce podél Kyjovky (při okraji Lanžhotského polesí). Nelze vyloučit, že další lokalita se nachází podél Svodnice v trati "Hrubé štěpnice" u lesa Barvínský hrúd. Obě polohy leží v nadmořské výšce 154-155 m.

MIKULOV II (okr. Břeclav)

Vlevo silnice do Sedlece asi 1000 m JVV se nacházejí vzrůstové příznaky několika skupin archeologických objektů.

MIKULOV III (okr. Břeclav)

Další skupinu objektů jsme pozorovali asi 300 - 500 m JZ od města. Objekty leží u vodotečí, vtékajících do rybníka Šibeničník.

MIKULOV IV (okr. Břeclav)

Rozsáhlejší (polykulturní) lokalita se rozkládá asi 2500 m JV od okraje města v okolí křižovatky Mikulov - Sedlec - Lednice. Nacházejí se zde rovněž pravidelné čtyřúhelné objekty. Poblíž pískovny pode dvorem Mušlov vlevo silnice do Lednice se vyrýsoval jako pozůstatek mohyly kruhový žlab a hrob.

MORAVSKÝ ŽIŽKOV I (okr. Břeclav)

Vlevo silnice z Mor. Žižkova do Velkých Bílovic při katastrálních hranicích s Podivínem a Ladnou (Břeclav) jsme pozorovali příznaky objektů. Na lokalitě jsme podchytili rovněž velmi zajímavý obdélníkovitý půdorys asi větší stavby. Lokalita se nachází přibližně 1000 m od obce.

NEJDEK I (okr. Břeclav)

V bezprostředním okolí obce se projevily vzrůstové příznaky pravděpodobných archeologických objektů. Jde jednak o území J a Z až SZ obce, zejména pak za areálem zahradnictví. Nadmořská výška se pohybuje kolem 175 - 180 m. Některé objekty mají čtvercovitý až obdélníkovitý tvar.

NOVÉ MLÝNY I (okr. Břeclav)

Skupina objektů se asi nalézá SV od Nových Mlýnů v okolí silnice do Zaječí (nadm. v. 165 m). Nelze vyloučit, že zde mohou být také hrobové jámy.

POHOŘELICE V (okr. Břeclav)

Před křižovatkou k Velkému Dvoru vpravo silnice se nacházejí půdorysy kruhovitého tvaru. Místo leží asi 1300 m JJV od města.

POHOŘELICE VI (okr. Břeclav)

Z od kasáren jsme zjistili příznaky objektů. Lokalita leží na březích Šumického potoku.

POHOŘELICE VII (okr. Břeclav)

Asi 1000 m J od Pohořelic před sádkami Starého rybníka jsme podchytili vegetační změny, svědčící pro přítomnost objektů. Dále se zde projevila delší linie (nedatována).

PŘIBICE IV (okr. Břeclav)

SV od obce mezi tratěmi "Za těšinou" a "Za hřbitovem" jsme objevili pravidelnější objekty. Lokalita je vzdálena přibližně 1500 S od okraje Přibic. Podle tvaru může jít o sídelní objekty apod.

PŘIBICE V (okr. Břeclav)

Bohaté doklady (půdorysy chat a objektů) jsme identifikovali na S okraji obce mezi zemědělským areálem a vesnickou zástavbou.

ŠAKVICE II (okr. Břeclav)

Obdélný půdorys a více objektů jsme zachytili na mírném návrší asi 700 m JV od obce.

VALTICE II (okr. Břeclav)

Početné příznaky objektů jsme objevili na polích kolem Bořího Dvora asi 3750 m JV od Valtic. Objekty mají různé tvary a velikost. Některé z nich vytvářejí řady. Vzrůstových příznaků je více než sto.

VALTICE III (okr. Břeclav)

Dvě pravoúhlé linie s nárožím jsme zjistili asi 1000 m SZ od okraje města. Linie se nacházejí na břehu vodoteče, tekoucí do rybníku Nesyt.

VALTICE IV (okr. Břeclav)

Několik možných objektů se vyrýsovalo vlevo silnice z Mikulova při okraji města.

VELKÉ BÍLOVICE I (okr. Břeclav)

Objekty jsme zjistili také přibližně 2000 m S od okraje obce. Jde o vyvyšující se polohu poblíž trati "Zimarky" (kóta 262 m).

VELKÉ NĚMČICE (okr. Břeclav)

Lokalita se zřetelnými příznaky objektů se nachází asi 1000 m SV od okraje vesnice. Jde o polohu na pravé straně dálnice do Brna. Asi 750 m SSV jsme podchytili příznaky pravděpodobně hrobové komory. Šlo o kruh se čtvercem uvnitř. Hrob se nachází nedaleko levého okraje dálnice do Bratislavy.

VRANOVICE V (okr. Břeclav)

Rozsáhlá, pravděpodobně polykulturní lokalita se nalézá kolem hřbitova, necelých 1000 m Z obce. Objekty mají různé tvary, avšak převažují drobnější, obdélníkovité. Soustřeďují se do několika skupin. Nemůžeme vyloučit, že jde o pohřebiště.

ZAJEČÍ I (okr. Břeclav)

Dvě delší linie a náznaky objektů jsme podchytili asi 1500 m S od obce. Lokalita leží poblíž železniční dráhy Brno - Břeclav.

ČELOŽNICE (okr. Hodonín)

Mohylník s pěti výraznými mohylami jsme objevili přibližně 500 m JJZ na plošině, která prudce klesá směrem k JV a J.

BOŽICE IV (okr. Znojmo)

Vzrůstové příznaky v podobě linie a různých objektů jsme identifikovali asi 200 m S od Božic. Jde o pravobřežní údolní nivu Jevišovky vpravo od mostu na silnici ve směru ke křižovatce Čejkovice - Mackovice - Březany.

BOŽICE VI (okr. Znojmo)

Asi 350 m SV od Kolonie u Dvoru Hoja (k.ú. Božice) jsme našli lokalitu. Tvoří ji objekty (sídelní?) obdélného a nepravidelného tvaru, ale také obdélné objekty menších rozměrů (hroby?). Na jz. okraji jsme zjistili dvě na sebe kolmé linie.

DYJÁKOVICE I (okr. Znojmo)

V průběhu leteckého snímkování jsme ověřili archeologickou lokalitu Z od Dyjákovic, kterou jsme doložili již při povrchovém průzkumu (Kovárník 1993, 118).

DYJÁKOVICE III (okr. Znojmo)

Na poli u z. okraje vesnice jsme zachytili průběh linie. Nemůžeme vyloučit, že by mohlo jít o část opevnění.

HEVLÍN VII (okr. Znojmo)

Bohaté archeologické doklady z Hevlínska rozšiřuje nález lokality s obdélnými půdorysy, která leží asi 400 m S až SSV od Hevlína. Jde o pole v okolí cihelny, mimo jiné také za dráhou.

HEVLÍN VIII (okr. Znojmo)

Přibližně 3200 m S Hevlína na pravém břehu Anšovského potoka jsme zjistili početné vzrůstové příznaky, které se nacházejí v širším okolí dvoru Anšov. Velká kumulace někdy pravidelně rozmístěných objektů a systém "ohraničujících" linií naznačují, že půjde o rozsáhlou, pravděpodobně polykulturní lokalitu (tab.14.).

HEVLÍN IX (okr. Znojmo)

Porostové příznaky další lokality jsme podchytili přibližně 2000 m SZ od obce asi 500 m J od Černé strouhy. Podle tvarů jam by mohlo jít o pohřebiště.

HEVLÍN X (okr. Znojmo)

V okolí Anenského Dvora asi 2000 m JJZ od Hevlína se projevovaly porostové příznaky větší lokality. Nemůžeme zde vyloučit přítomnost hrobů.

HRABĚTICE VI (okr. Znojmo)

Vpravo silnice z Hrabětic do Hevlína asi 300 m od vsi jsme zjistili další archeologické objekty. Výrazný je větší objekt nepravidelně oválného tvaru (hliník?) a několik menších obdélného tvaru (chaty, hroby?). Lokalita leží v blízkosti lokality Hrabětice II, kterou jsme zachytili v předešlých letech při povrchovém průzkumu (Kovárník 1996, 95).

HRÁDEK I (okr. Znojmo)

V a JV od obce jsme leteckým průzkumem ověřili dřívější archeologické nálezy (Kovárník 1993, 120).

HRÁDEK IV (okr. Znojmo)

Rozsáhlejší archeologická lokalita leží na polích za jv. okrajem obce. Většina objektů má obdélný tvar (chaty?). Mimo to se zde vyskytovaly lineární porostové příznaky.

HRÁDEK V (okr. Znojmo)

Větší počet porostových příznaků objektů se vyrýsoval asi 500 m Z od Hrádku.

JEČMENIŠTĚ (okr. Znojmo)

V obilí při sz. okraji osady po pravé straně silnice z Dyjákoviček do Ječmeniště bylo patrno několik větších objektů.

LECHOVICE II (okr. Znojmo)

Porostové příznaky jsme zjistili asi 300 m JZZ od obce. Jde o jv. svah vpravo silnice Znojmo - Lechovice.

LECHOVICE IV (okr. Znojmo)

Další lokalitu jsme podchytili díky porostovým příznakům na jv. svahu pod kótou 232 m asi 300 m JV od lechovického zámku. Lokalita by se rozkládala po obou stranách silnice z Lechovic do Pohořelic.

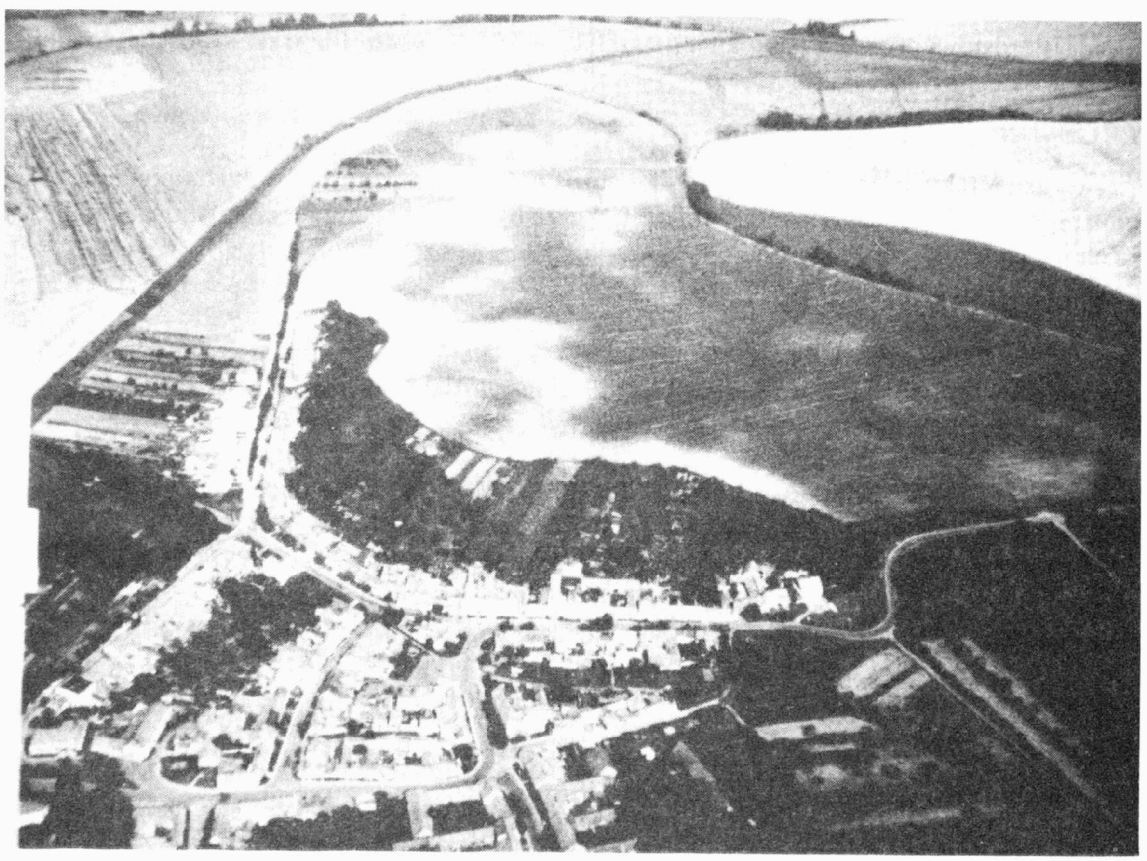
LITOBRATŘICE I (okr. Znojmo)

Větší množství porostových příznaků jsme zjistili 300 - 400 m S od vsi. Poloha s nálezy leží v trati "Za humny" po pravé straně silnice do Jiřic u Miroslavi.

OLEKSOVICE I (okr. Znojmo)

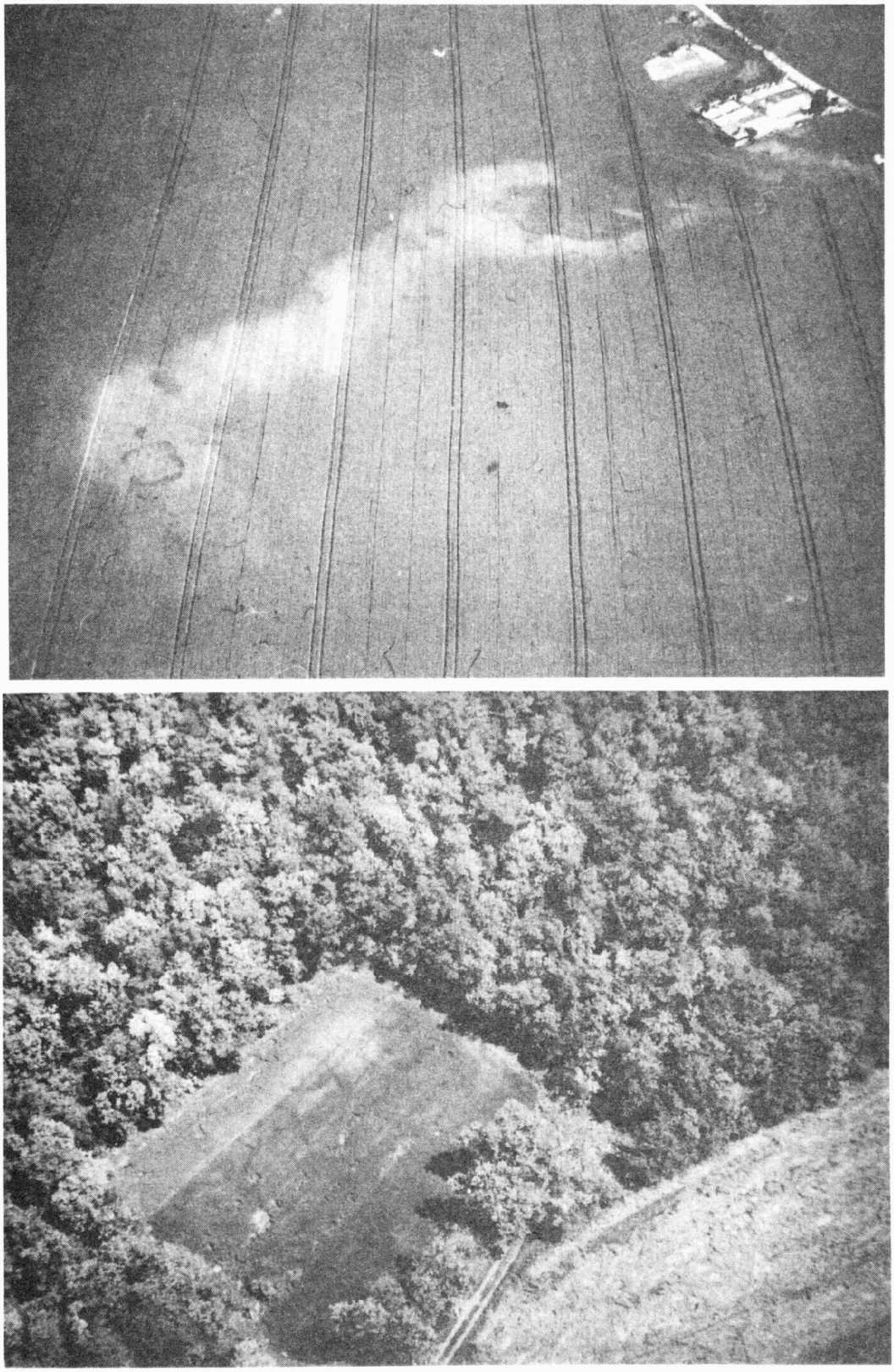
Vlevo silnice Znojmo - Brno asi 700 - 800 m JV od okraje obce jsme zjistili několik koncentrací s porostovými příznaky.

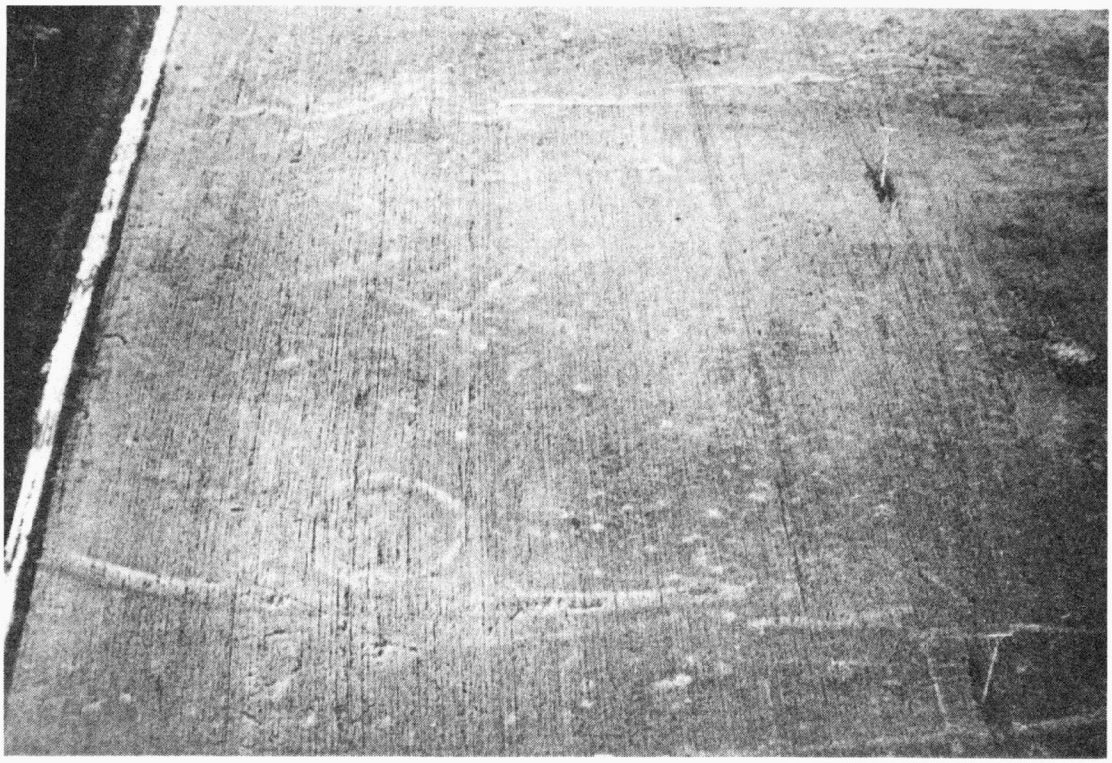
Obr.1. Rašovice (okr. Vyškov). Snímek mladoneolitického kruhového příkopu (MMK)

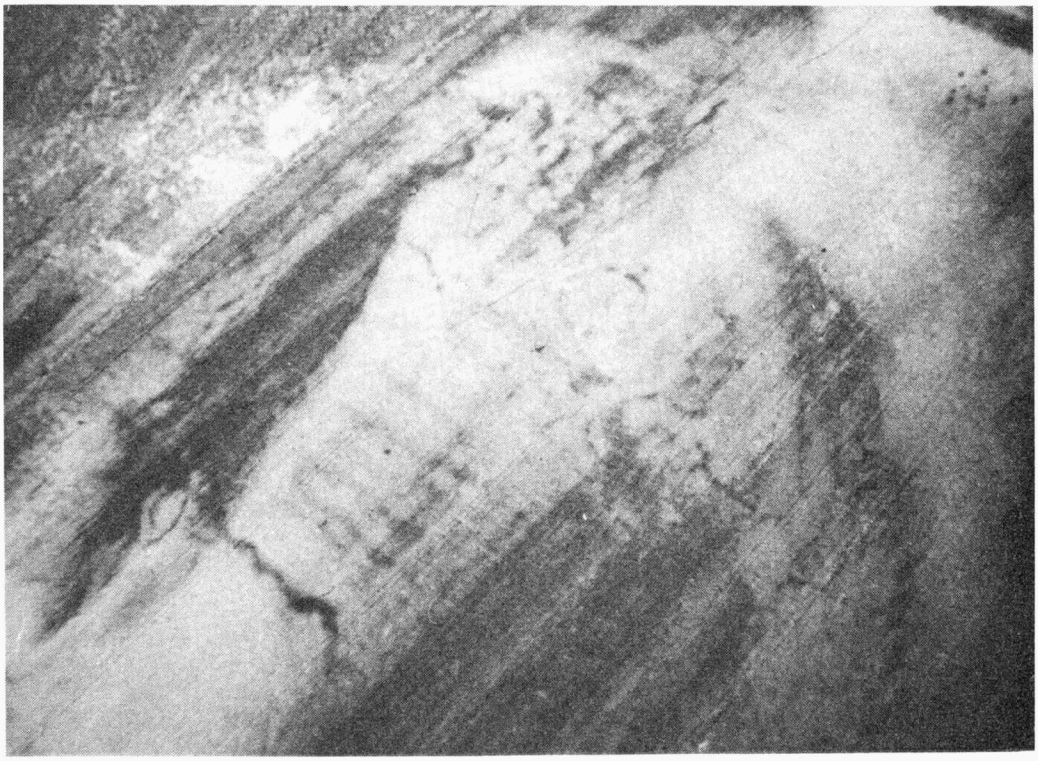
Obr.2. Vážany n/L (okr. Vyškov). Půlkruhový opevňovací příkop

Obr.3. Kupařovice (okr. Brno-venkov). Čtyřúhelníkovitý půdorys s branou (branami?) a další objekty

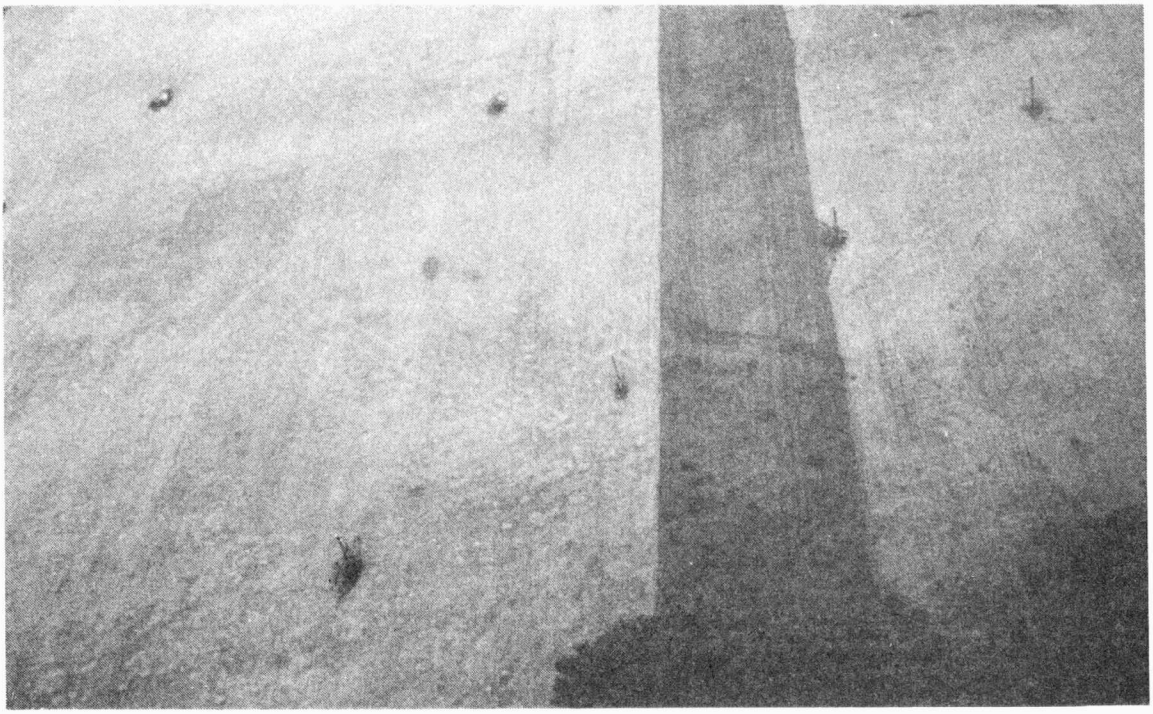
Obr.4. Borotice I (okr. Znojmo). Na poli obdélného tvaru se rýsují další mohyly známého mohylníku (starší - stření doba bronzová

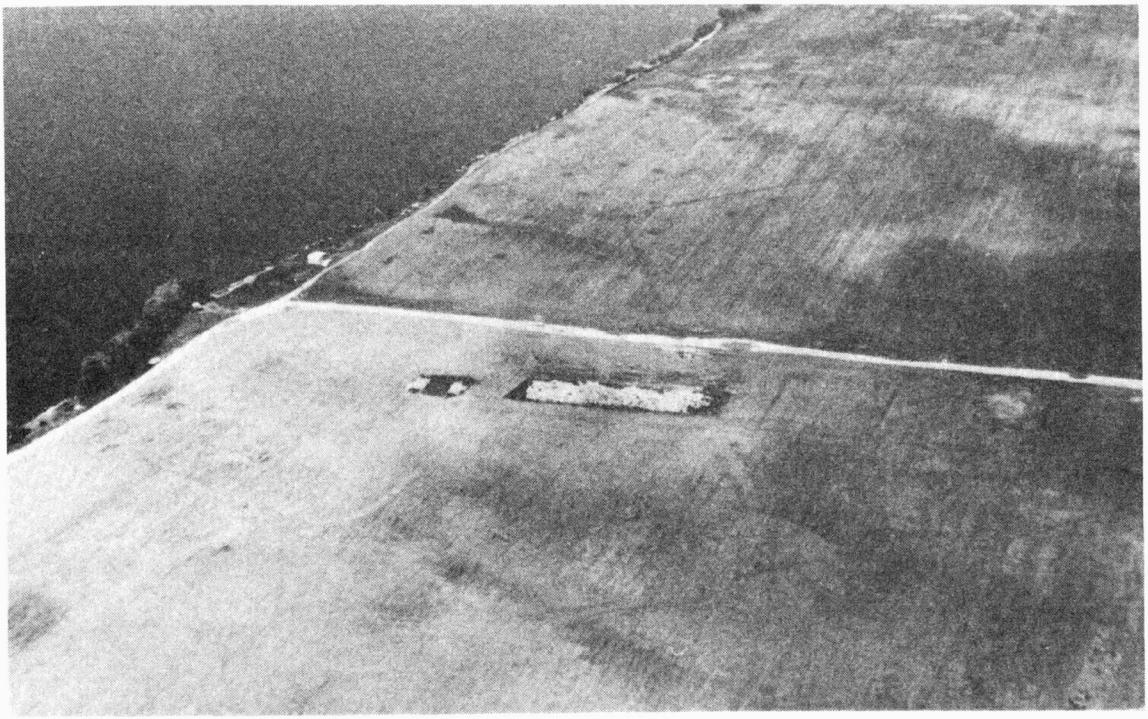

Obr.5. Drnholec I (okr. Břeclav). Průběh několika opevňovacích příkopů, kruhový žlab mohyly, početné objekty

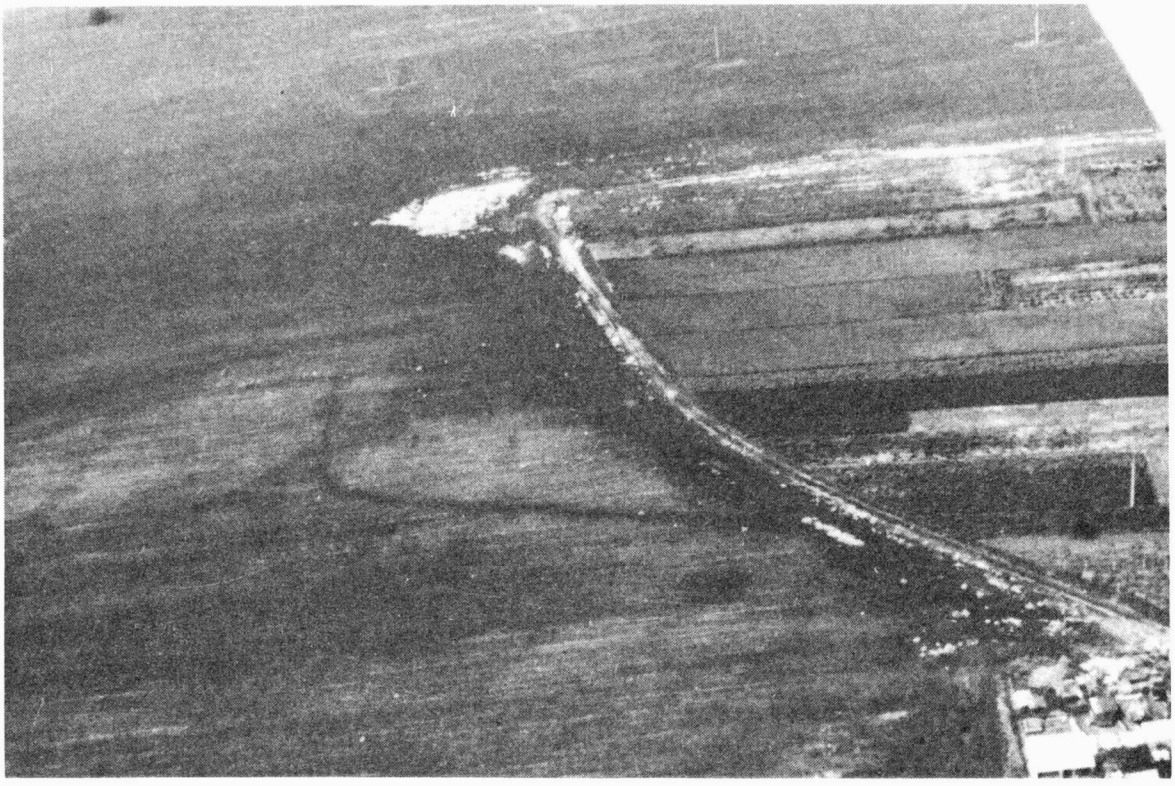
Obr.6. Ledce I-II (okr. Brno-venkov). Kruhový žlab se 4 vstupy, v pravém horním okraji hrobové jámy pohřebiště

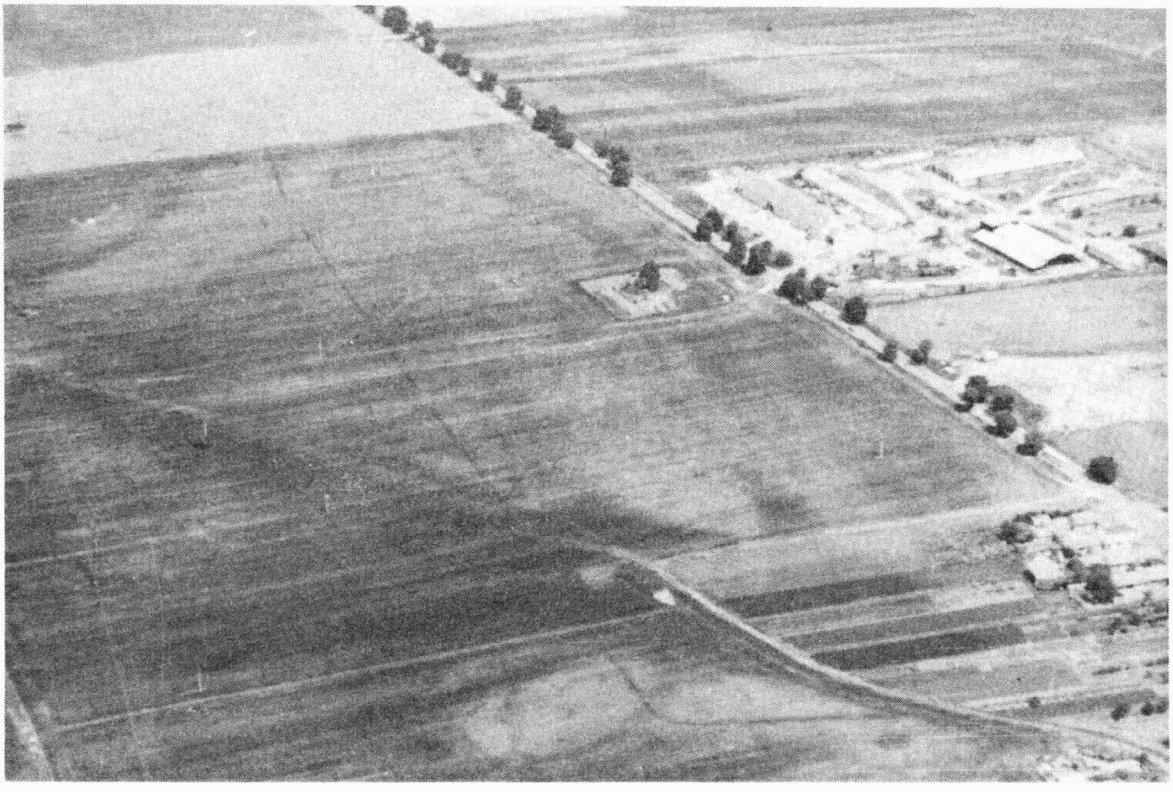

Obr.7. Litobratřice I (okr. Znojmo). Početné archeologické objekty a porostové příznaky liniového charakteru

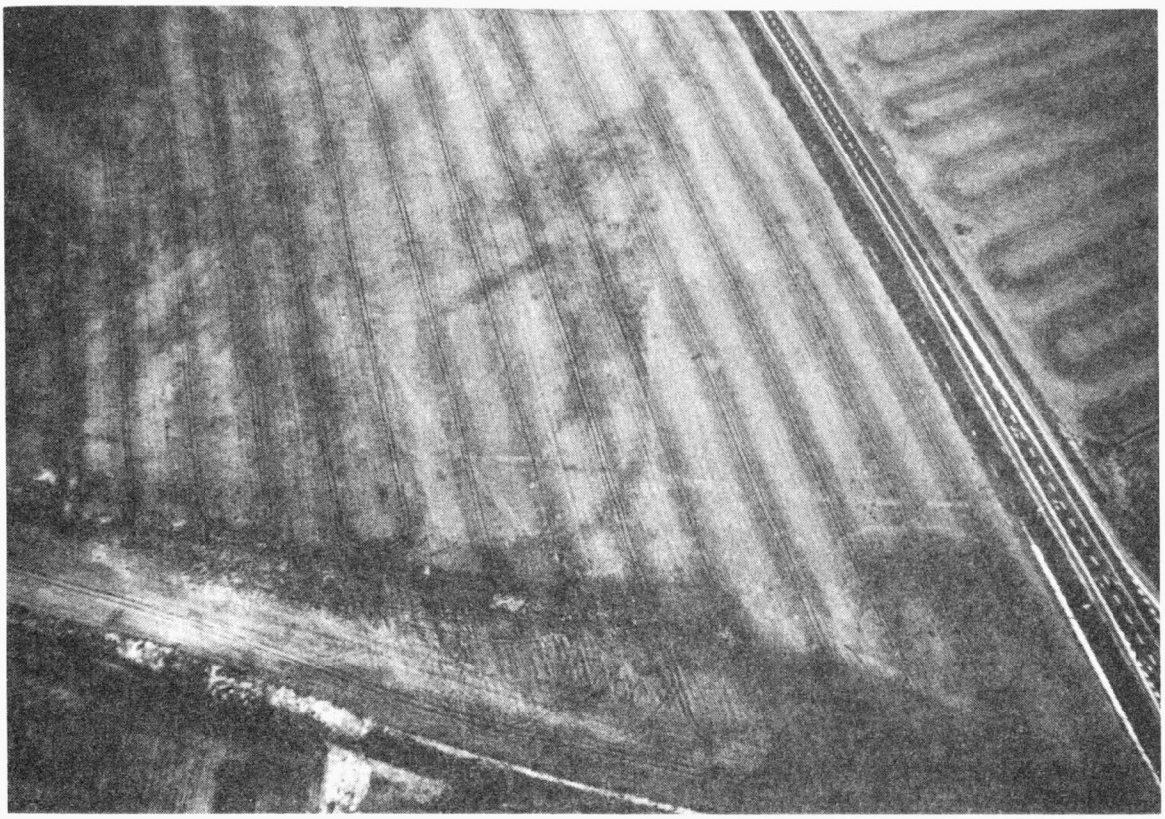
Obr.8. Mušov II, „Na Pískách" (okr. Břeclav). Polní tábory I, II, půdorysy germánských chat

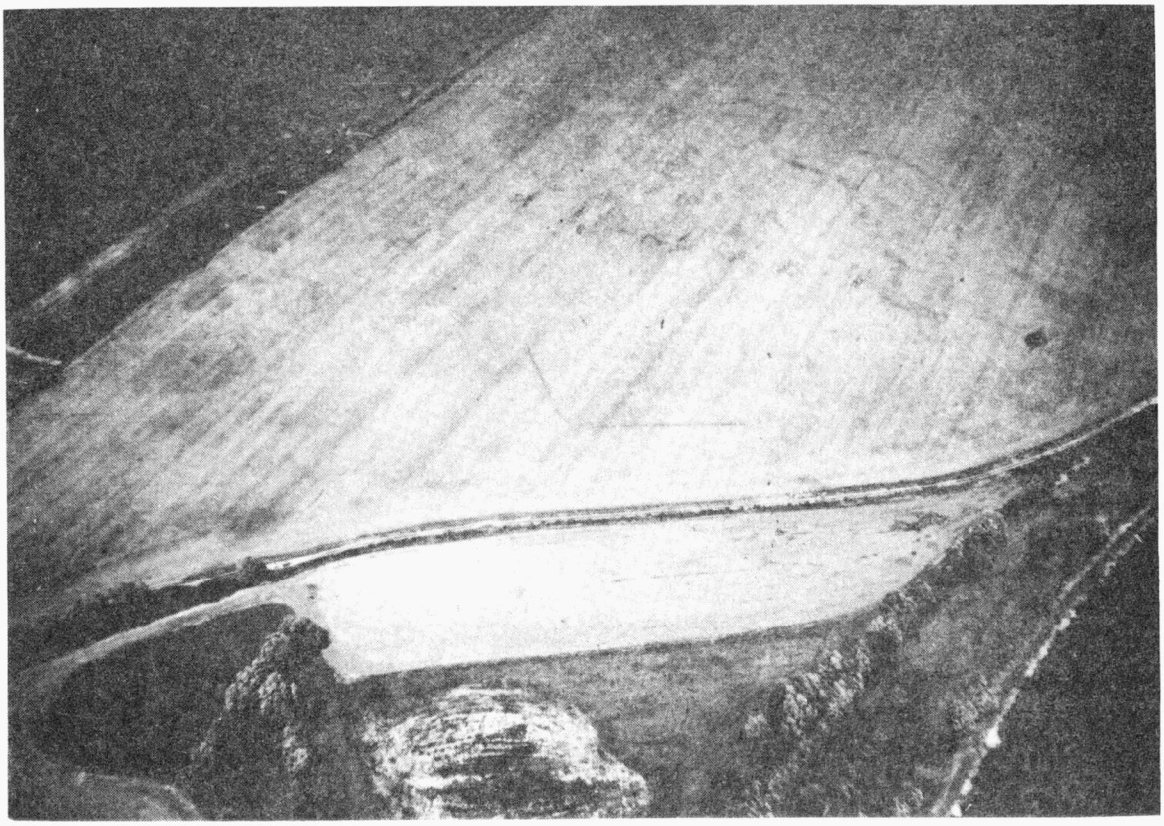

Obr.9. Charvátská Nová Ves I (okr. Břeclav). JZ nároží a výrazný objekt

Obr.10. Charvátská Nová Ves I (okr. Břeclav). Průběh JZ strany příkopu se dvěma bránami s *tituli*

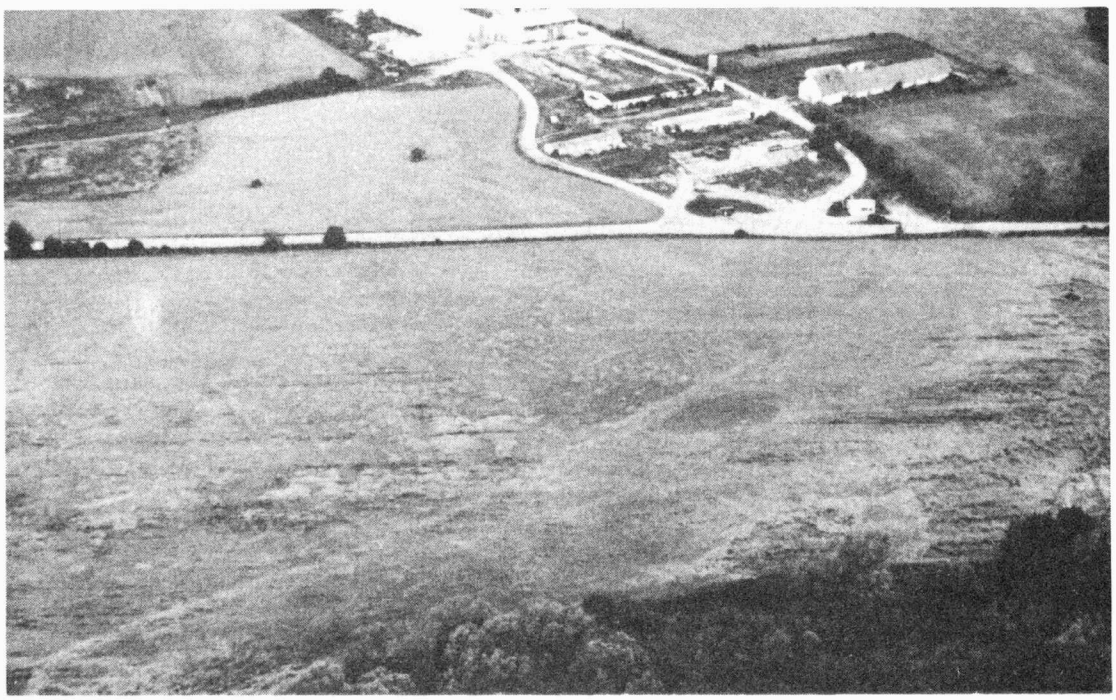

Obr.11. Pasohlávky II (okr. Břeclav). Linie polních táborů s bránami

Obr.12. Drnholec II (okr. Břeclav). Zaoblené nároží v trati „Stromovka“

Obr.13. Valtice I (okr. Břeclav). Dvě zaoblená nároží

Obr.14. Hevlín VIII (okr. Znojmo). Rozsáhlá lokalita s porostovými příznaky objektů a linií

Literatura:

Bálek, M. - Droberjar. E. - Šedo, O. 1994: Die römischen Feldlager in Mähren 1991-1992. PA 85, 59-74.

Bálek, M. - Šedo, O. 1994: Neue Forschungsergebnisse in Mušov. (Rettungsgrabungen beim Autobahn Mikulov - Brno, Juli - November 1993). In: Friesinger, H. - Tejral, J. - Stuppner, A. (eds): Markomannenkriege - Ursachen und Wirkungen. Brno, s. 167-172.

Braasch, O. 1983: Luftbildarchäologie in Süddeutschland. Spuren aus römischer Zeit. Stuttgart - Aalen.

Braasch, O. 1994: Das archäologische Luftbild, 78-96. In: Plank, D. - Braasch, O. - Oexle, J. - Schlichtherle, H.: Unterirdisches Baden-Württemberg. 250 000 Jahre Geschichte und Archäologie im Luftbild. Stuttgart.

Braasch, O. 1996: In: Symposium on Aerial Archaeology in Eastern and Central Europe. Potsdam-Kleinmachnow 26. - 30. Septembre 1994.

Friesinger, H. 1983: Archaeological Air Photography. In: Geofyzika a archeologie. 4. celostátní symposium. Dům vědeckých pracovníků ČSAV Liblice 1. - 4. listopadu 1982. Praha, 249.

Gniers, A. 1976: Beiträge zur Geschichte und Geographie Böhmens und Mährens in der Zeit des Imperium Romanum.

Hašek, V. - Měřínský, Z. 1991: Geofyzikální metody v archeologii. Brno.

Hašek, V. - Petrová, H. - Segeth, K. 1993: Graphic Representation Methods in Archaeological Prospection in Moravia, SPFFBU E 38, 112-117.

Christlein, R. - Braasch, O. 1982: Das unterirdische Bayern. 7000 Jahre Geschichte und Archäologie im Luftbild. Stuttgart.

Kovárník, J. 1984: Letecká prospekce na jižní Moravě. Letectví a kosmonautika, 16, 610.

Kovárník, J. 1985a: Dosavadní výsledky leteckého archeologického průzkumu na jižní Moravě, PV AÚB 1983, 102-105.

Kovárník, J. 1985b: Výsledky terénního archeologického průzkumu na Znojemsku. PV AÚB, 1983, 100-102.

Kovárník, J. 1986: Zur Frage der Verbreitung der Kreisgräben in der Kultur mit mährischer bemalter Keramik im Kreise Znojmo. In: II. Internationales Symposium über die Lengyel-Kultur. Nitra - Nové Vozokany 5. - 9. November 1984. Nitra - Wien 1986, 151-161.

Kovárník, J. 1992: Systematická letecká archeologická prospekce na jižní Moravě v r. 1992. PV AÚB 1992 (v tisku).

Kovárník, J. 1993a: Další archeologické nálezy ze Znojemska a Třebíčska, PV AÚB 1990, 115-126.

Kovárník, J. 1993b: Výsledky letecké archeologické prospekce na jižní Moravě v r. 1992 (tisku).

Kovárník, J. 1995: Menschenspuren. Der Raum von Südmähren und Niederösterreich in ur- und frühgeschichtlicher Zeit. In: Komlosy, A. - Bůžek, V. - Svátek, F. (eds.): Kulturen an der Grenze. Waldviertel - Weinviertel - Südböhmen - Südmähren. Wien, 35-40.

Kovárník, J. 1996a: Luftbildarchäologie in Mähren (und in der ehemaligen Tschechoslowakei) 1983-1994. In: Symposium on Aerial Archaeology in Eastern and Central Europe. Potsdam-Kleinmachnow 26. - 30. Septembre 1994.

Kovárník, J. 1996b: Nové archeologické lokality na Znojemsku a Břeclavsku v r. 1992, PV AÚB 1992, 94-98.

Lenneis, E. 1983: The Investigations of Middle Neolithic Circular Enclosures in Austria by Aerial Photography. In: 4. celostátní symposium. Dům vědeckých pracovníků ČSAV Liblice. 1. - 4. listopadu 1982. Praha, 251-252.

Peška, J. - Tejral, J. 1990: Bohatý knížecí hrob z doby římské u Mušova. AR 42, 548-563, 605-608.

Tejral, J. 1992: Die Probleme der römisch-germanischen Beziehungen unter Berücksichtigung der neuen Forschungsergebnisse im niederösterreichisch-südmährischen Thayaflussgebiet. Ber. RGK. 73, 381-426.

Windl, H. (ed.) 1982: Fenster zur Urzeit. Luftbildarchäologie in Niederösterreich. Asparn a. d. Zaya - Horn

VYUŽITÍ LETECKÉ ARCHEOLOGIE NA JIŽNÍ MORAVĚ V R. 1994

Jaromír Kovárník, Jihomoravské muzeum Znojmo

V roce 1994 jsme leteckou prospekci prováděli na území těchto okresů: Brno-město, Brno-venkov, Břeclav, Hodonín, Třebíč, Vyškov, Znojmo a Žďár n/S. Letecké snímkování jsme uskutečňovali z těchto typů: Cessna 172 P, Kitfox a Zlín 43. Pokračovali jsme ve spolupráci s Archeologickým ústavem AV ČR v Brně, mimo jiné v rámci grantového úkolu GA ČR: "Římský vojenský zásah a místní populace severně středního Dunaje v prvních třech stoletích po Kr." S ohledem k tomuto úkolu jsme pozornost zaměřili na prospekci dalších možných dokladů vojenské činnosti římských legionářů na jižní Moravě. Výraznější linie se zaoblenými nárožími jsme dokumentovali např. v katastrech Kostic, v Břeclavi-Poštorné III (Tab.1.), u Ivaně, v okolí Nových Mlýnů a nedaleko Vlasatic (nároží a dvojitou linii) na Břeclavsku a případně v okolí Bzence, okr. Hodonín. Kromě toho jsme další linie zachytili např. v okolí Lanžhota, u Nových Mlýnů II aj.

Velmi zajímavé výsledky jsme dosáhli při vyhledávání nových pravěkých opevnění. Dvojnásobné příkopy jsme zachytili v k.ú. Chrlic, okr. Brno-město, Rajhradic a Těšan, okr. Brno-venkov. Další možná opevnění se nacházejí v okolí Břeclavi (V, VII). Větší čtyřúhelníkovité opevnění se zaoblenými rohy jsme dokumentovali u Lužic, okr. Hodonín. Dva příklady s výraznými liniemi opevňovacích příkopů jsme objevili u Konic (Tab.2.) a Oleksovic II, okr. Znojmo (Tab.3.). U Oleksovic se rýsovaly dva velmi rozměrné oválné příkopy, které se pravděpodobně vzájemně protínaly. Nedaleko nich jsme doložili velmi zajímavou dlouhou řadu objektů - pit alignments (Braasch 1995, 121, obr. 20).

V k.ú. Hrušovan n/J (okr. Znojmo) jsme objevili lichoběžníkovitý půdorys velkého domu (Tab.4.) a další půdorys jsme zachytili např. nedaleko Jevišovky, okr. Břeclav. Početné byly doklady dalších pravěkých aj. sídlišť.

Na některých lokalitách jsme objevili nové doklady mohyl s kruhovými žlaby (Dolní Bojanovice II, Rohatec I, okr. Hodonín, Kuchařovice, okr. Znojmo atd.), pohřebiště aj.

a) Liniové půdorysy

KOSTICE I (okr. Břeclav)

Půdorys zaobleného nároží se nachází asi 3250 m JZZ od vesnice vpravo od křižovatky silnic z Břeclavi do Kostic a do Lanžhota. Je zajímavé, obdobně jako v případě pochodových táborů v trati "Na pískách" u Mušova, okr. Břeclav, že se půdorys vyskytnul na barbarském sídlišti z doby římské.

BŘECLAV-POŠTORNÁ III (okr. Břeclav)

Průběh tmavě se rýsujících linií se nachází také na sz. okraji Poštorné (Tab.1.) ve směru od Charvátské Nové Vsi. Půdorys zabíhá do plochy sídliště panelových domů. Jde o pravobřežní terasu Dyje s nadmořskou výškou mezi 161,0 - 171,2 m v těsné blízkosti meandrů slepých ramen. Zbývá ověřit archeologickým výzkumem.

IVAŇ III (okr. Břeclav)

Další výraznější nároží a linie jsme zachytili asi 3000 m JV od obce. Půdorysy jsou umístěny na výhodné poloze z dosahu vodní hladiny prostřední nádrže vodních děl Nové Mlýny. Nález není archeologicky ověřen.

NOVÉ MLÝNY I (okr. Břeclav)

Dvě linie s náznaky nároží jsme zjistili S obce směrem k Šakvicím. Jde o levý břeh Dyje. Nález není archeologicky ověřen.

NOVÉ MLÝNY II (okr. Břeclav)

Další příznaky nároží a dlouhých linií se nalézají J obce na levém břehu Dyje společně s početnými archeologickými objekty (půdorysy chat apod.). Nález není archeologicky ověřen.

VLASATICE I (okr. Břeclav)

Dvě nároží, linie a zdvojenou linii jsme objevili asi 1 km S od vsi na mírném návrší. Nález je třeba ověřit archeologickým výzkumem.

BZENEC I (okr. Hodonín)

Porostové příznaky dlouhé linie jsme zachytili JZ obce na pravém břehu řeky Moravy. Poloha s nálezem se nachází ve směru k městečku Strážnice. Nález prozatím není archeologicky ověřen.

b) Porostové příznaky příkopů

CHRLICE II (okr. Brno-město)

Asi 500 m JZ od obce (od sila) nedaleko odpočívadla na dálnici do Bratislavy jsme zjistili příznak dvojnásobného příkopu (opevnění). Půdorys měl nepravidelně půlkruhovitý tvar. V okolí se nacházely další bodové archeologické objekty.

RAJHRADICE I (okr. Brno-venkov)

Příznaky možného dvojnásobného opevnění (příkopy) jsme zachytili na mírně se vyvyšujícím terénu asi 600 m V obce. Příkopy mají tvar části oválu.

TĚŠANY I (okr. Brno-venkov)

Asi 2000 m S obce se nachází vegetační příznaky snad části většího půdorysu (příkop?). Jde o území u Hranečního potoka nedaleko katastrálního rozhraní Nesvačilky, Žatčan a Újezda u Brna.

BŘECLAV V (okr. Břeclav)

Rozsáhlá, pravděpodobně polykulturní lokalita s náznaky rozsáhlejšího opevnění (příkop?) se nachází asi 600 m SV od okraje Staré Břeclavi. Početné půdorysy chat, objektů aj. se soustřeďují na ploše cca 20 ha.

BŘECLAV VII (okr. Břeclav)

Velmi pozoruhodný je porostový příznak většího oválného opevnění (příkop?), který jsme zjistili asi 1500-2000 m V Břeclavi po obou březích Svodnice za zahrádkářskou kolonií. Dále se zde rýsovalo několik desítek půdorysů chat.

LUŽICE II (okr. Hodonín)

Zajímavý půdorys čtvercovitého tvaru se zaoblenými rohy se nachází asi 1200 m JV až JVV od vesnice. Jde o polohu, nacházející se na výšince v bývalém starém meandru Kyjovky na jejím dnešním levém břehu. Poblíž se nacházejí několikanásobné linie.

KONICE III (okr. Znojmo)

Část oválného průběhu příkopu jsme zjistili na jv. okraji obce asi 50 m od silnice (Tab.2.). Poněkud S se rýsovaly další objekty. Nemůžeme vyloučit, že jsme v příkopu zachytili také bránu.

OLEKSOVICE II (okr. Znojmo)

Části dvou příkopů oválného tvaru se značnými rozměry jsme objevili asi 1700 m Z obce u křižovatky polních cest z Prosiměřic a Stošíkovic (Tab.3.). Oba příkopy se navzájem protínají. Velmi pozoruhodné je zjištění dlouhé řady jam na protějším břehu potoka. Obdobné nálezy jsou známé např. z území středního Polabí a Posálí, kde se označují pit alignments (Braasch 1995, 121, obr. 20).

c) Další typy příznaků

HRUŠOVANY U BRNA II (okr. Brno-venkov)

Skupina různotvarých porostových příznaků se nacházela asi 1500 m JZ od okraje Hrušovan u Brna. Jde o polohu na JV orientovaných svazích nad úžlabím vpravo silnice Pohořelice-Brno.

IVANČICE I (okr. Brno-venkov)

Asi 500 m SZ Ivančic se nacházejí navzájem kolmé linie. Lokalita leží Z od sila.

IVANČICE II (okr. Brno-venkov)

Porostové příznaky bodových archeologických objektů jsme podchytili přibližně 300-500 m SZ od města.

NOVÁ VES u Oslavan II (okr. Brno-venkov)

Navzájem kolmé linie jsme rovněž zjistili cca 300 m JV obce u areálu ZD.

OTMAROV (okr. Brno-venkov)

V zahradách a na polích SZ od obce se rýsují početné archeologické objekty.

RAJHRADICE II (okr. Brno-venkov)

Další lokalita, kromě příznaků lokalit V obce (pravý břeh Dunávky), se rozkládá SV od okraje obce ve vzdálenosti asi 500 m.

RAJHRADICE III (okr. Brno-venkov)

Další lokalita s porostovými příznaky obdélných půdorysů (chaty?) a bodového charakteru byla zachycena na záhumenicích asi 250-500 m V a JV od obce.

REBEŠOVICE I (okr. Brno-venkov)

Asi 300-600 m SV obce se nacházejí početné archeologické objekty.

REBEŠOVICE II (okr. Brno-venkov)

Archeologické objekty jsme doložili při sz. okraji obce až do vzdálenosti asi 500 m. Porostové příznaky se nacházejí po obou stranách vodoteče z Holásek a Chrlic. Další kumulace objektů je proti rybníku a prozkoumanému pohřebišti.

ŠLAPANICE-PONĚTOVICE I (okr. Brno-venkov)

Větší sídlištní objekty jsme zjistili asi 500 m JV od Šlapanic na jv. svahu nad rybníkem u Ponětovic.

ŽATČANY (okr. Brno-venkov)

Obdélníkovité půdorysy (chaty?) se projevily přibližně 500-800 m J a JV od obce na pravém břehu Hranečního potoka.

BROD nad Dyjí II (okr. Břeclav)

Příznaky archeologických objektů jsme podchytili asi 300-500 m S až SZ od obce.

BŘECLAV IV (okr. Břeclav)

Uskupení objektů jsme zachytili na sv. okraji (asi 200-500 m) města po obou stranách železniční trati.

BŘECLAV VI (okr. Břeclav)

Další koncentrace archeologických objektů se nachází asi 2000m SSV od okraje Břeclavi (1000 m SVV Staré Břeclavi) u rozdvojení železniční trati ve směrech Podivín a Hrušky.

DOLNÍ DUNAJOVICE (okr. Břeclav)

Větší koncentrace archeologických objektů se nachází asi 1000 m S a SZ od okraje vesnice na březích dvou bezejmenných potoků.

HUSTOPEČE I (okr. Břeclav)

Jižně městečka ve vzdálenosti asi 500 m na pravém břehu Štinkovky, poblíž Křížového vrchu (251 m) se v porostu projevovaly archeologické objekty.

HLOHOVEC I (okr. Břeclav)

Asi 1000-1200 m SZ od vesnice jsme dokumentovali dvě řady kůlových jam a další početné objekty. Lokalita částečně zasahuje do k.ú. Sedlec.

CHARVÁTSKÁ NOVÁ VES II (okr. Břeclav)

Možné archeologické objekty jsme podchytili asi 1300-1500 m SZ od okraje obce před sz. stranou pochodového tábora (lokalita I). Jde o pole kolem křižovatky silnice Charvátská Nová Ves - Lednice a polní cesty z Valtic.

JEVIŠOVKA I (okr. Břeclav)

Zajímavý půdorys jsme doložili asi 500 m S až SSZ od obce u zemědělských objektů. Jde o obdélný půdorys s dalším menším půdorysem, přiléhajícím ke kratší straně.

LADNÁ I (okr. Břeclav)

Obdélné půdorysy (chaty?) a bodové sídlištní objekty se nacházejí při j. a jv. okraji obce v okolí skleníků až do vzdálenosti 500 m od vesnice.

LANŽHOT III (okr. Břeclav)

Delší pravoúhlé linie jsme zjistili asi 500 m S obce na polích v trati Hony.

MIKULOV V (okr. Břeclav)

Porostové příznaky sídlištních objektů se nalézají asi 200-500 m od sz. okraje města. Jde o pole proti čerpací stanici PHM.

MORAVSKÁ NOVÁ VES (okr. Břeclav)

Asi 800 m SV obce před pilou se nachází větší množství porostových příznaků obdélného půdorysu (chaty?) aj. objektů. Jde o pole vpravo železniční trati do Mikulčic.

MORAVSKÁ NOVÁ VES II (okr. Břeclav)

Asi 300-500 m JV od lokality je další koncentrace obdélných půdorysů (chaty, polozemnice?).

NOVÉ MLÝNY II (Přítluky) (okr. Břeclav)

Přibližně 1500 m JVV na levém břehu Dyje se rozkládá větší lokalita. Tvoří jí kolmé linie se zaobleným nárožím (?), pravidelné obdélné půdorysy a příznaky sídlištních objektů.

PERNÁ (okr. Břeclav)

Porostové příznaky jsme identifikovali 700-1200 m J až JJV od okraje obce u hranic k.ú Bavory.

POHOŘELICE VII (okr. Břeclav)

Výrazný oválný žlab se rýsoval kolem většího objektu (hrob?) asi 700 m JVV od osady Nová Ves.

POHOŘELICE VIII (okr. Břeclav)

Sídliště s obdélnými chatami a objekty se výrazně rýsovalo na j. břehu rybníku Vrkoč, zejména vpravo silnice Ivaň - Pasohlávky.

ŠAKVICE II (okr. Břeclav)

Dlouhá zalomená linie se nachází asi 1000-1500 m SVV od obce. Jde o pravý břeh Štikavky.

ŠARATICE (okr. Vyškov)

Delší zaoblenou linii (příkop?), mírně obdélníkovité půdorysy (chaty?) a sídlištní objekty jsme pozorovali na polích 500-1500 m JJZ od vesnice. Jde o polohu mezi Milešovickým a Otnickým potokem. Osídlení plynule pokračuje do otnického a částečně milešovického katastru.

TVRDONICE I (okr. Břeclav)

Při j. a jz. okraji obce (asi 500 m) se nacházejí příznaky archeologických objektů. Jde o pole vpravo silnice z Kostic do Tvrdonic.

ZAJEČÍ II (okr. Břeclav)

Půdorysy obdélníkovitých chat jsme zjistili asi 1700 m JZ od vesnice.

DOLNÍ BOJANOVICE II (okr. Hodonín)

Doklady pravděpodobného pohřebiště jsme zachytili asi 700-1000 m JVV obce. Na větší ploše je roztroušeno několik kruhových žlabů mohyl a čtvercových půdorysů (hroby?). Kromě toho jsou zde bodové příznaky objektů.

LUŽICE I (okr. Hodonín)

Porostové příznaky možné archeologické lokality jsme zachytili na s. okraji obce.

ROHATEC I (okr. Hodonín)

Větší kruhový půdorys jsme zjistili na pravém břehu řeky Moravy asi 750m JJV od obce. Jde o polohu v již regulované části toku bývalého meandru. Nelze vyloučit, že může jít o doklad velké mohyly.

SENERADY (okr. Třebíč)

Porostové příznaky možných archeologických objektů se nacházejí asi 300-500 m J obce.

OTNICE I (okr. Vyškov)

Porostové příznaky archeologických objektů se nacházejí asi 500-1200 m S obce.

OTNICE II (okr. Vyškov)

Přibližně 100-500 m V Otnic se rozkládá po obou stranách silnice do Milešovic archeologická lokalita. Na mírném návrší se vyrýsoval obdélníkovitý půdorys (chaty?).

SLAVKOV u Brna I (okr. Vyškov)

Větší plocha drobnějších obdélných objektů (hrobů?) se nalézá asi 300-500 m SZZ od okraje města.

DYJÁKOVIČKY I (okr. Znojmo)

Náznaky archeologických objektů jsme sledovali ve vegetaci Z Dyjákovic.

HORNÍ DUNAJOVICE II (okr. Znojmo)

Několik obdélných a bodových objektů jsme zjistili u s. okraje obce vlevo silnice z Trstěnic.

HRABĚTICE (okr. Znojmo)

Porostové příznaky objektů jsme zachytili asi 200 m SSZ od Trávního Dvora.

HRÁDEK IV (okr. Znojmo)

Půdorysy chat aj. sídlištních objektů jsme identifikovali v okolí zemědělského areálu (zejména JV) na JZZ okraji obce.

HRUŠOVANY n/J IV (okr. Znojmo)

Lichoběžníkovitý půdorys dlouhého domu jsme zaznamenali po pravé starně silnice do Drnholce asi 800 m V města (Tab.4.).

KONICE IV (okr. Znojmo)

Větší lokalita se nachází na návrší jv. svahu mezi vinohrady (Tab.2.). Od obce je vzdálena přibližně 700-800 m SV.

KŘÍDLŮVKY I (Valtrovice) (okr. Znojmo)

Vegetační příznaky objektů se rýsují JV až Z vesnice ve vzdálenosti cca 200-300 m.

KUCHAŘOVICE I (okr. Znojmo)

Archeologické objekty s půdorysy kruhových žlábků (mohyl?) jsme doložili na j. okraji obce v okolí hřiště. Příznaky objektů jsme dokumentovali na polích také vpravo silnice ze Znojma.

KYJOVICE (okr. Znojmo)

Rozsáhlejší archeologická lokalita se nachází asi 500 m SV obce. Velmi zřetelné byly zejména obdélné půdorysy (chaty?).

MORAŠICE III (okr. Znojmo)

Další archeologickou lokalitu jsme zjistili 400 m J a V obce. Šlo o malé obdélníkovité půdorysy (hroby?), několik kruhových žlabů (mohyly?) a bodové objekty.

MORAŠICE IV (okr. Znojmo)

Půdorysy objektů včetně kruhových (mohyl?) jsme zachytili u hřiště.

MORAŠICE V (okr. Znojmo)

Další archeologické objekty (hroby?) jsme zaznamenali asi 300 m S obce vlevo cesty do Skalice.

MORAVSKÝ KRUMLOV (okr. Znojmo)

Porostové příznaky možných archeologických objektů jsme zachytili za areálem ČSAD v Moravském Krumlově a dále na pravém břehu Dobšického potoka na svahu vlevo silnice z Rybníků.

NĚMČIČKY II (okr. Znojmo)

Menší obdélný půdorys (obvodový žlab) s tmavým středem jsme zachytili asi 800 m V obce na návrší u křižovatky polních cest z Němčiček, Mikulovic a Výrovic.

PLAVEČ I (okr. Znojmo)

Větší archeologická lokalita se nachází cca 1300 m V od obce v zátoce závlahové přehrady na levém břehu řeky. Osídlení přechází do k.ú. Výrovic.

PLAVEČ II (okr. Znojmo)

Obdélné půdorysy (chaty?) a jiné sídlištní objekty se nacházejí asi 500 m JV obce na pravém břehu Jevišovky (závlahové nádrže Výrovice).

PROSIMĚŘICE (okr. Znojmo)

Bohaté doklady osídlení (porostové příznaky) jsme zaznamenali přibližně 500 m SV vesnice v okolí mostu na silnici do Vítonic.

SKALICE VII (okr. Znojmo)

Drobnější obdélníkovité objekty jsme dokumentovali vlevo odbočky do vesnice ze silnice Hostěradice - Višňové (kóta 234). Již dříve jsme dokumentovali porušený hrob protoúnětické kultury asi 250 m SV (Kovárník 1984, 97).

SKALICE VIII (okr. Znojmo)

Další skupina drobnějších obdélníkovitých objektů (hrobů?) se nachází asi 350 m JJZ obce směrem ke k.ú. Morašice.

STRACHOTICE VII (okr. Znojmo)

Poblíž katastrálních hranic s krhovicemi, asi 500-1200 m SV Strachotic na obou březích řeky se nacházejí početné archeologické objekty.

STRACHOTICE VIII (okr. Znojmo)

Rozsáhlejší osídlení jsme zaznamenali asi 300-700 m JV od Micmanic podél Mlýnského potoka. Příznaky osídlení přecházejí do k.ú. Slupi.

SUCHOHRDLY IV (okr. Znojmo)

Bodové vegetační příznaky objektů jsme zjistili asi 750 m V od obce.

TVOŘIHRÁZ IX (okr. Znojmo)

Asi 1200 m JZ od obce jsme doložili početné pravidelné obdélníkovité půdorysy (chaty?), případně půdorysy větších domů a větší množství dalších objektů. Nemůžeme vyloučit, že drobnější obdélné jámy by mohly být hroby.

TVOŘIHRÁZ X (okr. Znojmo)

Obdélné objekty a rovněž jiných půdorysných tvarů jsme objevili také 1200-1500 m JJZ od okraje obce při katastrálních hranicích s Těšeticemi.

TVOŘIHRÁZ XI (okr. Znojmo)

Soustředění obdélných objektů (chat?), drobných jam (hrobů?) a jiných tvarů jsme dokumentovali asi 1000 m J obce kolem drobné vodoteče.

VALTROVICE III (okr. Znojmo)

Větší počet archeologických objektů výrazně pravidelných obdélných tvarů jsme našli asi 200-500 J až JV od obce. Objekty tvoří 2-3 větší skupiny (lokality). Jde o sídlení na levobřeží Dyje.

VALTROVICE IV (okr. Znojmo)

Vzrůstové příznaky objektů (Chat, sídlištních objektů) jsme doložili podél silnice do Křídlůvek.

VELKÝ KARLOV (okr. Znojmo)

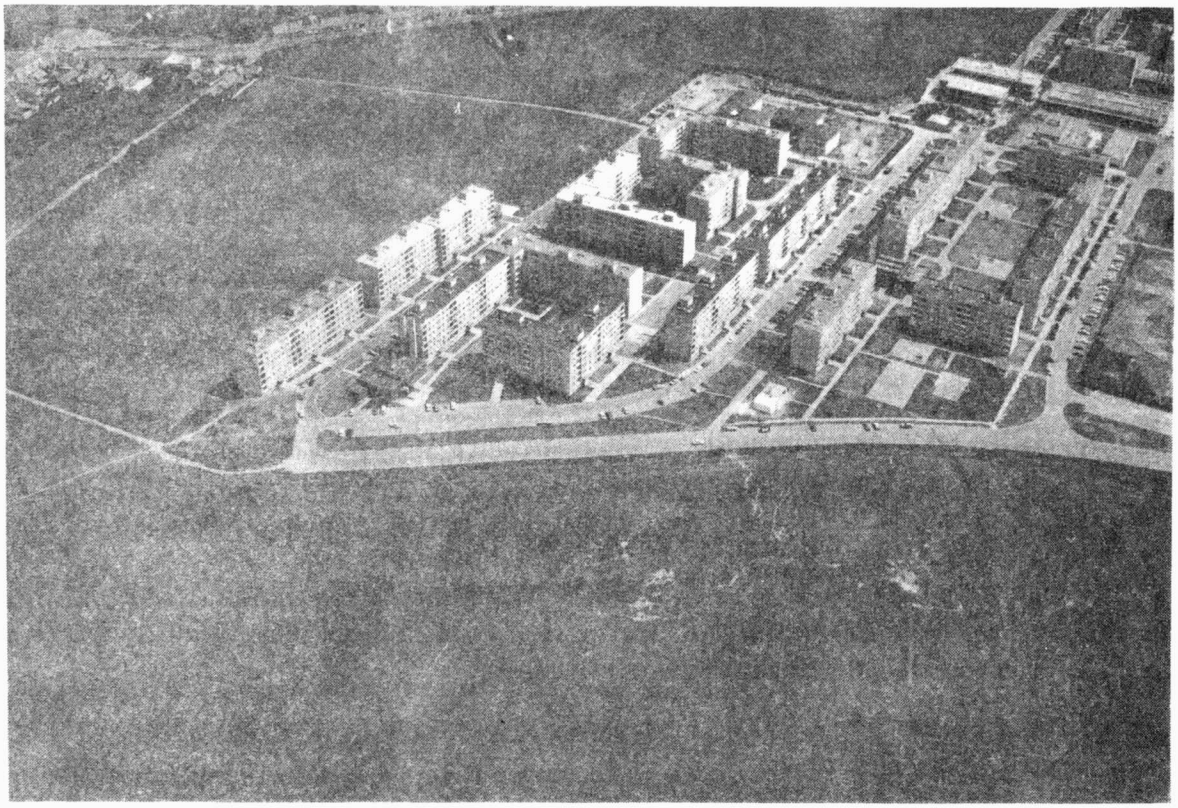
Rýsující se objekty jsme zaznamenali asi 1700 m JV od obce. Jámy přecházejí také do k.ú. Šanov, a to podél Anšovského potoka a do k.ú. Hevlín podél bezejmenné vodoteče v trati "Dílce".

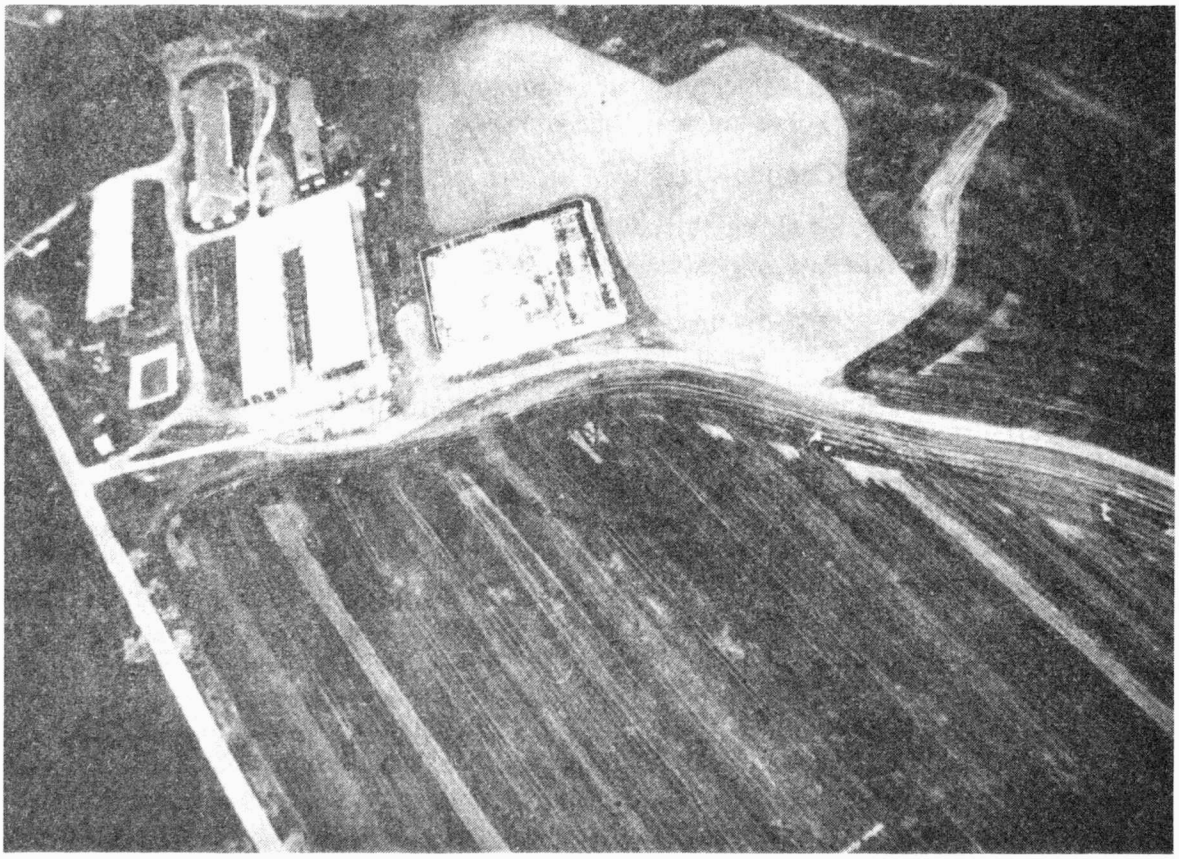
VRBOVEC I (okr. Znojmo)

Různé objekty, mimo jiné kruhového (mohyly?) a obdélníkovitého tvaru (sídelní objekty?) jsme zjistili na polích asi 300-500 m J a JV obce. Další skupiny objektů se objevují j. směrem k Dyjákovičkám.

VRBOVEC II (okr. Znojmo)

Další lokalita s objekty různého tvaru se rýsovala asi 400-500 m V obce.

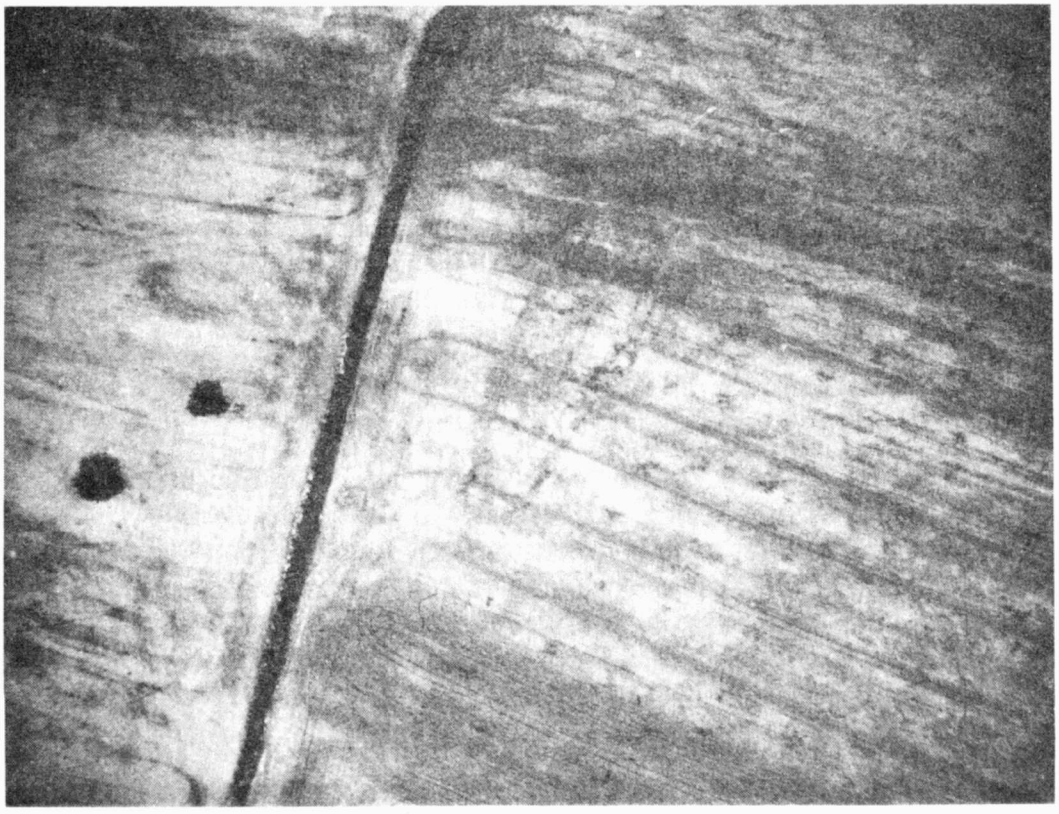

Obr.1. Břeclav-Poštorná III (okr. Břeclav). Liniový průběh porostových příznaků s nárožím

Obr.2. Konice III (okr. Znojmo). Průběh části oválného opevnění (s náznakem možné brány)

Obr.3. Olexovice I (okr. Znojmo). Vzájemně se protínající oválné půdorysy (příkpů?) a dlouhá řada objektů

Obr.4. Hrušovany nad Jevišovkou IV (okr. Znojmo). Lichoběžníkovitý půdorys domu

VRBOVEC III (okr. Znojmo)

Kolmé linie s nárožím jsme zachytili asi 2000 m V obce.

ŽEROTICE (okr. Znojmo)

Levý břeh Jevišovky nese početné doklady archeologických lokalit. Porostové příznaky objektů jsme zachytili 500 m J až 1000 m JV směrem k Prosiměřicím.

VELKÁ BÍTEŠ (okr. Žďár n/S)

Přibližně 1000 m JV vlevo silnice do Velké Bíteše jsme v obilí pozorovali linii (příkop?) se dvěma nárožími. Linie byla v jednom místě přerušena. Asi 200-300 m od ní se nacházela další linie.

Literatura:

Braasch, O. 1995: 50 Jahre verloren, in: Luftbildarchäologie in Ost- und Mitteleuropa, Aerial Archaeology in Eastern and Central Europe, Internationales Symposium 26.-30. September 1994 Kleinmachnow, Land Brandenburg, Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 3, Potsdam, 109-122.

Kovárník, J. 1984: Terénní archeologický průzkum na jižní a jihozápadní Moravě, PV AÚB 1982, 94-100.

PŘÍSPĚVEK KE STUDIU SKELETŮ ZE SLAVKOVSKÉHO BOJIŠTĚ

Ladislava Horáčková, Lenka Benešová, Oddělení lékařské antropologie, LF MU Brno

Na podzim roku 1994 byla při záchranném archeologickém výzkumu na staveništi firmy Mc Donald's (Rohlenka) při okraji katastru obce Jiříkovice odkryta další společná hrobová jáma s lidskými kosterními pozůstatky. Podle nalezených doprovodných předmětů (spony, knoflíky vojenských uniforem, malá ruská ikona) šlo o zbytky skeletů mrtvých nebo části těl zraněných při válečných událostech v bitvě u Slavkova roku 1805.

Kosterní materiál byl převezen k podrobnému antropologickému a paleopatologickému zpracování do laboratoří oddělení lékařské antropologie Anatomického ústavu lékařské fakulty MU v Brně.

Celkově byly nalezeny kosterní pozůstatky nejméně 22 jedinců. Podle klasických antropologických kritérií mělo typické mužské znaky 18 skeletů, dvě kostry byly ženské a dvě nedospělých jedinců. Věk mužů se pohyboval nejčastěji na dolní hranici kategorie adultus (mezi 20-30 lety, pouze v jednom případě mezi 30-40 lety). Jedna z žen se dožila 20-25 let, druhá 30-40 let, u mladistvých se předpokládá věk okolo 17 let. Svalový reliéf byl u většiny kostí velmi dobře vytvořen. Tělesná výška se u mužů pohybovala v rozmezí od 166,8 do 178,6 cm a dosahovala tehdejší vojenské míry.

Důležitou součástí výzkumu kosterních pozůstatků z Jiříkovic (Rohlenka) bylo sledování chorobných změn na kostech. Samozřejmě jsme předpokládali, že ve všech třech armádách - francouzské, ruské a rakouské - byla převaha mladých a zdravých mužů, proto i očekávané spektrum patologických nálezů bude jiné než u běžné, věkově různorodé populace. Skutečně také ani jediný případ nevykazoval stopy po dlouhodobém závažném onemocnění (např. tbc, syfilis, nádoru, hematogenní nebo metabolické chorobě a pod.). Tento fakt však

nevylučuje možnost, že vojáci mohli být sužováni akutními nemocemi, zejména infekčními, které však na kosterních pozůstatcích nezanechaly žádné stopy.

K nejzajímavějším nálezům na kostech studovaného souboru patřily bezesporu známky válečných poranění a tehdejších terapeutických zásahů. Zajímavým nálezem střelné rány, která zanechala stopy na kostech z hrobové jámy z Jiříkovic, bylo poranění prvního hrudního obratle střelou o průměru 16 mm, která oddělila obratlový oblouk a uvízla v páteřním kanálu. Vzhledem k závažnosti a rozsahu šlo bezpochyby o poranění smrtelné. Dalším nálezem typického střelného poranění na kosterních pozůstatcích z Jiříkovic byla tříštivá zlomenina těla stehenní kosti. Zlomeninou byla postižena pravá stehenní kost dospělého muže. Zachována zůstala jen její proximální polovina, zatímco zbylá část těla byla roztříštěna do 6 větších úlomků. Celý distální konec stehenní kosti se nezachoval. Vzhledem k lokalizaci léze byla s největší pravděpodobností zasažena stehenní tepna v distálním úseku v místě tzv. canalis adductorius, jímž se tepna dostává ze stehna na zadní stranu kolenního kloubu. V tomto případě není pochyb o tom, že postižený krátce po úrazu vykrvácel, protože na zachované kosti nebyly nalezeny žádné známky hojivých procesů, ani terapeutického zásahu, jímž v tehdejší době mohla být v takovém případě pouze amputace. Amputace byly na přelomu 18. a 19. století, tedy v době napoleonských válek, poměrně častým chirurgickým zákrokem. Hlavní indikací k odstranění části těla chirurgickým zákrokem byla rozsáhlá zhmoždění tkání, poranění velkých tepen, nezvládnutelné septické stavy a přetrvávající druhotné (zejména tepenné) krvácení z ran (Knobloch, 1965). V polních podmínkách je absolutní indikací k tomuto chirurgickému zákroku plynatá gangréna na končetinách (Jirásek a kol., 1950, Dobiáš, 1958).

V hrobové jámě z Jiříkovic byly nalezeny tři dlouhé kosti dolních končetin se zřetelnými známkami amputací. V prvním případě se jednalo o amputaci pravé stehenní kosti dospělého muže. Řez byl vedený kolmo na podélnou osu kosti ve vzdálenosti 23 cm od vrcholu velkého chocholíku. Na řezu jsou patrné transverzální linie způsobené amputační pilkou. Periferní pahýl této kosti se v kosterním materiálu nenalezl. Další válečná amputace byla provedena na části těla pravé holenní kosti dospělého jedince. Evidentně se jedná o periferní pahýl, který byl do jámy odhozen, neboť distální část nese známky nezhojené komplikované zlomeniny. Amputační řez byl veden transverzálně, zhruba v polovině holenní kosti, 115 mm nad poraněním. I na tomto řezu jsou patrné zřetelné stopy po amputačním nástroji. Obdobným příkladem amputace je periferní pahýl levé holenní kosti dospělého muže. O důvodu této amputace se nemůžeme jednoznačně vyjádřit, neboť zachovaný fragment kosti nemá žádné stopy po traumatických změnách. V tomto případě mohlo k amputaci vést rozsáhlé poškození měkkých částí bérce, lýtka nebo těžké zranění nohy.

Vzhledem k tomu, že francouzská armáda měla nejlépe propracovanou organizaci medicínské péče, nejvyšší úroveň lékařských věd a hlavně jako vítěz dostatek času k ošetřování zraněných, je pravděpodobné, že tři nalezené amputace z jiříkovské hrobové jámy jsou dokladem mistrovství právě francouzských chirurgů. Je známo, že se slavkovské bitvy přímo účastnil jeden z nejvýznamnějších válečných chirurgů v celé historii medicíny, hlavní chirurg napoleonovy armády, J. D. Larrey (1766-1842), který propracoval a zdokonalil amputační techniku (Junas, 1977, Uhlíř 1984, Niklíček, Štein 1985, Shott 1994).

Vojáci, kteří padli v bitvě nebo zemřeli na zranění přímo na bojišti, byli urychleně pohřbíváni v okolí Slavkova a blízkých vesnicích v mnoha hromadných hrobech. Přesto se šířily epidemie úplavice, tyfu, cholery, neštovic a moru.

Kosterní pozůstatky obětí slavkovské bitvy se dodnes nalézají v celém širokém okolí. Postupně jsou pietně ukládány do ossaria v Mohyle míru na prateckém návrší. Případ

zajímavého souboru kostí z Jiříkovic (Rohlenky) je pouze jedním z řady nálezů a jistě nejde o nález poslední.

Literatura:

Dobiáš, V. 1958: Přehledné dějiny všeobecného a vojenského lékařství. Naše vojsko. Praha.

Jirásek, A., Lichtenberg, J. 1950: Válečná chirurgie. Naše vojsko, Praha.

Junas, J. 1977: Průkopníci medicíny. Avicenum, Praha.

Knobloch, J. 1965: Obecná chirurgie. SZN, Praha.

Niklíček, L., Štein, K. 1985: Dějiny medicíny v datech a faktech. Avicenum, Praha.

Schott, H. 1994: Kronika medicíny. Fortuna Print, Praha.

Uhlíř, D. 1984: Slunce nad Slavkovem. Archiv, MF.

ZPRÁVY O ČINNOSTI

Z ČINNOSTI ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU AV ČR BRNO V LETECH 1993 - 1994

Předělem, který ve svých důsledcích především ovlivnil činnost Archeologického ústavu AV ČR Brno v období let 1993 - 1994, byla transformace ústavu, dovršená právě roku 1993. Podnětem transformace byla zejména snaha oddělit základní výzkum od plošné záchrany archeologických památek, zabránit tříštění personálních, finančních i ostatních prostředků a soustředit kapacity na nejaktuálnější projekty, které mají mezinárodní nosnost a vyplývají z potřeb pracoviště i současné vědní politiky. Více než polovina dosavadních pracovníků Archeologického ústavu proto nově vytvořila do organizační struktury Ministerstva kultury ČR spadající Ústav archeologické památkové péče Brno (Mendlovo nám. 1a), zajišťující při stále intenzivnější stavební a investiční činnosti zcela nezbytnou záchranu ohrožených archeologických lokalit v celém jihomoravském regionu. Vlastní Archeologický ústav AV ČR Brno se tak personálně redukoval celkově asi o 40 %, oproti roku 1992 nepřesáhl na konci roku 1993 počet odborných a vědeckých pracovníků 35 % původního stavu. Hluboké změny podtrhnul i v prvé polovině roku 1993 realizovaný přesun ústavního pracoviště samotného ze zcela nevyhovujících prostor na ulici Koliště do části moderního komplexu budov AV ČR na ulici Královopolské, který Archeologický ústav nově sdílí s Ústavem přístrojové techniky AV ČR Brno.

Provedená transformace dovolila pronikavě korigovat vědní zaměření ústavu, při nezbytné redukci odpovídající plně novým zásadám vědní koncepce Akademie věd ČR, s maximálním důrazem kladeným na základní výzkum a na postupné zpracování nálezových fondů, nahromaděných za poslední desetiletí. S ohledem na dosavadní činnost, tradice i stávající personální, technické i informační vybavení byly hlavní směry vědecko-výzkumných aktivit voleny s ohledem na jejich možnost výrazně zasáhnout do řešení historických a archeologických otázek v širším středoevropském kontextu. Pozornost byla proto věnována především třem základním problémovým okruhům. Vedle studia otázky šíření a prvotní kulturní adaptace moderního člověka v mladém paleolitu byl tak výzkum zaměřen na problematiku vojenského a kulturního zásahu římské říše do domácího barbarského prostředí severně od středního Dunaje v 1. - 3. století po Kristu i na tématiku formování středoevropského prostoru v 9. - 12. století (Velká Morava a nástupnické státy). Další problémy moravské prehistorie a protohistorie, zejména starší a střední doby bronzové a období laténského, byly pak řešeny pomocí doplňkových kapacit. Výsledky studia všech těchto vytýčených témat, v letech 1993 - 1994 zkoumaných v rámci celkem pěti domácích a jednoho zahraničního grantu i dalších osmi společných mezinárodních vědeckých projektů, byly pracovníky ústavu publikovány jak formou monografickou, tak v sérii odborných studií a článků (celkem na 120 publikovaných či do tisku odevzdaných titulů). Podstatně omezena byla terénní činnost, zaměřená dále pouze na soustavné zkoumání vybraných, nejdůležitějších lokalit (Mušov - Burgstall a okolí, Chotěbuz - Podobora).

Takto na vybrané historické problémy koncentrované činnosti ústavu byla odpovídající mírou přizpůsobena i jeho organizační struktura. Vědecko-výzkumná práce byla soustředěna do tří hlavních organizačních celků, středisek teoretického výzkumu, využívajících i jednotlivé ústavní výzkumné základny. Vědecko-výzkumná střediska jako otevřené týmy sdružovala jak zaměstnance ústavu, tak externí badatele, smluvně pracující na společných vědeckých projektech. V letech 1993 - 1994 šlo o následující útvary: I. Středisko pro archeologii doby římské a stěhování národů, se základnou pro výzkum římského vojenského zásahu v Dolních Dunajovicích - Mušově (vedoucí PhDr. J. Tejral, DrSc.); II. Středisko pro

slovanskou a časně středověkou archeologii, se základnou pro výzkum velkomoravského období v Mikulčicích (vedoucí PhDr. Č. Staňa, CSc.); III. Archeologie a přírodní prostředí, se základnou pro výzkum mladého paleolitu v Dolních Věstonicích (vedoucí RNDr. V. Hašek, DrSc.). Do organizačního členění ústavu byly zařazeny i dva útvary vědecko-servisního charakteru, a to útvar vědeckých informací, zahrnující knihovnu, centrální archiv pro území Moravy a českého Slezska a ediční úsek, a technicko-hospodářský útvar. Ředitelem ústavu byl v dubnu roku 1994 opětovně jmenován na čtyřleté funkční období PhDr. J. Tejral, DrSc., funkci statutárního zástupce ředitele zastával v tomto období PhDr. P. Kouřil, CSc., funkci předsedy vědecké rady ústavu PhDr. Č. Staňa, CSc. a od roku 1994 pak PhDr. P. Kouřil, CSc.

V úzké návaznosti na výzkumný program ústavu byla rozvíjena i vlastní publikační činnost. V rámci nově zřízené ediční řady Spisů Archeologického ústavu AV ČR Brno byl v roce 1994 vydán jako její prvý svazek sborník příspěvků, přednesených na ústavem pořádané konferenci k problematice markomanských válek (Friesinger, H. - Tejral, J. - Stuppner, A.: Markomannenkriege - Ursachen und Wirkungen. Die Materialien des 6. Internationalen Symposiums "Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonaugebiet". Wien 23. - 26. November 1993. Brno 1994, 514 str.). Další tři mimo ediční řady vyšlé obsáhlé monografie pak zveřejnily výsledky dalších na ústavě řešených témat (Svoboda, J. a kol.: Paleolit Moravy a Slezska. Brno 1994, 209 str., 89 obr., 56 tab.; Kouřil, P.: Slovanské osídlení českého Slezska. Brno-Český Těšín 1994, 220 str., 88 obr., 15 tab.; Staňa, Č. (Hrsg.): Slawische Keramik in Mitteleuropa von 8. bis zum 11. Jahrhundert. Internationale Tagungen in Mikulčice I, Brno 1994, 296 str., 127 obr., 7 map, 20 tab.). Více než ze 70 % se pracovníci ústavu podíleli i na prvém moderním syntetickém zpracování moravské prehistorie a protohistorie, monografii "Pravěké dějiny Moravy", v roce 1993 vydané Muzejní a vlastivědnou společností v Brně (534 str.). Již jako 23. svazek materiálové ediční řady Fontes Archaeologiae Moravicae vznikla práce A. Medunové-Benešové a P. Vituly "Siedlung der Jevišovice-Kultur in Brno-Starý Lískovec" (Brno 1994, 91 str., 32 tab.). Konečně v roce 1993 byly vydány i tři další ročníky periodika "Přehled výzkumů" za roky 1989 až 1991, v nově koncipované podobě vedle pravidelných zpráv o všech archeologických akcích za kalendářní rok na území Moravy a českého Slezska přinášející i drobné materiálové a analytické studie.

Nedílnou součástí vlastního vědecko-výzkumného programu byla v letech 1993 - 1994 ústavem pořádaná mezinárodní sympozia, kolokvia a konference. Problematikou vývoje osídlení v prvých třech stoletích po Kristu na území severně od středního Dunaje se zaobírala mezinárodní sympozia "Markomannenkriege - Ursachen und Wirkungen", Wien, 23. - 26. XI. 1993 (pořádáno společně s Institutem f. Ur- und Frühgeschichte der Universität Wien) a "Kelten, Römer und Germanen in Mitteldonaugebiet vom Ausklang der Laténe-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert", Malé Vozokany 13. - 16. XII. 1994 (společně s Archeologickým ústavem SAV v Nitře). Další čtyři sympozia se dotýkala tématiky slovanského osídlení středoevropského prostoru v 8. - 11. století a byla úzce vázána na ústavem zpracovávané mnohaleté výzkumy velkomoravského mocenského centra v Mikulčicích. Mimo podílu na mezinárodní konferenci "Svatoplukova Morava", spolu s Moravským zemským muzeem v Brně a katedrou archeologie FF MU Brno realizované ve dnech 8. - 9. VI. 1994 v Brně šlo o mezinárodní kolokvia, Archeologickým ústavem AV ČR Brno pořádaná v Mikulčicích: "Slawische Keramik im 8. - 11. Jahrhundert - Forschungsmethoden und Entwicklungstendenzen" (25. - 27. V. 1993), "Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert - Terminologie und Beschreibung" (24. - 26. V. 1994) a "Frühmittelalterliche Machtzentren in Mitteleuropa; mehrjährige Grabungen und ihre Auswertung" (5. - 9. IX. 1994).

Konečně popularizaci a zpřístupnění výsledků činnosti Archeologického ústavu AV ČR v Brně nejširší odborné i laické veřejnosti bylo v letech 1993 - 1994 věnováno několik ústavem pořádaných výstav. Nejatraktivnější objevy pracovníků ústavu z období paleolitu a doby římské zpřístupnily expozice "Mammutjäger und Germanenfürst, Glanzlichter der tschechischen Archäologie", spolu s Landesmuseum f. Vorgeschichte Dresden pořádaná v Ulmu a Drážďanech ve dnech 29. III. - 14. VIII. 1994; "Die Königsgruft von Mušov. Germanen und Römer nördlich der mittleren Donau im 2. Jh. n. Chr.", ve spolupráci s Arch. Landesmuseum Konstanz a Regionálním muzeem v Mikulově uskutečněná v Kostnici 17. X. 1993 - 31. I. 1994, či putovní výstava "První Evropané", v roce 1993 prezentovaná v Londýně a Madridu, na které se Archeologický ústav AV ČR Brno podílel rekonstrukcí trojhrobu z Dolních Věstonic. Při příležitosti slavnostního setkání ke 40. výročí zahájení archeologického výzkumu v Mikulčicích za účasti vedoucích představitelů státu, AV ČR, církví a veřejnosti 9. IX. 1994 v Mikulčicích byla pak připravena expozice "Mikulčice - ohlas archeologických objevů ve světě a ve společnosti".

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY PRAHA
KNIHOVNA

KNIHOVNA AV ČR
PD 1520
1993-1994.(1997)
981/00